วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 10 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2569)

E-ISSN: 2730-1362 Vol.10 No.5 (May 2026)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู โดยเน้นสาขาวิชาในด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติและการเงิน บริหารธุรกิจ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

บรรณาธิการบริหาร

ดร.ปุญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระวัชรพุทธิบัณฑิต, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร, ดร.

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
ดร.มะลิวัลย์ โยธารักษ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิโชค ปาณะศรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร.มุกดาวรรณ พลเดช
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
ดร.อุทัย เอกสะพัง
มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.รื่นฤทัย รอดสุวรรณ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ดร.วงษ์สิริ เรืองศรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
นางอำภาพันธ์ พรหมรา
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
นายเอกพร เอียดจุ้ย
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอนุชิต ปราบพาล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายศักดิ์ดา หารเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายอภินันท์ คำหารพล
โรงเรียนนาจานซับสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายบุญญฤทธิ์ ชูราศี

ฝ่ายกฎหมาย

อาจารย์ จรวยพร เหมรังสี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวศุภิสรา ณ สุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ **5** ประจำปีพุทธศักราช **2569** บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จำนวน 31 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 31 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ **10** ของการปรับปรุงรูปแบบและประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการ เชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

นางสาวปุญญาดา จงละเอียด

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ **(ก)**

บทบรรณาธิการ **(จ)**

แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตของครูและบุคลากรสังกัดโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ภายใต้แซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล **1**

MENTAL HEALTH PROMOTION GUIDELINE FOR TEACHERS AND STAFF IN SRISANGWAN CHIANGMAI SCHOOL UNDER SANDBOX SAFETY ZONE IN SCHOOL

ณฐรฎา ปัญทจักร์, รัชนีกร ทองสุขดี, สร้อยสุดา วิทยากร และพิกุล เลียวสิริพงศ์

แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย **14**

GUIDELINES FOR MEDICAL EVACUATION STANDARD IN THE COMMERCIAL FLIGHT OF THAILAND

นพัตธร ศรีจันทึก, อภิรดา จิตจริง และวราภรณ์ เต็มแก้ว

ผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาเทเบิลเทนนิส ระดับอุดมศึกษา **26**

THE EFFECTS OF LEARNING MANAGEMENT USING THE SEMERC MODEL ON ACADEMIC ACHIEVEMENT IN A UNIVERSITY TABLE TENNIS COURSE

ชนกนาถ รัตนเฉลิมวงศ์, นภัสวรรณ เจริญชัยภินันท์, สาธิน ประจัญบาน และจิรานุวัฒน์ คำปลิว

การรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2568 **39**

AWARENESS AND MEDIA INFLUENCE ON DECISION-MAKING TO PURSUE UNDERGRADUATE STUDIES AT PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS IN THE ACADEMIC YEAR 2025

บูคอรีย์ แก้วกับทอง และจิตรี อังศุภานิช

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านจากรถบรรทุกเครื่องยนต์สันดาปภายในสู่รถบรรทุกไฟฟ้า **53**

FACTORS AFFECTING THE READINESS OF TRANSPORT BUSINESSES IN THE TRANSITION FROM INTERNAL COMBUSTION ENGINE TRUCKS TO ELECTRIC TRUCKS

ชาญวิทย์ พรภัทรารัตน์, ณัฐภัสสร ธนาบวรพาณิชย์ และพิศมัย จารุจิตติพันธ์

ตัวกำหนดการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน: หลักฐานเชิงประจักษ์จากบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย **67**

DETERMINANTS OF SUSTAINABILITY DISCLOSURE: EMPIRICAL EVIDENCE FROM LISTED COMPANIES IN THAILAND

ปริษา จินดาหลวง

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร 76
FACTORS AFFECTING THE FINANCIAL SECURITY OF RETIREMENT PEOPLE IN BANGKOK
เมธพนธ์ หน่อสัมฤทธิ์, ณัฐภัสสร ธนาบวรพาณิชย์ และพิศมัย จารุจิตติพันธ์

การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 94
DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC EXPLANATION COMPETENCY THROUGH PHENOMENON-BASED LEARNING FOR LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS
นูรอาซีกีน ยีสมัน, ซูรัยญา สือรี และอับดุลยามีน หะยีขาเดร์

การวิเคราะห์จำแนกความตั้งใจของนักท่องเที่ยวไทยในการท่องเที่ยวเชิงอาหาร: บทบาทของแรงจูงใจ บุคลิกภาพ และรูปแบบการดำเนินชีวิต 109
A DISCRIMINANT ANALYSIS OF THAI TOURISTS' INTENTION TO ENGAGE IN GASTRONOMY TOURISM: THE ROLE OF MOTIVATION, PERSONALITY, AND LIFESTYLE
ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, ชญาณิศา วงษ์พันธุ์, กิตติศร บุนนาค, พงศ์เสวก อเนกจำนงค์พร และปิยธิดา ทาทอง

กิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ 124
APPLIED PHYSICAL ACTIVITY FOR OLDER ADULTS WITH RECURRENT FALLS IN THE NEW NORMAL ERA
อนันตา ราษฎรินทร์ และอิสราภรณ์ ไชยประสิทธิ์

กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดกาฬสินธุ์ 137
EFFECTIVE MANAGEMENT STRATEGY OF EDUCATIONAL OPPORTUNITY SCHOOL EXTENSION IN KALASIN PROVINCE
วัฒนะ บุตรสุวรรณ์, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์ และวาโร เพ็งสวัสดิ์

การศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ 155
THE IMPACTS OF GLOBAL BOILING AND COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT ON CULTURAL TOURISM IN OLD CHINESE COMMUNITIES
ธนากร ทองธรรมสิริ, โอชัญญา บัวธรรม และปรีดา ไชยา

การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู 166
DEVELOPING LEADERS TO PROMOTE SMART COMMUNITIES IN NONG BUA LAMPHU
ฤทธิชัย พิลาไชย, ธนกฤต ทุริสุทธิ์, บุษกร สุขแสน, ไพศาล ดาแร่ และวิไลลักษณ์ ขาวสะอาด

การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ 181
THE DEVELOPMENT OF ELDERLY SOCIAL WELFARE MANAGEMENT MODEL WITH INTEGRATED PARTICIPATORY PARTNERSHIPS IN KHAO YAI SUBDISTRICT, AO LUEK DISTRICT, KRABI PROVINCE
สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 196

DEVELOPMENT OF COMPONENTS, INDICATORS, AND A CRITICAL THINKING TEST FOR STUDENTS IN THE HIGH VOCATIONAL CERTIFICATE PROGRAM

ออมวจี พิบูลย์, กิตติชัย สุธาสิโนบล และวิไลลักษณ์ ลังกา

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช 208

THE MODEL OF COMPETENCY DEVELOPMENT FOR SCHOOL ADMINISTRATORS TOWARD EDUCATIONAL EXCELLENCE UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

นิศารัตน์ จินา, อรรครา ธรรมาธิกุล และนพรัตน์ ชัยเรือง

จากเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุสู่เมืองสุขภาวะ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย 219

FROM AGE-FRIENDLY CITY TO WELLNESS CITY: A STRUCTURAL ANALYSIS OF WELLNESS CITY COMPONENTS FOR OLDER ADULTS IN CHIANG RAI, THAILAND

ต้องรัก จิตรบรรเทา, จามรี พระสุนิล และทิพวรรณ เมืองใจ

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ร่วมกับเกมกระดาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 233

DEVELOPING MATHEMATICS LEARNING ACHIEVEMENT ON THE TOPIC OF MULTIPLICATION THROUGH THINK-PAIR-SHARE LEARNING MANAGEMENT COMBINED WITH BOARD GAMES FOR SECOND-YEAR PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ทักษพร ศรีจันทร์, เก็ตถวา บุญปราการ และชุติมา ทัศโร

การศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 245

A STUDY OF THE COMPONENTS OF COLLABORATIVE NETWORK DEVELOPMENT AMONG VOCATIONAL EDUCATION ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION

วุฒินันท์ จันทร์ทอง, วันเพ็ญ นันทะศรี และวาโร เพ็งสวัสดิ์

ปัจจัยกำหนดการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนในกรุงเทพมหานคร: บทบาทของส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติของผู้บริโภค 259

DETERMINANTS OF CHINESE ELECTRIC VEHICLE PURCHASE DECISIONS IN BANGKOK: THE ROLES OF MARKETING MIX AND CONSUMER ATTITUDES

ยุทธนาท บุณยะชัย

สารบัญ (ต่อ)

รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 273

DIGITAL LEADERSHIP MODELS OF INTERNATIONAL SCHOOL ADMINISTRATORS IN BANGKOK UNDER OFFICE OF THE PRIVATE EDUCATION COMMISSION

สุวารี วัตยา, นิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ และสมศักดิ์ จั่นผ่อง

การติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืนในพื้นที่อำเภอนาทวี 286

ELECTRONIC MONITORING OF DRUG OFFENDERS FOR SUSTAINABLE COMMUNITY REINTEGRATION IN NA THAWI DISTRICT

วีณา สุวรรณโณ

การยกระดับสมุนไพรพื้นถิ่นเชิงระบบผ่านการบูรณาการองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และห่วงโซ่คุณค่า: กรณีศึกษา “ผลหัน” จังหวัดปัตตานี 300

SYSTEM-BASED UPGRADING OF LOCAL HERBAL PRODUCTS THROUGH THE INTEGRATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE, LOCAL WISDOM, AND THE VALUE CHAIN: A CASE STUDY OF KNEMA GLOBULARIA IN PATTANI

อารีย์ ธรรมโคร่ง, ปวิชญา ชนะการณ์, ปฐมารัตน์ รัตนช่วย และมุสลียาดี กาแล

การยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: อัตลักษณ์และการขับเคลื่อนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช 313

ENHANCING INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: IDENTITY AND ROLE OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION TO PROMOTE PARTICIPATORY TOURISM IN PHIPUN, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

วิเชียร มันแหล่, บุญยิ่ง ประทุม, จุไรรัตน์ รัตติโชติ, ชนิกานต์ ใสยเกื้อ, จิตติมา ดำรงวัฒนะ และศราวัสดี นวกัณห์วรกุล

การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะเพื่อสนับสนุนเกษตรดิจิทัล 327

DEVELOPMENT AND EVALUATION OF A SMART ORNAMENTAL CHICKEN FARM MANAGEMENT APPLICATION FOR DIGITAL AGRICULTURE

จรุ ถิ่นพระบาท, เตชิตา สุทธิรักษ์ และวิสุตร์ เพชรรัตน์

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย 345

CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF THE MODELS FOR MEASURING FACTOR AFFECTING REPEAT TOURISM OF TOURISTS IN THE NAWATWITHI COMMUNITY IN SOUTHERN THAILAND

นธี เหมมันต์, วิวัฒน์ จันทร์กิ่งทอง และเจตน์สฤษฎ์ สังขพันธ์

สารบัญ (ต่อ)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน 357

FACTORS INFLUENCING CONSUMER PURCHASING DECISIONS FOR INTERNATIONAL BRANDS OF SMARTPHONES AND TABLETS IN SICHUAN PROVINCE CHINA

เฉิน เซียน, นิตยา วงศ์ยศ และพหล ศักดิ์คะทัศน์

คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนกับความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย: การสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงคุณภาพ 369

CHRISTIAN ETHICAL VIRTUES AND FAMILY STRENGTH IN THE THAI CONTEXT: A QUALITATIVE CONCEPTUAL SYNTHESIS

ยุทธภัณฑ์ พินิจ และสัญชัย อมรมาศ

การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการ การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด: บทเรียนจากโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อการปรับใช้ในบริบทประเทศไทย 385

REVIEWING AND SYNTHESIZING SYSTEMATIC KNOWLEDGE ON DRUG ADDICTION TREATMENT: COMPARATIVE INSIGHTS FROM PORTUGAL, THE NETHERLANDS, AND SWITZERLAND FOR APPLICATION IN THAILAND

บุญเรือน เนียมปาน

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม 399

THE DEVELOPMENT MODEL OF BUDDHIST IDENTITY FOR BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS TO INCREASE ROLE MODELS FOR SOCIETY

สงัด เชียนจันทึก, พระพิทักษ์ แฝงโกฎิ, อุเทน ลาพิงค์ และพระอาทิตย์ อินทร์ติ๊บ

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 416

THE DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT MODEL TO ENHANCE SOFT SKILLS IN THE SCHOOL UNDER THE EDUCATIONAL FUND PROJECT PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ธานี ชูกำเนิด และอัครนันท์ สินธุประเสริฐ

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 432

บทความวิจัย

แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตของครูและบุคลากร สังกัดโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ภายใต้แซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล*

MENTAL HEALTH PROMOTION GUIDELINE FOR TEACHERS AND STAFF IN SRISANGWAN CHIANGMAI SCHOOL UNDER SANDBOX SAFETY ZONE IN SCHOOL

ณฐรฎา ปัญทจักร์*, รัชนีกร ทองสุขดี, สร้อยสุดา วิทยากร, พิกุล เลียวสิริพงศ์

Natarada Puntajak*, Ratchaneekorn Tongsookdee, Soisuda Vittayakorn, Pikul Leosiripong

[1]**คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย**

[1]Faculty of Education, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: i-netty@hotmail.com

*Tel: 092-3912618

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามมาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูลของโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 2) สำรวจและวิเคราะห์ภาวะสุขภาพจิตของครูและบุคลากรภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล และ 3) พัฒนาคู่มือแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพจิต กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูและบุคลากรโรงเรียนศรีสังวาลเชียงใหม่ จำนวน 30 คน มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นร่วมกับการกำหนดโควตา เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจสภาพการจัดสภาพแวดล้อมและอนามัยสิ่งแวดล้อม ชุดแบบวัดทางจิตวิทยามาตรฐาน ได้แก่ แบบวัดความเครียด ภาวะหมดไฟและความเข้มแข็งทางจิตใจ รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนมีการดำเนินงานตามมาตรการครบในทุกมิติทั้งในส่วนของบทบาทและการจัดการสิ่งแวดล้อม 2) ผลการสำรวจและวิเคราะห์ด้านสุขภาพจิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66.67 เผชิญกับสภาวะความเครียดในระดับสูงถึงระดับรุนแรง และร้อยละ 66.67 มีภาวะหมดไฟในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นผลมาจากความกดดันในการปฏิบัติงานภายใต้ข้อจำกัด ทั้งนี้ ยังพบว่า บุคลากรส่วนใหญ่ยังคงมีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับปกติถึงสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะในมิติด้านกำลังใจและการจัดการปัญหาที่มีค่าสูงถึงร้อยละ 80 และ 3) คู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 ประเด็น ได้แก่ ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ความเข้มแข็งทางใจ การเผชิญความเครียด การจัดการภาวะเหนื่อยล้าและการสร้างบรรยากาศเชิงบวก โดยผู้เชี่ยวชาญประเมินว่าคู่มือมีความสอดคล้อง (IOC = 0.99) มีความเหมาะสม มีความตรงเชิงเนื้อหาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่มีความตึงเครียดสูงอื่น ๆ ในอนาคต

คำสำคัญ: สุขภาพจิตครู, ภาวะหมดไฟ, ความเข้มแข็งทางจิตใจ, การส่งเสริมสุขภาพจิต, การศึกษาพิเศษ

* Received 17 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 22 May 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Investigate the implementation of the “Sandbox Safety Zone in School” measures at Srisangwan Chiang Mai School; 2) Survey and analyze the mental health status of teachers and personnel under these measures; and 3) Develop a mental health promotion manual. The sample consisted of 30 teachers and personnel from Srisangwan Chiang Mai School, selected through stratified random sampling combined with quota sampling. Research instruments included an environmental and environmental health survey, a set of standardized psychological scales (measuring stress, burnout, and psychological resilience), and in-depth interviews. Data were analyzed using descriptive statistics and qualitative content analysis. The findings revealed that: 1) The school achieved comprehensive implementation of the measures across all dimensions, regarding both role execution and environmental management; 2) The mental health analysis indicated that 66.67% of the participants experienced high to severe levels of stress, and 66.67% faced moderate burnout, resulting from the pressures of working under restrictive conditions. Nonetheless, most personnel maintained normal to high levels of psychological resilience across all domains, particularly in morale and problem-solving, which accounted for 80%; and 3) The developed mental health promotion manual comprises five core themes: the nature of change, psychological resilience, stress coping, fatigue management, and fostering a positive atmosphere. Expert evaluation indicated high content validity (IOC = 0.99) and appropriateness. The manual can be effectively applied as a tool to prepare for future high-pressure scenarios.

Keywords: Teacher Mental Health, Burnout, Resilience, Mental Health Promotion, Special Education

บทนำ

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในโรงเรียนเฉพาะความพิการทางร่างกาย การเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ อย่างโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ เป็นงานที่มีความท้าทายและก่อให้เกิดความเครียดสะสมแก่ครูและบุคลากรสูงกว่าบริบทการศึกษาทั่วไป เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานต้องรับภาระดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านสุขภาพ การควบคุมอารมณ์ พฤติกรรม และการทำกิจวัตรประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสถานศึกษาต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตที่นำไปสู่การบังคับใช้มาตรการควบคุมพื้นที่อย่างเข้มงวด อย่างเช่นการใช้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล (Sandbox Safety Zone in School) ซึ่งกำหนดให้จัดการเรียนการสอนและพักอาศัยภายใต้ระบบปิด (Bubble and Seal) (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564); (กรมอนามัย, 2564) ยิ่งเป็นปัจจัยเร่งที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพจิตใจ ด้วยภาระงานที่เพิ่มขึ้นตลอด 24 ชั่วโมง ประกอบกับการถูกจำกัดพื้นที่ ทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนต้องเผชิญกับความกดดันและความเหนื่อยล้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาสุขภาพจิตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตในกลุ่มครูและบุคลากรการศึกษา (กรมสุขภาพจิต, 2563) ซึ่งพบตัวเลขที่น่ากังวลอย่างยิ่ง โดยพบว่า บุคลากรมีภาวะเครียดในระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 13.91 มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าสูงถึงร้อยละ 27.83 และมีความเสี่ยงต่อการทำร้ายตนเองคิดเป็นร้อยละ 7.83 ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสุขภาพจิตของครูและบุคลากรเป็นประเด็นวิกฤตที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน แม้สถานการณ์วิกฤตโรคระบาดจะคลี่คลายลง แต่ความเครียดสะสม ภาวะหมดไฟ และบริบทการทำงานที่หนักหน่วงยังคงอยู่ หากไม่ได้รับการประคับประคองหรือมีระบบการจัดการความเครียดที่เหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบระยะยาวต่อทั้งสุขภาพกายและจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน

นอกจากผลกระทบระดับบุคคลแล้ว สุขภาวะของครูยังมีนัยสำคัญต่อคุณภาพการสอนและความปลอดภัยทางจิตใจของผู้เรียน แนวคิดทางจิตวิทยาการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สุขภาพจิตของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับบรรยากาศการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (Bronfenbrenner, U., 1994); (Jennings, P. A. & Greenberg, M. T., 2009) แม้องค์การอนามัยโลกจะมีแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตครูในภาพรวม (World Health Organization, 2020) แต่ปัจจุบันยังขาดแคลนคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติที่ถูกออกแบบมาเพื่อสอดรับกับบริบทเฉพาะของครูการศึกษาพิเศษ โดยเฉพาะในสภาวะที่ต้องเผชิญกับความกดดันจากการจำกัดพื้นที่หรือภาระงานที่เกินขีดจำกัด

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมุ่งพัฒนาคู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับครูและบุคลากร ภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่เป็นรูปธรรมในการเสริมสร้างพลังใจ ลดภาวะความเครียด และเพิ่มทักษะการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง ซึ่งผลลัพธ์จากการศึกษานี้ไม่เพียงแต่ช่วยเยียวยาสุขภาวะของผู้ปฏิบัติงานในระบบจำกัดพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนความต่อเนื่องของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มเปราะบาง ทั้งในปัจจุบันและเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ความท้าทายอื่น ๆ ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามมาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูลของโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่
2. สำรวจและวิเคราะห์ภาวะสุขภาพจิตของครูและบุคลากรภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล
3. พัฒนาคู่มือเป็นแนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับครูและบุคลากร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดพื้นที่และอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

ระยะที่ 2 ประเมินสุขภาพจิตโดยใช้ 1) แบบวัดความเครียดสวนปรุง 2) แบบสอบถามภาวะหมดไฟ และ 3) แบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจ พร้อมการสัมภาษณ์เชิงลึก

ระยะที่ 3 พัฒนาคู่มือโดยใช้กรอบแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราช ที่มีการวางโครงสร้างคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552) และคัดเลือกเนื้อหาตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Taba, H. ที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาในบริบทของผู้ใช้ แล้วจึงกำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกเนื้อหาและออกแบบกิจกรรม (Taba, H., 1962) และตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูและบุคลากรของโรงเรียนศรีสังวาลเชียงใหม่ที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลนักเรียนประจำในมาตราการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล ปีการศึกษา 2563 จำนวน 113 คน

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 26.55 ของประชากร ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นร่วมกับการกำหนดโควตา (Stratified Random Sampling with Disproportionate Quotas) เพื่อให้ครอบคลุมบทบาทงานในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร 2 คน (ร้อยละ 6.67) ครู 24 คน (ร้อยละ 80) แม่ครัว 2 คน (ร้อยละ 6.67) บุคลากรอื่น ๆ เช่น รปภ./ภารโรง 2 คน (ร้อยละ 6.66) จากนั้นสุ่มรายชื่อจากทะเบียนด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามโควตา พร้อมเตรียมรายชื่อสำรองเพื่อทดแทนในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างหลักไม่สามารถเข้าร่วมได้

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ สำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 6 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกจากผู้ที่ปฏิบัติงานดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด มีประสบการณ์ตรงภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล และเป็นผู้ที่สมัครใจยินดีให้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้สามารถสะท้อนสภาพปัญหา ความเครียด และบริบทการทำงานที่ครอบคลุมในแต่ละสายงานได้อย่างครบถ้วน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้เครื่องมือรวม 7 ชุด แบ่งเป็น

1. เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 4 ชุด พัฒนาจากการทบทวนแนวคิด/ทฤษฎี/เอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วร่างเครื่องมือเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ด้วยดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เกณฑ์ยอมรับ 0.50 - 1.00 ได้แก่ 1) แบบสำรวจสภาพการจัดแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล (IOC = 0.99) 2) แบบสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน (IOC = 0.97) 3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 4) แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ (IOC = 0.99)

2. เครื่องมือมาตรฐานประเมินสุขภาพจิต 3 ชุด ได้แก่ 1) แบบวัดความเครียดสวนปรุง (SPST-20) ใช้เกณฑ์การแปลผลจากคะแนนรวม (0 - 80 คะแนน) โดยแบ่งระดับความเครียดออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ไม่มีความเครียด (0 - 23 คะแนน) เครียดเล็กน้อย (24 - 41 คะแนน) เครียดปานกลาง (42 - 61 คะแนน) และเครียดมาก (62 - 80 คะแนน) (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2540) 2) แบบสอบถามภาวะหมดไฟ (Burnout) ของกรมสุขภาพจิต ประเมินแยกตามองค์ประกอบ 3 มิติ โดยแบ่งระดับคะแนนของแต่ละมิติออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ต่ำ ปานกลาง และสูง (กรมสุขภาพจิต, 2560) และ 3) แบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience Quotient) ของกรมสุขภาพจิต ใช้เกณฑ์การแปลผลจากคะแนนรวม (37 - 185 คะแนน) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ (37 - 92 คะแนน) มีความเข้มแข็งทางใจต่ำและควรได้รับการเสริมสร้างอย่างเร่งด่วน ระดับปานกลาง (93 - 148 คะแนน) อยู่ในเกณฑ์ปานกลางและควรได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ และระดับสูง (149 - 185 คะแนน) มีความเข้มแข็งทางใจสูงและมีความพร้อมในการเผชิญวิกฤต (กรมสุขภาพจิต, 2564)

ขั้นตอนและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อม ขอจริยธรรมการวิจัย ประสานขออนุญาตโรงเรียน แจ้งวัตถุประสงค์ ประโยชน์และการพิทักษ์สิทธิ์แก่ผู้เข้าร่วม

ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลภาคสนาม แบ่ง 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล: ศึกษาคู่มือการบริหารจัดการของโรงเรียน ลงพื้นที่สำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ตอบแบบสำรวจสภาพ การจัดแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินสุขภาพจิตกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ใช้แบบวัดความเครียดสวนปรุง (SPST-20) แบบสอบถามภาวะหมดไฟ (Burnout) และแบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience Quotient)

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน ใช้แนวสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามขั้นตอน มีการจดบันทึกและบันทึกเสียง

ระยะที่ 3 พัฒนาคู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิต รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลปัญหาจากระยะที่ 1 และ 2 สร้างคู่มือโดยใช้กรอบของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่มีการวางโครงสร้างคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552) และคัดเลือกเนื้อหาตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Taba, H. ที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาในบริบทของผู้ใช้แล้วจึงกำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกเนื้อหาและออกแบบกิจกรรม (Taba, H., 1962) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินความเหมาะสมและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เชิงปริมาณ: วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ: วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จัดหมวดหมู่รหัสข้อมูล (Coding) และสังเคราะห์ประเด็นหลักและประเด็นย่อยเพื่ออธิบายและสะท้อนมุมมอง ความต้องการ และข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. สภาพการจัดแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล ของโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่

ผลจากการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 พบว่า การดำเนินงานตามมาตรการเป็นไปอย่างครบถ้วน ทั้งในด้านบทบาทหน้าที่บุคลากรและด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยได้ปฏิบัติตามบทบาทที่กำหนดครบถ้วนร้อยละ 100 ทุกข้อประเมิน สะท้อนการบริหารจัดการที่มีระบบและความร่วมมือสูง ผู้บริหารกำหนดนโยบาย จัดโซนคัดกรอง โซนกักตัว โซนปลอดภัย มีการสื่อสารมาตรการอย่างต่อเนื่อง ติดตามนักเรียนที่ขาดเรียนหรือกักตัวและทำหน้าที่ในการประสานงานกับสาธารณสุข ครูได้มีปรับการจัดการเรียนการสอนตามมาตรการและดูแลสุขอนามัยรวมถึงสภาพจิตใจนักเรียน แม่ครัวดำเนินการสุขอนามัยอาหารอย่างเข้มงวด และบุคลากรสนับสนุน ได้สนับสนุนการเฝ้าระวังและความปลอดภัยในพื้นที่ ส่วนในด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ 11 จุดร่วมกับการสอบถามผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบ พบว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติตามมาตรการกรมอนามัยครบถ้วนร้อยละ 100 ครอบคลุมพื้นที่ใช้งานทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียน โรงอาหาร หอพัก และพื้นที่เฉพาะ เช่น ห้องน้ำ ห้องพยาบาล

โดยมีมาตรการสำคัญ เช่น เว้นระยะห่าง มีจุดล้างมือ/แอลกอฮอล์เจล มีการทำความสะอาดจุดสัมผัสเสี่ยง มีการควบคุมความหนาแน่น มีระบบระบายอากาศถ่ายเทและระบบรายงานอาการป่วย โดยสรุป โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่มีความพร้อมและประสิทธิภาพในการจัดแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล จากการบริหารจัดการเชิงระบบและความร่วมมือทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสำคัญต่อการพัฒนาคู่มือด้านสุขภาพจิตในสถานศึกษา

2. สภาพสุขภาพจิตของครูและบุคลากรภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล

ผลการศึกษาระยะที่ 2 จากข้อมูลเชิงปริมาณ (แบบประเมินมาตรฐาน 3 ฉบับ, n = 30) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์เชิงลึก, n = 6) สรุป ได้ดังนี้

2.1 ผลจากแบบประเมินสุขภาพจิตมาตรฐาน (n = 30)

2.1.1 ระดับความเครียด

กลุ่มตัวอย่างมีความเครียดในระดับค่อนข้างสูง โดยพบระดับสูงร้อยละ 40 ระดับปานกลางร้อยละ 30 ระดับรุนแรงร้อยละ 26.67 และ ระดับน้อยร้อยละ 3.33 ปัจจัยร่วมที่สะท้อน ได้แก่ ความกดดันต่อการบรรลุเป้าหมาย ความกลัวทำงานผิดพลาด และอาการทางกาย เช่น กล้ามเนื้อตึง ปวดศีรษะ รวมถึงมีอารมณ์เศร้าและสับสนในบางราย

2.1.2 ภาวะเหนื่อยล้าหรือหมดไฟ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภาวะเหนื่อยหน่าย ในระดับปานกลางร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีความเหนื่อยหน่ายในระดับต่ำ จำนวน 8 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.67 และมีเพียง 2 คน เท่านั้นที่มีความเหนื่อยหน่ายในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 6.67 โดยเมื่อวิเคราะห์ระดับความเหนื่อยหน่าย แยกเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีมิติความอ่อนล้าทางอารมณ์และการลดความเป็นบุคคลอยู่ในระดับต่ำ ขณะที่ความสำเร็จส่วนบุคคลอยู่ในระดับสูง สะท้อนการคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองแม้มีภาระงานเพิ่มขึ้น

2.1.3 ความเข้มแข็งทางจิตใจ

ระดับความเข้มแข็งทางใจของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในเกณฑ์ปกติเป็นส่วนใหญ่ในทั้ง 3 มิติ โดยความมั่นคงทางอารมณ์ระดับปกติร้อยละ 46.66 กำลังใจระดับปกติร้อยละ 70 และการจัดการปัญหาระดับปกติร้อยละ 70 อีกทั้ง ยังพบว่า แรงสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิด ส่งผลต่อเจตคติเชิงบวกต่อการอดทนและเรียนรู้จากปัญหา

2.2 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (n = 6)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลสะท้อนว่า แม้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูลมีความจำเป็นต่อความปลอดภัยและการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะกับนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ แต่มาตรการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจต่อครูและบุคลากรอย่างชัดเจน ได้แก่ ความเหนื่อยล้า วิตกกังวล ความเครียดสะสม ภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากการทับซ้อนของบทบาท การที่ต้องห่างจากครอบครัว และความกลัวการติดเชื้อ โดยมีอาการที่สะท้อนภาวะกดดันต่อเนื่อง เช่น นอนไม่หลับ ท้อแท้ภาวะหมดไฟ และความรู้สึกสิ้นหวัง นอกจากสภาพปัญหาแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขและสะท้อนความต้องการในการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตอย่างเร่งด่วน ได้แก่ 1) ต้องการเครื่องมือหรือเทคนิคจัดการความเครียดที่สั้น ง่าย และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในระหว่างช่วงพักของวัน 2) ต้องการให้มีการจัดพื้นที่ปลอดภัย เพื่อการพูดคุย

แลกเปลี่ยนความรู้สึกกับเพื่อนร่วมงานโดยปราศจากการตัดสิน และ 3) ต้องการช่องทางในการเข้าถึงบริการให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญหรือการสร้างระบบเกื้อหนุนจิตใจกันเองภายในองค์กร จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพให้ข้อค้นพบสอดคล้องกันว่า บุคลากรทางการศึกษาต้องเผชิญความเครียดระดับสูงและภาวะเหนื่อยหน่ายระดับปานกลาง ขณะเดียวกันยังคงมีความเข้มแข็งทางจิตใจในเกณฑ์ปกติ ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบสนับสนุนทางสังคมและทักษะการเผชิญปัญหาที่ช่วยให้ปรับตัวได้ในระดับหนึ่ง และเป็นจุดแข็งที่ควรนำมาต่อยอดในการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ

3. การพัฒนาคู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับครูและบุคลากร

ผู้วิจัยพัฒนาคู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตโดยอาศัยผลการศึกษาในระยะที่ 1 - 2 อย่างเป็นระบบ ใช้โครงสร้างคู่มือตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและคัดเลือกเนื้อหาตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Taba ให้ตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการที่พบจริง โดยเน้นประเด็น ความเครียด ภาวะหมดไฟ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจ ตามตารางที่ 1 ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญระบุว่า คู่มือมีความเหมาะสมและมีค่า IOC = 0.99 สะท้อนคุณภาพและความน่าเชื่อถือของคู่มือในฐานะแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล

ตารางที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างสภาพปัญหา ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล และการกำหนดรายละเอียดเนื้อหาในคู่มือฯ

สภาพปัญหาที่ค้นพบ	ข้อเสนอแนะและความต้องการจากผู้ให้ข้อมูล	หัวข้อในคู่มือฯ	เนื้อหา
1. ครูและบุคลากรเผชิญการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน บทบาททับซ้อน (เป็นทั้งครู พยาบาล ผู้ดูแล) และต้องใช้ชีวิตในโรงเรียน 24 ชม. ภายใต้มาตรการเข้มงวด	ต้องการความเข้าใจในสถานการณ์ที่ชัดเจน และต้องการเวลา/กระบวนการในการปรับตัวยอมรับบริบทใหม่ ลดความรู้สึกถูกบังคับ	ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง	- ความรู้พื้นฐาน: วงจรการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ในภาวะวิกฤต - กิจกรรมวงล้อการควบคุม (Circle of Control) ฝึกแยกแยะสิ่งที่ควบคุมได้และสิ่งที่ควบคุมไม่ได้
2. แม้เผชิญความเครียดสูง แต่บุคลากรส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งทางจิตใจอยู่ในระดับปกติ โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากครอบครัวและเจตคติเชิงบวก	ต้องการการสนับสนุนเชิงบวก ต้องการรับรู้ถึงคุณค่าในงานที่ตนเองทำแม้จะเหนื่อยล้า และอยากรักษาพลังใจ	ความเข้มแข็งทางใจ	- ความรู้พื้นฐาน: องค์ประกอบความเข้มแข็งทางใจ 3 ด้าน (I Have, I Am, I Can) - กิจกรรมต้นไม้แห่งพลังใจ: การทบทวนจุดแข็งของตนเองและเช็คลิสต์แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีอยู่เพื่อเป็นที่พึ่งพิง - กิจกรรมบันทึกสิ่งดี ๆ ประจำวัน: แบบฝึกหัดทบทวนเพื่อมองเห็นคุณค่าในตัวเอง

ตารางที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างสภาพปัญหา ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล และการกำหนดรายละเอียดเนื้อหาในคู่มือฯ (ต่อ)

สภาพปัญหาที่ค้นพบ	ข้อเสนอแนะและความต้องการจากผู้ให้ข้อมูล	หัวข้อในคู่มือฯ	เนื้อหา
3. พบความเครียดระดับสูงถึงรุนแรง (ร้อยละ 66.67) มีความกลัว วิตกกังวล และแสดงออกเป็นอาการทางกาย (ปวดศีรษะ กล้ามเนื้อตึง)	ต้องการเครื่องมือ/วิธีผ่อนคลายที่ทำได้รวดเร็วระหว่างวัน ไม่ซับซ้อน และทำได้ด้วยตนเองในพื้นที่จำกัด (ความต้องการเร่งด่วน)	การเผชิญความเครียด	- การประเมินตนเอง: สัญญาณเตือนความเครียด (ทางกาย อารมณ์ พฤติกรรม) - การปฐมพยาบาลทางอารมณ์เบื้องต้น 1. เทคนิค Grounding ดึงสติกลับมาอยู่กับปัจจุบันเมื่อเกิดความตื่นตระหนก 2. การฝึกหายใจ เพื่อลดอัตราการเต้นของหัวใจและคลายกังวล 3. การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ (Muscle Relaxation) ท่าบริหารยืดเหยียดที่สามารถทำได้ทันทีที่โต๊ะทำงาน
4. ส่วนใหญ่มีภาวะหมดไฟระดับปานกลาง (ร้อยละ 66.67) รู้สึกเหนื่อยล้าสับสน และเริ่มหมดแรงจูงใจ	ต้องการการแบ่งขอบเขตเวลาพักที่ชัดเจน และวิธีการเติมพลังในช่วงเวลาที่รู้สึกหมดแรง	การจัดการภาวะเหนื่อยล้าหมดไฟ	- ความรู้พื้นฐาน: ความแตกต่างระหว่างความเครียดสะสมกับภาวะหมดไฟ - เทคนิคการพักย่อย (Micro-breaks): การออกแบบช่วงเวลาพักสั้น ๆ 5 - 10 นาทีระหว่างวันเพื่อตัดวงจรความเหนื่อยล้า - เทคนิคการขีดเส้นแบ่ง วิธีการตัดขาดจากความกังวลเรื่องงาน เมื่อถึงเวลาพักผ่อน
5. รู้สึกโดดเดี่ยว ขาดการปฏิสัมพันธ์ตามปกติ และต้องการแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อลดความกดดัน	ต้องการพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุยระบายความเครียดโดยไม่ถูกตัดสิน และการมีเพื่อนคู่คิด	การสร้างบรรยากาศที่ดีในที่ทำงาน	- ทักษะการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้ง: การใช้ข้อความที่เน้นความรู้สึกตนเอง (I-Message) แทนการกล่าวโทษ - ทักษะการฟัง: การรับฟังด้วยความเห็นอกเห็นใจ โดยไม่ด่วนตัดสินหรือรีบยัดเยียดคำแนะนำ - การส่งต่อกำลังใจ

อภิปรายผล

1. ความพร้อมเชิงระบบของการดำเนินงานแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล

ผลการศึกษาชี้ว่าโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่มีความพร้อมในการดำเนินมาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูลอย่างครอบคลุม โดยบุคลากรทุกกลุ่มปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และมาตรการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมครบถ้วน

(ร้อยละ 100) สะท้อนการจัดการภาวะวิกฤตที่มีโครงสร้างชัดเจน ทั้งการกำหนดพื้นที่ปลอดภัย การกระจายบทบาทหน้าที่ และการสื่อสารเชิงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการวิกฤตที่เน้นการเตรียมพร้อมเชิงรุก กำหนดบทบาทชัดเจนและมีการสื่อสารมีประสิทธิภาพ (Mitroff, I. I., 2005); (Pearson, C. M. & Clair, J. A., 1998); (Coombs, W. T., 2012) โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนประจำที่มีความเสี่ยงเชิงสภาพแวดล้อมสูง การดำเนินงานดังกล่าวจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความปลอดภัยและความเชื่อมั่น อย่างไรก็ตาม ความเข้มงวดของการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และมาตรการด้านสาธารณสุขดังกล่าวนี้เอง ที่กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญซึ่งสร้างแรงกดดันและภาระทางจิตใจต่อผู้ปฏิบัติงาน และเป็นฐานเหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแนวทางดูแลสุขภาพจิตในสถานศึกษา

2. สุขภาพจิตครูและบุคลากรภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล

แม้ระบบมาตรการด้านความปลอดภัยทางกายภาพจะเข้มแข็ง แต่ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นภาระทางจิตใจของครูและบุคลากรอย่างเด่นชัด โดยพบว่า มากกว่าสองในสามอยู่ในกลุ่มความเครียดระดับที่น่าเป็นห่วง (ร้อยละ 40 ระดับสูง และร้อยละ 26.67 ระดับรุนแรง) พร้อมทั้งมีภาวะเหนื่อยหน่ายระดับปานกลาง (ร้อยละ 66.67) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดภาวะหมดไฟของ Maslach, C. & Leiter, M. P. ที่อธิบายว่าภาวะดังกล่าวเกิดจากแรงกดดันการทับซ้อนของบทบาท และภาระงานที่ต่อเนื่องยาวนานในการดูแลนักเรียน (Maslach, C. & Leiter, M. P., 1997) อย่างไรก็ตาม แม้มีความตึงเครียด กลุ่มตัวอย่างยังคงมีความเข้มแข็งทางจิตใจในเกณฑ์ปกติในภาพรวม และยังคงความรู้สึกความสำเร็จส่วนบุคคลสูง สะท้อนถึงความทุ่มเทที่มีให้แก่การทำงาน โดยมีปัจจัยหนุนจากการสนับสนุนทางสังคม (Bronfenbrenner, U., 1994); (Thoits, P. A., 2011) ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ช่วยขยายความให้เห็นเชิงลึกว่า แม้บุคลากรจะมีความเข้มแข็งทางใจ แต่ยังคงรู้สึกโดดเดี่ยว เหนื่อยล้า และต้องการพื้นที่ปลอดภัย รวมถึงต้องการเครื่องมือจัดการความเครียดที่ใช้งานได้จริงในระหว่างวัน การสะท้อนปัญหาและความต้องการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ร่วมสมัยที่ระบุว่า ครูการศึกษาพิเศษมักต้องเผชิญกับความเครียดและภาวะหมดไฟเพิ่มสูงขึ้นในช่วงวิกฤต (Gadermann, A. M. et al., 2023) ซึ่งประเด็นนี้มีนัยสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสุขภาพจิตของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและสภาพแวดล้อมเชิงบวกในชั้นเรียน (Jennings, P. A. & Greenberg, M. T., 2009); (McGrew, J. H. et al., 2023) ดังนั้น การดูแลสุขภาพจิตครูและบุคลากรจึงเป็นประเด็นเชิงระบบที่ควรดำเนินทั้งในภาวะวิกฤตและภาวะปกติ

3. เหตุผลเชิงประจักษ์ของการพัฒนาคู่มือที่ต้องยึดบริบทและความต้องการผู้ใช้

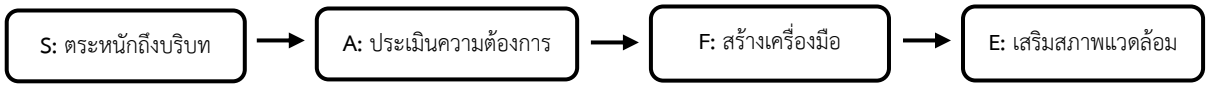
การพัฒนาคู่มือในงานวิจัยนี้ ยึดหลักการนำข้อมูลจริงจากสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลมาเป็นฐานในการออกแบบ ทำให้เนื้อหาตอบโจทย์ความต้องการได้อย่างตรงจุด ผู้วิจัยได้วางโครงสร้างตามหลักเกณฑ์ของการสร้างคู่มือของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่มีการวางโครงสร้างคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552) และออกแบบให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ที่เน้นการนำไปใช้แก้ปัญหาได้ทันที (Knowles, M. S., 1975) พร้อมคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหาตามแนวคิด Taba, H. ที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาในบริบทของผู้ใช้ แล้วจึงกำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกเนื้อหาและออกแบบกิจกรรม (Taba, H., 1962) ด้วยเหตุนี้ กิจกรรมในคู่มือจึงถูกออกแบบให้เป็นรูปธรรมและสอดรับกับข้อจำกัดด้านเวลาและพื้นที่ของบุคลากร เช่น เทคนิคปฐมพยาบาลทางอารมณ์เบื้องต้น ได้แก่ การฝึกหายใจ และการพักย่อย เพื่อตอบสนองความต้องการลดความเครียดแบบเร่งด่วน และทักษะการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้ง

รวมถึงการส่งเสริมทักษะการฟัง เพื่อสร้างบรรยากาศและพื้นที่ปลอดภัยในการทำงานตามที่กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะ การออกแบบที่เน้นบริบทผู้ใช้เป็นศูนย์กลางนี้ ส่งผลให้คู่มือมีความเป็นระบบและนำไปปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยการพัฒนาคู่มือในบริบทอื่น ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการสำรวจบริบทจริง (ศรีสุภางค์ ศรีเจริญสุข, 2562); (อารีรัตน์ จันทร์ศรี, 2561) และสอดรับกับแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางอารมณ์และสังคมในสถานศึกษา (Barry, M. M. et al., 2017)

จากการอภิปรายข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คู่มือแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับครูและบุคลากรฉบับนี้ ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อวิกฤตการณ์เฉพาะหน้าได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้ เครื่องมือและเทคนิคทางจิตวิทยาที่บรรจุในคู่มือ ยังมีความเป็นยืดหยุ่นและเป็นสากล ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ทั้งในระดับชุมชน ระบบบริการสุขภาพและสถานศึกษา จึงกล่าวได้ว่าคู่มือนี้เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพสูงในการนำไปขยายผล เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจและสร้างบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลในสถานศึกษาบริบทอื่น ๆ ทั้งในภาวะปกติและเมื่อต้องเผชิญกับความท้าทายในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย ทั้งในด้านสภาพปัญหา ความต้องการ และกระบวนการพัฒนาคู่มือ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่เชิงกระบวนการ (Process Knowledge) ในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจของบุคลากรภายใต้ภาวะวิกฤตและข้อจำกัด ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบจำลองโมเดลการส่งเสริมสุขภาพจิตในสภาวะจำกัด (SAFE Model) โดยมีโครงสร้างการทำงาน 4 องค์ประกอบ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลการส่งเสริมสุขภาพจิตในสภาวะจำกัดพื้นที่ SAFE Model

รูปแบบและโครงสร้างของโมเดล (SAFE Model) ประกอบด้วย

S-Situational Awareness (การตระหนักถึงบริบทและข้อจำกัด) คือ จุดเริ่มต้นของกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบริบท เช่น สภาพแวดล้อมการทำงานแบบระบบปิด (Bubble and Seal) ภาระงานที่ทับซ้อน และข้อจำกัดในการใช้ชีวิต เพื่อระบุเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกระตุ้นความเครียด

A-Assessment of Needs (การประเมินความต้องการเชิงลึก) คือ การประเมินสภาพปัญหา เช่น ระดับความเครียด ภาวะหมดไฟ ควบคู่กับการรับฟังข้อมูลจากเป้าหมาย เพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (Bottom-up Approach) ทำให้ทราบว่าสิ่งใด คือ เครื่องมือที่จำเป็นและเหมาะสมที่สุด

F-Focused Interventions (การออกแบบเครื่องมือที่เจาะจงและปฏิบัติได้จริง) คือ การนำข้อมูลสภาพปัญหามาสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือ ที่มุ่งเน้นความเป็นรูปธรรม ใช้งานง่าย ใช้เวลาน้อย และสามารถทำได้ด้วยตนเอง เช่น เทคนิคการฝึกหายใจ การพักย่อยระหว่างวัน เพื่อให้สอดรับกับข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ของบุคลากร

E-Empowering Environment (การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูล) คือ การขยายผลจากการเยียวยาระดับบุคคลไปสู่ระดับองค์กร โดยการสร้างระบบสนับสนุนทางสังคม เพื่อเป็นฐานรองรับในการรักษาสุขภาวะทางจิตใจอย่างยั่งยืน

โมเดลองค์ความรู้ SAFE ชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาสุขภาพจิตในสถานการณ์วิกฤตไม่สามารถใช้แนวทางสำเร็จรูปแบบได้ แต่ต้องเป็นกระบวนการที่เริ่มจากการเข้าใจบริบท (S) และรับฟังความต้องการ (A) เพื่อนำไปสู่นวัตกรรมการช่วยเหลือที่ใช้งานได้จริง (F) โดยมีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูล และ (E) เป็นเกราะป้องกันในระยะยาว องค์ความรู้นี้จึงเป็นรูปแบบที่ยืดหยุ่น ซึ่งสถานศึกษาหรือองค์กรอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อรับมือกับภาวะวิกฤต หรือการส่งเสริมสุขภาพจิตบุคลากรในอนาคตได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงานภายใต้มาตรการแซนด์บ๊อกซ์เซฟตี้โซนอินสคูล สภาพสุขภาพจิตของครูและบุคลากรของในโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ และการพัฒนาคู่มือส่งเสริมสุขภาพจิต จากการศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้ ผู้วิจัยพบประเด็นความเชื่อมโยงที่สำคัญระหว่างความสำเร็จเชิงระบบและต้นทุนทางจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน โดยในเชิงระบบ พบว่า โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่สะท้อนภาพความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการปฏิบัติตามมาตรการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและบทบาทหน้าที่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ร้อยละ 100 ซึ่งแสดงถึงความเข้มแข็งของการบริหารจัดการวิกฤตเชิงระบบและความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร อย่างไรก็ตาม ความเข้มงวดของมาตรการและการจำกัดพื้นที่ปฏิบัติงาน (Bubble and Seal) ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สร้างแรงกดดันและภาระทางจิตใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องนำรูปแบบการบริหารที่เข้มแข็งนี้มาเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการขับเคลื่อนนโยบายความปลอดภัยเชิงองค์รวม ที่ควบรวมสุขภาพจิตเข้ากับความปลอดภัยทางกายภาพ โดยกำหนดให้การดูแลจิตใจบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการอย่างเป็นทางการ มีการจัดสรรทรัพยากรและบริหารจัดการภาระงานที่ไม่จำเป็น เพื่อให้บุคลากรมีพื้นที่ทางเวลาในการฟื้นฟูจิตใจท่ามกลางข้อจำกัดของระบบการทำงาน ในมิติด้านสุขภาพจิต ข้อมูลการวิจัยสะท้อนให้เห็นภาวะความย้อนแย้งที่น่าสนใจ กล่าวคือ แม้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเผชิญความเครียดในระดับสูงถึงรุนแรงและมีภาวะเหนื่อยหน่ายในระดับปานกลางอันเป็นผลจากข้อจำกัดของพื้นที่และภาระงาน แต่บุคลากรยังคงรักษาความเข้มแข็งทางจิตใจและความรู้สึกถึงความสำเร็จส่วนบุคคลไว้ได้ในระดับสูง ซึ่งมีปัจจัยสนับสนุนหลักมาจากเจตคติเชิงบวกและแรงสนับสนุนทางสังคมภายในองค์กร อย่างไรก็ดี ข้อมูลเชิงลึกยังชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกโดดเดี่ยวและความต้องการพื้นที่ปลอดภัยที่จับต้องได้จริง ข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้จึงมุ่งเน้นไปที่การต่อยอดจากจุดแข็งด้านแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม มาสร้างเป็นกลไกการดูแลที่เป็นรูปธรรม อาทิ การจัดพื้นที่ปลอดภัยในสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรได้ผ่อนคลายและระบายความเครียดโดยปราศจากการตัดสิน รวมถึงการจัดช่องทางให้คำปรึกษาเชิงรุกเพื่อคัดกรองและช่วยเหลือผู้ที่มีความเครียดสะสมสูงก่อนที่จะพัฒนาไปสู่ภาวะหมดไฟในระยะยาว เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้สู่การพัฒนา SAFE Model ซึ่งเป็นนวัตกรรมคู่มือส่งเสริมสุขภาพจิตที่ยึดบริบทและความต้องการของผู้ใช้เป็นฐาน (Bottom-up Approach) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ การตระหนักถึงบริบท (Situation: S) การประเมินความต้องการ (Assessment: A) การออกแบบเครื่องมือปฏิบัติจริง (Formulating: F)

และการเสริมสร้างสภาพแวดล้อม (Enhancing Environment: E) นวัตกรรมนี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่ายและมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาด้านพื้นที่และจิตใจภายใต้สถานการณ์วิกฤตเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพในการขยายผลไปยังสถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่น ๆ ในบริบทปกติเพื่อเป็นแนวทางในการเยียวยาจิตใจบุคลากร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในวงวิชาการและการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาประสิทธิผลเชิงทดลองเพื่อติดตามผลลัพธ์ระยะยาวของการใช้คู่มือนี้ ต่อการลดระดับความเครียดและการเพิ่มดัชนีความสุขในการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2560). แบบสอบถามภาวะหมดไฟในการทำงานสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2566 จาก https://mhc7.dmh.go.th/wp-content/uploads/2017/09/แบบประเมินภาวะหมดไฟ-ฉบับเผยแพร่.pdf

_____. (2563). โควิด19 กับสุขภาพจิต. เรียกใช้เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://www.dmh. go.th/covid19

_____. (2564). คู่มือการดูแลสุขภาพจิตสำหรับบุคลากรในสถานการณ์โควิด19. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมอนามัย. (2564). คู่มือปฏิบัติมาตรการ Sandbox Safety Zone in School เปิดเรียนมั่นใจปลอดภัยไร้โควิด 19 ในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ศรีสุภางค์ ศรีเจริญสุข. (2562). การพัฒนาคู่มือส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). คู่มือการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual) สำหรับส่วนราชการ. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักเกณฑ์การเปิดโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ภายใต้มาตรการป้องกันและควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับโรงเรียนพักนอน และประเภทไป-กลับ ที่มีความพร้อมและผ่านเกณฑ์การประเมิน. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2565 จาก https://moe360.blog/2021/09/28/criteria-for-opening-school

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. (2540). การสร้างแบบวัดความเครียดสวนปรุง. วารสารสวนปรุง, 13(3), 1-20.

อารีรัตน์ จันทร์ศรี. (2561). การพัฒนาคู่มือแนะแนวการดำเนินงานการคัดกรองโรคซึมเศร้าในสถานบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ. วารสารสุขศึกษา, 41(1), 11-22.

Barry, M. M. et al. (2017). Promoting social and emotional well-being in schools. Health Education, 117(5), 434-451. https://doi.org/10.1108/HE-11-2016-0057.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In International Encyclopedia of Education, (pp. 1643-1647). Oxford: Elsevier.

Coombs, W. T. (2012). Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding. (3rd ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Gadermann, A. M. et al. (2023). Teacher mental health and workplace well-being in a global crisis: Learning from the challenges and supports identified by teachers one year into the COVID-19 pandemic in British Columbia, Canada. PLOS ONE, 18(8), Article e0290230. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0290230.

Jennings, P. A. & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student development and academic outcomes. Review of Educational Research, 79(1), 491-525. https://doi.org/10.3102/0034654308325693.

Knowles, M. S. (1975). Self-directed learning: A guide for learners and teachers. McHenry: Follett Publishing Company.

Maslach, C. & Leiter, M. P. (1997). The truth about burnout: How organizations cause personal stress and what to do about it. San Francisco: Jossey-Bass.

McGrew, J. H. et al. (2023). Special educators' mental health and burnout: A comparison of general and teacher-specific risk factors. Teaching and Teacher Education, 132, 104209. https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104209.

Mitroff, I. I. (2005). Why some companies emerge stronger and better from a crisis: 7 essential lessons for surviving disaster. New York: American Management Association.

Pearson, C. M. & Clair, J. A. (1998). Reframing crisis management. Academy of Management Review, 23(1), 59-76. https://doi.org/10.2307/259099.

Taba, H. (1962). Curriculum development: Theory and practice. New York: Harcourt, Brace & World.

Thoits, P. A. (2011). Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. Journal of Health and Social Behavior, 52(2), 145-161. https://doi.org/10.1177/0022146510395592.

World Health Organization. (2020). Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak. Retrieved February 20, 2023, from https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-MentalHealth-2020.1

บทความวิจัย

แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย*

GUIDELINES FOR MEDICAL EVACUATION STANDARD IN THE COMMERCIAL FLIGHT OF THAILAND

นพัตธร ศรีจันทึก*, อภิรดา จิตจริง, วราภรณ์ เต็มแก้ว

Napattorn Srichanthuk*, Apirada Jitjing, Waraporn Temkaew

คณะการจัดการมหาบัณฑิต สถาบันการบินพลเรือน สถาบันสมทบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Master of Management, Civil Aviation Training Center, Affiliated with Suranaree University of Technology, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: napattornsri@hotmail.com

*Tel: 087-355-7512

บทคัดย่อ

การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในผู้ป่วยชาวต่างชาติที่ต้องเดินทางกลับรับการรักษาต่อยังประเทศถิ่นพำนัก แต่ประเทศไทยยังขาดมาตรฐานระดับชาติที่ชัดเจน ส่งผลให้การปฏิบัติไม่สม่ำเสมอและเพิ่มความเสี่ยงด้านความปลอดภัยระหว่างการบิน การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามาตรฐานและรูปแบบการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ในระดับสากล และ 2) นำเสนอแนวทางมาตรฐานสำหรับประเทศไทย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ที่มีประสบการณ์มากกว่า 7 ปี ร่วมกับการศึกษาเอกสารมาตรฐานสากล CAMTS ของสหรัฐอเมริกา และ EURAMI ของยุโรป ผลการสังเคราะห์พบว่า สามารถประยุกต์มาตรฐานสากลได้ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลากร ต้องมีนโยบายจัดการความเหนื่อยล้าและให้ความสำคัญกับเวลาพักผ่อน เนื่องจากบุคลากรไทยมักรับงานล่าเลียงเป็นงานเสริม 2) ด้านคุณภาพและความปลอดภัย ต้องเน้นการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดแทนการลงโทษ 3) ด้านการปฏิบัติทางคลินิก องค์กรต้องประกาศขอบเขตการให้บริการอย่างชัดเจน 4) ด้านการดูแลผู้ป่วย ต้องกำหนดคุณสมบัติและประสบการณ์ขั้นต่ำของทีมแพทย์ให้สอดคล้องกับความรุนแรงของโรค 5) ด้านการควบคุมการติดเชื้อ ต้องมีนโยบายคัดกรองและจัดการความปลอดภัยเป็นลายลักษณ์อักษร และ 6) ด้านการสื่อสาร ต้องมีศูนย์ประสานงานตลอด 24 ชั่วโมง พร้อมแผนรองรับเหตุฉุกเฉิน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้เป็นเพียงร่างแนวทางเบื้องต้น จึงมีข้อเสนอแนะให้นำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ทั่วประเทศ และผลักดันความร่วมมือระหว่างสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย และสายการบินในประเทศ เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานชาติที่มีผลบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์, การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศ, มาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศ

* Received 22 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 17 May 2026

Abstract

The transfer of patients on commercial flights is increasing, especially for foreign patients who need to return for continued treatment in their home countries. However, Thailand still lacks clear national standards, resulting in inconsistent practices and increased safety risks during flights. This qualitative research aims to 1) Study international standards and practices for patient transfers on commercial flights and 2) Propose standard guidelines for Thailand. This study was done through semi-structured in-depth interviews with 7 experts with over 7 years of experience, along with a review of international standards such as CAMTS from the United States and EURAMI from Europe. The synthesis of the results found that international standards could be applied in six areas: 1) Personnel: There must be policies to manage fatigue and prioritize rest time, as Thai personnel often take on transport work as a secondary job. 2) Quality and Safety: Emphasis should be on learning from mistakes rather than punishment. 3) Clinical Practice: Organizations must clearly define the scope of services. 4) Patient Care: Minimum qualifications and experience for medical teams must align with the severity of the illness. 5) Infection Control: There must be written policies for screening and managing safety. and 6) Communication: A 24-hour coordination center with an emergency response plan is required. However, these research findings are only preliminary guidelines, so it is recommended to test them with a large national sample and promote collaboration between the National Institute for Emergency Medicine, the Civil Aviation Authority of Thailand, and domestic airlines to elevate them to a concrete national standard.

Keywords: Medical Evacuation in The Commercial Flight, Air Medical Transportation, Air Medical Transportation Standards

บทนำ

ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับให้เป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญระดับโลก โดยภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อุตสาหกรรมการบินและการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีแนวโน้มฟื้นตัวและเติบโตอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวและนักลงทุนต่างชาติเดินทางเข้าประเทศเป็นจำนวนหลายสิบล้านคนในแต่ละปี (สุชยา พฤกษ์บำรุง, 2565) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและการลงทุนในภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การเดินทางที่เพิ่มสูงขึ้นย่อมแฝงมาด้วยความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุและการเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้เดินทางที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หากนักท่องเที่ยวหรือชาวต่างชาติประสบอุบัติเหตุหรือมีภาวะเจ็บป่วยรุนแรงจนไม่สามารถเดินทางต่อได้ด้วยวิธีปกติ และมีความจำเป็นต้องเดินทางกลับไปรักษาตัวยังประเทศถิ่นพำนัก (Repatriation) การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยด้วย เที่ยวบินพาณิชย์ (Commercial Flights) มักเป็นทางเลือกหลักที่ได้รับความนิยม เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากกว่าการเช่าเหมาลำอากาศยานพยาบาล (Air Ambulance) (Inprasertkul, T. & Thanomkiat, A., 2024)

การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์เป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่มีความซับซ้อนและท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องประสานงานร่วมกันระหว่างหลายภาคส่วน ผู้ป่วยจำเป็นต้องได้รับการประเมินความเหมาะสมในการเดินทางทางอากาศ (Fitness to Fly) อย่างรัดกุมจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญก่อนการเดินทาง ตลอดจนต้องพิจารณาความจำเป็นในการใช้บุคลากรทางการแพทย์ (Medical Escorts) ร่วมเดินทางเพื่อดูแลผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดระหว่างเที่ยวบิน (Martin, T., 2020) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการขออนุมัติใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์พิเศษบนอากาศยานพาณิชย์ อาทิ เปลนอน (Stretcher) ถังออกซิเจน (Oxygen cylinder) หรือเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าชนิดอัตโนมัติ (AED) ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ต้องได้รับการตรวจสอบและอนุมัติจากสายการบินอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้กระทบต่อความปลอดภัยของเที่ยวบินและผู้โดยสารท่านอื่น (มาลินี ขจรบริรักษ์ และคณะ, 2563)

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาในปัจจุบัน กล่าวคือ ประเทศไทยยังไม่มีกฎระเบียบ มาตรฐาน หรือแนวทางปฏิบัติระดับชาติที่กำหนดไว้เฉพาะเจาะจงสำหรับการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าที่ผ่านมาสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) จะได้จัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินด้วยอากาศยาน พ.ศ. 2557 แต่คู่มือดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่เกณฑ์และการปฏิบัติการลำเลียงผู้ป่วยด้วยเฮลิคอปเตอร์หรืออากาศยานพยาบาลเฉพาะกิจเป็นหลัก ขณะเดียวกันข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย (CAAT) ก็ยังมีช่องว่างในมิติของการบูรณาการร่วมกับการแพทย์พาณิชย์อย่างชัดเจน ช่องว่างทางนโยบายนี้ส่งผลให้องค์กรหรือผู้ให้บริการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศในประเทศไทยจำเป็นต้องนำมาตรฐานสากลจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบการทำงานด้วยตนเอง เช่น มาตรฐานระบบการขนส่งทางการแพทย์ระดับสากลแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (The Commission on Accreditation of Medical Transport Systems: CAMTS) และมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศแห่งสหภาพยุโรป (The European Aero-Medical Institute: EURAMI) เป็นต้น (Commission on Accreditation of Medical Transport Systems, 2022); (European Aero-Medical Institute, 2023)

จากปัญหาความคลุมเครือและช่องว่างทางมาตรฐานดังกล่าว ทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรทางการแพทย์สายการบิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดความเป็นเอกภาพ ซึ่งอาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยของผู้ป่วย (Patient Safety) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญและมีความสนใจที่จะศึกษามาตรฐานและรูปแบบการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ในระดับสากล (CAMTS และ EURAMI) เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์เป็น แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย ให้มีความเหมาะสมกับบริบทข้อจำกัดด้านการแพทย์ การบิน และกฎหมายของไทย การมีแนวทางมาตรฐานที่เป็นรูปธรรมและชัดเจน จะช่วยยกระดับความปลอดภัยในการดูแลผู้ป่วย ลดความสับสนในการปฏิบัติงาน สร้างมาตรฐานการทำงานให้เป็นทิศทางเดียวกัน ตลอดจนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อระบบสาธารณสุขและอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทยในระดับสากล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรฐานและรูปแบบการเคลื่อนย้ายลำเลียงผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ในระดับสากล
2. เพื่อนำเสนอแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายลำเลียงผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทยในรูปแบบร่างกรอบการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 7 คน โดยใช้ วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์อย่างน้อย 7 ปีขึ้นไป แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎระเบียบจากสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ จำนวน 1 คน 2) แพทย์ผู้ปฏิบัติการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ จำนวน 3 คน และ 3) พยาบาลวิชาชีพผู้ปฏิบัติการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ จำนวน 3 คน ผู้วิจัยตระหนักถึงข้อจำกัดของขนาดตัวอย่างและการกระจายตัวในเชิงพื้นที่ ผลการวิจัยจึงถือเป็นร่างกรอบแนวทางเบื้องต้น ที่ต้องผ่านการทดสอบใช้จริงและการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญในวงกว้างจากทุกภูมิภาคก่อนนำไปบังคับใช้ระดับประเทศ

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ซึ่งเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-ended question) สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและมาตรฐาน CAMTS และ EURAMI กระบวนการสร้างเครื่องมือ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ร่างข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์กรอบแนวคิด 6 ด้าน ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ฉุกเฉิน ด้านเวชศาสตร์การบิน และด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ค่า CVI รวมเท่ากับ 0.89 และขั้นที่ 3 ทดสอบความชัดเจนของข้อคำถาม (Pilot Testing) กับผู้ปฏิบัติงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง 2 คน ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง นอกจากนี้การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นรายบุคคล โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอม (Informed Consent) เป็นลายลักษณ์อักษรก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง 2) การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลา 45 - 90 นาที มีการบันทึกเสียงและจดบันทึกโดยผู้ช่วยวิจัย และ 3) ผู้วิจัยดำเนินการถอดความ (Transcription) และนำร่างถอดความคืนให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบความถูกต้อง (Member Checking) ก่อนนำมาวิเคราะห์ ร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการศึกษามาตรฐานสากล (Commission on Accreditation of Medical Transport Systems, 2022); (European Aero-Medical Institute, 2023) กฎระเบียบ คู่มือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่และแยกประเด็น (Data Processing) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวทางของ Braun, V. & Clarke, V. ผ่านการสร้างรหัส (Coding) การจัดกลุ่มประเด็น (Theme Identification) และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) ระหว่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เอกสารมาตรฐานสากล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนรายงานผลในรูปแบบ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Analytical Description) โดยเชื่อมโยงข้อมูลปฐมภูมิเข้ากับมาตรฐานสากลและแนวคิดทฤษฎี เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย (Braun, V. & Clarke, V., 2006)

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

ผลการศึกษามาตรฐานและรูปแบบการเคลื่อนย้ายลำเลียงผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ในระดับสากล

จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบมาตรฐานระดับสากล 2 สถาบันหลัก ได้แก่ มาตรฐานระบบการขนส่งทางการแพทย์ระดับสากลแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (CAMTS) และ มาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศแห่งสหภาพยุโรป (EURAMI) พบว่า ทั้งสองมาตรฐานมีโครงสร้างและข้อกำหนดที่สอดคล้องกันในหลายด้าน โดยมุ่งเน้นความปลอดภัยของผู้ป่วยและทีมปฏิบัติการเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปและจัดกลุ่มองค์ประกอบของมาตรฐานสากลออกมาได้ 6 ด้านหลัก ประกอบด้วย

1. มาตรฐานด้านบุคลากร เน้นนโยบายข้อจำกัดเวลาปฏิบัติงาน การจัดการความเหนื่อยล้า (Fatigue Management) และโปรแกรมการฝึกอบรมเวชศาสตร์การบิน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (แพทย์ผู้ปฏิบัติการ) กล่าวว่า

“งานลำเลียงส่วนใหญ่เป็นงานเสริม บุคลากรบางรายทำงานประจำมา 24 ชั่วโมงแล้วยังต้องรับงานลำเลียงต่ออีก ซึ่งเสี่ยงต่อความปลอดภัยของผู้ป่วยอย่างมาก” (วราลี อภินิเวศ, 2567)

2. มาตรฐานด้านการจัดการคุณภาพและความปลอดภัย เน้นการประเมินความเสี่ยงก่อนปฏิบัติงาน และการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยที่เปิดโอกาสให้รายงานข้อผิดพลาดโดยไม่เน้นการลงโทษ (Just Culture) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (พยาบาลวิชาชีพ) กล่าวว่า

“ปัจจุบันหากเกิดข้อผิดพลาด บุคลากรกลัวถูกลงโทษ ทำให้ไม่กล้ารายงาน เราจึงพลาดโอกาสในการเรียนรู้และป้องกันการเกิดซ้ำ” (จุฑารัตน์ ฤทธิหาญ, 2568)

3. มาตรฐานด้านการปฏิบัติทางคลินิกและภารกิจ เน้นการระบุขอบเขตการให้บริการ (Scope of Service) ที่ชัดเจน การจัดการทรัพยากรทางการแพทย์ (ยาและก๊าซออกซิเจน) และการบันทึกข้อมูลการบิน (Flight Notes)

4. มาตรฐานด้านการดูแลผู้ป่วย เน้นการจัดสรรบุคลากรที่มีคุณสมบัติและใบอนุญาตตรงตามความรุนแรงของโรค รวมถึงความปลอดภัยของอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น เปลนอน (Stretcher) บนอากาศยาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 (แพทย์ผู้ปฏิบัติการ) อธิบายว่า

“ปัจจุบันไม่มีการกำหนดว่าผู้ป่วยระดับไหนต้องใช้แพทย์ที่มีประสบการณ์เท่าใด บางครั้งผู้ป่วย ICU กลับใช้บุคลากรที่ประสบการณ์น้อย ซึ่งเป็นความเสี่ยงสูงมาก” (ปูชนียะดา วิเชียรธรรม, 2568)

5. มาตรฐานด้านการควบคุมการติดเชื้อ เน้นแผนควบคุมการสัมผัสเชื้อ การใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (PPE) และการกำจัดของเสียติดเชื้อ

6. มาตรฐานด้านการสื่อสารและการประสานงาน เน้นการมีศูนย์ประสานงานตลอด 24 ชั่วโมง การจัดเตรียมเอกสารข้อมูลทางการแพทย์ (MEDIF) และการมีแผนรองรับกรณีฉุกเฉิน (Contingency Plan) *ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (พยาบาลวิชาชีพ) กล่าวถึงปัญหาจริง ที่พบว่า*

“ทีมมักโฟกัสการดูแลผู้ป่วยจนลืมรายงานสถานการณ์ไปยังศูนย์ประสาน เมื่อเกิดปัญหาฉุกเฉินจึงขาดการสนับสนุนที่ทันท่วงที” (ณัฐวุฒิ อุดมศิลป์, 2568)

ผลการนำเสนอแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายลำเลียงผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย

จากการนำผลการศึกษามาตรฐานสากลทั้ง 6 ด้าน มาบูรณาการร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านแพทย์ พยาบาล และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการลำเลียงผู้ป่วยทางอากาศ พบว่า มาตรฐานสากลไม่สามารถนำมาคัดลอกใช้กับประเทศไทยได้ทั้งหมด อาจนำแนวทางมาปรับประยุกต์ (Localization) ให้เข้ากับโครงสร้างระบบสาธารณสุข บริบทการทำงาน เช่น การรับงานลำเลียงเป็นงานเสริม และกฎระเบียบของสายการบินในประเทศ สามารถสังเคราะห์แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย

องค์ประกอบมาตรฐาน	สาระสำคัญจากมาตรฐานสากล (CAMTS/EURAMI)	ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (บริบทประเทศไทย)	แนวทางมาตรฐานของประเทศไทย (ผลสรุปที่สังเคราะห์ได้)	ตัวอย่างคำพูดจากการสัมภาษณ์
1. ด้านบุคลากร	- มีนโยบายจำกัดเวลาปฏิบัติงาน (เกิน 12 ชม.) และเวลาพักผ่อนเพื่อลดความเหนื่อยล้า - มีโปรแกรมฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น สรีรวิทยาการบิน การจัดการเหตุฉุกเฉิน และต้องทบทวนความรู้ประจำปี	- บุคลากรไทยมักรับงานลำเลียงเป็นงานเสริม จึงต้องเน้นย้ำเรื่องเวลาพักผ่อน (Rest time) อย่างจริงจัง - ควรมีความถี่ในการอบรมมากขึ้น และต้องมีการตรวจความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ (Physical fitness) ประจำปี	1. กำหนดนโยบายชั่วโมงการปฏิบัติงานและเวลาพักผ่อน (Fatigue Management) อย่างเข้มงวด โดยคำนึงถึงภาระงานประจำของบุคลากร 2. บังคับใช้โปรแกรมฝึกอบรมเวชศาสตร์การบินและการรับมือเหตุฉุกเฉิน โดยมีการประเมินทักษะและความพร้อมของร่างกาย/จิตใจเป็นประจำทุกปี	“งานลำเลียงเป็นงานเสริม บุคลากรบางรายทำงานประจำมา 24 ชั่วโมงแล้วยังต้องรับต่ออีก ซึ่งเสี่ยงต่อผู้ป่วยอย่างมาก”

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบมาตรฐาน	สาระสำคัญจากมาตรฐานสากล (CAMTS/EURAMI)	ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (บริบทประเทศไทย)	แนวทางมาตรฐานของประเทศไทย (ผลสรุปที่สังเคราะห์ได้)	ตัวอย่างคำพูดจากการสัมภาษณ์
2. ด้านการจัดการคุณภาพและความปลอดภัย	- มีโปรแกรมจัดการคุณภาพและระบบการรายงานความปลอดภัยโดยไม่เน้นการลงโทษ (Just Culture) - มีการประเมินความเสี่ยงล่วงหน้าและระบุตัวชี้วัดประสิทธิภาพ (KPIs)	- ควรใช้ระบบประเมินความเสี่ยงเชิงรุก แบ่งระดับความเสี่ยง (1 - 5) เพื่อวางแผนรับมือล่วงหน้า - ต้องสร้างวัฒนธรรมที่เปิดให้ทีมกล้ารายงานข้อผิดพลาด เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง	1. นำระบบประเมินความเสี่ยงก่อนบิน (Risk Management) มาใช้ในทุกภารกิจ (เช่น แบ่งระดับความเสี่ยง 1 - 5) 2. สร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยที่เปิดโอกาสให้บุคลากรรายงานอุบัติการณ์หรือข้อผิดพลาดอย่างโปร่งใสโดยปราศจากการลงโทษ (Just Culture)	“กลัวถูกลงโทษ จึงไม่กล้ารายงาน เราพลาดโอกาสเรียนรู้จากข้อผิดพลาด”
3. ด้านการปฏิบัติทางคลินิกและภารกิจ	- องค์กรต้องประกาศพันธกิจและขอบเขตบริการ (Scope of Service) ที่ชัดเจน - มีมาตรฐานการจัดการยาออกซิเจน และการบันทึกข้อมูลการบิน (Flight Notes)	- องค์กรต้องระบุขอบเขตให้ชัดเจนว่ารับผู้ป่วยระดับใดได้บ้าง ห้ามรับผู้ป่วยเกินศักยภาพ - ให้ความสำคัญกับการบันทึก Flight notes ที่เป็นมาตรฐานเพื่อใช้สื่อสารและส่งมอบงาน	1. องค์กรต้องประกาศขอบเขตการให้บริการ (Scope of Service) เป็นลายลักษณ์อักษรว่าสามารถรองรับผู้ป่วยระดับใด 2. กำหนดรูปแบบการบันทึกเอกสารการบิน (Flight Notes) และการจัดการก๊าซออกซิเจนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันตามข้อบังคับของสายการบิน	“บางองค์กรไม่มี Scope of Service ชัดเจน รับผู้ป่วยทุกระดับโดยไม่ประเมินศักยภาพ”
4. ด้านการดูแลผู้ป่วย	- คุณสมบัติบุคลากรต้องตรงตามระดับความรุนแรงของผู้ป่วย (การดูแลขั้นพื้นฐาน/ขั้นสูง) - เปลนอน (Stretcher) และอุปกรณ์ต้องได้มาตรฐานความปลอดภัยด้านการบิน (FARs)	- กำหนดประสบการณ์ขั้นต่ำ เช่น แพทย์/พยาบาล ต้องมีประสบการณ์ห้องฉุกเฉินอย่างน้อย 3 ปี - หากใช้เครื่องมือซับซ้อน ควรมีผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือแพทย์ร่วมทีม เปลนอนควรมีขนาดที่สบายและปลอดภัย	1.กำหนดคุณสมบัติและประสบการณ์ขั้นต่ำของทีมแพทย์ให้ตรงกับความรุนแรงของโรค (เช่น มีประสบการณ์ในแผนกฉุกเฉินขั้นต่ำ 3 ปี) 2. การใช้อุปกรณ์และเปลนอนบนอากาศยานต้องสอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัย และสามารถรองรับการทำ CPR ได้	“ผู้ป่วย ICU บางรายถูกดูแลโดยบุคลากรที่ประสบการณ์น้อย ซึ่งเป็นความเสี่ยงสูงมาก”

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบมาตรฐาน	สาระสำคัญจากมาตรฐานสากล (CAMTS/EURAMI)	ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (บริบทประเทศไทย)	แนวทางมาตรฐานของประเทศไทย (ผลสรุปที่สังเคราะห์ได้)	ตัวอย่างคำพูดจากการสัมภาษณ์
5. ด้านการควบคุมการติดเชื้อ	- มีนโยบายเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องโรคติดต่อ การใช้ PPE การกำจัดของมีคม และการทำความสะอาดอุปกรณ์	- ควรให้ความรู้แก่พนักงานสายการบินเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันว่าโรคใดบินได้/ไม่ได้ - ต้องมีขั้นตอนการใส่/ถอด PPE และการกำจัดขยะติดเชื้อบนเครื่องบินที่ชัดเจน	1. จัดทำนโยบายลายลักษณ์อักษรว่าด้วยการคัดกรองผู้ป่วยโรคติดต่อ การใช้ชุดป้องกัน (PPE) และการกำจัดขยะติดเชื้อบนเครื่องบิน 2. สื่อสารและอบรมมาตรฐานการควบคุมการติดเชื้อให้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงพนักงานสายการบิน	“พนักงานสายการบินมักไม่ทราบว่าโรคใดอนุญาตให้บินได้ ทำให้เกิดความสับสนหน้างาน”
6. ด้านการสื่อสารและการประสานงาน	- มีศูนย์สื่อสาร 24 ชั่วโมง และมีแผนรองรับกรณีฉุกเฉิน (Contingency Plan) - มีขั้นตอนการกรอกข้อมูล MEDIF และการรายงานสถานการณ์	- บังคับใช้อุปกรณ์สื่อสารขององค์กรเท่านั้นเพื่อรักษาความลับผู้ป่วย - ทีมปฏิบัติการต้องรายงานสถานะอย่างต่อเนื่อง เพราะมักพบปัญหาทีมแพทย์โฟกัสคนไข้จนลืมประสานงาน	1. จัดตั้งศูนย์ประสานงาน 24 ชั่วโมง พร้อมแผนรองรับเหตุฉุกเฉิน (Contingency Plan) ในกรณีสูญเสียการติดต่อ 2. กำหนดนโยบายให้ทีมปฏิบัติการรายงานสถานการณ์ผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องด้วยอุปกรณ์สื่อสารที่ปลอดภัยขององค์กรเพื่อรักษาความลับผู้ป่วย	“ทีมโฟกัสคนไข้จนลืมรายงานศูนย์ประสาน เมื่อเกิดฉุกเฉินจึงขาดการสนับสนุน”

อภิปรายผล

การศึกษามาตรฐานและรูปแบบการเคลื่อนย้ายลำเลียงผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ในระดับสากล

ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานสากลหลัก 2 สถาบัน ได้แก่ CAMTS (สหรัฐอเมริกา) และ EURAMI (สหภาพยุโรป) มีโครงสร้างที่สามารถนำมาสังเคราะห์เป็น 6 องค์ประกอบหลัก เพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างมาตรฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาลินี ขจรบริรักษ์ และคณะ ที่ได้เสนอแนะไว้อย่างชัดเจนว่า ธุรกิจการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศในไทย ควรนำมาตรฐานระดับสากลอย่าง CAMTS และ EURAMI มาใช้เป็นต้นแบบ ในการดำเนินงานเพื่อให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืนและปลอดภัย (มาลินี ขจรบริรักษ์ และคณะ, 2563)

การนำเสนอแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย

จากการสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า ไม่สามารถนำมาตรฐานสากลมาคัดลอกใช้กับประเทศไทยได้ทั้งหมด เนื่องจากโครงสร้างระบบสาธารณสุขและบริบทการทำงานของไทยแตกต่างออกไป เช่น การที่บุคลากรทางการแพทย์มักรับงานลำเลียงผู้ป่วยเป็นงานเสริม ตลอดจนข้อจำกัดของสายการบินในประเทศ เช่น สายการบินต้นทุนต่ำไม่มีบริการเปลนอนและถังออกซิเจน จึงต้องนำมาตรฐานทั้ง 6 ด้านมาปรับประยุกต์ (Localization) ให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย โดยสามารถอภิปรายความสอดคล้องในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านบุคลากรและการดูแลผู้ป่วย แนวทางของไทยเน้นย้ำการกำหนดนโยบายจัดการความเหนื่อยล้า (Fatigue Management) อย่างเข้มงวด การประเมินความพร้อมทางร่างกาย (Physical fitness) และการกำหนดคุณสมบัติประสบการณ์ของทีมแพทย์ให้ตรงกับความรุนแรงของโรค สอดคล้องกับแนวทางตามคู่มือการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยด้วยอากาศยานภาคใต้ พ.ศ. 2561 (ธัมพรรษ ปิยสุวรรณกุล, 2563) ที่ให้ความสำคัญกับการประเมินสุขภาพและความพร้อมของบุคลากรก่อนปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด เช่น ต้องพักผ่อนเพียงพออย่างน้อย 6 ชั่วโมง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกลักษณ์ ดีรุ่งโรจน์ ที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมบนเครื่องบินมีความท้าทาย พื้นที่แคบ เสียงดัง ความกดอากาศ จึงต้องจัดเตรียมทีมงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีทักษะชำนาญ ให้ตรงกับลักษณะอาการของผู้ป่วย (เอกลักษณ์ ดีรุ่งโรจน์, 2564)

2. ด้านการปฏิบัติทางคลินิกและภารกิจ แนวทางกำหนดให้มีมาตรฐานการจัดการก๊าซออกซิเจนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และต้องประกาศขอบเขตการให้บริการ (Scope of Service) ที่ชัดเจน สอดคล้องกับ การศึกษาของ Aditya, R. S. et al. ที่พบว่า การจัดการออกซิเจนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องให้ความสำคัญที่สุด เนื่องจากความกดอากาศบนเครื่องบินที่ลดลงจะส่งผลต่อปริมาณออกซิเจนในเลือดของผู้ป่วย (Aditya, R. S. et al., 2022) สอดคล้องกับ คู่มือการอบรมเกี่ยวกับวัตถุอันตรายของสมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ ที่กำหนดให้แต่ละประเทศต้องออกกฎระเบียบควบคุมผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าอันตรายทางอากาศให้ผ่านการฝึกอบรมจากหน่วยงานที่ได้รับการรับรอง (International Air Transport Association, 2023)

3. ด้านการสื่อสารและการประสานงาน แนวทางกำหนดให้จัดตั้งศูนย์ประสานงาน 24 ชั่วโมง และบังคับให้นโยบายทีมปฏิบัติการต้องรายงานสถานการณ์ผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ งานวิจัยของ พรพิไล นิยมถิ่น และคณะ ที่พบว่า การใช้แนวทางการสื่อสารที่มีแบบแผน (เช่น SBAR) ร่วมกับแอปพลิเคชัน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการส่งต่อผู้ป่วย (พรพิไล นิยมถิ่น และคณะ, 2560) สอดคล้องกับ ข้อเสนอแนะของ วิทยา พลสีลา และคณะ ที่ให้ปรับรูปแบบการสื่อสารจากแนวดิ่งเป็นแนวระนาบ เพื่อความรวดเร็วแบบเรียลไทม์ (วิทยา พลสีลา และคณะ, 2566) สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ สมศิริ พันธุ์ศักดิ์ศิริ และเสาวนีย์ สมันต์ตรีพร ที่สนับสนุนการใช้ระบบบันทึกข้อมูลออนไลน์เพื่อติดตามสถานะการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (สมศิริ พันธุ์ศักดิ์ศิริ และเสาวนีย์ สมันต์ตรีพร, 2566)

4. ด้านการควบคุมการติดเชื้อ แนวทางที่กำหนดให้มีนโยบายเป็นลายลักษณ์อักษรว่าด้วยการใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (PPE) และการกำจัดขยะติดเชื้อบนเครื่องบินนั้น สอดคล้องกับแนวทางของ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ที่เน้นย้ำถึงการใช้ข้อควรระวังมาตรฐาน (Standard Precautions) การกำหนดให้บุคลากรสวมและถอดอุปกรณ์ PPE ให้ถูกขั้นตอน รวมถึงการจัดการหน้ากากหรืออุปกรณ์ที่เปื้อนสารคัดหลั่งหรือเลือดอย่างชัดเจน โดยกำหนดให้ต้องทิ้งเป็นขยะติดเชื้อและห้ามนำกลับมาใช้ใหม่ (กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2566)

5. ด้านการจัดการคุณภาพ ความปลอดภัย และนโยบายระดับชาติ แนวทางต้องการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยที่ไม่เน้นการลงโทษ (Just Culture) และผลักดันให้เกิดมาตรฐานระดับชาติที่เป็นเอกภาพเพื่อลดความสับสน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Budd, L. & Ison, S. ที่สำรวจกฎหมายสิทธิผู้โดยสารจาก 47 ประเทศ และพบว่า ปัจจุบันยังขาดมาตรฐานสากลที่เป็นเอกภาพ ทำให้เกิดช่องโหว่และเกิดความสับสน จึงจำเป็นต้องสร้างมาตรฐานที่โปร่งใสและเป็นทิศทางเดียวกัน (Budd, L. & Ison, S., 2020)

ข้อจำกัดของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 7 คน มีขนาดเล็กและยังไม่ครอบคลุมผู้ปฏิบัติงานจากทุกภูมิภาคของประเทศ ผลการวิจัยจึงเป็นเพียงร่างกรอบแนวทางเบื้องต้น ไม่สามารถอ้างอิงแทนมาตรฐานระดับชาติที่ผ่านกระบวนการรับรองอย่างเป็นทางการได้ แนวทางที่นำเสนอยังไม่ได้ผ่านการทดลองใช้จริง (Field Testing) หรือการประเมินผลลัพธ์ จึงยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะยืนยันประสิทธิผล ทั้งนี้ การวิจัยเชิงคุณภาพมีข้อจำกัดด้านความเป็นตัวแทน (Representativeness) ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถสรุปอ้างอิงทั่วไป (Generalization) ได้โดยตรง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรฐานสากลและนำเสนอแนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย จากการเปรียบเทียบมาตรฐาน CAMTS และ EURAMI พบว่า ทั้งสองสถาบันมีโครงสร้างที่สอดคล้องกัน และสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็น 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการจัดการคุณภาพและความปลอดภัย ด้านการปฏิบัติทางคลินิกและภารกิจ ด้านการดูแลผู้ป่วย ด้านการควบคุมการติดเชื้อ และด้านการสื่อสารและการประสานงาน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามาตรฐานสากลดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบได้ แต่จำเป็นต้องปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะในประเด็นที่บุคลากรทางการแพทย์ส่วนใหญ่รับงานลำเลียงเป็นงานเสริมจากภาระงานประจำ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพร้อมและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาข้อจำกัดของสายการบินในประเทศ เช่น สายการบินต้นทุนต่ำที่ไม่มีบริการเปลนอนหรือถังออกซิเจน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่มาตรฐานสากลยังไม่ได้ครอบคลุม แนวทางที่สังเคราะห์ได้จึงไม่ใช่การคัดลอกมาตรฐานจากต่างประเทศ แต่เป็นกรอบที่ออกแบบมาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงภายใต้ระบบสาธารณสุขและกฎระเบียบการบินของไทย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรผลักดันให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือระดับชาติระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย และสายการบินในประเทศ เพื่อร่วมกันยกระดับแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปสู่มาตรฐานระดับชาติที่มีผลบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม ในระดับปฏิบัติการ สายการบินควรหารือร่วมกันเพื่อปรับแบบฟอร์มประเมินผู้ป่วย (MEDIF) และมาตรฐานการจัดการอุปกรณ์ออกซิเจนให้เป็นแนวทางเดียวกัน รวมทั้งส่งเสริมการอบรมด้านเวชศาสตร์การบินให้แก่บุคลากรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การวิจัยในครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับอุบัติการณ์และความถี่ในการปฏิบัติงานจริง รวมถึงศึกษาความพึงพอใจของผู้ป่วยและญาติที่เคยใช้บริการเคลื่อนย้าย

ผู้ป่วยทางอากาศ เพื่อนำมาประกอบการพัฒนามาตรฐานให้มีความรอบด้านยิ่งขึ้น และควรศึกษาเปรียบเทียบแนวปฏิบัติขององค์กรและสายการบินในต่างประเทศที่มีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทย เพื่อนำจุดแข็งมาประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2566). คำแนะนำการใช้อุปกรณ์ส่วนบุคคลป้องกันการติดเชื้อสำหรับบุคลากรที่ดูแลผู้ป่วยโควิด-19 (Personal Protective Equipment (PPE) for healthcare personnel caring for COVID-19 patients) ฉบับปรับปรุง วันที่ 27 กรกฎาคม 2566. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน 2569 จาก https://shorturl.asia/sDp3x

จุฑารัตน์ ฤทธิหาญ. (4 เม.ย. 2568). แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย. (นพัตธร ศรีจันทึก, ผู้สัมภาษณ์)

ณัฐวุฒิ อุดมศิลป์. (11 ม.ค. 2568). แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย. (นพัตธร ศรีจันทึก, ผู้สัมภาษณ์)

ธัมพรรษ ปิยสุวรรณกุล. (2563). คู่มือการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยด้วยอากาศยานภาคใต้ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2563). สงขลา: ร้าน MB.Home & Service.

ปูชนียะดา วิเชียรธรรม. (4 เม.ย. 2568). แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย. (นพัตธร ศรีจันทึก, ผู้สัมภาษณ์)

พรพิไล นิยมถิ่น และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการสื่อสารในการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชด่านซ้าย จังหวัดเลย. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 35(1), 46-54.

มาลินี ขจรบริรักษ์ และคณะ. (2563). การพัฒนาธุรกิจการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยทางอากาศในประเทศไทย. MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences, 9(1), 58-74.

วราลี อภินิเวศ. (22 ธ.ค. 2567). แนวทางมาตรฐานการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยบนเที่ยวบินพาณิชย์ของประเทศไทย. (นพัตธร ศรีจันทึก, ผู้สัมภาษณ์)

วิทยา พลสีลา และคณะ. (2566). คนตากไม่ทิ้งกัน: การจัดการภาวะวิกฤตรับผู้ป่วยโควิด 19 กลับบ้าน. วารสารสาธารณสุขล้านนา, 19(2), 117-128.

สมศิริ พันธุ์ศักดิ์ศิริ และเสาวนีย์ สมันต์ตรีพร. (2566). ภาวะวิกฤติของระบบสารสนเทศโรงพยาบาลสระบุรี. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5(1), 127-136.

สุชยา พฤกษ์บำรุง. (2565). มองเทรนด์ ปูทางท่องเที่ยวไทย. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน 2569 จาก https://shorturl.asia/eE4bp

เอกลักษณ์ ดีรุ่งโรจน์. (2564). การลำเลียงผู้ป่วยทางอากาศ: การลำเลียงข้าราชการตำรวจที่เจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ของกลุ่มงานศูนย์ส่งกลับและรถพยาบาล โรงพยาบาลตำรวจ. วารสารพยาบาลตำรวจ, 13(1), 208-217.

Aditya, R. S. et al. (2022). Nurse's Experiences in Handling Stretcher Patients on Commercial Medical Escort in Indonesia: A Qualitative Study. Bangladesh Journal of Medical Science, 21(3), 502-511.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.

Budd, L. & Ison, S. (2020). Supporting the needs of special assistance (including PRM) passengers: An international survey of disabled air passenger rights legislation. Journal of Air Transport Management, 87, https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2020.101851.

Commission on Accreditation of Medical Transport Systems. (2022). Accreditation Standards. Retrieved April 22, 2026, from https://www.camtsglobal.org/accreditation-standards

European Aero-Medical Institute. (2023). EURAMI Commercial Airline Medical Escort (CAME) standards. (Ver. 2.0). Retrieved April 22, 2026, from https://shorturl.asia/s4Xlg

Inprasertkul, T. & Thanomkiat, A. (2024). Strengthen Thai AirlineIndustryCompetitiveness in AEC-China Market: A Better Position Post Pandemic. Journal of Sustainable Tourism Development, 6(1), 84-94.

International Air Transport Association. (2023). Dangerous Goods Training Guidance: Competency-based Training and Assessment Approach. (1st ed.). Montreal: International Air Transport Association Publishing.

Martin, T. (2020). Fixed Wing Patient Air Transport during the Covid-19 Pandemic. Air Medical Journal, 39(3), 149-153.

บทความวิจัย

ผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา*

THE EFFECTS OF LEARNING MANAGEMENT USING THE SEMERC MODEL ON ACADEMIC ACHIEVEMENT IN A UNIVERSITY TABLE TENNIS COURSE

ชนกนาถ รัตนเฉลิมวงศ์, นภัสวรรณ เจริญชัยภินันท์*, สาธิน ประจันบาน, จิรานุวัฒน์ คำปลิว

Chanoknat Rattanachaloemwong, Napassawan Charoenchaipinan*, Sathin Prachanban, Jiraruwat Khamplew

คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นครนายก ประเทศไทย

Faculty of Physical Education, Srinakharinwirot Universit, Nakhon Nayok, Thailand

*Corresponding author E-mail: naphatsawan@g.swu.ac.th

*Tel: 0821414628

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะเทเบิลเทนนิสของนิสิตที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ในรายวิชาเทเบิลเทนนิส 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะเทเบิลเทนนิสของนิสิตก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ในรายวิชาเทเบิลเทนนิส กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาพลศึกษา จำนวน 80 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model จำนวน 40 คน กับกลุ่มเรียนรู้ด้วยรูปแบบปกติ จำนวน 40 คน ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน แบบทดสอบความรู้ แบบทดสอบทักษะเทเบิลเทนนิส และแบบประเมินความพึงพอใจ เมื่อตรวจคุณภาพเครื่องมือวัด และประเมินผล พบว่า ความเที่ยงตรง ความเป็นปรนัย ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่นเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการเปรียบเทียบความรู้ ทักษะเทเบิลเทนนิส พบว่า กลุ่มทดลองมีผลลัพธ์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบ SEMERC Model สามารถส่งเสริมทั้งด้านความรู้ ทักษะปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, โมเดลเซเมิร์ก, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, เทเบิลเทนนิส

* Received 27 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 25 May 2026

Abstract

This quasi-experimental research aimed to: 1) Investigate the learning achievement and table tennis skills of undergraduate students who received instruction through the SEMERC Model in a table tennis course; 2) Compare students' learning achievement and table tennis skills before and after receiving instruction through the SEMERC Model; and 3) Examine students' satisfaction toward the learning management based on the SEMERC Model in the table tennis course. The sample consisted of 80 second-year undergraduate students majoring in Physical Education. The participants were divided into two groups: 40 students in the experimental group, who learned through the SEMERC Model, and 40 students in the control group, who received conventional instruction. The sample was selected using cluster random sampling. The research instruments included six lesson plans, a knowledge test, a table tennis skills test, and a satisfaction questionnaire. The quality of the research instruments was examined in terms of validity, objectivity, discrimination power, and reliability, all of which met the established criteria. Data were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation, as well as t-test analysis. The findings revealed that students' learning achievement and table tennis skills after the intervention were significantly higher than those before the intervention at the .05 level of significance. In addition, the comparison of knowledge and table tennis skills indicated that the experimental group achieved significantly higher outcomes than the control group at the .05 level of significance. Furthermore, students' satisfaction with the learning management was significantly higher than the predetermined criterion (mean = 3.50) at the .05 level of significance. The results suggest that the SEMERC Model effectively enhances students' knowledge, practical skills, and learning engagement in an integrated manner.

Keywords: Learning Management, SEMERC Model, Academic Achievement, Table Tennis

บทนำ

การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาพลศึกษาและกีฬาในระดับอุดมศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาวะ ทักษะการเคลื่อนไหว และความสามารถทางกีฬาของนิสิต เทเบิลเทนนิสเป็นหนึ่งในกีฬาที่ได้รับความนิยมในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากเป็นกีฬาที่ช่วยเสริมสร้างทักษะทางกายภาพ ความคล่องแคล่ว การตอบสนอง และการทำงานร่วมกันของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ ในปัจจุบันการศึกษาทางกีฬามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะทางร่างกายและจิตใจของนิสิต โดยเฉพาะในวิชาเทเบิลเทนนิส ซึ่งเป็นกีฬาที่มีทั้งการพัฒนาทักษะทางกายและจิตใจ นิสิตที่เรียนวิชาเทเบิลเทนนิสจะได้เรียนรู้ทั้งการประสานงานระหว่างมือและตา การคิดเชิงกลยุทธ์ และการตัดสินใจในขณะเล่น (Schmidt, R. A. & Lee, T. D., 2011) แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังพบว่า ในหลายกรณีการจัดการเรียนการสอนยังขาดความหลากหลาย

ของกลยุทธ์และวิธีการสอน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ไม่เพียงพอ (สมเจตน์ พลอยจั่น, 2567) ทั้งนี้การขาดความหลากหลายของกิจกรรมการเรียนรู้ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายสามารถช่วยเพิ่มความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนได้อย่างดี (สุภาพร ขำจันทร์, 2566)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนกีฬารวมถึงเทเบิลเทนนิสแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรการเรียนการสอนเทเบิลเทนนิสในระดับอุดมศึกษาในหลายแห่งยังมีแนวโน้มมุ่งเน้นไปที่การฝึกฝนทักษะทางกายภาพเป็นหลัก โดยขาดการใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการปฏิบัติ (Light, R., 2008) การจัดการเรียนการสอนลักษณะดังกล่าวมักให้ความสำคัญกับผลลัพธ์เชิงเทคนิคของทักษะเป็นหลัก และละเลยการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาในเกมของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้สอนบางส่วนยังขาดความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ซึ่งอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตนั้นไม่พัฒนาเต็มศักยภาพ (Tomlinson, C. A., 2014)

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนเทเบิลเทนนิสในระดับปริญญาตรีมักเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น นิสิตขาดทักษะพื้นฐาน ไม่สามารถนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขาดความสนใจหรือแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งอาจส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สุธนะ ติงศภัทิย์ ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังคงใช้รูปแบบการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ สาธิตทักษะ และควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้เป็นหลัก ขณะที่ผู้เรียนมีบทบาทในการปฏิบัติตามคำสั่งมากกว่าการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้กีฬา โดยเฉพาะกีฬาเทเบิลเทนนิสที่ต้องอาศัยการตัดสินใจและการตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างรวดเร็ว (สุธนะ ติงศภัทิย์, 2554) นอกจากนี้ จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนิสิตในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับปริญญาตรีเบื้องต้น พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจในการปฏิบัติทักษะพื้นฐาน ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ภาคทฤษฎีกับการปฏิบัติจริงได้อย่างเหมาะสม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ค่อนข้างน้อย โดยจากการประเมินเบื้องต้นของผู้สอน พบว่า นิสิตจำนวนหนึ่งมีปัญหาในการตัดสินใจเลือกใช้ทักษะในสถานการณ์การเล่นจริง รวมถึงขาดการสะท้อนคิดและการประเมินตนเองหลังการปฏิบัติ ส่งผลให้ผลลัพธ์นั้นยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายของรายวิชา สภาพปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ในปัจจุบันมีแนวทางการสอนที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยหนึ่งในนั้น คือ SEMERC Model (ชนกนาถ รัตนเฉลิมวงศ์ และคณะ, 2567) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน การพัฒนาองค์ความรู้ผ่านกระบวนการที่มีโครงสร้างชัดเจน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนิสิตในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งอาจส่งผลต่อการพัฒนาทักษะเทเบิลเทนนิสและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต โดยผ่านกระบวนเรียนรู้ 6 ขั้น ประกอบด้วย 1) เรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ประเมินตนเอง 3) กระตุ้นเร้า 4) ขยายความรู้ 5) ให้ข้อมูลย้อนกลับ และ 6) สร้างสรรค์และนำเสนอความรู้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาผลการจัดการเรียนรู้

ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับปริญญาตรีหรืออุดมศึกษา ผลที่ได้จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะเทเบิลเทนนิสของนิสิตที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ในรายวิชาเทเบิลเทนนิส
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะเทเบิลเทนนิสของนิสิตก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ในรายวิชาเทเบิลเทนนิส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวัดผลก่อนเรียนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2553) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	ทดสอบก่อนเรียน	การทดลอง	ทดสอบหลังเรียน
E	T_1	X	T_2
C	T_1	X~	T_2

จากตารางที่ 1 การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการทดลองแบบมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยทั้งสองกลุ่มได้รับการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test: T_1) และหลังเรียน (Post-test: T_2) เหมือนกัน กลุ่มทดลอง (E) ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model (X) ในขณะที่กลุ่มควบคุม (C) ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ (X~) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการทดลอง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนิสิตระดับชั้นปีที่ 2 สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวนทั้งหมด 80 คน แบ่งเป็นนิสิตชาย จำนวน 63 คน และนิสิตหญิง จำนวน 17 คน ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาเทเบิลเทนนิส ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเทเบิลเทนนิส ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 80 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จาก 2 ห้องเรียน ได้แก่ กลุ่มผู้เรียน B01 และกลุ่มผู้เรียน B02 ซึ่งกำหนดให้กลุ่มหนึ่งได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model และอีกกลุ่มหนึ่งได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ กลุ่มละ 40 คน

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria)

- นิสิตระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในวิชาเทเบิลเทนนิส
- นิสิตที่ยินยอมเข้าร่วมการศึกษาและเซ็นยินยอมตามหลักการทางจริยธรรม

เกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Exclusion Criteria)

- นิสิตที่มีปัญหาสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อการฝึกฝนและการเล่นกีฬาเทเบิลเทนนิส
- นิสิตที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในช่วงเวลาที่กำหนด
- นิสิตที่มีประสบการณ์ในการเล่นเทเบิลเทนนิสในระดับมืออาชีพหรือระดับสูงมาก่อนการศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้ ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดขอบเขตของการวิจัย และการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ให้ครอบคลุมตามความมุ่งหมายการวิจัย สร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล มาสร้างออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ มีทั้งหมด 6 แผนการเรียนรู้ โดยในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จะเรียนรู้ในรูปแบบ SEMERC Model โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน หาค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.80 ตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ โดยมีค่ามัธยฐาน (Md) 4-5 และค่าพิสัยควอไทล์ (IQR) 0 - 1 มีคุณภาพผ่านเกณฑ์ประเมินทุกด้าน จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนิสิตระดับชั้นปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นแก้ไขข้อบกพร่องแล้วจึงนำไปใช้ทดลองจริง

2.2 แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับกีฬาเทเบิลเทนนิส โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่า IOC ระหว่าง 0.60 - 1.00 นำข้อสอบที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนิสิตระดับชั้นปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน วิเคราะห์หาค่าความยาก ระหว่าง 0.53 - 0.78 ค่าความเชื่อมั่น 0.83 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.27 - 0.64 จากนั้นทำการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วจึงนำไปใช้ทดลองจริง

2.3 แบบประเมินทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิส โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่า IOC ระหว่าง 0.80 - 1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนิสิตระดับชั้นปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นทำการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วจึงนำไปใช้ทดลองจริง และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ (สมนึก ภัททิยธนี, 2562) โดยกำหนดคะแนนไว้ 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่า IOC มีค่าระหว่าง 0.80 - 1.00 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยได้จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากคณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความร่วมมือและช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล โดยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง และกระบวนการในการการเก็บข้อมูลโดยละเอียด

3.2 ผู้วิจัยนำรูปแบบการเรียนรู้ SEMERC Model ไปทดลองใช้กับนิสิตสาขาพลศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 ก่อนทำการทดลองผู้วิจัยได้ชี้แจงหลักการเหตุผล และประโยชน์ของการวิจัยให้กับนิสิตที่เป็นกลุ่มทดลอง พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับนิสิตเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้ผลเกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนการสอน นอกจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการทดลองในวันเดียวกันเพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอก โดยกลุ่มทดลองเข้าเรียนในช่วงเวลา 09.30 - 12.30 น. และกลุ่มควบคุมเข้าเรียนในช่วงเวลา 13.30 - 16.30 น. โดยใช้ผู้สอนคนเดียวกัน

3.2.2 นำแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับกีฬาเทเบิลเทนนิสที่สร้างขึ้นไปทดสอบก่อนเรียนกับนิสิตสาขาพลศึกษา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้เวลาในการทดสอบ 50 นาที

3.2.3 ดำเนินการทดลองสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ SEMERC Model ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 - 6 ใช้เวลา 180 นาที/ 3 คาบ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอน 1 Self - Study (S) เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมอบหมายให้นิสิตศึกษาคลิปวิดีโอสาธิตทักษะ (เช่น การตีโต้หน้ามือ) หรือใบความรู้ผ่านระบบออนไลน์ก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับท่าทางที่ถูกต้อง

ขั้นตอน 2 Self - Evaluation (E) ประเมินตนเอง โดยนิสิตทำการประเมินระดับทักษะพื้นฐานของตนเอง หรือทำแบบทดสอบย่อยก่อนเรียน เพื่อให้ทราบจุดเด่นและจุดที่ต้องพัฒนา

ขั้นตอน 3 Motivation Enhancement (M) กระตุ้นเร้า โดยผู้สอนใช้กิจกรรมเกมหรือการท้าทายสั้น ๆ เช่น การเดาะลูกให้ได้จำนวนครั้งที่กำหนด เพื่อสร้างความตื่นตัวและแรงจูงใจในการเข้าสู่บทเรียน

ขั้นตอน 4 Expand Knowledge (E) ขยายความรู้ โดยผู้สอนสาธิตทักษะเชิงลึกและอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎี (เช่น มุมหน้าไม้) กับการปฏิบัติจริง พร้อมเปิดโอกาสให้นิสิตซักถามและฝึกปฏิบัติเป็นฐานกิจกรรม

ขั้นตอน 5 Response and Feedback (R) ให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยในขณะฝึกปฏิบัติผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นจะให้ข้อมูลย้อนกลับทันที เพื่อแก้ไขท่าทางให้นิสิตปรับปรุงทักษะได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด

ขั้นตอน 6 Construction (C) สร้างสรรค์และนำเสนอความรู้ โดยนิสิตประยุกต์ทักษะที่เรียนมาใช้ในการแข่งขันจำลอง หรือออกแบบรูปแบบการฝึกซ้อมใหม่ ๆ และสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันในท้ายคาบเรียน

3.2.4 หลังจากดำเนินการทดลองสิ้นสุดลงผู้วิจัยทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบชุดเดิมกับก่อนเรียน และประเมินความพึงพอใจของนิสิต สาขาพลศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมในด้านความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจ มาลงรหัสตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า

4.2 ข้อมูลที่ได้ลงรหัสแล้วมาบันทึกเข้าไฟล์เพื่อทำการประมวลผล สถิติโดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.4 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน หลังเรียน ภายในกลุ่ม โดยใช้สถิติ Paired Sample t-test

4.5 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน หลังเรียน ระหว่างกลุ่ม โดยใช้สถิติ Independent t-test

4.6 การวิเคราะห์ทางสถิติเบื้องต้นจะเสร็จสิ้นโดยใช้ IBM Statistics for Windows (เวอร์ชัน 22)

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์และมีผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ของนิสิต สาขาพลศึกษา (N = 80)

กลุ่ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
กลุ่มทดลอง (n = 40)	10.18	2.38	36.28	4.03	37.96	<.01*
กลุ่มควบคุม (n = 40)	9.80	2.46	36.18	3.78	38.89	<.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ของของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่เรียนด้วยรูปแบบ SEMERC Model และการเรียนด้วยรูปแบบปกติ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ของทั้งสองกลุ่มหลังเรียน ดีกว่าก่อนเรียน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่เรียนด้วย SEMERC Model (n = 40)

ทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิส (กลุ่มทดลอง)	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ทักษะการตีโต้หน้ามือ	1.73	0.64	3.63	0.49	17.89	<.01*
ทักษะการตีโต้หลังมือ	1.58	0.64	3.60	0.50	19.41	<.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่เรียนด้วย SEMERC Model พบว่า หลังเรียนทักษะการตีโต้หน้ามือและหลังมือ ดีกว่าก่อนเรียน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่เรียนด้วยรูปแบบปกติ (n = 40)

ทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิส (กลุ่มควบคุม)	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	Sig.
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ทักษะการตีโต้หน้ามือ	1.53	0.51	2.53	0.64	8.06	<.01*
ทักษะการตีโต้หลังมือ	1.48	0.51	2.50	0.68	8.10	<.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่เรียนด้วยรูปแบบปกติ พบว่า หลังเรียนทักษะการตีโต้หน้ามือและหลังมือ ดีกว่าก่อนเรียน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของของนิสิต สาขาพลศึกษา (N = 80)

เวลา	ทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิส	กลุ่มทดลอง (n = 40)		กลุ่มควบคุม (n = 40)		t	Sig.
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ก่อนเรียน	ทักษะการตีโต้หน้ามือ	1.73	0.64	1.53	0.51	1.55	0.13
	ทักษะการตีโต้หลังมือ	1.58	0.64	1.48	0.51	0.78	0.44
หลังเรียน	ทักษะการตีโต้หน้ามือ	3.63	0.49	2.53	0.64	8.62	<.01*
	ทักษะการตีโต้หลังมือ	3.60	0.50	2.50	0.68	8.27	<.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสของนิสิต สาขาพลศึกษา ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ทักษะก่อนเรียนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน และเมื่อทดลองระยะเวลา 8 สัปดาห์ พบว่า ทักษะการตีโต้หน้ามือและการตีโต้หลังมือ กลุ่มทดลองดีกว่ากลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model กับเกณฑ์ที่กำหนด ($\bar{x}$ = 3.50)

ประเด็น	ความพึงพอใจ			
	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
ด้านวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.72	0.46	16.86	<.01*
ด้านผู้สอน	4.72	0.36	21.33	<.01*
ด้านเนื้อหาของรายวิชา	4.79	0.31	26.49	<.01*
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.70	0.45	16.80	<.01*
ด้านการประเมินผลการเรียน	4.69	0.39	19.37	<.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model กับเกณฑ์ที่กำหนด ($\bar{x}$ = 3.50) (ต่อ)

ประเด็น	ความพึงพอใจ			
	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
ด้านการประเมินผลการเรียน	4.69	0.39	19.37	<.01*
ด้านสื่อการสอน อุปกรณ์ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก	4.63	0.44	16.36	<.01*
รวม	**4.71**	**0.33**	**22.82**	**<.01***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของของนิสิต สาขาพลศึกษา ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SEMERC Model กับเกณฑ์ที่กำหนด ($\bar{x}$ = 3.50) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียนด้วยรูปแบบ SEMERC Model ทุกด้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model มีประสิทธิภาพในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งด้านความรู้และทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้ดังนี้

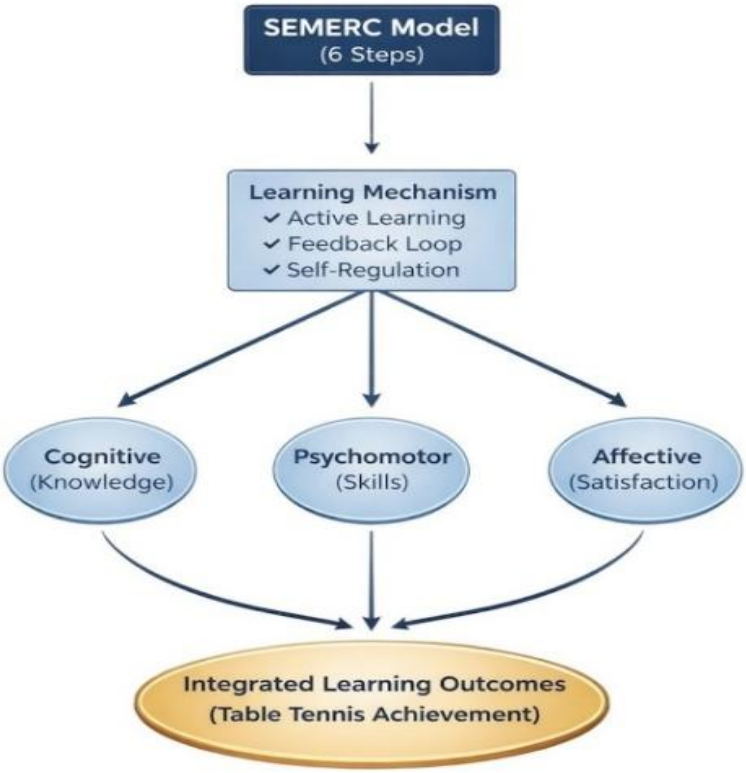
อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นิสิตที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้และทักษะเทเบิลเทนนิสสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้แบบองค์รวมทั้งด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัย ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากลักษณะสำคัญของ SEMERC Model ที่บูรณาการกระบวนการเรียนรู้แบบมีโครงสร้าง ร่วมกับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยเฉพาะขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเองและ ขยายความรู้ ซึ่งส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky, L. S. ที่เสนอว่าการเรียนรู้เกิดจากการสร้างความหมายผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบริบทการเรียนรู้ ในมิติของการเรียนรู้ทักษะกีฬา (Vygotsky, L. S., 1978) ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Schmidt, R. A. & Lee, T. D. ที่อธิบายว่าการฝึกทักษะที่มีการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องและหลากหลายบริบท จะช่วยพัฒนาลักษณะของการเคลื่อนไหว ส่งผลให้ทักษะมีความแม่นยำและยั่งยืนมากขึ้น (Schmidt, R. A. & Lee, T. D., 2011) เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Casey and Goodyear ที่พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาพลศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ (Casey, A. & Goodyear, V. A., 2015) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Light, R. ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้เชิงซับซ้อน ในการประยุกต์ต่อการจัดการเรียนการสอนพลศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างความรู้สามารถพัฒนาทั้งความรู้และทักษะกีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Light, R., 2008)

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คะแนนหลังเรียนของนิสิตทั้งด้านความรู้และทักษะ (ทั้งทักษะหน้ามือและหลังมือ) สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พบว่า กลุ่มทดลองมีผลลัพธ์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นตัวแปรเชิงสาเหตุ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ มากกว่าการเรียนแบบปกติ โดย SEMERC Model มีองค์ประกอบสำคัญ คือ วงจรการให้ข้อมูลย้อนกลับ และการประเมินตนเอง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบข้อผิดพลาดและปรับปรุงทักษะได้อย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการกำกับตนเองที่ระบุว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากวงจร ซึ่งมีการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นกลไกหลักในการพัฒนา (Zimmerman, B. J., 2008) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ Hattie, J. ที่ระบุว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านพลศึกษา (Hattie, J., 2009) ผลการวิจัยนี้ยังสนับสนุนแนวคิดของ Graham, G. ที่พบว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวและการเรียนรู้เชิงลึกได้ดีกว่าวิธีการสอนแบบดั้งเดิม ในบริบทของประเทศไทย (Graham, G., 2007) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Kirk, D. ที่พบว่าการสอนพลศึกษาแบบเดิมที่เน้นการฝึกปฏิบัติอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนาทักษะได้เต็มศักยภาพ หากขาดการเชื่อมโยงกับกระบวนการคิดและการสะท้อนผล ซึ่ง SEMERC Model สามารถเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวได้อย่างมีนัยสำคัญ (Kirk, D., 2010)

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นิสิตมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model อยู่ในระดับสูงในทุกด้าน และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ผลดังกล่าวสะท้อนว่า SEMERC Model ไม่เพียงส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่ยังส่งผลต่อมิติทางจิตพิสัย โดยเฉพาะแรงจูงใจและทัศนคติในการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของกิจกรรมที่มีความท้าทาย สามารถกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนมีความสนใจ และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียน อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Deci, E. L. & Ryan, R. M. ที่อธิบายว่าแรงจูงใจภายในจะเพิ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับการตอบสนองใน 3 ด้าน ได้แก่ ความสามารถ ความเป็นอิสระ และความสัมพันธ์ (Deci, E. L. & Ryan, R. M., 2000) ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในกระบวนการของ SEMERC Model นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Martens, R. ที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีความสนุกและท้าทายจะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วม และความพึงพอใจในบริบทของการเรียนกีฬา (Martens, R., 2012) รวมถึงงานวิจัยของ Deci, E. L. & Ryan, R. M. ที่พบว่า รูปแบบการสอนที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตัวเองและการพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่องนั้นมีผลโดยตรงต่อแรงจูงใจและความพึงพอใจของผู้เรียน (Deci, E. L. & Ryan, R. M., 2000)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จาก SEMERC Model แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ทำหน้าที่เป็นกลไกการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้น ซึ่งส่งเสริมกลไกสำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Loop) และการกำกับตนเอง (Self-regulation) กลไกดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย ซึ่งนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบองค์รวมในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบองค์ความรู้เชิงบูรณาการจาก SEMERC Model

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model เป็นรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม กล่าวคือ สามารถยกระดับทั้งด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) ทักษะพิสัย (ทักษะกีฬาเทเบิลเทนนิส) และจิตพิสัย (ความพึงพอใจ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังเรียน รวมถึงการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติที่สูงกว่า อีกทั้งยังมีระดับความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับสูง ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า การออกแบบการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน มีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างแท้จริง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญของ SEMERC Model 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การประเมินตนเอง การกระตุ้นเร้า การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก และการกำกับตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างยั่งยืน สำหรับข้อเสนอแนะ สามารถนำเสนอในเชิงวิชาการ ได้ดังนี้ ประการแรก ในเชิงนโยบายและการจัดการเรียนการสอน สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมและบูรณาการ SEMERC Model หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเข้าไปในหลักสูตรพลศึกษาและกีฬาอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของผู้สอน

ในด้านการออกแบบการเรียนรู้ และการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เช่น การวิเคราะห์การเคลื่อนไหว และการใช้วิดีโอเพื่อการสะท้อนผลการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะกีฬา ประการที่สอง ในเชิงการวิจัย ควรมีการขยายผลการศึกษาไปยังบริบทที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การวิจัยแบบหลายพื้นที่ หรือการศึกษาในรายวิชาและชนิดกีฬาที่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันความสามารถในการประยุกต์ใช้ของ SEMERC Model ในวงกว้าง นอกจากนี้ ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เพื่ออธิบายกลไกเชิงลึกของการเรียนรู้ รวมถึงการวิเคราะห์ตัวแปรส่งผ่าน เช่น แรงจูงใจ การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการกำกับตนเอง ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่อธิบายความสำเร็จของรูปแบบการเรียนรู้นี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ประการสุดท้าย ควรมีการศึกษาผลในระยะยาว เพื่อประเมินความคงทนของการเรียนรู้ และความสามารถในการถ่ายโอนการเรียนรู้ ไปสู่สถานการณ์จริง ซึ่งจะช่วยยืนยันคุณค่าของ SEMERC Model ในฐานะรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เพียงส่งผลในระยะสั้น แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยสรุป SEMERC Model สามารถถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนในรายวิชาพลศึกษาและกีฬาในระดับอุดมศึกษา ทั้งในมิติของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กระบวนการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเชิงระบบต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ด้วย SEMERC Model ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทเบิลเทนนิสระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย และคณบดีคณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้การสนับสนุนการวิจัย การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ SWUEC-681117 และได้รับทุนสนับสนุนจากคณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

ชนกนาถ รัตนเฉลิมวงศ์ และคณะ. (2567). สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการสอนเทเบิลเทนนิสแบบ SEMERC Model. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(1), 102-116.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2553). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สมเจตน์ พลอยจั่น. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลของนักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร, 7(4), 163-175.

สมนึก ภัททิยธนี. (2562). การวัดผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

สุธนะ ติงศภัทิย์. (2554). การนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากีฬาเทนนิสอาชีพในประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพลศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพร ขำจันทร์. (2566). ประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายต่อการพัฒนาความเข้าใจและเจตคติของนิสิตสู่การให้บริการและถ่ายโอนความรู้ทางเทคนิคการแพทย์แก่ชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 34(3), 25-40.

Casey, A. & Goodyear, V. A. (2015). Using digital technologies to enhance teaching and learning in physical education. London: Routledge.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227-268.

Graham, G. (2007). Teaching children physical education: Becoming a master teacher. (4th ed.). Champaign: Human Kinetics.

Hattie, J. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge.

Kirk, D. (2010). Physical education futures. London: Routledge.

Light, R. (2008). Complex learning theory-Its epistemology and its assumptions about learning: Implications for physical education. Journal of Teaching in Physical Education, 27(1), 21-37.

Martens, R. (2012). Successful coaching. (3rd ed.). Champaign: Human Kinetics.

Schmidt, R. A. & Lee, T. D. (2011). Motor control and learning: A behavioral emphasis. (5th ed.). Champaign: Human Kinetics.

Tomlinson, C. A. (2014). The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners. (2nd ed.). Alexandria: ASCD.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge: Harvard University Press.

Zimmerman, B. J. (2008). Investigating self-regulation and motivation: Historical background and future directions. Educational Psychologist, 43(2), 93-105.

บทความวิจัย

การรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2568*

AWARENESS AND MEDIA INFLUENCE ON DECISION-MAKING TO PURSUE UNDERGRADUATE STUDIES AT PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS IN THE ACADEMIC YEAR 2025

บูคอรีย์ แก้วกับทอง*, จิตรี อังศุภานิช

Bukhoree Keawkubtong*, Chittree Aungsupanich

กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย

Division of Academic and Research Administration Pattani Campus, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

*Corresponding author E-mail: surachet.ke@psu.ac.th

*Tel: 080-708-8584

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้น ปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2568 ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ 2) วิเคราะห์อิทธิพลของสื่อและปัจจัยส่วนบุคคลที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ และ 3) เสนอแนวทางพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสรรหานักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 340 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 0.66 - 1.00) และมีความเชื่อมั่น (ค่าแอลฟาของครอนบาค = 0.986) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ไคสแควร์ และการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก โดยเว็บไซต์มหาวิทยาลัยมีอัตราการเข้าถึงสูงสุด (ร้อยละ 96.18) รองลงมา คือ Facebook/LINE OA (ร้อยละ 93.24) ขณะที่สื่อดั้งเดิมมีการเข้าถึงต่ำ (ร้อยละ 15.29) 2) อิทธิพลของสื่อโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77) โดย Facebook/LINE OA มีอิทธิพลสูงสุด นักศึกษาร้อยละ 54.41 เลือกเข้าศึกษาต่อเป็นลำดับที่ 1 และมีการรับรู้ภาพลักษณ์ของสถาบันในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.12) ผลการทดสอบไคสแควร์ พบว่า เพศและระยะทางมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของสื่อช่วยเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญ (OR = 2.785) ขณะที่ระยะทางมีอิทธิพลเชิงลบ (OR = 0.626) 3) ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ คือ ควรยกระดับเว็บไซต์และ Facebook/LINE OA ให้เป็นศูนย์กลางข้อมูล และออกแบบสารที่เน้นการเสริมภาพลักษณ์ของสถาบัน ควบคู่ไปกับการลดอุปสรรคด้านระยะทางของผู้สมัคร

คำสำคัญ: การรับรู้, อิทธิพลของสื่อ, การตัดสินใจ, การเลือกเข้าศึกษาต่อ, การสื่อสารการตลาดการอุดมศึกษา

* Received 14 April 2026; Revised 7 May 2026; Accepted 12 May 2026

Abstract

This quantitative research aimed to: 1) examine the perception level of first-year undergraduate students at Prince of Songkla University, Pattani Campus, in the 2025 academic year regarding university public relations media; 2) analyze the influence of media and demographic factors associated with enrollment decisions; and 3) propose guidelines for developing communication strategies to enhance student recruitment efficiency. The sample comprised 340 first-year students, selected via stratified random sampling. Data were collected using a questionnaire validated for content validity (IOC = 0.66 - 1.00) and reliability (Cronbach's alpha = 0.986). The data were analyzed using descriptive statistics, Chi-square tests, and logistic regression. The findings revealed that: 1) Students predominantly accessed information through online channels. The university website recorded the highest access rate (96.18%), followed by Facebook/LINE OA (93.24%), whereas access to traditional media was notably low (15.29%). 2) Overall media influence was at a high level (Mean = 3.77), with Facebook/LINE OA exerting the greatest influence. The majority of the students (54.41%) selected the campus as their first choice, and their overall perception of the institutional image was high (Mean = 4.12). Chi-square test results indicated that gender and geographical distance were significantly associated with enrollment decisions. Furthermore, logistic regression analysis demonstrated that media influence significantly increased the likelihood of enrollment (OR = 2.785), while geographical distance had a negative influence (OR = 0.626). 3) Strategic recommendations emphasize elevating the university website and Facebook/LINE OA to serve as centralized information hubs, alongside designing tailored messages that reinforce the institutional image and actively mitigate distance-related barriers for prospective students.

Keywords: Perception, Media Influence, Decision Making, University Choice, Higher Education Marketing Communication

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและหลากหลาย การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจึงไม่ได้พึ่งพาแค่ข้อมูลจากโรงเรียนหรือหน่วยงานทางการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย เพจติวเตอร์ กลุ่มแนะแนวในแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ และบุคคลรอบตัวที่ทำหน้าที่เป็น “ผู้นำทางความคิด” อย่างไม่เป็นทางการ อาทิ ครูแนะแนว รุ่นพี่ หรือผู้มีอิทธิพลทางการศึกษา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นตัวช่วยให้นักเรียนได้มีข้อมูลนำเข้าสำหรับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องการ เนื่องด้วยสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษานำเสนอให้กับนักเรียน

นั่นคือ หลักสูตร ซึ่งไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจับต้องได้แต่เป็นบริการ (Roberts, D. & Allen, A., 1997) ดังนั้น จึงเป็นไปไม่ได้ที่นักเรียนจะได้รับประสบการณ์ของบริการล่วงหน้า (Cowell, D. W., 1991); (Solomon, M. R. et al., 1985) สอดคล้องกับการศึกษา Moogan, Y. J. et al. ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจของนักเรียนที่มีแนวโน้มจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งพบว่า นักเรียนมีแนวโน้มดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจ เช่น การรับรู้ปัญหา การแสวงหาข้อมูล การประเมินทางเลือก โดยมีการรับคำปรึกษาจากทั้งผู้ปกครองและครู อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า นักเรียนจำนวนมากยังขาดข้อมูลที่เพียงพอซึ่งมหาวิทยาลัยยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Moogan, Y. J. et al., 1999) ดังนั้น การเข้าใจกระบวนการตัดสินใจของนักเรียนที่มีแนวโน้มจะเป็นนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งข้อมูลสำคัญและระดับของอิทธิพลจะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถทำการตลาดให้กับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Johnston. T. C., 2010); (Simões, C. & Soares, A. M., 2010)

ปัจจุบันระบบ TCAS (Thai University Central Admission System) ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนกระบวนการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยให้เป็นระบบกลางที่มีหลายรอบคัดเลือก ทั้งรอบ Portfolio, Quota, Admission และ Direct Admission ซึ่งมีรายละเอียด ขั้นตอน และเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ทำให้นักเรียนจำนวนมากต้องอาศัยแหล่งข้อมูลจากหลายช่องทางเพื่อประกอบการตัดสินใจ แม้ระบบ TCAS จะถูกออกแบบมาเพื่อเพิ่มความเป็นธรรมและความหลากหลายในการคัดเลือกนักศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา แต่ยังพบว่านักเรียนจำนวนมากยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและการวางแผนการเลือกในแต่ละรอบอย่างถูกต้อง ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็แข่งขันกันในการนำเสนอข้อมูลและภาพลักษณ์ผ่านหลากหลายช่องทาง โดยไม่มีข้อมูลเชิงลึกว่าแหล่งข้อมูลใด หรือรูปแบบการสื่อสารแบบใดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้เรียนมากที่สุด (กิติยาพร เถื่อนโยธา และคณะ, 2564)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง โดยเฉพาะในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีลักษณะเฉพาะด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม การตัดสินใจเลือกสถาบันการศึกษาของนักเรียนและผู้ปกครองในพื้นที่จึงมักมีตัวแปรด้านค่านิยมทางสังคม ความเชื่อมั่นด้านสภาพแวดล้อม และการสื่อสารแบบบอกต่อ (Word-of-Mouth) ผ่านบุคคลที่ไว้วางใจเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ ควบคู่ไปกับทิศทางการพัฒนาของวิทยาเขตปัตตานีในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการยกระดับทุนมนุษย์ การวิจัย และเศรษฐกิจวัฒนธรรม (Human Capital, Research, and Cultural Economy) เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมยุคใหม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับการเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งยืนยันว่าปัจจัยด้านโครงสร้างทางวัฒนธรรมและสังคม รวมถึงภาพลักษณ์ด้านโอกาสในการจ้างงานและความสำเร็จของศิษย์เก่า ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุดในการตัดสินใจของผู้เรียน (ปฐมา อาแว และนิยาวาเฮร์ ไพบูลย์, 2562) นอกจากนี้ ภายใต้โครงสร้างการรับสมัครของระบบ TCAS ในรูปแบบปัจจุบันทำให้นักเรียนมีความจำเป็นต้องคัดกรองข้อมูลสารสนเทศเชิงลึกจากสื่อที่หลากหลายมากขึ้น การพึ่งพากลยุทธ์การสื่อสารหรือสื่อประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิมเพียงทิศทางเดียว จึงอาจไม่เพียงพอที่จะสะท้อนคุณค่าและวิสัยทัศน์ของสถาบันไปยังกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้นจึงจะเห็นได้ว่า

การศึกษาการรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการสื่อสาร การแนะแนว และการประชาสัมพันธ์ในอนาคตให้ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การวิจัยในประเด็นนี้ยังสามารถสะท้อนความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลและโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนช่วยยกระดับคุณภาพการสื่อสารเชิงสถาบันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในการแข่งขันทางการศึกษาในระดับประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ของนักศึกษาใหม่ ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2568 ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย
2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพในการสรรหานักศึกษาใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของนักเรียนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในปีการศึกษา 2568 และใช้ข้อมูลดังกล่าวในการวิเคราะห์แนวโน้มพฤติกรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาที่ผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผ่านระบบ TCAS ประจำปีการศึกษา 2568 จากทุกคณะและสาขาวิชา จำนวนทั้งสิ้น 2,174 คน (งานทะเบียนและรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2568) สำหรับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Yamane, T. ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ระดับ ± 5% ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 340 คน (Yamane, T., 1973) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีและสามารถสะท้อนบริบทของแต่ละคณะได้อย่างครอบคลุม ผู้วิจัยจึงดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดให้คณะที่สังกัดเป็นชั้นภูมิ และทำการจัดสรรขนาดตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร (Proportional Allocation) ดังรายละเอียดการกระจายกลุ่มตัวอย่างในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามคณะของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2568

คณะ	จำนวนนักศึกษา (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
คณะศึกษาศาสตร์	479	74
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	680	106
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	206	32
คณะวิทยาการอิสลาม	171	27
คณะศิลปกรรมศาสตร์	91	14
คณะวิทยาการสื่อสาร	187	29

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามคณะของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2568 (ต่อ)

คณะ	จำนวนนักศึกษา (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
คณะรัฐศาสตร์	276	43
คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาเขตปัตตานี	84	15
รวม	**2,174**	**340**

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดสรรกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวนรวม 340 คน จากประชากร 2,174 คน โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิและจัดสรรตามสัดส่วนของแต่ละคณะ พบว่า คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีตัวอย่างมากที่สุด จำนวน 106 คนรองลงมาคือ คณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 74 คน และคณะรัฐศาสตร์ จำนวน 43 คน ตามลำดับ ขณะที่คณะศิลปกรรมศาสตร์มีตัวอย่างน้อยที่สุด จำนวน 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (เพศ อายุ แผนการเรียน โรงเรียนเดิม ฯลฯ)

2. การรับรู้ต่อสื่อประชาสัมพันธ์

2.1 ช่องทางที่ใช้ (ผู้ปกครอง/ครอบครัว, ครูแนะแนว/อาจารย์, เพื่อน/รุ่นพี่/ศิษย์เก่า, โครงการแนะแนว/งานเปิดบ้าน, สื่อสิ่งพิมพ์/แผ่นพับ/แผ่นประชาสัมพันธ์, เว็บไซต์หลักสูตรของแต่ละคณะ, เว็บไซต์ของวิทยาเขต/มหาวิทยาลัย, เว็บไซต์และแอปพลิเคชันให้ข้อมูลการศึกษา เช่น Dek-D.com, Eduzones.com, Admission Premium, Admission Premium, Camphub เป็นต้น, Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, TikTok และโครงการแนะแนว)

2.2 ความถี่ในการเข้าถึงข้อมูล

2.3 ระดับความเชื่อมั่นต่อแหล่งข้อมูล (ใช้มาตร 5 ระดับ)

3. การรับรู้ภาพลักษณ์และทัศนคติต่อมหาวิทยาลัย ในด้าน ค่าเล่าเรียน/ความคุ้มค่า ชื่อเสียง/ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย บรรยากาศ/สภาพแวดล้อม ระยะทาง หลักสูตร การสนับสนุนทางการเงิน/ทุนการศึกษา และวัฒนธรรมองค์กร/ความเป็นมิตร

4. อิทธิพลของสื่อ ระดับสื่อที่มีผลต่อการโน้มน้าวและสร้างความเชื่อมั่นในการเลือกมหาวิทยาลัย เช่น 1) โบรชัวร์/แผ่นพับของมหาวิทยาลัย 2) เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย (psu.ac.th) 3) Facebook/LINE OA ของคณะหรือมหาวิทยาลัย 4) โครงการแนะแนว/ค่ายแนะแนว/งานเปิดบ้านมหาวิทยาลัย 5) เพื่อน/รุ่นพี่/ศิษย์เก่าที่เคยเรียนที่ PSU Pattani 6) พ่อแม่/ผู้ปกครอง/ญาติ 7) ครูแนะแนว/อาจารย์ 8) เว็บไซต์/แอปฯ การศึกษา (เช่น Dek-D, Admission Premium ฯลฯ) 9) โฆษณาในสื่อ (หนังสือพิมพ์, วิทยุ, บิลบอร์ด) และ 10) โซเชียลมีเดีย (YouTube, TikTok, Instagram, ฯลฯ)

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน โดยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับจากกลุ่มคล้ายตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.986 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีเยี่ยม (Hair, J. F. et al., 2019)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างในช่วงเดือนธันวาคม 2568 โดยประสานงานผ่านเจ้าหน้าที่คณะและงานกิจกรรมนักศึกษา ใช้วิธีแจกแบบสอบถามออนไลน์ ทั้งนี้ โครงการวิจัยดังกล่าวได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประจำวิทยาเขตปัตตานี เลขที่รับรอง psu.pn.2-126/68 เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2568 โดยก่อนเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล (Informed Consent) ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยดำเนินการผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งแนวทางการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับหลัก ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์และพฤติกรรมเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงอนุมาน ซึ่งประกอบด้วยการทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทสื่อกับการตัดสินใจ และการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) เพื่อทำนายและหาอิทธิพลของสื่อแต่ละประเภทที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการวิจัย เรื่อง การรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2568 ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการรับรู้ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย

1.1 พฤติกรรมการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลของนักศึกษาใหม่ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เริ่มต้นค้นหาข้อมูลเพื่อศึกษาต่อตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มากที่สุด จำนวน 152 คน (ร้อยละ 44.71) รองลงมา คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 28.53) และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 23.53) ตามลำดับ

1.2 ช่วงเวลาที่มีการค้นหาข้อมูลบ่อยและเข้มข้นที่สุด พบว่า อยู่ในช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สูงถึง จำนวน 245 คน (ร้อยละ 72.06) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าช่วงรอยต่อก่อนเข้าสู่ระบบการคัดเลือกเป็นช่วงเวลาวิกฤต (Critical Period) ที่นักศึกษาต้องการข้อมูลสารสนเทศมากที่สุด

1.3 ประเภทสื่อที่ได้รับความนิยมและมีอิทธิพลต่อการรับรู้ นักศึกษาให้ความสำคัญกับสื่อที่ผลิตโดยผู้ใช้งานจริงและสื่อที่มีความรวดเร็ว โดยพบว่า โพสต์จากเพจแนะแนวการศึกษา (เช่น Dek-D, Admission Premium) เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุด (ร้อยละ 24.63) ตามด้วยวิดีโอรีวิวคณะจากรุ่นพี่ (ร้อยละ 23.70) และคลิปวิดีโอสั้นทาง TikTok (ร้อยละ 18.77) นอกจากนี้ ข้อมูลรีวิวจากนักศึกษาปัจจุบันยังได้รับความนิยมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 15.98) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาต้องการข้อมูลเชิงลึกที่มีความน่าเชื่อถือจากประสบการณ์ตรง ในขณะที่สื่อดั้งเดิมและการสื่อสารทางเดียว เช่น โบรชัวร์ (ร้อยละ 4.66) และการ Live สด (ร้อยละ 3.86) กลับมีสัดส่วนความสนใจน้อยที่สุด

1.4 ระดับการรับรู้ของนักศึกษาใหม่ ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2568 ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย (psu.ac.th) เป็นแหล่งข้อมูลที่มีการเข้าถึงมากที่สุด ถึง 327 คน (ร้อยละ 96.18) รองลงมา คือ Facebook/LINE OA ของคณะหรือมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 93.24) และโซเชียลมีเดียช่องทางอื่น ๆ เช่น YouTube และ TikTok (ร้อยละ 90.59) นอกจากช่องทางออนไลน์แล้ว แหล่งข้อมูลจากบุคคลยังคงมีความสำคัญ โดยนักศึกษากว่าร้อยละ 79.41 เข้าถึงข้อมูลผ่านเพื่อน/รุ่นพี่ และร้อยละ 75.88 ผ่านครูแนะแนว ในขณะที่กิจกรรมสร้างประสบการณ์อย่างโครงการค่ายแนะแนวหรืองาน Open House มีผู้เข้าถึงร้อยละ 60.00 ทั้งนี้ ช่องทางที่มีการเข้าถึงต่ำที่สุดอย่างเห็นได้ชัด คือ สื่อดั้งเดิมประเภทโฆษณาหนังสือพิมพ์ วิทยุ และบิลบอร์ด ซึ่งมีผู้เข้าถึงเพียงร้อยละ 15.29 เท่านั้น

2. อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ

2.1 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ พบว่า นักศึกษามีความเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมของระดับอิทธิพลเท่ากับ 3.77 เมื่อพิจารณารายข้อแล้ว พบว่า Facebook/LINE OA ของคณะหรือมหาวิทยาลัย มีอิทธิพลมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.41) รองลงมา คือ เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย = 4.29) และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น YouTube, TikTok, Instagram (ค่าเฉลี่ย = 4.27) ซึ่งอยู่ในระดับ “มาก”

นอกจากนี้ นักศึกษายังมองว่า เว็บไซต์/แอปพลิเคชันด้านการศึกษา เช่น Dek-D และ Admission Premium (ค่าเฉลี่ย = 4.07) และ โครงการแนะแนว/ค่ายแนะแนว/งานเปิดบ้านมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย = 4.01) เป็นสื่อที่มีอิทธิพลในระดับ “มาก” เช่นกัน

ขณะที่ เพื่อน/รุ่นพี่/ศิษย์เก่า (ค่าเฉลี่ย = 3.91) และ ครูแนะแนว/อาจารย์ (ค่าเฉลี่ย = 3.77) ถูกประเมินว่ามีอิทธิพลในระดับ “มาก” เช่นกัน

ในทางตรงกันข้าม สื่อที่มีอิทธิพลอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ได้แก่ โบรชัวร์/แผ่นพับของมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย = 2.82), พ่อแม่/ผู้ปกครอง/ญาติ (ค่าเฉลี่ย = 3.38) ส่วนโฆษณาในสื่อดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และบิลบอร์ดมีอิทธิพลต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย = 2.79)

2.2 ผลการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษา พบว่า นักศึกษาเลือกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นลำดับที่ 1 มากที่สุด (ร้อยละ 54.41) รองลงมา คือ ลำดับที่ 2 (ร้อยละ 26.76) และลำดับที่ 3 (ร้อยละ 8.82) สะท้อนสถานะของวิทยาเขตในฐานะตัวเลือกหลักของผู้ตอบจำนวนมาก

2.3 ในมิติการรับรู้ภาพลักษณ์/ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเข้าศึกษา นักศึกษาประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.12) โดยปัจจัยที่ได้คะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ชื่อเสียง/ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และบรรยากาศ/สภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ยเท่ากัน = 4.31) รองลงมา คือ วัฒนธรรมองค์กร/ความเป็นมิตร (ค่าเฉลี่ย = 4.21) และหลักสูตร/สาขาวิชาน่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย = 4.20) ในส่วนของค่าเล่าเรียน/ความคุ้มค่า ได้ค่าเฉลี่ย 4.04 อยู่ในระดับ “มาก” เช่นกัน ส่วนการสนับสนุนทางการเงิน/ทุนการศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.95 ขณะที่ ที่ตั้งมหาวิทยาลัยอยู่ใกล้บ้าน ได้ค่าเฉลี่ย 3.77

2.4 เหตุผลการในการตัดสินเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อมากที่สุด คือ ความใกล้บ้านและการเดินทางสะดวก ร้อยละ 33.17 รองลงมา ได้แก่ ชื่อเสียงและคุณภาพของมหาวิทยาลัย ร้อยละ 25.96 และคณะและหลักสูตรที่สนใจ ร้อยละ 18.75 ตามลำดับ ขณะที่เหตุผลด้านสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 12.98 ส่วนเหตุผลด้านอิทธิพลจากบุคคลรอบข้าง และสื่อออนไลน์และการประชาสัมพันธ์ มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ คิดเป็นร้อยละ 5.05 และ 2.64 ตามลำดับ และเหตุผลอื่น ๆ เช่น ค่าเทอม ทุนการศึกษา และความใฝ่ฝันส่วนตัว มีสัดส่วนต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.44

2.5 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคลกับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square Test) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคลกับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล	ค่าไคสแควร์	ค่า p-value	ผลการทดสอบ
เพศ	49.799	.013*	มีความสัมพันธ์
ระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัย	310.028	.000*	มีความสัมพันธ์
ผลการเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา	55.035	.145	ไม่มีความสัมพันธ์
ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง	36.347	.197	ไม่มีความสัมพันธ์
รายได้เฉลี่ยของผู้ปกครอง	68.251	.217	ไม่มีความสัมพันธ์

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า เพศและระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศมีค่า $\chi^2 = 49.799$, $p = .013$ และระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัยมีค่า $\chi^2 = 310.028$, $p = .000$ ในขณะที่ปัจจัยด้าน ผลการเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้เฉลี่ยของผู้ปกครอง ไม่พบความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)

ผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression)

ปัจจัยที่นำเข้าสู่สมการ (Variables in the Equation)	B	Wald	Sig. (p)	Exp(B)
ตัวแปรหลัก				
อิทธิพลของสื่อ (Influence)	1.024	17.440	.000*	2.785
การรับรู้ (Awareness)	0.842	16.082	.000*	2.321
การรับรู้ภาพลักษณ์ (Perception)	0.615	9.656	.002*	1.850
ตัวแปรร่วม				
ระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัย	-0.468	6.064	.014*	0.626
เพศ	0.215	1.872	.171	1.240
ผลการเรียนระดับมัธยมศึกษา	0.198	1.654	.198	1.219
ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง	0.144	1.102	.294	1.155
รายได้เฉลี่ยของผู้ปกครอง	**0.176**	**1.389**	**.239**	**-**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรด้าน การรับรู้ (Awareness) การรับรู้ภาพลักษณ์ (Perception) และอิทธิพลของสื่อ (Influence) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการรับรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (B) เท่ากับ 0.842 ค่า Wald เท่ากับ 16.082 และค่า Sig. = .000 ส่งผลให้โอกาสในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเพิ่มขึ้น 2.321 เท่า (Exp(B) = 2.321) ขณะที่การรับรู้ภาพลักษณ์มีค่า B เท่ากับ 0.615 ค่า Wald เท่ากับ 9.656 และค่า Sig. = .002 ซึ่งส่งผลให้โอกาสในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเพิ่มขึ้น 1.850 เท่า (Exp(B) = 1.850)

นอกจากนี้ อิทธิพลของสื่อเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด โดยมีค่า B เท่ากับ 1.024 ค่า Wald เท่ากับ 17.440 และค่า Sig. = .000 แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะมีโอกาสในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเพิ่มขึ้น 2.785 เท่า (Exp(B) = 2.785) ในส่วนของตัวแปรร่วม พบว่า ระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัยมีอิทธิพลเชิงลบต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (B = -0.468, Wald = 6.064, Sig. = .014, Exp(B) = 0.626) ขณะที่ตัวแปรร่วมอื่น ได้แก่ เพศ ผลการเรียนระดับมัธยมศึกษา ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้เฉลี่ยของผู้ปกครอง ไม่พบอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)

3. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในการสรรหานักศึกษาใหม่

จากผลการวิเคราะห์ในตอนที่ 1 และ 2 สามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการสรรหานักศึกษาใหม่ (Student Recruitment Strategy) ได้ดังนี้

3.1 กลยุทธ์ด้านช่องทาง (Channel Strategy) ควรให้น้ำหนักงบประมาณและทรัพยากรไปที่ Facebook, LINE OA และเว็บไซต์หลักของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นช่องทางที่มีอิทธิพลและเข้าถึงได้สูงสุด พร้อมทั้งลดบทบาทของการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดั้งเดิม (สิ่งพิมพ์/ป้ายโฆษณา)

3.2 กลยุทธ์ด้านเนื้อหาและรูปแบบสื่อ (Content Strategy) ควรเน้นการสร้างเนื้อหาในรูปแบบวิดีโอสั้น (TikTok/Reels) และใช้รูปแบบรุ่นพี่รีวิวหรือเนื้อหาที่สร้างโดยนักศึกษา (User-Generated Content) เนื่องจากเป็นรูปแบบที่กลุ่มเป้าหมายนิยมใช้และมีความน่าเชื่อถือสูงกว่าโบรชัวร์ทางการ

3.3 กลยุทธ์ด้านจังหวะเวลาและกลุ่มเป้าหมาย (Timing & Targeting Strategy) ควรเริ่มสื่อสารประชาสัมพันธ์เชิงรุกตั้งแต่ช่วงที่นักเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อสร้างการรับรู้ (Awareness) และนำเสนอเนื้อหาเจาะลึกเชิงหลักสูตรในช่วงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยเน้นการสื่อสารจุดแข็งด้านชื่อเสียงของสถาบัน ควบคู่กับความสะดวกในการเดินทางเพื่อดึงดูดกลุ่มนักเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งมีแนวโน้มตัดสินใจเลือกสูง

อภิปรายผล

จากการศึกษา เรื่อง การรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับการรับรู้ของนักศึกษาใหม่ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย ผลเชิงประจักษ์สะท้อนว่าการรับรู้ (Awareness) ของนักศึกษาใหม่ถูกขับเคลื่อนโดยช่องทางดิจิทัลเป็นหลัก ทั้งเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยและสื่อสังคมออนไลน์ (Facebook/LINE OA) ซึ่งมีอัตราการเข้าถึงสูงและเป็นแหล่งข้อมูลแรกที่ผู้เรียนเลือกใช้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Simões, C. & Soares, A. M. ที่ชี้ว่าเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเป็นหนึ่งในแหล่งข้อมูลสำคัญของผู้สมัครและความใกล้ทางภูมิศาสตร์ เป็นปัจจัยเลือกสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างมากในเชิงการตัดสินใจ (Geographical Proximity) (Simões, C. & Soares, A. M., 2010) นอกจากนี้ ในมิติการรับรู้ภาพลักษณ์ (Perception) ผลพบว่า ชื่อเสียง/ภาพลักษณ์และบรรยากาศภายในมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับสูงสุดสะท้อนว่าผู้เรียนไม่ได้ตอบสนองต่อข้อมูลรับสมัครเพียงอย่างเดียว แต่ประเมินคุณค่าความหมายของสถาบัน (Institutional Meaning) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดการอุดมศึกษาที่มองภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือเป็นฐานของการเลือกเรียน โดยเฉพาะเมื่อการแข่งขันด้านการรับนักศึกษาเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการศึกษาของ Constantinides, E. & Zinck Stagno M. สนับสนุนว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถมีผลต่อการเลือกเรียนและการเลือกมหาวิทยาลัยได้ ผ่านการสื่อสารที่สร้างการรับรู้และการประเมินคุณค่าของทางเลือก (Constantinides, E. & Zinck Stagno, M., 2012)

2. อิทธิพลของสื่อ (Influence) ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ ผลการถดถอยโลจิสติกยืนยันอย่างเด่นชัดว่าอิทธิพลของสื่อเป็นตัวแปรทำนายการตัดสินใจที่มีพลังสูงที่สุด โดยเพิ่มโอกาสการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Tomaszewicz, A. & Chrachol Barczyk, U. ที่รายงานบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะช่องทางสื่อสารสำคัญที่มีศักยภาพกำกับการรับรู้และการเลือกมหาวิทยาลัยในบริบทดิจิทัล อีกทั้งสอดรับกับหลักคิดการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความเชื่อ/การตัดสินใจผ่านกลไกการประมวลผล และปัจจัยพื้นหลังของบุคคล ตามกรอบ Integrated Model of Communication Influence ที่เน้นว่าอิทธิพลของการสื่อสารมิได้เกิดอย่างโดดเดี่ยว แต่เกิดร่วมกับคุณลักษณะเดิมของผู้รับสารและบริบทแวดล้อม (Tomaszewicz, A. & Chrachol Barczyk, U., 2024) ประเด็นสำคัญเชิงกรอบแนวคิด คือ บทบาทของ ปัจจัยส่วนบุคคลในฐานะตัวแปรร่วมที่กำกับการแปลงจากอิทธิพล (Influence) ไปสู่ การตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัย

ซึ่งพบทั้งความสัมพันธ์เชิงสถิติ (ไคสแควร์) และอิทธิพลเชิงลบในโมเดลทำนาย สะท้อนว่า แม้สื่อดิจิทัลจะเพิ่มการเข้าถึงและเพิ่มแรงโน้มน้าว แต่ข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์ยังเป็นแรงต้านเชิงโครงสร้างต่อการตัดสินใจจริง โดยผลเชิงประจักษ์สะท้อนว่าการรับรู้ (Awareness) นำไปสู่การรับรู้ภาพลักษณ์ (Perception) ก่อนเกิดอิทธิพลของสื่อ (Influence) และนำไปสู่การตัดสินใจเลือก (Decision) มีความสมจริงเชิงบริบท (Context-sensitive) มากขึ้น และชี้ว่ากลยุทธ์สื่อควรทำงานควบคู่กับการลดต้นทุนการตัดสินใจของผู้เรียนกลุ่มไกลพื้นที่

3. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ จากการอภิปรายผลข้างต้น นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นความสมจริงเชิงบริบท (Context-sensitive) ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กล่าวคือ กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการให้ข้อมูลหลักสูตรผ่านสื่อดิจิทัลเท่านั้น แต่ต้องเป็นกลยุทธ์ที่ออกแบบมาเพื่อทำงานควบคู่กับการลดต้นทุนการตัดสินใจของผู้เรียนกลุ่มที่อยู่ไกลพื้นที่ (Geographical barrier) มหาวิทยาลัยจึงควรใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดภาพลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ และการดูแลนักศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจและลดความกังวลด้านระยะทาง ควบคู่ไปกับการใช้บุคคลที่น่าเชื่อถือ (รุ่นพี่/ศิษย์เก่า) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร เพื่อแปลงการรับรู้เชิงบวกให้กลายเป็นการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

องค์ความรู้ใหม่

ผลสัมฤทธิ์จากการวิจัยครั้งนี้ นำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดลเชิงประจักษ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอโมเดลการตัดสินใจเลือกสถาบันอุดมศึกษาภายใต้อิทธิพลสื่อดิจิทัลและข้อจำกัดเชิงพื้นที่ (Digital-Spatial Influence Model for University Choice) ซึ่งเป็นการต่อยอดจาก Communication Influence Model เดิม โดยปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้เรียนในยุค TCAS และบริบทของมหาวิทยาลัยภูมิภาค ดังภาพที่ 1

โมเดลการตัดสินใจเลือกสถาบันอุดมศึกษาภายใต้อิทธิพลสื่อดิจิทัลและข้อจำกัดเชิงพื้นที่
(Digital-Spatail Influence Model for University Choice)

ภาพที่ 1 โมเดลการตัดสินใจเลือกสถาบันอุดมศึกษาภายใต้อิทธิพลสื่อดิจิทัลและข้อจำกัดเชิงพื้นที่

โครงสร้างและกลไกการทำงานของโมเดล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. การรับรู้จุดประกายผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Awareness) โมเดลนี้ชี้ให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของการตัดสินใจไม่ได้อยู่ที่กิจกรรมทางการศึกษา เช่น การแนะแนวที่โรงเรียน แต่อยู่ในระบบนิเวศสื่อดิจิทัล (Digital Media Ecosystem) โดยมีแพลตฟอร์มหลักของสถาบัน (เว็บไซต์, Facebook, LINE OA) เป็นตัวจุดประกายความสนใจแรกเริ่ม ซึ่งวงจรนี้เริ่มต้นอย่างรวดเร็วตั้งแต่ผู้เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

2. การก่อร่างภาพลักษณ์ที่มีความหมาย (Meaningful Perception) การรับรู้ข้อมูลในขั้นต้นจะถูกนำมาประมวลผลเป็นคุณค่าของสถาบันโดยสื่อที่มีอิทธิพลในการแปลงข้อมูลไปสู่ความเชื่อมั่น คือ สื่อที่สะท้อนประสบการณ์จริง (User-Generated Content) เช่น วิดีโอรีวิวจากรุ่นพี่ ซึ่งช่วยประกอบสร้างภาพลักษณ์ด้านชื่อเสียง และบรรยากาศในใจของผู้สมัคร

3. การกรองผ่านบริบทเชิงภูมิศาสตร์ (Spatial Filtering) คือ จุดเด่นและองค์ความรู้ใหม่ของโมเดลนี้ แม้อิทธิพลของสื่อ (Influence) จะมีพลังในการโน้มน้าวใจสูง แต่โมเดลนี้ พบว่า ระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็น ตัวกรองเชิงโครงสร้าง (Structural Filter) หากระยะทางไกลเกินไป อิทธิพลของสื่อจะถูกลดทอนลง (อิทธิพลเชิงลบ) สะท้อนให้เห็นว่าในบริบทของมหาวิทยาลัยภูมิภาค การสื่อสารการตลาดไม่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงพื้นที่ได้ทั้งหมดหากปราศจากกลยุทธ์เสริม

4. การตัดสินใจเลือกภายใต้บริบท (Contextual Decision) ผลลัพธ์สุดท้ายของการตัดสินใจ จึงเป็นสภาวะที่ผู้เรียนหาจุดสมดุลระหว่างแรงดึงดูดจากสื่อและภาพลักษณ์สถาบัน (Pull Factors) และแรงเสียดทานจากระยะทางการเดินทาง (Friction Factors) นำไปสู่การจัดลำดับการเลือกเข้าศึกษาต่อในระบบ TCAS อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อสรุปเชิงกลยุทธ์จากโมเดล มหาวิทยาลัยไม่สามารถพึ่งพาสื่อดิจิทัลเพียงเพื่อให้ข้อมูลได้อีกต่อไป แต่ต้องใช้สื่อดิจิทัลเพื่อลดทอนความกังวลด้านระยะทาง เช่น การนำเสนอภาพการเดินทางที่ปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกและหอพัก จึงจะสามารถเปลี่ยนตัวกรองเชิงพื้นที่ (Spatial Filtering) ให้กลายเป็นการตัดสินใจ (Contextual Decision) ได้สำเร็จ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การรับรู้และอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2568 ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าระดับการรับรู้ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ของนักศึกษา พบว่า พฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลของนักศึกษาใหม่มีลักษณะเป็นพลวัตที่เริ่มต้นอย่างรวดเร็วตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และมีความเข้มข้นสูงสุดในช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีระบบนิเวศสื่อดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึง ข้อมูลเชิงประจักษ์สะท้อนว่าเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยและสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook และ LINE OA เป็นแหล่งข้อมูลที่มีอัตราการเข้าถึงและระดับการรับรู้สูงสุด ซึ่งภาพลักษณ์ที่นักศึกษารับรู้และให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น คือ ชื่อเสียงของสถาบันและบรรยากาศสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงข้อมูลหลักสูตร แต่ครอบคลุมไปถึงการประเมินคุณค่าเชิงสถาบันผ่านประสบการณ์ที่ได้รับจากสื่อออนไลน์ ส่วนอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อนั้น

ผลการวิจัยยืนยันว่าสื่อดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุดต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ โดยการเพิ่มขึ้นของการรับรู้ผ่านสื่อเหล่านี้ส่งผลให้โอกาสในการตัดสินใจเลือกสถาบันเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ บทบาทของระยะทางจากบ้านถึงมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่เป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและมีอิทธิพลเชิงลบต่อการตัดสินใจจริง แม้สื่อดิจิทัลจะสามารถสร้างแรงดึงดูดใจได้สูง แต่แรงเสียดทานเชิงภูมิศาสตร์ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สถาบันต้องคำนึงถึงในการแปลงการรับรู้ให้กลายเป็นการเลือกสถาบันเป็นลำดับที่ 1 ในระบบ TCAS จากข้อค้นพบข้างต้น นำไปสู่แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารโดยมหาวิทยาลัยควรยกระดับการประชาสัมพันธ์สู่รูปแบบความสอดคล้องของข้อมูลทุกช่องทางและการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงรุก ข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรม คือ การพัฒนาเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลที่ค้นหาง่ายและตอบโจทย์ความกังวลหลักของผู้สมัคร โดยเฉพาะการสื่อสารเรื่องราวผ่านประสบการณ์จริงของนักศึกษาปัจจุบันเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพการศึกษา ควบคู่ไปกับการออกแบบมาตรการสื่อสาร เฉพาะเจาะจงเพื่อลดแรงต้านเชิงพื้นที่สำหรับกลุ่มนักเรียนที่อยู่ไกลภูมิภาค เช่น การให้ข้อมูลหอพักและการเดินทางที่ชัดเจน เพื่อลดต้นทุนทางจิตวิทยาและเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจเลือกวิทยาเขตปัตตานีเป็นจุดหมายปลายทางในการศึกษาต่อ

เอกสารอ้างอิง

กิติยาพร เถื่อนโยธา และคณะ. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในการคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (ระบบ TCAS) ของนักเรียนไทยในยุคดิจิทัล. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง ฉบับเทคโนโลยีการศึกษา, 5(2), 23-36.

งานทะเบียนและรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2568). รายงานสถิตินักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ปฐมา อาแว และนิยาวาเฮร์ ไพบูลย์. (2562). การตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2562. วารสารวิชาการ ปขมท, 9(2), 22-32.

Constantinides, E. & Zinck Stagno, M. (2012). Higher education marketing: A Study on the Impact of Social Media on Study Selection and University Choice. International Journal of Technology and Education Marketing, 2(1), 41-58. https://doi.org/10.4018/ijtem.2012010104.

Cowell, D. W. (1991). The marketing of services. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate Data Analysis. (8th ed.). New Jersey: Pearson Prentice.

Johnston. T. C. (2010). Who and what influences choice of university? Student and university perceptions. American Journal of Business Education, 3(10), 15-23. https://doi.org/10.19030/ajbe.v3i10.484.

Moogan, Y. J. et al. (1999). Decision-making behaviour of potential higher education students. Higher Education Quarterly, 53(3), 211-228. https://doi.org/10.1111/1468-2273.00127.

Roberts, D. & Allen, A. (1997). Young applicants' perceptions of higher education. Leeds: HEIST Research.

Simões, C. & Soares, A. M. (2010). Applying to higher education: information sources and choice factors. Studies in Higher Education, 35(4), 371-389. https://doi.org/10.1080/03075070903096490.

Solomon, M. R. et al. (1985). A Role Theory Perspective on Dyadic Interactions: The Service Encounter. Journal of Marketing, 49(1), 99-111. https://doi.org/10.2307/1251180.

Tomaszewicz, A. & Chrachol Barczyk, U. (2024). The influence of social media on the choice of a university. European Research Studies Journal, 27(2), 67-77. https://doi.org/10.35808/ersj/3797.

Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านจากรถบรรทุกเครื่องยนต์สันดาปภายในสู่รถบรรทุกไฟฟ้า*

FACTORS AFFECTING THE READINESS OF TRANSPORT BUSINESSES IN THE TRANSITION FROM INTERNAL COMBUSTION ENGINE TRUCKS TO ELECTRIC TRUCKS

ชาญวิทย์ พรภัทรารัตน์*, ณัฐภัสสร ธนาบวรพาณิชย์, พิศมัย จารุจิตติพันธ์

Chanwit Pornpattharat*, Nutpatsorn Tanaborworpanid, Pisamai Jarujittipant

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Business Administration, North Bangkok University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: chanwit@met-logs.com

*Tel: 089-880-0098

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่ง 2) ศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่ง 3) ศึกษาความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ และ 4) วิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพและเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก 400 ราย ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านเจตคติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย 2) การบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ 3) ความพร้อมของธุรกิจขนส่งโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยความพร้อมด้านเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ความพร้อมด้านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน และความพร้อมด้านบุคลากร และ 4) คุณลักษณะของผู้ประกอบการในด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียและการบริหารเชิงกลยุทธ์ในด้านระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติมีอิทธิต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งมากที่สุดในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพล, ความพร้อมของธุรกิจขนส่ง, การเปลี่ยนผ่าน, รถบรรทุกเครื่องยนต์สันดาปภายใน, รถบรรทุกไฟฟ้า

* Received 28 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 19 May 2026

Abstract

This research aimed to: 1) Examine the characteristics of transportation business entrepreneurs, 2) Study the strategic management of transportation businesses, 3) Investigate the readiness of transportation businesses to transition large trucks, and 4) Analyze the entrepreneurial characteristics and strategic management factors affecting the readiness of transportation businesses to transition from internal combustion engine (ICE) heavy trucks to electric trucks. This study employed a quantitative research approach. The research instrument was a questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.987. Data were collected from 400 large-truck transportation entrepreneurs operating in Bangkok and the Eastern Economic Corridor (EEC) using simple random sampling. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The research findings revealed that: 1) The overall characteristics of transportation business entrepreneurs were at a high level, with attitude showing the highest mean score, followed by knowledge and understanding, and stakeholder relationships; 2) The overall strategic management of transportation businesses was at a high level, with planning receiving the highest mean score, followed by systems and mechanisms for strategy implementation, systems and mechanisms for strategic control and evaluation, and strategic analysis; 3) The overall readiness of transportation businesses to transition to electric trucks was at a high level, with technological readiness having the highest mean score, followed by readiness for process adaptation and personnel readiness; and 4) Entrepreneurial characteristics in terms of stakeholder relationships and strategic management in terms of systems and mechanisms for strategy implementation had the greatest influence on the readiness of transportation businesses to transition from internal combustion engine heavy trucks to electric trucks.

Keywords: Influencing Factors, Transportation Business Readiness, Transition, Internal Combustion Engine Trucks, Electric Trucks

บทนำ

การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำ ซึ่งส่งผลให้ภาคธุรกิจจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) หนึ่งในอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ อุตสาหกรรมยานยนต์และภาคโลจิสติกส์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการส่งออกของประเทศ ซึ่งแนวโน้มของอุตสาหกรรมยานยนต์โลกในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนผ่าน

จากการใช้เครื่องยนต์สันดาปภายในไปสู่ยานยนต์ไฟฟ้า อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและแรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้หลายประเทศมีนโยบายสนับสนุนการใช้ยานยนต์ไฟฟ้าอย่างจริงจัง ทั้งในด้านมาตรการทางภาษี การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง สำหรับประเทศไทย ภาครัฐได้กำหนดทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าอย่างชัดเจน เพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขันของประเทศและรองรับการเปลี่ยนผ่านของอุตสาหกรรมในระยะยาว

ในขณะเดียวกันภาคธุรกิจขนส่งทางถนน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบโลจิสติกส์ ยังคงมีบทบาทหลักในการขนส่งสินค้า ทั้งในภาคอุตสาหกรรม การเกษตร และการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับปริมาณสินค้าได้มากและมีความยืดหยุ่นสูง อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจขนส่งในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งด้านต้นทุนเชื้อเพลิงที่มีความผันผวน การแข่งขันที่รุนแรง และข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน (นีรนุช คชวงศ์ และศักดิ์ชาย รักการ, 2564) อีกทั้งยังมีแรงกดดันจากมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้นในระดับสากล

การพึ่งพารถบรรทุกที่ใช้เครื่องยนต์ดีเซลเป็นหลักก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ รถบรรทุกเป็นแหล่งสำคัญของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษทางอากาศ เช่น คาร์บอนไดออกไซด์และฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM2.5) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ขณะเดียวกัน ต้นทุนด้านพลังงานที่เพิ่มสูงขึ้นและมีความไม่แน่นอนจากราคาน้ำมันในตลาดโลก ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการขนส่ง แม้ว่าการนำรถบรรทุกไฟฟ้ามาใช้จะเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากสามารถช่วยลดการปล่อยมลพิษ ลดต้นทุนพลังงานในระยะยาว และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน แต่ในทางปฏิบัติ การเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้ายังเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้ายังอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับรถบรรทุกที่ใช้เชื้อเพลิงแบบเดิม ซึ่งสะท้อนถึงความไม่พร้อมของผู้ประกอบการในหลายมิติ

ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนไปใช้รถบรรทุกไฟฟ้าไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงปัจจัยด้านเทคโนโลยีหรือโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในองค์กร โดยเฉพาะคุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางและความสามารถในการปรับตัวขององค์กร ผู้ประกอบการที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี มีเจตคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้เสีย จะสามารถเข้าถึงข้อมูล ทรัพยากร และการสนับสนุนที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนผ่านได้มากกว่า ขณะเดียวกัน องค์กรที่มีการบริหารเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการวิเคราะห์สถานการณ์ การวางแผน การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการควบคุมประเมินผล ย่อมมีศักยภาพในการจัดการความเสี่ยงและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาเพียงปัจจัยด้านเทคโนโลยี ต้นทุน หรือโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่การศึกษาที่บูรณาการคุณลักษณะของผู้ประกอบการร่วมกับการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่ออธิบายความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนสู่รถบรรทุกไฟฟ้ายังมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างทางองค์ความรู้ที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่จากเครื่องยนต์สันดาปภายในไปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยมุ่งเน้นการประเมินความพร้อมในด้านการเงิน

และการลงทุน บุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และกระบวนการทำงาน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางและนโยบายสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนส่งไทยในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า
2. เพื่อศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า
3. เพื่อศึกษาความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า
4. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีกรอบแนวคิดในการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ประกอบการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพ (ท่าเรือคลองเตย) และเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก (ท่าเรือแหลมฉบัง) จำนวน 2,385 ราย (กรมการขนส่งทางบก, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ประกอบการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพ (ท่าเรือคลองเตย) และเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก (ท่าเรือแหลมฉบัง) จำนวน 400 ราย ซึ่งเป็นผู้บริหารหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจขนส่งและมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ตารางการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane, T. และสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Yamane, T., 1973)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม โดยเนื้อหามีความครอบคลุมตามกรอบแนวคิดในแต่ละส่วน รวมถึงนิยามศัพท์เฉพาะ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คุณลักษณะของผู้ประกอบการ ส่วนที่ 2 การบริหารเชิงกลยุทธ์ ส่วนที่ 3 ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า และส่วนที่ 4 เป็นข้อเสนอแนะ

แบบสอบถาม ส่วนที่ 1 - 3 มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ Likert, R. คือ 5 คะแนน หมายถึง มากที่สุด 4 คะแนน หมายถึง มาก 3 คะแนน หมายถึง ปานกลาง 2 คะแนน หมายถึง น้อย 1 คะแนน หมายถึง น้อยที่สุด และกำหนดค่าเฉลี่ยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ (Likert, R., 1967)

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 4.50 - 5.00 มีระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 3.50 - 4.49 มีระดับมาก

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 2.50 - 3.49 มีระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 1.50 - 2.49 มีระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 1.00 - 1.49 มีระดับน้อยที่สุด

จากการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของข้อคำถามโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC เท่ากับ 0.95 และการคำนวณค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นเครื่องมือของ Cronbach, L. J. ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987 (Cronbach, L. J., 1970)

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ประกอบการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขอหนังสืออนุญาติจัดเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังหน่วยงานของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบข้อมูล เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานกับผู้ประกอบการ จำนวน 420 คน เพื่อขอเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเผื่อสำรองไว้เพื่อความครบถ้วนของการตอบแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการจัดส่งแบบสอบถาม โดยส่งไปตามที่อยู่ของผู้ประกอบการ ส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ส่งทางแอฟพิลเคชั่น LINE และใช้รูปแบบการตอบกลับแบบสอบถามทาง Google Form

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการรวบรวมแบบสอบถามจากผู้ประกอบการ ใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล 2 เดือน ได้แก่ มกราคม - กุมภาพันธ์ 2569 เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

1. ตรวจสอบถามสมบูรณ์ของแบบสอบถามว่าสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ทุกฉบับ

2. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางการวิจัยโดยใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 1 คุณลักษณะของผู้ประกอบการ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นโดยรวมและรายด้าน

2.2 วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 2 การบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นโดยรวมและรายด้าน

2.3 วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 3 ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นโดยรวมและรายด้าน

2.4 วิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของคุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม

คุณลักษณะของผู้ประกอบการ โดยรวม	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความรู้ความเข้าใจ	3.74	.390	มาก
2. ด้านเจตคติ	3.89	.331	มาก
3. ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย	3.60	.473	มาก
รวม	**3.74**	**.256**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = .256) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเจตคติ ($\bar{x}$ = 3.89, S.D. = .331) รองลงมา คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = .390) และด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย ($\bar{x}$ = 3.60, S.D. = .473) ตามลำดับ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเปลี่ยนผ่านสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าในระดับมาก โดยเฉพาะด้านเจตคติที่สะท้อนถึงการเปิดรับและเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ขณะเดียวกันผู้ประกอบการยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำรถบรรทุกไฟฟ้ามาใช้ รวมถึงสามารถสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องได้ในระดับที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปรับตัวของธุรกิจในอนาคต

2. การบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม

การบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยรวม	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์	3.84	.405	มาก
2. การวางแผน	4.07	.428	มาก
3. ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	3.92	.398	มาก
4. ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์	3.87	.393	มาก
รวม	**3.92**	**.306**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = .306) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การวางแผน ($\bar{X}$ = 4.07, S.D. = .428) รองลงมา คือ ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = .398) ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = .393) และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = .405) ตามลำดับ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าธุรกิจขนส่งมีการบริหารเชิงกลยุทธ์ในการรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับด้านการวางแผนมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการมีการเตรียมความพร้อมและกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ รวมถึงการควบคุมและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าธุรกิจส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมและการปรับตัวเชิงกลยุทธ์เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่เทคโนโลยีรถบรรทุกไฟฟ้าในอนาคต

3. ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม

ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความพร้อมด้านการเงินและการลงทุน	3.40	.487	ปานกลาง
2. ความพร้อมด้านบุคลากร	3.85	.440	มาก
3. ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน	3.44	.516	ปานกลาง
4. ความพร้อมด้านเทคโนโลยี	3.97	.411	มาก
5. ความพร้อมด้านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน	3.88	.440	มาก
รวม	**3.71**	**.339**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.71, S.D. = .339) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความพร้อมด้านเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = .411) รองลงมา คือ ความพร้อมด้านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน ($\bar{X}$ = 3.88, S.D. = .440) ความพร้อมด้านบุคลากร ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = .440) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ($\bar{X}$ = 3.44, S.D. = .516) และความพร้อมด้านการเงินและการลงทุน ($\bar{X}$ = 3.40, S.D. = .487) อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าธุรกิจขนส่งมีความพร้อมในการเปลี่ยนจากรถบรรทุกเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความพร้อมสูงด้านเทคโนโลยี การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน และบุคลากร สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและการบริหารจัดการได้ค่อนข้างดี อย่างไรก็ตาม ด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านการเงินและการลงทุน

ยังอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่ายังคงมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ระบบไฟฟ้า สถานีชาร์จ และสิ่งสนับสนุนที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้าในอนาคต

4. การวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม

คุณลักษณะของผู้ประกอบการ	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	1.735	.237		7.322**	<.001
1. ด้านความรู้ความเข้าใจ	.155	.041	.179	3.809**	<.001
2. ด้านเจตคติ	.193	.049	.189	3.960**	<.001
3. ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย	.178	.033	.249	5.321**	<.001
R = .398, R^2 = .519, Adjusted R^2 = .512, SEE = .31178, F = 24.904**, p-value <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการสามารถอธิบายความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่จากเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้าโดยภาพรวม ได้ร้อยละ 51.20 (Adj.R^2 = .512) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติ และด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของอิทธิพลของตัวแปรอิสระสามารถเรียงลำดับการมีอิทธิพลจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย (Beta = .249, p-value <.001) ด้านเจตคติ (Beta = .189, p-value <.001) และด้านความรู้ความเข้าใจ (Beta = .179, p-value <.001) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม

การบริหารเชิงกลยุทธ์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	.683	.152		4.488**	<.000
1. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์	.099	.035	.118	2.833**	.005
2. การวางแผน	.181	.033	.228	5.439**	<.001
3. ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	.349	.038	.410	9.220**	<.001
4. ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์	.141	.034	.163	4.111**	<.001
R = .723, R^2 = .523, Adjusted R^2 = .518, SEE = .23507, F = 108.270**, p-value <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์สามารถร่วมกันอธิบายความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า โดยรวม ได้ร้อยละ 51.80 (Adj.R^2 = .518) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ การวางแผน ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของอิทธิพลของตัวแปรอิสระสามารถเรียงลำดับการมีอิทธิพลจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Beta = .410, p-value <.001) การวางแผน (Beta = .228, p-value <.001) ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ (Beta = .163, p-value <.001) และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Beta = .118, p-value = .005) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ที่พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเจตคติ รองลงมา คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการขนส่งในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม รวมถึงนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการใช้ยานยนต์ไฟฟ้า ทำให้เกิดการรับรู้ถึงประโยชน์และความจำเป็นในการปรับตัว ส่งผลให้ผู้ประกอบการมีเจตคติเชิงบวกต่อการนำรถบรรทุกไฟฟ้ามาใช้ในระดับสูง ประกอบกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับยานยนต์ไฟฟ้าที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก ขณะที่ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย แม้จะอยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดในการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงนโยบายและโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรรชนา รักวิโรจน์สุข ที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับรถยนต์ไฟฟ้าและการรับรู้ถึงประโยชน์ของเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับและความตั้งใจในการใช้งานยานยนต์ไฟฟ้า โดยเฉพาะการรับรู้ด้านคุณสมบัติ ความคุ้มค่า และประโยชน์เชิงสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการตัดสินใจใช้งาน (อรรชนา รักวิโรจน์สุข, 2562) และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัจฉราพรรณ ตั้งจาตุรโสภณ ที่พบว่าการยอมรับเทคโนโลยีและการรับรู้ประโยชน์ของรถยนต์ไฟฟ้ามีอิทธิพลต่อเจตคติและความตั้งใจใช้งานอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อเทคโนโลยีจะมีแนวโน้มเปิดรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่า (อัจฉราพรรณ ตั้งจาตุรโสภณ, 2566) ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการขนส่งส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านแนวคิด ทัศนคติ และความรู้ในการรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้าในอนาคต แต่การพัฒนาความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียและการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่การใช้ยานยนต์ไฟฟ้าในภาคขนส่งเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ที่พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวางแผน รองลงมา คือ ด้านระบบ

และกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ด้านระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ และด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจในหลายมิติ ทั้งด้านการลงทุน เทคโนโลยี และการดำเนินงาน ทำให้ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการวางแผนเชิงกลยุทธ์เป็นลำดับแรก เพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของเทคโนโลยีและต้นทุนในระยะยาว นอกจากนี้ การมีระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ รวมถึงการควบคุมและประเมินผล ยังสะท้อนถึงความพยายามขององค์กรในการผลักดันกลยุทธ์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ขณะที่การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านข้อมูลเชิงลึก ทักษะการวิเคราะห์ หรือการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฐพร สุริยากานนท์ และคณะ ที่พบว่า การปรับตัวขององค์กรในอุตสาหกรรมพลังงานสู่ยุคยานยนต์ไฟฟ้าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนเชิงกลยุทธ์เป็นลำดับแรก เพื่อกำหนดทิศทางและลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของเทคโนโลยี รวมถึงต้องมีระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า การวางแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและการควบคุมประเมินผล (ณัฐพร สุริยากานนท์ และคณะ, 2567) และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรเทพ ตรีวิจิตร และคณะ ที่พบว่า การจัดการความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจยานยนต์ไฟฟ้า โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งมีบทบาทต่อการกำหนดกลยุทธ์และการตัดสินใจขององค์กร ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่าทำไมด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ในงานวิจัยครั้งนี้จึงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น เนื่องจากข้อจำกัดด้านข้อมูลและระบบการจัดการความรู้ที่ยังไม่สมบูรณ์ (วรเทพ ตรีวิจิตร และคณะ, 2565) ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจขนส่งมีความสำคัญต่อความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้า โดยเฉพาะการวางแผนและการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติที่มีความชัดเจน ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ขณะที่การพัฒนาศักยภาพด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ยังเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม

3. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ที่พบว่า ความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความพร้อมด้านเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานและด้านบุคลากร ขณะที่ด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านการเงินและการลงทุนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการขนส่งในปัจจุบันมีความพร้อมภายในองค์กร ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี เนื่องจากมีการนำระบบดิจิทัลและเทคโนโลยีโลจิสติกส์มาใช้ในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่เทคโนโลยียานยนต์ไฟฟ้าได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์ และกิ่งแก้ว พรอภิรักษสกุล ที่พบว่า ความสำเร็จขององค์กรในยุคเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับการบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี บุคลากร และกระบวนการทำงาน โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร สะท้อนให้เห็นว่าความพร้อมด้านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานและบุคลากรที่อยู่ในระดับมากในงานวิจัยครั้งนี้เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญต่อการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้า (ประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์ และกิ่งแก้ว พรอภิรักษสกุล, 2567)

และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฐนันท์ ฐนภณเศรษฐ์ และไพโรจน์ เร้าธนชลกุล ที่พบว่า การใช้รถบรรทุกไฟฟ้ายังคงมีข้อจำกัดด้านต้นทุนเริ่มต้นที่สูง แม้ว่าจะมีความคุ้มค่าในระยะยาวก็ตาม ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการยังคงมีความระมัดระวังในการลงทุน นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีชาร์จไฟฟ้าและระบบสนับสนุนด้านพลังงาน ยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาและกระจายตัวไม่ทั่วถึง ส่งผลให้ความพร้อมในด้านดังกล่าวยังไม่สูงเท่ากับปัจจัยภายในองค์กร (ณัฐนันท์ ฐนภณเศรษฐ์ และไพโรจน์ เร้าธนชลกุล, 2568) ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่าความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้าเกิดจากความพร้อมภายในองค์กรเป็นหลัก ได้แก่ เทคโนโลยี บุคลากร และกระบวนการทำงาน ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญยังคงอยู่ที่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและการลงทุน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้การเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้าเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

4. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 4 ที่พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบการในด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย ด้านเจตคติ และด้านความรู้ความเข้าใจ และการบริหารเชิงกลยุทธ์ในด้านระบบและกลไกในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การวางแผน ระบบและกลไกการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์สันดาปเป็นรถบรรทุกไฟฟ้า ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในองค์กรและการสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมีอิทธิพลสูงสุด เนื่องจากช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงทรัพยากร แหล่งเงินทุน เทคโนโลยี และข้อมูลที่จำเป็นต่อการปรับตัว ขณะที่เจตคติมีบทบาทสำคัญต่อการยอมรับนวัตกรรมและการตัดสินใจเปลี่ยนแปลง โดยผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกจะเปิดรับเทคโนโลยีใหม่และมองเห็นโอกาสทางธุรกิจมากขึ้น ส่วนความรู้ความเข้าใจแม้มีอิทธิพลเชิงบวก แต่เพียงลำพังอาจไม่เพียงพอต่อการนำไปสู่การปฏิบัติ หากขาดแรงสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอก นอกจากนี้ การบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะการวางแผนและการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้องค์กรสามารถดำเนินการเปลี่ยนผ่านได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่การควบคุมและประเมินผล รวมถึงการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ช่วยสนับสนุนการติดตามและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัลยา เจริญถ่องแท้ และกฤษณา ถนอมธีระนันท์ ที่พบว่า การขับเคลื่อนและการยอมรับยานยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และระบบนิเวศทางธุรกิจอย่างเป็นระบบ (ธวัลยา เจริญถ่องแท้ และกฤษณา ถนอมธีระนันท์, 2566) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรดล เตชะเอราวัณ ที่พบว่า ทัศนคติและการรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้ยานยนต์ไฟฟ้าอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ความรู้ความเข้าใจแม้มีอิทธิพลเชิงบวก แต่เพียงลำพังอาจไม่เพียงพอหากขาดการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอก การวางแผนและการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้องค์กรสามารถดำเนินการเปลี่ยนผ่านได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่การควบคุม ประเมินผล และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์มีบทบาทสนับสนุนในการติดตามและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง (ธีรดล เตชะเอราวัณ, 2567) ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่าความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้าเกิดจากการบูรณาการระหว่างปัจจัยภายใน

ได้แก่ เจตคติ ความรู้ และการบริหารเชิงกลยุทธ์ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะเครือข่ายความร่วมมือซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 แนวคิดความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้า

การวิจัยครั้งนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยการพัฒนามุมมองเชิงบูรณาการ ในการอธิบายความพร้อมของธุรกิจขนส่งในการเปลี่ยนผ่านสู่รถบรรทุกไฟฟ้า โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความพร้อมดังกล่าวเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในองค์กร (คุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิงกลยุทธ์) และปัจจัยเชิงเครือข่ายภายนอก

(ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย) อย่างมีนัยสำคัญ องค์ความรู้สำคัญที่ค้นพบ คือ การยกระดับความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย จากบทบาทของปัจจัยสนับสนุนทั่วไปไปสู่การเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก (Key Driver) ของความพร้อมในการเปลี่ยนผ่าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปรับตัวของธุรกิจในบริบทเทคโนโลยีใหม่ไม่ได้เกิดจากศักยภาพภายในเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem) ที่เอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากร เทคโนโลยี และการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอข้อค้นพบเชิงแนวคิดว่าความพร้อมเชิงองค์กรมีลักษณะเป็นโครงสร้างหลายมิติ (Multi-dimensional Readiness) ที่แม้องค์กรจะมีความพร้อมภายในในระดับสูง แต่ยังคงถูกจำกัดด้วยปัจจัยเชิงระบบภายนอก เช่น โครงสร้างพื้นฐานและเงินลงทุน แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของความพร้อม (Readiness Gap) ระหว่างศักยภาพภายในและข้อจำกัดภายนอก ดังนั้น องค์ความรู้จากการศึกษานี้จึงมีส่วนช่วยขยายกรอบแนวคิดด้านการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้าในภาคธุรกิจขนส่ง โดยเน้นบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือควบคู่กับศักยภาพภายในองค์กร และสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านอย่างยั่งยืนในระดับอุตสาหกรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจขนส่งมีความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยความพร้อมดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากทั้งคุณลักษณะของผู้ประกอบการและการบริหารเชิง กลยุทธ์ขององค์กร ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงบวกและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีรถบรรทุกไฟฟ้าในระดับสูง ขณะที่องค์กรให้ความสำคัญกับการวางแผนและการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ธุรกิจขนส่งยังมีความพร้อมด้านเทคโนโลยี บุคลากร และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานในระดับมาก อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดสำคัญด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านการเงินและการลงทุน ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมมากที่สุด ได้แก่ ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย รองลงมา คือ เจตคติ และความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการ ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อเทคโนโลยีใหม่ รวมถึงพัฒนาความสามารถด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในระยะยาว ขณะที่ภาครัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สถานีชาร์จไฟฟ้า และกำหนดมาตรการจูงใจทางการเงินเพื่อลดภาระการลงทุนของผู้ประกอบการ อันจะช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การใช้รถบรรทุกไฟฟ้าอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยการกำหนดนโยบายเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานด้านพลังงาน คมนาคม และอุตสาหกรรม เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานสะอาดให้ครอบคลุมเส้นทางขนส่งหลัก ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับผู้ประกอบการขนส่ง รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีรถบรรทุกไฟฟ้าและการพัฒนาบุคลากรเฉพาะด้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ไทยในระยะยาว ตลอดจนควรมีการกำหนดมาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และการวิจัยในอนาคตควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นเพิ่มเติม เช่น นโยบายภาครัฐ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มความครอบคลุมในการอธิบายความพร้อมของธุรกิจขนส่งในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

กรมการขนส่งทางบก. (2567). รายงานสถิติการขนส่งทางถนน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงคมนาคม.

ณัฐนันท์ ฐนภณเศรษฐ์ และไพโรจน์ เร้าธนชลกุล. (2568). การวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการใช้รถบรรทุกไฟฟ้าสำหรับการขนส่งชิ้นส่วนยานยนต์ กรณีศึกษา บริษัทผลิตชิ้นส่วนยานยนต์แห่งหนึ่ง. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 27(2), 114-125.

ณัฐพร สุริยากานนท์ และคณะ. (2567). แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์สถานีบริการน้ำมันเพื่อรองรับยานยนต์ไฟฟ้า. วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 14(3), 618-631.

ธวัลยา เจริญถ่องแท้ และกฤษณา ถนอมธีระนันท์. (2566). ภาพรวมของธุรกิจจุดชาร์จรถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย. วารสารกลยุทธ์และความสามารถทางการแข่งขันองค์กร, 2(6), 80-95.

ธีรดล เตชะเอราวัณ. (2567). การวิเคราะห์การนำรถพลังงานไฟฟ้ามาใช้และผลกระทบของนโยบายกระตุ้นการใช้รถพลังงานไฟฟ้าในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นีรนุช คชวงศ์ และศักดิ์ชาย รักการ. (2564). การลดต้นทุนในธุรกิจผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 1(1), 39-52.

ประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์ และกิ่งแก้ว พรอภิรักษสกุล. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์ในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2568 จาก https://dspace.spu.ac.th/items/bb541da6-154e-4f38-a0ba-264b1ac28a21

วรเทพ ตรีวิจิตร และคณะ. (2565). การจัดการความรู้ของผู้ผลิตชิ้นส่วนไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ และยานยนต์ที่มีต่อการต่อยอดธุรกิจในอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าประเทศไทย. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, 11(2), 139-159.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อรรชนา รักวิโรจน์สุข. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยี. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัจฉราพรรณ ตั้งจาตุรโสภณ. (2566). ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ของผู้บริโภค จังหวัดนครราชสีมา. RMUTT Global Business and Economics Review, 18(2), 75-92.

Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Educational Administration. (8th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Likert, R. (1967). The human organization: its management and values. New York: McGraw-Hill.

Yamane, T. (1973). STATISTICS: AN INTRODUCTORY ANALYSIS. New York: Harper & Row.

บทความวิจัย

ตัวกำหนดการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน: หลักฐานเชิงประจักษ์จากบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย*

DETERMINANTS OF SUSTAINABILITY DISCLOSURE: EMPIRICAL EVIDENCE FROM LISTED COMPANIES IN THAILAND

ปริษา จินดาหลวง
Parisa Jindaluang
คณะบัญชี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย
School of Accounting, Bangkok University, Pathum Thani, Thailand
Corresponding author Email: parisa.j@bu.ac.th
Tel: 085-682-3935

บทคัดย่อ

ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนหรือข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล ESG ของบริษัทจดทะเบียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากแรงกดดันของนักลงทุนและผู้มีส่วนได้เสียตามกฎเกณฑ์กำกับดูแลและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย อย่างไรก็ตามระดับการเปิดเผยข้อมูลยังคงมีความแตกต่างกันทั้งในระดับบริษัทและอุตสาหกรรม ทั้งนี้งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย โดยวิเคราะห์ผลของปัจจัยด้านการเงินที่มีต่อระดับการเปิดเผยดังกล่าว และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอุตสาหกรรม โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิปี 2024 จากรายงาน One Report และฐานข้อมูลตลาดทุน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 566 บริษัท ซึ่งระดับการเปิดเผยข้อมูลถูกวัดผ่านดัชนี SDI จากการวิเคราะห์เนื้อหา และทดสอบสมมติฐานด้วยการถดถอยพหุคูณแบบ OLS พร้อม robust standard errors ผลการศึกษาพบว่า บริษัทไทยมีระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและมีความแตกต่างกันระหว่างบริษัท โดยความสามารถในการทำกำไรและขนาดบริษัทมีอิทธิพลเชิงบวกต่อระดับการเปิดเผยข้อมูล ขณะที่ความเสี่ยงทางการเงินมีอิทธิพลเชิงลบ ส่วนอายุบริษัทไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ประเภทอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กับระดับการเปิดเผยข้อมูลอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยสนับสนุนทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย ทฤษฎีความชอบธรรม และทฤษฎีตัวแทน โดยชี้ให้เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูล ESG เป็นกลไกสำคัญในการลดความไม่สมมาตรของข้อมูลและเสริมสร้างความโปร่งใส ทั้งนี้ หน่วยงานกำกับดูแลควรสนับสนุนบริษัทขนาดเล็ก ขณะที่ผู้บริหารควรบูรณาการ ESG กับกลยุทธ์ และนักลงทุนควรใช้ข้อมูลดังกล่าวประกอบการตัดสินใจ

คำสำคัญ: การเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน, ESG, ดัชนีการเปิดเผยข้อมูล, ปัจจัยด้านการเงิน, ความเสี่ยงทางการเงิน

* Received 21 April 2026; Revised 20 May 2026; Accepted 24 May 2026

Abstract

The disclosure of sustainability information, or environmental, social, and governance (ESG) information, by listed companies is increasing due to pressure from investors, regulatory requirements, and stakeholder expectations. However, the level of disclosure varies between companies and industries. This paper aims to measure the level of sustainability disclosure of listed companies in Thailand, study the effect of financial factors on such disclosure, and compare the differences between industries. The research uses secondary data from 2024 from One Report annual disclosure statements and capital market databases. The sample size is 566 companies. The level of disclosure was measured using the Self-Disclosure Index (SDI) through content analysis, and hypothesis testing was performed using OLS multiple regression with robust standard errors. The results show that profitability and company size have a significant positive influence on the level of sustainability disclosure, while financial risk has a negative influence. Company age showed no significant relationship. In addition, industry type has a significant relationship with the level of disclosure. The research results support the framework of stakeholder theory, legitimacy theory, and representation theory in the dimensions of transparency and information asymmetry reduction, providing policy recommendations to support companies with resource constraints in improving their sustainability reporting. And it offers management approaches to integrate sustainability disclosure with organizational financial and risk management.

Keywords: Sustainability Disclosure, ESG, Disclosure Index, Financial Factors, Financial Risk

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาข้อมูลด้านความยั่งยืนได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบรายงานองค์กรในระดับสากล เนื่องจากนักลงทุน ผู้กำหนดนโยบาย และผู้มีส่วนได้เสียมิได้ประเมินศักยภาพของกิจการจากผลประกอบการทางการเงินเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ยังให้ความสำคัญกับความสามารถขององค์กรในการบริหารจัดการผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Adams, C. A., 2017) ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความสามารถในการสร้างคุณค่าอย่างยั่งยืนในระยะยาว การเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนจึงถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญในการลดความไม่สมมาตรของข้อมูล (Information Asymmetry) ระหว่างบริษัทและผู้ลงทุน รวมถึงช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และประสิทธิภาพของตลาดทุน (Eccles, R. G. et al., 2014); (Khan, M. et al., 2016)

นอกจากนี้ แนวโน้มการลงทุนอย่างยั่งยืน (Sustainable Investing) และการลงทุนตามหลัก ESG ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วโลก ส่งผลให้นักลงทุนสถาบันและกองทุนระหว่างประเทศนำข้อมูลด้าน ESG มาใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุน การประเมินความเสี่ยง และการคาดการณ์ศักยภาพการเติบโตของกิจการมากยิ่งขึ้น ข้อมูลด้านความยั่งยืนจึงมิได้มีบทบาทเพียงในเชิงภาพลักษณ์องค์กร แต่ยังเชื่อมโยงกับต้นทุนเงินทุน ความสามารถในการแข่งขัน และมูลค่า

กิจการในระยะยาว (Friede, G. et al., 2015) ขณะเดียวกันหน่วยงานกำกับดูแลในหลายประเทศได้พัฒนากรอบมาตรฐานและข้อกำหนดการเปิดเผยข้อมูล ESG ให้มีความชัดเจนและเป็นมาตรฐานมากขึ้น เช่น Global Reporting Initiative (GRI), Sustainability Accounting Standards Board (SASB), Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) และมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของ IFRS Foundation ผ่าน International Sustainability Standards Board (ISSB) ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านของระบบรายงานองค์กรจาก “การรายงานทางการเงิน” ไปสู่ “การรายงานคุณค่าองค์กรแบบบูรณาการ” (Integrated Value Reporting) (Flower, J., 2015): (Villiers, C. et al., 2022)

สำหรับประเทศไทยการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่องจากทั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) โดยเฉพาะการกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนเปิดเผยข้อมูล ESG ผ่านแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (One Report) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงินให้มีความครบถ้วน โปร่งใส และสามารถใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลด้านความยั่งยืนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการกำกับดูแลกิจการและการพัฒนาตลาดทุนไทยอย่างยั่งยืนในระยะยาว (The Stock Exchange of Thailand, 2023); (OECD, 2019)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวัดระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาผลของปัจจัยด้านการเงินต่อการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย
3. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนระหว่างอุตสาหกรรมหรือกลุ่มบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย (Research Hypotheses)

H1: ขนาดบริษัท (SIZE) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน เนื่องจากบริษัทขนาดใหญ่มีทรัพยากรและแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสียสูงกว่า

H2: ความสามารถในการทำกำไร (PROF) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน เนื่องจากบริษัทที่มีผลการดำเนินงานดีมักต้องการสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นที่ดีต่อผู้มีส่วนได้เสีย

H3: ความเสี่ยงทางการเงินหรือภาระหนี้สิน (LEV) มีความสัมพันธ์กับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน เนื่องจากภาระหนี้อาจกระตุ้นหรือจำกัดแรงจูงใจในการเปิดเผยข้อมูลของบริษัท

H4: อายุบริษัท (AGE) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน เนื่องจากบริษัทที่ดำเนินธุรกิจมายาวนานมีประสบการณ์และความตระหนักด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่า

สมการวิจัย (Empirical Model)

$$SDI_i = \beta_0 + \beta_1 SIZE_i + \beta_2 PROF_i + \beta_3 LEV_i + \beta_4 AGE_i + \sum \beta_k IND_i + \varepsilon_i$$

โดยที่

SDI = ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัท i

SIZE = ขนาดบริษัท วัดจากลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม

PROF = ความสามารถในการทำกำไร วัดจาก ROA หรือ ROE

LEV = ความเสี่ยงทางการเงินหรือภาระหนี้สิน

AGE = อายุบริษัท

IND = ตัวแปรควบคุมประเภทอุตสาหกรรม

ε = ค่าคลาดเคลื่อนของแบบจำลอง

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2024 ในลักษณะข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-sectional Data) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2024 โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะบริษัทที่มีข้อมูล One Report และข้อมูลทางการเงินครบถ้วน

การวัดตัวแปร

SDI = ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน

SIZE = ขนาดบริษัท

PROF = ความสามารถในการทำกำไร

LEV = ภาระหนี้สินหรือความเสี่ยงทางการเงิน

AGE = อายุบริษัท

IND = ประเภทอุตสาหกรรม

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าสหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ OLS พร้อมใช้ Robust Standard Errors เพื่อตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปร

ตารางที่ 1 สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปร

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	จำนวน
การเปิดเผยข้อมูลการรายงานด้านความยั่งยืน	51.24	11.35	566
ความสามารถในการทำกำไร	0.11	0.29	566
ความเสี่ยงทางการเงิน	0.57	0.47	566

ตารางที่ 1 สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปร (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	จำนวน
ขนาดกิจการ	14.92	1.63	566
อายุกิจการ	32.41	18.76	566
ประเภทอุตสาหกรรม	5.28	2.14	566

จากตารางที่ 1 แสดงสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน ปัจจัยด้านการเงิน และตัวแปรควบคุม โดยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 566 บริษัท ผลการวิเคราะห์พบว่า บริษัทจดทะเบียนมีระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนเฉลี่ยเท่ากับ 51.24 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11.35 สะท้อนให้เห็นว่าบริษัทส่วนใหญ่มีการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนในระดับปานกลาง และยังคงมีความแตกต่างของระดับการเปิดเผยข้อมูลระหว่างบริษัทในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ในส่วนของปัจจัยด้านการเงิน พบว่า ความสามารถในการทำกำไรมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.11 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.29 แสดงให้เห็นว่าระดับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ขณะที่ความเสี่ยงทางการเงินมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.57 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 สะท้อนถึงโครงสร้างทางการเงินและระดับภาระหนี้สินที่แตกต่างกันระหว่างบริษัทในกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับลักษณะเฉพาะของบริษัท พบว่า ขนาดบริษัทซึ่งวัดจากลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.92 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.63 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย บริษัทที่มีขนาดหลากหลาย ในขณะที่อายุบริษัทมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 32.41 ปี และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 18.76 ปี สะท้อนถึงความแตกต่างของประสบการณ์และระยะเวลาการดำเนินธุรกิจของบริษัทจดทะเบียนไทย นอกจากนี้ ตัวแปรควบคุมประเภทอุตสาหกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.28 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.14 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างครอบคลุมบริษัทจากหลากหลายอุตสาหกรรม ซึ่งช่วยเพิ่มความเหมาะสมของการวิเคราะห์ในการสะท้อนภาพรวมของตลาดทุนไทย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันของแต่ละตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปรหลักและตัวแปรควบคุม ดังนี้

- การเปิดเผยข้อมูลการรายงานด้านความยั่งยืน (SDI)
- ความสามารถในการทำกำไร (PROF)
- ความเสี่ยงทางการเงิน (LEV)
- ขนาดกิจการ (SIZE)
- อายุกิจการ (AGE)
- ประเภทอุตสาหกรรม (IND)

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ตัวแปร	SDI	PROF	LEV	SIZE	AGE	IND
SDI	1					
PROF	0.214***	1				

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (ต่อ)

ตัวแปร	SDI	PROF	LEV	SIZE	AGE	IND
LEV	0.098**	-0.271***	1			
SIZE	0.356***	0.183***	0.205***	1		
AGE	0.167***	0.092**	-0.041	0.298***	1	
IND	0.121***	0.034	0.076*	0.189***	0.058	1

จากตารางที่ 2 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน ปัจจัยด้านการเงิน และตัวแปรควบคุม ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการทำกำไร ขนาดบริษัท อายุบริษัท และประเภทอุตสาหกรรม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่าบริษัทที่มีผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีกว่า มีขนาดใหญ่ และมีอายุการดำเนินธุรกิจที่ยาวนาน มีแนวโน้มเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนในระดับที่สูงกว่า

ในส่วนของความเสี่ยงทางการเงิน พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนในระดับต่ำถึงปานกลาง และมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจสะท้อนว่าบริษัทที่มีภาระหนี้สินหรือความเสี่ยงทางการเงินสูงมีแรงจูงใจในการเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนได้เสีย ขณะเดียวกัน ความเสี่ยงทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความสามารถในการทำกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเงินทุนและผลการดำเนินงานของบริษัท นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีค่าไม่สูงมาก โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดมีค่าไม่เกินเกณฑ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นพหุ ซึ่งบ่งชี้ว่าตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษามีความเหมาะสมสำหรับการนำไปวิเคราะห์การถดถอยในขั้นตอนถัดไป

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ตารางที่ 3 ตารางการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่ไม่เป็นมาตรฐาน		ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน	ค่าสถิติ t	ค่านัยสำคัญทางสถิติ	สถิติสหสัมพันธ์พหุร่วม	
	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (B)	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน	ค่าสัมประสิทธิ์เบต้า			ค่าความทนทาน (Tolerance)	ค่าปัจจัยการขยายความแปรปรวน (VIF)
ค่าคงที่	-1.245	0.712		-1.748	0.081		
ความสามารถในการทำกำไร	6.832	1.284	0.294	5.321**	0.000**	0.872	1.146
ความเสี่ยงทางการเงิน	-3.964	0.945	-0.256	-4.195**	0.000**	0.693	1.443
อายุกิจการ	0.012	0.01	0.067	1.214	0.225	0.881	1.135
ขนาดกิจการ	1.087	0.218	0.318	4.987**	0.000**	0.612	1.634
ประเภทอุตสาหกรรม	0.154	0.062	0.091	2.484*	0.013*	0.914	1.094
ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2)				0.238			

ตารางที่ 3 ตารางการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่ไม่เป็นมาตรฐาน		ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน	ค่าสถิติ t	ค่านัยสำคัญทางสถิติ	สถิติสหสัมพันธ์พหุร่วม	
	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (B)	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน	ค่าสัมประสิทธิ์เบต้า			ค่าความทนทาน (Tolerance)	ค่าปัจจัยการขยายความแปรปรวน (VIF)
ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนดที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2)				0.231			
ค่าสถิติ F				34.672**			
ค่าสถิติเดอร์บิน-วัตสัน				2.01			

หมายเหตุ: *p < 0.05, **p < 0.01 ตัวแปรตาม: การเปิดเผยข้อมูลการรายงานด้านความยั่งยืน (SDI)

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า แบบจำลองมีความเหมาะสมทางสถิติ (F = 34.672, p < 0.01) และสามารถอธิบายความแปรปรวนของระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนได้ร้อยละ 23.1 (Adjusted R^2 = 0.231)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ความสามารถในการทำกำไร (PROF) และขนาดบริษัท (SIZE) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (β = 0.294 และ β = 0.318 ตามลำดับ) สะท้อนว่าบริษัทที่มีผลการดำเนินงานดีและมีขนาดใหญ่มีแนวโน้มเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนมากกว่า ในขณะที่ความเสี่ยงทางการเงินหรือภาระหนี้สิน (LEV) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (β = -0.256) แสดงว่าบริษัทที่มีภาระหนี้สินสูงมีแนวโน้มเปิดเผยข้อมูลในระดับต่ำกว่า ส่วนอายุบริษัท (AGE) ไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ประเภทอุตสาหกรรม (IND) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (β = 0.091) สะท้อนว่าความแตกต่างของอุตสาหกรรมมีผลต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัท ทั้งนี้ ผลการตรวจสอบค่า VIF พบว่า ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นพหุในแบบจำลอง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อแรกพบว่า บริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยมีระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูล ESG ยังขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์กร ทั้งด้านทรัพยากร ความพร้อม และแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสีย แม้ว่าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจะส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลผ่าน One Report อย่างต่อเนื่องก็ตาม ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hahn, R. & Kühnen, M. ที่ชี้ว่าระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนมีความแตกต่างกันระหว่างบริษัทและอุตสาหกรรม (Hahn, R. & Kühnen, M., 2013)

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการทำกำไรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าที่เสนอว่าบริษัทที่มีผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีมีทรัพยากรและแรงจูงใจในการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนมากขึ้น เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือแก่ผู้มีส่วนได้เสีย (Cormier, D. et al., 2011); (Hahn, R. & Kühnen, M., 2013) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าขนาดบริษัทมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญ โดยบริษัทขนาดใหญ่มีแนวโน้มเปิดเผยข้อมูลมากกว่าบริษัทขนาดเล็ก เนื่องจากเผชิญแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสียในระดับสูงและมีทรัพยากรเพียงพอในการจัดทำรายงานที่ครอบคลุม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสียและทฤษฎีความชอบธรรม

ในขณะที่ความเสี่ยงทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน สะท้อนว่าบริษัทที่มีภาระหนี้สินสูงอาจให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพคล่องและเสถียรภาพทางการเงินมากกว่าการลงทุนด้านการรายงานความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ดังกล่าวแตกต่างจากงานวิจัยบางส่วน ที่พบว่า บริษัทที่มีความเสี่ยงสูงอาจเปิดเผยข้อมูลมากขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ลงทุนและเจ้าหนี้ ซึ่งอาจสะท้อนบริบทเฉพาะของตลาดทุนไทยที่การรายงานด้านความยั่งยืนยังอยู่ในช่วงพัฒนา สำหรับอายุบริษัทผลการวิจัยไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน แสดงให้เห็นว่าอายุการดำเนินธุรกิจอาจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการเปิดเผยข้อมูล ESG โดยบริษัทที่มีอายุน้อยก็สามารถมีระดับการเปิดเผยข้อมูลที่สูงได้ หากมีทรัพยากรและแรงจูงใจที่เหมาะสม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ยังพบว่า ประเภทอุตสาหกรรมมีผลต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย โดยบางอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมสูงมีแนวโน้มเปิดเผยข้อมูลมากกว่าอุตสาหกรรมอื่น สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างของลักษณะธุรกิจและแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสียมีบทบาทสำคัญต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนขององค์กร

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้สรุปได้ว่าระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยยังอยู่ในระดับปานกลางและมีความแตกต่างกันระหว่างบริษัทและอุตสาหกรรม สะท้อนว่าการเปิดเผยข้อมูล ESG ยังขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะขององค์กร ทั้งด้านทรัพยากร ความพร้อม และแรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสีย ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถในการทำกำไรและขนาดบริษัทมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืน ขณะที่ความเสี่ยงทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงลบ ส่วนอายุบริษัทไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ประเภทอุตสาหกรรมยังมีผลต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าศักยภาพทางการเงินและขนาดองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการเปิดเผยข้อมูล ESG ในขณะที่ข้อจำกัดด้านภาระหนี้สินและความเสี่ยงทางการเงินอาจลดความสามารถในการพัฒนาการรายงานด้านความยั่งยืนของบริษัท ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างอุตสาหกรรมยังชี้ให้เห็นว่าธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมสูงมักเผชิญแรงกดดันในการเปิดเผยข้อมูลมากกว่าอุตสาหกรรมอื่น ดังนั้น หน่วยงานกำกับดูแลควรส่งเสริมแนวทางและมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะการสนับสนุนบริษัทขนาดเล็กหรือบริษัทที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรให้สามารถจัดทำรายงาน ESG ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกัน ผู้บริหารควรบูรณาการประเด็น ESG เข้ากับกลยุทธ์องค์กรและการบริหารการเงิน เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว ส่วนนักลงทุนควรใช้ข้อมูล ESG ควบคู่กับข้อมูลทางการเงินในการประเมินศักยภาพและความเสี่ยงของบริษัทอย่างรอบด้าน สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายช่วงเวลาการศึกษาในลักษณะข้อมูลอนุกรมเวลา (Panel Data) เพื่อสะท้อนพัฒนาการของการเปิดเผยข้อมูลด้านความยั่งยืนในระยะยาว รวมถึงอาจเพิ่มตัวแปรด้านการกำกับดูแลกิจการ คุณภาพคณะกรรมการ หรือปัจจัยด้านดิจิทัลและนวัตกรรม เพื่ออธิบายพฤติกรรมการเปิดเผยข้อมูล ESG ได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Adams, C. A. (2017). Conceptualising the contemporary corporate value creation process. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 30(4), 906-931.

Cormier, D. et al. (2011). The informational contribution of social and environmental disclosures for investors. Management Decision, 49(8), 1276-1304.

Eccles, R. G. et al. (2014). The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. Management Science, 60(11), 2835-2857.

Flower, J. (2015). The international integrated reporting council: A story of failure. Critical Perspectives on Accounting, 27, 1-17. https://doi.org/10.1016/j.cpa.2014.07.002.

Friede, G. et al. (2015). ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210-233.

Hahn, R. & Kühnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: A review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research. Journal of Cleaner Production, 59, 5-21. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.07.005.

Khan, M. et al. (2016). Corporate sustainability: First evidence on materiality. The Accounting Review, 91(6), 1697-1724.

OECD. (2019). OECD Corporate Governance Factbook 2019. Paris: OECD Publishing.

The Stock Exchange of Thailand. (2023). Sustainability reporting guidelines. Bangkok: The Stock Exchange of Thailand.

Villiers, C. et al. (2022). Developing a conceptual model of influences around integrated reporting, new insights, and directions for future research. Meditari Accountancy Research, 30(4), 933-957.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร*

FACTORS AFFECTING THE FINANCIAL SECURITY OF RETIREMENT PEOPLE IN BANGKOK

เมธพนธ์ หน่อสัมฤทธิ์*, ณัฐภัสสร ธนาบวรพาณิชย์, พิศมัย จารุจิตติพันธ์

Metapon Norsamrit*, Nutpatsorn Tanaborworpanid, Pisamai Jarujittipant

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Business Administration, North Bangkok University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: Norsamritmetapon@gmail.com

*Tel: 082-446-1635

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินและแนวทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และ 3) วิเคราะห์ปัจจัยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่ทำงานในกรุงเทพมหานครที่มีอายุช่วง 15 - 59 ปี จำนวน 390 คน โดยกำหนดขนาดและการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยสถิติ Adjusted R^2, F และ t และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่แนวทางการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการมุ่งเน้นคุณภาพชีวิตและความต้องการของมนุษย์ 2) ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการมีเงินเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน และ 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครสูงสุด คือ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน รองลงมา คือ ความรู้และทัศนคติด้านการวางแผนทางการเงิน ในขณะที่แนวทางการดำเนินชีวิตมีผลอย่างไม่มีนัยสำคัญในภาพรวม

คำสำคัญ: ปัจจัยความมั่นคงทางการเงิน, เกษียณอายุ, ประชาชนในกรุงเทพมหานคร

* Received 12 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 21 May 2026

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Study the knowledge, attitudes, and behaviors regarding financial planning, as well as lifestyle factors affecting the financial security after retirement of people in Bangkok; 2) Examine the factors related to financial security after retirement among people in Bangkok; and 3) Analyze the influence of knowledge, attitudes, and behaviors regarding financial planning, together with lifestyle factors, on the financial security after retirement of people in Bangkok. This study employed a quantitative research approach. The sample consisted of 390 working-age people in Bangkok aged between 15 - 59 years, selected through multi-stage sampling. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using multiple regression analysis with Adjusted R^2, F-test, and t-test, as well as descriptive statistics including arithmetic mean and standard deviation. The findings revealed that: 1) People in Bangkok had a moderate level of knowledge and attitudes toward financial planning, while their lifestyle factors were at a high level, particularly in terms of quality-of-life orientation and human needs; 2) The factors related to financial security after retirement among people in Bangkok were at a moderate level, with the highest mean score found in having sufficient income for daily living expenses; and 3) The factor with the greatest influence on financial security after retirement among people in Bangkok was financial planning behavior, followed by financial planning knowledge and attitudes, whereas lifestyle factors showed no statistically significant effect overall.

Keywords: Financial Security Factors, Retirement, People in Bangkok

บทนำ

ปัจจุบันโครงสร้างประชาชนไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยขนาดของประชาชนไทยได้ขยายใหญ่ขึ้น ประมาณสองเท่าตัว และโครงสร้างอายุของประชาชน เปลี่ยนจาก “ประชาชนเยาว์วัย” มาเป็น “ประชาชนสูงอายุ” อัตราเกิดของประชาชนไทยที่ลดลงตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 ทำให้สัดส่วนของประชาชนวัยเยาว์ลดลง ประกอบกับการที่คนไทยมีอายุยืนยาวทำให้สัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ประเทศไทย ซึ่งเคยมีประชาชนเด็ก คิดเป็นสัดส่วนมากถึงเกือบครึ่งหนึ่งของประชาชนทั้งหมดเมื่อ 50 ปีก่อน กลับกลายเป็นประชาชนที่มีเด็กเพียงไม่ถึง 1 ใน 5 ใน ปัจจุบัน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ประเด็นความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ ซึ่งครอบคลุมถึงการมีเงินออมที่เพียงพอ การมีรายได้หรือสินทรัพย์รองรับหลังออกจากงาน และความสามารถในการบริหารภาระค่าใช้จ่ายในวัยสูงอายุ กลายเป็นประเด็นสำคัญทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และระดับประเทศ

การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชาชนนับเป็นหนึ่งในโจทย์ใหญ่ของประเทศในทศวรรษนี้ เพราะการที่สังคมมีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงนั้น ย่อมส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการผลิตและอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ หากประชาชนส่วนใหญ่

ไม่สามารถดูแลตนเองทางการเงินได้หลังเกษียณ สถานการณ์ดังกล่าวจะเปลี่ยนจากปัญหาส่วนบุคคลไปเป็นภาระทางการคลัง (Fiscal Burden) และ ความเสี่ยงเชิงระบบ (Systemic Risk) ที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในภาพรวม การสำรวจประชาชนสูงอายุในประเทศไทยปัจจุบัน พบว่า 1) ผู้สูงอายุ 4 ใน 10 คนยังต้องทำงานอยู่แม้จะอยู่ในช่วงวัยเกษียณอายุแล้วก็ตาม สะท้อนความกังวลด้านรายได้ 2) ค่าใช้จ่ายหลักของผู้สูงอายุ คือ ค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค โดยค่าใช้จ่ายที่สำคัญอีกก้อนหนึ่ง คือ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์ และค่าตรวจรักษาพยาบาลมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ถึงร้อยละ 48 สะท้อนว่าค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพอาจสร้างแรงกดดันทางการเงินต่อการดำรงชีวิตในยามสูงวัย 3) แม้จะอยู่ในวัยเกษียณอายุแต่ผู้สูงอายุก็ยังคงต้องแบกหนี้ในระดับสูง ขณะที่สถานการณ์ด้านเงินออมยังน่ากังวล ผู้สูงอายุบางรายจะมีรายรับจากเงินสวัสดิการช่วยเหลือของรัฐเพื่อมาบรรเทาสถานการณ์ทางการเงินในครัวเรือนบ้าง แต่แหล่งรายได้เหล่านี้มักมีขอบเขตและมูลค่าจำกัด จึงอาจไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้สูงอายุมีกินมีใช้อย่างยั่งยืน จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุกำลังเผชิญความท้าทายทางการเงิน โดยเฉพาะด้านการออมจากข้อมูล พบว่า รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายและภาระชำระหนี้รายเดือนแล้วแทบไม่เหลือเก็บออม เงินออมที่สะสมไว้เดิมก็อยู่ในระดับต่ำ สวนทางกับภาระหนี้ที่อยู่ในระดับสูง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ดังนั้น การวางแผนทางการเงินของประชาชนแต่ละคนจึงเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ (Financial Security After Retirement) จึงกลายเป็นเป้าหมายสำคัญที่ส่งผลต่อตัวบุคคล ความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

กรุงเทพมหานครในฐานะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และแหล่งรวมโอกาสทางธุรกิจของประเทศมีประชาชนที่ประกอบอาชีพและมีระดับรายได้ที่หลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการวางแผนทางการเงินเพื่อรองรับชีวิตหลังเกษียณมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ กรุงเทพมหานครยังเป็นพื้นที่ที่มีค่าครองชีพสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย ค่าเดินทาง ค่ารักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน รวมถึงลักษณะการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองที่มีแนวโน้มบริโภคนิยมและการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งอาจส่งผลให้ประชาชนจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายในปัจจุบันมากกว่าการออมเพื่ออนาคต ปัญหาสำคัญที่กำลังเผชิญในปัจจุบัน คือ การขาดความตระหนักและการเตรียมความพร้อมด้านการเงินตั้งแต่วัยทำงาน ส่งผลให้เมื่อเข้าสู่ช่วงเกษียณอายุ ประชาชนจำนวนมากต้องเผชิญกับภาวะเงินออมไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ปัญหาดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการพึ่งพิงบุคคลในครอบครัวหรือระบบสวัสดิการของรัฐเท่านั้น แต่ยังอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในระยะยาว (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2568) ดังนั้น การทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแนวทางส่งเสริมการออมและการเตรียมความพร้อมทางการเงินอย่างเหมาะสม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ หรือผลการศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันและวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยความรู้ทางการเงิน ทัศนคติ พฤติกรรมการวางแผน แนวทางการดำเนินชีวิต ต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชน

ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ มีความหลากหลายสูง และความซับซ้อนทางการเงินสูง ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาว่าความรู้ทางการเงิน ทัศนคติทาง พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิต ส่งผลต่อระดับความมั่นคงทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานครภายหลังเกษียณอายุหรือไม่อย่างไร การค้นพบอิทธิพลของปัจจัย จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งเสริมความรู้ทางการเงิน และผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค เพื่อเตรียมความพร้อมให้ประชาชนสามารถก้าวสู่ช่วงเกษียณอายุได้อย่างมีคุณภาพและมั่นคง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีกรอบแนวคิดในการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่ทำงานในกรุงเทพมหานครที่มีอายุช่วง 15 - 59 ปี (เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่อยู่ในระบบแรงงานและมีโอกาสในการสร้างรายได้ ออมเงิน ลงทุน และเตรียมความพร้อมทางการเงินก่อนเข้าสู่วัยเกษียณ) จากข้อมูลสถิติจำนวนประชาชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร เดือน ตุลาคม 2567 (กรมการปกครอง, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร อายุระหว่าง 15 - 59 ปี จำนวน 390 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Cochran กรณีไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนหรือประชากรมีขนาดใหญ่ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ดังนี้

$$n = P (1 - P) Z^2/e^2$$

$$n = .50 (1 - .50) (1.96)^2/(.05)^2$$

$$n = 384.16$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 385 คน และผู้วิจัยได้เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็น 390 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และเพียงพอต่อการวิเคราะห์ทางสถิติ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครออกเป็นกลุ่มตามโซนกรุงเทพมหานครชั้นนอก ชั้นกลาง และชั้นใน

ขั้นที่ 2 กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโซนละ 130 คน แบ่งออกเป็น Gen X (อายุ 44 - 59 ปี) จำนวน 45 คน Gen Y (อายุ 28 - 43 ปี) จำนวน 45 คน และ Gen Z (อายุ 15 - 27 ปี) จำนวน 40 คน

ขั้นที่ 3 สุ่มเลือกผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์จนครบ จำนวน 390 คน แบ่งออกเป็นโซนกรุงเทพมหานครชั้นนอก จำนวน 130 คน ชั้นกลาง จำนวน 130 คน และชั้นใน จำนวน 130 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี คือ แบบสอบถาม โดยเนื้อหามีความครอบคลุมตามกรอบแนวคิดในแต่ละส่วน รวมถึงนิยามศัพท์เฉพาะ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิต ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบคำถามปลายปิด (Close Ended) ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความมั่นคงทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย การมีเงินเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีเงินเหลือเก็บเพียงพอสำหรับใช้จ่ายในอนาคต การมีเงินเหลือเก็บเพียงพอสำหรับใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน และการจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบคำถามปลายปิด (Close Ended) และ ส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม ส่วนที่ 1 - 2 มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ Likert, R. คือ 5 คะแนน หมายถึง มากที่สุด 4 คะแนน หมายถึง มาก 3 คะแนน หมายถึง ปานกลาง 2 คะแนน หมายถึง น้อย 1 คะแนน หมายถึง น้อยที่สุด (Likert, R., 1967)

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย อาจารย์นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านการเงิน การบริหารธุรกิจ การวิจัยทางสังคมศาสตร์และการวัดประเมินผล ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย ความเหมาะสมของภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหาในแต่ละด้านผลการตรวจสอบ พบว่า ทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

+1 หมายถึง ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

-1 หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณตามสูตร ดังนี้

$IOC = \sum R / N$ เมื่อ

IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละข้อ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ผลการตรวจสอบพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC เท่ากับ 1 และมีค่า IOC ทั้งฉบับเท่ากับ 1 แสดงว่าข้อคำถามมีความเหมาะสม ชัดเจน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างก่อนนำไปใช้จริง และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Coefficient of Reliability) ได้เท่ากับ .967 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงและเหมาะสมสำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัย

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่ทำงานในกรุงเทพมหานครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามผ่าน Google Forms ร่วมกับการแจกแบบสอบถามภาคสนาม เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความเป็นตัวแทนของประชากรมากยิ่งขึ้น โดยได้แนบหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยจากมหาวิทยาลัย ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 2 เดือน ข้อมูลที่ได้รับคืนที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

1. วิเคราะห์ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาใช้สถิติบรรยาย

2. วิเคราะห์ความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาใช้สถิติบรรยาย

โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ของ Best, J. W. คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 4.50 - 5.00 หมายถึง มีระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 3.50 - 4.49 หมายถึง มีระดับมาก ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 2.50 - 3.49 หมายถึง มีระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 1.50 - 2.49 หมายถึง มีระดับน้อย และ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต 1.00 - 1.49 หมายถึง มีระดับน้อยที่สุด (Best, J. W., 1981)

3. ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยการใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลของประชาชนวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร พบว่า ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามตามคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม จำนวน 390 คน มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 71.80 และรองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 28.20 ตามลำดับ

ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 44 - 59 ปี (Gen X) จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 28 - 43 ปี (Gen Y) จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 41.30 และอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15 - 27 ปี (Gen Z) จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.40 ตามลำดับ

ด้านสถานภาพ (ปัจจุบัน) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานะโสด จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 43.30 รองลงมามีสถานภาพสมรส จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 40.50 หย่าร้าง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.50 และหม้าย จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.70 ตามลำดับ

ด้านระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 66.10 รองลงมามีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.60 อนุปริญญา จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.50 และมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.70 ตามลำดับ

ด้านจำนวนผู้อยู่ในอุปการะที่ท่านต้องให้การสนับสนุนทางการเงินเป็นประจำ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีผู้อยู่ในอุปการะมากกว่า 2 คนขึ้นไป จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 รองลงมา คือ มีผู้อยู่ในอุปการะจำนวน 2 คน จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 24.10 และมี ผู้อยู่ในอุปการะ 1คน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 19.20 และไม่มีผู้อยู่ในอุปการะ จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.30 ตามลำดับ

ด้านเขตพื้นที่ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพชั้นใน จำนวน 207คน คิดเป็นร้อยละ 53.10 รองลงมา คือ เขตกรุงเทพชั้นกลาง จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 27.40 และเขตกรุงเทพชั้นนอก จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 ตามลำดับ

ด้านอาชีพประจำ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/โรงงาน จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 รองลงมา คือ ผู้ประกอบการอิสระ/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 141คน คิดเป็นร้อยละ 36.20 พนักงานรัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 16.90 และ ข้าราชการ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20

ด้านรายได้ต่อเดือนที่ได้รับจากอาชีพประจำ พบว่า ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 55,001 บาท จำนวน 138 คน คิดเป็น ร้อยละ 35.40 รองลงมา คือ ผู้มีรายได้ระหว่าง 15,001 - 25,000 บาท จำนวน 91 คน คิดเป็น ร้อยละ 23.20 รายได้ระหว่าง 25,001 - 35,000 บาท จำนวน 68 คน คิดเป็น ร้อยละ 17.40 รายได้ระหว่าง 35,001 - 55,000 บาท จำนวน 61 คน คิดเป็น ร้อยละ 15.60 และมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท จำนวน 32 คน คิดเป็น ร้อยละ 8.20 ตามลำดับ

ด้านรายได้ต่อเดือน ที่ได้รับจากอาชีพเสริม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีรายได้จากอาชีพเสริม จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 54.40 รองลงมา คือ กลุ่มผู้ที่มีรายได้จากอาชีพเสริม ไม่เกิน 15,000 บาท จำนวน 80 คน คิดเป็น ร้อยละ 20.50 กลุ่มที่มีรายได้จากอาชีพเสริมระหว่าง 15,001 - 55,000 บาท จำนวน 60 คน คิดเป็น ร้อยละ 15.40 และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 25,001 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.70 ตามลำดับ

ด้านรายได้รวมต่อปี ที่ได้รับจากอาชีพประจำ อาชีพเสริม ดอกเบี้ย เงินปันผลและค่าตอบแทนจากการลงทุนอื่น ๆ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้รวมมากกว่า 540,000 บาท จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 42.10 รองลงมา คือ รายได้ระหว่าง 300,001 - 480,000 บาท จำนวน 74 คน คิดเป็น ร้อยละ 19.00 รายได้ระหว่าง 180,001 - 300,000 บาท จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 รายได้น้อยกว่า 180,000 บาท จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.80 และรายได้ระหว่าง 480,001 - 540,000 บาท จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 ตามลำดับ

2. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินและแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครโดยภาพรวม

(n = 390)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน โดยภาพรวม			
1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	3.26	.762	ปานกลาง
2. ทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	3.57	.822	มาก
รวม	**3.41**	**.727**	**ปานกลาง**
พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน โดยภาพรวม			
1. พฤติกรรมการวางแผนในการหาเงิน/การหารายได้	3.24	.940	ปานกลาง
2. พฤติกรรมการวางแผนในการเก็บออม	3.52	.830	มาก
3. พฤติกรรมการวางแผนในการใช้เงิน	3.36	.801	ปานกลาง
4. พฤติกรรมการวางแผนในการลงทุนทางการเงิน	3.12	.816	ปานกลาง
รวม	**3.31**	**.703**	**ปานกลาง**
แนวทางการดำเนินชีวิต โดยภาพรวม			
1. การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.39	.735	ปานกลาง
2. การดำเนินชีวิตโดยมุ่งเน้นคุณภาพชีวิต	3.60	.734	มาก
3. การดำเนินชีวิตโดยมุ่งเน้นความต้องการของมนุษย์	3.70	.776	มาก
รวม	**3.56**	**.615**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานครโดยอยู่ในระดับปานกลาง ในภาพรวม ($\bar{X}$ = 3.41, S.D. = .727) และในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน ($\bar{X}$ = 3.26, S.D. = .762) และพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนการเงินอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.57, S.D. = .822) ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวม

พฤติกรรมการวางแผนทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งในภาพรวม ($\bar{X}$ = 3.31, S.D. = .703) และในพฤติกรรมทุกด้านย่อย ยกเว้น ด้านพฤติกรรมการวางแผนในการเก็บออม ซึ่งอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.52, S.D. = .830)

แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวม ($\bar{X}$ = 3.56, S.D. = .615) รวมทั้งด้านการดำเนินชีวิตโดยมุ่งเน้นคุณภาพชีวิต ($\bar{X}$ = 3.60, S.D. = .734) และด้านการดำเนินชีวิตโดยมุ่งเน้นความต้องการของมนุษย์ ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = .776) โดยมีแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = .735)

3. ปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุโดยภาพรวม

(n = 390)

ปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. การมีเงินเพียงพอ สำหรับการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน	3.36	.770	ปานกลาง
2. การมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน	3.15	.840	ปานกลาง
3. การมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคต	3.13	.806	ปานกลาง
4. การจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน	2.97	.676	ปานกลาง
รวม	**3.15**	**.685**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ อยู่ในระดับปานกลางทั้งโดยรวม ($\bar{x}$ = 3.15, S.D. = .685) และรายด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมเพียง 1 ด้าน คือ ด้านการมีเงินเพียงพอ สำหรับการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ($\bar{x}$ = 3.36, S.D. = .770) และพบว่า ด้านที่มีค่าการกระจายเรียงลำดับจากต่ำสุดไปมากสุด ได้แก่ ด้านการจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน (S.D. = .676) ด้านการมีเงินเพียงพอ สำหรับการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน (S.D. = .770) การมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคต (S.D. = .806) และ การมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน (S.D. = .840) ตามลำดับ

4. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	.685	.148		4.612**	.001
1. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	.274	.064	.290	4.269**	.001
2. พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน	.601	.093	.411	6.490**	.001
3. แนวทางการดำเนินชีวิต	.059	.057	.053	1.027	.305
$R = .707$, $R^2 = .500$, Adjusted $R^2 = .497$, SEE = .48606, F = 128.883**, Sig. = <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ได้ร้อยละ 49.70 (Adj.R^2 = .497) โดยปัจจัยความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม สามารถเรียงลำดับของการมีอิทธิพล ได้ดังนี้ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน (Beta = .411) และความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน (Beta = .290) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	.495	.175		2.834**	.005
1. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	.378	.075	.357	5.015**	.001
2. พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน	.259	.109	.158	2.377*	.018
3. แนวทางการดำเนินชีวิต	.281	.067	.224	4.182**	.001
R = .673, R^2 = .452, Adjusted R^2 = .448, SEE = .57203, F = 106.242**, Sig. = .000					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้ร้อยละ 44.80 (Adj.R^2 = .448) โดยปัจจัยความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถเรียงลำดับของการมีอิทธิพล ได้ดังนี้ ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน (Beta = .357) แนวทางการดำเนินชีวิต (Beta = .224) และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน (Beta = .158) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	.468	.204		2.295*	.022
1. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	.343	.088	.297	3.899**	.001
2. พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน	.494	.127	.276	3.884**	.001
3. แนวทางการดำเนินชีวิต	.120	.078	.088	1.530	.127
$R = .611$, $R^2 = .373$, Adjusted $R^2 = .368$, SEE = .66731, F = 76.629**, Sig. = <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครทั้ง 3 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน ได้ร้อยละ 36.80 (Adj.R^2 = .368) โดยปัจจัยความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉิน สามารถเรียงลำดับของการมีอิทธิพลได้ดังนี้ ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน (Beta = .297) และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน (Beta = .276) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคต

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	.443	.183		2.421*	.016
1. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	.226	.079	.204	2.856**	.005
2. พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน	.827	.114	.481	7.239**	.001

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคต (ต่อ)

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
3. แนวทางการดำเนินชีวิต	.026	.070	.020	.365	.716
R = .671, R^2 = .451, Adjusted R^2 = .447, SEE = .59960, F = 105.603**, Sig. = <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 6 พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครทั้ง 3 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคต ได้ร้อยละ 44.70 (Adj.R^2 = .447) โดยปัจจัยความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการมีเงินเพียงพอเพื่อใช้จ่ายในอนาคตสามารถเรียงลำดับของการมีอิทธิพลได้ดังนี้ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน (Beta = .481) และความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน (Beta = .204) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน

(n = 390)

ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value
	B	SE	Beta		
(Constant)	1.332	.166		8.048**	.001
1. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน	.147	.072	.158	2.061*	.040
2. พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน	.824	.103	.571	7.981**	.001
3. แนวทางการดำเนินชีวิต	-.192	.064	-.174	-3.016**	.003
R = .602, R^2 = .363, Adjusted R^2 = .358, SEE = .54212, F = 73.229**, Sig. = <.001					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 7 พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครทั้ง 3 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน ได้ร้อยละ 35.80 (Adj.R^2 = .358) โดยปัจจัยความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ทั้งนี้ พบว่า แนวทางดำเนินชีวิตส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ด้านการจัดสรรเงินเพื่อใช้ในการลงทุนทางการเงิน สามารถเรียงลำดับของการมีอิทธิพลเชิงบวก ได้ดังนี้ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน (Beta = .571) ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน (Beta = .158) และแนวทางการดำเนินชีวิต (Beta = -.174) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิต

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยอยู่ในระดับปานกลางทั้งโดยรวมและรายด้านย่อย (พฤติกรรมในการวางแผนในการหาเงิน พฤติกรรมในการวางแผนในการใช้เงิน และพฤติกรรมในการวางแผนในการลงทุนทางการเงิน) ยกเว้นพฤติกรรมในการวางแผนในการเก็บออม ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า และการจ้างงานของประเทศ ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูล ข่าวสาร และบริการทางการเงินจากสถาบันการเงิน หน่วยงานภาครัฐ และสื่อดิจิทัลได้อย่างหลากหลาย ส่งผลให้ประชาชนมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประชาชนจะมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลทางการเงินมากขึ้น แต่การนำความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้ในพฤติกรรมทางการเงินจริงอาจยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองใหญ่ต้องเผชิญกับค่าครองชีพที่ค่อนข้างสูง รวมถึงภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย การเดินทาง และการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจส่งผลให้ความสามารถในการบริหารจัดการรายได้และการวางแผนทางการเงินในระยะยาวมีข้อจำกัด นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านช่วงวัย ระดับรายได้ และประสบการณ์ทางการเงินของประชาชนในแต่ละช่วง Generation เช่น Generation X, Y และ Z อาจส่งผลให้มีระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเงินที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อาจมีพฤติกรรมการใช้จ่ายตามรูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกัน ประชาชนจำนวนหนึ่งยังให้ความสำคัญกับการเก็บออมเงินเพื่อเป็นเงินสำรองในยามฉุกเฉินหรือเพื่อรองรับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจในอนาคต จึงทำให้พฤติกรรมด้านการเก็บออมอยู่ในระดับมากเมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินด้านอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย สุกัญญา ศิริโท และคณะ ที่พบว่า การวางแผนทางการเงินระยะสั้น ระยะยาว เช่น การควบคุมการใช้จ่ายการออมและเลือกการลงทุนในสินทรัพย์ที่หลายหลาย

การจัดการหนี้อย่างมีระบบ และจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเงิน ของแต่ละบุคคล การวางแผนภาษี การวางแผนการเกษียณ จะช่วยให้ความมั่นคงทางการเงิน ระยะยาวบรรลุเป้าหมายทางการเงิน (สุกัญญา ศิริโท และคณะ, 2568) อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวมุ่งอธิบายความสำคัญของการวางแผนทางการเงินในเชิงแนวคิดและผลลัพธ์ทางการเงินเป็นสำคัญ ขณะที่งานวิจัยครั้งนี้ค้นพบเพิ่มเติมว่าแม้ประชาชนในกรุงเทพมหานครจะมีความรู้และทัศนคติทางการเงินในระดับหนึ่ง แต่ปัจจัยด้านบริบทของสังคมเมือง ค่าครองชีพที่สูง และรูปแบบการดำเนินชีวิต ยังเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถนำความรู้ทางการเงินไปปรับใช้ในพฤติกรรมทางการเงินได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการลงทุนและการวางแผนทางการเงินระยะยาว สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ทางการเงินเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความมั่นคงทางการเงิน หากขาดวินัยทางการเงินและความสามารถในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายภายใต้แรงกดดันทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยความมั่นคงทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านที่ชัดเจนที่สุด คือ การมีเงินเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายประจำวัน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าองค์ประกอบอื่นเล็กน้อย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชาชนส่วนมากสามารถดูแลค่าใช้จ่ายพื้นฐานในปัจจุบันได้ แต่ยังไม่ถึงระดับที่มั่นคงในระยะยาว ในทางกลับกันเงินสำหรับใช้ในอนาคต เงินสำหรับกรณีฉุกเฉิน เงินสำหรับการลงทุน กลับมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า และมีความแปรปรวนสูงกว่า สะท้อนให้เห็นถึง ความไม่เสถียรของพฤติกรรมออมและการเตรียมความพร้อมทางการเงินระยะยาว แม้ประชาชนบางกลุ่มอาจมีพฤติกรรมการเงินที่ดี แต่ก็ยังมีอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถวางแผนเพื่อความมั่นคงหลังเกษียณได้เพียงพอ สอดคล้องกับงานของ Boontun, P. et al. ที่พบว่า ปัญหาการออมที่ไม่เพียงพอเป็นปัญหาในประเทศไทยมายาวนาน ทั้งในระดับครัวเรือน ประชาชนจำนวนมากยังเน้นรายจ่ายปัจจุบันมากกว่าการออมเพื่ออนาคต และยังไม่ให้ความสำคัญกับการสำรองเงินฉุกเฉินอย่างเพียงพอ ดังนั้น แม้ประชาชนในกรุงเทพฯ จะสามารถบริหารค่าใช้จ่ายรายวันได้ดี แต่ ความมั่นคงทางการเงินระยะยาวยังอยู่ในระดับเสี่ยง เพราะยังขาดการวางแผนเพื่ออนาคต การกันเงินสำรองฉุกเฉิน และการจัดสรรเงินเพื่อลงทุนอย่างเป็นระบบ (Boontun, P. et al., 2023) อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวมุ่งอธิบายปัญหาการออมในภาพรวมระดับครัวเรือน ขณะที่งานวิจัยครั้งนี้ค้นพบเพิ่มเติมว่า แม้ประชาชนในกรุงเทพมหานครจะสามารถบริหารค่าใช้จ่ายประจำวันได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในการสร้างความมั่นคงทางการเงินระยะยาว โดยเฉพาะด้านการลงทุนและการเตรียมเงินสำรองในอนาคต สะท้อนให้เห็นว่า “การมีรายได้เพียงพอในปัจจุบันไม่ได้หมายความว่าจะมีความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ” หากยังขาดการวางแผนทางการเงินระยะยาวและการบริหารเงินออมอย่างเป็นระบบ

3. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตสามารถอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุได้เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.70) ซึ่งสะท้อนว่าความพร้อมทางการเงินในวัยเกษียณอายุของประชาชนส่วนใหญ่เกิดจากการบริหารจัดการทางการเงินในช่วงวัยทำงานเป็นสำคัญ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินของบุคคลมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว เนื่องจากบุคคลที่มีความรู้ทางการเงินจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับการออม

การลงทุน และการวางแผนทางการเงินอย่างเหมาะสม ส่งผลให้สามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันทัศนคติที่ดีต่อการวางแผนทางการเงินจะช่วยส่งเสริมให้บุคคลเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมทางการเงินในอนาคต และนำไปสู่พฤติกรรมการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสม เช่น การออมเงินอย่างสม่ำเสมอ การลงทุน หรือการจัดทำแผนเกษียณอายุ นอกจากนี้ แนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคล เช่น การใช้จ่ายอย่างมีวินัย และการบริหารรายได้อย่างเหมาะสม ยังมีส่วนช่วยให้เกิดการสะสมทรัพย์สินในระยะยาว ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัย ยังพบว่า ปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณได้เพียงบางส่วน ซึ่งสะท้อนว่ายังมีปัจจัยอื่นที่อาจมีอิทธิพลร่วมด้วย เช่น ระดับรายได้ ภาระทางครอบครัว ระดับการศึกษา สภาพเศรษฐกิจ หรือสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกาญจน์ สังขนนท์ และคณะ ที่พบว่า เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นจะทำให้การลงทุนเพื่อเกษียณเพิ่มขึ้น ส่วนพฤติกรรมการวางแผนทางการเงินเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่า การออมอย่างสม่ำเสมอ การควบคุมรายจ่าย การกันเงินฉุกเฉิน หรือการลงทุนตามแผน เป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการมีเงินเพียงพอในระยะยาว มากกว่าปัจจัยด้านความรู้เพียงอย่างเดียว (กนกาญจน์ สังขนนท์ และคณะ, 2563) และยังสอดคล้องกับแนวคิดด้านการเงินเชิงพฤติกรรม (Behavioral Finance) ของ Kahneman, D. ที่ชี้ว่าความมั่นคงทางการเงินเกิดจากพฤติกรรมมากกว่าความรู้ ส่วนด้าน ความรู้และทัศนคติทางการเงิน มีผลในลำดับรองลงมา ผู้ที่มีความเข้าใจและมุมมองที่ดีต่อการจัดการเงินจะสามารถกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจทางการเงินได้ดีส่งผลให้มีความมั่นคงทางการเงินในอนาคตเพิ่มขึ้น ในขณะที่แนวทางการดำเนินชีวิต ไม่พบผลอย่างมีนัยสำคัญในภาพรวม แสดงว่าการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตหรือรูปแบบการใช้ชีวิตในปัจจุบันไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางการเงิน (Kahneman, D., 2011) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวมุ่งเน้นบทบาทของรายได้และพฤติกรรมทางการเงินเป็นหลัก ขณะที่งานวิจัยครั้งนี้ค้นพบเพิ่มเติมว่า แม้ความรู้และทัศนคติทางการเงินจะมีส่วนช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางการเงิน แต่ “พฤติกรรมการนำความรู้ไปปฏิบัติจริง” ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ สะท้อนให้เห็นว่าการมีความรู้ทางการเงินเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากบุคคลขาดวินัยทางการเงินหรือไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายของตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตกับความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า แม้ประชาชนจะมีความรู้และทัศนคติด้านการวางแผนทางการเงินในระดับปานกลาง แต่พฤติกรรมด้านการเก็บออมกลับอยู่ในระดับสูงกว่าพฤติกรรมทางการเงินด้านอื่น สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนให้ความสำคัญกับการมีเงินสำรองมากกว่าการวางแผนทางการเงินเชิงระบบในด้านการใช้เงินหรือการลงทุน นอกจากนี้ ยังพบว่าความมั่นคงทางการเงินของประชาชนในปัจจุบันยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนส่วนใหญ่สามารถดูแลค่าใช้จ่ายพื้นฐานในชีวิตประจำวันได้ แต่ยังมีข้อจำกัดในการเตรียมความพร้อมทางการเงินในระยะยาว เช่น เงินสำรองฉุกเฉิน เงินลงทุน และเงินสำหรับอนาคต

ที่สำคัญผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิต สามารถอธิบายความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุได้ถึงร้อยละ 49.70 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “พฤติกรรมทางการเงินในช่วงวัยทำงาน” เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางการเงินในวัยเกษียณ กล่าวคือ บุคคลที่มีความรู้ทางการเงิน มีทัศนคติที่ดีต่อการวางแผนทางการเงิน และมีพฤติกรรมการใช้จ่าย การออม และการลงทุนอย่างเหมาะสม รวมถึงมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีวินัยทางการเงิน จะมีแนวโน้มที่จะสามารถสร้างความมั่นคงทางการเงินในระยะยาวได้มากกว่าบุคคลทั่วไป ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาความรู้ทางการเงินควบคู่กับการปรับพฤติกรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสะท้อนว่า ความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการวางแผนทางการเงิน และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณอายุ โดยประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้และทัศนคติด้านการเงินในระดับปานกลาง ขณะที่พฤติกรรมการออมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีเงินสำรองเพื่อรองรับความไม่แน่นอนในอนาคต อย่างไรก็ตาม ความมั่นคงทางการเงิน โดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากยังมีข้อจำกัดด้านเงินออม เงินลงทุน และการเตรียมความพร้อมหลังเกษียณ ผลการศึกษาชี้ว่าภาครัฐและเอกชนควรร่วมกันส่งเสริมความรู้ทางการเงินและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนวางแผนการเงินอย่างเป็นระบบ เช่น การออมระยะยาว การลงทุน และการเตรียมตัวเข้าสู่วัยเกษียณ ขณะเดียวกัน ประชาชนควรพัฒนาวินัยทางการเงิน วางแผนรายรับรายจ่าย ออมอย่างสม่ำเสมอ และใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับศักยภาพทางการเงิน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตในวัยเกษียณ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบเก็บข้อมูลช่วงเวลาเดียว (Cross-sectional Study) จึงสะท้อนสถานการณ์เฉพาะช่วงเวลาที่ศึกษาเท่านั้น ขณะที่พฤติกรรมทางการเงินและความมั่นคงหลังเกษียณสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม เช่น เงินเฟ้อ ค่าครองชีพ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์อาจทำให้บางกลุ่มเข้าถึงได้จำกัด โดยเฉพาะผู้ที่มีทักษะดิจิทัลต่ำ ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรใช้การวิจัยระยะยาวและวิธีเก็บข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความแม่นยำของผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กนกาญจน์ สังขนนท์ และคณะ. (2563). พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ: กลุ่มตัวอย่างพนักงานธนาคารพาณิชย์. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 14(3), 479-490.

กรมการปกครอง. (2567). ประชากรทะเบียนราษฎร์วัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) ปีงบประมาณ 2567 กรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2567 จาก https://dashboard.anamai.moph.go.th/population/pop-workingage/changwat?year=2024&cw=10

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2564. เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2568 จาก https://www.dop.go.th/th/know_detail?id=1747

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). เตรียมพร้อมเกษียณอย่างไรให้มีกินใช้ตลอดชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2568 จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/statistical-articles/Stat_Article_01Aug25.html

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). สถานการณ์สูงวัยของประชากรไทย. เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2568 จาก https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2022/03/Report-File-613.pdf

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2568). ประชากรและสังคม 2568. เรียกใช้เมื่อ 4 ธันวาคม 2568 จาก https://ipsr.mahidol.ac.th/research_year/2568/

สุกัญญา ศิริโท และคณะ. (2568). สภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของการวางแผนทางการเงินของกลุ่มวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8(3), 737-747.

Best, J. W. (1981). Research in education. (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Boontun, P. et al. (2023). The Role of Behavioral Economic Factors on Saving Decision: The Case of Gen-Y in Thailand Economics and Business. Administration Journal, 16(3), 163-179.

Kahneman, D. (2011). Thinking, fast and slow. New York: Farrar.

Likert, R. (1967). The Human Organization: Its Management and Value. New York: McGraw-Hill Book.

บทความวิจัย

การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC EXPLANATION COMPETENCY THROUGH PHENOMENON-BASED LEARNING FOR LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS

นูรอาซีกีน ยีสมัน[1*], ซูรัยญา สือรี[1], อับดุลยามีน หะยีขาเดร์[2]
Noorasikin Yeesaman[1*], Suraiya Sueree[1], Abdulyameen Hajeekhadae[2]
[1]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย
[1]Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand
[2]โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล ปัตตานี ประเทศไทย
[2]Dechapattanayanukul School, Pattani, Thailand
*Corresponding author E-mail: nuraasikin.h@psu.ac.th
*Tel: 081-407-6771

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นการวิจัยแบบแผนการทดลองเบื้องต้น แบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จ.ปัตตานี จำนวน 40 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม ใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน 2) แบบทดสอบวัดสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ 3) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ในทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และ 4) แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบทีชนิดกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.73)

* Received 24 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 18 May 2026

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน, สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

The purposes of this research were to: 1) Compare the scientific explanation competency regarding “Humans and Weather Change” before and after receiving Phenomenon-Based Learning (PhBL); 2) Compare the science learning achievement regarding “Humans and Weather Change” before and after receiving PhBL; and 3) Investigate the satisfaction towards the PhBL approach. This research is a pre-experimental study using a One-Group Pretest-Posttest Design. The sample consisted of 40 Grade 7 (Class 1/2) students at Dechapattanayanukul School, Pattani province, studying in the second semester of the 2024 academic year, Obtained through cluster sampling using the classroom as the sampling unit. The research instruments included: 1) PhBL lesson plans; 2) A scientific explanation competency test on “Humans and Weather Change”; 3) A science learning achievement test; and 4) A satisfaction questionnaire regarding the PhBL approach. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and a dependent samples t-test. The results revealed that: 1) The students' scientific explanation competency after the PhBL intervention was significantly higher than before the intervention at the .05 statistical level; 2) The learning achievement after the intervention was significantly higher than before the intervention at the .05 statistical level; and 3) The students' satisfaction towards the Phenomenon-Based Learning approach was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.73).

Keywords: Phenomenon-Based Learning, Scientific Explanation Competency, Science Learning Achievement, Lower Secondary School Students

บทนำ

สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ (Explaining phenomena scientifically) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวัดความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ สะท้อนถึงศักยภาพในการตระหนักรู้ การนำเสนอ ตลอดจนการประเมินความสมเหตุสมผลของคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและเทคโนโลยี โดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์เป็นรากฐาน ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การสร้างชุดทฤษฎีเพื่อทำความเข้าใจกลไกของโลกธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Organization for Economic Co-operation and Development, 2019) สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้เรียนในยุคใหม่ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดการเรียนรู้เรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning) หลักการนี้พัฒนาต่อยอดมาจากทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) โดยมีสมมติฐานหลักว่าโครงสร้างทางปัญญาจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ใหม่มาเชื่อมโยงกับฐานความรู้เดิมเพื่อทำความเข้าใจด้วยตนเอง การเรียนรู้ลักษณะนี้จัดอยู่ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน

เป็นกลไกสำคัญที่สุด ซึ่งถูกนำไปประยุกต์ใช้เป็นฐานของการจัดการเรียนการสอนหลายรูปแบบ อาทิ การเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบค้นพบ แบบทดลอง แบบสืบเสาะ รวมถึงการใช้ปัญหาและโครงงานเป็นฐาน (พงศธร มหาวิจิตร, 2562) โดยมิติที่สำคัญของการเรียนรู้นี้อ้างอิงตามกรอบแนวคิดของ Silander, P. ซึ่งประกอบด้วย 1) ความเป็นองค์รวม เป็นการเรียนรู้แบบสหวิทยาไม่แบ่งรายวิชา 2) สภาพจริง วิธีการ เครื่องมือ และวัสดุจำเป็นมีความสอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริง 3) บริบท เรียนรู้จากบริบทจริง 4) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้เรียนลงมือค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองเกิดการทำงานร่วมกันของผู้เรียน และ 5) การเสริมสร้างทักษะ “การเรียนรู้วิธีเรียน” เพื่อเป้าหมายระยะยาว คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Silander, P., 2015)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า ข้อมูลจากการประเมิน PISA (Program for International Student Assessment) ประจำปี 2018 โดยองค์กร OECD ซึ่งมุ่งวัดขีดความสามารถและทักษะการนำความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์แก้ปัญหาในชีวิตจริง ชี้ให้เห็นว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านวิทยาศาสตร์อยู่ที่ 426 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาตรฐานของ OECD (489 คะแนน) นอกจากนี้ ยังพบว่ามีนักเรียนไทยในสัดส่วนร้อยละ 44.50 ที่มีระดับการรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์พื้นฐาน สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปแก้ปัญหาในชีวิตจริง และการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์เป็นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ได้คะแนนต่ำที่สุด หากการศึกษายังคงดำเนินไปตามแนวทางเดิมโดยปราศจากการปรับปรุงและพัฒนา คุณภาพของพลเมืองและศักยภาพตลาดแรงงานในอนาคตอาจได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562) อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันที่เน้นการสอนตามตัวชี้วัด ซึ่งใช้กระบวนการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ สังเกตได้จากการสอบวัดความสามารถเพื่อเข้าศึกษาต่อ รูปแบบข้อสอบส่วนใหญ่ที่เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบที่เน้นกระบวนการท่องจำจนเป็นผลให้นักเรียนหาวิธีการหรือแนวทางในการจดจำเนื้อหาจนละเลยการส่งเสริมให้นำองค์ความรู้มาเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพที่คณะผู้วิจัยพบปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ระดับชาติของ PISA โดยพบว่านักเรียนสามารถรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องได้ แต่ยังไม่สามารถดึงความรู้จากเนื้อหาที่เคยเรียนมาสร้างคำอธิบายอย่างสมเหตุสมด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ และนักเรียนยังไม่สามารถระบุประเด็นปัญหาที่ต้องการตรวจสอบได้อย่างแน่ชัด ทว่า เมื่อมีการยกตัวอย่างปรากฏการณ์ที่ใกล้ตัวที่นักเรียนเห็นภาพชัดเจน นักเรียนจะสามารถเชื่อมโยงเข้าเนื้อหาในรายวิชา มีความสนใจในเนื้อหา มีความกระตือรือร้นในการตอบคำถาม และสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่เนื้อหาวิชาได้ตรงประเด็นตามหลักการทางวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ รวมทั้งกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อออกแบบและทดลองหาข้อมูลในสถานการณ์ที่มีข้อจำกัดได้อย่างสมเหตุสมผลจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานที่เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงการสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน (สุพิชชา นาเนพ และธิติยา บงกชเพชร, 2566); (ภควัต สองเมือง และวรัญญา จีระวิพูลวรรณ, 2567) ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางทั้ง 5 ประการ (Silander, P., 2015) มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการออกแบบขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มต้น

จากการนำบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เช่น ปรากฏการณ์เรือนกระจก และการเกิดพายุ มาเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางปัญญาเพื่อกระตุ้นความสนใจ จากนั้นขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้วย การใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning) โดยผลักดันให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อตั้งสมมติฐานและสืบเสาะหาคำตอบ ซึ่งในกระบวนการนี้ผู้เรียนจะได้ใช้เครื่องมือและแหล่งข้อมูลที่สอดคล้องกับ สภาพความเป็นจริงในการรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์มาประกอบ การสร้างแบบจำลองทางความคิด การดำเนินการดังกล่าวตั้งอยู่บนมุมมองแบบองค์รวมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนบูรณาการองค์ความรู้วิทยาศาสตร์เชื่อมโยงเข้ากับสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ข้ามศาสตร์วิชา ท้ายที่สุดผู้เรียนจะได้แลกเปลี่ยนข้อโต้แย้งและสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการบ่มเพาะ กระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างทักษะ “การเรียนรู้วิธีเรียน” ให้กับผู้เรียน จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยต้องการพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อเตรียมความพร้อมนักเรียนสำหรับการสร้างพื้นฐานสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เพราะนักเรียนทุกคนจำเป็นจะต้องมีความรู้ ทักษะ รวมถึงเจตคติที่ดีทางวิทยาศาสตร์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบแผนการทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental Designs) ดำเนินแผนการทดลองตามแบบแผนวิจัยกลุ่มเดียววัดผลก่อนทดลองและหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ดังแผนการทดลอง

O_1	X	O_2

เมื่อกำหนดให้

O_1 หมายถึง ผลการทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

O_2 หมายถึง ผลการทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 3 ห้อง มีนักเรียน จำนวน 110 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จำนวนนักเรียน 40 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) ซึ่งใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือในการดำเนินวิจัย

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

สัปดาห์ที่	คาบที่	เรื่อง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ปรากฏการณ์เรือนกระจก		
1	1 - 3	ปรากฏการณ์เรือนกระจก และ ชั้นบรรยากาศ
2	4 - 6	อุณหภูมิอากาศ และ การพยากรณ์อากาศ
3	7	โลกร้อน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ปรากฏการณ์พายุ		
3	8 - 10	พายุ และ ความดันอากาศ/ความกดอากาศ
4	11 - 13	ลม และ ความชื้น
5	14 - 15	เมฆและฝน และ การพยากรณ์อากาศ
รวม 5 สัปดาห์ 15 คาบ		

ผู้วิจัยได้ดำเนินการการออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จุดประกายความคิดจากปรากฏการณ์ สำหรับกระตุ้นความสนใจผ่านปรากฏการณ์เพื่อตั้งคำถาม เป็นระยะเริ่มต้นบทเรียนที่มุ่งเร้าความสนใจและสร้างความอยากรู้อยากเห็น โดยนำปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่พบได้ในชีวิตจริงมาเชื่อมโยงเพื่ออภิปรายถึงผลกระทบ กิจกรรมนี้ท้าทายให้นักเรียนร่วมกันระบุประเด็นปัญหาและตั้งคำถามจากสถานการณ์ธรรมชาติเหล่านั้น ซึ่งช่วยสร้างทั้งความสนุกสนานและแรงจูงใจในการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 สืบเสาะและรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันเพื่อหล่อหลอมแนวคิด ทักษะ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ผู้เรียนจะมีอิสระในการลงมือสำรวจ สืบค้น และวางแผนการทดลองด้วยตนเองเพื่อไขข้อข้องใจจากขั้นแรก โดยอาศัยแหล่งข้อมูล เครื่องมือ และเทคนิคที่หลากหลายเข้ามาช่วยรวบรวมข้อเท็จจริง ซึ่งลักษณะการค้นคว้าจะเป็นการบูรณาการแบบสหวิทยาการที่ก้าวข้ามขีดจำกัดของรายวิชาเดียว

ขั้นที่ 3 สร้างแบบจำลองและคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ เป็นขั้นตอนที่นักเรียนจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผล และสรุปผลพร้อมทั้งร่วมกันสร้างแบบจำลองเพื่อใช้อธิบายระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และนำความรู้ ที่ได้หลังจากสรุปภายในกลุ่มมาดำเนินการแก้ปัญหาหรือตอบประเด็นคำถาม

ขั้นที่ 4 บูรณาการและเชื่อมโยงข้ามศาสตร์ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะนำองค์ความรู้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษามาเชื่อมโยงให้เห็นภาพกว้างขึ้น โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ จุดมุ่งหมายหลักของขั้นตอนนี้ คือ การส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำข้อค้นพบไปปรับใช้จริงในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งช่วยสร้างกรอบความคิดรวบยอดที่บูรณาการข้ามศาสตร์วิชา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านหลักการ ทักษะ และกระบวนการคิดที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 5 สะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่นักเรียนนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างแบบจำลอง รูปวาด แผนผังความคิด ป้ายนิเทศ เป็นต้น และให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานในกลุ่มตนเองและกลุ่มเพื่อน

1.2 กระบวนการจัดทำและตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้

1.2.1 ขั้นการสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้

- การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน คณะผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกรอบสมรรถนะการฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ของ PISA เพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้และขอบเขตเนื้อเรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ

- การออกแบบกิจกรรม ดำเนินการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhBL) จำนวน 2 แผน รวม 15 คาบ โดยจัดแบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก (จุดประกายความคิด สืบเสาะหลักฐาน สร้างแบบจำลอง บูรณาการข้ามศาสตร์ และสะท้อนผล) เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิทยาศาสตร์ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562)

1.2.2 ขั้นการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

- การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ คณะผู้วิจัยนำร่างแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้องเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ และความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

- เครื่องมือที่ใช้ประเมิน ใช้แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ

1.2.3 ผลการตรวจสอบคุณภาพและการปรับปรุง

- เกณฑ์การตัดสิน ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ซึ่งแสดงว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

- การปรับปรุงแก้ไข คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงรายละเอียดกิจกรรมและสื่อการสอนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้ทดลองจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบทดสอบวัดสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ คณะผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์กรอบการวัดสมรรถนะของ PISA และเนื้อหาตามหลักสูตร จากนั้นดำเนินการสร้างข้อสอบรูปแบบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ พร้อมเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics) มีการตรวจสอบคุณภาพโดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับสมรรถนะ (IOC) พบว่า มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 - 1.00 และนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562)

ตารางที่ 2 องค์ประกอบของสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ และลักษณะของข้อสอบวัดสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์

องค์ประกอบของสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์	จำนวนข้อสอบรูปแบบอัตนัย		รวม
	ปรากฏการณ์เรือนกระจก	ปรากฏการณ์พายุ	
1. นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้สร้างคำอธิบายที่สมเหตุสมผล	1	1	2
2. ระบุ ใช้ และสร้างแบบจำลองและตัวแทนทางความคิดนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการอธิบาย	1	1	2
3. พยากรณ์การเปลี่ยนแปลงในเชิงวิทยาศาสตร์โดยใช้ความเป็นเหตุเป็นผลที่เป็นไปได้	1	1	2
4. เสนอสมมติฐานเพื่อใช้ในการอธิบาย	1	1	2
5. อธิบายถึงศักยภาพของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เพื่อสังคม	1	1	2
รวม	**5**	**5**	**10**

2.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยครอบคลุมตัวแปรพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ และการวิเคราะห์ นำไปส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาและวิเคราะห์ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.67 - 1.00 มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ในช่วงตั้งแต่ 0.20 - 0.80 มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.70

2.3 แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ (มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด) นำส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ตลอดจนความสอดคล้องของข้อคำถามกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด พบว่า มีค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 0.80 - 1.00

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ครูผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา (Content Knowledge) และวิธีสอน (Pedagogical Knowledge)

การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ขั้นก่อนการทดลอง ดำเนินการทดสอบ (Pre-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบวัดสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ จำนวน 10 ข้อ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ จำนวน 20 ข้อ และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ขั้นดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยจัดการเรียนรู้ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน จำนวน 2 แผน เป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 15 คาบ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะการอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์และการจัดการปัญหาผ่านสถานการณ์จริง

3. ขั้นหลังการทดลองและประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนด ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้นักเรียนทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบวัดสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดิม นักเรียนตอบแบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน และนำไปวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลโดยการเปรียบเทียบสมรรถนะและผลสัมฤทธิ์ วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติทดสอบทีชนิดกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Samples t-test) การศึกษาความพึงพอใจโดยวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียน ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเดชะปัตตนะยานุกูล จ.ปัตตานี มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์

สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์	n	คะแนนเต็ม	Min	Max	$\bar{x}$	S.D.	t-test	p-value
ก่อนเรียน	40	20	0	14	8.25	3.12	11.45*	.000
หลังเรียน	40	20	5	19	13.63	3.25		

* p-value < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 8.25 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.12 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.63 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.25 และเมื่อทำการทดสอบด้วยสถิติ ที่พบว่า สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิทยาศาสตร์	n	คะแนนเต็ม	Min	Max	$\bar{x}$	S.D.	t-test	p-value
ก่อนเรียน	40	20	2	11	6.30	2.44	7.40*	.000
หลังเรียน	40	20	4	18	10.87	3.09		

* p-value < .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.30 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.44 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.87 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.09 และเมื่อทำการทดสอบด้วยสถิติที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ครูมีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนมีความน่าสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้	4.53	0.67	มากที่สุด
2. กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	4.55	0.71	มากที่สุด
3. กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	4.58	0.63	มากที่สุด
4. กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนกล้าคิด กล้าตอบ และกล้าลงมือทำ	4.45	0.80	มาก

ตารางที่ 5 แสดงระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
5. นักเรียนสามารถวางแผน ออกแบบ และทดลองได้ด้วยตนเอง	4.40	0.83	มาก
6. นักเรียนสามารถใช้หลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ได้	4.53	0.67	มากที่สุด
7. นักเรียนมีทักษะในการสืบค้นข้อมูลและนำเสนอผลงานมากขึ้น	4.38	0.97	มาก
8. การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์ช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์	4.63	0.58	มากที่สุด
9. นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนกับสถานการณ์จริง	4.60	0.80	มากที่สุด
10. นักเรียนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง	4.48	0.67	มาก
11. นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	4.58	0.67	มากที่สุด
12. นักเรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง	4.58	0.70	มากที่สุด
13. ครูให้โอกาสนักเรียนซักถามปัญหา	4.60	0.73	มากที่สุด
14. ครูใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย	4.63	0.70	มากที่สุด
15. บรรยากาศในห้องเรียนช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี	4.40	0.86	มาก
รวม	**4.53**	**0.73**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.73) โดยมีรายการประเมินที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์ช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.58) ครูใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.70) รองลงมา คือ นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนกับสถานการณ์จริงและครูให้โอกาสนักเรียนซักถามปัญหา ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.80) ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.73) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานจะมีสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอนที่คณะผู้วิจัยออกแบบ มีส่วนช่วยพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเปลี่ยนบทบาทนักเรียนจากผู้รับเนื้อหาไปสู่การเป็นผู้สร้างคำอธิบายผ่านการตั้งคำถาม การสืบเสาะและการสร้างแบบจำลองโดยอ้างอิงพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ กิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และสามารถจัดระบบความคิดเพื่อสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติได้อย่างสมเหตุสมผลและมีตรรกะ ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นกลไกสำคัญ

ในการสร้างโครงสร้างทางปัญญาผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กชกร แฝงเมืองคุก ที่สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับกระบวนการรู้คิด (Cognitive Process) โดยเฉพาะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เมื่อนำมาประมวลผลร่วมกับกรอบแนวคิดทฤษฎี พบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนา สอดรับกับกระบวนการสร้างคำอธิบายที่สมเหตุสมผลตามกรอบประเมินของ PISA คือ การเริ่มต้นจากบริบทปัญหาในชีวิตจริงช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝน การระบุประเด็นปัญหาได้อย่างชัดเจน นำไปสู่การประยุกต์ใช้ความรู้เดิมเพื่อการตั้งสมมติฐาน จากนั้นกระบวนการทำงานเป็นทีมจะกระตุ้นให้เกิดการรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อทดสอบแนวคิดการบูรณาการทักษะการสืบเสาะเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นโครงร่างค้ำจุนที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประมวลผลข้อมูลไปสู่การสรุปอ้างอิง และการประเมินข้อสรุป ได้อย่างมีตรรกะและมีเหตุผลรองรับการหลอมรวมขีดความสามารถย่อยทั้ง 5 องค์ประกอบนี้เข้าด้วยกัน จึงส่งผลให้สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติของผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์และเป็นรูปธรรม (กชกร แฝงเมืองคุก, 2564)

อีกทั้งจากการทำกิจกรรมของผู้เรียน พบว่า การใช้ปรากฏการณ์จริงเป็นฐานทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกระตุ้นกลไกทางปัญญาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ในเรื่องปรากฏการณ์เรือนกระจก (ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3) เมื่อผู้เรียนได้สังเกตปรากฏการณ์ผ่านภาพและคลิปวิดีโอหมียืนอยู่บนแผ่นน้ำแข็งขั้วโลกที่กำลังละลาย ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจและทำหน้าที่สร้างภาวะความไม่สมดุลทางปัญญาซึ่งไปทำลายกรอบความคิดเดิมของนักเรียนที่เคยมองว่าปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นเพียงเรื่องไกลตัว ผู้เรียนจะเกิดความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เห็นเชิงประจักษ์กับความเข้าใจเดิม จึงทำให้เกิดกระบวนการสร้างความหมาย และตั้งคำถามเชิงลึก เช่น น้ำแข็งขั้วโลกละลายเกิดจากอะไร อุณหภูมิที่สูงขึ้นของโลกมีผลต่อน้ำแข็งขั้วโลกหรือไม่ อุณหภูมิที่สูงขึ้นเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เรือนกระจกหรือไม่ ปรากฏการณ์เรือนกระจกเกี่ยวข้องกับภาวะโลกร้อนอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้าง ซึ่งอาจจะไม่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนรู้แบบปกติที่มักเน้นการถ่ายทอดเนื้อหา การนำปรากฏการณ์น้ำแข็งขั้วโลกละลายมาเป็นฐานในการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงสามารถอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนต้องสร้างแบบจำลองทางความคิดขึ้นในสมอง เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไม่ได้ทำการพยากรณ์จากการคาดเดา แต่เป็นการอ้างอิงจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการทำความเข้าใจปรากฏการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่กล่าวว่าการที่จะพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะในการอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ ควรใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ใกล้ตัวนักเรียน การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะช่วยสร้างความหมายที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย ผ่านกระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความคิด แสดงออกทางความคิดและลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้สามารถพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ กฤษฎิ์ เพียรมาก และธิติยา บงกชเพชร ที่ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับ สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ที่พบการพัฒนาสูงสุด เมื่อประมวลผลข้อค้นพบดังกล่าวร่วมกับกรอบทฤษฎี

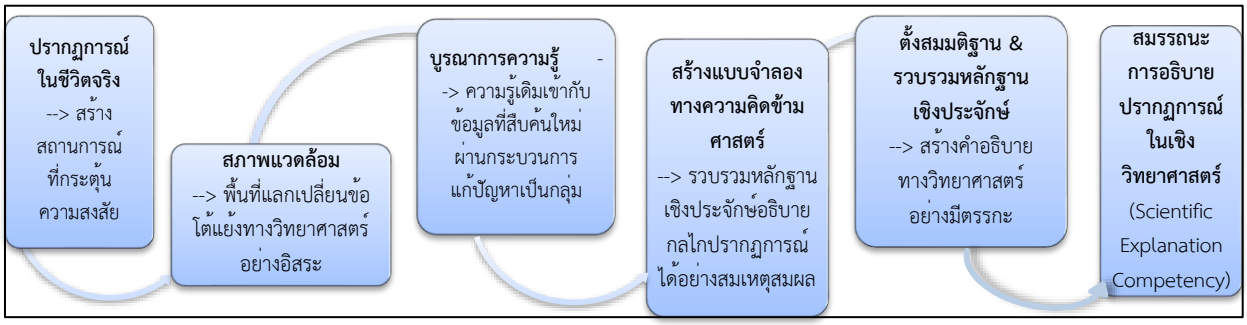
จะเห็นได้ว่าพัฒนาการนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเรียนรู้เชิงรับที่เน้นการท่องจำไปสู่การสร้างโครงสร้างทางปัญญาด้วยตนเองตามลักษณะของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การที่ผู้เรียนได้เผชิญกับบริบทปัญหาจริงทำหน้าที่กระตุ้นการตระหนักรู้ ช่วยให้นักเรียนสามารถดึงความรู้เดิมมาบูรณาการกับหลักฐานใหม่เชิงประจักษ์ เพื่อนำเสนอและประเมินความสมเหตุสมผลของข้อมูล (กฤษฎิ์ เพียรมาก และธิติยา บงกชเพชร, 2565)

2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ทำหน้าที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางปัญญา เปลี่ยนเนื้อหาวิทยาศาสตร์ที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมได้ (Windschitl, M. et al., 2018) จากขั้นตอนในคาบเรียนซึ่งนักเรียนมีการสังเกตปรากฏการณ์เกี่ยวกับพายุจากคลิปประกอบการสอนกระตุ้นความสนใจทำให้นักเรียนเกิดข้อคำถามต่าง ๆ จึงนำไปสู่การสำรวจและสืบค้นข้อมูลที่นักเรียนสงสัยและข้อคำถามของตนเองมาพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่ม เกิดค้นหาข้อมูลและการแลกเปลี่ยนความคิด ส่งผลให้นักเรียนต้องใช้ความรู้ระลึกความจำของบทเรียนก่อนหน้าเกี่ยวกับลมฟ้าอากาศเพื่อนำมาเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์พายุ เช่น ลมส่งผลให้เกิดพายุได้อย่างไร อุณหภูมิมีผลต่อการเกิดพายุหรือไม่ ลักษณะของเมฆสามารถพยากรณ์การเกิดพายุได้หรือไม่ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น การเรียนรู้ในลักษณะนี้ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Ausubel, D. P., 2000) ข้อมูลและความเข้าใจจึงถูกบันทึกลงในความจำระยะยาว ผ่านการประมวลผลระดับลึก (Weinstein, Y. et al., 2018) แทนที่จะเป็นการท่องจำแบบผิวเผินเพื่อการสอบ การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงไม่เพียงส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ยังช่วยพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอมอร เสสจำเริญและวาสนา กีรติจำเริญ ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (เอมอร เสสจำเริญ และวาสนา กีรติจำเริญ, 2566) และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุปรานี บัวล้อมใบ และคณะ ที่ยืนยันถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่กระบวนการ PhBL ทำหน้าที่เชื่อมต่อรอยต่อระหว่างเนื้อหาวิชาการที่เป็นนามธรรมกับโลกแห่งความเป็นจริง การดึงผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง องค์ความรู้ที่ได้รับจึงไม่ได้เกิดจากการท่องจำแบบผิวเผิน แต่เกิดจากการสร้างความเข้าใจอย่างมีความหมายและถูกจัดระบบลงในความจำระยะยาว ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (สุปรานี บัวล้อมใบ และคณะ, 2566)

3. การศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรายการประเมินที่มีความพึงใจระดับมากที่สุด คือ การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์ช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนกับสถานการณ์จริงและครูให้โอกาสนักเรียนซักถามปัญหา ตามลำดับ

จากกิจกรรมมีผลให้นักเรียนต้องร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรม เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ จากการได้คิด ได้ลงมือปฏิบัติ และทำงานร่วมกันเป็นทีม ช่วยกันตรวจสอบความเข้าใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีครูคอยอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือชี้แนะสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอความคิดเห็นของตนเองในห้องเรียน พร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและครู เพื่อนำข้อคิดเห็นกลับไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ ที่ระบุว่า การนำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทสังคมมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้ ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ การที่ผู้เรียนได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์ปัญหาและต้องสืบเสาะหาคำตอบด้วยกระบวนการของตนเองนั้น เป็นการกระตุ้นทักษะการคิดขั้นสูง ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือและคัดกรองหลักฐานควบคู่ไปกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบวิธีการทดลองและสร้างแบบจำลองทางความคิด การทำงานร่วมกันของกลไกการคิดทั้งสองมิตินี้ จึงช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนสามารถประมวลผลข้อมูลที่ซับซ้อน และสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างสมเหตุสมผล ลึกซึ้ง และรอบด้านมากยิ่งขึ้น (หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลกลไกขับเคลื่อนสมรรถนะการอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยปรากฏการณ์

ได้แนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ด้วยกลไกการขับเคลื่อนสมรรถนะการอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นการต่อยอดกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกผ่านองค์ประกอบที่สอดประสานกัน เริ่มต้นจากการใช้ปรากฏการณ์ในชีวิตจริงที่จับต้องได้ เพื่อสร้างสถานการณ์ที่กระตุ้นความสงสัยและกำหนดทิศทางของการสืบเสาะ จากนั้นกลไกจะกระตุ้นให้นักเรียนบูรณาการความรู้เดิมเข้ากับข้อมูลที่สืบค้นใหม่ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาเป็นกลุ่มที่ช่วยให้เกิดการจัดระบบข้อมูลที่ซับซ้อน อีกทั้งมีการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์วิชาเพื่อขยายมุมมองของผู้เรียนให้เห็นภาพรวมของโลกธรรมชาติแบบองค์รวมมากกว่าการเรียนรู้แยกส่วนเป็นรายวิชา ในเชิงปฏิบัติ โมเดลนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างแบบจำลองทางความคิดเพื่อเป็นเครื่องมือในการสรุปความเข้าใจ นำไปสู่การตั้งสมมติฐานและการรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์มาประกอบการอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล นอกจากนี้ ยังพบว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการยกระดับความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ตามกรอบประเมินสากล คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อ

ต่อการแลกเปลี่ยนข้อโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์อย่างอิสระ เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ในการตรวจสอบพยานหลักฐานและประเมินความสมเหตุสมผลร่วมกัน ซึ่งกลไกการขับเคลื่อนทั้งหมดนี้จะช่วยพัฒนาผู้เรียนจากการเป็นเพียงผู้รับเนื้อหา ไปสู่การเป็นผู้สร้างคำอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างมีตรรกะและมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย ดังนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นกว่าก่อนเรียน นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้นี้ในระดับมากที่สุด ในกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดสร้างสรรค์ และการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ควรเลือกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและสามารถพบได้โดยทั่วไปหรือข่าวที่พบในชีวิตประจำวันของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญ กระตุ้นให้เกิดการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ และ 2) การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ข้อมูลที่จะนำมาเชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่ศึกษาควรให้ผู้เรียนสืบค้นจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรส่งเสริมการนำบริบทหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นของผู้เรียนมาเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความตระหนักและเชื่อมโยงวิทยาศาสตร์เข้ากับวิถีชีวิตชุมชนได้ดีขึ้น อาจเพิ่มการศึกษาตัวแปรเชิงซ้อนอื่น ๆ ที่มีความสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หรือการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลทางวิทยาศาสตร์ เพื่อยกระดับความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กชกร แฝงเมืองคุก. (2564). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์เป็นฐาน ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารญาณของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กฤษฎิ์ เพียรมาก และธิติยา บงกชเพชร. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เรื่อง มนุษย์และการเปลี่ยนแปลงลมฟ้าอากาศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(4), 207-225.

พงศธร มหาวิจิตร. (2562). การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการเป็นฐานร่วมกับการเรียนแบบเชิงรุกในรายวิชาการประถมศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 42(2), 73-90.

ภควัต สองเมือง และวรัญญา จีระวิพูลวรรณ. (2567). สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้โดยใช้ประเด็นทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องกับสังคมผนวกกับแบบจำลองเป็นฐาน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 47(2), 15-29.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2562). ผลการประเมิน PISA 2018: นักเรียนไทยวัย 15 ปี รู้และทำอะไรได้บ้าง. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2568 จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2019-48/

สุปรานี บัวล้อมใบ และคณะ. (2566). การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. วารสารสังคมศาสตร์วิจัย, 14(1), 57-76.

สุพิชชา นาเนพ และธิติยา บงกชเพชร. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วารสารบัณฑิตวิจัย, 14(2), 35-47.

หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้าง. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 13(2), 240-257.

เอมอร เสสจำเริญ และวาสนา กีรติจำเริญ. (2566). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ เจาะรหัสพันธุกรรมและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 17(3), 194-204.

Ausubel, D. P. (2000). The Acquisition and Retention of Knowledge: A Cognitive View. Heidelberg: Springer.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2019). PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing.

Silander, P. (2015). PHENOMENON BASED LEARNING. Bangkok: Phenomenal Education.

Weinstein, Y. et al. (2018). Teaching the science of learning. Cognitive Research: Principles and Implications, 3(1), 2. https://doi.org/10.1186/s41235-017-0087-y.

Windschitl, M. et al. (2018). Ambitious Science Teaching. Cambridge: Harvard Education Press.

บทความวิจัย

การวิเคราะห์จำแนกความตั้งใจของนักท่องเที่ยวไทยในการท่องเที่ยวเชิงอาหาร: บทบาทของแรงจูงใจ บุคลิกภาพ และรูปแบบการดำเนินชีวิต*

A DISCRIMINANT ANALYSIS OF THAI TOURISTS' INTENTION TO ENGAGE IN GASTRONOMY TOURISM: THE ROLE OF MOTIVATION, PERSONALITY, AND LIFESTYLE

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว[1*], ชญาณิศา วงษ์พันธุ์[2], กิตติศร บุนนาค[1], พงศ์เสวก เอนกจำนงค์พร[2], ปิยธิดา ทาทอง[1]

Krairoek Pinkaeo[1*], Chayanisa Wongphan[2], Kittisorn Boonnark[1], Pongsavake Anekjumnongporn[2], Piyathida Thathong[1]

[1]คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย

[1]School of Business Administration, Bangkok University, Pathum Thani, Thailand

[2]คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย

[2]School of Humanities and Tourism Management, Bangkok University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: krairoek.p@bu.ac.th

*Tel: 081-924-6069

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่สามารถจำแนกความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ นักท่องเที่ยวไทยที่เคยท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือท่องเที่ยวเชิงอาหาร และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จำนวน 1,800 คน ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงใน 17 จังหวัด สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า โดยรวม ปัจจัยแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 3.88, S.D.=.543) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ตามด้วยรูปแบบการดำเนินชีวิต ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = .608) กลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ตั้งใจมาท่องเที่ยวเชิงอาหารมีแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว บุคลิกภาพ และรูปแบบการดำเนินชีวิต สูงกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ไม่ได้ตั้งใจมาท่องเที่ยว สำหรับการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม พบว่า การจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวเชิงอาหาร ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยแรงจูงใจด้านวัฒนธรรม ด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและอื่น ๆ โดยสามารถจำแนกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ 78.28 โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความตั้งใจเที่ยวเชิงอาหารสามารถคาดประมาณได้ถูกต้องร้อยละ 82.60 และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่มีความตั้งใจสามารถคาดประมาณได้ถูกต้องร้อยละ 72.50 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจได้ร้อยละ 60.30 มีค่าเฉลี่ยคะแนนจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร เท่ากับ .652 และ -.879 และข้อเสนอแนะให้ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่แตกต่างกันสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่ม โดยกลุ่มที่ตั้งใจเที่ยวเชิงอาหารควรเน้นการสื่อสารด้านวัฒนธรรม สุขภาพ และกิจกรรมเชิงประสบการณ์ ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้ตั้งใจควรสร้างสิ่งกระตุ้น ณ จุดท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมอาหารและสื่อดิจิทัล

* Received 26 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 23 May 2026

คำสำคัญ: ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวไทย, การท่องเที่ยวเชิงอาหาร, บทบาทของแรงจูงใจ, บุคลิกภาพ, รูปแบบการดำเนินชีวิต

Abstract

This research aimed to analyze the factors capable of discriminating Thai tourists' intention to engage in gastronomy tourism in Thailand. A quantitative research design was employed, with a target population comprising Thai tourists who had previously participated in cultural or food-related tourism. Data were collected from 1,800 tourists across 17 provinces using a questionnaire and purposive sampling method. Data were analyzed using mean, standard deviation, and Discriminant Analysis. The findings revealed that, overall, motivational factors yielded the highest mean score ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = .543), followed by lifestyle ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = .608). Furthermore, Thai tourists with a deliberate intention to engage in gastronomy tourism scored significantly higher on travel motivation, personality traits, and lifestyle dimensions than those without such intention. The discriminant analysis indicated that the classification of Thai tourists into intentional and non-intentional gastronomy tourists was primarily determined by cultural motivation, novelty and excitement motivation, interpersonal motivation, and related factors. The model achieved an overall classification accuracy of 78.28%, with a prediction accuracy of 82.60% for intentional gastronomy tourists and 72.50% for non-intentional tourists. The model explained 60.30% of the variance in gastronomy tourism intention. Group centroids for intentional and non-intentional gastronomy tourists were .652 and -.879, respectively. Based on these findings, it is recommended that tourism operators and relevant organizations develop differentiated marketing strategies for both tourist groups. For intentional gastronomy tourists, marketing communications should emphasize cultural identity, health-conscious offerings, and experiential activities. For non-intentional tourists, on-site stimuli - such as food events and digital media engagement - should be implemented.

Keywords: Thai Tourist Intention, Gastronomy Tourism, Role of Motivation, Personality, Lifestyle

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยสร้างรายได้ การลงทุน และการจ้างงานให้แก่ประเทศ หนึ่งในนโยบายที่สนับสนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวของประเทศไทย คือ แผนกลยุทธ์การส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติ โดยอาหาร (Food) ได้ถูกระบุเป็นหนึ่งใน 5 อุตสาหกรรมเป้าหมายหลัก (Food, Film, Fashion, Fighting, Festival) ดังนั้น อาหารสามารถเชื่อมโยงเป็นการท่องเที่ยวเชิงอาหารได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2567) ทำให้ภาครัฐมีการใช้อาหารเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์มากขึ้น

ซึ่งแตกต่างจากแนวทางในอดีตที่ส่งเสริมให้อาหารเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเท่านั้น สอดคล้องกับข้อมูลจาก Agoda และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ระบุว่า เทรนด์การท่องเที่ยวในประเทศไทยของคนไทยในปี พ.ศ. 2569 จะนิยมเที่ยวในประเทศมากขึ้นและให้ความสำคัญกับการพักผ่อน สุขภาพ และประสบการณ์ใหม่ด้านอาหาร (Bangkok Post, 2025) อาหารจึงมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การสัมผัสกับอัตลักษณ์ของอาหารท้องถิ่น การฟังเรื่องราวของอาหาร และการลิ้มรสอาหารถิ่นรสชาติดั้งเดิม จากรายงาน Global Culinary Tourism Market 2020 - 2027 ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหารของโลกจะมีการเติบโตเฉลี่ยปีละ 16.8% และจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงราว 1,796.5 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐภายในปี พ.ศ. 2570 (Research and Markets, 2022) สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทย Future Market Insights คาดการณ์ว่าขนาดของตลาดการท่องเที่ยวเชิงอาหารของประเทศไทยกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นกัน โดยมูลค่าอุตสาหกรรมอยู่ที่ 179.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2577 ด้วยอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี (CAGR) ที่สูงถึง 18.6% ระหว่างปี พ.ศ. 2567 ถึง พ.ศ. 2577 (Future Market Insights, 2025) ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ ความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอาหารของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย นโยบายการส่งเสริมของภาครัฐ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป โดยนักท่องเที่ยวมีความต้องการประสบการณ์การท่องเที่ยวมากกว่าแค่การพักผ่อน

อย่างไรก็ตาม แม้การท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยจะมีศักยภาพสูง แต่ยังพบปัญหาและช่องว่างที่สำคัญในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ นักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากยังไม่ได้ “ตั้งใจ” มาท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างแท้จริง หากแต่บริโภคอาหารท้องถิ่นเป็นเพียงกิจกรรมรองระหว่างการเดินทาง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารและผู้ประกอบการในท้องถิ่นไม่สามารถสร้างรายได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งศึกษานักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลัก ในขณะที่องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงอาหารภายในประเทศยังมีอยู่อย่างจำกัดในภูมิภาคต่าง ๆ

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษานักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มที่เดินทางในเขตพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นเด่นชัด โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจ มาท่องเที่ยวเชิงอาหาร และกลุ่มที่ ไม่ได้ตั้งใจ มาท่องเที่ยวเชิงอาหาร เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของแรงจูงใจ บุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับอาหาร และรูปแบบการดำเนินชีวิต และเพื่อสร้างสมการจำแนกกลุ่มที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการตลาดได้จริงการเข้าใจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้ใช้บริการเป็นสิ่งสำคัญ งานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดหลัก 3 ทฤษฎีในการศึกษา ได้แก่ 1) ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมเกิดจาก “ความตั้งใจ” (Intention) อันเป็นผลรวมของทัศนคติ (Attitude) อิทธิพลจากสังคม (Subjective Norms) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) (Bosnjak, M. et al., 2020) 2) แนวคิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism Motivation) ซึ่งครอบคลุมแรงจูงใจด้านวัฒนธรรม ความแปลกใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประสาทสัมผัส และสุขภาพ (Kim, Y. G. & Eves, A., 2012) องค์กรการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ กล่าวว่าแรงจูงใจเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการทำความเข้าใจนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงอาหารเนื่องจากแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างกัน (World Tourism Organization, 2019) และ 3) แนวคิดรูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyle) ในมิติ AIO (Activities, Interests, Opinions) (ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมและทัศนคติของนักท่องเที่ยว

ในชีวิตประจำวันที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Blackwell, R. D. et al., 2006) ทั้งนี้ พุทธชาด ลุนคา ระบุว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยคาดว่าจะเดินทางในประเทศเฉลี่ย 210 ล้านทริป ในปี พ.ศ. 2569 และเพิ่มขึ้นเป็น 225 ล้านทริปในปี พ.ศ. 2571 เป็นผลมาจากมาตรการภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองรองและการเติบโตของตลาด MICE ดังนั้น การเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ (อพท.) กรมพัฒนาชุมชน และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ และแคมเปญที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ตลอดจนสร้างโอกาสทางธุรกิจและรายได้ใหม่ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (พุทธชาด ลุนคา, 2569)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่สามารถจำแนกความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคยท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือท่องเที่ยวเชิงอาหาร สำหรับขนาดตัวอย่างใช้โปรแกรม G*Power 3.2.1 โดยกำหนดค่า β เท่ากับ 0.20 ดังนั้น ค่าพาวเวอร์ ของการทดสอบ(1-β) เท่ากับ 0.80 และกำหนดค่าอัลฟ่า ($\propto$) เท่ากับ 0.05. จำนวนตัวแปรอิสระเท่ากับ 10 ค่าขนาดของอิทธิพล (Effect Size) ในระดับกลาง เท่ากับ 0.15 ผลที่ได้ คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่ต้องเก็บสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ “อย่างต่ำ 120” ตัวอย่าง สำหรับงานวิจัยนี้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,800 คน ครอบคลุม 17 จังหวัด และวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบสอบถามได้พัฒนาขึ้นจากการศึกษาวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักท่องเที่ยวที่เคยท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยแบบสอบถาม ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อคำถาม จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และภูมิลำเนา ส่วนที่ 2 แรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหารมีข้อคำถาม จำนวน 21 ข้อ ครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรม ด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านประสาทสัมผัสและด้านความกังวลต่อสุขภาพ ส่วนที่ 3 บุคลิกภาพของนักท่องเที่ยวมีข้อคำถาม จำนวน 6 ข้อ ครอบคลุมด้านความกลัวอาหารใหม่และด้านการแสวงหาความหลากหลาย ส่วนที่ 4 รูปแบบการดำเนินชีวิต มีข้อคำถาม จำนวน 10 ข้อ ครอบคลุม 3 ด้าน คือ ด้านกิจกรรม ด้านความสนใจและด้านความคิดเห็น และส่วนที่ 5 ความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารมีข้อคำถาม จำนวน 4 ข้อ

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และผู้วิจัยจะเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try-out) กับกลุ่มนักท่องเที่ยวไทย จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยรวมเท่ากับ 0.962 รายตัวแปรและรายมิติมากกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นในระดับดีและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป (Hair, J. F. et al., 1998) และ ผู้วิจัยดำเนินการขอรับรองจริยธรรมในมนุษย์ก่อนเริ่มกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จากสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ หมายเลข 416802071 เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2568

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง ณ แหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใน 9 จังหวัดที่องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการเป็นผู้ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท) รับผิดชอบพัฒนาพื้นที่บางส่วนของจังหวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืน ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรี จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย จังหวัดเลย จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงอีก 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดระยอง จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดหนองคาย จังหวัดพะเยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดจันทบุรี การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2568

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (Discriminant Analysis) เพื่อวิเคราะห์และกำหนดปัจจัยที่สามารถจำแนกความแตกต่างของความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวไทย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 1,800 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 1,074 คน (59.70%) อายุระหว่าง 18-37 ปี จำนวน 922 คน (51.2%) ส่วนใหญ่มีอาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 870 คน (48.30%) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 15,001 - 25,000 บาท จำนวน 521 คน (28.9%) ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 1,153 คน (64.10%) สำหรับภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 424 คน (23.60%) ตามด้วย จังหวัดปทุมธานี จำนวน 115 คน (6.40%) และจังหวัดนนทบุรี จำนวน 89 คน (4.90%)

แรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหาร บุคลิกภาพ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นต่อแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหาร บุคลิกภาพ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร

(n = 1800)

ปัจจัย	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
ปัจจัยแรงจูงใจ	**3.88**	**.534**	**มาก**
1. ด้านวัฒนธรรม	3.89	.634	มาก
2. ด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น	3.90	.666	มาก
3. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	3.81	.688	มาก
4. ด้านประสาทสัมผัส	3.92	.619	มาก
5. ด้านความกังวลต่อสุขภาพ	3.86	.625	มาก
ปัจจัยบุคลิกภาพ	**3.57**	**624**	**มาก**
1. ด้านความกลัวอาหารใหม่	3.84	.821	มาก
2. ด้านการแสวงหาความหลากหลาย	3.73	.753	มาก
ปัจจัยรูปแบบการดำเนินชีวิต	**3.85**	**.608**	**มาก**
1. ด้านกิจกรรม	3.77	.757	มาก
2. ด้านความสนใจ	3.75	.741	มาก
3. ด้านความคิดเห็น	4.05	.693	มาก
ความตั้งใจไปท่องเที่ยวเชิงอาหาร	**3.87**	**.718**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวต่อปัจจัยแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหารโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = .534) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีแรงจูงใจด้านประสาทสัมผัสมากที่สุด ($\bar{x}$ = 3.92, S.D. = .619) รองลงมา คือ ด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น ($\bar{x}$ = 3.90, S.D.= .666) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{x}$ = 3.89, S.D.= .634) ด้านความกังวลต่อสุขภาพ ($\bar{x}$ = 3.86, S.D.= .625) และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{x}$ = 3.81, S.D.= .688) ตามลำดับ

สำหรับ ปัจจัยบุคลิกภาพ พบว่า โดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.57, S.D. = .624) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลิกภาพด้านความกลัวอาหารใหม่ มีระดับความเห็นมากที่สุด ($\bar{x}$ = 3.84, S.D. = .821) ตามด้วย ด้านการแสวงหาความหลากหลาย ($\bar{x}$ = 3.73, S.D. = .753) เมื่อพิจารณาถึง ปัจจัยรูปแบบการดำเนินชีวิต พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = .608) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต ต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหารด้านความคิดเห็นมีค่ามากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = .693) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรม ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = .757) และด้านความสนใจ ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = .741) ตามลำดับ สำหรับ ความตั้งใจไปท่องเที่ยวเชิงอาหาร พบว่า โดยภาพรวมระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.87, S.D. = .718)

วิเคราะห์ปัจจัยปัจจัยที่สามารถจำแนกความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำแนกตามแรงจูงใจ บุคลิกลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิต

(n = 1800)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	
	ไม่ได้ตั้งใจเที่ยว (n = 199)	ตั้งใจเที่ยว (n = 161)
1. แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL)	3.55 (.64)	4.15 (.49)
2. แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO)	3.57 (.67)	4.14 (.54)
3. แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL)	3.46 (.67)	4.06 (.58)
4. แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN)	3.61 (.62)	4.15 (.50)
5. แรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพ (WOR)	3.55 (.58)	4.09 (.54)
6. ความกลัวอาหารใหม่ (FEA)	3.26 (.68)	3.53 (.89)
7. การแสวงหาความหลากหลาย (REV)	3.32 (.76)	4.03 (.58)
8. กิจกรรม (ACT)	3.35 (.74)	4.08 (.59)
9. ความสนใจ (INT)	3.33 (.71)	4.06 (.58)
10. ความคิดเห็น (OPI)	3.68 (.72)	4.32 (.51)
ค่าเฉลี่ยของกลุ่ม (Group Centroid)	**-.879**	**.652**

จากตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของตัวแปร ได้แก่ แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL) แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO) แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL) แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN) แรงจูงใจด้าน ความกังวลต่อสุขภาพ (WOR) ความกลัวอาหารใหม่ (FEA) การแสวงหาความหลากหลาย (REV) กิจกรรม (ACT) ความสนใจ (INT) และความคิดเห็น (OPI) ในกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ตั้งใจมาเที่ยวมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวทุกตัวแปร สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยของกลุ่ม (Group Centroid) ของกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ตั้งใจมาเที่ยวมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .652 รองลงมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ -.879

ตารางที่ 3 ค่าความสัมพันธ์ของสมการจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวไทย

(n = 1800)

Function	Eigenvalues (λ)	Canonical Correlation (R_C)	Wilks' Lambda (Λ)	χ^2	p-value
1	.572	.603	.636*	.811.421	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า สมการจำแนกกลุ่ม สามารถจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวไทยได้ดี โดยพิจารณาจากจากค่า Eigenvalue เท่ากับ .572 ค่า Canonical Correlation มีค่าสูงเท่ากับ .603 และค่า Wilks' Lambda มีนัยสำคัญทางสถิติ (p = .000) ทั้งนี้ ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ คิดเป็นร้อยละ 60.30

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม และสัมประสิทธิ์โครงสร้างของตัวแปรจำแนก

ตัวแปร	Wilks' Lambda (Λ)	F	p-value	สัมประสิทธิ์โครงสร้าง
1. แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL)	.782	501.144*	.000	.748
2. แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO)	.819	396.608*	.000	.716
3. แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL)	.812	415.919*	.000	.698
4. แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN)	.815	407.301*	.000	.694
5. แรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพ (WOR)	.817	402.467*	.000	.683
6. ความกลัวอาหารใหม่ (FEA)	.973	49.907*	.000	.636
7. การแสวงหาความหลากหลาย (REV)	.784	496.215*	.000	.629
8. กิจกรรม (ACT)	.773	527.742*	.000	.625
9. ความสนใจ (INT)	.758	575.334*	.000	.621
10. ความคิดเห็น (OPI)	.790	479.365*	.000	.220

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่า Wilks' Lambda ของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p = .000) แสดงว่า ตัวแปรอิสระมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มของตัวแปรความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหาร กล่าวคือ นักท่องเที่ยวไทยที่ตั้งใจมาเที่ยวและไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยว มีแรงจูงใจด้านวัฒนธรรม แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัสและแรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพต่างกัน นอกจากนี้ มีด้านลักษณะบุคลิกภาพ ด้านความกลัวอาหารใหม่และด้านการแสวงหาความหลากหลายต่างกันรวมถึงมีรูปแบบการดำเนินชีวิตด้านกิจกรรม ความสนใจและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอาหารต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์โครงสร้าง (Structure Matrix) หรือ Discriminant Loading พบว่า แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (.748) สามารถจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุด รองลงมา ได้แก่ แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (.716) แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (.698) แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (.694) แรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพ (.683) ความกลัวอาหารใหม่ (.636) การแสวงหาความหลากหลาย (.629) กิจกรรม (.625) ความสนใจ (.621) และความคิดเห็น (.220) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ของสมการจำแนก (Classification Function Coefficients)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	
	ไม่ได้ตั้งใจเที่ยว (n = 199)	ตั้งใจเที่ยว (n = 161)
1. แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL)	3.066	3.511
2. แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO)	3.147	1.506
3. แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL)	.295	.470
4. แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN)	3.530	3.791
5. แรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพ (WOR)	3.857	4.246
6. ความกลัวอาหารใหม่ (FEA)	2.498	2.405
7. การแสวงหาความหลากหลาย (REV)	.539	.989
8. กิจกรรม (ACT)	2.461	3.090
9. ความสนใจ (INT)	.206	.764
10. ความคิดเห็น (OPI)	3.762	4.432
ค่าคงที่ (Constant)	**-38.896**	**-52.333**

จากตารางที่ 5 จะได้สมการแบ่งกลุ่ม 2 สมการที่สามารถนำไปพยากรณ์หน่วย (Case) ว่าควรจัดให้อยู่ในกลุ่มใด คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยว

$$D = -38.896+3.066_{CUL} + 3.147_{EXO} + .295_{REL} + 3.530_{SEN} + 3.857_{WOR} + 2.498_{FEA} .539_{REV} +2.461_{ACT} + .206_{INT} + 3.762_{OPI}$$

กลุ่มที่ 2 กลุ่มตั้งใจมาเที่ยว

$$D = -52.333+3.511_{CUL} + 1.506_{EXO} + .470_{REL} + 3.791_{SEN} + 4.246_{WOR} + 2.405_{FEA} .989_{REV} +3.090_{ACT} + .746_{INT} + 4.432_{OPI}$$

จากสมการทั้ง 2 กลุ่ม สามารถอธิบายได้ว่า หากนำค่าตัวแปรของนักท่องเที่ยวแต่ละรายแทนในสมการทั้งสองแล้วได้ค่า D ของกลุ่มใดสูงกว่า นักท่องเที่ยวรายนั้นจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มนั้น โดยเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแต่ละตัวในสมการทั้งสองกลุ่ม พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญในหลายตัวแปร ดังนี้ ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สูงกว่าในกลุ่มตั้งใจเที่ยว ได้แก่ แรงจูงใจด้านความกังวลต่อสุขภาพ (WOR: 4.246 > 3.857) ความคิดเห็น (OPI: 4.432 > 3.762) แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL: 3.511 > 3.066) แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN: 3.791 > 3.530) กิจกรรม (ACT: 3.090 > 2.461) ความสนใจ (INT: 0.764 > 0.206) และการแสวงหาความหลากหลาย (REV: 0.989 > 0.539) ซึ่งบ่งชี้ว่านักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาเที่ยวในประเทศไทยนั้น มีแรงขับเคลื่อนจากปัจจัยภายในที่หลากหลายและมีระดับสูงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความใส่ใจสุขภาพ ความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และความต้องการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในพื้นที่ในทางตรงกันข้าม ตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สูงกว่าในกลุ่มไม่ได้ตั้งใจเที่ยว ได้แก่ แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO: 3.147 > 1.506) และความกลัวอาหารใหม่

(FEA: 2.498 > 2.405) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักเดินทางมาโดยไม่ได้วางแผนล่วงหน้า แต่ถูกกระตุ้นจากความอยากรู้อยากเห็นและประสบการณ์ที่ไม่คาดคิด อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์ของความกลัวอาหารใหม่ที่สูงกว่าในกลุ่มนี้อาจสะท้อนถึงความลังเลในการทดลองอาหารท้องถิ่นที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้การตัดสินใจเดินทางไม่ได้รับการวางแผนล่วงหน้า

โดยสรุป สมการจำแนกกลุ่มทั้งสองชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่แยกแยะนักท่องเที่ยวกลุ่มตั้งใจเที่ยวออกจากกลุ่มไม่ได้ตั้งใจเที่ยวได้ชัดเจนที่สุด คือ ระดับความกังวลต่อสุขภาพ ความคิดเห็นต่ออาหารท้องถิ่น และแรงจูงใจด้านกิจกรรม ขณะที่นักท่องเที่ยวกลุ่มไม่ได้ตั้งใจเที่ยวจะมีแรงจูงใจด้านความแปลกใหม่สูงกว่า

ตารางที่ 6 ผลการจำแนกกลุ่ม (Discriminant Results) นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทย

(n = 1800)

กลุ่มที่แท้จริง	กลุ่มที่ทำนาย	
	ไม่ได้ตั้งใจเที่ยว (n = 199)	ตั้งใจเที่ยว (n = 161)
กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยว	557 (72.50 %)	211 (27.50 %)
กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ตั้งใจมาเที่ยว	180 (17.40 %)	852 (82.60%)

จากตารางที่ 6 พบว่า สมการสามารถจำแนกกลุ่มได้ถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 78.28 [(557+852)/1800] หรือสามารถทำนายได้ถูกต้อง 1,409 คน จากทั้งหมด 1,800 คน

อภิปรายผล

ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ ตั้งใจมาท่องเที่ยวเชิงอาหาร มีค่าเฉลี่ยแรงจูงใจ บุคลิกภาพและรูปแบบการดำเนินชีวิตสูงกว่ากลุ่มที่ ไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวในทุกตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในกลุ่มตั้งใจเที่ยว ได้แก่ ความคิดเห็น (OPI) รองลงมา คือ แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL) และแรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN) และแรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO) สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเชิงลึกของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อย่างชัดเจน การจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ความคิดเห็น (OPI) ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวกลุ่มที่ตั้งใจมาเที่ยวมีทัศนคติและการประเมินเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างชัดเจน โดยกล่าวได้ว่าการตัดสินใจเดินทางไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่ผ่านกระบวนการรับรู้ การให้คุณค่า และการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารล่วงหน้า ซึ่งลักษณะดังกล่าวสะท้อนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงอาหารไทยในปัจจุบัน ที่มีการค้นหาข้อมูลล่วงหน้า มีการอ่านรีวิว และให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของอาหาร สันฐิตา ร้อยอำแพง และคณะ ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทย: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน จังหวัดสระบุรี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผล ต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว เช่น ประสบการณ์น่าตื่นเต้น กิจกรรมที่นอกเหนือจากงานประจำ การเรียนรู้ประสบการณ์ที่แท้จริง การมีส่วนร่วม การใส่ใจสุขภาพ

การจูงใจด้วยประสาทสัมผัส การได้รับการยอมรับ (สันฐิตา ร้อยอำแพง และคณะ, 2566) นอกจากนี้ Srisangkaew, K. et al. ได้ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของอาหารท้องถิ่นต่อประสบการณ์และพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเชียงใหม่ ประเทศไทย พบว่า ความเป็นต้นตำรับ (authenticity) การสัมผัสกับวัฒนธรรม และรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ปัจจัยที่กำหนดความน่าสนใจของอาหารเชียงใหม่ (Srisangkaew, K. et al., 2025) จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL) และแรงจูงใจด้านประสาทสัมผัส (SEN) บ่งชี้ว่านักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาเที่ยวมีลักษณะเป็นนักแสวงหาประสบการณ์ที่ต้องการมากกว่าเพียงการบริโภคอาหาร แต่ต้องการเรียนรู้เรื่องราว วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านอาหาร ในขณะเดียวกัน แรงจูงใจด้านประสาทสัมผัสสะท้อนการให้ความสำคัญกับ รสชาติ กลิ่น สีสัน บรรยากาศ และประสบการณ์โดยรวม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารแบบองค์รวม

จากผลการวิเคราะห์สมการจำแนกกลุ่ม พบว่า มีประสิทธิภาพในการจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทยได้ดีมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารได้ร้อยละ 60.30 อีกทั้งมีความแม่นยำในการจำแนกกลุ่มร้อยละ 78.28 สะท้อนความชัดเจนของโครงสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกันระหว่างสองกลุ่ม เมื่อพิจารณาจากค่า Structure Matrix พบว่าตัวแปรที่มีอำนาจจำแนกสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL = .748) รองลงมา แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO = .716) และแรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL = .698) ซึ่งสามารถอภิปราย ได้ดังนี้

1. แรงจูงใจด้านวัฒนธรรม (CUL) ปัจจัยหลักในการจำแนกกลุ่ม แรงจูงใจด้านวัฒนธรรมเป็นตัวแปรที่มีค่า Discriminant Loading สูงที่สุด (.748) แสดงให้เห็นว่า “ปัจจัยทางวัฒนธรรม” เป็นแกนหลักที่ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ตั้งใจมาเที่ยวเชิงอาหารกับกลุ่มที่ไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยว ผลดังกล่าวสะท้อนว่านักท่องเที่ยวที่ตั้งใจเดินทางเชิงอาหารมองอาหารไทยไม่ใช่เพียงสินค้าเพื่อการบริโภค แต่เป็น “ตัวแทนของอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรม” เช่น เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการปรุง วัตถุดิบพื้นถิ่น และความเป็นต้นตำรับ (Authenticity) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suntikul, W. Et Al. ซึ่งศึกษาเรื่อง ประสบการณ์การท่องเที่ยวของการเรียนทำอาหารไทย: การประยุกต์ใช้แบบจำลองสามขั้นตอนของลาร์เซนในบริบทประเทศไทย พบว่า การรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมของอาหารมีอิทธิพลต่อความทรงจำและความตั้งใจเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ (Suntikul, W. et al., 2020) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kiatkawsin K. & Han, H ที่ศึกษาเรื่อง ทัศนคติและการขยายลำดับชั้นคุณค่า-ทัศนคติ-พฤติกรรม: คุณลักษณะด้านจุดหมายปลายทางของเชียงใหม่ และพบว่า แรงจูงใจเชิงวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อความตั้งใจกลับมาเยือนในบริบทการท่องเที่ยวเชิงอาหารของไทย (Kiatkawsin K. & Han, H., 2017) ดังนั้น อาหารไทยในมุมมองของนักท่องเที่ยวไม่ได้เป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวทางอาหารแต่เป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมอาหารที่สร้างความแตกต่างเชิงการแข่งขันของประเทศไทย

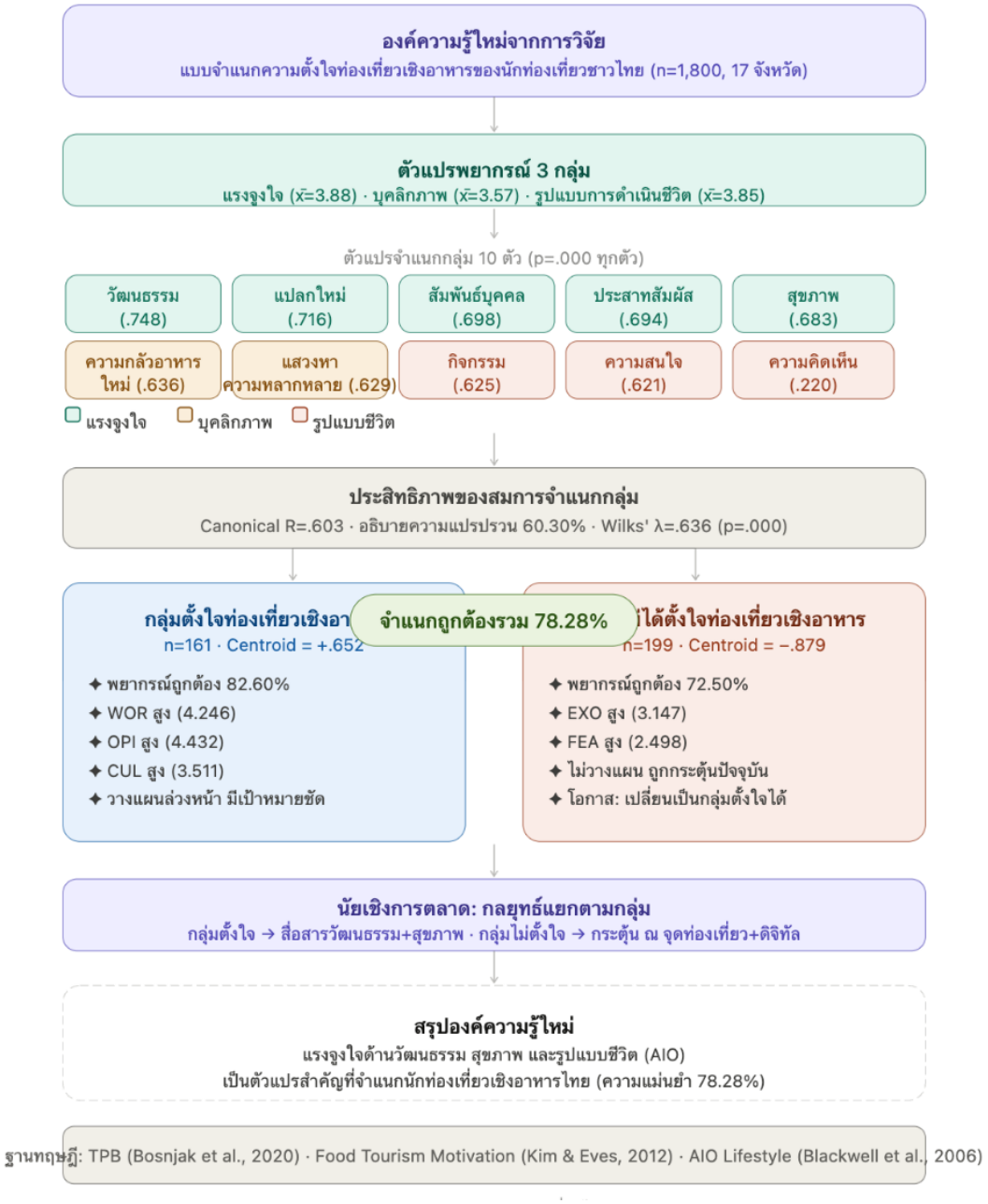
2. แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้น (EXO) ปัจจัยนี้มีค่าโหลดดิ้งสูงเป็นลำดับที่สอง (.716) สะท้อนว่ากลุ่มที่ตั้งใจมาเที่ยวมีลักษณะเป็นการแสวงหาความแปลกใหม่ ต้องการประสบการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากประเทศต้นทาง เช่น รสชาติที่จัดจ้าน อาหารริมทาง ตลาดกลางคืน หรือกิจกรรมเรียนทำอาหารลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด ประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งมองว่าการบริโภคอาหารเป็นกิจกรรมเชิงประสบการณ์มากกว่าการบริโภคเพื่ออิ่มท้องผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim, Y. G. & Eves, A. ที่ศึกษาเรื่อง การสร้างและตรวจสอบ

ความถูกต้องของมาตรวัดเพื่อวัดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในการบริโภคอาหารท้องถิ่นในบริบทนักท่องเที่ยวต่างชาติในเอเชีย ที่พบว่า แรงจูงใจด้านความแปลกใหม่เป็นตัวทำนายความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมอาหารท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ (Kim, Y. G. & Eves, A., 2012)

3. แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (REL) มิติทางสังคมของอาหาร แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (.698) เป็นลำดับที่สาม แสดงให้เห็นว่าอาหารทำหน้าที่เป็นมิติทางสังคมของอาหาร สำหรับนักท่องเที่ยวไทย การรับประทานอาหารร่วมกับเพื่อน ครอบครัว หรือคนท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ที่มีความหมาย ผลงานดังกล่าวสะท้อนบทบาทของอาหารไทยในฐานะพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเป็นกลไกในการสร้างความทรงจำร่วมกัน ซึ่งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ปวิธ ตันสกุล ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร กรณีศึกษาชุมชนขนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในบริบทการท่องเที่ยวเชิงอาหารในชุมชน พบว่าอาหารพื้นถิ่นไม่ได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชุมชนและสิ่งที่สามารถสร้างประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้ (ปวิธ ตันสกุล, 2563) นอกจากนี้ งานวิจัยของ โชติกา นาคประสูติ และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารในแหล่งท่องเที่ยวไทยทรงดำ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่นผ่านกิจกรรมอาหารมีผลต่อความพึงพอใจและการบอกต่อเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (โชติกา นาคประสูติ และคณะ, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบจำแนกความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยใช้ตัวแปร 3 กลุ่ม ได้แก่ แรงจูงใจ บุคลิกภาพ และรูปแบบการดำเนินชีวิต (AIO) ซึ่งสามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 กลุ่มได้อย่างแม่นยำร้อยละ 78.28 โดยกลุ่มที่ตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารถูกขับเคลื่อนด้วยความกังวลต่อสุขภาพ วัฒนธรรม และความคิดเห็น ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้ตั้งใจถูกกระตุ้นด้วยความแปลกใหม่และความตื่นเต้น ซึ่งถือเป็นโอกาสในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเชิงอาหารที่แตกต่างกันสำหรับทั้งสองกลุ่ม

ภาพที่ 1 แบบจำแนกความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า การจำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจด้านวัฒนธรรม ความแปลกใหม่และความตื่นเต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประสาทสัมผัส และความกังวลต่อสุขภาพ โดยสมการจำแนกกลุ่มมีความแม่นยำโดยรวมร้อยละ 78.28 (กลุ่มตั้งใจ 82.60% กลุ่มไม่ตั้งใจ 72.50%) และอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 60.30 ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะเชิงจิตวิทยาแตกต่างกันชัดเจน สะท้อนจากค่า Group Centroids ที่ .652 และ -.879 ตามลำดับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนา

กลยุทธ์การตลาดแบบแยกกลุ่ม โดยใช้ Storytelling เชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนและกำหนดมาตรฐาน Authenticity ของอาหาร พร้อมเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลทุกแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะมุ่งเป้ากลุ่มที่ยังไม่ตั้งใจ (ร้อยละ 55.3) ซึ่งมีแรงจูงใจด้านด้านความแปลกใหม่และความตื่นเต้นสูง (β = 3.147) เพื่อเปลี่ยนให้กลายเป็นนักท่องเที่ยวเชิงอาหารในอนาคต สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเชิงลึกในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ตั้งใจ กลุ่มที่เคยท่องเที่ยวซ้ำ และขยายผลไปยังนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพื่อค้นหาแรงจูงใจ บุคลิกภาพ หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

โชติกา นาคประสูติ และคณะ. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารในแหล่งท่องเที่ยวไทยทรงดำ. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 7(2), 14-30.

ปวิธ ตันสกุล. (2563). แนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร กรณีศึกษาชุมชนขนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. WMS Journal of Management, 9(1), 81-92.

พุทธชาด ลุนคา. (2569). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2569-2571: ธุรกิจโรงแรม. เรียกใช้เมื่อ 28 มกราคม 2569 จาก https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-

สันฐิตา ร้อยอำแพง และคณะ. (2566). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทย: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน จังหวัดสระบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 9(2), 281-297.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2567). Soft Power กับการท่องเที่ยวไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2569 จาก https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/d87c5913-7eb5-408a-b1cf-d62acb5b90ba/content

Bangkok Post. (2025). Thailand's top travel trends for 2026: Domestic travel, wellness and AI lead the way, Agoda survey finds. Retrieved January 15, 2026, from ttps://www.bangkokpost.com/business/general/3152190/thailands-top-travel-trends-for-2026

Blackwell, R. D. et al. (2006). Consumer behavior. (10th ed.). Mason, OH: Thomson/South-Western.

Bosnjak, M. et al. (2020). The theory of planned behavior: Selected recent advances and applications. Europe's Journal of Psychology, 16(3), 3107. https://doi.org/10.5964/ejop.v16i3.3107.

Future Market Insights. (2025). Thailand's Culinary Tourism Market Poised for Remarkable Growth and Global Recognition (2024-2034). Retrieved February 21, 2026, from https://www.openpr.com/news/3917350/thailand-s-culinary-tourism-market-poised-for-remarkable

Hair, J. F. et al. (1998). Multivariate data analysis. (5th ed.). America: Prentice-Hall International.

Kiatkawsin K. & Han, H. (2017). An alternative interpretation of attitude and extension of the value-attitude-behavior hierarchy: The destination attributes of Chiang Mai, Thailand. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 22(5), 481-500.

Kim, Y. G. & Eves, A. (2012). Construction and validation of a scale to measure tourist motivation to consume local food. Tourism Management, 33(6), 1458-1467.

Research and Markets. (2022). Global culinary tourism market (2022 to 2027): Industry trends, share, size, growth, opportunity and forecasts. Retrieved January 6, 2026, from https://finance.yahoo.com/news/global-culinary-tourism-market-2022-132800867.html

Srisangkaew, K. et al. (2025). The influence of local food on tourist experience and travel behavior in Chiang Mai, Thailand: Insights for sustainable gastronomy tourism. Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences, 14(1), 27-57.

Suntikul, W. et al. (2020). Investigating the tourism experience of Thai cooking classes: An application of Larsen's three-stage model. Tourism Analysis, 25(1), 107-122.

World Tourism Organization. (2019). Guidelines for strengthening gastronomic tourism. Madrid, Spain: UNWTO.

บทความวิจัย

กิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่*

APPLIED PHYSICAL ACTIVITY FOR OLDER ADULTS WITH RECURRENT FALLS IN THE NEW NORMAL ERA

อนันตา ราษฎรินทร์[1*], อิสราภรณ์ ไชยประสิทธิ์[2]

Ananta Rajsadarin[1*], Isaraporn Chaiprasit[2]

[1]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

[1]Faculty of Education, Thailand National Sports University, Chiang Mai Campus, Chiang Mai, Thailand

[2]คณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

[2]Faculty of Sports and Health Sciences, Thailand National Sports University, Chiang Mai Campus, Chiang Mai, Thailand

[*]Corresponding author E-mail: Anant6395.win@gmail.com

[*]Tel: 061-792-3651

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลของกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ และ 2) เปรียบเทียบประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ โดยการใช้ระเบียบการวิธีวิจัยที่ประกอบไปด้วย 2 แนวทาง ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 323 ราย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปร และส่วนแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อยและแบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลด้านการทรงตัวของผู้สูงอายุ ในด้านรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายในส่วนด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีผลวิจัยทำให้ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวสูงขึ้น โดยประสิทธิผลด้านสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ มีผลวิจัยทำให้ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับ เร็วขึ้น ในส่วนสุดท้ายด้านประสิทธิผลด้านความกลัวต่อการหกล้มของผู้สูงอายุ ในด้านรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีผลวิจัยทำให้ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้ม ลดลง โดย การเปลี่ยนความกลัวเป็นก้าวย่างมิติใหม่ของกิจกรรมทางกายประยุกต์เพื่อพิชิตการหกล้มในผู้สูง New Normal และการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปร พบว่า ประสิทธิผลขึ้นอยู่กับสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ การชักจูงด้วยคำพูดและการใช้ตัวแบบ ในขณะเดียวกัน สภาวะทางร่างกายและอารมณ์ขึ้นอยู่กับการชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบและส่วนสุดท้ายการชักจูงด้วยคำพูดขึ้นอยู่กับการใช้ตัวแบบ

คำสำคัญ: เกมส์สร้างสรรค์, สมรรถภาพทางกาย, ความกลัวในการหกล้ม, ผู้สูงอายุ, ในยุควิถีใหม่

[*] Received 15 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 17 May 2026

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the effectiveness of applied physical activities for older adults with recurrent falls in the New Normal era, and 2) To compare the effectiveness of these applied physical activities. The research methodology employed a mixed-methods approach, comprising a quantitative study using questionnaires to collect data from 323 older adults in Chiang Mai province analyzed through path analysis and a qualitative study involving focus groups and in-depth interviews. The results revealed that the physical fitness development model focused on balance for fall prevention significantly improved the participants' average balance scores. Furthermore, the effectiveness in physical performance was evidenced by a faster average "Timed Up and Go" (TUG) rate. Regarding psychological impact, the model successfully led to a significant reduction in the average fear of falling among the elderly, effectively transforming fear into confident strides in the New Normal era. Path analysis further indicated that overall effectiveness is determined by physical and emotional states, verbal persuasion, and vicarious experience (modeling). Specifically, physical and emotional states are influenced by verbal persuasion and modeling, while verbal persuasion itself is fundamentally driven by the use of models.

Keywords: Creative Game-Based, Balance Enhancement, Fear of Falling, Elderly, New Normal Era

บทนำ

สภาวการณ์สังคมสูงวัย (Aging Society) เป็นโจทย์ท้าทายระดับโลกที่ประเทศไทยต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยข้อมูลจากกรมอนามัยระบุว่า แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2580) มุ่งหวังให้ผู้สูงอายุมีวิถีชีวิตที่กระฉับกระเฉงเพื่อป้องกันภาวะพึ่งพิง (กรมอนามัย, 2566) ทว่าอุปสรรคสำคัญ คือ "อุบัติการณ์การพลัดตกหกล้ม" ซึ่งองค์การอนามัยโลกรายงานว่าเป็นสาเหตุการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุอันดับ 2 ของโลก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ประมาณร้อยละ 28 - 35 ประสบปัญหาหกล้มอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และร้อยละ 50 ของกลุ่มนี้จะเผชิญกับ "ภาวะหกล้มซ้ำซ้อน" (Recurrent Falls) ภายในระยะเวลาไม่ถึงปี (Ganz, D. A. & Latham, N. K., 2020) ในมิติทางสรีรวิทยา การล้มซ้ำมักเกิดจากความเสื่อมถอยของระบบการทำงานร่วมกันระหว่างประสาทและกล้ามเนื้อ (Sensorimotor Integration) และภาวะมวลกล้ามเนื้อน้อย (Sarcopenia) ซึ่งทำให้การตอบสนองต่อการเสียสมดุลด้อยประสิทธิภาพลง (Sherrington, C. et al., 2020) นอกจากความบาดเจ็บทางกายแล้ว ผลกระทบทางจิตวิทยาที่รุนแรง คือ "กลุ่มอาการกลัวการหกล้ม" (Post-fall Syndrome) ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุจำกัดกิจกรรมของตนเอง นำไปสู่ภาวะติดบ้านและแยกตัวจากสังคม โดยเฉพาะในยุควิถีใหม่ (New Normal) ที่สภาพแวดล้อมถูกจำกัด ส่งผลให้ความคล่องตัวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Montero-Odasso, M. et al., 2022) สถานการณ์นี้ปรากฏชัดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่มีสถิติการบาดเจ็บจากการล้มในระดับวิกฤต (กองป้องกันการบาดเจ็บ, 2567)

นอกจากความสูญเสียในระดับบุคคล ผลกระทบในมิติเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขจากการหกล้มซ้ำซ้อนถือเป็นภาระงบประมาณที่สำคัญของประเทศ โดยสถิติระบุว่าค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูหลังการหกล้มในผู้สูงอายุไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในรายที่มีกระดูกสะโพกหักหรือบาดเจ็บทางสมอง ซึ่งต้องอาศัยการดูแลระยะยาว (Long-term Care) ที่ส่งผลต่อผลิตภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกในครอบครัวที่ต้องออกจากงานมาเป็นผู้ดูแล (Florence, C. S. et al., 2018) การลงทุนในมาตรการป้องกันเชิงรุก (Primary and Secondary Prevention) ผ่านกิจกรรมทางกายที่มีความสนุกสนานและเข้าถึงง่ายในที่พักอาศัย จึงเป็นกลยุทธ์ที่มีความคุ้มค่าสูงสุด (Cost-effectiveness) เนื่องจากช่วยลดอัตราการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและลดภาระทางการเงินของทั้งภาครัวเรือนและภาครัฐในระยะยาว (Liu, Y. et al., 2023)

ประการสุดท้าย ในบริบทของ “สังคมดิจิทัลยุควิถีใหม่” การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สูงอายุมีการขยายตัวอย่างมีนัยสำคัญ แต่ช่องว่างของนวัตกรรมสุขภาพที่ “ใช้งานง่าย” และ “สร้างแรงจูงใจได้จริง” ยังคงมีอยู่มาก (Digital Health Gap) การพัฒนาเกมสร้างสรรค์ที่ไม่เพียงแต่เน้นผลทางกายภาพ แต่ยังคำนึงถึงประสบการณ์ของผู้ใช้งาน (User Experience) และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเสมือนจริง จะช่วยลดภาวะความโดดเดี่ยวทางสังคม (Social Isolation) ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นความเสื่อมถอยทางปัญญาในผู้สูงอายุ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมิได้เป็นเพียงการสร้างโปรแกรมออกกำลังกาย แต่เป็นการพัฒนาระบบนิเวศสุขภาพรูปแบบใหม่ที่เปลี่ยนบ้านให้เป็นพื้นที่ฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างปลอดภัยและยั่งยืน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เปรียบเทียบประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์เกมสร้างสรรค์เพื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่

2. ศึกษาประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์เกมสร้างสรรค์เพื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิง อายุระหว่าง 60 - 70 ปี ที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนและอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้ 1) ด้านสมรรถภาพการเคลื่อนไหว เป็นผู้ที่มีประวัติหกล้มซ้ำซ้อน แต่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถเดินเองได้ 2) ด้านสัญญาณชีพและโรคประจำตัว มีสัญญาณชีพปกติ และไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรงที่อยู่ในระยะอันตราย (Unstable conditions) เช่น โรคหัวใจขาดเลือด หรือภาวะความดันโลหิตสูงที่ยังควบคุมไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำกิจกรรมทางกาย 3) ด้านการรับรู้และสติปัญญา มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ สามารถสื่อสารเข้าใจ และปฏิบัติตามคำสั่งในการทำ “เกมสร้างสรรค์” ได้อย่างถูกต้อง และ 4) ด้านการทรงตัว มีคะแนนการทดสอบสมรรถภาพทางกายในด้านการทรงตัวอยู่ในเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ในการคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรกรณีไม่ทราบขนาดประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 323 ท่าน เพื่อเข้าร่วมการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยแบบกึ่งทดลอง ศึกษาแบบสามกลุ่มวัดซ้ำ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนทดลอง ระยะหลังการทดลองเสร็จสิ้นทันที และระยะติดตามผลในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งเพศชายและหญิง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองกลุ่มตัวอย่าง 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล และ 2) แบบประเมินสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ ใช้ประเมินสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ นำมาใช้ในการประเมินสมรรถนะทางกายของผู้สูงอายุ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) 1) ความตรงตามเนื้อหาสำหรับแบบสัมภาษณ์ แบบฝึกกิจกรรมทางกายประยุกต์เกมสร้างสรรค์ ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน และนำมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้เกณฑ์ตัดสินว่าข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความเที่ยงตรงและใช้ได้ (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977); (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และผลการวิเคราะห์ค่า IOC มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ทุกข้อ และ 2) ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล โดยวิเคราะห์ผลความเชื่อมั่น (Reliability) วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาซ โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ควรมีค่า ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป และผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ แบบสัมภาษณ์มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.977 และมาตรวัดที่สร้างขึ้นมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.979 สรุปได้ว่า เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้มีค่าความเชื่อมั่นสูงมาก (เข้าใกล้ 1.00) แสดงว่ามาตรวัดมีความสอดคล้องภายในและมีความน่าเชื่อถือสูงมากตามเกณฑ์

เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ใช้สถิติ ใช้สถิติพรรณนา เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุและการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ 1) ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพรรณนา และ 2) สถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ทดสอบความสอดคล้องภายในของมาตรวัดของรายการ คือ ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (Alpha Coefficient of Reliability) ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0.00 ถึง 1.00 สำหรับการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ามาตรวัดที่สร้างขึ้นมีความน่าเชื่อถือได้มาก เพราะมีค่า 0.979 และยังมีความสอดคล้องกันทำให้มีค่าความสัมพันธ์กันสูง ซึ่งทำให้ค่าสัมประสิทธิ์สูงความน่าเชื่อถือตามไปด้วย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยจำแนกตามกระบวนการทดลอง ดังนี้

1. ผลการศึกษาประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลต่อกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางกายประยุกต์มีประสิทธิผลในการพัฒนาสมรรถภาพทางกายอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ยืนยันว่า ประสิทธิผล (Effect) ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ (β = 0.333) การชักจูงด้วยคำพูด (β = 0.249) และการใช้ตัวแบบ (β = 0.346) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโมเดลนี้ สามารถอธิบายอิทธิพลต่อประสิทธิผลได้ถึงร้อยละ 90.3 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบกิจกรรมที่เน้นความสนุกสนานและการให้กำลังใจช่วยเพิ่มประสิทธิผลในการพัฒนาผู้สูงอายุได้จริงจากการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของกิจกรรมทางกายประยุกต์ พบว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (Path Analysis)

สมมติฐานข้อ 1 ประสิทธิผล ขึ้นอยู่กับ สภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ การชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบ สามารถเขียนเป็นสมการ ดังนี้

$$EFFECT = \beta_1 SOMATIC + \beta_2 VERBAL + \beta_3 MODELI \quad \text{.....(4.1)}$$

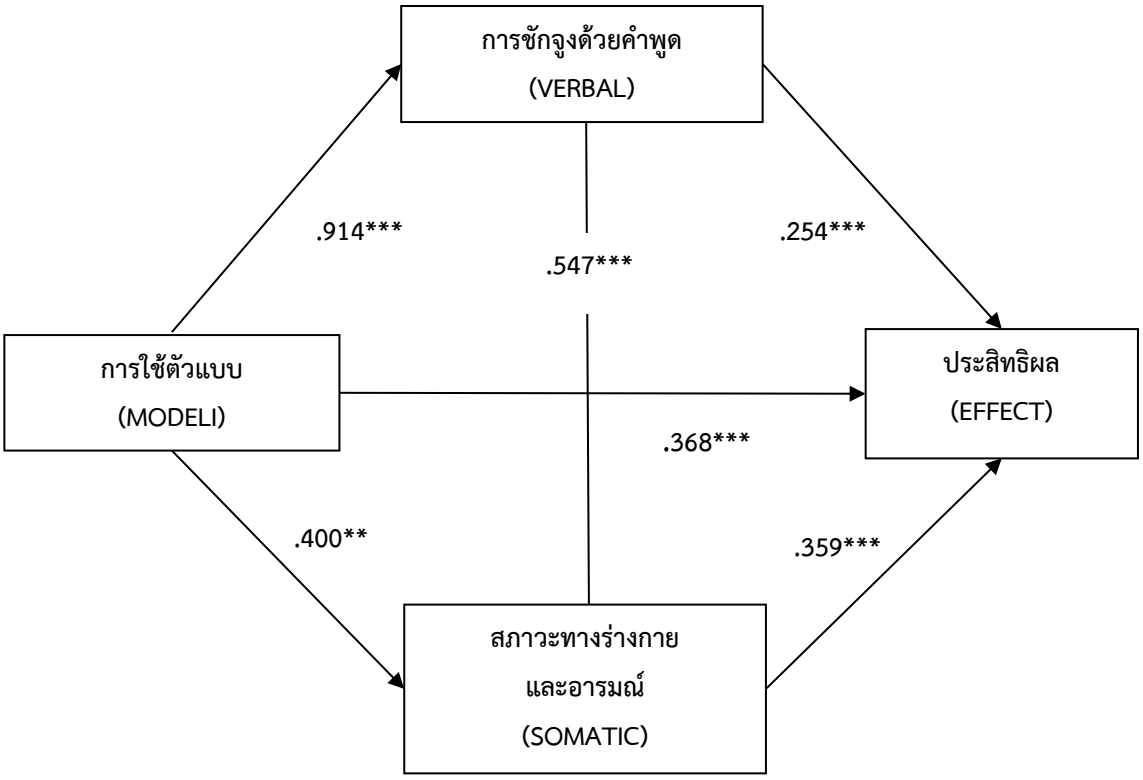
$$EFFECT = 0.333\ SOMATIC + 0.249\ VERBAL + 0.346\ MODELI \quad \text{.....(4.2)}$$

(7.755) (5.138) (7.953)

$R = 0.951$, $R^2 = .903$, $F = 989.72$, Sig.F. = 0.000, SEE = .207

หมายเหตุ ในวงเล็บ คือ ค่า t

ผลวิเคราะห์พบว่า สภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ การชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบ มีผลต่อประสิทธิผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 90 กล่าวคือ ประสิทธิผล ต้องอาศัยสภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ การชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบ

ภาพที่ 1 โมเดลเส้นทางอิทธิพลของของกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่

สมมติฐานข้อ 2 สภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ ขึ้นอยู่กับ การชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบ สามารถเขียนเป็นสมการ ดังนี้

$$SOMATIC = \beta_4 VERBAL + \beta_5 MODELI \quad \text{.....(4.3)}$$

SOMATIC = 0.578VERBAL +0.406 MODELI .....(4.4)

(10.630) (7.778)

$R = 0.926$, $R^2 = .857$, $F = 960.51$, Sig.F. = 0.000, SEE = .271

หมายเหตุ ในวงเล็บ คือ ค่า t

ผลวิเคราะห์พบว่า การชักจูงด้วยคำพูด และการใช้ตัวแบบ มีผลต่อ สภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 85 กล่าวคือ สภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ ต้องอาศัยสภาวะทางร่างกาย และอารมณ์ การชักจูงด้วยคำพูด

สมมติฐานข้อ 3 การชักจูงด้วยคำพูด ขึ้นอยู่กับ และการใช้ตัวแบบ สามารถเขียนเป็นสมการ ดังนี้

VERBAL = β_6 MODELI .....(4.5)

VERBAL = 0.883 MODELI .....(4.6)

(40.192)

$R = 0.914$, $R^2 = .834$, $F = 1615.40$, Sig.F. = 0.000, SEE = .280

หมายเหตุ ในวงเล็บ คือ ค่า t

ผลวิเคราะห์พบว่า การชักจูงด้วยคำพูด ขึ้นอยู่กับ การใช้ตัวแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 83 กล่าวคือ การใช้ตัวแบบ ต้องอาศัย การชักจูงด้วยคำพูด

2. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์ระหว่างกลุ่มทดลองและระยะของการทดลอง จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของผลลัพธ์ใน 3 ระยะ (ก่อนการทดลอง, หลังการทดลองทันที และระยะติดตามผล) ระหว่างกลุ่มทดลอง 1 (กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมกิจกรรมทางกายประยุกต์เกมสร้างสรรค์) และกลุ่มทดลอง 2 (กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมกิจกรรมทางกายรูปแบบปกติ) พบข้อค้นพบเชิงเปรียบเทียบที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ประสิทธิผลด้านการทรงตัวของผู้สูงอายุ

กลุ่มทดลอง 1 ก่อนการทดลองค่าเฉลี่ยการทรงตัว 29.08 คะแนน หลังการทดลอง 30.58 คะแนน และติดตามผล 33.28 คะแนน ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยร้อยละ 51.93 เป็นเฉลี่ยร้อยละ 54.61 และติดตามผลเฉลี่ยร้อยละ 59.43 ตามลำดับ มีการกระจายแตกต่างกันลดลงเหลือ ร้อยละ 6 เมื่อติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของการทรงตัวภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลอง และติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวเพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนการทดลอง 1.50 คะแนน ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 4.20 คะแนน และติดตาม ผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 2.70 คะแนน ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยการทรงตัว 27.76 คะแนน หลังการทดลอง 30.84 คะแนน และติดตามผล 33.64 คะแนน โดยหลังการทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยร้อยละ 49.57 เป็นเฉลี่ยร้อยละ 55.07 และติดตามผลเฉลี่ยร้อยละ 60.07 ตามลำดับมีการกระจายแตกต่างกันลดลงเหลือ ร้อยละ 6 เมื่อติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า หลังการทดลอง และติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 1 มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวเพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนการทดลอง 3.08 คะแนน ติดตามผลเพิ่มขึ้นจาก

ก่อนการทดลอง 5.88 คะแนน และติดตาม ผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 2.80 คะแนน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ แสดงว่า โปรแกรมการป้องกันการหกล้มมีผลทำให้ผู้สูงอายุ มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวเพิ่มขึ้นหลังการทดลอง และยั่งยืนเพิ่มขึ้นเมื่อติดตามผล เปรียบเทียบ ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่ม 1 กลุ่ม 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง 2 มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวสูงกว่ากลุ่ม กลุ่ม 1 และกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ และติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง กลุ่ม 1 กลุ่ม 2 มีคะแนนเฉลี่ยการทรงตัวสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.2 ประสิทธิผลด้านสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

2.2.1 การประเมินสมรรถภาพระบบหายใจและหลอดเลือด (Cardio Respiratory Fitness Assessments) ประเมินโดยการเดินย้ำเท้า 2 นาที

กลุ่มทดลอง 1 ก่อนการทดลอง ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย เดินย้ำเท้า 2 นาที 105.04 ก้าว หลังการทดลอง 127.32 ก้าว และ ติดตามผล 142.54 ก้าวโดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับโปรแกรมการ ป้องกันการหกล้มแบบสหปัจจัย มีค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที เพิ่มขึ้น มีการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17 และร้อยละ 16 หลังการทดลองและติดตามผลตามลำดับ เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที ภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 มีค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที เพิ่มขึ้น หลังทดลองเพิ่มขึ้น ก่อนทดลอง 22.28 ก้าว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 37.50 ก้าว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 15.22 ก้าว เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 ก่อนการทดลองผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยเดินย้ำเท้า 2 นาที 106.82 ก้าว หลังการทดลอง 133.86 ก้าว และ ติดตามผล 157.06 ก้าว ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที เพิ่มขึ้น ซึ่งมีการกระจายแตกต่าง กันลดลงเหลือร้อยละ 13 และร้อยละ 14 หลังการทดลองและติดตามผลตามลำดับ เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาทีภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาทีเพิ่มขึ้น โดย หลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 27.04 ก้าว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 50.24 ก้าว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 23.20 ก้าว ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 มี ค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ และระยะ ติดตามผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการเดินย้ำเท้า 2 นาที สูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่ม ที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.2.2 การประเมินสมรรถภาพความแรงของกล้ามเนื้อ (Muscular Fitness Assessments) ประเมินโดยการยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที

กลุ่มทดลอง 1 พบว่า ก่อนการทดลอง ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย การลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที 12.92 ครั้ง หลังการทดลอง 15.44 ครั้งและติดตามผล 19.94 ครั้ง ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง

บนเก้าอี้ 30 วินาที เพิ่มขึ้นซึ่งมีการกระจาย แตกต่างกันลดลงเป็น ร้อยละ 12 เมื่อติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาทีภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 มีค่าเฉลี่ยการการลุกยืน - นั่ง บน เก้าอี้ 30 วินาทีเพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้นจากก่อนทดลอง 2.52 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อน การทดลอง 7.02 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 4.50 ครั้ง ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 พบว่า ก่อนการทดลอง ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที 13.06 ครั้ง หลังการทดลอง 16.56 ครั้ง และติดตามผล 22.14 ครั้ง ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่งบนเก้าอี้ 30 วินาที เพิ่มขึ้น ซึ่งมีการกระจายแตกต่างกันลดลงเป็น ร้อย 13 หลังการทดลองและติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาทีภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที เพิ่มขึ้นโดยหลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 3.50 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการ ทดลอง 9.08 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 5.58 ครั้ง ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ $p < 0.$

เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลอง และติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มี ค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาทีสูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มที่ 1 และทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการลุกยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาทีกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.2.3 การประเมินสมรรถภาพความแรงของกล้ามเนื้อ (Muscular Fitness Assessments) ประเมินโดยการงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที

กลุ่มทดลอง 1 พบว่า ก่อนการทดลอง ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย การงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที 17.82 ครั้ง หลังการทดลอง 24.22 ครั้ง และติดตามผล 33.44 ครั้ง ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าเฉลี่ยการงอแขนพับศอกเพิ่มขึ้น ซึ่งมีการกระจายแตกต่างกัน ลดลงเหลือร้อยละ 20 และร้อยละ 16 หลังการทดลองและติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการงอแขนพับศอกเพิ่มขึ้น โดยหลัง ทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 6.40 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 15.62 ครั้ง ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 9.22 ครั้งซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 พบว่า ก่อนการทดลอง ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ย การงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที 18.28 ครั้ง หลังการทดลอง 24.70 ครั้ง และติดตามผล 34.26 ครั้ง ตามลำดับ โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าเฉลี่ยการงอแขนพับศอกเพิ่มขึ้น ซึ่งมีการกระจายแตกต่างกัน ลดลงเหลือร้อยละ 14 และร้อยละ 13.08 หลังการทดลองและติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที ภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการงอแขนพับศอกเพิ่มขึ้น โดยหลัง ทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 6.40 ครั้ง

ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 15.98 ครั้ง ติดตาม ผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 9.56 ครั้งซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 1 กลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการงอแขนพับศอกสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.2.4 การประเมินความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อและข้อต่อ (Flexibility Assessments) ประเมินโดยการงอตัว นั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า

กลุ่มทดลอง 1 ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า -3.13 นิ้ว หลังการ ทดลอง -1.93 นิ้ว และติดตามผล -0.80 นิ้ว โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีการกระจายแตกต่างกัน เพิ่มขึ้นจาก 0.63 ก่อนการทดลองเป็น 1.03 หลังการทดลอง และ 2.56 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการงอตัวเพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้นจากก่อน 1.21 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจาก 2.33 นิ้วติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 1.13 นิ้วเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 พบว่า ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า -3.06 นิ้ว หลังการ ทดลอง -1.66 นิ้ว และติดตามผล -0.31 นิ้ว โดยหลังการทดลองรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีการกระจายแตกต่างกัน เพิ่มขึ้นจาก 0.41 ก่อนการทดลองเป็น 0.81 หลังการทดลอง และ 1.30 เมื่อติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า ภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการงอตัว นั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้าเพิ่มขึ้นโดยหลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 1.40 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 2.76 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 1.35 นิ้ว ซึ่ง เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล ผู้สูงอายุกลุ่ม ทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้า สูงกว่ากลุ่ม ควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีผลทำให้ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยการงอตัวนั่งเก้าอี้ยื่นแขนแตะปลายเท้าไปข้างหน้าเพิ่มขึ้น มีการกระจายแตกต่างกัน เพิ่มขึ้นจาก 0.41 ก่อนการทดลอง เป็น 0.81 หลังการทดลอง และ 1.30 เมื่อติดตามผลตามลำดับ

2.2.5 การประเมินความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อและข้อต่อ (Flexibility Assessments) โดยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลัง

กลุ่มทดลอง 1 พบว่า ก่อนการทดลอง มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลัง -4.48 นิ้ว หลังการทดลอง -3.40 นิ้ว และติดตามผล -2.39 นิ้ว โดยหลังการทดลองที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีค่าการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นจาก 0.66 ในก่อนการทดลอง เป็น 0.87 หลังการทดลอง และ ติดตามผลมีการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นเป็น 1.27 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย

การเอื้อมแขนแตะมือด้านหลังภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลังเพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้นจากก่อนทดลอง 1.08 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 2.09 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 1.02 นิ้ว เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 พบว่า ก่อนการทดลอง มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลัง -11.30 นิ้ว หลังการทดลอง -8.52 นิ้ว และ ติดตามผล -5.86 นิ้ว โดยหลังการทดลอง มีค่าการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นจาก 0.41 ก่อนการทดลอง เป็น 0.53 หลังการทดลอง และผลการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นเป็น 0.85 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลังภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลัง เพิ่มขึ้น โดยหลังทดลองเพิ่มขึ้น จากก่อนทดลอง 2.78 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง 5.44 นิ้ว ติดตามผลเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง 2.66 นิ้ว ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลังระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลอง ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะ มือด้านหลังสูงกว่ากลุ่มทดลอง 2 และผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 2 มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขน แตะมือด้านหลังสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ สำหรับระยะติดตามผล พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการเอื้อมแขนแตะมือด้านหลังสูงกว่ากลุ่มทดลอง 2 และกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.2.6 การประเมินการทรงตัวและความว่องไว (Balance and Agility Assessments) ประเมินโดยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับ

กลุ่มทดลอง 1 พบว่า ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ย การลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับ 13.92 วินาที หลังการทดลอง 11.04 วินาที และติดตามผล 8.84 วินาที โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีการกระจายแตกต่างกันลดลงเหลือ ร้อยละ 14 เปรียบเทียบความแตกต่าง พบว่า หลังการทดลองและติดตามผลกลุ่มทดลองกลุ่ม 1 มีค่าเฉลี่ยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับลดลง

กลุ่มทดลอง 2 พบว่า ก่อนการทดลองการเดินเร็วอ้อมหลัก 13.56 วินาที หลังการทดลอง 9.50 วินาที และ ติดตามผล 8.00 วินาที โดยหลังการทดลองผู้สูงอายุที่ได้รับรูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพทางกายด้านการทรงตัวป้องกันการหกล้ม มีการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 17 ลดลงเหลือร้อยละ 15 เมื่อติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 2 มีค่าเฉลี่ยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับลดลง โดยหลังทดลองลดลง จากก่อนทดลอง 4.06 วินาที ติดตามผลลดลงจากก่อนการทดลอง 5.56 วินาที จากหลังการทดลอง 1.50 วินาที ซึ่งลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับระหว่างกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม 2 และกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลอง ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการลุกเดินจาก เก้าอี้ไปและกลับต่ำกว่ากลุ่มควบคุม และต่ำกว่ากลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 และ ผู้สูงอายุกลุ่มทดลอง 1 มีค่าเฉลี่ยการการลุกเดินจากเก้าอี้ไปและกลับต่ำกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ สำหรับระยะติดตามผล พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 มีค่าเฉลี่ยการลุก เดินจากเก้าอี้ไปและกลับต่ำกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

2.3 ประสิทธิผลด้านความกลัวต่อการหกล้มของผู้สูงอายุ

กลุ่มทดลอง 1 พบว่า ก่อนการทดลอง มีความกลัวต่อการหกล้ม 37.12 คะแนน หลังการทดลอง 27.84 คะแนน และติดตามผล 24.72 คะแนน โดยหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้ม ลดลงจากร้อยละ 58.00 เป็นร้อยละ 43.50 ผลเฉลี่ย 38.63 มีการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 21 เป็นร้อยละ 24 และร้อยละ 27 หลังการทดลอง และติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ย พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 1 มีคะแนนเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้ม ลดลง ซึ่งลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

กลุ่มทดลอง 2 ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้ม 37.28 หลังการทดลอง 27.62 และติดตามผล 24.34 คะแนน โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้ม ลดลงร้อยละ 58.25 เป็นเฉลี่ยร้อยละ 43.16 และติดตามผลเฉลี่ยร้อยละ 38.03 มีการกระจายแตกต่างกันเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19 เป็นร้อยละ 23 และร้อยละ 25 หลังการทดลองและติดตามผล เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความกลัวต่อการหกล้มของผู้สูงอายุภายในกลุ่ม พบว่า หลังการทดลองและติดตามผล กลุ่มทดลอง 2 มีคะแนนความกลัวต่อการหกล้มลดลงโดยหลังทดลองและก่อนการทดลอง 9.66 คะแนน ติดตามผลลดลงจากก่อนการทดลอง 12.94 คะแนน และติดตามผลลดลงจากหลังการทดลอง 3.28 คะแนน ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ $p < 0.05$

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งเสริมกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อน จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางกายประยุกต์ผ่านรูปแบบเกมสร้างสรรค์มีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการเพิ่มสมรรถภาพทางกายและการทรงตัวของผู้สูงอายุ โดยมีประเด็นอภิปรายที่สำคัญ คือ

1.1 กลไกการประสานสัมพันธ์ของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นเน้นการถ่ายเทน้ำหนักตัวและการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่อง ทั้งการก้าวเท้าในทิศทางต่าง ๆ และการกลับตัวหมุน ซึ่งช่วยกระตุ้นกล้ามเนื้อมัดใหญ่บริเวณขาและข้อเท้าให้มีความแข็งแรงเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สายธิดา ลาภอนันตสิน และคณะ ที่ระบุว่าการฝึกกิจกรรมทางกายที่มีลักษณะเฉพาะช่วยเพิ่มความสามารถในการทรงตัวได้ดีกว่าก่อนการทดลอง (สายธิดา ลาภอนันตสิน และคณะ, 2558) และสอดคล้องกับ Sherrington, C. et al. ที่ยืนยันว่าการฝึกที่ท้าทายการทรงตัวเป็นปัจจัยหลักในการลดความเสี่ยงการล้ม (Sherrington, C. et al., 2020)

1.2 อิทธิพลของปัจจัยสนับสนุนเชิงจิตวิทยาในยุควิถีใหม่ ผลการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ยืนยันว่าประสิทธิผลที่เกิดขึ้นได้รับอิทธิพลอย่างสูงจาก การใช้ตัวแบบ และการชักจูงด้วยคำพูด ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ของผู้สูงอายุ อภิปรายได้ว่าในยุควิถีใหม่ที่การทำกิจกรรมทางกายมีความจำกัด การเห็นตัวอย่างที่ชัดเจนและการได้รับแรงเสริมเชิงบวกผ่านคำพูดช่วยลดความวิตกกังวลและเพิ่มความเชื่อมั่นในการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับ Miller, C. A., Liu, Y. et al. ที่ชี้ว่าการใช้นวัตกรรมเกม (Gamification) ช่วยสร้างแรงจูงใจและลดระดับความกลัวต่อการหกล้ม ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อน (Miller, C. A., 2012); (Liu, Y. et al., 2023)

2. การเปรียบเทียบประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์ระหว่างกลุ่มและระยะเวลาของการทดลอง ผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่เกิดขึ้นในมิติ ดังนี้

2.1 ความเหนือกว่าของนวัตกรรมเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พบว่า ทั้งกลุ่มทดลอง 1 และกลุ่มทดลอง 2 มีคะแนนการทรงตัวและสมรรถภาพทางกาย สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทดลอง 2 (เทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม) ที่แสดงผลลัพธ์โดดเด่นที่สุดในด้านความคล่องแคล่วว่องไวและการทรงตัว สอดคล้องกับ Montero-Odasso, M. et al. ที่ยืนยันว่าโปรแกรมการป้องกันการหกล้มแบบสหปัจจัย ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีสมรรถนะทางกายที่เหนือกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลปกติ (Montero-Odasso, M. et al., 2022)

2.2 พลวัตการเปลี่ยนแปลงและความยั่งยืนภายในกลุ่ม พบว่า 1) ด้านสมรรถภาพทางกาย: ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนการทรงตัวและจำนวนก้าวในการเดินย่ำเท้าที่ สูงขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม และมีแนวโน้มพัฒนาดีขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะติดตามผล และ 2) ด้านความมั่นใจ: ระดับความกลัวต่อการหกล้มของกลุ่มทดลอง ลดลงกว่าเดิมอย่างชัดเจน เมื่อเทียบกับช่วงก่อนการทดลอง และยังคงรักษาระดับความเชื่อมั่นไว้ได้แม้สิ้นสุดการทดลองไปแล้ว

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ด้านการศึกษาประสิทธิผลของกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ มีประสิทธิภาพสูงในการยกระดับสมรรถภาพกายและการทรงตัวของผู้สูงอายุ โดยหัวใจสำคัญที่ทำให้โครงการสำเร็จไม่ใช่เพียงท่าทางออกกำลังกาย แต่คือ “การใช้ตัวแบบ” (Model) และ “แรงเสริมจากคำพูดจูงใจ” (Verbal Persuasion) ซึ่งช่วยเปลี่ยนสภาวะอารมณ์ของผู้สูงอายุให้เกิดความเชื่อมั่นในการเคลื่อนไหวภายใต้ข้อจำกัดของยุควิถีใหม่ และ 2) ด้านการเปรียบเทียบประสิทธิผลกิจกรรมทางกายประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้มซ้ำซ้อนในยุควิถีใหม่ ผลลัพธ์ยืนยันว่ากลุ่มที่ใช้นวัตกรรมเกมสร้างสรรค์มีสมรรถภาพกายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และมีระดับความกลัวการหกล้ม ลดลงกว่าเดิมอย่างชัดเจน เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ออกกำลังกายปกติ โดยผลการพัฒนานี้มีความยั่งยืนต่อเนื่องไปจนถึงระยะติดตามผล ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่ากิจกรรมนี้สามารถปรับใช้เป็นแนวทางหลักในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงได้จริง สำหรับข้อเสนอแนะการขยายผลงานวิจัย ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบติดตามออนไลน์ ในอนาคตควรนำเทคโนโลยี IoT หรือ แอปพลิเคชัน มาช่วยติดตามผลการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรมที่บ้าน เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถให้คำแนะนำได้ทันที (Real-time Feedback) ตามบริบทวิถีใหม่ และ 2) การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความคุ้มค่า (Cost-benefit Analysis) ระหว่างงบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรมนี้กับค่ารักษาพยาบาลที่ลดลงจากการป้องกันการหกล้มได้จริง เพื่อเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการผลักดันสู่นโยบายระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย. (2566). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2580). เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2568 จาก https://thaitgri.org

กองป้องกันการบาดเจ็บ. (2567). รายงานสถานการณ์การพลัดตกหกล้มในผู้สูงอายุไทย ปี 2566. กรมควบคุมโรค. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2568 จาก http://thaincd.com/

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สายธิดา ลาภอนันตสิน และคณะ. (2558). การพัฒนาสมรรถภาพการทรงตัวและความกลัวการล้มของผู้สูงอายุหญิงในตำบล องครักษ์และบางลูกเสือจังหวัดนครนายกด้วยการบริการวิชาการชุมชน. วารสารกายภาพบำบัด, 37(2), 63-77.

Florence, C. S. et al. (2018). Medical Costs of Fatal and Nonfatal Falls in Older Adults. Journal of the American Geriatrics Society, 66(4), 693-698. https://doi.org/10.1111/jgs.15304.

Ganz, D. A. & Latham, N. K. (2020). Prevention of Falls in Community-Dwelling Older Adults. New England Journal of Medicine, 382(8), 734-743. https://doi.org/10.1056/NEJMcp1903252.

Liu, Y. et al. (2023). Effectiveness of virtual reality games in improving physical function, balance and reducing falls in balance-impaired older adults: A systematic review and meta-analysis. Arch Gerontol Geriatr, 108(2023), 104924. https://doi.org/10.1016/j.archger.2023.104924.

Miller, C. A. (2012). Nursing for wellness in older adults. (6th ed.). Philadelphia: Lippincott William & Wilkins.

Montero-Odasso, M. et al. (2022). World guidelines for falls prevention and management for older adults: A global initiative. Age and Ageing, 51(9), afac205. https://doi.org/10.1093/ageing/afac205.

Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. Tijdschrift voor Onderwijsresearch, 2(2), 49-60.

Sherrington, C. et al. (2020). Physical activity and falls prevention for people aged 65+. British Journal of Sports Medicine, 54(15), 885-891. https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096547.

บทความวิจัย

กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์*

EFFECTIVE MANAGEMENT STRATEGY OF EDUCATIONAL OPPORTUNITY SCHOOL EXTENSION IN KALASIN PROVINCE

วัฒนะ บุตรสุวรรณ์*, ทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์, วาโร เพ็งสวัสดิ์
Wattana Butsuwan*, Suphirun Jantarak, Waro Phengsawat
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: wattana.bsw@gmail.com
*Tel: 089-577-8492

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนากลยุทธ์ดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ร่างกลยุทธ์ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน และการศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 3 โรงเรียน และ 2) การพัฒนากลยุทธ์โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการและครู จำนวน 420 คน ปีการศึกษา 2565 วิธีการได้มาของกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น และระยะที่ 3 การพัฒนาคู่มือการใช้กลยุทธ์ โดยการประเมินความเหมาะสมของคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของการบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารงานบุคคล การจัดกระบวนการ และการวางแผนกลยุทธ์ 2) กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มี 5 กลยุทธ์ 23 กิจกรรม 3) กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 4) คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหาร, ประสิทธิผล, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

---

* Received 28 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 22 May 2026

Abstract

This research aimed to develop effective management strategies for educational opportunity expansion schools in Kalasin Province. The study was conducted in three phases. Phase 1 focused on strategy development through two steps: 1) Drafting strategies by reviewing relevant documents and research literature, conducting in-depth interviews with seven experts, and conducting multi-case studies of three model schools; and 2) Refining the strategies through a focus group discussion involving seven specialists. Phase 2 examined the appropriateness of the developed strategies by surveying 420 participants, academic year 2022. comprising school administrators, heads of academic affairs, and teachers, selected through stratified random sampling. Phase 3 involved developing a strategy implementation manual, with its appropriateness evaluated by five experts. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that: 1) Effective management of educational opportunity expansion schools in Kalasin Province comprised five components: administrative leadership, participatory management, personnel administration, process management, and strategic planning; 2) Five strategies encompassing 23 activities were developed for effective school management; 3) The overall appropriateness of the developed strategies was rated at the highest level; and 4) The strategy implementation manual was evaluated as appropriate at the highest level overall.

Keywords: Management Strategies, Effectiveness, Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ และโรงเรียนในฐานะหน่วยปฏิบัติการหลักของระบบการศึกษา จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ห่างไกลและชุมชนชนบท การบริหารโรงเรียนประเภทนี้ จึงต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งในด้านทรัพยากร บุคลากร และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกับโรงเรียนในเขตเมือง ข้อมูลการเปรียบเทียบผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระหว่างปีการศึกษา 2563 กับปีการศึกษา 2564 ระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละรวมทุกวิชาลดลงจากปีการศึกษา 2563 (-1.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายวิชา พบว่า ส่วนใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละลดลง เรียงจากมากไปหาน้อย คือ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทย และวิชาคณิตศาสตร์ (-3.35 -3.05 และ -1.07) ตามลำดับ ส่วนวิชาที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละเพิ่มขึ้น คือ วิชาวิทยาศาสตร์ (1.50) ผนวกกับข้อมูลจากผลการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) รวมทุกวิชา ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำแนกตามกลุ่มคุณภาพ ปีการศึกษา 2564 จังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ในกลุ่มพอใช้ แสดงให้เห็นว่า มีผลการทดสอบต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ (สำนักทดสอบทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ทำให้ต้องตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน ประสิทธิผลของโรงเรียน (School Effectiveness) เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการบริหารการศึกษา ทั้งในระดับนานาชาติและในประเทศไทย นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารงานบุคคลที่มีคุณภาพ กระบวนการบริหารที่เป็นระบบ และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคคลนั้น บุคลากรถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารองค์กร คุณภาพบุคลากรที่ดีย่อมส่งผลให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น และโรงเรียนที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลจะสามารถสร้างความเป็นมืออาชีพในการบริหารได้อย่างแท้จริง (พรศักดิ์ ทิพย์วงษ์ทอง, 2560)

กลยุทธ์การบริหาร (Management Strategy) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานอย่างมีระบบ การพัฒนากลยุทธ์ที่มีคุณภาพต้องผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยอย่างรอบด้าน ทั้งการวิเคราะห์เอกสาร การรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และการศึกษาจากโรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ กลยุทธ์ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนเช่นนี้จะมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาได้จริง ดังที่ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในงานวิชาการของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วัฒนา สายเชื้อ, 2561) เพื่อพัฒนาตรวจสอบความเหมาะสมและการสร้างคู่มือกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในงานวิชาการของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนากลยุทธ์ มี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การร่างกลยุทธ์ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์โดยการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Experts Group Meeting) ระยะที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น โดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษาและครู และระยะที่ 3 การสร้างคู่มือกลยุทธ์ โดยให้ทรงคุณวุฒิ ประเมินความเหมาะสม ซึ่งกลยุทธ์ที่พัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยหลายขั้นตอน ตั้งแต่การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ไปจนถึงการทดสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและการทดลองใช้ที่ดีต้องมีองค์ประกอบที่ครบถ้วน มีรายละเอียดชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ตามลำดับขั้นตอนและมีความต่อเนื่องเข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา (พารดา หาบ้านแท่น, 2563)

แผนบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2563 - 2565 กล่าวว่า ประเด็นปัญหาที่สำคัญอย่างมากที่ทำให้ระดับคุณภาพการศึกษาและโอกาสของผู้เรียนระดับการศึกษาภาคบังคับต่ำลงอย่างต่อเนื่อง คือ ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ และโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสและความเสมอภาคหลาย ๆ ด้าน จากผลของจำนวนนักเรียนน้อยเกินไปทำให้เกิดความขาดแคลนทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำเป็นส่วนมาก ซึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์นับเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาดังกล่าว สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ตระหนักถึงภารกิจที่สำคัญในการดำเนินการตามนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนาคุณภาพและเพิ่มความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียน จึงได้จัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียน โดยจัดทำเป็นแผนระยะ 3 ปี (ปีการศึกษา 2563 - 2565) เพื่อให้มีแผนดำเนินการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและแผนการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก

แบบขั้นบันได เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยการบูรณาการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์, 2565) จึงจำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) และการตรวจสอบความเหมาะสมจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้กลยุทธ์และคู่มือการใช้กลยุทธ์ที่มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปใช้พัฒนาการบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ แหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ แล้วจัดเป็นหมวดหมู่

2. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ในประเด็นกลยุทธ์การบริหารมีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

2.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์เกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 7 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

2.1.1 ศึกษาธิการภาค ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

2.1.2 อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน

2.1.3 ผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารหรือรองผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษาหรือวิทยาฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษและมีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน

2.1.4 ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน

2.1.5 หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ ได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบงานบริหารวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ มีประสบการณ์การทำงาน ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

2.3.1 ประสานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสอบถามความสมัครใจและเต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

2.3.2 ขอหนังสือราชการจากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครไปยังผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

2.3.3 นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

2.3.4 ส่งแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบล่วงหน้า

2.3.5 ไปสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมาย โดยจดบันทึก บันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง ถ่ายภาพ และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.3.6 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงมาถอดคำพูดแล้วพิมพ์เป็นเอกสาร

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ แล้วนำผลที่ได้มาสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัย

3. การศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบ

3.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบ

3.1.1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1.2 โรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารที่เป็นเลิศหรือได้รับรางวัลทรงคุณค่าสพฐ. OBEC AWARDS ด้านการบริหารจัดการระดับชาติ

3.2 กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลการศึกษาพหุกรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารที่เป็นเลิศ โดยการสัมภาษณ์ในประเด็นกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมากำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

3.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารที่เป็นเลิศ มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน

3.2.2 รองผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มบริหารงานวิชาการ มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน

3.2.3 หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโทและมีวิทยฐานะตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ประเภทของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

ข้อ 1 กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาประกอบด้วยอะไรบ้างและดำเนินการอย่างไร

ข้อ 2 ข้อเสนอแนะ

3.3.2 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

3.3.2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสารตำรา (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

3.3.2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์จากข้อมูลในการศึกษาข้อที่ 2.2 การกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.3.2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะ

3.3.2.4 แก้ไขแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการเสนอแนะ เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

3.3.2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนที่ศึกษาพหุกรณีศึกษาดำเนินการดังนี้ 5.1) ประสานผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือในการวิจัย 5.2) ขอหนังสือราชการจากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ไปยังผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อการวิจัย 5.3) นัดหมายวันเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 5.4) ไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันเวลาที่กำหนด โดยการจดบันทึก บันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง ถ่ายภาพ รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) และ 5.5) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงมาถอดคำพูดแล้วพิมพ์เป็นเอกสาร

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบมาวิเคราะห์เนื้อหาและจัดหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ

4. การพัฒนากลยุทธ์ ผู้วิจัยพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Experts Group Meeting) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 1 คน

ผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัดหรือผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือรองผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษาหรือมีวิทยาฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษและมีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

ศึกษานิเทศก์ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการนิเทศก์ไม่น้อยกว่า 8 ปี และมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีวิทยาฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 2 คน

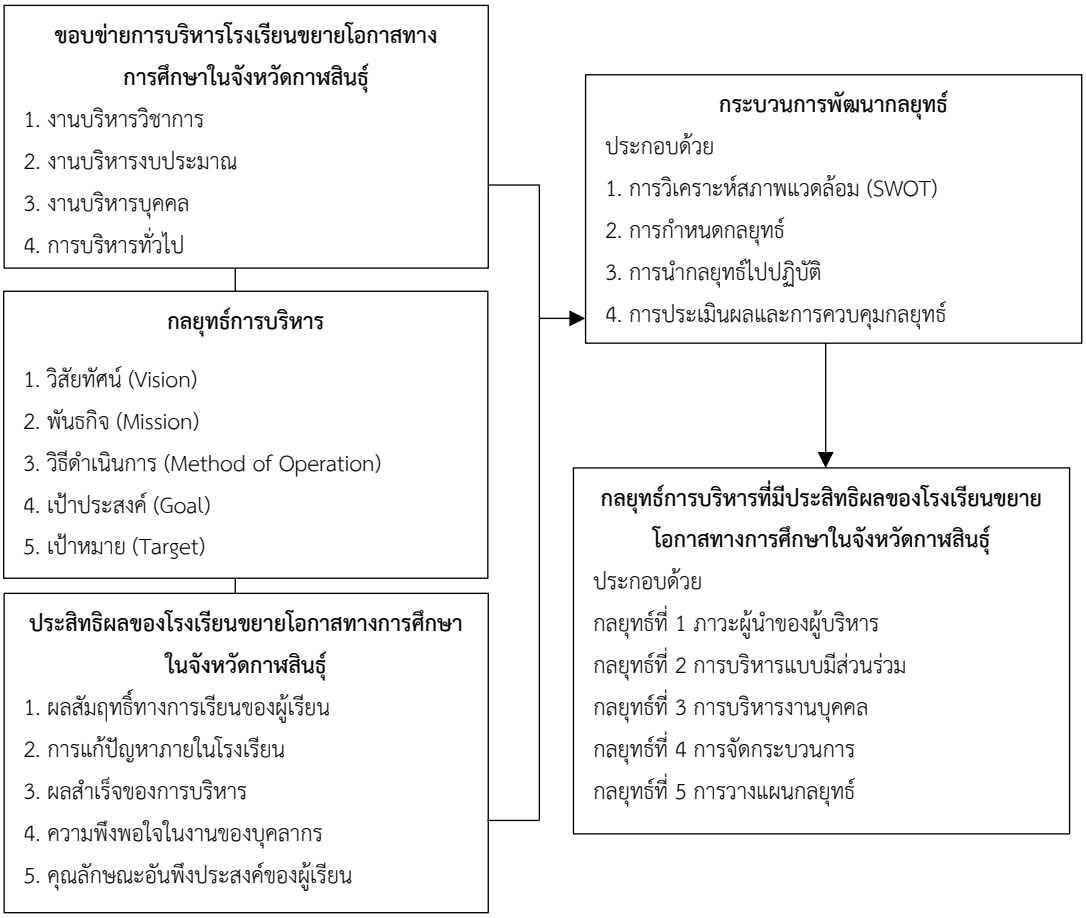
ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษขึ้นไปและมีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน

หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ ได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบงานบริหารวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษขึ้นไปและมีประสบการณ์ด้านการสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ แบบประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับเนื้อหากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับเนื้อหา คือ ค่า IOC (Index of Items Objective Congruence) พิจารณาจากค่า IOC เท่ากับหรือมากกว่า 0.50 ขึ้นไป ถือว่าเป็นข้อคำถามที่ใช้ได้ ผลพบว่า มีค่า IOC ระหว่าง 0.57 - 1.00 โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Items Objective Congruence) ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

ผลจากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยตามภาพประกอบ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ระยะที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 198 คน และครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในในจังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 2,615 คน รวมทั้งสิ้น 2,813 คน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์, 2565)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 140 คน หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ และครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 280 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 420 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการคำนวณการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

2.2 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

2.2.1 สร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2.2.2 นำข้อมูลที่ได้จากกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่แก้ไขปรับปรุงหลังจากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Experts Group Meeting) 7 คน มาสร้างแบบสอบถามออนไลน์

2.2.3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

2.2.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อแก้ไข ปรับปรุงและให้ข้อเสนอแนะ

2.2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เป็นแบบออนไลน์

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนจากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดย ความถี่ ร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และหาความถี่ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

2.4 การปรับปรุงกลยุทธ์หลังการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ ผู้วิจัยปรับปรุงกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

2.4.1 ผู้วิจัยคัดเลือกกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ต่ำกว่า 3.51 ตัดทิ้งส่วนกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) สูงกว่า 3.51 ขึ้นไป สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้โดยไม่ต้องปรับปรุงแก้ไข

2.4.2 ผู้วิจัยนำเสนอกลยุทธ์ที่แก้ไขปรับปรุงคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ แก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ

2.4.3 แก้ไขปรับปรุงกลยุทธ์ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้กลยุทธ์ฉบับสมบูรณ์ นำไปจัดพิมพ์ต่อไป

ระยะที่ 3 การพัฒนาคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. การร่างคู่มือการใช้กลยุทธ์ ผู้วิจัยร่างคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด - ทฤษฎี และผลงานวิจัยเพื่อกำหนดรายละเอียดของคู่มือการใช้กลยุทธ์ แหล่งข้อมูลในการวิจัยในขั้นนี้ ได้แก่ เอกสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยองค์ประกอบของคู่มือการใช้กลยุทธ์ ประกอบด้วย คำชี้แจง วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ กลยุทธ์ แนวทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์ บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์

1.2 จัดทำคู่มือการใช้กลยุทธ์ โดยนำข้อมูลจากระยะที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมในการนำไปใช้ของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์มาใช้ในการร่างคู่มือการใช้กลยุทธ์ฯ

1.3 นำร่างคู่มือการใช้กลยุทธ์ เสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อแก้ไข ปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะ

1.4 ปรับปรุงคู่มือการใช้กลยุทธ์ ตามคำแนะนำของคณะกรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1.5 จัดพิมพ์คู่มือการใช้กลยุทธ์ ฉบับร่างเพื่อส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

2. การประเมินและปรับปรุงคู่มือการใช้กลยุทธ์ ผู้วิจัยประเมินและปรับปรุงคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

2.1 กำหนดผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ จำนวน 1 คน

2.2 เครื่องมือในขั้นตอนนี้เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นว่าคู่มือการใช้กลยุทธ์ฯ มีความเหมาะสมตามเกณฑ์การประเมิน

2.3 การสร้างแบบสอบถามเพื่อประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้

2.4.1 ติดต่อประสานงานผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความร่วมมือประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.4.2 ขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อความร่วมมือในการเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคู่มือกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.4.3 จัดส่งคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1 ชุด และแบบสอบถามเพื่อประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์ฯ จำนวน 1 ชุด ไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน และขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญส่งกลับคืนทางไปรษณีย์ โดยใช้ซองเอกสารติดแสตมป์จ่าหน้าซองถึงผู้วิจัยส่งไปพร้อมกับเอกสาร

2.4.4 ตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์ฯ ที่ได้รับคืนจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ แล้วนำข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

3.1 นำข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในแบบตรวจสอบคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์มาวิเคราะห์โดยคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

นำผลการประเมินคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแปลความหมายข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

เกณฑ์การตัดสินความเหมาะสมของคู่มือจะต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยกว่า 1.00 จึงถือว่า คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์มีความเหมาะสม

3.2 นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในแบบตรวจสอบคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ 23 กิจกรรม ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) ความรู้และทักษะ 2) ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ และ 4) คุณธรรมจริยธรรม กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ 1) ศักยภาพของโรงเรียน 2) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน 3) ความรักความผูกพันที่มีต่อโรงเรียน 4) ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ 5) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) งานเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 2) งานสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน กลยุทธ์ที่ 4 กลยุทธ์การจัด

กระบวนการ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) การวางแผน 2) การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ และ 3) การนำแผนสู่การปฏิบัติ และกลยุทธ์ที่ 5 กลยุทธ์การวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย 7 กิจกรรม คือ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน 3) กลยุทธ์ของโรงเรียน 4) พันธกิจของโรงเรียน 5) การกำหนดนโยบาย 6) การจัดทำแผนกลยุทธ์ และ 7) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

2. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ในประเด็นกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ 26 กิจกรรม รายละเอียด ดังนี้ 1) ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) ความรู้และทักษะ 2) การสร้างแรงจูงใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ และ 4) คุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) ศักยภาพของโรงเรียน 2) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน 3) ความรักความผูกพันที่มีต่อโรงเรียน และ 4) ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) ด้านการบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ 1) งานเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 2) งานสรรหาและการบรรจุ แต่งตั้ง 3) การวางแผนอัตรากำลัง 4) กำหนดตำแหน่ง และ 5) การประเมินผลการปฏิบัติงาน 4) ด้านการจัดกระบวนการ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) การวางแผน 2) การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ และ 3) การประเมินผล 5) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย 7 กิจกรรม คือ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) 3) กลยุทธ์ของโรงเรียน 4) พันธกิจของโรงเรียน 5) การกำหนดนโยบาย 6) การจัดทำแผนกลยุทธ์ และ 7) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

3. การศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบ ผลการศึกษาโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลทรงคุณค่าสพฐ. OBEC AWARDS ด้านการบริหารมีประสิทธิผลของโรงเรียน จำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ 15 กิจกรรม รายละเอียด ดังนี้ 1) ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหาร ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3) บรรยากาศของการทำงาน และ 4) ทรัพยากรทางการบริหาร 2) ด้านกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2) การกำหนดกลยุทธ์ 3) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 4) การประเมินกลยุทธ์ 3) ด้านประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) คุณภาพผู้เรียน และ 2) ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4) ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ 1) โครงสร้างองค์กร 2) บุคลากร 3) บรรยากาศ 4) วัฒนธรรม และ 5) เทคโนโลยี

ระยะที่ 2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและค่าสถิติพื้นฐานความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 409 คน จากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 420 คน จำแนกตามเพศ พบว่า ส่วนมากเป็นเพศชาย จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 จำแนกตามอายุ พบว่า ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 34 - 45 ปี จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 37.90 จำแนกตามการศึกษาสูงสุด พบว่า ส่วนมากจบปริญญาตรี จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 51.35 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า ส่วนมากเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 33.74 และจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า ส่วนมากมีประสบการณ์การทำงานอยู่ในช่วง 10 - 15 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 27.38 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยที่กำหนดไว้ ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

กลยุทธ์ที่	กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์	ค่าสถิติ (n = 409)		ระดับความเหมาะสม
		($\bar{X}$)	S.D.	
1	ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	4.515	0.266	มากที่สุด
2	การบริหารแบบมีส่วนร่วม	4.539	0.270	มากที่สุด
3	การบริหารงานบุคคล	4.569	0.324	มากที่สุด
4	การจัดกระบวนการ	4.506	0.310	มาก
5	การวางแผนกลยุทธ์	4.545	0.192	มากที่สุด
รวม		**4.535**	**0.218**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการและครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดย กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.535, S.D. = 0.218) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์เรียงสามลำดับแรก ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคล มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.569, S.D. = 0.324) กลยุทธ์ที่ 5 การวางแผนกลยุทธ์ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.545, S.D. = 0.192) กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.535, S.D. = 0.218) ตามลำดับ

ระยะที่ 3 ผลประเมินความเหมาะสมของคู่มือกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเหมาะสมของคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยระดับความความเหมาะสม จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ในการประเมินคู่มือ ซึ่งมีองค์ประกอบของคู่มือดังนี้ คำนำ สารบัญ คำชี้แจง วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ตอนที่ 1 บทนำ ตอนที่ 2 กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตอนที่ 3 แนวทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตอนที่ 4 บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
1	คำชี้แจง	4.600	0.548	มากที่สุด
2	ความเป็นมา	4.600	0.548	มากที่สุด
3	วัตถุประสงค์	4.800	0.447	มากที่สุด
4	ประโยชน์ที่คาดว่าจะรับของคู่มือการใช้กลยุทธ์มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง	4.800	0.447	มากที่สุด
5	บทนำ สอดคล้องกับสภาพปัญหาของการบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	4.600	0.548	มากที่สุด
6	กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์	4.600	0.548	มากที่สุด
7	แนวทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์	4.600	0.548	มากที่สุด
8	บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์	4.800	0.447	มากที่สุด
	รวม	**4.675**	**0.288**	**มากที่สุด**

ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.675, S.D. = 0.288) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ วัตถุประสงค์ ($\bar{X}$ = 4.800, S.D. = 0.447) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของคู่มือการใช้กลยุทธ์มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง ($\bar{X}$ = 4.800, S.D. = 0.447) บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ($\bar{X}$ = 4.800, S.D. = 0.447) คำชี้แจง ($\bar{X}$ = 4.600, S.D. = 0.548) ความเป็นมา ($\bar{X}$ = 4.600, S.D. = 0.548) บทนำ สอดคล้องกับสภาพปัญหาของการบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.600, S.D. = 0.548) กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ($\bar{X}$ = 4.600, S.D. = 0.548) และแนวทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ($\bar{X}$ = 4.600, S.D. = 0.548)

สรุปได้ว่า คู่มือกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสม เนื่องจากทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ระดับ ค่าเฉลี่ย 3.510

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 5 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคล กลยุทธ์ 4 การจัดกระบวนการ กลยุทธ์ที่ 5 การวางแผนกลยุทธ์ จากการพัฒนากลยุทธ์การบริหารและการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านกระบวนการวิจัยหลายขั้นตอน คือ การศึกษาเอกสารและงานวิจัย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารที่เป็นเลิศหรือได้รับรางวัลทรงคุณค่าสพฐ. OBEC AWARDS ด้านการบริหารจัดการระดับชาติ การประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ระดมสมองแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางในการบริหารที่มีประสิทธิผล เพื่อแก้ปัญหาเชิงลึก หรือให้ข้อเสนอแนะ ทำให้มีความเชื่อมั่นได้ว่ากลยุทธ์สามารถนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียนให้เกิดประสิทธิผลได้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศักดา ทัดสา ที่สรุปว่า กลยุทธ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านกระบวนการวิจัยมาหลายขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาพหุกรณี การประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การเก็บข้อมูลยืนยันจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการพัฒนากลยุทธ์นั้นทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข จนทำให้ได้กลยุทธ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังที่กัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 7 กลยุทธ์ (ศักดา ทัดสา, 2564)

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์โดยเรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคล กลยุทธ์ที่ 5 การวางแผนกลยุทธ์ กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม กลยุทธ์ที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร มีความเหมาะสมมากที่สุด ตามลำดับ และกลยุทธ์ที่ 4 การจัดกระบวนการ มีความเหมาะสมมาก จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคลเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก ทั้งนี้ เนื่องจาก “การบริหารงานบุคคล” มีความจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้บริหาร เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้บริหารดำเนินการบริหารบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดระบบงานที่มีคุณภาพส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรพิมล แม้นญาติ และคณะ ที่สรุปว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน เพราะการบริหารงานบุคคลในโรงเรียน เป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับคน ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ และมีประสิทธิภาพให้แก่ โรงเรียนได้อย่างมหาศาล ภายใต้สภาวการณ์ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ กิจกรรมที่ผู้บริหารจะเกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล คือ 1) การวิเคราะห์งาน การออกแบบงาน การวางแผน

2) การพยากรณ์กำลังคน การสรรหา การคัดเลือก การปฐมนิเทศ 3) การบรรจุการประเมินผลการปฏิบัติงาน การวางแผนพัฒนาอาชีพ การบริหารค่าตอบแทน ความปลอดภัย และ 4) สุขภาพตลอดจนการจูงใจในการทำงาน และผลการศึกษามีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลรายกลยุทธ์ (พรพิมล แม้นญาติ และคณะ, 2563)

3. คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากคู่มือมีการพัฒนาโดยการร่างคู่มือให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการทำวิจัยซึ่งการสร้างคู่มือ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาคู่มือฉบับร่างโดยการศึกษาจากข้อมูลการวิจัย เอกสารต่าง ๆ แล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 2) ตรวจสอบคุณภาพคู่มือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประเมินความเหมาะสม และ 3) การปรับปรุงข้อมูล และจัดทำรูปเล่มเพื่อนำไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล ทัดสา เรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คู่มือที่มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง ต้องประกอบด้วย 1) ร่างคู่มือ 2) นำไปประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญหรือทดลองใช้ และ 3) จัดทำรูปเล่มเพื่อนำใช้ ดังนั้น คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา จึงเป็นเอกสารที่บอกแนวทางการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีตลอดตนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของสถานศึกษาได้ (นฤมล ทัดสา, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

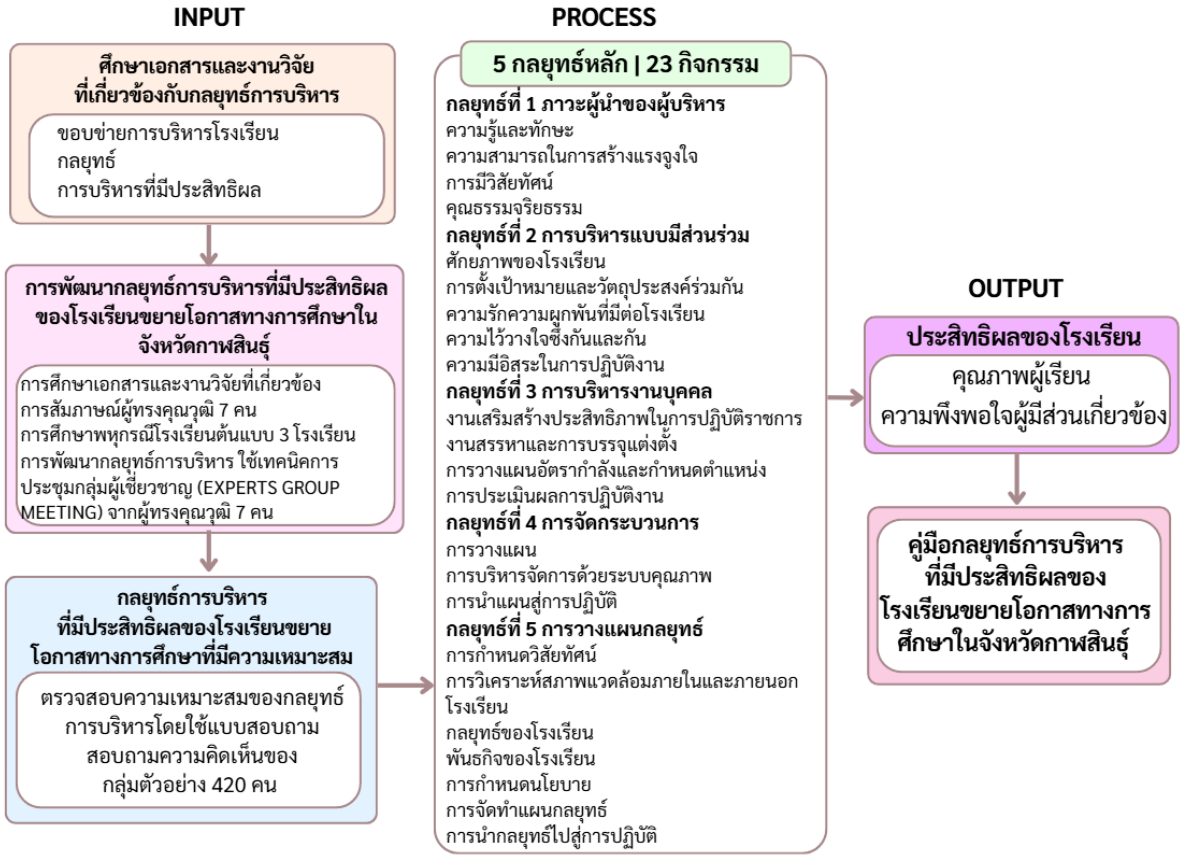
กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีโครงสร้างแนวคิดระบบ Input-Process-Output (IPO) คือ กรอบการทำงานพื้นฐานที่แบ่งขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

ในส่วนของ Input โมเดลได้รับข้อมูลจากกระบวนการวิจัย 3 แนวทาง ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ และการศึกษาพหุกรณีโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับรางวัลวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ กระบวนการดังกล่าวทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์

ในส่วนของ Process อันเป็นแกนกลางของโมเดล ประกอบด้วย กลยุทธ์การบริหาร 5 ด้าน รวม 23 กิจกรรม ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารงานบุคคล กลยุทธ์ที่ 4 การจัดกระบวนการ และกลยุทธ์ที่ 5 การวางแผนกลยุทธ์ กลยุทธ์ทั้ง 5 ด้านดำเนินงานในเชิงบูรณาการและเสริมซึ่งกันและกัน

ในส่วนของ Output แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับเครื่องมือ ได้แก่ คู่มือการใช้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.675) และระดับเป้าหมาย ได้แก่ ประสิทธิผลของโรงเรียนที่สะท้อนผ่านคุณภาพผู้เรียนและความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

โมเดลนี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาให้มีประสิทธิผลนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ใดกลยุทธ์หนึ่งโดดเดี่ยว หากแต่ต้องอาศัยกลยุทธ์ทั้ง 5 ด้านดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง นับตั้งแต่การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ การจัดกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในบริบทของสถานศึกษา ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 โมเดลกลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การบริหารที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารงานบุคคล การจัดกระบวนการ และการวางแผนกลยุทธ์ โดยจากองค์ประกอบดังกล่าวได้นำมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์การบริหาร 5 กลยุทธ์ ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยกลยุทธ์ด้านการบริหารงานบุคคลได้รับการประเมินสูงสุด รองลงมา คือ การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และการจัดกระบวนการ ตามลำดับ ทั้งนี้ คู่มือการใช้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินความเหมาะสมในระดับมากที่สุดเช่นกัน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียนนำกลยุทธ์และคู่มือที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยจัดทำแผนปฏิบัติการและสร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กรก่อนการนำไปใช้จริง และสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเชิงนโยบาย รวมถึงศึกษารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลด้วยกระบวนการวิจัยเชิงอนาคต ส่วนข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดให้กลยุทธ์การบริหารที่มีประสิทธิผลทั้ง 5 ด้านเป็นกรอบทิศทางหลักในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัด โดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาของเขตพื้นที่อย่างเป็นทางการ

และกำหนดให้มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้กลยุทธ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในทุกปีการศึกษา โดยเฉพาะกลยุทธ์ที่ 3 ด้านการบริหารงานบุคคล ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมสูงสุด ไปเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการบริหารโรงเรียน โดยเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะครูให้ตรงกับสาขาวิชาที่รับผิดชอบ การสรรหาบุคลากรให้เพียงพอต่อความต้องการ และการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

นฤมล ทัดสา. (2564). กลยุทธ์การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พรพิมล แม้นญาติ และคณะ. (2563). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 7(3), 156-170.

พรศักดิ์ ทิพย์วงษ์ทอง. (2560). รูปแบบการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พารดา หาบ้านแท่น. (2563). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสิทธิผลสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 11. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วัฒนา สายเชื้อ. (2561). กลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในงานวิชาการของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์. หนังสือเรียน.

ศักดา ทัดสา. (2564). กลยุทธ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา สำหรับโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์. (2565). ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา ปีการศึกษา 2565. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2567 จาก https://office2021.ksed.go.th/wp-content/uploads/2022/12/ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา.pdf

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2564. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2569 จาก https://boet.obec.go.th/wp-content/uploads/2023/01/BOOK-O-NET.pdf

บทความวิจัย

การศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์*

THE IMPACTS OF GLOBAL BOILING AND COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT ON CULTURAL TOURISM IN OLD CHINESE COMMUNITIES

ธนากร ทองธรรมสิริ*, โอชัญญา บัวธรรม, ปรีดา ไชยา
Tanakorn Thongtumsiri*, Ochanya Buatham, Preeda Chaiya
คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม ประเทศไทย
Faculty of Tourism and Hotel, Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand
*Corresponding author E-mail: tanakorn_thongtumsiri@hotmail.com
*Tel: 098-514-4624

บทคัดย่อ

การศึกษาศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน 3) เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชาวจีนจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 384 ราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และตัวแทนชุมชน จำนวน 18 ราย การทดสอบสมมติฐานเชิงปริมาณใช้สถิติสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและสถิติเชิงอนุมาน ขณะที่การศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า 1) การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (0.620) 2) การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน ทำให้ต้องมีการปรับตัวด้านรูปแบบและเวลาจัดกิจกรรม รวมถึงเน้นการอนุรักษ์กายภาพและการใช้เทคโนโลยีสีเขียวมากขึ้น (0.423) 3) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาบุคลากรในพื้นที่และการสืบทอดวัฒนธรรม ช่วยรักษาอัตลักษณ์และขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน (0.611) ผลการศึกษาเชิงคุณภาพสนับสนุนทิศทางเดียวกันกับสมมติฐานเชิงปริมาณ ดังนั้น การปรับตัวด้านรูปแบบและเวลาจัดกิจกรรม การอนุรักษ์กายภาพ การใช้เทคโนโลยีสีเขียว การพัฒนาบุคลากร และการสืบทอดวัฒนธรรมจะช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำสำคัญ: ภาวะโลกเดือด, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนเมืองเก่าชาวจีน

* Received 20 April 2026; Revised 9 May 2026; Accepted 15 May 2026

Abstract

This study aimed to 1) Study the relationship between tourism management in the global boiling era and community-based tourism management; 2) Study the impacts of tourism management in the global boiling era on cultural tourism in old Chinese communities; and 3) Study the impacts of community-based tourism management on cultural tourism in old Chinese communities. The quantitative sample consisted of 384 Thai tourists visiting the old Chinese community in Buriram province. The qualitative key informants included 18 representatives from government agencies, the private sector, and the community. Quantitative hypothesis testing utilized Pearson correlation and inferential statistics, while the qualitative study employed in-depth interviews and content analysis. The quantitative results revealed that: 1) Tourism management in the global boiling era had a positive relationship with community-based tourism management (0.620); 2) Tourism management in the global boiling era impacted cultural tourism in old Chinese communities, necessitating adaptations in activity formats and schedules, as well as an increased emphasis on physical conservation and the use of green technology (0.423); and 3) Community-based tourism management impacted cultural tourism in old Chinese communities, leading to local personnel development and cultural transmission, which helped preserve identity and drive sustainable cultural tourism (0.611). The qualitative results supported the quantitative hypotheses in the same direction. Therefore, adapting activity formats and schedules, physical conservation, using green technology, personnel development, and cultural transmission will help promote tourism management in the global boiling era and community-based tourism management.

Keywords: Global Boiling, Community-Based Tourism Management, Cultural Tourism, Old Chinese Communities

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันอุตสาหกรรมนี้กำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งสำคัญจากภาวะโลกเดือด (Global Boiling) ซึ่งเป็นคำนิยามใหม่ที่สื่อถึงความรุนแรงขั้นวิกฤตของปรากฏการณ์โลกร้อน (Greenpeace, 2023); (World Meteorological Organization, 2024) สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ที่ได้เน้นย้ำว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาความสมดุลที่ละเอียดอ่อนระหว่างการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม (UNWTO, 2023) ท่ามกลางวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมโลกที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้น

จากบริบทความเปลี่ยนแปลงระดับโลก สู่สภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ พบว่า เหตุการณ์ความร้อนสุดขั้วและความแปรปรวนของสภาพอากาศได้เปลี่ยนจากความเสี่ยงในอนาคต กลายมาเป็นความจริงที่ต้องเผชิญในปัจจุบัน (World Meteorological Organization, 2024) ผนวกกับผลสืบเนื่องจากการระบาดของโควิด - 19 ที่ทำให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจการท่องเที่ยวเมืองรองและชุมชนเพื่อแสวงหาประสบการณ์ท้องถิ่นที่แท้จริง (ธนากร ทองธรรมสิริ และโอชัญญา บัวธรรม, 2564) แนวโน้มนี้แม้จะดีต่อเศรษฐกิจฐานราก แต่นำมาซึ่งความเสี่ยงต่อชุมชนที่เปราะบาง อุณหภูมิที่สูงขึ้นและความไม่แน่นอนของฤดูกาลส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและปฏิทินการท่องเที่ยว บีบให้ต้องมีการปรับโครงสร้างการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ให้มีความยืดหยุ่น เพื่อลดความเสี่ยงด้านสุขภาพจากความร้อนของนักท่องเที่ยว และจัดการกับความเสื่อมโทรมของโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดจากสภาพอากาศสุดขั้ว (Haider, S. et al., 2023); (ธนากร ทองธรรมสิริ และโอชัญญา บัวธรรม, 2564)

สำหรับพื้นที่ศึกษาหลัก คือ ชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งโดดเด่นด้วยมรดกทางสถาปัตยกรรมไทย - จีน และประเพณีดั้งเดิม กำลังเผชิญกับผลกระทบดังกล่าวอย่างชัดเจน ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ว่าภาวะโลกเดือดทำให้นักท่องเที่ยวหลีกเลี่ยงกิจกรรมกลางแจ้ง ลดระยะเวลาเยี่ยมชม หรือเปลี่ยนไปสถานที่ที่มีเครื่องปรับอากาศ (Rungchavalnont, P., 2022) ในขณะที่โครงสร้างไม้เก่าแก่และวัตถุโบราณก็เผชิญการเสื่อมสภาพที่เร็วขึ้นจากความร้อนและความชื้น (ธนากร ทองธรรมสิริ และโอชัญญา บัวธรรม, 2564) นอกจากนี้ ชุมชนยังมีความท้าทายเรื่องคนรุ่นใหม่ที่อาจขาดแรงจูงใจในการสืบสานประเพณี (เมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ, 2565) ซึ่งหากขาดการปรับตัวกิจกรรมการท่องเที่ยวอาจเสี่ยงต่อการเสื่อมถอย ด้วยสภาพปัญหาที่ซับซ้อนนี้

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการจำเป็นเร่งด่วนในการหาแนวทางรับมือกับผลกระทบจากวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมที่เริ่มส่งผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผลประโยชน์สำคัญที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัย คือ การได้มาซึ่งองค์ความรู้และข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำไปสู่การกำหนด กลยุทธ์การปรับตัวที่ยืดหยุ่นอย่างเป็นรูปธรรม (อาทิ การปรับรูปแบบและเวลาจัดกิจกรรม การอนุรักษ์กายภาพควบคู่กับการบูรณาการเทคโนโลยีสีเขียว และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร) ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เติบโตได้อย่างยั่งยืนภายใต้สภาวะโลกเดือดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 18 คน ประกอบไปด้วย ภาคเอกชน ตัวแทนชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 18 คน โดยใช้วิธีการ การเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การศึกษาครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคย หรือมาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่า ชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างน้อย 1 ครั้ง จำนวน 384 คน แบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ด้วยการเปิดตารางจำนวนของกลุ่มตัวอย่างของ Cochran, W. G. โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก การเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การใช้สถิติเชิงพรรณนา และการใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐานในการศึกษา (Cochran, W. G., 1953) อันได้แก่ Pearson’s Correlation Coefficient ใช้ทดสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linear Correlation) ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ (Interval/Ratio Scale) เหมาะสมกับการทดสอบสมมติฐานที่ 1 และการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis): ใช้เพื่อหาผลกระทบของตัวแปรอิสระต่อตัวแปรตาม เหมาะสมกับการทดสอบสมมติฐานที่ 2 - 3

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเชิงปริมาณ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 มีอายุ 50 - 59 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 26.6 มีสถานภาพโสด จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 69.27 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 72.66 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว 160 คน คิดเป็นร้อยละ 41.7 มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 50,000 บาท จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2 และส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในภาคกลาง จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นครั้งที่ 2 จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 40.89 โดยเดินทางมาท่องเที่ยวกับเพื่อน จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 45.83 เดินทางมาโดยไปเช้าเย็นกลับ จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 63.80 ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ จากเพื่อนหรือญาติ จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 82.81 โดยมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวครั้งนี้ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 36.5 และส่วนใหญ่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 275 คน คิดเป็นร้อยละ 71.61 เพราะมีความสนใจในวัฒนธรรม มีกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ สถานที่สวยงาม สนุกสนาน อาหารอร่อย โดยมีการรายงานสถิติเชิงพรรณนาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือด (IV1)	4.02	.67	มาก
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (IV2)	4.20	.58	มาก
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน (DV)	4.23	.79	มาก

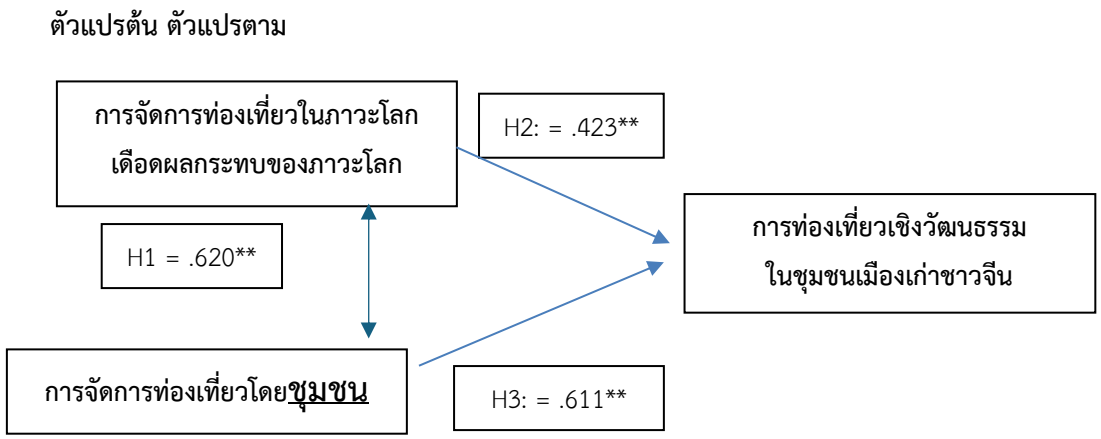
จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือด (IV1) มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .67 การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.20 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .58 และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.23 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .79

ตารางที่ 2 สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

	IV1	IV2	DV
IV1	1		
IV2	.620**	1	
DV	.363**	.451**	1

** p< 0.01 (Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed))

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง เท่ากับ .620 กับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับน้อยกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีนเท่ากับ .363 นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับกลางกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีนอย่างมีนัยสำคัญ

ภาพที่ 1 ผลการทดสอบ ** p< 0.01

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลกระทบการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน และจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จากภาพที่ 2 พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดผลกระทบของภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดผลกระทบของภาวะโลกเดือดมีผลกระทบเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 2 และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลกระทบเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีนซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 3

จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าภาวะโลกเดือดเป็นปัจจัยวิกฤตที่ส่งผลกระทบโดยตรงและรุนแรงต่อการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน โดยส่งผลใน 3 มิติหลัก:

ด้านเศรษฐกิจ สภาพอากาศที่แปรปรวนส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกรในจังหวัด ซึ่งเป็นกำลังซื้อหลัก ทำให้การจับจ่ายใช้สอยในการท่องเที่ยวลดลง นักท่องเที่ยวระมัดระวังการใช้จ่ายมากขึ้น

ด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (สังคม) อุณหภูมิที่ร้อนจัดทำให้นักท่องเที่ยวหลีกเลี่ยงกิจกรรมกลางแจ้งในช่วงกลางวัน หันไปใช้บริการห้างสรรพสินค้าแทน และจะออกมาท่องเที่ยวชุมชนเพียงช่วงสั้น ๆ ในเวลาเย็น ส่งผลให้ระยะเวลาพำนักและโอกาสในการสร้างรายได้ของชุมชนลดลง

ด้านสิ่งแวดล้อมและกายภาพ ความร้อนและความชื้นที่รุนแรงสร้างความเสียหายต่อมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ภาพเขียนสีโบราณซีดจางเร็วขึ้น ไม้แกะสลักเกิดการปริแตก

ตัวอย่างคำพูดสนับสนุน:

“...ภาวะโลกเดือดที่เรากำลังพูดกันนั้น ส่งผลกระทบทั้งหมด... สภาพอากาศ อุณหภูมิก็เป็นอีกตัวแปร เนื่องจากนักท่องเที่ยวเกิดความกังวลเรื่องความปลอดภัยและความไม่แน่นอนของสภาพอากาศ...” (ดร.เสกข์สรร ธีระวาณิชย์, 2568)

“...จะสังเกตได้ว่าขนาดช่วงเวลาเย็นแล้ว พระอาทิตย์ก็ยังไม่ตกแดดยังแรง นักท่องเที่ยวที่ไหนจะมาเดินท่องเที่ยว... กว่าพ่อค้าแม่ค้าจะขายของได้นักท่องเที่ยวจะมาเดินก็ช่วงค่ำ ๆ...” (นายณรงค์ ธำรงค์อนันต์สกุล, 2568)

“...โครงสร้างตัวตึกอาคาร... ตัวอาคารได้ลงสีและเขียนลายภาพวาดที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนไว้ ซึ่งหากอากาศที่ร้อนขึ้นแสงอาทิตย์จะสาดเข้ามาทางตัวตึกทำให้สีภาพเขียนจางลงไปอย่างชัดเจน...” (นายอนุชิต เหลืองชัยศรี, 2568)

ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการศึกษาชี้ว่า การจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญในการรักษาวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันชุมชนกำลังเผชิญความท้าทายเรื่องบุคลากรและการสืบทอด

ด้านศักยภาพบุคลากร ขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในการสืบสานองค์ความรู้ ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุเริ่มลดน้อยลง จำเป็นต้องมีการอบรมเพื่อสร้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นรุ่นใหม่

ด้านการวางแผนและการมีส่วนร่วม ในอดีตชุมชนมักดำเนินงานกันเอง ขาดการประสานงานกับภายนอก แต่ปัจจุบันเริ่มมีการปรับตัวโดยดึงภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและประชาสัมพันธ์มากขึ้น

ด้านการสนับสนุน ภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณและนโยบาย ส่วนภาคเอกชนช่วยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

ตัวอย่างคำพูดสนับสนุน:

"...การพัฒนาบุคลากรต้องมีการต่อเนื่อง... เพราะหากไม่มีการวางแผนบุคลากรรุ่นเก่าไม่สามารถอธิบายให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ได้ ก็จะเกิดปัญหาที่ตามมา คือ การหายไปของวัฒนธรรมความรู้..." (นายภคินท์ ไทยทองหลาง, 2568)

"...การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบร่วมกับคนในชุมชนนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็น ภาครัฐและภาคเอกชนไม่ควรทำงานโดยลำพัง แต่ต้องวางแผนร่วมกับคนในชุมชน..." (นภัสนันท์ พิริยโรจนสิน, 2568)

การปรับตัวเพื่อความยั่งยืนในภาวะโลกเดือด

ข้อมูลเชิงคุณภาพยืนยันว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องปรับเปลี่ยน รูปแบบให้สอดคล้องกับภาวะโลกเดือด เพื่อรักษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้

ด้านการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม เลื่อนเวลากิจกรรมกลางแจ้งไปเป็นช่วงเย็น หรือย้ายเข้าสู่พื้นที่ในร่ม (Indoor)

ด้านการจัดการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดกิจกรรมที่ก่อมลพิษ เช่น การลดการเผากระดาษเงิน กระดาษทอง การใช้ธูป/เทียนไฟฟ้า และการส่งเสริมการใช้รถพลังงานไฟฟ้าในการรับส่งนักท่องเที่ยว

ด้านนวัตกรรมควบคู่การอนุรักษ์ การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสื่อสารและอำนวยความสะดวก โดยยังคงแก่นแท้ของประเพณีไว้

ตัวอย่างคำพูดสนับสนุน:

"...กิจกรรมความเชื่อประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาก็คงต้องดำรงให้สืบทอดต่อไป แต่จะต้องปรับเปลี่ยนเรื่องของกิจกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต..." (นายณรงค์ ธำรงค์อนันต์สกุล, 2568)

"...สิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยน คือ การค่อย ๆ ปรับทัศนคติของคนในชุมชนที่เป็นรุ่นเก่า ให้มีความเข้าใจถึงภัยของปัญหาโลกเดือด ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน..." (นายธีระ ทองธรรมสิริ, 2568)

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพนี้ สนับสนุนสมมติฐานการวิจัยเชิงปริมาณ ในทุกประเด็น โดยชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ภาวะโลกเดือด ไม่ใช่เพียงภัยคุกคามทางกายภาพ แต่เป็นตัวแปรเร่งที่บีบให้ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านโครงสร้าง การบริหารคน และรูปแบบกิจกรรม เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน (เชิงบวก) ในระดับสูง (r = .620) กับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดผลกระทบของภาวะโลกเดือดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 1 ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่าวิกฤตสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้เกิดความร่วมมือในชุมชน กล่าวคือ ความรุนแรงของภาวะโลกเดือดไม่ได้เป็นเพียงปัญหาสภาพอากาศ แต่เป็นปัจจัยคุกคามความอยู่รอดของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินงานในรูปแบบเดิมได้ จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มและจัดการร่วมกันเพื่อปรับตัว เหตุผลที่ผลการศึกษาออกมาในลักษณะนี้ เนื่องจากภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตและรายได้ของคนในชุมชน ดังที่ข้อมูลเชิงคุณภาพระบุว่านักท่องเที่ยวลดลงเพราะอากาศร้อนและสินค้าเกษตรเสียหายแรงกดดันนี้บีบให้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ต้องทำงานหนักขึ้นและรัดกุมขึ้นเพื่อหาทางออก เช่น การปรับเปลี่ยนเวลากิจกรรมหรือการใช้นวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย ที่ชี้ให้เห็นว่าภาวะโลกเดือดสร้างความเสียหายในวงกว้างทั้งเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดการเพื่อรับมือ (เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย, 2563) นอกจากนี้ การที่ชุมชนต้องปรับตัวโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (ภาครัฐ เอกชน ประชาชน) ในการวางแผนรับมือภัยธรรมชาติตามที่พบในผลการสัมภาษณ์ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ ที่พบว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การค้นหาปัญหาไปจนถึงการร่วมตัดสินใจ ซึ่งในบริบทนี้ คือ การร่วมกันตัดสินใจจัดการกับปัญหาโลกเดือด (เมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ, 2565)

2. การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (มีนัยสำคัญทางสถิติ) เหตุผลสำคัญ คือ การจัดการที่ดี คือ เกราะป้องกันมรดกทางวัฒนธรรม หากปราศจากการจัดการรับมือกับภาวะโลกเดือดที่ดี การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะได้รับความเสียหายจนไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพชี้ชัดว่า ภาวะโลกเดือดทำลายทั้งตัวมรดกวัฒนธรรม (เช่น ภาพเขียนสีจาง ไม้แกะสลักแตกจากความร้อน) และบรรยากาศการท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยวหลบแดด ไม่เดินชมเมือง) ดังนั้น เมื่อมีการจัดการที่ดี เช่น การย้ายกิจกรรมไปช่วงเย็น การดูแลรักษาอาคารสถานที่ให้ทนต่อสภาพอากาศ หรือการอำนวยความสะดวกเรื่องความเย็น จึงส่งผลทางบวกโดยตรงทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังคงดำเนินต่อไปได้และมีคุณภาพ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sæþórsdóttir, A. et al. ที่อธิบายว่าผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับภาวะโลกเดือด ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว หากขาดการจัดการย่อมเกิดผลกระทบเชิงลบ แต่หากมีการจัดการย่อมรักษาสถานที่ท่องเที่ยวไว้ได้ (Sæþórsdóttir, A et al., 2020) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ กิจอุดม เสือเจริญ และรัชยา ภักดีจิตต์ ที่เสนอว่าแนวทางการพัฒนาเมืองเก่าต้องอาศัยการจัดการภูมิทัศน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ไขความเสื่อมโทรม ซึ่งในการศึกษานี้ การจัดการในภาวะโลกเดือด ก็คือ รูปแบบหนึ่งของการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมของเมืองเก่า (กิจอุดม เสือเจริญ และรัชยา ภักดีจิตต์, 2562)

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากชุมชน คือ เจ้าของและผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าชาวจีน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับคนและกระบวนการจัดการของคนในชุมชน จากข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า การท่องเที่ยวจะยั่งยืนได้ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในการเล่าเรื่อง และการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ หากการจัดการโดยชุมชนเข้มแข็ง (มีการฝึกอบรม มีแผนงาน มีการถ่ายทอดความรู้) ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีและเกิดความประทับใจ (ดังที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่าประทับใจในวัฒนธรรมและจะกลับมาอีก) ในทางตรงกันข้าม หากขาดการจัดการ ขาดคนรุ่นใหม่สืบสาน วัฒนธรรมก็จะสูญหายและการท่องเที่ยวก็จะล่มสลาย ความสอดคล้องนี้สนับสนุนงานวิจัยของ ประพันธ์พงษ์ ชิณพงษ์ ที่พบข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าการนำหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (โดยชุมชน) มาปฏิบัติ ส่งผลให้มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับดีมาก (ประพันธ์พงษ์ ชิณพงษ์, 2560) และยังสอดคล้องกับ อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา ที่ระบุว่าศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคม (ซึ่งบริหารจัดการโดยชุมชน) ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การที่ชุมชนเมืองเก่าชาวจีนจังหวัดบุรีรัมย์มีการดึงภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและประชาสัมพันธ์ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประสบความสำเร็จ (อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มุ่งทำความเข้าใจผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่าชาวจีน จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผล ได้ดังนี้ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวหญิง อายุ 50 - 59 ปี เดินทางมากับเพื่อนแบบไปเช้าเย็นกลับ และมีความตั้งใจจะกลับมาท่องเที่ยวซ้ำเนื่องจากประทับใจในวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือด การจัดการโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทั้งหมด สำหรับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบเชิงบวกต่อทั้งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ส่งผลเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นกัน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ สอดคล้องและสนับสนุนผลเชิงปริมาณ โดยพบว่า ภาวะโลกเดือด เป็นวิกฤตที่กระทบ 3 มิติหลัก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (กำลังซื้อลดลง) ด้านสังคมและพฤติกรรม (นักท่องเที่ยวหลีกเลี่ยงอากาศร้อนจัดในช่วงกลางวันและลดเวลาพำนัก) และด้านกายภาพ (ความร้อนทำลายสถาปัตยกรรมและภาพวาดโบราณ) วิกฤตนี้บีบบังคับให้ชุมชนต้องเร่งปรับตัว ทั้งการเลื่อนกิจกรรมไปช่วงเย็น (Night Tourism) การใช้นวัตกรรมรักษ์โลก (ธูปไฟฟ้า, รถ EV) รวมถึงการแก้ปัญหาขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดวัฒนธรรมผ่านการบูรณาการความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้1) การปรับตัวด้านรูปแบบและเวลาจัดกิจกรรม ชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรปรับตัวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่หลีกเลี่ยงความร้อน โดยเน้นจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในช่วงเย็นถึงค่ำ (Night Tourism) หรือปรับปรุงพื้นที่จัดกิจกรรมให้เป็นพื้นที่ในร่ม (Indoor)

ที่มีระบบระบายอากาศที่ดี เพื่อยืดระยะเวลาพำนักและเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ 2) การอนุรักษ์กายภาพและการใช้เทคโนโลยีสีเขียว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณเพื่อบูรณะและนำนวัตกรรมมาเคลือบปกป้องสถาปัตยกรรมไม้และภาพวาดโบราณให้ทนทานต่อสภาพอากาศสุดขั้ว นอกจากนี้ ชุมชนควรส่งเสริมแคมเปญลดมลพิษอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้ธูป/เทียนไฟฟ้า ลดการเผากระดาษเงินกระดาษทอง และใช้รถพลังงานไฟฟ้า (EV) ในการนำเที่ยว และ 3) การพัฒนาบุคลากรและการสืบทอดวัฒนธรรม ภาครัฐและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรจัดทำโครงการยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่ สร้างแรงจูงใจให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อป้องกันการสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

กิจอุดม เสือเจริญ และรัชยา ภักดีจิตต์. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดน่าน. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 11(3), 223-250.

ดร.เสกข์สรร ธีระวาณิชย์. (18 พ.ค 2568). ความแปรปรวนของสภาพอากาศ อุณหภูมิ และภัยธรรมชาติส่งผลต่อจำนวนและการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

ธนากร ทองธรรมสิริ และโอชัญญา บัวธรรม. (2564). แนวทางสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสัมผัสประสบการณ์ท้องถิ่นในเขตพื้นที่เมืองเก่าบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 3(1), 21-34.

นภัสนันท์ พิริยโรจนสิน. (14 มิ.ย 2568). การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดทิศทางและจัดการด้านการท่องเที่ยว. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

นายณรงค์ ธำรงค์อนันต์สกุล. (2 มิ.ย 2568). ภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรม. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

นายธีระ ทองธรรมสิริ. (2 มิ.ย 2568). ด้านการจัดการความยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยว. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

นายภคินท์ ไทยทองหลาง. (14 มิ.ย 2568). การพัฒนาและสนับสนุนบุคลากรรุ่นใหม่ให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

นายอนุชิต เหลืองชัยศรี. (4 มิ.ย 2568). ภาวะโลกเดือดส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างตัวตึกอาคาร... ตัวอาคารได้ลงสีและเขียนลายภาพวาดที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนไว้ ซึ่งหากอากาศที่ร้อนขึ้นแสงอาทิตย์จะสาดเข้ามาทางตัวตึกทำให้สีภาพเขียนจางลงไปอย่างชัดเจน. (นายธนากร ทองธรรมสิริ, ผู้สัมภาษณ์)

ประพันธ์พงษ์ ชิณพงษ์. (2560). การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อการพัฒนามาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดในเขตภาคกลาง. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11(2), 100-114.

เมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 18(1), 1-25.

เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย. (2563). ผลกระทบวิกฤต COVID-19 กับเศรษฐกิจโลก: This Time is Different. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2567 จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_1Mar2020.html

อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยใช้ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสตร์. มหาวิทยาลัยรังสิต.

Cochran, W. G. (1953). Matching in analytical studies. American Journal of Public Health and the Nations Health, 43(6), 684-691.

Greenpeace. (2023). 2023 in review. Retrieved January 8, 2024, from https://www.greenpeace.org/southeastasia/story/64398/2023-a-year-in-review/

Haider, S. et al. (2023). Simulation of the potential impacts of projected climate and land use change on runoff under CMIP6 scenarios. Water, 15(19), 3421. https://doi.org/10.3390/w15193421.

Rungchavalnont, P. (2022). Community-Based Tourism: Empowering Local Champions for Sustainable Tourism in Thailand. Retrieved January 8, 2024, from https://www.undp.org/thailand/blog/community-based-tourism-empowering-local-champions-sustainable-tourism-thailand

Sæþórsdóttir, A et al. (2020). From boiling to frozen? The rise and fall of international tourism to Iceland in the era of overtourism. Environments, 7(8), 59. https://doi.org/10.3390/environments7080059.

UNWTO. (2023). Ethics, culture and social responsibility. Retrieved January 8, 2024, from https://www.unwto.org/ethics-culture-and-social-responsibility

World Meteorological Organization. (2024). World Meteorological Organization (WMO). Retrieved January 8, 2024, from https://wmo.int/news/media-centre/wmo-confirms-2023-smashes-global-temperature-record

บทความวิจัย

การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู*

DEVELOPING LEADERS TO PROMOTE SMART COMMUNITIES IN NONG BUA LAMPHU

ฤทธิชัย พิลาไชย*, ธนกฤต ทุริสุทธิ์, บุษกร สุขแสน, ไพศาล ดาแร่, วิไลลักษณ์ ขาวสะอาด

Rittichai Pilachai*, Thanakrit Thurisut, Bussagorn Suksan, Paisal Darae, Wilailak Khaosaard

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี อุดรธานี ประเทศไทย

Graduate School, Udonthani Rajabhat University, Udonthani, Thailand

*Corresponding author E-mail: r.pilachai@udru.ac.th

*Tel: 081-262-1161

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู 2) สร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู และ 3) พัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 ประชากรที่ศึกษา จำนวน 274 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 วิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม ระยะที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม ระยะที่ 3 กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้แบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับศักยภาพในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ รวมทั้งหมด 20 โครงการ/กิจกรรม ผลประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = 0.75) และความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.80) และ 3) ผลการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ โดยเน้นการใช้ AI เทคโนโลยีเกษตรกรแม่นยำ และการเรียนรู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.65)

คำสำคัญ: การพัฒนาผู้นำ, การส่งเสริม, ชุมชนเมืองอัจฉริยะ, ภาวะผู้นำ, กลยุทธ์การพัฒนา

* Received 17 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 21 May 2026

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the potential and development needs of smart community promotion leaders in Nong Bua Lamphu Province; 2) To establish development strategies for smart community promotion leaders in Nong Bua Lamphu Province; and 3) To develop model smart community promotion leaders. This study employed a mixed-methods research design divided into three phases. In Phase 1, the population consisted of 274 individuals selected through purposive sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.82. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. In Phase 2, the target group comprised 30 individuals selected through purposive sampling. The instruments used were suitability and feasibility evaluation forms. In Phase 3, the target group consisted of 30 individuals selected through purposive sampling. The instrument used was a satisfaction evaluation form. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, supplemented by content analysis. The research findings revealed that: 1) The overall level of potential for developing smart community promotion leaders in Nong Bua Lamphu Province was at a high level, while the overall development needs were at a high level. 2) The development strategies for smart community promotion leaders consisted of 7 strategies, totaling 20 projects/activities. The overall suitability of the strategies was at a high level ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = 0.75), and the overall feasibility was also at a high level ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.80). and 3) Regarding the development of model smart community promotion leaders-emphasizing the use of AI, precision agricultural technology, and operational learning to create area-based change agents-the overall satisfaction was at a high level ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.65)

Keywords: Developing Leaders, Promote, Smart Communities, Development Strategies, Leadership

บทนำ

การพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership Development) เป็นแนวคิดที่ได้รับการศึกษาและให้ความสำคัญมาอย่างยาวนานในหลากหลายสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยา สังคมวิทยา ธุรกิจ และการบริหารจัดการ ความเป็นมาของการพัฒนาภาวะผู้นำสามารถสืบย้อนไปได้ถึงยุคโบราณที่มนุษย์เริ่มมีการรวมกลุ่มและต้องการผู้ชี้นำ แต่การศึกษาอย่างเป็นระบบและเป็นวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มมีขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 20 ในยุคแรกเริ่ม แนวคิดภาวะผู้นำ มักจะถูกมองว่าเป็น คุณสมบัติเฉพาะตัว หรือ พรสวรรค์ ที่ติดตัวมากับบุคคล เช่น ความกล้าหาญ สติปัญญา หรือคาริสม่า (Stogdill, R. M., 1974) การพัฒนาจึงเน้นไปที่การคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวให้มาเป็นผู้นำ อย่างไรก็ตามงานวิจัยต่อมา พบว่า คุณสมบัติเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายความสำเร็จของผู้นำได้อย่างสมบูรณ์ ต่อมาในทศวรรษ 1940 - 1960s แนวคิดด้านพฤติกรรม ได้รับความนิยมมากขึ้น โดยมุ่งเน้นที่ พฤติกรรมของผู้นำว่าผู้นำที่ประสบความสำเร็จมีพฤติกรรมอย่างไร เช่น การให้ความสำคัญกับงาน (Task-oriented) หรือการให้

ความสำคัญกับความสัมพันธ์ (Blake, R. & Mouton, J., 1964) แนวคิดนี้เปิดประตูสู่การพัฒนาภาวะผู้นำผ่านการฝึกอบรมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ในช่วงทศวรรษ 1970 - 1980s แนวคิดสถานการณ์ ได้เข้ามามีบทบาทโดยชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หรือบริบทที่แตกต่างกัน ผู้นำที่ประสบความสำเร็จในสถานการณ์หนึ่งอาจไม่ประสบความสำเร็จในอีกสถานการณ์หนึ่ง แนวคิดนี้ทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำมีความซับซ้อนและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น โดยเน้นการปรับตัวของผู้นำให้เข้ากับสถานการณ์ แต่ในยุคปัจจุบัน แนวคิดภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำที่แท้จริง ได้รับความสนใจอย่างมาก (Bass, B. M., 1985); (Avolio, B. J. & Gardner, W. L., 2005) ผู้นำไม่ได้เป็นเพียงผู้สั่งการ แต่เป็นผู้ที่ สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาศักยภาพของผู้ตาม ให้ไปสู่เป้าหมายที่สูงขึ้น การพัฒนาภาวะผู้นำจึงเน้นที่การพัฒนาคุณสมบัติภายใน การสร้างวิสัยทัศน์ และการสร้างแรงจูงใจ

ในส่วนของชุมชนเมืองอัจฉริยะ เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของประชากรเมือง การขยายตัวของเทคโนโลยี และความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เพิ่มขึ้นทั่วโลก แนวคิดเมืองอัจฉริยะมีรากฐานมาจากหลายกระแสและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี โดยมีจุดเริ่มต้นจาก 1) การใช้เทคโนโลยีในเมือง 2) บทบาทของ International Business Machines Corporation และบริษัทเทคโนโลยี แนวคิด “Smart Planet” และ “Smarter Cities” ของ International Business Machines Corporation ในช่วงต้นทศวรรษ 2000s มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้แนวคิดเมืองอัจฉริยะเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีเซ็นเซอร์ การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อแก้ปัญหาเมืองและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (International Business Machines Corporation, 2010) 3) การขยายขอบเขตสู่มิติที่หลากหลาย 4) การตอบสนองต่อการขยายตัวของเมือง การเติบโตของประชากรในเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ 5) การผสานรวมเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง การประมวลผลแบบคลาวด์ การเชื่อมต่อ 5G และ AI ทำให้การสร้างเมืองอัจฉริยะมีความเป็นไปได้และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้เมืองสามารถเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แบบเรียลไทม์ (Wikipedia contributors, 2026) สำหรับชุมชนอัจฉริยะ (Smart Community) คือ ชุมชนที่ใช้เทคโนโลยี ดิจิทัล ความรู้ และนวัตกรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาพแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยให้องค์กรท้องถิ่น ประชาชน ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการออกแบบและขับเคลื่อนโครงการร่วมกัน โดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่และความต้องการจริงของชุมชน เมื่อสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัล แนวคิดเมืองอัจฉริยะและชุมชนอัจฉริยะถูกใช้เป็นกรอบยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านเทคโนโลยีและข้อมูล แต่หลักฐานเชิงทบทวนชี้ว่า หากการออกแบบเน้นเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลางมากเกินไป ผลลัพธ์จะไม่สอดคล้องกับบริบทสังคม วัฒนธรรม และความต้องการจริงของประชาชน โดยเฉพาะในชนบท (Wang, F. Y. et al., 2022); (Irvine, K. N. et al., 2022); (Junaidi, A. et al., 2025) งานไทยร่วมสมัยสะท้อนทิศทางเดียวกัน เช่น กรอบความรู้สมาร์ทคอมมูนิตี้ในสังคมไทยที่เน้นทุนทางสังคม การมีส่วนร่วม และความเหมาะสมเชิงบริบท (อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, 2563) ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายที่ชี้ว่าท้องถิ่นจะเดินหน้าสมาร์ทซิตี้ได้อย่างสมดุลเมื่อมีการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีกับบริบทชุมชนอย่างเหมาะสม (กฤษฎา แก้ววัดปริง, 2566); (กฤษฎา แก้ววัดปริง, 2568)

สำหรับการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมา เนื่องจากการพัฒนาชุมชนอัจฉริยะ (Smart Community) ไม่ใช่เพียงแค่การติดตั้งเทคโนโลยีล้ำสมัย แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศที่บูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับชีวิตผู้คนและการบริหารจัดการเมืองอย่างชาญฉลาด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และสร้างความยั่งยืน ในบริบทนี้ ผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้องมีความสามารถในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งทำงานข้ามภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เทคโนโลยีและนวัตกรรมถูกนำมาใช้ให้เกิดผลสูงสุดต่อชุมชน ผู้นำที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะสามารถนำพาการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนนี้ไปสู่ความสำเร็จได้ เหตุผลที่สำคัญต่อการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ได้แก่ 1) การบูรณาการเทคโนโลยีกับวิสัยทัศน์ของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถในการ มองเห็นภาพรวม และเชื่อมโยงเทคโนโลยี เข้ากับเป้าหมายการพัฒนาเมือง ไม่ใช่แค่การนำเทคโนโลยีมาใช้แบบไร้ทิศทาง (Nam, T. & Pardo, T. A., 2011) การพัฒนาภาวะผู้นำจึงช่วยให้ผู้นำมีความเข้าใจในศักยภาพของเทคโนโลยี และสามารถนำมาออกแบบโซลูชันที่ตอบโจทย์ความท้าทายเฉพาะของเมืองได้อย่างแท้จริง เช่น การใช้ AI ในการจัดการพลังงาน หรือ IoT ในการควบคุมการจราจร 2) การขับเคลื่อนความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การพัฒนาชุมชนอัจฉริยะต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน ผู้นำที่ได้รับการพัฒนาจะมีความสามารถในการ สร้างเครือข่าย ประสานงาน และ สร้างความไว้วางใจ ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและลดความขัดแย้ง 3) การจัดการกับความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลง: การสร้างเมืองอัจฉริยะเกี่ยวข้องกับระบบที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ผู้นำต้องมีความสามารถในการคิดเชิงระบบ แก้ปัญหาที่ซับซ้อน และปรับตัว ให้เข้ากับเทคโนโลยีและสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น (Anthopoulos, L. G., 2015) การพัฒนาภาวะผู้นำช่วยเสริมสร้างทักษะเหล่านี้ รวมถึงความยืดหยุ่นและความสามารถในการนำพาองค์กรภายใต้ความไม่แน่นอน 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง หัวใจของเมืองอัจฉริยะ คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของพลเมือง การพัฒนาภาวะผู้นำจะช่วยให้ผู้นำสามารถ สื่อสารวิสัยทัศน์ ของชุมชนอัจฉริยะให้ประชาชนเข้าใจ รับฟังความคิดเห็น และ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและบริการของเมืองอย่างแท้จริง (Caragliu, A. et al., 2011) 5) การสร้างความยั่งยืนและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ผู้นำในชุมชนอัจฉริยะต้องมีความเข้าใจในเรื่องความยั่งยืน ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึง ประเด็นด้านจริยธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัยทางไซเบอร์ การพัฒนาภาวะผู้นำช่วยให้ผู้นำสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของค่านิยมที่ถูกต้อง และสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในการใช้ชีวิตในเมืองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และ 6) การเป็นผู้ริเริ่มและผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ผู้นำจึงต้องมีคุณสมบัติของ ผู้นำเชิงปฏิรูป ที่สามารถ สร้างแรงบันดาลใจ กำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และกระตุ้นให้ผู้คนมองเห็นถึงประโยชน์ ของการเปลี่ยนแปลง (Bass, B. M., 1985) การพัฒนาภาวะผู้นำจึงเน้นการเสริมสร้างความสามารถในการนำการเปลี่ยนแปลงและรับมือกับความท้าทายที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในการขับเคลื่อนชุมชนอัจฉริยะนั้น ผู้นำไม่เพียงแต่ต้องมีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการเปลี่ยนแปลง แต่จำเป็นต้องได้รับการเสริมสร้าง สมรรถนะดิจิทัล (Digital Competencies) เฉพาะด้านอย่างเป็นระบบ แต่จะต้องประกอบด้วยสมรรถนะเหล่านี้ ได้แก่ การตระหนักรู้ทางเทคโนโลยี (Technology Awareness)

ความสามารถในการเลือกสรรนวัตกรรมที่ตอบโจทย์พื้นที่ เช่น เทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การบริหารจัดการข้อมูลชุมชน (Data Management) ความเข้าใจในการใช้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ไม่ใช่การคาดเดา การสื่อสารดิจิทัลเพื่อการมีส่วนร่วม (Digital Communication) การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบชุมชนอัจฉริยะได้อย่างกว้างขวาง

สำหรับจังหวัดหนองบัวลำภู จัดตั้งขึ้นเป็นจังหวัดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2536 มีพื้นที่ประมาณ 3,859 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู นากลาง นาวัง โนนสัง ศรีบุญเรือง และสุวรรณคูหา มีทั้งหมด 58 ตำบล และ 687 หมู่บ้าน ปัจจุบัน มีหลายชุมชนที่กำลังจะกลายเป็นเมือง (Community Becoming A City) เป็นพื้นที่ซึ่งมีการเปลี่ยนผ่านจากสังคมท้องถิ่นขนาดเล็ก ไปสู่สังคมเมืองที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของผู้คน การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้หมายถึงเพียงการสร้างอาคารหรือถนนใหม่เท่านั้น แต่หมายถึง การปรับตัวของคนในชุมชนต่อรูปแบบการดำรงชีวิตแบบเมือง อย่างไรก็ตาม แม้จังหวัดหนองบัวลำภูจะมีศักยภาพในการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นเมือง (Community Becoming A City) แต่ความท้าทายเชิงพื้นที่ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวประชากรค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) ในระดับครัวเรือน เนื่องจากต้นทุนการเข้าถึงเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่ทำการศึกษา การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเตรียมความของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู
3. เพื่อพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู มีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรของการวิจัย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จาก 6 อำเภอ 59 ตำบล มีจำนวนทั้งหมด 274 คน ถูกคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากพื้นที่ตำบลป่าไม้งาม ตำบลอุทัยสวรรค์ ตำบลวังปลาป้อม ตำบลนาด่าน ตำบลเมืองใหม่ และตำบลบ้านค้อ

เครื่องมือวิจัย แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับศักยภาพและความต้องการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ มีลักษณะเป็นแบบตอบสนองคู่ (Dual Response Format Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ระดับศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ส่วนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน อ้างอิงเกณฑ์ IOC ของ Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. ซึ่งมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.67 ในทุกข้อคำถาม การวิจัยครั้งนี้ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา ระหว่าง 0.67 - 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์ประเมิน นอกจากนี้ แบบสอบถามยังผ่านการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ทั้งฉบับระดับศักยภาพ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 และความต้องการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ได้ค่าเท่ากับ 0.93 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับดีมาก (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977) ใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของ Best, J. W. ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด (Best, J. W., 1977)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำหนังสือแจ้งผู้นำทั้ง 6 อำเภอ แล้วทำการนัดหมายการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย จนครบตามจำนวน

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม

สถิติที่ใช้ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 สร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู มีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 10 คน นักพัฒนา จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน เลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือวิจัย แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปของกลยุทธ์ โดยกำหนดเกณฑ์การประเมิน ใช้ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ถือว่าผ่านการประเมิน ใช้เกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของ Best, J. W. ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด (Best, J. W., 1977)

การเก็บรวบรวมข้อมูล จัดเวที ประชุมเชิงปฏิบัติมีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบยืนยันและประเมินกลยุทธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ มีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้นำชุมชนจาก 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอนากลาง อำเภอสุวรรณคูหาและอำเภอโนนสัง รวมจำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือวิจัย 1) หลักสูตรการฝึกอบรม 2) ใบงานการศึกษาดูงาน และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แจ้งกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการฝึกอบรม 3 วัน ระหว่างวันที่ 20 - 22 ตุลาคม ณ ห้องประชุมชวนพิศ โรงแรมณัฐพงษ์แกรนด์

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาผลการนำเสนอการศึกษาดูงานของผู้นำ และวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความพึงพอใจด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์และลงนามยินยอม (Informed Consent) ข้อมูลทั้งหมดถูกปกปิดเป็นความลับ ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการและสอดคล้องกับเกณฑ์จริยธรรมของสถาบัน เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/129 วันสิ้นสุดการรับรอง 27 มีนาคม 2569

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับศักยภาพในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.71, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ ศักยภาพด้านเทคโนโลยีชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.67) และระดับศักยภาพด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.59) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.62) และอันดับรองลงมา คือ ด้านการดำรงชีวิตชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.66) และความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะด้านพลังงานชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.69) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวม (N = 274)

ลำดับ	ประเด็นคำถาม	ระดับศักยภาพ			ความต้องการในการพัฒนา		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านเทคโนโลยีชาญฉลาด	3.77	0.67	มาก	4.18	0.69	มาก
2	ด้านพลเมืองชาญฉลาด	3.71	0.61	มาก	4.24	0.75	มาก
3	ด้านเศรษฐกิจที่ชาญฉลาด	3.70	0.51	มาก	4.18	0.72	มาก
4	ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด	3.79	0.48	มาก	4.21	0.68	มาก
5	ด้านพลังงานชาญฉลาด	3.62	0.61	มาก	4.27	0.69	มาก
6	ด้านการดำรงชีวิตชาญฉลาด	3.67	0.56	มาก	4.28	0.66	มาก
7	ด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด	3.75	0.57	มาก	4.38	0.62	มาก
	รวม	**3.71**	**0.47**	**มาก**	**4.25**	**0.59**	**มาก**

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ โครงการ/กิจกรรม ตัวชี้วัด และการประเมิน มีทั้งหมด 7 กลยุทธ์ 20 โครงการ/กิจกรรม ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาผู้นำการบริหารจัดการชุมชนที่ชาญฉลาด มี 4 โครงการ กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาผู้นำการดำรงชีวิตที่ชาญฉลาด มี 2 โครงการ กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้นำการพลังงานที่ชาญฉลาด มี 3 โครงการ กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาผู้นำพลเมืองที่ชาญฉลาด มี 3 โครงการ กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาผู้นำสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาดมี 2 โครงการ กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาผู้นำเทคโนโลยีที่ชาญฉลาด มี 3 โครงการ และ กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาผู้นำเศรษฐกิจที่ชาญฉลาด มี 3 โครงการ ส่วนผลการประเมินกลยุทธ์ พบว่า ด้านความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.756) ด้านความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.12, S.D. = 0.802) ผ่านเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินกลยุทธการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวม (N = 30)

กลยุทธการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ	ระดับความเหมาะสม			ระดับความเป็นไปได้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาผู้นำการบริหารจัดการชุมชนที่ชาญฉลาด	4.07	0.858	มาก	4.07	0.858	มาก
กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาผู้นำการดำรงชีวิตที่ชาญฉลาด	4.14	0.756	มาก	4.14	0.756	มาก
กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้นำการพลังงานที่ชาญฉลาด	4.21	0.686	มาก	4.11	0.825	มาก
กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาผู้นำพลเมืองที่ชาญฉลาด	4.14	0.803	มาก	4.14	0.803	มาก
กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาผู้นำสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด	4.07	0.858	มาก	4.07	0.858	มาก
กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาผู้นำเทคโนโลยีที่ชาญฉลาด	4.14	0.756	มาก	4.14	0.756	มาก
กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาผู้นำเศรษฐกิจที่ชาญฉลาด	4.21	0.686	มาก	4.17	0.758	มาก
รวม	**4.06**	**0.756**	**มาก**	**4.12**	**0.802**	**มาก**

3. ผลการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ ได้จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ไปพัฒนาและส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ ในจังหวัดหนองบัวลำภู และทำการฝึกอบรมผู้นำชุมชน จำนวน 30 คน ระยะเวลา 3 วัน ระหว่างวันที่ 20 - 22 ตุลาคม ณ ณ ห้องประชุมชวนพิศ โรงแรมณัฐพงษ์แกรนด์ โดยเน้นการใช้ AI เทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ และมีการศึกษาดูงานชุมชนอัจฉริยะ จำนวน 2 ชุมชน หลังจากศึกษาดูงานแล้ว ให้ผู้เข้าอบรมสังเคราะห์และสรุปผล นำเสนอในเวทีการอบรมตามใบงานที่มอบหมายให้แต่ละกลุ่ม ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.515)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย มีข้อค้นพบที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับศักยภาพในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.71, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ ศักยภาพด้านเทคโนโลยีชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.67) และด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.57) ตามลำดับ ส่วนค่าเฉลี่ยของความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะ ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.59) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการในการพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.62) และอันดับรองลงมา คือ ด้านการดำรงชีวิตชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.66) และด้านพลังงานชาญฉลาด ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.69) ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากปัจจุบันจังหวัดหนองบัวลำภู มีหลายชุมชนที่กำลังจะกลายเป็นเมือง (Community Becoming A City) เป็นพื้นที่ซึ่งมีการเปลี่ยนผ่านจากสังคมท้องถิ่นขนาดเล็กไปสู่สังคมเมืองที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของผู้คน ทำให้ผู้นำชุมชนมีความต้องการพัฒนาชุมชนให้ไปสู่ชุมชนอัจฉริยะมากขึ้น สอดคล้องกับ พีรนุช ศรีจันทร์แจ้ง และธนกฤต ทุริสุทธิ์ สรุปว่ากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะ ใน เขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมือง อัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และ 3) เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริม ชุมชนเมืองอัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบล บ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เรียงลำดับความสำคัญตามค่า PNI modified ดังนี้ ความสำคัญลำดับที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ ที่ชาญฉลาด ความสำคัญลำดับที่ 2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด ความสำคัญลำดับที่ 3 ด้านพลังงานที่ชาญฉลาด ความสำคัญลำดับที่ 4 ด้านการดำรงชีวิตที่ชาญฉลาด ความสำคัญลำดับที่ 5 ด้านการบริหารจัดการชุมชนที่ชาญฉลาด ความสำคัญลำดับที่ 6 ด้านพลเมืองที่ชาญฉลาด

และความสำคัญลำดับที่ 7 ด้านการเดินทางและขนส่งที่ชาญฉลาด ตามลำดับ 2) กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัด อุดรธานี ซึ่งประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ โครงการ/กิจกรรม ตัวชี้วัด และการประเมิน มีทั้งหมด 7 กลยุทธ์ 19 โครงการ/กิจกรรม และ 3) การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้าน ผือ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป (พีรนุช ศรีจันทร์แจ้ง และธนกฤต ทุริสุทธิ์, 2568)

2. กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ โครงการ/กิจกรรม ตัวชี้วัด และการประเมิน มีทั้งหมด 7 กลยุทธ์ 20 โครงการ/กิจกรรม และผลการประเมินกลยุทธ์ พบว่า ด้านความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = 0.756) ด้านความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.802) ผ่านเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากกลยุทธ์ดังกล่าว มาจากความต้องการของผู้นำชุมชนและมีความสอดคล้องของกัลยรัตน์ เมืองสง สรุปว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษาลักษณะ วิธีการพัฒนา นำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีกิจกรรมที่ใช้ความคิดความเข้าใจระดับสูง มีความสามารถ ในการคิดเชิงวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ 2) มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ โดยการรายงานผลแผนงานและโครงการเพื่อเป็นข้อมูลพัฒนางานและกำหนดแผนปฏิบัติการ 3) มีความสามารถในการพยากรณ์และกำหนดอนาคตได้ คือ มีความสามารถเชิงรุกโดยการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ขณะที่ผู้บริหารส่วนใหญ่วิเคราะห์สถานการณ์ก่อนและรอให้ปัญหาคลี่คลายไปเอง 4) มีความคิดเชิงปฏิวัติ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา และ 5) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่สร้างจากแรงบันดาลใจ มีความทะเยอทะยาน คิดนอกกรอบและกว้างไกล ซึ่งวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ได้รับเลือกสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการระดมความคิด (กัลยรัตน์ เมืองสง, 2550) แนวความคิดของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับวิจัยของ บุญมี ก่อบุญ สรุปว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทีมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทีม คือ 1) การประชุมเชิงปฏิบัติการ 2) การประชุมเชิงสัมมนา 3) การหมุนเวียนเปลี่ยนงาน 4) การระดมสมอง 5) การฝึกวิธีการทำงาน 6) การฝึกสถานการณ์จำลอง 7) ศึกษาดูงาน 8) ฝึกวิเคราะห์งานแบบ SWOT Analysis 9) การพัฒนาจิตและและ 10) ศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทีม ได้แก่ 1) หลักการพัฒนาภาวะผู้นำทีม 2) จุดประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำทีม 3) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทีม 4) การพัฒนาภาวะผู้นำทีมภาคทฤษฎี 5) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทีมภาคทฤษฎี 6) การพัฒนาภาวะผู้นำทีมภาคปฏิบัติ 7) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทีมภาคปฏิบัติ 8) การสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการพัฒนาภาวะผู้นำทีม และ 9) การสรุปผลการพัฒนาภาวะผู้นำทีม (บุญมี ก่อบุญ, 2553) สอดคล้องกับวิจัยของ เศกสรรค์ ยงวณิชย์ สรุปว่าศักยภาพภาวะผู้นำท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน

ทีมงานและตัวผู้นำ สำหรับวิธีการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ คือ การวางแผนในการบริหารงาน การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และการบริหารงานแบบมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรมควบคู่กัน ส่วนลักษณะผู้นำที่ดีของผู้นำ และลักษณะของผู้นำท้องถิ่น ควรเป็นผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเอง มีความกล้าในการตัดสินใจ และมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ส่วนแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความต้องการเป็นผู้นำ คือ ความก้าวหน้า การพัฒนาตนเอง ความท้าทาย และชื่อเสียงเกียรติยศ (เศกสรรค์ ยงวณิชย์, 2551) สอดคล้องกับวิจัยของ พงกะพรรณ ตะกลมทอง สรุปว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ประกอบด้วย วิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำ 17 วิธี ได้แก่ 1) บทบาทสมมุติ 2) เกมการบริหาร 3) กิจกรรมนันทนาการ 4) กิจกรรมพัฒนาจิต 5) กรณีศึกษา 6) การระดมความคิด 7) ศึกษาดูงาน 8) การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ 9) การเผชิญเหตุการณ์ 10) กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 11) เกมการศึกษา 12) การฝึกงาน 13) การสนทนาวงกลม 14) การทำแบบฝึกหัด 15) การทำโครงงานจริง 16) การฝึกสั่งการ และ 17) การประชุมทางวิชาการ (พงกะพรรณ ตะกลมทอง, 2554) สอดคล้องกับวิจัยของ อำนวย จุลโนนยาง และคณะ ได้ศึกษา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทไทย พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย มี 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย เชิงคุณลักษณะ 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย เชิงพฤติกรรม 3) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย เชิงสถานการณ์ 4) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย เชิงบูรณาการ และ 5) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย เชิงการบรรลุเป้าหมาย (อำนวย จุลโนนยาง และคณะ, 2560) ผลการประเมินกลยุทธ์สอดคล้องกับ เนติ เฉลยวาเรศ ที่สรุปว่า มาตรฐานการประเมินที่คณะกรรมการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการประเมินได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย มาตรฐานการประเมินด้านมาตรฐาน ด้านความเป็นไปได้ (feasibility Standards) เป็นวิธีการประเมินสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง การเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน ผู้ได้รับผลกระทบต่อการประเมิน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และผลที่ได้มีความคุ้มค้ากับผลงาน สามารถนำไปปรับปรุงปฏิบัติงาน ขยายงานหรือ ล้มเลิก ด้านมาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) มุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่อง กฎ ระเบียบ ศีลธรรม จรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน (เนติ เฉลยวาเรศ, 2556)

3. หลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะในจังหวัดหนองบัวลำภู ที่เน้นการใช้ AI เทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ ทำให้ผู้นำชุมชนได้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ไปพัฒนาและส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบในจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.515) ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากผู้นำชุมชนมีความตื่นตัวและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ตลอดจนการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการพัฒนาตนเองและการพัฒนาชุมชนให้ไปสู่ชุมชนอัจฉริยะในอนาคต แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมืองอัจฉริยะ ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่เมืองที่เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล การมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งหนองบัวลำภูเป็นเมืองเกษตรกรรม เมื่อนำ AI มาแก้ปัญหา

ในจุดที่ตรงประเด็น เช่น การจัดการน้ำหรือพยากรณ์อากาศ จึงทำให้ผู้นำเห็นคุณค่ามากกว่าการอบรมเชิงทฤษฎีทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธี อนันต์สุขสมศรี ที่สรุปว่าการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้นำชุมชน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านความเป็นผู้นำชุมชน ในจังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยเลือกบุคคลต้นแบบผู้นำชุมชนและผู้นำศักยภาพเข้าร่วมแบบเจาะจง จากการฝึกอบรม พบว่า หลักสูตร ประกอบด้วย องค์ความรู้ 5 ด้าน ได้แก่ ความรู้พื้นฐานทักษะผู้นำ การสื่อสาร การร่วมมือ และลักษณะนิสัยที่ดีของผู้นำ และได้รับการประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาในระดับสูง (สุธี อนันต์สุขสมศรี, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นสภาวะจริงของผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีศักยภาพปัจจุบันอยู่ในระดับ “ปานกลาง” โดยด้านที่มีความพร้อมมากที่สุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด และความต้องการพัฒนา อยู่ในระดับ “มาก” โดยเฉพาะความต้องการพัฒนาในด้าน การบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด ข้อสรุปผู้นำตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง จึงเกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้เพื่อรับมือกับความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้น ผลการวิจัยได้ กลยุทธ์ 7 ด้าน เพื่อการสร้างผู้นำอัจฉริยะที่ผ่านการประเมินแล้วว่ามีความเหมาะสมและเป็นไป ในระดับมาก ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการชุมชน เน้นการสร้างระบบนิเวศการทำงาน 2) ด้านการดำรงชีวิต ยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านนวัตกรรม 3) ด้านพลังงาน การจัดการพลังงานอย่างชาญฉลาด 4) ด้านพลเมือง สร้างส่วนร่วมและความเข้าใจในเทคโนโลยี 5) ด้านสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร 6) ด้านเทคโนโลยี การนำ AI และ IoT มาประยุกต์ใช้ และ 7) ด้านเศรษฐกิจ การสร้างรายได้และโอกาสใหม่ในชุมชน ซึ่งองค์ความรู้สำคัญในการสร้าง “ผู้นำต้นแบบ” ไม่ใช่เพียงการบรรยาย แต่ต้องเป็นหลักสูตรที่ผสมผสานระหว่าง การใช้ AI (ปัญญาประดิษฐ์) และ เทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทพื้นฐานของจังหวัด การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ เพื่อให้เกิดการสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามภาคส่วน (รัฐ - เอกชน - ประชาชน) เพื่อลดความขัดแย้งในการนำเทคโนโลยีมาใช้ รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลยุทธ์ 7 ด้านเพื่อสร้างผู้นำอัจฉริยะ
(ภาพอินโฟกราฟิกนี้จัดทำขึ้นโดยได้รับความช่วยเหลือจากเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ (Gemini))

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาผู้นำในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งกำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมท้องถิ่นไปสู่สังคมเมือง โดยมีข้อสรุปสำคัญ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพและความต้องการ พบว่า ศักยภาพสูงสุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาญฉลาด ความต้องการสูงสุด คือ ความต้องการในการพัฒนาผู้นำด้านการบริหารจัดการชุมชนชาญฉลาด 2) ได้กลยุทธ์ทั้งหมด 7 กลยุทธ์ 20 โครงการ/กิจกรรม ครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการ การดำรงชีวิต พลังงาน พลเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ และ 3) การพัฒนาผู้นำการส่งเสริมชุมชนอัจฉริยะต้นแบบ ดำเนินการฝึกอบรม 3 วัน โดยเน้นการใช้ AI (ปัญญาประดิษฐ์) และเทคโนโลยีเกษตรผู้นำที่เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แม้ผู้นำจะมีฐานทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี แต่ยังขาดทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ ส่งผลให้กลยุทธ์และการพัฒนาต้นแบบจึงมุ่งเน้นไปที่การใช้เทคโนโลยี AI เพื่อยกระดับการบริหารจัดการชุมชนเป็นสำคัญ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ระดับท้องถิ่น ผู้บริหาร อปท. ควรนำข้อมูลด้านศักยภาพและความต้องการไปออกแบบแผนพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทการเป็น “เมือง” ในอนาคต ระดับจังหวัด จังหวัดหนองบัวลำภู ควรบรรจุกลยุทธ์ทั้ง 7 กลยุทธ์ นี้ไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอัจฉริยะของจังหวัด และระดับนโยบาย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและกรมการพัฒนาชุมชน ควรนำโมเดลการพัฒนาผู้นำต้นแบบนี้ไปขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเจาะลึกเรื่อง ภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเขตพื้นที่เมืองที่มีความซับซ้อนสูง ควรขยายผลการศึกษาเรื่องการนำ AI (ปัญญาประดิษฐ์) มาเป็นเครื่องมือหลักในการบริหารจัดการชุมชนในมิติต่าง ๆ อย่างละเอียด

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา แก้ววัดปริง. (2566). การพัฒนาภาวะผู้นำด้านสมาร์ทซิตี้สำหรับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยนวัตกรรมเมืองอัจฉริยะ (SCIRA) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

_____. (2568). สมาร์ทซิตี้: เส้นทางสู่อนาคตที่ยั่งยืนของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยนวัตกรรมเมืองอัจฉริยะ (SCIRA) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

กัลยรัตน์ เมืองสง. (2550). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

เนติ เฉลยวาเรศ. (2556). การประเมินอภิมาน: แนวคิดและหลักการ. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 3(4), 1-14.

บุญมี ก่อบุญ. (2553). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทีมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

พงกะพรรณ ตะกลมทอง. (2554). รูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

พีรนุช ศรีจันทร์แจ้ง และธนกฤต ทุริสุทธิ์. (2568). กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำการส่งเสริมชุมชนเมืองอัจฉริยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 18. (หน้า 852-861). อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

เศกสรรค์ ยงวณิชย์. (2551). โครงการศึกษาศักยภาพภาวะผู้นำท้องถิ่น: กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุธี อนันต์สุขสมศรี. (2563). เมืองอัจฉริยะคืออะไรกันแน่. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2566 จาก https://thaipublica.org/

อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. (2563). การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ Smart Community ของชุมชนในสังคมไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อำนวย จุลโนนยาง และคณะ. (2560). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย. วารสารบริหารท้องถิ่น, 10(1), 18-33.

Anthopoulos, L. G. (2015). Smart cities: An integrated system or a system of systems. Procedia Engineering, 118, 107-113. https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.08.408.

Avolio, B. J. & Gardner, W. L. (2005). Authentic leadership development: Getting to the root of positive forms of leadership. The Leadership Quarterly, 16(3), 315-338. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.03.001.

Bass, B. M. (1985). Leadership and performance beyond Expectations. New York: Free press.

Best, J. W. (1977). Research in Education. New Jersy: Pretice Hall.

Blake, R. & Mouton, J. (1964). The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence. Houston: Gulf Publishing Company.

Caragliu, A. et al. (2011). Smart cities in Europe. Journal of Urban Technology, 18(2), 65-82. https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117.

International Business Machines Corporation. (2010). A smarter planet: The next big thing. Bangkok: International Business Machines Corporation.

Irvine, K. N. et al. (2022). Smart City Thailand: Visioning and design to enhance sustainability, resiliency, and community wellbeing. Urban Science, 6(1), 7. https://doi.org/10.3390/urbansci6010007.

Junaidi, A. et al. (2025). Smart villages: A systematic review of trends, models, and metrics. Cogent Social Sciences, 11(1), 2492833. https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2492833.

Nam, T. & Pardo, T. A. (2011). Smart city as urban innovation: Focusing on management, policy, and context. In Proceedings of the 5th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance. (pp. 185-194). New York: Association for Computing Machinery.

Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. Tijdschrift voor Onderwijsresearch, 2(2), 49-60.

Stogdill, R. M. (1974). Handbook of leadership: A survey of theory and research. NewYork: Free Press.

Wang, F. Y. et al. (2022). Metasocieties in metaverse: metaeconomics and metamanagement for metaenterprises and metacities. IEEE Transactions on Computational Social Systems, 9(1), 2-7. https://doi.org/10.1109/TCSS.2022.3145165.

Wikipedia contributors. (2026). Smart city. Retrieved February 20, 2026, from https://en.wikipedia.org/wiki/Smart_city

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่*

THE DEVELOPMENT OF ELDERLY SOCIAL WELFARE MANAGEMENT MODEL WITH INTEGRATED PARTICIPATORY PARTNERSHIPS IN KHAO YAI SUBDISTRICT, AO LUEK DISTRICT, KRABI PROVINCE

สุพัตรา คงขำ[1*], เครือวัลย์ คงขำ[2]

Supattra Kongkhum[1*], Kruewan Kongkhum[2]

[1]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

[1]Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

[2]องค์การบริหารส่วนตำบลเขาใหญ่ กระบี่ ประเทศไทย

[2]Khao Yai Subdistrict Administration Office, Krabi, Thailand

[*]Corresponding author E-mail: supattra_kon@nstru.ac.th

[*]Tel: 087-031-9465

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) พัฒนารูปแบบ 3) ทดลองใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบ การวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง รวม 35 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและพัฒนารูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ใช้แบบสอบถาม หาค่า IOC วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบในชุมชนบ้านเขาล่อม 20 คน ใช้แบบทดสอบความรู้ เวทีเสวนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 4 ประเมินและปรับปรุงรูปแบบกลุ่มเป้าหมาย 20 คน ใช้แบบสอบถาม การถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจัดโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ประกอบด้วย การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม ภาครัฐเน้นปฏิบัติตามนโยบายที่รัฐกำหนด ภาคเอกชนจัดในลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ภาคชุมชนจัดในลักษณะสวัสดิการชุมชน 2) การพัฒนารูปแบบ มี 6 องค์ประกอบ 19 หัวข้อ ชื่อว่า “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” ที่ผ่านการรับรองแล้ว 3) ผลการทดลองรูปแบบ ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการถอดบทเรียน

* Received 2 May 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 23 May 2026

ชุมชนมีภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการสังคม เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและมีความก้าวหน้าในการจัดสวัสดิการสังคม

คำสำคัญ: สวัสดิการสังคม, ผู้สูงอายุ, ภาคีมีส่วนร่วม, รูปแบบ, วิจัยและพัฒนา

Abstract

The purposes of this Research and Development (R&D) research were to 1) Study the basic information, 2) Develop the model, 3) Experiment with the model, and 4) Evaluate and improve the model. The research consisted of four steps. Step 1: studied the basic information. A purposive sample of 35 people was selected. Data were collected through in-depth interviews and observation. The data were analyzed using content analysis. Step 2: designed and developed the model, which five experts approved. Research tools included a questionnaire, which was validated using the Index of Item-Objective Congruence (IOC), and data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. Step 3: The model was implemented in the Ban Khao Lom community with 20 target groups using knowledge tests and a forum. Data were analyzed using frequency and percentage, mean and standard deviation, t-tests, and content analysis. Finally, step 4 was to evaluate and improve the model, with a target group of 20 people, using questionnaires and lessons learned. Data were analyzed using mean and standard deviation, and content analysis. The findings showed that: 1) The public, private, and community sectors carry out social welfare provision for the elderly in the community. It includes social insurance, social assistance, social services, and a system to promote and support social partnerships. The public sector focuses on implementing government policies, the private sector operates through corporate social responsibility, and the community sector provides welfare through community-based programs. 2) The model “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” consisting of 6 components and 19 topics has already been developed and verified. 3) For the results of the trial model, the participants had a higher score after the training than before, with statistical significance at the 0.01 level. and 4) Evaluation and improvement of the model found that participants were most satisfied with the model. The lesson-learned results indicated that the community developed partnership networks to drive social welfare provision, fostered collaborative learning processes, and showed progress in social welfare management.

Keywords: Social Welfare, The Elderly, Participatory Partnerships, Model, Research and Development

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากรอัตราการเกิดและอัตราการตายลดลง พร้อมกับอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้นของคนไทย ทำให้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยเร็วขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนผู้สูงอายุก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ประชากรวัยทำงานจะต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยที่รัฐยังไม่สามารถจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ ปัจจุบันสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในสังคมไทยได้มุ่งสร้างสิทธิประโยชน์ในการเข้าถึงสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุที่ครอบคลุม 4 เสาหลัก คือ การให้บริการทางสังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564) แต่ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการดังกล่าวที่ผ่านมาเป็นสวัสดิการตามนโยบายของภาครัฐ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในภาพรวมของประเทศ ส่งผลให้สวัสดิการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุทั้งหมด และยังไม่สามารถกระจายได้อย่างทั่วถึง โดยรูปแบบบริการเน้นการสงเคราะห์มากกว่าให้บริการตามสิทธิที่พึงได้รับของผู้สูงอายุ รวมทั้งยังมีหลากหลายปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการ มีความซ้ำซ้อนในเชิงประเด็นและพื้นที่ ปัญหาของกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุยังไม่เอื้อต่อการดำเนินงานและขาดฐานข้อมูลผู้สูงอายุ (วิมลรักษ์ ศานติธรรม และคณะ, 2564)

ชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เป็นชุมชนกึ่งชนบทประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน และเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรโดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 22.59 โดยแต่ละครอบครัวมีบุตรลดน้อยลงและกลุ่มคนโสดเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีอัตราการเกิดต่ำ โดยในปี พศ. 2568 พบว่า มีอัตราการตั้งครรภ์เพียง 2 รายเท่านั้น (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 1, 2569) ซึ่งปัจจุบันในชุมชนมีหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานสาธารณสุข พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและจัดระบบสวัสดิการสังคมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุจะส่งผลต่อภาระหน้าที่ของครอบครัว ชุมชนและสังคมในการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และยังส่งผลให้การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุมีความสำคัญและเร่งด่วนยิ่งขึ้น ดังนั้น ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และองค์กรภาคีเครือข่ายด้านผู้สูงอายุจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญกับประชากรผู้สูงอายุมากขึ้นในเรื่องของการดูแลในด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในทุกมิติ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีศักดิ์ศรี และได้รับบริการสวัสดิการสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาใหญ่ได้เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุจึงจัดให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้น อย่างไรก็ตามเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ชุมชนจึงควรกำหนดแนวทางความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ด้วยการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการความร่วมมือที่เหมาะสมในระดับพื้นที่เพื่อตอบสนองความจำเป็น และความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

รวมถึงมีการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อให้เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นฐาน ซึ่งหลักสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุ คือ ต้องมีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม การส่งเสริมสุขภาวะที่ถูกลักษณะ การพัฒนาคุณภาพที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

2. พัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

3. ทดลองใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

4. ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัยมี 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัย (Research: R_1) เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (เดือนที่ 1 - 3) จากกลุ่มเป้าหมาย รวม 35 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและยินดีเข้าร่วมการวิจัย ดังนี้ 1) ตัวแทนผู้สูงอายุ 5 คน 2) ตัวแทนสมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 คน 3) ตัวแทนหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน 4) ตัวแทนหน่วยงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน 5) ตัวแทนหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 1 คน 6) ตัวแทนหน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ 1 คน 7) ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 5 คน 8) ตัวแทนอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น 2 คน 9) ตัวแทนหน่วยงานสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล 1 คน 10) ตัวแทนผู้นำชุมชน 5 คน 11) ตัวแทนสมาชิกในครอบครัวที่ดูแลผู้สูงอายุ 5 คน 12) ตัวแทนประชาชนทั่วไป 2 คน และ 13) ตัวแทนภาคเอกชน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนา (Development: D_1) เป็นการออกแบบและพัฒนารูปแบบฯ (เดือนที่ 4 - 7) ได้แก่ 1) สร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบฯ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมาย 35 คน รวมทั้งนำข้อมูลจากการวิจัยที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 มาประกอบการวิเคราะห์ด้วยเพื่อจัดทำร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) การตรวจสอบและรับรองรูปแบบฯ โดยเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ในทางปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม หาคุณภาพโดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 1 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 การวิจัย (Research: R_2) การทดลองใช้ หรือนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้ (Implementation) (เดือนที่ 8 - 12) ได้แก่ 1) พื้นที่ที่ศึกษา คือ ชุมชนเป้าหมายที่ผู้วิจัยนำรูปแบบฯ มาทดลองใช้ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดและยินดีเข้าร่วมการวิจัย คือ ชุมชนบ้านเขาล่อม หมู่ที่ 1 ตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ 2) การอบรม ใช้การเลือกแบบเจาะจง 20 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนทั่วไป ภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม หาคุณภาพโดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 1 และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบด้วย KR-20 เท่ากับ 0.74 ค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.43 - 0.73 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.27 - 0.47 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติแบบไม่อิสระจากกัน (t-test แบบ dependent) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ ผู้เข้ารับการอบรม จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 4 การพัฒนา (Development: D_2) เป็นการประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบฯ (เดือนที่ 13 - 16) ได้แก่ 1) ประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อรูปแบบฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม หาคุณภาพโดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 1 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) การถอดบทเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กระบวนการถอดบทเรียน (After Action Review)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ชุมชนตำบลเขาใหญ่มีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุใน 3 รูปแบบ คือ การจัดโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน โดยแต่ละภาคส่วนจะมีวิธีการจัดที่หลากหลายตามศักยภาพและเป้าหมายที่องค์กรได้กำหนดไว้ ดังคำกล่าวของ ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2 กล่าวว่า “การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนมีหน่วยงานร่วมกันดูแล เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพดูแลด้านสุขภาพ อบต. ดูแลด้านงบประมาณ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ดูแลเรื่องสร้างอาชีพและการศึกษา ส่วนพัฒนาสังคมจังหวัดฯ ดูแลด้านการสงเคราะห์ ทุกภาคส่วนร่วมกันในการดูแล ยังมีอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่นที่ช่วยดูแลผู้ป่วยติดเตียง ประกอบกับนายกฯ อบต.เห็นความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ จึงได้ส่งเสริมโรงเรียนผู้สูงอายุที่บ้านเขาล่อม ที่ส่งเสริมกิจกรรมและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทุก ๆ ด้าน” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2, 2569) สรุป ได้ดังนี้

1.1 การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยภาครัฐ จะทำหน้าที่ตามกฎหมายและนโยบายที่รัฐกำหนดไว้ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการบริการสังคม ดังนี้

1.1.1 การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นสวัสดิการที่ภาครัฐจัดให้สำหรับผู้สูงอายุเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินชีวิตและคุ้มครองลูกจ้างใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการและลูกจ้างประจำในหน่วยงานของรัฐ กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป โดยชุมชนเน้นปฏิบัติตามนโยบายของกระทรวง ประกอบด้วย 1) ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการ 2) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) พบว่า ในชุมชนตำบลเขาใหญ่มีผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญที่ได้รับสวัสดิการดังกล่าวมีค่อนข้างน้อย ประมาณร้อยละ 4 นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาใหญ่ ได้มีการจัดเก็บตัวเลขและสถิติของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ เพื่อประสานงานให้การช่วยเหลือและดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับสิทธิ์ และประสานงานกับกองทุนชุมชนในพื้นที่และส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืน ส่วนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกระบี่จะร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาใหญ่เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญของการออม และมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้สูงวัยที่มีเงินออม สำหรับปัญหาการจัดสวัสดิการสังคม พบว่า ผู้สูงอายุขาดรายได้เมื่อเกษียณอายุการทำงาน รวมทั้งปัญหาสุขภาพที่เรื้อรังส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูง ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ประกันสังคม ความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ข้าราชการบำนาญมีความต้องการให้ปรับเงินบำนาญให้เหมาะสมกับกับค่าครองชีพ สำหรับแนวทางพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม ภาครัฐควรส่งเสริมการออมเพื่อวัยเกษียณผ่านกลไกต่าง ๆ และส่งเสริมการประกันตนเองก่อนสูงอายุในรูปแบบที่มีความหลากหลาย

1.1.2 การช่วยเหลือทางสังคม (Public Assistance) หรือการช่วยเหลือสาธารณะเป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้าเพื่อบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุที่เดือดร้อนหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นรายกรณี โดยเป็นการช่วยเหลือที่ไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีการติดตามผล ประกอบด้วย 1) การจ่ายเบี้ยยังชีพ และ 2) การให้เงินสงเคราะห์เบื้องต้น ในรูปแบบการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ การช่วยเหลือปรับปรุงและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย การส่งต่อผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยหรืออยู่ในภาวะวิกฤติ สำหรับปัญหาการจัดสวัสดิการสังคม พบว่า จำนวนเงินเบี้ยยังชีพไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในปัจจุบัน การจัดสวัสดิการสังคมไม่ครอบคลุมและไม่ทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ส่วนความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ต้องการให้จ่ายอัตราเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุในอัตราเท่า ๆ กัน และแนวทางพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม ควรทบทวนปรับปรุงเกณฑ์และอัตราเบี้ยยังชีพให้มีความเหมาะสม การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุ และสร้างระบบฐานข้อมูลกลางด้านสวัสดิการสังคม รวมทั้งสนับสนุนให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ

1.1.3 การบริการสังคม (Social Service) เป็นระบบบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้านเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในชุมชนตำบลเขาใหญ่ให้บริการสังคมเน้นการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมตามที่กระทรวงกำหนดเป็นแนวทางใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา ประกอบด้วย จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมเสริมทักษะและอาชีพส่วนใหญ่มักจัดผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยต่าง ๆ 2) ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้น การเยี่ยมผู้สูงอายุตามบ้าน จัดให้มีอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น 3) ด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การสงเคราะห์ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย การจัดสถานที่ส่วนราชการต่าง ๆ ให้สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ 4) ด้านการมีรายได้และมีงานทำ ประกอบด้วย เบี้ยยังชีพ การส่งเสริมอาชีพและจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อการออมเงิน 5) ด้านนันทนาการ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวชุมชน 6) ด้านกระบวนการยุติธรรม

ประกอบด้วย การจัดให้มีศูนย์ยุติธรรมตำบล และ 7) ด้านบริการสังคมทั่วไป ประกอบด้วย การสงเคราะห์เงินในการจัดการศพผู้สูงอายุตามประเพณี และการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเป็นรายกรณี ส่วนปัญหา พบว่า ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ขาดงบประมาณและบุคลากร รวมทั้งผู้สูงอายุต้องการรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเสริม และแนวทางพัฒนา ควรจัดทำกองทุนสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการผู้สูงอายุ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ มีการดูแลระยะยาว

1.2 การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยภาคเอกชน ดำเนินการในลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่ การประกันสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม ดังนี้

1.2.1 การประกันสังคม ในชุมชนตำบลเขาใหญ่มีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุใน 2 ลักษณะ คือ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพและการประกันชีวิตและประกันสุขภาพกับบริษัทเอกชน ซึ่งในชุมชนตำบลเขาใหญ่มีผู้สูงอายุจำนวนไม่มากนักที่เลือกใช้สวัสดิการสังคมด้านนี้ เนื่องจากเป็นแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่และมีการซื้อประกันชีวิตบ้างเพียงเล็กน้อย จึงค่อนข้างไม่มีปัญหาด้านนี้ เพียงแต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ตนเองมีภายใต้ระบบประกันสังคม และผู้สูงอายุต้องการให้มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออมเงิน สำหรับแนวทางพัฒนา ควรมีรูปแบบการออมและการลงทุนที่หลากหลาย ส่งเสริมการประกันตนเองก่อนสูงอายุ

1.2.2 ระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม ชุมชนตำบลเขาใหญ่มีจำนวนผู้ประกอบการ ร้านค้าไม่มากนัก ดำเนินการในลักษณะการสนับสนุนวัสดุ งบประมาณ และสิ่งของสำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในเทศกาลต่าง ๆ หรือการจ้างงานผู้สูงอายุทำการเลี้ยงสัตว์ ส่วนปัญหาการจัดสวัสดิการสังคม พบว่า การจ้างงานไม่ต่อเนื่อง ไม่มีสวัสดิการเหมือนกับแรงงานในระบบ ผู้สูงอายุต้องการให้ภาคเอกชนดูแลในด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินธุรกิจ เช่น กลิ่น แมลงวัน สำหรับแนวทางพัฒนา ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในจัดสวัสดิการสังคมทั้งในรูปของการส่งเสริมจิตอาสา การจัดกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) การร่วมสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร

1.3 การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยภาคชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการโดยครอบครัวหรือชุมชน ในลักษณะของสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการบริการสังคม ดังนี้

1.3.1 การประกันสังคม เป็นการดำเนินงานของภาคชุมชนที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและเติมเต็มระบบประกันสังคมภาครัฐ เพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การส่งเสริมการออมในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และนำผลกำไรมาใช้ในการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและใช้ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ของชุมชน และมีชมรมฌาปนกิจผู้สูงอายุ ส่วนปัญหา พบว่า คณะกรรมการการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ยังไม่มีข้อกฎหมายของภาครัฐรองรับที่ชัดเจน ผู้สูงอายุต้องการให้มีข้อกฎหมายที่รองรับชัดเจน สำหรับแนวทางพัฒนา ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรในระดับชุมชนที่มีความรู้ด้านประกันสังคม

1.3.2 การช่วยเหลือทางสังคม โดยภาคชุมชนเน้นการช่วยเหลือในลักษณะจิตอาสาในพื้นที่เพื่อบรรเทาทุกข์ในเบื้องต้นเป็นรายกรณี โดยการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค ระดมทุนและสิ่งของจำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา และการประสานงานกับภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ให้การช่วยเหลือ ส่วนปัญหา พบว่า ขาดแคลนอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ ขาดการบูรณาการและความต่อเนื่องในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุต้องการให้มีอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ แนวทางพัฒนา ควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ อาจอยู่ในรูปแบบของอาสาสมัคร จิตอาสา ควรจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุแบบครบวงจร ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมและสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือผู้สูงอายุ

1.3.3 การบริการสังคม เป็นการจัดสวัสดิการที่เป็นไปตามธรรมชาติภายใต้ระบบทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ อาสาสมัครผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเบื้องต้น การออกเยี่ยมบ้าน จัดกิจกรรมดูแลสุขภาพ กิจกรรมทางศาสนา และเป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้สูงอายุกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบริการผู้สูงอายุในพื้นที่ ส่วนปัญหา พบว่า ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ติดบ้านหรือติดเตียง ผู้สูงอายุต้องการให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครในชุมชนเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน ส่วนแนวทางพัฒนาควรมีการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ การฝึกอบรมผู้ดูแล หรือการจัดบริการดูแลที่บ้าน

2. การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วม พัฒนาขึ้นโดยประยุกต์ใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบของ ADDIE Model ร่วมกับการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้การตรวจสอบและรับรองรูปแบบในภาพรวมว่ามีความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.61) ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.62) อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ด้าน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ได้รูปแบบชื่อว่า “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” ซึ่งประกอบด้วย 19 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) K = Knowledge องค์ความรู้ หมายถึง การให้ความรู้ สิทธิ และการขับเคลื่อนด้วยความรู้ 2) H = Holistic Health สุขภาพแบบองค์รวม หมายถึง การจัดสวัสดิการการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวมครอบคลุมทุกมิติ 3) A = Accessibility การเข้าถึงสวัสดิการ หมายถึง ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการและบริการต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก 4) O = Organization and Administration องค์กรและการจัดการ หมายถึง การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารสวัสดิการที่มาจากทุกภาคส่วน 5) Y = Youth and Yield เยาวชนและผลสัมฤทธิ์แห่งการดูแล หมายถึง การดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ 6) A = Alliance พันธมิตรภาคีเครือข่าย หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่ม บุคคล หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ อย่างเหนียวแน่นเป็นภาคีเครือข่าย 7) I = Innovation and Technology นวัตกรรมและเทคโนโลยี หมายถึง การนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมาช่วยในการดูแลผู้สูงอายุ 8) E = Empowerment การเสริมพลัง หมายถึง การเสริมพลังอำนาจให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ 9) L = Long-term care การดูแลระยะยาว หมายถึง การจัดบริการทางสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงครอบคลุมทุกมิติชีวิต 10) D = Dignity ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง การจัดสวัสดิการที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ 11) E = Environment สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ 12) R = Relationship ความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง การสร้างสายสัมพันธ์

ความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน 13) W = Wellness Center ศูนย์กลางส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การมีพื้นที่เป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนการบริการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ 14) E = Equality and Equity ความเสมอภาคและเป็นธรรม หมายถึง การจัดสวัสดิการพื้นฐานที่เท่าเทียมกันได้รับการดูแลอย่างเป็นธรรม 15) L = Local Health Partnership ภาคีสุขภาพระดับท้องถิ่น หมายถึง การสร้างความร่วมมือและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านสาธารณสุขและท้องถิ่น 16) F = Financial Security ความมั่นคงทางการเงิน หมายถึง การมีรายได้และทรัพย์สินที่เพียงพอ มั่นคง 17) A = Activity กิจกรรมต่อเนื่อง หมายถึง การจัดกิจกรรมที่มีความหมายมีคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง 18) R = Right การคุ้มครองสิทธิ หมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมที่เป็นการปกป้องและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน และ 19) E = Engagement การมีส่วนร่วมและผูกพัน หมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นเจ้าของระบบสวัสดิการร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการจัดสวัสดิการสังคม ได้แก่ 1) การประกันสังคม 2) การช่วยเหลือทางสังคม 3) การบริการสังคม และ 4) ระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยที่เอื้อ ได้แก่ 1) ค่านิยมร่วมกัน 2) การสื่อสารที่ดี 3) มีบุคลากร และ 4) การบูรณาการความร่วมมือ

องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ 1) ทุนชุมชน และ 2) นโยบายรัฐและหน่วยงานภายนอก

องค์ประกอบที่ 5 การประเมินผลและถอดบทเรียน

องค์ประกอบที่ 6 ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วม

3. การทดลองใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ พบว่า ผลการทดสอบความรู้หลังการทดลอง ($\bar{X}$ = 10.40) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($\bar{X}$ = 5.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังตารางที่ 1 และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52)

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความรู้การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุก่อนและหลังทดลอง

การทดสอบ	จำนวนคน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	df	t	Sig
ก่อนทดลอง	20	20	5.00	1.12	19	-19.615*	.000
หลังทดลอง	20	20	10.40	2.13			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ส่วนผลการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้จัดตั้งทีมงานภาคีเครือข่ายการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ เป็นเครือข่ายในระดับพื้นที่ที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ และทีมงานพยายามผลักดันให้เกิดกิจกรรมที่ครอบคลุมการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่จำเป็นทุกมิติทั้งด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม

4. การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อรูปแบบฯโดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมโดยภาพรวม

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1. ด้านความรู้	4.85	0.32	มากที่สุด	1
2. ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้	4.75	0.33	มากที่สุด	2
3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วม	4.68	0.35	มากที่สุด	3
4. ด้านประโยชน์จากการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วม	4.68	0.42	มากที่สุด	3
5. ด้านผลลัพธ์	4.65	0.39	มากที่สุด	4
รวม	**4.72**	**0.31**	**มากที่สุด**	

และจากการถอดบทเรียน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมได้นำวิธีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ ไปปฏิบัติทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม เช่น การออกกำลังกาย การเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง เกิดภาคีเครือข่ายที่มีการบูรณาการความร่วมมือในการทำงานในการขับเคลื่อนนโยบายและการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

1. การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนตำบลเขาใหญ่จัดโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ประกอบด้วย การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม โดยภาครัฐเน้นปฏิบัติตามนโยบายที่รัฐกำหนด ภาคเอกชนจัดในลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ภาคชุมชนจัดในลักษณะสวัสดิการชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพิทักษ์ เห็มบาสัตย์ ที่พบว่าการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลดงลิง มี 2 ลักษณะ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่มาจากรัฐและมาจากประชาชนในท้องถิ่น (พรพิทักษ์ เห็มบาสัตย์, 2564) และสอดคล้องกับ ซูรัยณี ดือราแม ที่พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุมี 4 รูปแบบ ได้แก่ ด้านการให้บริการทางสังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (ซูรัยณี ดือราแม, 2564) ซึ่งการจัดสวัสดิการเหล่านี้ชุมชนต้องปฏิบัติตามนโยบายที่ภาครัฐกำหนดให้ครอบคลุม 4 เสาหลัก ซึ่งแต่ละชุมชนจะมาดำเนินการให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นตนเอง

2. การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ มี 6 องค์ประกอบและได้รูปแบบชื่อว่า “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” มี องค์ประกอบ 19 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) องค์ความรู้ 2) สุขภาพแบบองค์รวม 3) การเข้าถึงสวัสดิการ 4) องค์กรและการจัดการ 5) เยาวชนและผลสัมฤทธิ์แห่งการดูแล 6) พันธมิตรภาคีเครือข่าย 7) นวัตกรรมและเทคโนโลยี 8) การเสริมพลัง 9) การดูแลระยะยาว 10) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

11) สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม 12) ความสัมพันธ์ที่ดี 13) ศูนย์กลางส่งเสริมสุขภาพ 14) ความเสมอภาคและเป็นธรรม 15) ภาคีสุขภาพระดับท้องถิ่น 16) ความมั่นคงทางการเงิน 17) กิจกรรมต่อเนื่อง 18) การคุ้มครองสิทธิ และ 19) การมีส่วนร่วมและผูกพัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ ที่พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย เครือข่าย การจัดการและกิจกรรม (ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ, 2566) และสอดคล้องกับ อุมาพร กาญจนคลอด และธารินี จริยาปยุกต์เลิศ ที่พบว่า การจัดการความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ควรเน้นการฝึกอบรมให้ความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพ การให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ (อุมาพร กาญจนคลอด และธารินี จริยาปยุกต์เลิศ, 2567) สอดรับกับงานวิจัยของ ศุภมาส อำพล และทักษญา สง่าโยธิน ที่พบว่า รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุควรเสริมสร้างพลังภายในบุคคล การรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสนับสนุนความมั่นคงทางการเงิน กลไกการสนับสนุนระยะยาวและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ (ศุภมาส อำพล และทักษญา สง่าโยธิน, 2569) และยังสอดคล้องกับ ธิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ ที่พบว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในทุกภาคส่วนโดยการผนวกภาคีเครือข่าย การสร้างความร่วมมือด้วยการสร้างภาคีหุ้นส่วนใหม่ ๆ ทางสุขภาพ (ธิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ, 2561) รวมทั้งพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวมให้ความสำคัญกับสุขภาวะอย่างรอบด้าน (รณรงค์ จันใด, 2561) และยึดหลักการจัดสรรแบ่งปันให้ทั่วถึงเพียงพอและมีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ (กฤติญา กีรติกอบมณี และคณิต เขียววิชัย, 2560) รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดช่องทางการเข้าถึงบริการของทุกภาคส่วน เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิต่าง ๆ (ทาริตา แตงเส็ง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564) และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ (อรรณพ นิยมเดชา และสุเมษย์ หนกหลัง, 2566) ทั้งนี้ จากข้อค้นพบจากงานวิจัย พบว่า รูปแบบสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดจากการทำงานร่วมกันของหลายภาคส่วน นอกจากนี้ ยังทำให้ภาคีเครือข่ายเห็นความสำคัญในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสวัสดิการผ่านเครือข่ายชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่รับฟังความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า ได้รับการดูแลเอาใจใส่ สามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

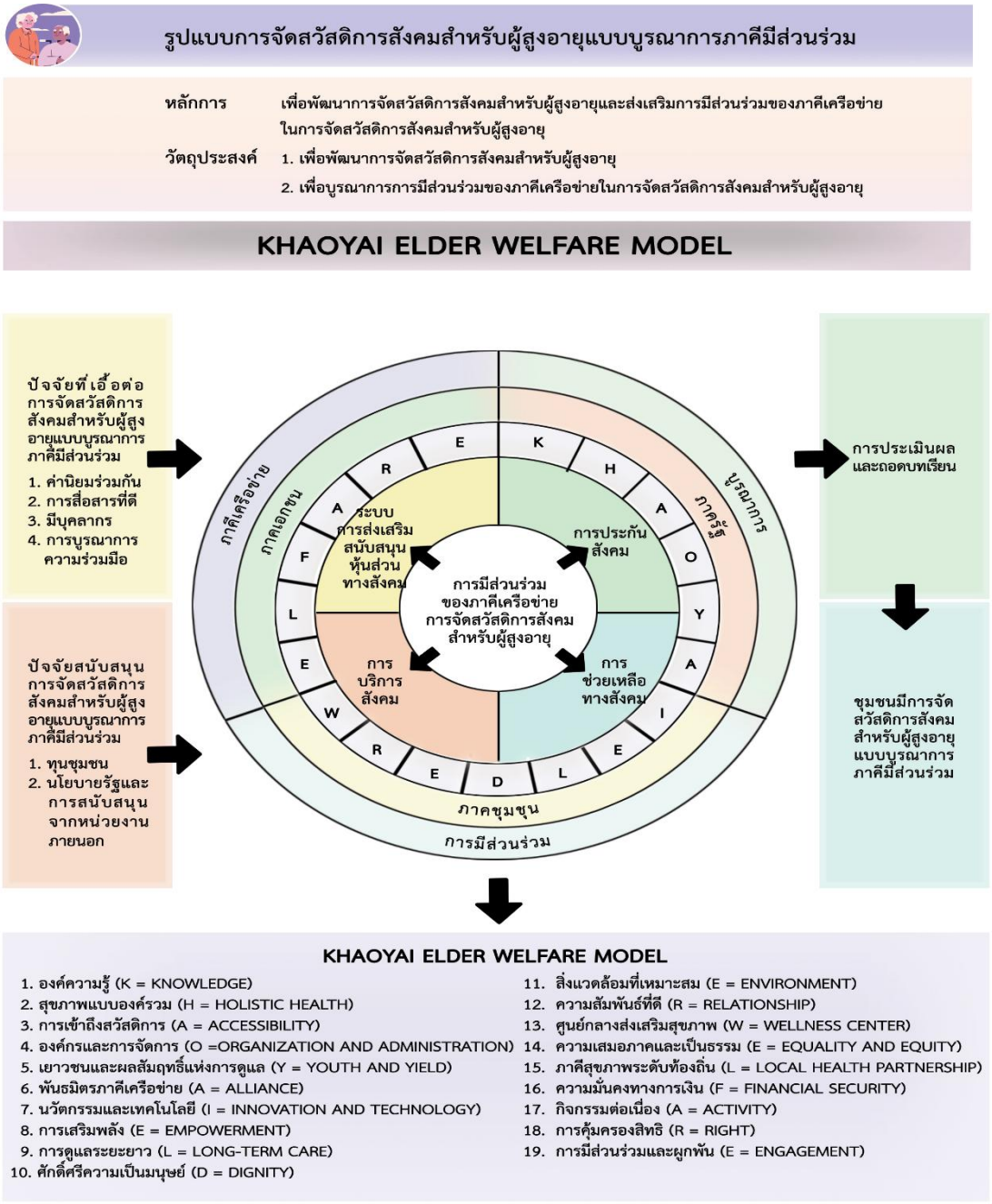
3. การทดลองใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ พบว่า ผลการทดสอบความรู้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ส่วนผลการจัดเวทีทำให้เกิดภาคีเครือข่าย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ พบว่า ผลการทดลองรูปแบบฯ ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มมีความตระหนักในหน้าที่ของตัวเองมีความรับผิดชอบ มีการจัดการและสร้างสรรค์กิจกรรมที่ดี (ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ, 2566) และการจัดเวทีทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันทุกกลุ่มวัยมากขึ้น (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 3, 2569) และในการทดลองครั้งนี้มีการเลือกศึกษาในชุมชนเดียว ด้วยกลุ่มตัวอย่างจำกัด (n = 20) มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสอดคล้องของบริบท ซึ่งช่วยลดความแปรปรวนที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ทำให้สามารถสังเกตผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนและแม่นยำในระดับจุลภาค รวมทั้งสามารถทดสอบกลไกการทำงานของ Model ในสถานการณ์จริง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้แม้จะไม่สามารถสรุปอ้างอิงสู่ประชากรในวงกว้างได้ในทันที แต่ถือเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญ

สำหรับการขยายผลสู่กลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้นในอนาคต ที่สามารถนำไปใช้สำหรับการวางนโยบายในระดับท้องถิ่นที่ต้องการความเฉพาะเจาะจงสูง นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เครื่องมือ เช่น การสังเกต การจัดเวที ได้ปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มทดลองอย่างใกล้ชิด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ไม่สามารถทำได้ และทำให้ข้อค้นพบที่มีความลุ่มลึก และสามารถสะท้อนกลไกการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมได้อย่างแท้จริง

4. การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุฯ พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการถอดบทเรียน พบว่า ชุมชนมีภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการสังคม เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและมีความก้าวหน้าในการจัดสวัสดิการสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ พบว่า กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมาก และมีการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในรูปแบบกระบวนการกลุ่มทำให้สังคมเกิดการพัฒนา (ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ, 2566) และยังสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 4 ที่กล่าวว่า “กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและมีทีมภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้สูงอายุได้มีความรู้ เข้าใจในสิทธิประโยชน์มากขึ้น ชุมชนได้จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในดำรงชีวิตผู้สูงอายุ เป็นการจัดสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ” (ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 4, 2569)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ ได้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ ใช้ชื่อว่า “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” โดยมีหลักการเพื่อพัฒนาสวัสดิการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และยังเป็นรูปแบบการบูรณาการแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติการจัดสวัสดิการสังคมทุกมิติทั้งด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม โดยมีปัจจัยที่เอื้อ และปัจจัยสนับสนุนในการส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการแบบบูรณาการการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่

สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนตำบลเขาใหญ่ดำเนินการใน 3 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การบริการสังคม และระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม และได้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วม ชื่อว่า “KHAOYAI ELDER WELFARE Model” ที่ผ่านการนำไปใช้และปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน และยังมีศักยภาพในการขยายผลไปสู่การประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย คือ ชุมชนและภาคีเครือข่ายควรนำรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และควรมีการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อนำไปสู่การจัดสวัสดิการและพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งควรส่งเสริมการบูรณาการและการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดสวัสดิการด้านอื่น ๆ ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในรูปแบบของการพึ่งตนเอง และควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กฤติญา กีรติกอบมณี และคณิต เขียววิชัย. (2560). รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล. วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University, 10(2), 252-265.

ซูรัยณี ดือราแม. (2564). รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทาริตา แตงเส็ง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). แนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทับคล้อ อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 6(2), 63-73.

ธนิศร ศรีก๊กเจริญ และคณะ. (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตภาคกลางตอนล่าง. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 8(3), 1-12.

ธิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ. (2561). แนวทางการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อก้าวสู่ “ศตวรรษที่ 21”. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 5(1), 315-328.

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 1. (28 มี.ค. 2569). รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (สุพัตรา คงขำ, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 2. (28 มี.ค. 2569). รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (สุพัตรา คงขำ, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 3. (28 มี.ค. 2569). รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (สุพัตรา คงขำ, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลท่านที่ 4. (28 มี.ค. 2569). รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการภาคีมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (สุพัตรา คงขำ, ผู้สัมภาษณ์)

พรพิทักษ์ เห็มบาสัตย์. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุสู่การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 10(2), 167-184.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). มส.ผส. เปิดรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย จำนวนพุ่งกว่า 11 ล้านคน ชี้ การจัดสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องที่ท้าทาย. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2569 จาก https://thaitgri.org/?p=39444

รณรงค์ จันใด. (2561). แนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม ในเขตเทศบาลนคร นนทบุรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิมลรักษ์ ศานติธรรม และคณะ. (2564). แนวทางพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารวิจัยปริทัศน์, 1(8), 1-13.

ศุภมาส อำพล และทักษญา สง่าโยธิน. (2569). การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม โดยความ ร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 10(2), 58-70.

อรรณพ นิยมเดชา และสุเมษย์ หนกหลัง. (2566). แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(6), 115-130.

อุมาพร กาญจนคลอด และธารินี จริยาปยุกต์เลิศ. (2567). การจัดการความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, 16(1), 134-146.

บทความวิจัย

การพัฒนาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง*

DEVELOPMENT OF COMPONENTS, INDICATORS, AND A CRITICAL THINKING TEST FOR STUDENTS IN THE HIGH VOCATIONAL CERTIFICATE PROGRAM

ออมวจี พิบูลย์*, กิตติชัย สุธาสิโนบล, วิไลลักษณ์ ลังกา
Ormwajee Pibool*, Kittichai Suthasinobon, Wilailak Langka
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: ormwajee@gmail.com
*Tel: 095-163-6380

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และ 2) พัฒนาแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่มีประสิทธิภาพ หรือมีคุณภาพตามเกณฑ์ของแบบวัดที่ดี ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน สำหรับประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และนักศึกษาระดับ ปวส. วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี จำนวน 59 คน เพื่อทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เครื่องมือวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ แบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด และแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำนวน 6 องค์ประกอบ 30 ตัวบ่งชี้ ที่มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.72, S.D. = 0.45) และ 2) ได้แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นแบบสอบสถานการณ์ ประกอบด้วย 40 ข้อคำถาม ที่มีดัชนีความตรงตามเนื้อหา 0.80 - 1.00 ทุกข้อคำถาม มีความเชื่อมั่นตามสูตรคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR-20 เท่ากับ 0.76 และมีความตรงตามโครงสร้าง กล่าวคือ สามารถจำแนกความแตกต่างด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ระหว่างนักศึกษากลุ่มเก่งกับกลุ่มทั่วไป โดยพบว่า กลุ่มเก่ง มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอ่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มตามกรอบสมมติฐานได้หรือมีความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง

คำสำคัญ: การพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้, แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ, หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

* Received 28 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 25 May 2026

Abstract

This study utilized a research and development approach. The objectives of the research were to: 1) Study and synthesize the components and indicators of critical thinking for High Vocational Certificate students, and 2) Develop a high-quality critical thinking test for students in the High Vocational Certificate Program that effectively meets the established criteria for professional assessment tools. The informants consisted of five academic experts who evaluated the suitability of the synthesized components and indicators, along with fifty-nine High Vocational Certificate students from Prachinburi Technical College who participated in the trial and quality verification of the instrument. The research tools utilized in this study included a suitability assessment form for the components and indicators of critical thinking, a content validity evaluation form, and the developed critical thinking test. Data analysis was performed using content analysis, percentage, mean, standard deviation, and t-test statistics. The research findings revealed that: 1) The synthesis yielded six components and thirty indicators of critical thinking, which were rated as highly appropriate by the experts ($\bar{x}$ = 3.72, S.D. = 0.45). and 2) The resulting critical thinking test was designed as a situational assessment consisting of forty individual questions. Every question demonstrated a content validity index ranging from 0.80 to 1.00. The reliability of the entire test, calculated using the Kuder-Richardson formula (KR-20), was 0.76. Furthermore, the test demonstrated strong construct validity through its ability to differentiate between the critical thinking abilities of the "high-ability" group and the "general-ability" group. It was found that the high-ability group obtained significantly higher average scores than the general group at the .01 level of statistical significance. These results reflect that the developed critical thinking test can effectively discriminate between different groups of students according to the established hypothetical framework, thereby confirming that the assessment possesses reliable construct validity.

Keywords: Development of Components and Indicators, Critical Thinking Test, High Vocational Certificate

บทนำ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) จัดเป็นทักษะทางปัญญาขั้นสูงที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นรากฐานสำคัญในการแก้ปัญหา การรับมือกับความไม่แน่นอน และการเผชิญกับสถานการณ์ผกผันที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต (OECD, 2018) ความสำคัญดังกล่าวปรากฏชัดในกรอบการเรียนรู้ของ OECD ปี 2030 (OECD Learning Framework 2030) ซึ่งระบุให้การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นหนึ่งในทักษะทางปัญญาขั้นสูงควบคู่กับการแก้ปัญหา การตั้งเป้าหมาย และการตัดสินใจ (OECD, 2019) ในเชิงองค์ประกอบ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นผลรวมของการให้เหตุผลเชิงอุปนัยและนิรนัย (Inductive and Deductive Reasoning) การวิเคราะห์

ที่ถูกต้อง การอนุมาน และการประเมิน นอกจากนี้ องค์ประกอบของทักษะทางปัญญายังผสานกับทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Skills) อย่างใกล้ชิดจนยากจะแยกขาดจากกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นพื้นฐานสำคัญของการรับมือและแก้ไขปัญหาของเยาวชนและคนในชาติ

จากความสำคัญดังกล่าว การเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่เยาวชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 มาตรา 24 ได้บัญญัติให้สถานศึกษาดำเนินการ “ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าวต้องมีลักษณะเด่น คือ เป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม เน้นการทำงานกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล (กิจจา บานชื่น และวิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2557) โดยมีหัวใจสำคัญ คือ ผู้เรียนต้องได้แลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกันและหาคำตอบด้วยตนเอง (หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ, 2564) ผู้สอนมีบทบาทในการซักถาม กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น จัดสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ใช้สื่อผสมผสานหลายรูปแบบ และเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้เรียนเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ผ่านคำถามทั้งจากเหตุการณ์จริงและสถานการณ์จำลอง (สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ, 2551)

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจัดเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญกลุ่มหนึ่ง ที่ควรได้รับการเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เนื่องจากเป็นวัยเปลี่ยนผ่านที่ต้องพัฒนาพร้อมกันหลายด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และมักต้องวางแผนและตัดสินใจด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถควบคุมตนเองและยับยั้งชั่งใจก่อนแสดงพฤติกรรมเสี่ยงใด ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาอาชีวศึกษายังคงขาดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (กนก พานทอง และคณะ, 2562); (ดุสิต ขาวเหลือง และอภิชาติ อนุกูลเวช, 2562) ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การทะเลาะวิวาท การใช้ความรุนแรง และการยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาที่มักเกิดจากการขาดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ (จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย, 2564) ดังนั้น การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในระบบจัดการศึกษานั้น จำเป็นยิ่งที่จะต้องเริ่มจากการกำหนดเป้าประสงค์หรือผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างชัดเจนว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณคืออะไรและเป็นอย่างไร พร้อมทั้งจะวัดความสำเร็จหรือการบรรลุเป้าประสงค์เหล่านั้นได้อย่างไร ทั้งนี้ องค์ความรู้ปัจจุบันเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณและแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณส่วนใหญ่นั้น มักพัฒนามาเพื่อนักเรียนสายสามัญหรือระดับปริญญาตรี จึงอาจมีบริบททางสถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีของนักศึกษาอาชีวะ ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำองค์ความรู้จากงานวิจัยไปใช้ในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมประสบการณ์ในโอกาสต่อไป และเพื่อให้ผู้สอนในระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จึงเกิดการวิจัยนี้ขึ้น โดยคาดหวังว่า การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ได้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่ถูกต้อง เหมาะสม พร้อมทั้งได้เครื่องมือวัดที่มีความแม่นตรง เชื่อถือได้ สามารถนำไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

2. เพื่อพัฒนาแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่มีประสิทธิภาพหรือมีคุณภาพตามเกณฑ์ของแบบวัดที่ดี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์เฉพาะ 2 ประการ โดยจำแนกการดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา สังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้

1. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในมิติด้านองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) แหล่งข้อมูล คือ ผลงานศึกษาทางวิชาการ ผลงานวิจัย ตำรา เอกสาร และฐานข้อมูลในอินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง

2. ประมวลผลและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร เพื่อสังเคราะห์รายการองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ พร้อมสร้างแบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ประเภทมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สำหรับผู้เชี่ยวชาญพิจารณายืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฯ

3. ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในด้านความเหมาะสมที่ครอบคลุมในเรื่องความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีความถูกต้องตามหลักวิชาและมีความเป็นไปได้ในการในการนำไปใช้ในการสร้างแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีผลงานวิชาการด้านการพัฒนาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบวิเคราะห์เอกสารในการศึกษาเนื้อหาขององค์ประกอบ ตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) รายการองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่สังเคราะห์ขึ้นจากการวิจัยเอกสาร และ 3) แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณที่เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีผลงานวิชาการด้านการพัฒนาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาเนื้อหาขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ฯ ใช้สถิติเชิงบรรยายด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความเหมาะสม กำหนดเกณฑ์คุณภาพ 3.50 ขึ้นไป (จากคะแนนเต็ม 5.00) ถือว่ามีความเหมาะสมระดับมาก - มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดำเนินการตามแนวทางต่อไปนี้

1. นำองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาใช้ในการกำหนดโครงสร้างของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในลักษณะผังข้อสอบ (Test Blueprint) จำนวนเป้าหมาย 40 ข้อ จำแนกตามองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 4 - 10 ข้อ

2. สร้างข้อคำถามที่สอดคล้องกับผังข้อสอบที่กำหนด เป็นแบบสอบสถานการณ์ รวม 14 สถานการณ์ เป็นสถานการณ์ใกล้ตัว หรือมักเกิดขึ้นในชีวิตจริงของนักศึกษา จำนวน 43 ข้อ (เผื่อคัดออก หากมีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50) เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก ที่แต่ละข้อคำถามมีคำตอบที่ถูกที่สุดเพียงคำตอบเดียว

3. จัดทำเป็นแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

4. นำแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ประสบการณ์หรือผลงานการศึกษาด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ และด้านการวัดและประเมินผล โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมด้านภาษา และความสอดคล้องกับนิยาม หรือวิเคราะห์ดัชนี IOC (Item - Objective Congruence Indices) แล้วปรับปรุงเป็นแบบวัดที่สมบูรณ์ พร้อมใช้

5. ทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก 15 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและค่าความยากของข้อสอบ แล้วนำไปใช้กับนักศึกษาระดับ ปวส. 59 คน ของวิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี โดยเลือกแบบเจาะจงตามวิธีการของเทคนิคกลุ่มรู้ชัด (Known-Group Technique) คือ กลุ่มนักศึกษาระดับ ปวส.ชั้นปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มเก่ง มีเกรดเฉลี่ยเกิน 2.75 และกลุ่มทั่วไป ที่ได้เกรดเฉลี่ยผลการเรียนต่ำกว่า 2.50 (การจำแนกระดับเกรดเฉลี่ยเป็น 2 กลุ่ม โดยตัดกลุ่มกลางออก เพื่อให้มั่นใจว่าทั้งสองกลุ่มมีความสามารถพื้นฐานต่างกันอย่างชัดแจ้ง ตามวิธีการของการใช้เทคนิคกลุ่มรู้ชัด) เพื่อตรวจสอบความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ตามกรอบสมมติฐาน หรือตรวจสอบว่าแบบสอบสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มรู้ชัด ได้หรือไม่ พร้อมทั้งวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามรายข้อเชิงยืนยันและหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดทั้งฉบับด้วยสูตรคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR-20

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้แบบวัดฯ ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และผลงานที่เกี่ยวข้อง และทางการวัดประเมินผล จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมด้านภาษา และความสอดคล้องกับนิยาม และ 2) กลุ่มนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี ที่มีภูมิหลังสะท้อนความสามารถในการเรียนระดับสูง (เกรดเฉลี่ยเกิน 2.75) กับกลุ่มทั่วไป (เกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50) กลุ่มละ 29 คน และ 30 คน ตามลำดับ รวม 59 คน เพื่อการทดลองใช้และตรวจสอบดัชนีคุณภาพด้านความตรงตามโครงสร้างของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) หรือความตรงตามเนื้อหาของข้อคำถามในแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณฯ สำหรับผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประเมิน และ 2) แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่ประกอบด้วย ข้อคำถาม 43 ข้อ ในรอบประเมินความตรงตามเนื้อหา เป็นข้อสอบแบบสถานการณ์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีผลงานวิชาการด้านการพัฒนาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้ คือ 1) วิเคราะห์คุณภาพของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ใช้การวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาหรือวิเคราะห์ค่า IOC ตามการตัดสินของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยกำหนดเกณฑ์การตัดสินค่าดัชนีความสอดคล้องฯ ของข้อคำถามที่ได้จากการคำนวณจากสูตร ต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป คัดเลือกข้อสอบข้อนั้นไว้ใช้ได้ แต่ถ้าได้ค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 จะพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงหรือตัดทิ้ง ซึ่งพบว่า ข้อคำถามเริ่มต้น ที่มี 43 ข้อ มีค่าดัชนี IOC 0.80 ขึ้นไป ทุกรายการ ผู้วิจัยได้คัดเลือกและจัดเป็นแบบวัด ประกอบด้วย จำนวนข้อคำถาม 40 โดยตัดข้อที่คำถามค่อนข้างซ้ำออกไป 3 ข้อ 2) วิเคราะห์อำนาจจำแนกของข้อคำถามรายข้อ ที่กำหนดเกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก ควรมีค่าตั้งแต่ 0.20 เป็นต้นไป และ 3) การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับใช้สูตรคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR-20 ซึ่งปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.76 ส่วนการตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างด้วยเทคนิคกลุ่มรู้ชัด โดยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักศึกษาระดับ ปวส.กลุ่มเก่ง ที่มีเกรดเฉลี่ยเกิน 2.75 และ กลุ่มทั่วไป ที่ได้เกรดเฉลี่ยผลการเรียนต่ำกว่า 2.50 ใช้วิธีวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการคิดของทั้งสองกลุ่ม ซึ่งพบว่า กลุ่มเก่ง จำนวน 29 คน สอบได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.45 (S.D. = 1.76) กลุ่มทั่วไปหรือกลุ่มอ่อน จำนวน 30 คน ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.43 (S.D. = 1.57) โดยพบว่า จากการทดสอบด้วยสถิติทดสอบ ที (t-test, t-independent) ปรากฏว่า กลุ่มเก่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอ่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มได้ หรือมีความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity)

ผลการวิจัย

1. ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวน 6 องค์ประกอบ 30 ตัวบ่งชี้ โดยปรากฏคะแนนด้านความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ระหว่าง 3.60 - 4.00 หรืออยู่ในระดับมาก ทุกรายการ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจากผู้เชี่ยวชาญ (n = 5)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ความสามารถในการรับรู้ข้อตกลงเบื้องต้น (Recognition of assumptions)			
1.1 ระบุปัญหาหรือเรื่องราวที่สำคัญ	3.75	0.50	มาก
1.2 อธิบายนิยาม หรือคำสำคัญ	4.00	0.00	มาก
1.3 บอกองค์ประกอบสำคัญของปัญหา	3.75	0.50	มาก
1.4 บอกวิธีการที่ปรากฏในสถานการณ์	3.60	0.55	มาก

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจากผู้เชี่ยวชาญ (n = 5) (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1.5 บรรยายองค์ประกอบหลักของปัญหา	3.80	0.45	มาก
2. ความสามารถในการตีความ (Interpretation)			
2.1 คัดเลือกรายการข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับปัญหา	3.80	0.45	มาก
2.2 จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล	3.80	0.45	มาก
2.3 ตัดสินความน่าเชื่อถือของข้อมูล	3.60	0.55	มาก
2.4 สรุปสาระสำคัญของเรื่องราว หรือปรากฏการณ์	3.60	0.55	มาก
2.5 อธิบายความเป็นไปได้ของข้อสรุปหรือประเด็นสถานการณ์ที่กำหนด	3.60	0.55	มาก
3. ความสามารถในการอ้างอิงหรือขยายความ (Inference)			
3.1 คาดคะเน ตั้งสมมติฐาน คาดการณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไปในสถานการณ์ที่กำหนด	3.60	0.55	มาก
3.2 คาดการณ์แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด	3.80	0.45	มาก
3.3 เสนอแผนการที่มีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์	3.80	0.45	มาก
3.4 สืบค้น อ้างอิงข้อมูลหรือเหตุผลประกอบในทางเลือกที่เห็นว่าเป็นไปได้	4.00	0.00	มาก
3.5 เชื่อมโยงข้อมูล ให้เหตุผลเชิงตรรกะที่เห็นว่าเหมาะสมและเป็นไปได้เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ	3.60	0.55	มาก
4. ความสามารถในการนิรนัย (Deduction)			
4.1 ลงข้อสรุปโดยมีเหตุผล มีความเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นตามหลักการ แนวคิด ทฤษฎี	3.60	0.55	มาก
4.2 อธิบายข้อสรุปในภาพรวมหรือใจความสำคัญของสถานการณ์หรือเหตุการณ์ให้ผู้อื่นเข้าใจได้	3.60	0.55	มาก
4.3 เสนอเหตุผลประกอบในการลงข้อสรุปในปรากฏการณ์ที่พบได้	3.60	0.84	มาก
4.4 อธิบายจุดอ่อน ข้อบกพร่องของข้อสรุปใด ๆ ในปรากฏการณ์ที่พบได้	4.00	0.84	มาก
4.5 ให้เหตุผลประกอบในข้อสรุปใด ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล	3.60	0.71	มาก
5. ความสามารถในการประเมินข้อโต้แย้ง (Evaluation of Arguments)			
5.1 ประเมินข้อโต้แย้งด้วยหลักเหตุผล	3.60	0.55	มาก
5.2 เสนอเหตุผลที่สมเหตุสมผลในการตัดสินคุณค่าของข้อโต้แย้งหรือปรากฏการณ์ใด ๆ	3.60	0.55	มาก
5.3 ตัดสินคุณค่าหรือความสมเหตุสมผลของวิถีปฏิบัติในปรากฏการณ์ที่กำหนดได้	4.00	0.00	มาก
5.4 อธิบายข้อดี ข้อเสียของข้อโต้แย้งในเชิงเปรียบเทียบได้	3.60	0.55	มาก
5.5 ระบุจุดอ่อนสำคัญของข้อสรุป หรือคำตัดสินใด ๆ ได้	3.80	0.71	มาก
6. ความสามารถในการสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่เพื่อการพัฒนา (Creation)			
6.1 สร้างสรรค์ทางเลือกใหม่โดยอาศัยหลักการ แนวคิด ทฤษฎี	4.00	0.00	มาก
6.2 สร้างสรรค์ทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นไปได้ที่หลากหลาย	3.60	0.55	มาก
6.3 ตัดสินได้ว่าทางเลือกใดเหมาะสม เป็นไปได้ ด้วยเหตุผลใด	4.00	0.00	มาก
6.4 ระบุจุดอ่อนสำคัญของทางเลือกต่าง ๆ ได้	3.60	0.55	มาก
6.5 ระบุจุดบกพร่องในเชิงเปรียบเทียบระหว่างทางเลือกที่พบเห็นได้	3.80	0.45	มาก
รวม	**3.72**	**0.45**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ทั้งในระดับภาพรวม และรายตัวบ่งชี้ มีค่าคะแนนผลการประเมินระหว่าง 3.60 ถึง 4.00 ทุกรายการ

2. ได้แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เป็นเครื่องมือวัดตัวแปรความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นแบบวัดที่ใช้สถานการณ์ (Situation Test) และข้อคำถามแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ที่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมด้านภาษา และความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวัด โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) หรือความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ทุกข้อคำถาม มีค่าดัชนีความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.13 - 0.63 ค่าดัชนีอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.21 - 0.53 ค่าดัชนีความเชื่อมั่นทั้งฉบับโดยใช้สูตร KR-20 เท่ากับ 0.76 และมีค่าความเที่ยงตรงตามโครงสร้างด้วยเทคนิคกลุ่มรู้ชัด คือ สามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างนักศึกษากลุ่มเก่ง และกลุ่มทั่วไปได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รายละเอียดผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 2 และ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 รายการดัชนีคุณภาพของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณเทียบกับเกณฑ์คุณภาพทั่วไป

รายการวิเคราะห์	เกณฑ์คุณภาพ	ผลการวิเคราะห์
ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา - ดัชนี IOC (Item - Objective Congruence Index)	มากกว่า 0.50	มีค่า ระหว่าง 0.80 - 1.00
ค่าความยากของข้อคำถาม (p)	0.20 - 0.80	มีค่า 0.13 - 0.63 ถือเป็นข้อสอบที่ค่อนข้างยาก
ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม (r)	มากกว่า 0.20	อยู่ระหว่าง 0.21 - 0.53
ความเชื่อมั่นของแบบวัดการคิดทั้งฉบับ (Kuder-Richardson formula 20)	มากกว่า 0.75	เท่ากับ 0.76
ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ด้วย Known Group Technique	จำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มรู้ชัดได้	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ดัชนีคุณภาพของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เกือบทุกรายการเป็นไปตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด ยกเว้นด้านค่าดัชนีความยากของข้อคำถาม ที่พบว่า ค่อนข้างยาก

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ระหว่างนักศึกษากลุ่มรู้ชัดกลุ่มเก่งที่มีเกรดเฉลี่ยเกิน 2.75 กับกลุ่มทั่วไปที่เกรดเฉลี่ย ต่ำกว่า 2.75 (n = 29 คน และ 30 คน ตามลำดับ) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามโครงสร้างของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

กลุ่ม	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ผลต่างค่าเฉลี่ย	df	ค่าสถิติทดสอบ t
กลุ่มเก่ง	13.45	1.76	3.02	57	6.942**
กลุ่มทั่วไป	10.43	1.57			

P**< .01

จากตารางที่ 3 พบว่า นักศึกษากลุ่มเก่ง จำนวน 29 คน สอบได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.45 (S.D. = 1.76) กลุ่มทั่วไปหรือกลุ่มอ่อน จำนวน 30 คน ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.43 (S.D. = 1.57) ผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 ซึ่งจากการทดสอบด้วยสถิติทดสอบ ที (t-test, t-independent) ปรากฏว่า กลุ่มเก่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอ่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มได้ หรือมีความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่สังเคราะห์ขึ้นในการวิจัยนี้ จำนวน 6 องค์ประกอบ เป็นความสามารถในการคิดจากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นสูง และมีความสอดคล้องกับ Bloom’s Taxonomy ฉบับปรับปรุงหลังปี 2000 อย่างชัดแจ้ง (ทิศนา แขมมณี, 2566); (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551) โดยเฉพาะในสามองค์ประกอบสุดท้าย (4 - 6) ที่ครอบคลุมกระบวนการทางปัญญาระดับสูงทั้งในมิติของการนำไปใช้ (Applying) การประเมินค่า (Evaluating) และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Creating) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนิยามนี้ มิได้หยุดอยู่แค่การคิดวิเคราะห์ในเชิงความรู้ความเข้าใจ หากแต่รวมไปถึงการคิดเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาและต่อยอดอย่างยั่งยืนอีกด้วย ถือเป็นความสามารถในการคิดขั้นสูง

2. จากการวิเคราะห์ผล คะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการวิจัยนี้ ซึ่งในการทดสอบมีคะแนนเต็ม 40 คะแนน คะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (กรณีกลุ่มเก่ง 29 คน) 13.45 หรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 ของคะแนนเต็ม ซึ่งอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ การที่คะแนนอยู่ในระดับนี้อาจอธิบายได้จากปัจจัยสำคัญหลายประการ คือ 1) ปัจจัยด้านลักษณะข้อสอบและพฤติกรรมของนักศึกษา ลักษณะของข้อคำถามในแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบข้อสอบแบบสถานการณ์ (Scenario-based/Situation test items) ซึ่งผู้ตอบต้องใช้ทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์อย่างละเอียดลึกซึ้งนักศึกษาสายอาชีพจำนวนไม่น้อยอาจมีพื้นฐานหรือนิสัยการอ่านที่ยังไม่เข้มข้นเท่าที่ควร และอาจขาดความมุ่งมั่นในการอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ นอกจากนี้ 2) ปัจจัยด้านแรงจูงใจ (Motivation) ยังมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากผลการวัดในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย ซึ่งไม่มีผลโดยตรงต่อเกรดหรือผลการเรียนในรายวิชา และ 3) ในมุมมองเกี่ยวกับระดับความยากของข้อสอบ แม้ระดับความยากของข้อสอบอาจเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้คะแนนเฉลี่ยไม่สูง แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ข้อสอบที่มีระดับความยากเช่นนี้ กลับให้ข้อได้เปรียบเชิงวินิจฉัย (Diagnostic Advantage) ที่สำคัญ กล่าวคือ ความท้าทายของข้อสอบสามารถช่วยขยายความแตกต่าง (Discrimination Power) ของศักยภาพผู้เรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้สามารถแยกแยะระหว่างกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อนได้อย่างชัดเจน และ 4) มุมมองเกี่ยวกับระดับสมรรถนะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หากเปรียบเทียบกับระดับสมรรถนะตามแนวคิดของ Bloom’s Taxonomy (Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R., 2001) การคิดอย่างมีวิจารณญาณอาจเทียบได้กับระดับความสามารถด้านการประยุกต์ใช้ (Applying) หรือคิดวิเคราะห์ (Analyzing) ขึ้นไป ดังที่ได้อภิปรายในประเด็นที่ 1

3. จากการวิจัยพบว่า การวัดความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความท้าทายในทางปฏิบัติ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาในชั้นเรียนที่จำกัด ประกอบกับธรรมชาติของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเองที่เป็นกระบวนการภายในที่ซับซ้อนและต้องการเวลาในการสังเกตประเมินผล และโดยธรรมชาติแล้ว นักศึกษาอาชีวะมีแนวโน้วที่จะถนัดการปฏิบัติมากกว่าการทำข้อสอบประเภทสถานการณ์ที่มีข้อมูลและตัวอักษรปริมาณมาก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในส่วนของการนำองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณไปใช้ ในอนาคตเพื่อยกระดับความมุ่งมั่นและผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาในการพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควร กระตุ้นเพิ่มแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และคุณค่ารับรู้ (Perceived Value) ของการทดสอบว่าจะเป็นประโยชน์กับนักศึกษาอย่างไร อีกทั้งควรบูรณาการผลการประเมินด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้ากับระบบการให้เกรด หากมีการกำหนดให้ผลการวัดนี้มีส่วนส่งผลต่อเกรดในรายวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ย่อมสร้างแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ที่ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญและทุ่มเทความพยายามมากขึ้น อีกทั้ง การออกแบบการประเมินในอนาคตควรเชื่อมโยงเนื้อหาของข้อสอบหรือสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับสาระการเรียนรู้และบริบททางวิชาชีพของรายวิชานั้น ๆ เป็นการให้ความสำคัญกับการประเมินที่สมจริง (Authentic Assessment) ซึ่งจะไม่เพียงแต่เพิ่มความเกี่ยวข้องและความหมายสำหรับผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังกระตุ้นให้พวกเขาเห็นคุณค่าโดยตรงของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อการเรียนและอาชีพในอนาคต ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเพื่อแก้ไขข้อจำกัดดังประเด็นอภิปรายที่ 3 ผู้สอนอาจพิจารณานำแนวทางการประเมินแบบบูรณาการต่อไปนี้มาใช้ เช่น การประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมอบหมายโจทย์สถานการณ์ปัญหาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ให้ผู้เรียนบันทึกกระบวนการคิดและแนวทางการแก้ปัญหาในแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ใช้การออกแบบแบบบันทึกการคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนติดตามพัฒนาการของตนเอง การประเมินผ่านแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment) ที่เก็บรวบรวมหลักฐานการพัฒนาทักษะอย่างเป็นระบบตลอดระยะเวลา ทั้งนี้ ควรเน้นประเมินจากความก้าวหน้า (Progress) มากกว่าผลสัมฤทธิ์ปลายทาง โดยใช้ Rubrics การประเมินที่ชัดเจนครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เน้นหลักการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้ง ควรทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เห็นคุณค่าต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง จะทำให้ผู้เรียนจริงจังกับการทำแบบวัดการคิดฯ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในด้านการวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยนี้ ในการพัฒนาแบบวัดการคิด อาจให้ความสำคัญกับ ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามสภาพของแบบวัด (Concurrent Validity) โดยอาจตรวจสอบความสัมพันธ์คะแนนการสอบกับคะแนนการสอบภาคทฤษฎีตามปกติของนักศึกษา หรืออาจตรวจสอบความสัมพันธ์กับเกรดเฉลี่ย เพื่อยืนยันว่ามีความเที่ยงตรงตามสภาพจริง ส่วนในการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงของแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อาจใช้วิธีการอื่นหรือตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเกณฑ์สัมพันธ์ (Criterion-related Validity) ในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อยืนยันคุณภาพของแบบวัดที่พัฒนาขึ้นในลักษณะนี้ เพื่อให้เห็นแนวทางการวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพที่หลากหลายต่อไป อีกทั้งควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วนำแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไปเป็นเครื่องมือวัดตัวแปรตามที่สำคัญประการหนึ่ง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยยึดหลักเกณฑ์ตาม Declaration of Helsinki, Belmont Report, International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP), International Guidelines for Human Research ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ หมายเลขรับรองโครงการวิจัย SWUEC-672506

เอกสารอ้างอิง

กนก พานทอง และคณะ. (2562). การพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางปัญญาอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(3), 10-22.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.

กิจจา บานชื่น และวิมลรัตน์ จตุรานนท์. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนอาชีวศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้. วารสารราชพฤกษ์, 12(3), 33-41.

จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2564). การคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อการใช้ความรุนแรงของเด็กวัยรุ่น. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 11(2), 182-188.

ดุสิต ขาวเหลือง และอภิชาติ อนุกูลเวช. (2562). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สามมิติแบบมีปฏิสัมพันธ์เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาอาชีวศึกษาที่มีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่างกัน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 30(3), 16-29.

ทิศนา แขมมณี. (2566). รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). การพัฒนาการคิด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพริ้นติ้ง.

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ. (2551). พัฒนาทักษะการคิดพิชิตการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

หัสวนัส เพ็งสันเทียะ และคณะ. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 13(2), 240-257.

Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: Arevision of Bloom's taxonomy of educational objectives: complete edition. New York: Addison Wesley Longman, Inc.

OECD. (2018). The future of education and skills Education 2030. Retrieved December 19, 2023, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/06/the-future-of-education-and-skills_5424dd26/54ac7020-en.pdf

_____. (2019). OECD Future of Education and Skills 2030, OECD Learning Compass 2030 a Series of Concept Notes. Retrieved December 19, 2023, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass

บทความวิจัย

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*

THE MODEL OF COMPETENCY DEVELOPMENT FOR SCHOOL ADMINISTRATORS TOWARD EDUCATIONAL EXCELLENCE UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

นิศารัตน์ จินา*, อรรครา ธรรมาธิกุล, นพรัตน์ ชัยเรือง

Nisarat Jina*, Akara Thammathikul, Nopparat Chairueng

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Doctor of Education Degree in Educational Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: bankanthong.school@gmail.com

*Tel: 090-485-0165

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา และ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ เป็นวิจัยการวิจัยและพัฒนา วิธีวิจัยแบบผสานวิธีพหุระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 126 คน กำหนดขนาดตามตารางเครจซีและมอร์แกน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบและจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบ และสัมมนาแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน เพื่อประเมินความถูกต้องและความเหมาะสม และวิเคราะห์เนื้อหา และระยะที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การการสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.25, S.D. = 0.65) สภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นเลิศของสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.44) ความต้องการจำเป็น โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.42 2) รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ รูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ กระบวนการพัฒนาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การประเมินผล และการปรับปรุงพร้อมสะท้อนผลและถอดบทเรียน

* Received 12 April 2026; Revised 5 May 2026; Accepted 14 May 2026

และ 3) ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.43)

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ, ผู้บริหารสถานศึกษา, ความเป็นเลิศของสถานศึกษา

Abstract

The research aims to 1) Study the current state, desired state, and necessary needs of school administrator competencies for excellence; 2) Develop a model for developing school administrator competencies for excellence; and 3) Examine its suitability and feasibility. This is a research and development study using a mixed-methods, multi-phase approach: Phase 1 involved reviewing relevant documents and research, conducting in-depth interviews with 5 school administrators, and collecting data through questionnaires from 126 school administrators and heads of academic departments, using simple random sampling based on the Krejcie-Morgan table. Data was analyzed using mean, standard deviation, and needs assessment. Phase 2 involved developing the model, creating a user manual, and conducting expert-based seminars with 9 participants to evaluate its accuracy and suitability, followed by content analysis. And Phase 3 involved validating the model through focus group discussions with 9 experts, analyzing data using mean and standard deviation. The research findings revealed that 1) The current state of school excellence, overall, is at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.25, S.D. = 0.65), while the desired state of school excellence is also at a moderate level. 1) The overall need assessment was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.44), with a value of 0.42. 2) The model for developing the competencies of school administrators towards excellence consists of six parts: model, principles, objectives, operational process, evaluation guidelines, and conditions for success. The development process comprises five steps: needs analysis, development planning, development implementation, evaluation, and improvement with reflection and lessons learned. and 3) The results of the model verification showed that it was accurate, appropriate, feasible, and useful at the highest level ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.43).

Keywords: Competency Development, School Administrators, School Excellence

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ถือเป็นกฎหมายสำคัญที่มีบทบาทในการปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างยิ่ง โดยเน้นการปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษา การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพที่ครบถ้วนทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และคุณธรรม ซึ่งการปฏิรูปการศึกษานี้ยังมีเป้าหมายในการเสริมสร้างความสามารถ

ในการแข่งขันในระดับนานาชาติ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) นอกจากนี้ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังมุ่งเน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษามีสมรรถนะในการจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุค 4.0 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

แม้ว่าจะมีการพัฒนากฎหมายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการศึกษา จากผลของ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การทดสอบการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) และการประเมินโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ยังคงต่ำและมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้การพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาจึงยังคงเป็นความท้าทายที่ต้องการความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถผลักดันให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโรงเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถ ภูมิปัญญา ความคิดและแนวปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ เพราะสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้อย่างโดดเด่นกว่าบุคคลอื่น ๆ ในองค์การ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2565)

การศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นที่จะวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้บริหารสามารถยกระดับการบริหารจัดการสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ โดยการศึกษานี้จะนำเสนอองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะผู้บริหารและการใช้สมรรถนะเหล่านี้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีระบบและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว (Day, C. & Leithwood, K., 2007) ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่เพื่อยกระดับการดำเนินงานและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตามหลักการของการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช, 2567)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหาร และองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารและยกระดับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

2. เพื่อพัฒนารูปแบบสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) ใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed-Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย (Document Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สถิติอ้างอิงโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ และดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ไร้โครงสร้าง (Unstructured Interview) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ จำนวน 126 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารโรงเรียน 63 คน และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ 63 คน ซึ่งได้มาโดยการโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. ค่าความคลาดเคลื่อนยอมรับได้ที่ระดับ 5% (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 ปรับข้อความตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ตรวจสอบคุณภาพโดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach ซึ่งกำหนดเกณฑ์ว่าต้องมีค่า 0.70 ขึ้นไป ซึ่งแบบวัดทั้งฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.945 และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ผู้วิจัยสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา และยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จในการบริหาร จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ในการความถูกต้องและความเหมาะสม ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ผู้วิจัยตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน เลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ในการความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีผลการวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

1.1 ผลการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษานั้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การทำงานเป็นทีม การวางแผนกลยุทธ์ การบริการที่ดี และการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เชื่อมโยงกับการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ โดยผลการวิจัยยังพบว่า การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพการบริหารและการจัดการ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จและและได้รับการยอมรับในด้านคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ผลการศึกษาได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร ที่มีทั้งหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในอนาคต

1.2 ผลการศึกษาแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการบริการที่ดี และด้านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่วนความเป็นเลิศของสถานศึกษา ต้องมองให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านคุณภาพครู ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการบริหารและการจัดการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในทุกมิติ และเป็นตัวขับเคลื่อนให้สถานศึกษาก้าวไปสู่ความเป็นเลิศได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

1.3 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา มีผลดัง ตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน (n = 126)

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
1. การมุ่งผลสัมฤทธิ์	3.45	0.58	ปานกลาง	4.60	0.42	มากที่สุด	0.33

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน (n = 126) (ต่อ)

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
2. การทำงานเป็นทีม	3.42	0.64	ปานกลาง	4.55	0.47	มากที่สุด	0.32
3. การวางแผนกลยุทธ์	3.38	0.60	ปานกลาง	4.65	0.39	มากที่สุด	0.38
4. การบริการที่ดี	3.46	0.55	ปานกลาง	4.68	0.40	มากที่สุด	0.35
5. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม	3.30	0.67	ปานกลาง	4.72	0.36	มากที่สุด	0.43
รวม	**3.40**	**0.61**	**ปานกลาง**	**4.64**	**0.41**	**มากที่สุด**	**0.36**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.40, S.D. = 0.61) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = 0.41) ความต้องการจำเป็นของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่า ($PNI_{modified}$ = 0.36)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน (n = 126)

ความเป็นเลิศของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
1. คุณภาพผู้เรียน	3.22	0.66	ปานกลาง	4.64	0.44	มากที่สุด	0.44
2. คุณภาพครู	3.29	0.64	ปานกลาง	4.68	0.43	มากที่สุด	0.42
3. คุณภาพการจัดการเรียนการสอน	3.31	0.63	ปานกลาง	4.66	0.42	มากที่สุด	0.41
4. คุณภาพการบริหารและการจัดการ	3.19	0.67	ปานกลาง	4.45	0.47	มากที่สุด	0.39
รวม	**3.25**	**0.65**	**ปานกลาง**	**4.61**	**0.44**	**มากที่สุด**	**0.42**

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบันของความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.25, S.D. = 0.65) สภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.61, S.D. = 0.44) ความต้องการจำเป็นของความเป็นเลิศของสถานศึกษาโดยรวมมีค่า ($PNI_{modified}$ = 0.42)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 หลักการของรูปแบบ รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีหลักการ 4 ประการ คือ 1) หลักการพัฒนาตนเอง 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์และการคิดเชิงระบบ และ 4) หลักการภาวะผู้นำทางวิชาการ

2.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ

2.3 กระบวนการดำเนินงานของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา 2) การวางแผนการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา 3) การดำเนินการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา 4) การประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา และ 5) การปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานพร้อมทั้งสะท้อนผลและถอดบทเรียน

2.4 แนวทางการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 1) วิธีการประเมิน ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา การประเมินตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา และการบันทึกหลักฐานเชิงประจักษ์/แฟ้มสะสมงานผู้บริหาร และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย แบบสังเกตพฤติกรรมการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา แบบประเมินตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา และแบบบันทึกหลักฐานเชิงประจักษ์/แฟ้มสะสมงานผู้บริหาร

2.5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ความพร้อมและเจตคติที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ความร่วมมือของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา 3) การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และ 4) ระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบ

จากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า มีความถูกต้องและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาและความเป็นเลิศของสถานศึกษามีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับสูงสุด โดยในด้านสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การทำงานเป็นทีม การวางแผนกลยุทธ์ การบริการที่ดี และการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งมีความต้องการสูงในการพัฒนาและยกระดับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ในส่วนของความเป็นเลิศของสถานศึกษา มีการประเมินใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ คุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพการบริหารและการจัดการ โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารและการยกระดับความเป็นเลิศของสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับผู้เรียนและการบริหารงาน ซึ่งจะส่งผลให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายและได้รับการยอมรับในระดับสังคม เนื่องจากการพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างครอบคลุม สอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow, A. H. ที่กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในรูปแบบที่ครอบคลุม ทั้งทางด้านสติปัญญาและความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของบุคคล (Maslow, A. H., 1943) ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tran, H. & Smith, D. ซึ่งได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการพัฒนาผู้นำการศึกษา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านการสร้างความร่วมมือและการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณภาพ เพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Tran, H. & Smith, D., 2020)

2. ผลการพัฒนารูปแบบสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

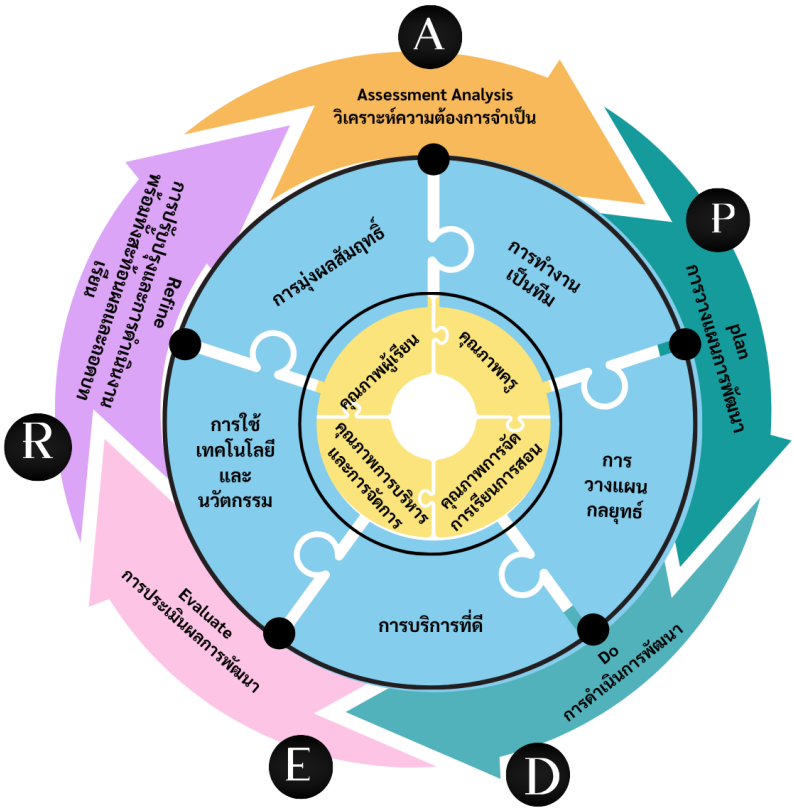
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประกอบด้วย หลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาตนเอง 2) การมีส่วนร่วม 3) การบริหารเชิงกลยุทธ์และการคิดเชิงระบบ และ 4) ภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาและการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) เพื่อการวิเคราะห์ความต้องการ 2) การวางแผนการพัฒนา 3) การดำเนินการพัฒนา และ 4) การประเมินผล พร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานตามผลสะท้อนและบทเรียนที่ได้จากการประเมิน แนวทางการประเมินรูปแบบ ประกอบด้วย วิธีการสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงาน การประเมินตนเอง และการบันทึกหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จสำคัญ เช่น ความพร้อมและเจตคติที่ดีของผู้บริหาร ความร่วมมือจากครูและบุคลากร การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราชได้เน้นการพัฒนาคุณสมบัติที่สำคัญทั้งในด้านการพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วม การบริหารเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงระบบ และภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินงานที่เน้นการประเมินจากผลสะท้อนและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Senge, P. M.

ที่เน้นการเรียนรู้ขององค์กรผ่านการปรับตัวตามผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติจริง (Senge, P. M., 1990) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fullan, M. ที่กล่าวถึงการพัฒนาผู้นำการศึกษาผ่านการสร้างการมีส่วนร่วมและการใช้วิธีการบริหารที่ยั่งยืนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา (Fullan, M., 2007)

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารและการยกระดับคุณภาพการศึกษานั้นสามารถทำได้จริงและส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge, P. M. ที่เน้นการเรียนรู้ขององค์กรผ่านการปรับตัวตามผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติจริง (Senge, P. M., 1990) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fullan, M. ที่กล่าวถึงการพัฒนาผู้นำการศึกษาผ่านการสร้างการมีส่วนร่วมและการใช้วิธีการบริหารที่ยั่งยืนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา (Fullan, M., 2007)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา

การพัฒนาสมรรถนะและการยกระดับคุณภาพการศึกษาในรูปแบบวงจร PDCA (Plan, Do, Check, Act) การพัฒนาเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์การประเมิน (A: Assessment Analysis) เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์และข้อจำเป็นในการพัฒนา ตามด้วยการวางแผนการพัฒนา (P: Planning) ซึ่งจะช่วยจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงาน จากนั้นในขั้นตอนการดำเนินการ (D: Doing) จะเป็นการนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติจริง โดยมีการใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสม การประเมินผล (E: Evaluate) จะช่วยให้สามารถวัดผลการทำงานและแยกแยะความสำเร็จหรือปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาในขั้นตอนสุดท้าย (R: Refine) เพื่อให้กระบวนการดำเนินการได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด โดยหลักการนี้ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากผู้บริหารและความร่วมมือจากทุกฝ่ายในองค์กร

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา 1) สภาพปัจจุบันของความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.25, S.D. = 0.65) สภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นเลิศของสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.44) ความต้องการจำเป็นของความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.42 2) รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ชื่อรูปแบบ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ แนวทางการประเมินรูปแบบ และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การประเมินผล และการปรับปรุงพร้อมสะท้อนผลและถอดบทเรียน และ 3) ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราชควรนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพและความเป็นเลิศของสถานศึกษา และ 2) หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนทรัพยากรและจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและการบริหารจัดการสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา และ 2) สถานศึกษาสามารถนำองค์ประกอบและกระบวนการของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนาและประเมินผลการบริหารงาน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาผลการนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารไปใช้ในสถานศึกษาจริง เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ และ 2) ควรขยายการวิจัยไปยังสถานศึกษาในบริบทหรือพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ

เอกสารอ้างอิง

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2565). ผลการประเมินนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโปรแกรม PISA. เรียกใช้เมื่อ 7 มิถุนายน 2568 จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช. (2567). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2568 จาก https://www.infosea12.info/infoonline/images/stories/studentData/information67.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.

Day, C. & Leithwood, K. (2007). Successful school leadership: International perspectives. Springer Science & Business Media. Retrieved June 13, 2025, from https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED614324.pdf

Fullan, M. (2007). The New Meaning of Educational Change. (4th ed.). New York: Teachers College Press.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396. https://doi.org/10.1037/h0054346.

Senge, P. M. (1990). The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization. New York: Doubleday.

Tran, H. & Smith, D. (2020). The Strategic Support to Thrive Beyond Survival Model: An administrative support framework for improving student outcomes and addressing educator staffing in rural and urban high needs schools. Research in Educational Administration & Leadership, 5(3), 870-919. https://doi.org/10.30828/real/2020.3.8.

บทความวิจัย

จากเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุสู่เมืองสุขภาวะ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย*

FROM AGE-FRIENDLY CITY TO WELLNESS CITY: A STRUCTURAL ANALYSIS OF WELLNESS CITY COMPONENTS FOR OLDER ADULTS IN CHIANG RAI, THAILAND

ต้องรัก จิตรบรรเทา[1*], จามรี พระสุนิล[2], ทิพวรรณ เมืองใจ[1]

Tongrak Jitbantao[1*], Jamaree Prasunin[2], Tippawan Muangjai[1]

[1]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

[1]Faculty of Education, Chiang Rai University, Chiang Rai, Thailand

[2]คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

[2]Faculty of Social Sciences, Chiang Rai University, Chiang Rai, Thailand

*Corresponding author E-mail: tongrak.jit@crru.ac.th

*Tel: 095-126-8181

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ 500 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยายและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 140 คน ผ่านการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย มี 5 องค์ประกอบหลักสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในเกณฑ์ดี (χ^2 = 8.92 df = 4 p = .06 GFI = 0.99 AGFI = 0.97 CFI = 0.99 RMSEA = 0.05 SRMR = 0.02) ได้แก่ 1) เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล (0.85) 2) เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม (0.76) 3) เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (0.74) 4) เมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล (0.72) และ 5) เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย (0.62) ทุกองค์ประกอบมีความตรงเชิงลู่เข้าที่ยอมรับได้ (CR ระหว่าง 0.75 - 0.89 และ AVE ระหว่าง 0.50 - 0.72) สำหรับผลการศึกษาเชิงคุณภาพยืนยันได้ว่าเมืองสุขภาวะ คือ ระบบนิเวศที่ต้องสมดุลระหว่างโครงสร้างกายภาพและพื้นที่ทางสังคม โดยมีมิติสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจเป็นฐานรากสำคัญในการลดภาวะพึ่งพิง ขณะที่วัฒนธรรมและธรรมาภิบาลเป็นทุนเสริมศักยภาพความเป็นพลเมืองผู้สืบทอดภูมิปัญญา หัวใจสำคัญจึงอยู่ที่การขจัดอุปสรรคเชิงโครงสร้างและการนำเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการ เพื่อออกแบบเมืองที่เอื้อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างอิสระ มีศักดิ์ศรี และทรงคุณค่าตามบริบทท้องถิ่น สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติและทศวรรษแห่งการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของสากล

คำสำคัญ: เมืองสุขภาวะ, สังคมผู้สูงอายุ, เมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ, เชียงราย, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

* Received 23 April 2026; Revised 15 May 2026; Accepted 22 May 2026

Abstract

This research aimed to analyze the components of a wellness city for older adults in Chiang Rai Province. A mixed-methods design was employed, consisting of a quantitative phase where data were collected from a sample of 500 older adults aged 60 years or over using questionnaires. The quantitative data were analyzed through descriptive statistics and Confirmatory Factor Analysis (CFA). In the qualitative phase, data were gathered from 140 key informants through focus group discussions and in-depth interviews. The quantitative results revealed that the healthy city model for the elderly in Chiang Rai Province consists of five primary components, demonstrating a good fit with the empirical data (χ^2 = 8.92, df = 4, p = .06, GFI = 0.99, AGFI = 0.97, CFI = 0.99, RMSEA = 0.05, SRMR = 0.02). These components, ranked by their factor loadings, include: 1) An environmentally sound and ecologically balanced city (0.85), 2) An economically strong and equitable city (0.76), 3) A city with cultural identity (0.74), 4) A democratic city with good governance (0.72), and 5) A healthy and safe city (0.62), model showed a good fit with the empirical data. The qualitative findings confirm that a healthy city is an ecosystem requiring a balance between physical infrastructure and social space. The environmental and economic dimensions serve as vital foundations for reducing dependency, while culture and governance act as social capital that empowers the elderly as active citizens and successors of local wisdom. The core essence lies in eliminating structural barriers and integrating technology to enhance service accessibility. This approach facilitates the design of a city that enables older adults to live independently with dignity and value within their local context, aligning with the National Plan for the Elderly and the WHO Decade of Healthy Ageing.

Keywords: Wellness City, Aging Society, Age-Friendly City, Chiang Rai, Confirmatory Factor Analysis

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันการขยายตัวของเมืองก็เกิดขึ้นควบคู่กัน ทำให้คำถามสำคัญทางนโยบายในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้อยู่เพียงว่า “จะดูแลผู้สูงอายุอย่างไร” แต่รวมถึง “จะออกแบบเมืองอย่างไรให้ผู้สูงอายุยังใช้ชีวิตได้ดี มีศักดิ์ศรี และมีความหมาย” ด้วยองค์การอนามัยโลก ชี้ว่า การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ หมายถึง กระบวนการของการพัฒนาและคงไว้ซึ่งความสามารถเชิงหน้าที่ที่ทำให้บุคคลมีความเป็นอยู่ที่ดีในวัยสูงอายุ และความสามารถดังกล่าวขึ้นอยู่ทั้งกับศักยภาพของบุคคลและสภาพแวดล้อมรอบตัว ดังนั้น เมืองในฐานะสภาพแวดล้อมที่ผู้คนใช้ชีวิตอยู่ทุกวัน จึงมีบทบาทโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (World Health Organization, 2020) โดยองค์การอนามัยโลก ได้เสนอแนวคิดเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุด้วยกรอบ 8 ด้านที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ พื้นที่ภายนอกและอาคาร การคมนาคม ที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมทางสังคม การยกย่องและการไม่กีดกัน การมีส่วนร่วมของพลเมืองและการทำงาน การสื่อสารและข้อมูล และการสนับสนุน

จากชุมชนและบริการสุขภาพ (World Health Organization, 2020) ขณะเดียวกัน แนวคิด Healthy City ขององค์การอนามัยโลก เน้นว่าเมืองสุขภาพดีไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ แต่เป็นกระบวนการจัดการเมืองที่วางสุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี ความเท่าเทียม และธรรมาภิบาลไว้เป็นแกนกลางของนโยบายและการพัฒนาเมือง หากพิจารณาร่วมกับแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (World Health Organization, 2020); (UNESCO, 2022) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบันจำเป็นต้องก้าวข้ามกรอบด้านสาธารณสุขเพียงอย่างเดียว ไปสู่การมองเมืองแบบบูรณาการ

ในบริบทของประเทศไทย การเข้าสู่สังคมสูงวัยเกิดขึ้นรวดเร็วกว่าการปรับตัวของระบบเมืองในหลายพื้นที่ งานศึกษาก่อนหน้านี้ในประเทศไทย พบว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ และการพัฒนาเมืองหรือชุมชนสำหรับผู้สูงอายุจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติกายภาพ สังคม และการเข้าถึงบริการร่วมกัน (Tiraphat, S. et al., 2017) งานร่วมสมัยในกรุงเทพมหานครยังเสนอว่าการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในบริบททรัพยากรจำกัด ต้องอาศัยการบูรณาการหลายภาคส่วนและการจัดลำดับความสำคัญของมิติเมืองอย่างเป็นระบบ (Srikolchan, A. et al., 2025)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งไปที่เมืองขนาดใหญ่หรือกรอบ age-friendly city ในความหมายทั่วไป ขณะที่จังหวัดเชียงรายมีบริบทเฉพาะที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน ทั้งด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม โครงสร้างชุมชน พื้นที่เมืองที่เชื่อมกับชานเมืองและชนบท และเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดที่เชื่อมกับเมืองสร้างสรรค์และเมืองยั่งยืน งานวิจัยต้นทางของโครงการนี้ระบุอย่างชัดเจนว่า เชียงรายมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาองค์ความรู้และต้นแบบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่สอดรับกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และสามารถยกระดับเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้จริง โดยพบว่า ในปี 2567 จังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) อยู่ที่ร้อยละ 23.31 ของประชากรทั้งหมด และแนวโน้มจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย แสดงจำนวนผู้สูงอายุรวมกว่า 284,000 คน แสดงให้เห็นว่าจังหวัดเชียงรายก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งมากกว่าจำนวนผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2563 ที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลประชากรในการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 127,845 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย, 2567)

จากโจทย์ดังกล่าว การวิจัยนี้จึงมุ่งตอบคำถามสำคัญว่า “เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายควรได้แก่ องค์ประกอบใดบ้าง” เพราะหากยังไม่สามารถกำหนดองค์ประกอบเชิงโครงสร้างได้อย่างชัดเจน การออกแบบนโยบายและการพัฒนาเมืองย่อมเสี่ยงต่อการกระจัดกระจาย เน้นกิจกรรมเฉพาะหน้า หรือมุ่งด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้การวิจัยแบบผสานวิธี เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบจากทั้งทฤษฎี ความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้สูงอายุในพื้นที่จริง (Tang, Y. et al., 2025) เพื่อเสนอกรอบคิดที่เชื่อมระหว่าง age-friendly city, healthy city และ creative city เข้าด้วยกันบนฐานข้อมูลจริงของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ได้เน้นการศึกษาองค์ประกอบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ใช้ระเบียบวิธีแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสานการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถระบุองค์ประกอบของเมืองสุขภาวะได้ทั้งในระดับความหมายและในระดับการตรวจสอบเชิงโครงสร้าง โดยใช้ระยะเวลาการวิจัยในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (ระหว่างตุลาคม 2564 - กันยายน 2565) ทั้งนี้ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มประชากร

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 140 คน จากจำนวนประชากรศึกษาทั้งหมด 500 คน โดยคัดเลือกจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านผู้สูงอายุ การพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันสังเคราะห์องค์ประกอบเบื้องต้นของเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย หัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ (ปราชญ์ชุมชน) แกนนำผู้สูงอายุ และตัวแทนประชาชน

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย จำนวน 500 คน จากจำนวนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายทั้งหมด 127,845 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย, 2567) ด้วยวิธีการ Yamane, T. ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N\,(e^2)}$$

$$n = \frac{127{,}845}{1 + 127{,}845\,(0.05^2)}$$

$$n = 399 \text{ คน (ประมาณ 400 คน)}$$

อย่างไรก็ตาม แม้สูตรดังกล่าวจะคำนวณได้ 399 คน แต่ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน เพื่อป้องกันกรณีแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ (Incomplete) หรือไม่ได้รับกลับคืน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) เป็นสถิติขั้นสูงที่ต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (Large Sample Size) เพื่อให้ข้อมูลมีความคงตัวและน่าเชื่อถือ (Yamane, T., 1967)

2. การสร้างเครื่องมือวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุขภาวะ ผู้สูงอายุ เมืองสร้างสรรค์ และเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ร่วมกับการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ที่คัดเลือกจากผู้ที่ได้รับการยอมรับในด้านความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องข้อมูลพื้นฐานจังหวัดเชียงรายสุขภาวะของผู้สูงอายุ การพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 140 คน

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามจากผลการทบทวนเอกสารและผลการสนทนากลุ่ม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ และตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

ครอบคลุมด้านการพัฒนาสังคม ด้านการแพทย์และสาธารณสุข และด้านการวัดผล ก่อนนำไปเก็บข้อมูลภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย จำนวน 500 คน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งกรอบคำถามเชิงคุณภาพมีลักษณะเป็นประเด็นคำถามปลายเปิดที่สามารถปรับได้ตามบริบทของพื้นที่ที่ศึกษาและปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น โดยเป็นข้อคำถามที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่ม และ 2) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3.2 งานวิจัยปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เป็นการถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง มีลักษณะเป็นตัวเลือกรวมถึงข้อความปลายเปิด เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น และ 2) แบบสอบถามการพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย เป็นแบบสอบถามคุณลักษณะต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์องค์ประกอบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายส่งถึงผู้ดูแลและรับผิดชอบพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย 2) ผู้วิจัยนำประเด็นการสนทนากลุ่มไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามที่กำหนด 3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามการพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายไปเก็บข้อมูลตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด 4) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามการพัฒนาเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย มาตรวจสอบความสมบูรณ์ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ส่วนแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ แล้วจึงนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาดำเนินการแจกแจงข้อมูล และ 5) สรุปผลองค์ประกอบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายที่ได้จากการวิเคราะห์ไปเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่สำคัญสำหรับการพัฒนารูปแบบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายต่อไปในอนาคต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Miles, M. B. & Huberman, A. M. ได้เสนอถึงขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การลดข้อมูล (Data deduction) เป็นกระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการเปลี่ยนแปลงข้อมูลดิบให้พร้อมนำไปใช้ต่อไป ซึ่งการจัดการข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ผู้วิจัยจะดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล มีการสรุป การจัดกลุ่ม เขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อย ๆ การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่ม 2) การจัดรูปข้อมูล (Data display) เป็นการสร้างรูปแบบการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เช่น การนำเสนอข้อมูลแบบตาราง เป็นรูปภาพ เป็นต้น และ 3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน (Conclusion drawing and verification) เป็นการตีความทำความเข้าใจ รูปแบบความสัมพันธ์

ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา นำไปสู่ข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994)

5.2 ระยะเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและระดับการรับรู้ต่อองค์ประกอบของเมืองสุขภาวะ จากนั้นใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ด้วยโปรแกรม AMOS เพื่อตรวจสอบว่าโครงสร้างองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ โดยพิจารณาดัชนีความสอดคล้องของโมเดล เช่น χ^2 GFI AGFI CFI RMSEA และ SRMR ตามแนวทางการประเมินโมเดลการวัดในงานวิจัยสังคมศาสตร์ร่วมสมัย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบ Convergent Validity และการตรวจสอบ Discriminant Validity ด้วยวิธี Fornell-Larcker Criterion เพื่อเปรียบเทียบค่ารากที่สองของ AVE ($\sqrt{AVE}$) กับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation)

ผลการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการศึกษาเชิงคุณภาพได้ช่วยขยายความและอธิบายปรากฏการณ์ที่ค้นพบจากข้อมูลเชิงปริมาณ โดยสามารถจำแนกประเด็นสำคัญตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1. มิติด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยืนยันว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพมีผลโดยตรงต่อสุขภาพจิตและการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ โดยผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำเรื่องความต่อเนื่องของเส้นทางปลอดภัย (Seamless Accessibility) มากกว่าการมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกเพียงจุดใดจุดหนึ่ง

2. มิติด้านเศรษฐกิจ ผู้เชี่ยวชาญและผู้สูงอายุให้ความเห็นว่า ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในบริบทเชียงรายไม่ได้หมายถึง การมีรายได้สูง แต่คือ การมีโอกาสร่วม และมีหลักประกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังต้องการทำงานที่เหมาะสมกับวัยเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อมและรักษาความภาคภูมิใจ

3. มิติด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดผู้สูงอายุจึงให้คะแนนด้านวัฒนธรรมสูง แม้กิจกรรมทางศาสนาจะมีค่าเฉลี่ยต่ำในเชิงปฏิบัติ นั่นเป็นเพราะวัฒนธรรม คือ ทุนทางจิตวิญญาณ การได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนหรือการเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ข้ามวัยที่สำคัญที่สุด

4. มิติด้านธรรมาภิบาล ในส่วนของการบริหารจัดการ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่าเมืองจะสุขภาวะได้ก็ต่อเมื่อผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงผู้รับบริการ โดยต้องการกลไกสื่อสารจากภาครัฐที่เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อน

5. มิติด้านสุขภาพและความปลอดภัย ข้อมูลเชิงคุณภาพระบุชัดเจนว่า ปัญหาหลักไม่ใช่การขาดแคลนโรงพยาบาล แต่คือ การเดินทางเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะระบบขนส่งมวลชนที่ไม่เอื้อต่อสรีระผู้สูงอายุ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการเดินทางเพียงลำพัง

งานวิจัยเชิงปริมาณ

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ จำนวน 500 คน ที่เข้าร่วมการวิจัยมีสัดส่วนเพศหญิงร้อยละ 51.20 และเพศชายร้อยละ 48.80 อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 60 - 64 ปี ร้อยละ 49.20 รองลงมา คือ 65 - 69 ปี ร้อยละ 27.60 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 44.80 ระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปร้อยละ 41.00 และ ปวช./ปวส. ร้อยละ 37.00 ด้านอาชีพ พบว่า เป็นเกษตรกรร้อยละ 23.80 ข้าราชการบำนาญร้อยละ 22.20 ค้าขาย/อิสระร้อยละ 20.60 และไม่ได้ประกอบอาชีพร้อยละ 19.00 รายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป มีร้อยละ 41.60 ขณะที่ร้อยละ 51.00 อาศัยอยู่ในชุมชนเดิมมานานกว่า 21 ปี ทั้งนี้ ภาพรวมดังกล่าวสะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความผูกพันกับพื้นที่ในระดับสูง และยังมีสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และครัวเรือนที่หลากหลายพอสมควร จึงเหมาะแก่การใช้เป็นฐานวิเคราะห์องค์ประกอบของเมืองสุขภาวะในเชิงพื้นที่

2. ระดับการรับรู้ต่อเมืองสุขภาวะโดยรวมและรายองค์ประกอบ ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน พบว่า ผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายประเมินเมืองสุขภาวะโดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.76, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย (M = 3.91, S.D. = 0.46) รองลงมา คือ เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล (M = 3.88, S.D. = 0.44) เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (M = 3.69, S.D. = 0.39) เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม (M = 3.67, S.D. = 0.42) และเมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล (M = 3.65, S.D. = 0.43) ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ในระดับการรับรู้ของผู้สูงอายุเมืองเชียงรายมีจุดเด่นด้านสุขภาพและความปลอดภัย ตลอดจนด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างชัดเจน ขณะที่ด้านธรรมาภิบาลและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจยังเป็นด้านที่รับรู้ต่ำกว่าองค์ประกอบอื่น แม้ยังอยู่ในระดับ “มาก” ก็ตาม

3. รายละเอียดตัวชี้วัดที่น่าสนใจของแต่ละองค์ประกอบ

3.1 เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย องค์ประกอบนี้มีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงที่สุด ตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การมีทางลาดและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ (M = 4.28) การมีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (M = 4.24) และความปลอดภัยของถนน ทางเดิน และทางสาธารณะ (M = 4.16) ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสะดวกในการเดินทางไปโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล (M = 3.46) ข้อค้นพบนี้สะท้อนภาพสองด้านพร้อมกัน คือ ในระดับชุมชนและพื้นที่ใช้งานจริง ผู้สูงอายุรับรู้ถึงการมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่ออกกำลังกายค่อนข้างดี แต่ในมิติของการเข้าถึงบริการสุขภาพระดับปลายทาง โดยเฉพาะการเดินทางไปสถานพยาบาล ยังมีช่องว่างที่ควรได้รับการแก้ไข

3.2 เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบนี้มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ตัวชี้วัดที่เด่นที่สุด คือ ชุมชนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรม (M = 4.28) การมีโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่คนรุ่นหลัง (M = 4.22) และการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชน (M = 4.21) ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ (M = 2.53) การมีโอกาสแสดงบทบาทเป็นผู้นำกิจกรรมชุมชน (M = 2.85) และการรับรู้ว่าวิถีชีวิตของชุมชนสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น (M = 2.97) อย่างไรก็ตาม แม้การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การมีโอกาสแสดงบทบาทเป็นผู้นำกิจกรรมชุมชน และการรับรู้ว่าวิถีชีวิตของชุมชนสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

จะอยู่ในระดับปานกลาง แต่จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พบว่า ตัวชี้วัดเหล่านี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ที่มีนัยสำคัญ ซึ่งในทางสถิติวิจัยเชิงปริมาณชี้ให้เห็นว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวมีความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) สูง หมายความว่าในมโนทัศน์ของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ศาสนา และบทบาทผู้นำยังคงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ขาดไม่ได้ในการนิยามความเป็นเมืองสุขภาวะที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แม้ในทางปฏิบัติจะมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้ความถี่ในการเข้าร่วมลดต่ำลงก็ตาม ระบุว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุประกอบด้วยหลายระดับ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลไปจนถึงการมีบทบาทเป็นผู้นำ การที่ค่าเฉลี่ยในด้านภาวะผู้นำต่ำลง เป็นภาพสะท้อนของช่องว่างในการเข้าถึงโอกาส (Opportunity Gap) มากกว่าความเสื่อมถอยของความสำคัญของตัวแปร โดยเฉพาะในบริบทสังคมภาคเหนือของไทยที่ศาสนาเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิต (Cultural Core) การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาจึงถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงทางจิตใจและตัวตนในชุมชน นอกจากนี้ ในด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและวัฒนธรรม (Social Participation and Respect) ระบุว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพและอุปสรรคด้านสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่จำกัดการเข้าถึงกิจกรรมของผู้สูงอายุ ดังนั้น ค่าเฉลี่ยที่ต่ำในด้านความสม่ำเสมอของการไปวัดหรือการเป็นผู้นำกิจกรรม จึงอาจไม่ได้เกิดจากการลดความสำคัญของวัฒนธรรม แต่สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการเดินทาง (Transportation) หรือ การออกแบบพื้นที่ทางศาสนาที่ยังไม่รองรับข้อจำกัดทางกายภาพ ของผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายเท่าที่ควร

4. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี โดยมีค่า χ^2 = 8.92, df = 4, p = .06, GFI = 0.99, AGFI = 0.97, CFI = 0.99, RMSEA = 0.05 และ SRMR = 0.02 ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลเมืองสุขภาวะ

องค์ประกอบหลัก	น้ำหนักองค์ประกอบ (β)	ค่า CR	ค่า AVE
1. เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล	0.85	0.89	0.72
2. เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม	0.76	0.81	0.58
3. เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	0.74	0.80	0.55
4. เมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล	0.72	0.79	0.52
5. เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย	0.62	0.75	0.50

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.62 - 0.85 และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกองค์ประกอบ โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ได้ดังนี้

1. เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล = 0.85
2. เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม = 0.76
3. เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม = 0.74
4. เมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล = 0.72
5. เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย = 0.62

นอกจากนี้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 5 อยู่ในช่วง 0.41 - 0.63 โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์สูงสุด คือ เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม กับเมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล (r = 0.63) สะท้อนว่ามิติทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกันค่อนข้างมากในความเป็นเมืองสุขภาวะ ขณะที่คู่ที่มีความสัมพันธ์ต่ำสุด คือ เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย กับเมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (r = 0.41) อีกทั้ง ทุกองค์ประกอบมีความตรงเชิงลู่เข้า (Convergent Validity) ที่อยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีค่า CR อยู่ระหว่าง 0.75 - 0.89 และค่า AVE อยู่ระหว่าง 0.50 - 0.72 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด CR (0.75 - 0.89) ยืนยันว่าชุดคำถามในแต่ละด้านมีความเชื่อมั่นสูง (Reliability) ทำงานร่วมกันได้ดี AVE (0.50 - 0.72) ยืนยันว่าตัวแปรแฝง เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ สามารถอธิบายข้อมูลจากข้อคำถามได้เกินร้อยละ 50 แสดงถึงความตรง (Validity) และ Discriminant Validity เนื่องจากค่ารากที่สองของ AVE ต่ำสุด คือ 0.71 (จาก √ 0.50) ซึ่งค่านี้ยังคงสูงกว่าค่าสหสัมพันธ์สูงสุดในโมเดล คือ 0.63 ดังนั้น โมเดลนี้จึงผ่านเกณฑ์ความตรงเชิงจำแนกอย่างสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุป คือ ผลการวิจัยโดยรวมจึงยืนยันว่า เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายเป็นโครงสร้างเชิงระบบหลายมิติ มิใช่เพียงเมืองที่มีระบบบริการสุขภาพดี แต่ต้องเป็นเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมเกื้อหนุน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ พื้นที่ทางวัฒนธรรม และธรรมาภิบาลที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุด้วย

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณทำให้เห็นชัดว่า การทำความเข้าใจ “เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ” ในบริบทเชียงราย จำเป็นต้องก้าวพ้นกรอบการวิเคราะห์แบบสาธารณสุขอย่างแคบ เพราะองค์ประกอบที่ค้นพบไม่ได้หยุดอยู่เพียงเรื่องการรักษาพยาบาลหรือการเข้าถึงบริการสุขภาพ แต่เชื่อมโยงทั้งมิติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และธรรมาภิบาลเข้าด้วยกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิด Healthy City ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ที่มองว่าเมืองสุขภาพดีเป็นกระบวนการของการจัดการเมืองที่ให้สุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี ความเท่าเทียม และธรรมาภิบาลเป็นแกนกลาง (World Health Organization, 2020)

ประเด็นที่หนึ่ง สภาพแวดล้อมเป็นฐานรากของสุขภาวะ การที่เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุล เป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักสูงที่สุดในโมเดล สะท้อนว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Built Environment) คือ ปัจจัยกำหนดคุณภาพชีวิตที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุเชียงราย ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ระบบสุขภาพจะเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐาน แต่สิ่งที่กำหนดความอิสระ (Independence) ในชีวิตประจำวัน คือ ความปลอดภัยของพื้นที่สาธารณะและการเข้าถึงพื้นที่สีเขียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Age-Friendly Cities (World Health Organization, 2020); (เบญจมาศ เมืองเกษม, 2564)

ประเด็นที่สอง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงเป็นอันดับสอง ซึ่งยืนยันว่าสุขภาวะในวัยสูงอายุไม่ได้ขึ้นอยู่กับสุขภาพเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยระบบคุ้มครองทางสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ในบริบทเชียงราย ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจหมายถึง การมีสิทธิและโอกาสในการสร้างรายได้ตามศักยภาพโดยไม่ถูกกีดกันด้วยปัจจัยด้านอายุ

ประเด็นที่สาม คือ เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งช่วยเชื่อมโยงแนวคิดเมืองเป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเข้ากับเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ตามนิยาม UNESCO ในปี ค.ศ. 2022 (พ.ศ. 2565) เชียงรายจึงไม่ใช่แค่ที่อยู่อาศัย แต่เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นทุนสุขภาวที่สร้างความภาคภูมิใจและคุณค่าทางสังคม (Flores, R. et al., 2019)

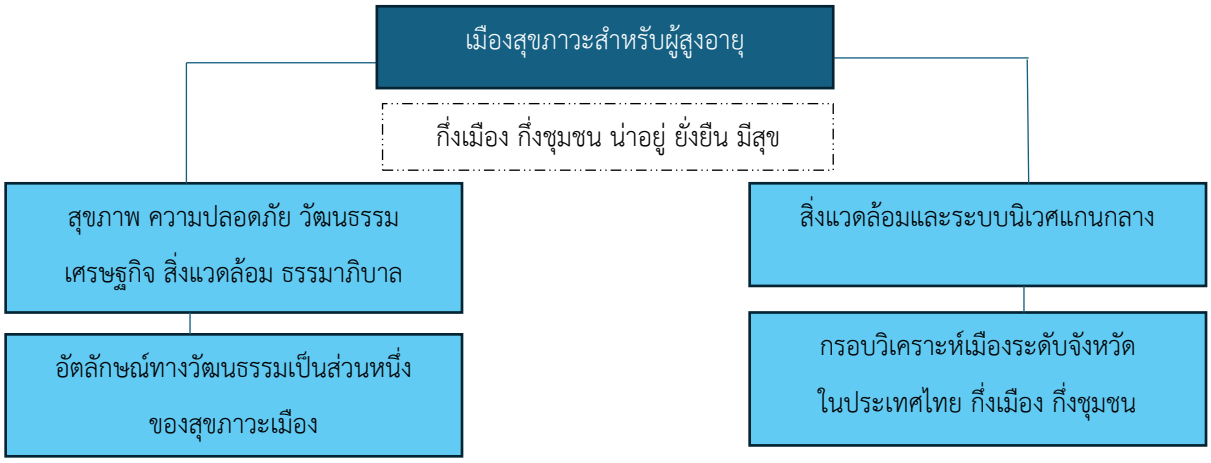
ประเด็นที่สี่ ธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม เมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล มีน้ำหนักองค์ประกอบ 0.72 ซึ่งแม้จะไม่สูงที่สุด แต่มีนัยสำคัญทางโครงสร้างชัดเจน ข้อค้นพบนี้ช่วยยืนยันว่าการพัฒนาเมืองสุขภาวะไม่อาจเกิดขึ้นได้จากโครงสร้างพื้นฐานหรือโครงการเฉพาะกิจเท่านั้น หากขาดระบบบริหารจัดการที่โปร่งใส รับฟัง และเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม เมืองย่อมไม่อาจตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน ประเด็นนี้สอดคล้องกับหลักคิด Healthy City ขององค์การอนามัยโลก ที่วาง good governance และ whole-of-society participation เป็นเงื่อนไขสำคัญของสุขภาวะเมือง (World Health Organization, 2007); (พนิต ภู่จินดา, 2558)

ประเด็นที่ห้า มิติด้านสุขภาพในฐานะเงื่อนไขขั้นต่ำ การที่เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย มีน้ำหนักองค์ประกอบต่ำที่สุดในโมเดล ไม่ได้แปลว่าองค์ประกอบนี้ไม่สำคัญ ตรงกันข้าม มิตินี้อาจเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่ผู้สูงอายุคาดหวังว่าต้องมีอยู่แล้ว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีหน่วยบริการและระบบชุมชนดูแลในระดับหนึ่ง ผลรายข้อ พบว่า การมีทางลาด อุปกรณ์อำนวยความสะดวก และสถานที่ออกกำลังกายอยู่ในระดับสูง แต่ความสะดวกในการเดินทางไปโรงพยาบาลกลับต่ำสุดในองค์ประกอบนี้ จุดนี้สะท้อนปัญหาสำคัญของเมืองในภูมิภาคไทยหลายแห่ง คือ มีบริการอยู่ แต่การเข้าถึงบริการยังไม่สะดวกจริงสำหรับผู้สูงอายุ (Rafoss, A. B. & Yon, Y., 2024)

ประเด็นที่ 6 ข้อจำกัดของการวิจัย แม้การวิจัยครั้งนี้จะให้ภาพที่ชัดเจนของเมืองสุขภาวะ แต่ยังมีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา คือ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) อ้างอิงจากการรับรู้และความรู้สึก (Perception) ของผู้สูงอายุเพียงด้านเดียว ซึ่งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากการตอบแบบสอบถามเพื่อให้เป็นที่ยอมรับทางสังคม (Social Desirability Bias) โดยผู้สูงอายุอาจเลือกตอบในระดับที่สูงกว่าความเป็นจริงในประเด็นด้านวัฒนธรรมหรือศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม นอกจากนี้ การที่งานวิจัยมุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทำให้การนำผลไปปรับใช้ในบริบทพื้นที่อื่นที่มีลักษณะทางกายภาพหรือเศรษฐกิจที่แตกต่างออกไปต้องทำด้วยความระมัดระวัง

กล่าวโดยสรุป คือ การที่เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย มีน้ำหนักองค์ประกอบต่ำที่สุดในโมเดล ไม่ได้แปลว่าองค์ประกอบนี้ไม่สำคัญ ตรงกันข้าม มิตินี้อาจเป็น “เงื่อนไขขั้นต่ำ” ที่ผู้สูงอายุคาดหวังว่าต้องมีอยู่แล้ว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีหน่วยบริการและระบบชุมชนดูแลในระดับหนึ่ง ผลรายข้อ พบว่า การมีทางลาด อุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสถานที่ออกกำลังกายอยู่ในระดับสูง แต่ความสะดวกในการเดินทางไปโรงพยาบาลกลับต่ำสุดในองค์ประกอบนี้ จุดนี้สะท้อนปัญหาสำคัญของเมืองในภูมิภาคไทยหลายแห่ง คือ มีบริการอยู่ แต่การเข้าถึงบริการยังไม่สะดวกจริง สำหรับผู้สูงอายุ (Aroogh, M. D. & Shahboulaghi, F. M., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

บทความวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสำคัญทั้งในเชิงแนวคิด เชิงวิธีวิจัย และเชิงการประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่ อย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก การทำความเข้าใจเมืองสุขภาวะในฐานะโครงสร้างเชิงบูรณาการหลายมิติ กล่าวคือ “เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ” มิใช่เพียงกรอบการพัฒนาด้านสุขภาพในความหมายแคบ แต่เป็นระบบนิเวศทางสังคมที่ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ของ 5 มิติ ได้แก่ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ธรรมาภิบาล และสุขภาพ การค้นพบนี้ช่วยขยายขอบเขตจากมุมมองเชิงสวัสดิการ ไปสู่การออกแบบเมืองที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตในทุกด้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเป็นธรรม มีบทบาททางสังคม และดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นการเปลี่ยนฐานคิดจากการ ดูแลผู้สูงอายุไปสู่การออกแบบเมืองให้ผู้สูงอายุยังใช้ชีวิตได้ดี

ประการที่สอง สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในฐานะแกนกลางของเมืองสุขภาวะ หลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่า มิติด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงที่สุดในบริบทจังหวัดเชียงราย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในชีวิตประจำวัน เช่น ความปลอดภัยของทางเดิน และการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ ผลการศึกษานี้ช่วยขยับการสนทนาทางวิชาการจากการจัดบริการไปสู่การออกแบบสำหรับการสูงวัย (Designing for Ageing) โดยมองว่าอุปสรรคของผู้สูงอายุไม่ใช่เรื่องเฉพาะบุคคล แต่เป็นผลจากโครงสร้างเมืองที่ต้องได้รับการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการใช้พื้นที่อย่างมั่นใจ

ประการที่สาม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในฐานะทุนสุขภาวะ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสุขภาวะเมือง มิใช่เป็นเพียงทุนด้านการท่องเที่ยวหรือทุนเชิงเศรษฐกิจในความหมายทั่วไป แต่เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ ความภาคภูมิใจ และบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในพื้นที่หลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างเชียงราย สุขภาวะของผู้สูงอายุจึงผูกโยงกับการมีส่วนร่วมในประเพณีและการได้รับการยอมรับในฐานะผู้สืบทอดภูมิปัญญา ข้อค้นพบนี้เชื่อมโยงแนวคิดเมืองสุขภาวะเข้ากับเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สร้างคุณค่า (Value Creator) ในระบบวัฒนธรรมของเมืองอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สี่ กรอบวิเคราะห์ที่เหมาะสมกับบริบทเมืองระดับจังหวัดของไทย ผู้วิจัยได้เสนอต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) ที่เหมาะกับเมืองขนาดกลางซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทและมีทุนทางสังคมสูง ซึ่งแตกต่างจากเมืองมหานครอย่างมีนัยสำคัญ การพัฒนาองค์ประกอบขึ้นใหม่จากบริบทจริงแทนการคัดลอกแบบจำลองต่างประเทศ ทำให้ได้โมเดลที่มีความเฉพาะตัว (Context-specific) และสามารถนำไปปรับใช้กับจังหวัดอื่นที่มีโครงสร้างใกล้เคียงกันได้ เพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างมีทิศทางต่อไป

นอกจากนี้ หากพิจารณาในระดับที่ลึกขึ้น งานวิจัยนี้ยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงการเชื่อมต่อกรอบแนวคิดทางวิชาการ 3 ชุดเข้าด้วยกัน ได้แก่ แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ แนวคิดเมืองสุขภาวะ และแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ โดยแสดงให้เห็นว่าในบริบทจริงของพื้นที่ ทั้ง 3 แนวคิดนี้มิได้แยกขาดจากกัน แต่สามารถบรรจบกันได้ในการอธิบายคุณลักษณะของเมืองที่ผู้สูงอายุอยู่ได้ดี มีความสุข และมีคุณค่า การผสานกรอบคิดดังกล่าวถือเป็นการยกระดับข้อถกเถียงทางวิชาการจากการศึกษาแบบแยกมิติ ไปสู่การวิเคราะห์เมืองแบบองค์รวมที่มีความเหมาะสมกับความซับซ้อนของสังคมสูงวัยร่วมสมัยมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานวิจัยนี้จะอ้างอิงฐานคิดจากกรอบ WHO Age-Friendly Cities แต่ผลการวิจัยได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างและมีลักษณะเฉพาะ (Context-specific) ซึ่งมีความแตกต่างจากกรอบสากลอย่างเป็นรูปธรรมใน 3 มิติ ดังนี้

1. การสังเคราะห์มิติสู่โครงสร้างบูรณาการ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) สังเคราะห์จาก 8 องค์ประกอบตามหลักของ WHO จนเหลือ 5 องค์ประกอบหลัก ที่เชื่อมโยงกัน โดยยกมิติธรรมาภิบาลเป็นแกนกลางสำคัญซึ่งต่างจากกรอบสากลที่มักจัดวางมิตินี้ไว้ในส่วนสนับสนุน

2. การยกระดับ “วัฒนธรรม” จากมิติทางสังคมสู่ “ทุนสุขภาวะ” ในบริบทของเชียงราย วัฒนธรรม คือเครื่องมือสร้างความหมายของชีวิต (Sense of Purpose) ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงจิตวิญญาณที่ชัดเจนกว่ากรอบสากลที่เน้นเพียงการมีส่วนร่วมทางสังคม

3. การปรับลำดับความสำคัญตามบริบทพื้นที่ ผู้วิจัย พบว่า สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่เป็นธรรมมีน้ำหนักมากกว่ามิติด้านสุขภาพโดยตรง สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจาก Medical Model ไปสู่ Citizenship Model ที่เน้นความสามารถในการพึ่งพาตนเองของพลเมืองผู้สูงอายุ

ดังนั้น ผลการศึกษาที่พบว่า เมืองสุขภาวะ ประกอบด้วย มิติที่หลากหลาย มีความสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับแผนปฏิบัติการทศวรรษแห่งการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ พ.ศ. 2564 - 2573 (Decade of Healthy Ageing 2021 - 2030) ขององค์การอนามัยโลก ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสามารถของผู้สูงอายุ และการจัดระบบการดูแลระยะยาวอย่างบูรณาการ ขณะเดียวกันในระดับประเทศข้อค้นพบนี้ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุน แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564 - 2580) ของไทย โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งโมเดล 5 องค์ประกอบที่ค้นพบนี้สามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน (Concrete Action) ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวสู่ระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยแบบผสานวิธี พบว่า เมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย คือ ระบบนิเวศที่ต้องสร้างความสมดุลระหว่างโครงสร้างกายภาพและพื้นที่ทางสังคม โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พบว่า โมเดล ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในเกณฑ์ดีเยี่ยม ได้แก่ 1) เมืองมีสภาพแวดล้อมดีและระบบนิเวศที่สมดุลซึ่งมีความสำคัญสูงสุดในการอธิบายความเป็นเมืองสุขภาวะ 2) เมืองมีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม 3) เมืองมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 4) เมืองมีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล และ 5) เมืองมีสุขภาพดีและปลอดภัย โดยผลการวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่ามิติด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ คือ ฐานรากสำคัญในการลดภาวะพึ่งพิง ขณะที่มิติด้านวัฒนธรรมและธรรมาภิบาลเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยเสริมศักยภาพความเป็นพลเมืองผู้สืบทอดภูมิปัญญา สำหรับข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ 1) เร่งปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเมืองตามหลัก Universal Design โดยเน้นความต่อเนื่องของทางเท้าและแสงสว่างในเส้นทางยุทธศาสตร์ 2) นำเทคโนโลยีเมืองอัจฉริยะมาใช้ในการจัดบริการสาธารณะ เช่น ระบบการแพทย์ทางไกลและการแจ้งเหตุฉุกเฉินเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงบริการ 3) ส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจวัยเก๋าและพื้นที่สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสร้างรายได้และถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลังเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง และ 4) ผลักดันนโยบายธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วมที่กำหนดให้มีตัวแทนผู้สูงอายุร่วมตัดสินใจในคณะกรรมการพัฒนาเมืองเพื่อให้การใช้งบประมาณตอบโจทย์ความต้องการในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง ส่วนประเด็นสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในพื้นที่นำร่องเพื่อติดตามผลลัพธ์เชิงประจักษ์ต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ 2) ศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเมืองที่มีบริบทสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันเพื่อตรวจสอบความคงทนขององค์ประกอบเมืองสุขภาวะ และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบเมืองสุขภาวะที่มีต่อดัชนีความพึงพอใจในชีวิตหรือภาวะพฤฒพลังในระยะยาว เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเมืองที่เอื้อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างอิสระ มีศักดิ์ศรี และยั่งยืนสอดคล้องกับทศวรรษแห่งการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดสำคัญประการแรก คือ 1) ขอบเขตพื้นที่ซึ่งมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมือง ทำให้ผลการวิจัยอาจไม่ครอบคลุมลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุในพื้นที่ห่างไกลหรือชายแดน และ 2) ข้อมูลอิงจากการรับรู้ส่วนบุคคล ซึ่งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะในประเด็นด้านวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่นำโมเดลนี้ไปใช้ควรคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่เพื่อความสมบูรณ์ในการพัฒนาเมืองสุขภาวะที่ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบเมืองสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

เอกสารอ้างอิง

เบญจมาศ เมืองเกษม. (2564). รูปแบบเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในเขตตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 7(1), 239-254.

พนิต ภู่จินดา. (2558). หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเมืองสุขภาวะ. UNISEARCH Journal, 2(2), 13-20.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย. (2567). ร้อยละของผู้สูงอายุ. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤษภาคม 2569 จาก https://chiangrai.nso.go.th/statistical-information-service/key-indicators-of-the-province/percentage-of-the-elderly.html

Aroogh, M. D. & Shahboulaghi, F. M. (2020). Social Participation of Older Adults: A Concept Analysis. International Journal of Community Based Nursing and Midwifery, 8(1), 55-72.

Flores, R. et al. (2019). Evaluation of an Age-Friendly City and Its Effect on Life Satisfaction: A Two-Stage Study. International Journal of Environmental Research and Public Health, 16(24), https://doi.org/10.3390/ijerph16245073.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Rafoss, A. B. & Yon, Y. (2024). Creating age-friendly cities and communities. World Health Organization. Retrieved April 23, 2026, from https://www.who.int/activities/creating-age-friendly-cities-and-communities

Srikolchan, A. et al. (2025). Developing a Resource-Constrained Age-Friendly City Framework: A Mixed-Methods Study of Urban Aging in Bangkok, Thailand. Sustainability, 17(16), https://doi.org/10.3390/su17167394.

Tang, Y. et al. (2025). The impact of age-friendly communities on the quality of life of older adults based on structural equation modeling. Frontiers in Public Health, 13, https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1646195.

Tiraphat, S. et al. (2017). The Role of Age-Friendly Environments on Quality of Life among Thai Older Adults. International Journal of Environmental Research and Public Health, 14(3), https://doi.org/10.3390/ijerph14030282.

UNESCO. (2022). Creative Cities Network. Retrieved April 23, 2026, from https://www.unesco.org/en/creative-cities/creativity-and-cities

World Health Organization. (2007). Global age-friendly cities: a guide. Retrieved May 14, 2026, from https://www.who.int/publications/i/item/9789241547307

_____. (2020). Healthy ageing and functional ability. Retrieved April 23, 2026, from https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/healthy-ageing-and-functional-ability

Yamane, T. (1967). Statistics: An Introductory Analysis. (2nd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ร่วมกับเกมกระดาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*

DEVELOPING MATHEMATICS LEARNING ACHIEVEMENT ON THE TOPIC OF MULTIPLICATION THROUGH THINK-PAIR-SHARE LEARNING MANAGEMENT COMBINED WITH BOARD GAMES FOR SECOND-YEAR PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ทักษพร ศรีจันทร์*, เก็ตถวา บุญปราการ, ชุติมา ทัศโร

Taksaporn Srijan*, Kettawa Boonprakarn, Chutima Thutsaro

คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author Email: taksaporn.sri025@hu.ac.th

*Tel: 087-3921787

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานการวิจัยเป็นแบบเชิงทดลองกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลังเรียน ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เครือข่ายนาทวี - ฉาง จำนวน 7 โรงเรียน 13 ห้องเรียน รวม 311 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนบ้านลำลอง จำนวน 28 คน ด้วยการสุ่มแบบกลุ่มโดยใช้ห้องเรียน เป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบวัดความพึงพอใจ สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกันและแบบกลุ่มเดียว เกมกระดานที่ใช้เชื่อมโยงแนวคิดการคูณผ่านการนับเพิ่มทีละเท่า ๆ กัน การจับคู่จำนวนกับผลคูณ และการสะสมคะแนนหรือเดินหมากตามความสัมพันธ์ของจำนวน เพื่อช่วยให้นักเรียนเห็นความหมายของการคูณอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนกระบวนการคิด - จับคู่ - แบ่งปันส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ($\bar{X}$ = 17.00, S.D.= 1.22) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 7.89, S.D. = 2.67) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 24.96) 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 หรือ 16 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 4.35) และ 3) ความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.29)

คำสำคัญ: คิด - จับคู่ - แบ่งปัน, คณิตศาสตร์, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, เกมกระดาน

* Received 1 May 2026; Revised 16 May 2026; Accepted 24 May 2026

Abstract

This research article aimed to: 1) Compare students' mathematics learning achievement on the topic of multiplication before and after learning; 2) Compare students' post-learning achievement with the 80 percent criterion; and 3) Examine students' satisfaction toward Think-Pair-Share learning management combined with board games. The study employed a one-group pretest-posttest experimental design. The population consisted of 311 Grade 2 students from 13 classrooms in 7 schools under the Nathawi-Chang Network. The sample comprised 28 Grade 2/1 students from Ban Lamlong School, selected through cluster random sampling using the classroom as the sampling unit. The research instruments included lesson plans, a learning achievement test, and a satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, dependent samples t-test, and one-sample t-test. The board games were designed to connect multiplication concepts through skip counting by equal groups, matching numbers with products, and accumulating scores or moving game pieces according to numerical relationships, enabling students to understand multiplication more concretely. Meanwhile, the Think-Pair-Share process promoted greater peer interaction among students. The research findings revealed that: 1) Students' post-learning achievement ($\bar{X}$ = 17.00, S.D. = 1.22) was significantly higher than their pre-learning achievement ($\bar{X}$ = 7.89, S.D. = 2.67) at the .01 level (t = 24.96); 2) Students' post-learning achievement was significantly higher than the 80 percent criterion, or 16 points, at the .01 level (t = 4.35); and 3) Students' overall satisfaction was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.29).

Keywords: Think Pair Share, Mathematics, Learning Achievement, Board Games

บทนำ

คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน ช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุผลและมีแบบแผน ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ มีการวางแผน การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณิตศาสตร์ล้วนเป็น รากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่าง มีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและเรียนรู้ได้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) แม้ว่าคณิตศาสตร์จะมีความสำคัญจากคำกล่าวข้างต้น แต่การจัดการเรียนรู้ในทางปฏิบัติยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เนื่องจากหลายสถานศึกษายังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ การท่องจำสูตร และการฝึกทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ มากกว่าการสร้างความเข้าใจเชิงความหมาย ส่งผลให้นักเรียนขาดทักษะการคิด การเชื่อมโยงความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ใหม่ อีกทั้ง ยังอาจเกิดทัศนคติเชิงลบต่อวิชาคณิตศาสตร์

มองว่าเป็นวิชาที่ยากและน่าเบื่อ ปัญหาดังกล่าวปรากฏชัดในเรื่องการคูณ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนต้องเปลี่ยนจากการนับหรือการบวกซ้ำไปสู่การเข้าใจความสัมพันธ์ของจำนวน หากผู้เรียนจดจำเพียงสูตรคูณโดยไม่เข้าใจความหมายย่อมกระทบต่อการเรียนรู้คณิตศาสตร์ขั้นสูงในระยะต่อไป ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้แก่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และคิดเกิดการค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้ความสะดวกและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ (สุพรรณิการ์ ชนะนิล, 2560)

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาในบริบทของประชากรที่ใช้ในการวิจัย พบว่า ผลการทดสอบความสามารถพื้นฐานระดับชาติ (NT) ด้านการคำนวณย้อนหลัง 3 ปีของเครือข่ายอำเภอนาทวี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 39.40, 40.86 และ 45.11 ตามลำดับ ขณะที่เครือข่ายนาทวี - ฉาง ซึ่งเป็นพื้นที่ของประชากรในการวิจัย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 30.31, 37.96 และ 42.89 ตามลำดับ ซึ่งยังต่ำกว่าร้อยละ 50 อันสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนยังมีปัญหาด้านทักษะการคำนวณอย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านี้ รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนเครือข่าย นาทวี ฉาง ยังพบว่า มาตรฐานการเรียนรู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำที่สุด คือ มาตรฐาน ค 1.1 ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจเรื่องจำนวนและการดำเนินการ ในบรรดาเนื้อหาตามมาตรฐานดังกล่าว เรื่องการคูณนับเป็นประเด็นเร่งด่วน เนื่องจากเป็นพื้นฐานโดยตรงของการหารเศษส่วน ทศนิยม การหาพื้นที่ และพีชคณิต หากนักเรียนขาดความเข้าใจตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ย่อมส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้เนื้อหาคณิตศาสตร์ที่ซับซ้อนขึ้น ดังนั้น การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เรื่องการคูณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานทางคณิตศาสตร์ที่มั่นคงให้แก่ผู้เรียน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันน่าจะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยเฉพาะ การจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน (Think Pair Share) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดด้วยตนเอง จับคู่แลกเปลี่ยนความคิดและนำเสนอความคิด ช่วยส่งเสริมทักษะการคิด การสื่อสาร ความมั่นใจ และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเพื่อน (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2542); (อมรรัตน์ เตยหอม, 2563) กลไกของ Think-Pair-Share สอดคล้องกับการแก้ปัญหาการเรียนเรื่องการคูณ กล่าวคือ ขั้นคิดช่วยให้นักเรียนทบทวนความเข้าใจของตนเอง ขั้นจับคู่เปิดโอกาสให้นักเรียนที่อ่อนคณิตศาสตร์ซักถามและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในบรรยากาศที่ไม่กดดัน ส่วนขั้นแบ่งปันช่วยให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปแนวคิดอย่างเป็นระบบ จึงเอื้อต่อการพัฒนาความเข้าใจเชิงมโนทัศน์มากกว่าการท่องจำ ควบคู่กับการใช้เกมกระดานซึ่งเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนให้สนุก น่าสนใจ และส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ การวางแผน การตัดสินใจ และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (พรพิมล ใจกล้า, 2564) เมื่อนำมาใช้กับการเรียนเรื่องการคูณ เกมกระดานสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จากการรับฟังและทำแบบฝึกหัดซ้ำ ไปสู่การเรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่จับต้องได้ ช่วยลดความกลัวต่อตัวเลข กระตุ้นให้กล้าลองผิดลองถูก และทำให้เห็นความหมายของการคูณผ่านกลไกของเกม เช่น การเดินหมาก การสะสมคะแนน หรือการจับคู่จำนวน

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่ศึกษาการใช้ Think-Pair-Share หรือเกมกระดานแยกกัน หรือศึกษาในระดับชั้นและเนื้อหาที่แตกต่างจากบริบทของการวิจัยครั้งนี้ เช่น การคูณและการหารในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรือการใช้เกมร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 (อมรรัตน์ เตยหอม, 2563); (ลูกน้ำ แก้วปรีชา, 2563) จึงยังพบช่องว่างการวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการ Think-Pair-Share ร่วมกับเกมกระดานเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการคูณโดยตรงในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 2 ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานระหว่างหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีแบบแผนการทดลอง ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการวิจัย

การสุ่ม	กลุ่ม	ทดสอบก่อน	สิ่งทดลอง	ทดสอบหลัง
-	E	O_1	X	O_2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนการทดลอง

E แทน กลุ่มทดลอง

X แทน การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดร่วมกับเกมกระดาน

O_1 แทน การทดสอบก่อนเรียน (Pretest)

O_2 แทน การทดสอบหลังเรียน (Posttest)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เครือข่ายนาทวี ฉาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2568 จำนวน 7 โรงเรียน 13 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งสิ้น 311 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียน บ้านลำลอง จำนวน 28 คน ด้วยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม จากห้องเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในเครือข่ายนาทวี - ฉาง จำนวน 13 ห้องเรียน และสุ่มด้วยวิธีจับฉลากจนได้ห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนบ้านลำลองเป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือและผลตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 5 แผน รวม 10 ชั่วโมง โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประเมินค่าความเหมาะสม ได้ค่าความเหมาะสมเท่ากับ 4.58 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) นำไป Try Out กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/2 โรงเรียนบ้านลำลอง เพื่อปรับแผนให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้และระยะเวลา

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน มีจำนวน 30 ข้อ เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) หลังจากนั้นได้นำแบบทดสอบจำนวน 30 ข้อไป Try out กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/2 โรงเรียนบ้านลำลอง จำนวน 26 คน มีค่าความยากง่ายซึ่งได้เท่ากับ 0.35 - 0.77 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ได้เท่ากับ 0.23 - 0.69 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ (สมนึก ภัททิยธนี, 2558) จากนั้นหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับด้วยสูตร KR-20 ของ Kuder-Richardson พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 แสดงว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ (ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง, 2559) ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกข้อสอบไว้ 20 ข้อ โดยพิจารณาจากข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป มีค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.20 - 0.80 มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ตามตารางวิเคราะห์ข้อสอบ

3. แบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบ (IOC) ซึ่งพบว่า แต่ละข้อมีค่า (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 (บุญศรี พรหมมาพันธุ์, 2556) ซึ่งผ่านเกณฑ์ จากนั้นนำไป Try Out กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/2 โรงเรียนบ้านลำลอง จำนวน 26 คน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.79 (Cronbach, L. J., 1951) ซึ่งผ่านเกณฑ์ทั้ง 15 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน รวม 10 ชั่วโมง โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน โดยดำเนินการ ดังนี้

2.1 ขั้นนำ

2.2 ขั้นสอน (Think, Pair, Share) ประกอบด้วย ขั้น Think ให้นักเรียนคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ขั้น Pair ให้นักเรียนจับคู่แลกเปลี่ยนวิธีคิด และขั้น Share ให้นักเรียนร่วมกันนำเสนอและสรุปแนวคิด จากนั้นใช้เกมกระดานเป็นกิจกรรมฝึกทักษะและประยุกต์ใช้ความรู้เรื่องการคูณผ่านสถานการณ์ในเกม เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด

จากกระบวนการคิด - จับคู่ - แบ่งปันไปสู่การลงมือปฏิบัติ ลดความกังวลในการเรียนคณิตศาสตร์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

2.3 ขั้นสรุป

3. ทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบฉบับเดิมโดยสลับตัวเลือก

4. ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ ด้วยการจัดการเรียนรู้ แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ dependent samples t-test

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ ด้วยการจัดการเรียนรู้ แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน เทียบกับเกณฑ์ ร้อยละ 80 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบสมมติฐานด้วยค่า t-test และทดสอบด้วยสถิติ one-sample t-test ทั้งนี้ แบบทดสอบหลังคัดเลือกมีจำนวน 20 ข้อ คะแนนเต็ม 20 คะแนน ดังนั้น เกณฑ์ร้อยละ 80 เท่ากับ 16 คะแนน

3. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน โดยใช้ค่าเฉลี่ย โดยทำการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

(n = 28)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{d}$	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	7.89	2.67	9.107	24.956	27	<.001*
หลังเรียน	17.00	1.217				

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณโดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ร่วมกับเกมกระดาน ระหว่างหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณด้วยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันกับเกมกระดานระหว่างหลังเรียนกับเทียบเกณฑ์ร้อยละ 80 ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (n = 28)

การทดลอง	จำนวนนักเรียน (n)	คะแนนเต็ม	เกณฑ์ร้อยละ 80	คะแนนเฉลี่ย $\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
หลังเรียน	28	20	16	17.00	1.22	4.35	<.001*

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณโดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบแบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณโดยการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ข้อที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความพึงพอใจ
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้				
1	นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาในกิจกรรม	4.46	0.64	มาก
2	การทำงานเป็นคู่ช่วยให้เข้าใจเรื่องการคูณมากขึ้น	4.68	0.67	มากที่สุด
3	ครูจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอนและเหมาะกับวัยของนักเรียน	4.11	0.42	มาก
4	เกมกระดานที่ใช้มีความสอดคล้องกับ เนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้	4.50	0.79	มากที่สุด
5	การใช้เกมกระดานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันทำให้เรียนรู้ได้สนุกและเข้าใจมากขึ้น	4.64	0.56	มากที่สุด
6	ครูอธิบายวิธีการเล่นเกมกระดานและขั้นตอนการเรียนรู้ได้เข้าใจง่าย	4.11	0.79	มาก
7	การแบ่งปันความคิดเห็น (ขั้น Share) ช่วยให้เข้าใจเรื่องการคูณได้ดีขึ้น	4.43	0.50	มาก
	รวมเฉลี่ย	**4.42**	**0.33**	**มาก**
ด้านบรรยากาศการเรียนรู้				
1	บรรยากาศในห้องเรียนเป็นกันเองและสนุกสนาน	4.54	0.50	มากที่สุด
2	ครูสร้างความเข้าใจและให้กำลังใจในการเรียนรู้	4.46	0.50	มาก
3	เพื่อนร่วมชั้นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกัน	4.75	0.44	มากที่สุด
4	นักเรียนรู้สึกกล้าแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน	4.54	0.64	มากที่สุด

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณโดยการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (ต่อ)

ข้อที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความพึงพอใจ
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม				
1	นักเรียนเข้าใจเรื่องการคูณมากขึ้นหลังจากทำกิจกรรม	4.50	0.64	มากที่สุด
2	นักเรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง	4.68	0.61	มากที่สุด
3	นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข	4.32	0.61	มาก
4	นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องการคูณไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.54	0.51	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	**4.51**	**0.36**	**มากที่สุด**
	รวมเฉลี่ยทั้ง 3 ด้าน	**4.50**	**0.29**	**มากที่สุด**

จากตาราง 4 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบรรยากาศการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.36) และด้านกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณารายข้อสำคัญในแต่ละด้าน พบว่า ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทำงานเป็นคู่ช่วยให้เข้าใจเรื่องการคูณมากขึ้น ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.67) รองลงมา คือ การใช้เกมกระดานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ทำให้เรียนรู้ได้สนุกและเข้าใจมากขึ้น ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.56) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดมี 2 ข้อ คือ ครูจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอนและเหมาะกับวัยของนักเรียนและครูอธิบายวิธีการเล่นเกมกระดานและขั้นตอนการเรียนรู้ได้เข้าใจง่าย ($\bar{X}$ = 4.11, S.D. = 0.42) ซึ่งยังอยู่ในระดับมาก ถัดมาสำหรับด้านบรรยากาศการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เพื่อนร่วมชั้นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกัน ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.44) รองลงมา คือ บรรยากาศในห้องเรียนเป็นกันเองและสนุกสนาน ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.51) และนักเรียนรู้สึกกล้าแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.64) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ครูสร้างความเข้าใจและให้กำลังใจในการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.51) ซึ่งอยู่ในระดับมาก และสุดท้ายด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.61) รองลงมา คือ นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องการคูณไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.51) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.61) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากการศึกษาผู้วิจัยนำข้อค้นพบมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเรื่องการคูณเป็นเนื้อหาที่มีลักษณะนามธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น เนื่องจากผู้เรียนต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของจำนวนในลักษณะการบวกซ้ำหรือการเพิ่มขึ้นเป็นกลุ่มเท่า ๆ กัน มิใช่เพียงการท่องจำสูตรคูณ กระบวนการคิด - จับคู่ - แบ่งปันจึงช่วยสนับสนุนการสร้างมโนทัศน์เรื่องการคูณอย่างเป็นลำดับ โดยขั้น Think เปิดโอกาสให้นักเรียนลองคิดและเชื่อมโยงความหมายของการคูณด้วยตนเอง ขั้น Pair ช่วยให้นักเรียนอธิบายวิธีคิดแก่เพื่อน ซึ่งเป็นการเรียบเรียงและตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง ส่วนขั้น Share ทำให้ผู้เรียนร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและสรุปแนวคิดในชั้นเรียน เมื่อผนวกกับเกมกระดาน นักเรียนได้เห็นภาพการสะสมคะแนน การเดินหมากตามจำนวนครั้ง หรือการจับคู่จำนวนกับผลคูณ จึงช่วยเปลี่ยนความเป็นนามธรรมของการคูณให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องการคูณได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลูกน้ำ แก้วปรีชา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้เกมร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคคิดเดี่ยว - คิดคู่ - คิดร่วมกัน (Think Pair Share) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีพฤติกรรมการทำงานเดี่ยว - คู่ - กลุ่มอยู่ในระดับดี (ลูกน้ำ แก้วปรีชา, 2563) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ เตยหอม ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลและผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ การหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (อมรรัตน์ เตยหอม, 2563) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Aissyah, N. et al. ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “The Effect of the Treasure Hunt Game Integrated with Think Pair Share Model on Student Activity and Math Learning Outcomes in Fourth Grade” พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมร่วมกับเทคนิค Think Pair Share มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงขึ้น (Aissyah, N. et al., 2025)

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันช่วยให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจเรื่องการคูณซ้ำหลายระดับตั้งแต่การคิดด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนวิธีคิดกับเพื่อน ไปจนถึงการสรุปแนวคิดร่วมกัน ขณะที่เกมกระดานช่วยให้นักเรียนฝึกใช้ความรู้เรื่องการคูณในสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรม สนุก และเหมาะสมกับวัย ซึ่งสอดคล้องกับ ลูกน้ำ แก้วปรีชา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้เกมร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคคิดเดี่ยว - คิดคู่ - คิดร่วมกัน (Think Pair Share) พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์เป็นส่วนใหญ่ (ลูกน้ำ แก้วปรีชา, 2563) อีกทั้งยังสอดคล้อง Hetika, H. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Think-pair-share (TPS) as method to improve student’s learning motivation

and learning achievement” พบว่า การนำเทคนิค Think Pair Share มาใช้สามารถส่งเสริมทั้งแรงจูงใจในการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน โดยคะแนนความสำเร็จในการเรียนรู้ก่อนการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ 67 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 72 ในรอบการสอนครั้งแรก และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80 ในรอบการสอนครั้งที่สอง (Hetika, H. et al., 2018)

3. ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวในระดับสูงมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด อธิบาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ผ่านเกมกระดานที่สอดคล้องกับวัย ทำให้บรรยากาศการเรียนไม่กดดันและลดความกังวลต่อการเรียนคณิตศาสตร์ โดยเฉพาะการเรียนเรื่องการคูณซึ่งมักเป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนรู้สึกว่ายาก การใช้เกมกระดานช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพการคูณผ่านการเล่นและการลงมือปฏิบัติ จึงส่งเสริมความสนุก ความมั่นใจ และความพึงพอใจต่อการเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ธันยพร อุดคำมี ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิด Think Pair Share ร่วมกับแนวคิดการใช้คำถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด (ธันยพร อุดคำมี, 2565) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Rohman, T. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “The influence of think pair share model and crossword puzzle to increase primary school students' mathematical learning interest” พบว่า การใช้รูปแบบ Think Pair Share ร่วมกับสื่อเกมส่งผลเชิงบวกต่อความสนใจในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน ซึ่งสนับสนุนว่าการจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวช่วยส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกและความพึงพอใจของผู้เรียน (Rohman, T. et al., 2021)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ร่วมกับเกมกระดาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปันร่วมกับเกมกระดานเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา เนื่องจากช่วยกระตุ้นความสนใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน และเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานเหมาะสมกับวัย จากผลการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ได้ว่า ครูผู้สอนควรวางแผนการจับคู่นักเรียนโดยคละความสามารถระหว่างนักเรียนที่เรียนรู้ได้เร็วกับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้เกิดการสอนแนะและแลกเปลี่ยนวิธีคิดในขั้น Pair อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ครูควรอธิบายกติกาเกมกระดานให้ชัดเจน กำหนดเวลาให้เหมาะสม และเลือกหรือออกแบบเกมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องการคูณ เพื่อให้เกมเป็นเครื่องมือฝึกทักษะและประยุกต์ใช้ความรู้ มิใช่เพียงกิจกรรมสร้างความสนุก สถานศึกษาที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ควรสนับสนุนสื่อเกมกระดานที่เหมาะกับวัย

จัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานเป็นคู่หรือกลุ่มย่อย และส่งเสริมให้ครูแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติในการใช้เกมประกอบการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มากไปกว่านี้ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอว่า ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมนักเรียนหลายโรงเรียนหรือหลายระดับชั้น เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถนำไปอ้างอิงหรือประยุกต์ใช้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ตลอดจนควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบคิด - จับคู่ - แบ่งปัน ร่วมกับเกมกระดานในรายวิชาอื่นหรือในเนื้อหาคณิตศาสตร์เรื่องอื่น เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวในบริบทที่หลากหลาย รวมทั้งควรมีการศึกษาติดตามผลในระยะยาว อาทิ ความคงทนในการเรียนรู้ หรือผลต่อทักษะด้านอื่นของผู้เรียน เพื่อให้เห็นผลของการจัดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560). กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง. (2559). การสร้างเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธันยพร อุดคำมี. (2565). การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ร่วมกับแนวคิดการใช้คำถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. ใน สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

บุญศรี พรหมมาพันธุ์. (2556). การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอ้างอิงในประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติประยุกต์ทางนิเทศศาสตร์. (หน้า 1-105). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรพิมล ใจกล้า. (2564). การพัฒนาเกมการศึกษา เรื่องรูปร่าง รูปทรง วิชาทัศนศิลป์ของระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(12), 33-48.

ลูกน้ำ แก้วปรีชา. (2563). การพัฒนาความสามารถการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้เกมร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคคิดเดี่ยว-คิดคู่-คิดร่วมกัน (Think-Pair-Share) ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.

สมนึก ภัททิยธนี. (2558). การวัดผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

สุพรรณิการ์ ชนะนิล. (2560). ความคาดหวังของผู้ปกครองของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2559 ต่อหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 4(2), 299-315.

อมรรัตน์ เตยหอม. (2563). ผลการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคเพื่อนคู่คิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลและผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณ การหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

Aissyah, N. et al. (2025). The effect of the treasure hunt game integrated with think pair share model on student activity and math learning outcomes in fourth grade. Journal of Mathematics Instruction, Social Research and Opinion, 4(3), 845-856.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16, 297-334. https://doi.org/10.1007/BF02310555.

Hetika, H. et al. (2018). Think pair share (TPS) as method to improve student's learning motivation and learning achievement. Dinamika Pendidikan, 12(2), 125-135.

Rohman, T. et al. (2021). The influence of think pair share model and crossword puzzle to increase primary school students' mathematical learning interest. Journal of Physics: Conference Series, 1 (1823), 012093. https://doi.org/10.1088/1742-6596/1823/1/012093.

บทความวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา*

A STUDY OF THE COMPONENTS OF COLLABORATIVE NETWORK DEVELOPMENT AMONG VOCATIONAL EDUCATION ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION

วุฒินันท์ จันทร์ทอง*, วันเพ็ญ นันทะศรี, วาโร เพ็งสวัสดิ์

Wutthinun Junthong*, Wanphen Nanthasri, Waro Phengsawat

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand

*Corresponding author E-mail: Wutthinun07@gmail.com

*Tel: 089-277-7354

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ได้แก่ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา โดยการสังเคราะห์เอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่ง 2) สัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อยืนยันความเหมาะสม และความสอดคล้องขององค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และ 3) การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการสังเคราะห์เอกสาร พบว่า องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 2) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน 3) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย 4) การประเมินผลและการปรับปรุง และ 5) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการบริหารอาชีวศึกษาในปัจจุบัน ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.45) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.42) ผลการวิจัยสะท้อนว่า องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนา

* Received 15 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 20 May 2026

เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคประกอบการ

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ, ผู้บริหารอาชีวศึกษา, การบริหารเครือข่าย, การสังเคราะห์เอกสาร, การวิจัยแบบผสมผสาน

Abstract

This research article aimed to investigate the components of collaboration network development of vocational education administrators. The study employed a mixed methods research design and was conducted in three phases. Phase 1 involved the study of the components of collaboration network development of vocational education administrators through a systematic review of related documents, theories, and research studies from 10 selected sources. Phase 2 involved interviews with five experts to verify the appropriateness and consistency of the components synthesized from the documents. and Phase 3 involved the evaluation of the appropriateness and feasibility of the components by five experts. The research instruments consisted of a document synthesis form, a semi-structured interview form, and a five-point rating scale questionnaire. All research instruments were examined for content validity by five experts, yielding an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 1.00. Data were analyzed using descriptive statistics, including mean, percentage, and standard deviation. The findings from the document synthesis revealed that the components of collaboration network development consisted of five dimensions: 1) Network participation, 2) Communication and interaction, 3) Leadership of network coordinators, 4) Evaluation and improvement, and 5) Network membership determination. The interview results indicated that all five components were appropriate and consistent with the current context of vocational education administration. The evaluation results showed that the overall appropriateness of the collaboration network development components was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.69, S.D. = 0.45), and the feasibility was also at the highest level ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.42). The findings reflected that the developed collaboration network components could serve as practical guidelines for strengthening collaboration networks in vocational education institutions in order to enhance educational quality and workforce development in response to the needs of the industrial sector.

Keywords: Collaboration Network Development, Vocational Education Administrators, Network Management, Document Synthesis, Mixed Methods Research

บทนำ

สถาบันอาชีวศึกษาเป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ที่มีภารกิจสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพในระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ แต่การดำเนินงานที่ผ่านมา ยังพบว่า มีช่องว่างระหว่างทักษะที่ผู้เรียนได้รับกับความต้องการที่แท้จริงของสถานประกอบการ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการว่างงานและการขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพในบางสาขาอาชีพ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่า ในปี พ.ศ. 2567 ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษามีอัตราการว่างงานร้อยละ 3.2 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมยังมีความต้องการแรงงานสายวิชาชีพมากกว่า 85,000 อัตราทั่วประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างผลผลิตทางการศึกษากับความต้องการของตลาดแรงงาน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยและสถานประกอบการจึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับประสบการณ์จริงในสถานประกอบการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น นอกจากนี้ ความร่วมมือดังกล่าวยังเป็นโอกาสในการพัฒนาหลักสูตร การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาคการศึกษาและภาคธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริง มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะวิชาชีพและทักษะการทำงานที่จำเป็น ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการ สนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสถานศึกษาและภาคอุตสาหกรรม รวมถึงส่งเสริมการแลกเปลี่ยนบุคลากรเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาให้ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567)

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration Network) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในบริบทที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ และความท้าทายเชิงคุณภาพ เครือข่ายที่มีความเข้มแข็งจึงทำหน้าที่เป็นระบบสนับสนุนที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการเสริมพลังการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัชวาลย์ สิงหาทอง และคณะ ที่เสนอว่าการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่ชัดเจน ครอบคลุมการกำหนดโครงสร้างเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิก การมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เครือข่ายมิได้เกิดขึ้นเพียงจากความสัมพันธ์เชิงไม่เป็นทางการ หากแต่ต้องอาศัยการออกแบบเชิงกลยุทธ์และการจัดการที่เป็นระบบจึงจะนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงคุณภาพได้ (ชัชวาลย์ สิงหาทอง และคณะ, 2563) ขณะเดียวกันการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชนก็มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสถานศึกษาโดย ทิตย์ณรงค์ มณีวัฒน์ ชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนจะช่วยเสริมสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของทุกภาคส่วน อันนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา (ทิตย์ณรงค์ มณีวัฒน์, 2566) ในเชิงการบริหารเครือข่ายโดยผู้บริหารสถานศึกษา ปนัดดา ตลาศิริ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ระบุว่า ผู้นำเครือข่ายต้องมีบทบาทเชิงประสาน เชื่อมโยง และขับเคลื่อน

ความร่วมมือผ่านกระบวนการวางแผน การสร้างข้อตกลงร่วม และการกำกับติดตามอย่างเป็นระบบ ซึ่งภาวะผู้นำจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง (ปนัดดา ตลาศิริ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2568) นอกจากนี้ ในการศึกษาองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของเครือข่าย พิเศรษฐ์ ไชยสุภา และน้ำผึ้ง อินทะเนตร พบว่า เครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพควรมีองค์ประกอบด้านโครงสร้างเครือข่าย ระบบการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิก และระบบประเมินผลที่ชัดเจน ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (พิเศรษฐ์ ไชยสุภา และน้ำผึ้ง อินทะเนตร, 2561) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วาลิกา อัครนิตย์ ที่เสนอรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยเน้นการกำหนดสมาชิกอย่างชัดเจน การสร้างข้อตกลงร่วม และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง (วาลิกา อัครนิตย์, 2562) จากการทบทวนเอกสารดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า เครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษาเป็นกระบวนการบริหารจัดการเชิงระบบ ที่ต้องประกอบด้วย กลยุทธ์ โครงสร้าง ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม และระบบติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถบูรณาการทรัพยากรและศักยภาพของสมาชิกเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารไม่เพียงเป็นกลไกเชิงนโยบาย แต่ยังเป็นกลยุทธ์เชิงบริหารที่มีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ชัดเจนของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในบริบทของผู้บริหารอาชีวศึกษาโดยตรง ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหาร เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดที่มีความชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการอาชีวศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งขั้นตอนการดำเนินวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

การวิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) โดยสืบค้นเอกสารจากฐานข้อมูลวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย หนังสือทางวิชาการ และรายงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จากนั้นคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด จนได้เอกสารที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก จำนวน 10 เรื่อง ซึ่งเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2558 - 2567 เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการวิจัย (เอกสารลำดับที่ 1 - 10 ตามตารางที่ 1) โดยเอกสารลำดับที่ 1 - 10 ตามตารางที่ 1 เป็นเอกสารที่ใช้ในการสังเคราะห์องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา โดยเรียงลำดับตามปีที่เผยแพร่จากมากไปน้อย ประกอบด้วย งานวิจัยของ ปนัดดา ตลาศิริ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ที่ศึกษาเกี่ยวกับ

ภาวะผู้นำและการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา (ปนัดดา ตลาศิริ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2568) งานของ ทิตย์ณรงค์ มณีวัฒน์ ที่เสนอแนวคิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน (ทิตย์ณรงค์ มณีวัฒน์, 2566) งานของ ธนากร อินตา และปณตนนท์ เถียรประภากุล ที่ศึกษาการบริหารเครือข่ายอาชีวศึกษากับสถานประกอบการ (ธนากร อินตา และปณตนนท์ เถียรประภากุล, 2566) งานของ ศศิวรรณ ธานีพูน และคณะ ที่มุ่งศึกษาความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทางการศึกษา (ศศิวรรณ ธานีพูน และคณะ, 2566) งานของ ศักรินทร์ สมพิศนภา และคณะ ที่ศึกษาระบบติดตามและประเมินผลเครือข่าย (ศักรินทร์ สมพิศนภา และคณะ, 2565) งานของ ชัชวาลย์ สิงหาทอง และคณะ ที่เสนอรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายทางวิชาการ (ชัชวาลย์ สิงหาทอง และคณะ, 2563) งานของ วาลิกา อัครนิตย์ ที่อธิบายองค์ประกอบและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (วาลิกา อัครนิตย์, 2562) งานของ พิเศรษฐ์ ไชยสุภา และน้ำผึ้ง อินทะเนตร ที่ศึกษาองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของเครือข่ายความร่วมมือ (พิเศรษฐ์ ไชยสุภา และน้ำผึ้ง อินทะเนตร, 2561) ตลอดจนแนวคิดของ Huxham, C. & Vangen, S. เกี่ยวกับการจัดการความร่วมมือระหว่างองค์กร (Huxham, C. & Vangen, S., 2019) และแนวคิดของ Fullan, M. ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและความร่วมมือในการพัฒนาองค์กร (Fullan, M., 2016) และได้แสดงรายการอ้างอิงของเอกสารทั้งหมดไว้ในส่วนบรรณานุกรมของงานวิจัย เพื่อให้สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือและคุณภาพของแหล่งข้อมูล ได้ดังนี้

1. ตัวแปรที่ศึกษา คือ องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 2) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน 3) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย 4) การประเมินผลและการปรับปรุง และ 5) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ตารางสังเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถเป็นข้อมูลในองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้อ่าน วิเคราะห์ และสกัดข้อมูลสำคัญจากเอกสารที่ผ่านการคัดเลือก โดยเน้นการระบุองค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้พฤติกรรม ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์เป็นประเด็นร่วม เพื่อเปรียบเทียบและหาความสอดคล้องกันระหว่างงานวิจัยต่าง ๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดระเบียบข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร แยกหมวดหมู่ตามองค์ประกอบที่ปรากฏซ้ำหรือตรงกัน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การยืนยันองค์ประกอบโดยอ้างอิง “ความถี่” ของการปรากฏในเอกสาร หากองค์ประกอบใดปรากฏมากกว่าร้อยละ 50 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด จึงถูกพิจารณาเป็นองค์ประกอบที่คัดเลือกเข้าสู่กรอบแนวคิดการวิจัย

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ ในกรณีที่มีผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มากกว่า 5 คน ผู้วิจัยใช้ การคัดเลือกตามเกณฑ์เฉพาะ (Criterion-based Selection) โดยพิจารณาจาก 1) ประสบการณ์ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานประกอบการอย่างเป็นรูปธรรม 2) ผลงานหรือรางวัลด้านการบริหารสถานศึกษา และ 3) การปฏิบัติงานในวิทยาลัย

อาชีศึกษาที่มีความร่วมมือกับภาคประกอบการอย่างต่อเนื่อง จนครบตามจำนวนที่กำหนด เพื่อสัมภาษณ์ในการหาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้นจากการทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอให้ประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา ก่อนนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ได้มีการนัดหมายล่วงหน้า และดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครบถ้วน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ โดยเริ่มจากการถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากนั้นจัดระเบียบข้อมูล กำหนดรหัสตามประเด็นสำคัญของคำถาม และจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

ระยะที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) นักวิชาการ จำนวน 2 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน และ 3) ผู้อำนวยการอาชีวศึกษา จำนวน 2 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้เชี่ยวชาญในระยะที่ 3 เป็นคนละกลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิในระยะที่ 2 เพื่อป้องกันอคติจากการให้ข้อมูลซ้ำ และเพื่อให้การตรวจสอบองค์ประกอบมีความเป็นอิสระทางวิชาการมากยิ่งขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert) โดยกำหนดคะแนนไว้ 5 ระดับ ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) และ 2) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยนำองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาร่างแบบสอบถามเพื่อหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ นำร่างแบบสอบถามให้ประธานคณะกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ความหมายของการใช้ภาษาและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะและจัดพิมพ์แบบสอบถาม โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ จากนั้นจึงนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบใน ระยะที่ 3 กับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ จำนวน 2 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการสถานศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 2 คน การวิจัยครั้งนี้

ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากราชภัฏสกลนคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และรายละเอียดของการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมขอความยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ (Informed Consent) ผู้ให้ข้อมูลสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล ไม่เปิดเผยชื่อหรือข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนได้ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำค่าเฉลี่ยไปแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์การประเมิน โดยเลือกองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมมาก หรือมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปเพื่อให้ได้องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 คะแนน หมายถึง ความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด

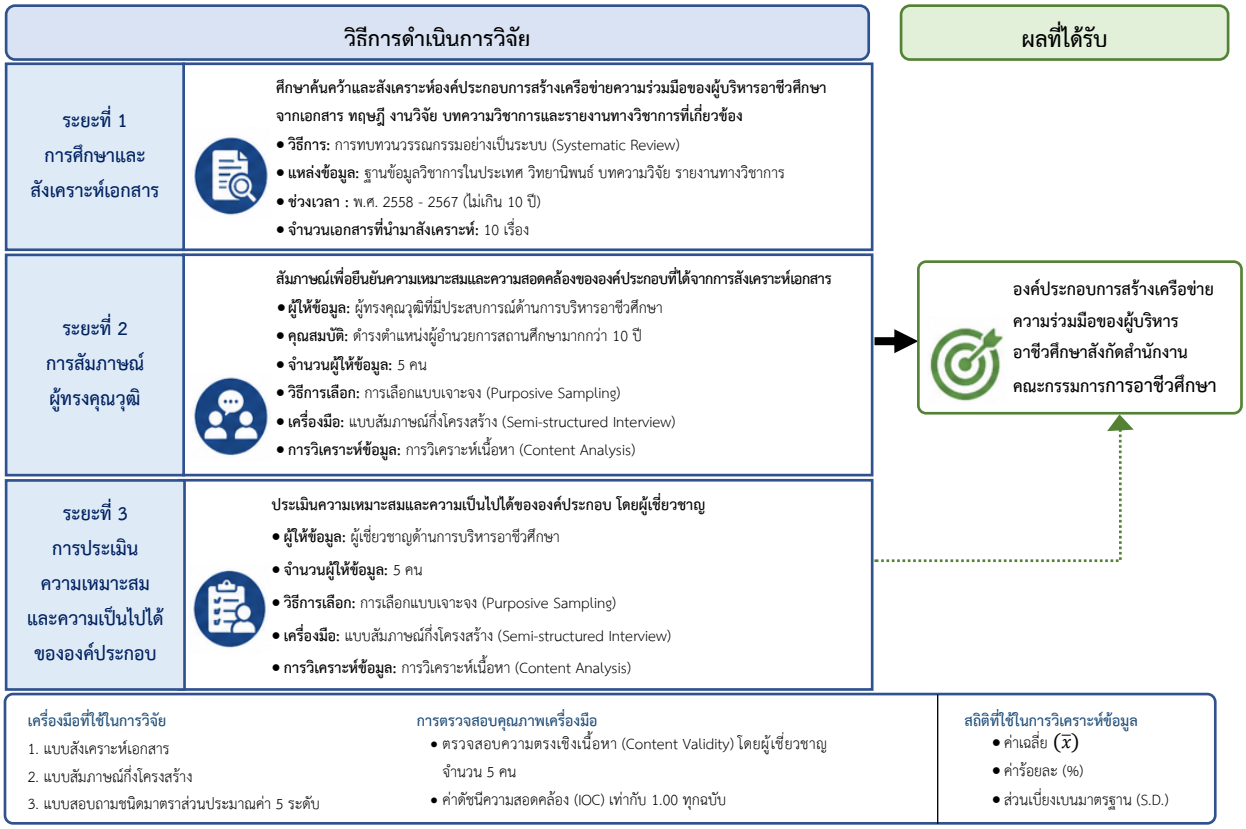
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 คะแนน หมายถึง ความเหมาะสมและเป็นไปได้มาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 คะแนน หมายถึง ความเหมาะสมและเป็นไปได้ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 คะแนน หมายถึง ความเหมาะสมและเป็นไปได้น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 คะแนน หมายถึง ความเหมาะสมและเป็นไปได้น้อยที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัยการศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

ผลการศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา โดยการสังเคราะห์เอกสาร แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความถี่ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษาจากการสังเคราะห์เอกสาร จำนวน 10 แหล่ง

นักการศึกษา / องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา	ศึกษาจากเอกสาร												
	เอกสาร 1	เอกสาร 2	เอกสาร 3	เอกสาร 4	เอกสาร 5	เอกสาร 6	เอกสาร 7	เอกสาร 8	เอกสาร 9	เอกสาร 10	ความถี่	ร้อยละ	องค์ประกอบที่คัดสรรค์
1. การกำหนดสมาชิกเครือข่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	8	80	✓
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10	100	✓
3. การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	7	70	✓
4. ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	8	80	✓
5. การประเมินผลและการปรับปรุงงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	9	90	✓
6. การพัฒนาสมาชิกเครือข่าย	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	1	10	-
7. การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	1	10	-
8. แนวทางการปฏิบัติงาน	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	1	10	-
9. กำหนดวัตถุประสงค์	-	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓	-	4	40	-
10. การประสานงานของเครือข่าย	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-
11. วัฒนธรรมองค์กร	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-
12. ทรัพยากรท้องถิ่น	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-
13. นโยบายทางการศึกษา	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-
14. เทคโนโลยี	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-
15. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	1	10	-
16. ทักษะภาวะผู้นำ	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	1	10	-
รวม	5	5	10	5	5	5	5	7	4	5	-	-	-

หมายเหตุ: ✓ หมายถึง เอกสารฉบับนั้นปรากฏองค์ประกอบดังกล่าว และช่องว่าง (-) หมายถึง ไม่ปรากฏองค์ประกอบดังกล่าวในการวิเคราะห์เอกสาร

จากตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า จากทั้งหมด 16 องค์ประกอบ ผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือมากกว่าร้อยละ 50 ของความถี่ทั้งหมดมากำหนดเป็นองค์ประกอบหลักการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย

2) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุง 3) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 4) ด้านภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และ 5) ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน

ตอนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา พบว่า องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 2) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุง 3) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 4) ด้านภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และ 5) ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความครอบคลุม เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการบริหารอาชีวศึกษาในปัจจุบัน ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นตรงกันว่า สมาชิกเครือข่ายควรมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเครือข่าย

2. ด้านการประเมินผลและการปรับปรุง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ควรมีระบบติดตาม ประเมินผล และนำผลไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การคัดเลือกสมาชิกควรพิจารณาความ สอดคล้องด้านพันธกิจ เป้าหมาย และศักยภาพของหน่วยงาน พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน

4. ด้านภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ผู้ประสานงานควรมีภาวะผู้นำ ทักษะการบริหารจัดการ การสื่อสาร และความสามารถในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย

5. ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การสื่อสารที่ชัดเจน ต่อเนื่อง และหลากหลายช่องทาง จะช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงาน

โดยภาพรวม ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษาได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย	4.87	0.34	มากที่สุด	4.91	0.29	มากที่สุด
2. การประเมินผลและการปรับปรุงงาน	4.57	0.51	มากที่สุด	4.61	0.50	มากที่สุด
3. การกำหนดสมาชิกเครือข่าย	4.52	0.51	มากที่สุด	4.52	0.51	มากที่สุด
4. ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย	4.70	0.47	มากที่สุด	4.87	0.34	มากที่สุด
5. การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน	4.78	0.42	มากที่สุด	4.70	0.47	มากที่สุด
รวม	**4.69**	**0.45**	**มากที่สุด**	**4.72**	**0.42**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.45) และความเป็นไปได้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.34) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.91, S.D. = 0.29) ถัดมา คือ การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = 0.42) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.47) และอันดับสาม ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่ายมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.47) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.34)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 เรื่อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 2) การประเมินผลและการปรับปรุง 3) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย 4) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และ 5) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งทุกองค์ประกอบมีค่าความถี่ปรากฏในเอกสารมากกว่าร้อยละ 50 และได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการบริหารอาชีวศึกษาในปัจจุบัน สาเหตุที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนั้น อาจเป็นเพราะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในบริบทการอาชีวศึกษาเป็นกระบวนการบริหารเชิงระบบที่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การมีผู้นำที่สามารถประสานความร่วมมือ การสื่อสารที่ต่อเนื่อง และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Bryson, J. M. et al. ที่เสนอว่า เครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างชัดเจน ภาวะผู้นำเชิงประสาน และระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การกำหนดสมาชิกเครือข่าย ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และการประเมินผลและการปรับปรุง (Bryson, J. M. et al., 2015) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Huxham, C. & Vangen, S. ที่อธิบายว่า ความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดจากการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิก การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และการทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่ายของการวิจัยครั้งนี้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านที่ค้นพบมีความสอดคล้องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ และสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Huxham, C. & Vangen, S., 2019)

ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ ที่ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า โดยภาพรวมมี ความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมีความครอบคลุม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาอาชีวศึกษาได้อย่างเหมาะสมในบริบทการจัดการศึกษายุคปัจจุบัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นผ่านกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ ทำให้องค์ประกอบที่ได้มีความสอดคล้องกับบริบทจริงของการบริหารอาชีวศึกษา นอกจากนี้ ลักษณะการบริหารเครือข่ายในระบบอาชีวศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการอย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งด้านการมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ การสื่อสาร การกำหนดสมาชิก และการติดตามประเมินผล เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Fullan, M. ที่อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการตัดสินใจ การติดตามผล และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการประเมินผลและการปรับปรุงของการวิจัยครั้งนี้อย่างชัดเจน (Fullan, M., 2016) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงมีความถูกต้องในเชิงวิชาการ แต่ยังมีความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาอาชีวศึกษาได้จริง โดยเฉพาะในยุคที่การผลิตและพัฒนากำลังคนจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับภาคประกอบการและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง การมีระบบติดตามประเมินผลและการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง มีความยืดหยุ่น และนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพการอาชีวศึกษาในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ได้องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 5 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และทำงานร่วมกันในลักษณะวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยแตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้าในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. บูรณาการองค์ประกอบเชิงระบบอย่างครบวงจร ไม่เพียงระบุองค์ประกอบรายด้าน แต่แสดงความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เริ่มต้นจากการกำหนดสมาชิกเครือข่าย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ การขับเคลื่อนโดยผู้นำเครือข่าย ตลอดจนการประเมินผลและการปรับปรุง ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. เน้นบทบาทของผู้ประสานงานเครือข่ายเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนความร่วมมือ โดยผู้ประสานงานทำหน้าที่เชื่อมโยงสมาชิก ประสานทรัพยากร สร้างความเข้าใจร่วม และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งงานวิจัยก่อนหน้ามักให้ความสำคัญกับโครงสร้างเครือข่ายหรือสมาชิกมากกว่าบทบาทของผู้นำเครือข่ายโดยตรง

3. เชื่อมโยงกับบริบทการอาชีวศึกษาอย่างชัดเจน โดยองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมุ่งตอบสนองความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

4. เน้นการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ไม่ใช่เพียงการประเมินเพื่อตัดสินผล แต่เป็นการนำข้อมูลจากการดำเนินงานมาใช้ในการสะท้อนผล ปรับปรุง และยกระดับประสิทธิภาพของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

5. เน้นการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์แบบสองทางผ่านช่องทางที่หลากหลายและทันสมัย ทั้งการสื่อสารภายในและภายนอกเครือข่าย รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบสารสนเทศ เพื่อเพิ่มความรวดเร็วความถูกต้องและประสิทธิภาพในการประสานความร่วมมือซึ่งนำเสนอกระบวนการทั้งหมดดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงระบบขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีวศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้บริหารอาชีศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 2) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน 3) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย 4) การประเมินผลและการปรับปรุง และ 5) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย โดยทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทการบริหารอาชีวศึกษา และมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการอาชีวศึกษา รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ในเชิงนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรกำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และนิเทศติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการผลักดัน

ให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ โดยนำองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย มาตรฐาน หรือแนวปฏิบัติด้านความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ขณะที่ในเชิงปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ประกอบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการวางแผน ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบความร่วมมือที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและพัฒนากำลังคนสายวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ การศึกษาที่มุ่งเน้นบริบทสถานศึกษาอาชีวศึกษาภาครัฐ และการใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนจำกัด ซึ่งอาจส่งผลต่อการอ้างอิงผลในวงกว้าง ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ เพื่อยืนยันองค์ประกอบที่ค้นพบโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) หรือแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) รวมถึงควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลองเพื่อนำกรอบองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นไปใช้จริงในสถานศึกษา และศึกษาประสิทธิผลของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในบริบทที่หลากหลาย ตลอดจนการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบบริบทระหว่างสถานศึกษาในภูมิภาคต่าง ๆ หรือระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อขยายองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้มีความเหมาะสมและเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ชัชวาลย์ สิงหาทอง และคณะ. (2563). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาด้านวิชาการของกลุ่มโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. Journal of Modern Learning Development, 5(1), 232-242.

ทิตย์ณรงค์ มณีวัฒน์. (2566). การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา. Chintasit Academic Journal, 1(4), 230-243.

ธนากร อินตา และปณตนนท์ เถียรประภากุล. (2566). การบริหารเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษากับสถานประกอบการในการจัดการอาชีวศึกษาของวิทยาลัยการอาชีพในจังหวัดลำปาง. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 6(2), 231-251.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ปนัดดา ตลาศิริ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2568). การบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. Education Journal of Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 4(2), 1-12.

พิเศรษฐ์ ไชยสุภา และน้ำผึ้ง อินทะเนตร. (2561). องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่พิเศษภาคเหนือตอนบน. Journal of Education Studies, 46(2), 119-137.

วาลิกา อัครนิตย์. (2562). กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศศิวรรณ ธานีพูน และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 25(1), 59-76.

ศักรินทร์ สมพิศนภา และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารศิลปการจัดการ, 6(4), 1821-1843.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานอาชีวศึกษา พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

Bryson, J. M. et al. (2015). Designing and implementing cross-sector collaborations: Needed and challenging. Public Administration Review, 75(5), 647-663. https://doi.org/10.1111/puar.12432.

Fullan, M. (2016). The new meaning of educational change. (5th ed.). New York: Teachers College Press.

Huxham, C. & Vangen, S. (2019). Managing to collaborate: The theory and practice of collaborative advantage. (2nd ed.). London: Routledge.

บทความวิจัย

ปัจจัยกำหนดการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนในกรุงเทพมหานคร: บทบาทของส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติของผู้บริโภค*

DETERMINANTS OF CHINESE ELECTRIC VEHICLE PURCHASE DECISIONS IN BANGKOK: THE ROLES OF MARKETING MIX AND CONSUMER ATTITUDES

ยุทธนาท บุณยะชัย
Yootanat Boonyachai
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ นนทบุรี ประเทศไทย
Faculty of Business Administration, Rajapruk University, Nonthaburi, Thailand
Corresponding author E-mail: Yoboon@rpu.ac.th
Tel: 097-056-3737

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นวิธีวิจัยเชิงปริมาณ วัตถุประสงค์ของบทความวิจัย 1) เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และ 2) เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด และทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีรถยนต์ส่วนตัวมีความสนใจรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 ตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ โดยการกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า แบรนด์รถยนต์ไฟฟ้าที่สนใจมากที่สุด คือ BYD ระยะเวลาทางการวิ่งต่อการชาร์จ 1 ครั้ง คือ มากกว่า 500 กิโลเมตร ราคารถยนต์ไฟฟ้าที่สนใจจะซื้อ คือ 500,001 - 1,000,000 บาท ระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7’Ps) ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าอยู่ในระดับมาก โดยอันดับที่ 1 คือ ด้านราคา ระดับความสำคัญเกี่ยวกับทัศนคติ ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าอยู่ในระดับมาก โดยอันดับที่ 1 คือ ด้านความรู้สึก ระดับความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าอยู่ในระดับมาก โดยอันดับที่ 1 คือ การตัดสินใจซื้อ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร สามารถทำนายการพยากรณ์การมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานครได้ร้อยละ 79.2 (Adjusted R Square = .792) โดยสามารถเขียนสมการคะแนนดิบ ได้ดังนี้ สมการคะแนนดิบ Y = 0.089 + 0.231 (ส่วนประสมทางการตลาด) + 0.748 (ทัศนคติ)

คำสำคัญ: ส่วนประสมทางการตลาด, ทัศนคติ, การตัดสินใจซื้อ, ผู้บริโภค, รถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีน

* Received 25 April 2026; Revised 11 May 2026; Accepted 18 May 2026

Abstract

This research article employed a quantitative research method. The objectives of this research article were to study: 1) The marketing mix (7Ps), attitudes, and purchasing decision process toward Chinese electric vehicles among consumers in Bangkok, and 2) The effects of the marketing mix (7Ps), and attitudes on purchasing decisions regarding Chinese electric vehicles among consumers in Bangkok. The sample consisted of 400 respondents who owned private cars and were interested in electric vehicles in Bangkok. The purposive sampling method was used. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, and Multiple Regression Analysis with the statistical significance level set at 0.05. The findings indicated that the electric vehicle brand most preferred by respondents was BYD. The preferred driving range per single charge was more than 500 kilometers, and the preferred price range was between 500,001 and 1,000,000 baht. The overall importance level of the marketing mix (7Ps) toward electric vehicles was high, with price ranked as the most important factor. The overall importance level of attitudes toward electric vehicles was also high, with the affective component ranked first. In addition, the overall importance level of the purchasing decision process was high, with the purchase decision stage ranked first. The hypothesis testing results revealed that the marketing mix (7Ps), and attitudes significantly influenced the purchasing decisions of Chinese electric vehicles among consumers in Bangkok. The model could explain 79.2 percent (Adjusted R Square = .792) of the variance in purchasing decisions. The predictive equation for the raw score was expressed as follows: Y = 0.089 + 0.231 (Marketing Mix) + 0.748 (Attitude).

Keywords: Marketing Mix, Attitude, Vehicle Purchase Decision, Consumers, Chinese Electric Vehicles

บทนำ

บริบทของประเทศไทย มีการวางกรอบยุทธศาสตร์และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตของ อุตสาหกรรมรถยนต์ไฟฟ้าในหลายระดับ โดยมีแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปียุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน มีแนวคิดสำคัญในการต่อยอดอดีต โดยมองความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของ ประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจ และสังคมโลกสมัยใหม่ รวมถึงแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นที่ 4 อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ที่รวมถึงการพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในฐานการผลิตยานยนต์สมัยใหม่ที่สำคัญของโลก โดยให้ความสำคัญกับการผลักดันการเปลี่ยนผ่านอุตสาหกรรมขนส่งไปสู่ระบบไฟฟ้าอัจฉริยะ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) หมุดหมายที่ 3 ไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าที่สำคัญของโลก ผลักดันอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าเพื่อให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิต โดยมีการผลิตชิ้นส่วนหลักไปพร้อมกับการปรับเปลี่ยนฐานการผลิตยานยนต์แบบสันดาปภายในให้เป็นยานยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยมอเตอร์ไฟฟ้า ทั้งนี้ จะยังคงรักษาตลาดส่งออกที่มีศักยภาพจากฐานการผลิต

อุตสาหกรรมยานยนต์เดิม เพื่อรักษาความสมดุลในการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้าและรักษาระดับขีดความสามารถในการผลิต ยานยนต์ของไทย (กองนโยบายและยุทธศาสตร์การค้าสินค้าอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567)

กล่าวได้ว่าตลาดในประเทศ ยอดจำหน่ายรถยนต์ไฟฟ้าในไทย (BEV PHEV HEV) เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนจากจำนวน 71,450 คัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20.52 ของยอดจำหน่ายรถยนต์นั่งทั้งหมด ในปี 2022 เป็น จำนวน 168,425 คัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 41.39 ในปี 2023 โดยเฉพาะรถยนต์ไฟฟ้าประเภทแบตเตอรี่ (BEV) เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (สัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3 เป็นร้อยละ 18.08) ซึ่งสวนทางกับการจำหน่ายรถยนต์ สันดาปภายในที่ลดลง (สัดส่วนลดลงจากร้อยละ 79.47 เหลือร้อยละ 58.62) แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวและ ความสนใจหันมาใช้รถยนต์ไฟฟ้าที่เพิ่มมากขึ้นของผู้บริโภคในประเทศ (กองนโยบายและยุทธศาสตร์การค้าสินค้าอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) เกรท วอลล์ มอเตอร์ ร่วมกับศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” หรือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมคนไทยที่มีต่อรถยนต์พลังงานไฟฟ้า 1,000 คน ทั่วประเทศ ในเดือนธันวาคม 2566 พบว่า คนไทยให้ความสนใจรถยนต์พลังงานไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ (Battery Electric Vehicle: BEV) มากที่สุดถึง 64.8% ซึ่งเพิ่มขึ้นจากผลสำรวจในปี 2564 อย่างมีนัยสำคัญถึง 37.5% (นิด้าโพล, 2567) จากผลการวิจัยจากนิด้าโพล พบว่า โดยคนส่วนใหญ่จะเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าจากแบรนด์จากประเทศจีนสูงถึง 83.1% เนื่องจากเชื่อมั่นในแบรนด์ นวัตกรรมและเทคโนโลยี และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยคนส่วนใหญ่จะซื้อรถยนต์ไฟฟ้าจากจีน เพราะมีราคาที่จับต้องได้ คุ้มค่าจาดรถยนต์จากประเทศอื่น มีการออกแบบดีไซน์ที่สวยงามและมีระบบเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ทั้งนี้ ผลสำรวจดังกล่าวเป็นข้อมูลจากความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและสถาบันสำรวจความคิดเห็น จึงควรพิจารณาผลการศึกษาโดยคำนึงถึงข้อจำกัดด้านความเป็นกลางของแหล่งข้อมูลร่วมด้วย (นิด้าโพล, 2567)

งานวิจัยนี้ทำการศึกษากับผู้ที่มีรถยนต์ส่วนตัวและมีความสนใจรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากประเทศไทยนั้นมีความตระหนักถึงความสำคัญของแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนผ่านมาใช้ยานยนต์ไฟฟ้าอย่างแพร่หลาย จึงมีการสร้างกรอบยุทธศาสตร์ และนโยบายเพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มดังกล่าว จากการสำรวจสถิติยานยนต์ไฟฟ้าในปัจจุบัน ณ เดือนเมษายน 2024 พบว่า มียานยนต์ไฟฟ้า BEV สะสมรวมทั้งสิ้น 167,344 คัน โดยยอดการจดทะเบียนใหม่ในปีที่แล้วสูงถึง 75,690 คัน โดยประเภทรถที่มีจำนวนมากที่สุด คือ รถนั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน และภาคที่มียานยนต์ไฟฟ้าจดทะเบียนมากที่สุด คือ ภาคกลาง ในปัจจุบันไทยเป็นประเทศที่มียอดขายยานยนต์ไฟฟ้าสูงสุดในกลุ่มอาเซียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นยานยนต์ไฟฟ้าจากจีน โดยจีนมีแผนการตั้งโรงงานในไทยแล้วอย่างน้อย 5 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, 2567)

จากผลงานวิจัยที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า แม้จะมีงานวิจัยจำนวนมากศึกษาทัศนคติต่อรถยนต์ไฟฟ้า เช่น งานวิจัยของ ธนกร การะบุญ และธนกร สิริสุคันธา แต่การศึกษาที่ บูรณาการส่วนประสมทางการตลาด 7'Ps เข้ากับองค์ประกอบทัศนคติ 3 ด้าน เพื่อวิเคราะห์เจาะจงใน กลุ่มรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนซึ่งมีกลยุทธ์ราคาที่รุนแรงยังมีจำกัด (ธนกร การะบุญ และธนกร สิริสุคันธา, 2567) ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของทัศนคติโดยได้นำแนวคิด ทฤษฎีทัศนคติของ Zimbardo, P. G. & Ebbesen, E. B. โดยสามารถแยกองค์ประกอบของทัศนคติได้ 3 ประการ ได้แก่ องค์ประกอบด้านความรู้ (The Cognitive Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึก

(The Affective Component) และ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) (Zimbardo, P. G. & Ebbesen, E. B., 1970) นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด (7’ Ps) ของ Kotler, P. & Armstrong, G. ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย พนักงาน กระบวนการให้บริการ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ กล่าวได้ว่าในบริบทรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีน ส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) มีความเฉพาะตัว โดยด้านราคาได้รับอิทธิพลจากนโยบายสนับสนุน EV 3.0 ของภาครัฐ ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น ขณะที่ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบอัจฉริยะ และประสิทธิภาพแบตเตอรี่ ซึ่งแตกต่างจากรถยนต์ไฟฟ้าค่ายญี่ปุ่นและยุโรป งานวิจัยนี้ทำการเก็บข้อมูลประมาณ 2 เดือน กล่าวได้ว่าแม้ว่ารถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในประเทศไทย แต่ยังขาดงานวิจัยที่อธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างชัดเจน โดยผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการหรือผู้ที่สนใจธุรกิจรถยนต์ไฟฟ้าในการสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดในการตอบสนองผู้บริโภค อีกทั้งข้อมูลจากงานวิจัยนี้เป็นการตอบสนองแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และผลักดันการเปลี่ยนผ่านอุตสาหกรรมขนส่งไปสู่ระบบไฟฟ้าอัจฉริยะ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจผลักดันอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าเพื่อให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ไฟฟ้า (Kotler, P. & Armstrong, G., 2016)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด และทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยมีการดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีรถยนต์ส่วนตัวและมีความสนใจรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร อายุ 18 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนมากและไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง ขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ Cochran, W. G. โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้เท่ากับ 385 ตัวอย่าง และเพื่อป้องกันความผิดพลาดของแบบสอบถามจึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเป็น 400 ตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่าง 1) ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบระบบ (Systematic Random Sampling) โดยแบ่งจำนวนประชากรจำแนกตามจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต โดยเรียงลำดับบัญชีรายชื่อจากเขตที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดไปยังประชากรหนาแน่นน้อยที่สุด กำหนดช่วงการเลือกเท่ากับ 5 โดยทุก ๆ 5 เขต จะถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง 1 เขต รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 10 เขต 2) การสุ่มตัวอย่างแบบโควต้า (Quata Sampling) โดยทำการแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนเท่า ๆ กันในแต่ละเขตได้กลุ่มตัวอย่าง 40 คน ต่อ 1 เขต และ 3) การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยทำการเก็บข้อมูลจากประชาชนวัยที่มีรถยนต์ส่วนตัวและมีความสนใจรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร อายุ 18 ปี ขึ้นไป (Cochran, W. G., 1977)

การวิจัยนี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีรถยนต์ส่วนตัวและสนใจรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร อายุ 18 ปีขึ้นไป โดยผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัย ในช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน 2568 ณ สถานที่ต่าง ๆ เช่น โชว์รูมรถยนต์ งานจัดโชว์รถยนต์ต่าง ๆ เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามกระบวนการสร้างเครื่องมือสำหรับงานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ ประเภทวัดทัศนคติหรือความเห็นกำหนดเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert, R. จำนวน 45 ข้อ และแบบเลือกตอบ จำนวน 5 ข้อ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 ข้อ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7’Ps) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert’s Rating Scale) มีทั้งหมด 33 ข้อ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert’s Rating Scale) มีทั้งหมด 15 ข้อ และส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert’s Rating Scale) มีทั้งหมด 19 ข้อ (Likert, R., 1967)

โดยคำถามส่วนที่ 2 - 4 มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5 คะแนน หมายถึง สำคัญมากที่สุด

4 คะแนน หมายถึง สำคัญมาก

3 คะแนน หมายถึง สำคัญปานกลาง

2 คะแนน หมายถึง สำคัญน้อย

1 คะแนน หมายถึง สำคัญน้อยที่สุด

จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดการแปลความหมายตามลำดับคะแนนประเมินระดับความสำคัญของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง สำคัญมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง สำคัญมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ไม่สำคัญ

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ไม่สำคัญอย่างยิ่ง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability Testing) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 ราย และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งชุดโดยใช้สูตรประสิทธ์ของแอลฟ่า (Coefficient Alpha) ของครอนบาค และค่า Composite Reliability ที่ควรมีค่ามากกว่า 0.7 (Hair, J. F. et al., 2010) โดยค่าความเชื่อมั่นของในภาพรวม (Coefficient Alpha) ของครอนบาคได้เท่ากับ 0.96 ค่าความเชื่อมั่นของส่วนประสมทางการตลาด (Coefficient Alpha) ของครอนบาคได้เท่ากับ 0.97 ค่าความเชื่อมั่นของทัศนคติ (Coefficient Alpha) ของครอนบาคได้เท่ากับ 0.96 และค่าความเชื่อมั่นของกระบวนการตัดสินใจซื้อ (Coefficient Alpha) ของครอนบาคได้เท่ากับ 0.96

การทดสอบหาความความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยใช้ทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยการนำเสนอแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไข จำนวน 3 ท่าน ด้วยวิธีการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาดังนี้ ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 หมายถึง นำไปใช้ได้ โดยผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญได้ค่า IOC มากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถามโดยมีคะแนน IOC รวม = 0.98 หมายถึง คำถามทุกคำถามสามารถนำไปใช้ได้

การทดสอบ Normality Test ทั้ง Kolmogolov-Smirnov และ Shapiro-Wilk พบว่า ค่า Significant มีค่าต่ำกว่า 0.05 ซึ่งหมายถึง มีการแจกแจงเป็นโคงไม่ปกติ โดย พนิก เสนาฤทธิไกร กล่าวไว้ว่า การพิจารณาเรื่อง Normality นี้เป็นปัญหาอยู่มาก คือ ข้อมูลที่เป็น Likert Scale หรือ Rating Scale เหล่านี้ ที่มีค่าตั้งแต่ 1 - 5 หรือ 1 - 7 คำตอบที่ได้มักจะเทไปทางฝั่งใดฝั่งนึงเสมอ เช่น เห็นด้วยกับเห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือไม่ก็ไม่เห็นด้วยกับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ดังนั้น ตัวเลขก็จะไปอยู่กันระหว่าง 4 - 5 หรือ 5 - 7 1 - 2 หรือ 1 - 3 เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นไปไม่ได้ที่ผลการทดสอบด้วย Kolmogolov-Smirnov และ Shapiro-Wilk จะให้ผลเป็นแจกแจงเป็นโค้งปกติ (พนิก เสนาฤทธิไกร, 2562)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับการอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และส่วนประสมทางการตลาด ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจซื้อ โดยศึกษาและนำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ 2) การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ทำการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 - 2 ของงานวิจัย โดยใช้การเลือกตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 53.0 ส่วนใหญ่อายุ 32 - 38 ปี จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 27.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 148 คิดเป็นร้อยละ 37.00 อาชีพ ประกอบอาชีพ ลูกจ้าง พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่เกิน 20,000 บาท จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 แบรนด์รถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนที่มีความสนใจมากที่สุด คือ แบรนด์ BYD จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 ส่วนใหญ่ระยะเวลาทางการวิ่งต่อการชาร์จ 1 ครั้ง คือ มากกว่า 500 กิโลเมตร จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 และราคารถยนต์ไฟฟ้าที่สนใจจะซื้อ คือ 500,001 - 1,000,000 บาท จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00

การวิเคราะห์ระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7P’s) ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7P’s) ในภาพรวม

ส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ผลิตภัณฑ์	3.98	0.96	มาก	4

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7P's) ในภาพรวม (ต่อ)

ส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
2. ราคา	4.06	0.82	มาก	1
3. ช่องทางการจัดจำหน่าย	3.92	0.87	มาก	6
4. การส่งเสริมการขาย	3.99	0.84	มาก	3
5. พนักงาน	4.04	0.83	มาก	2
6. กระบวนการให้บริการ	3.97	0.94	มาก	5
7. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	3.91	0.92	มาก	7
รวม	**4.03**	**0.80**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7'Ps) ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.03, S.D. = 0.80) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ ราคา ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.82) อันดับที่ 2 คือ พนักงานขาย ($\bar{x}$ = 4.04, S.D. = 0.83) อันดับที่ 3 การส่งเสริมการขาย ($\bar{x}$ = 3.99, S.D. = 0.84) และอันดับสุดท้าย คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ($\bar{x}$ = 3.91, S.D. = 0.92) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความสำคัญเกี่ยวกับทัศนคติ ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความสำคัญเกี่ยวกับทัศนคติในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร

ทัศนคติ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านความรู้	3.46	0.84	มาก	2
2. ด้านความรู้สึก	3.66	0.78	มาก	1
3. ด้านพฤติกรรม	3.42	0.92	มาก	3
รวม	**3.51**	**0.80**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับทัศนคติ ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.51, S.D. = 0.80) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านความรู้สึก ($\bar{x}$ = 3.66, S.D. = 0.78) อันดับที่ 2 คือ ด้านความรู้ ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.84) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านพฤติกรรม ($\bar{x}$ = 3.42, S.D. = 0.92) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร

กระบวนการตัดสินใจซื้อ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. การรับรู้ความต้องการ	3.55	0.91	มาก	3
2. การแสวงหาข้อมูล	3.45	0.96	มาก	4
3. การประเมินทางเลือก	3.74	0.93	มาก	2
4. การตัดสินใจซื้อ	3.81	0.88	มาก	1
รวม	**3.64**	**0.83**	**มาก**	

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.64, S.D. = 0.83) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ การตัดสินใจซื้อ ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.88) อันดับที่ 2 คือ การประเมินทางเลือก ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = 0.93) อันดับที่ 3 การรับรู้ความต้องการ ($\bar{x}$ = 3.55, S.D. = 0.91) และอันดับสุดท้าย คือ การแสวงหาข้อมูล ($\bar{x}$ = 3.45, S.D. = 0.96) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคุณของส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(ค่าคงที่)	0.089	0.098		0.908	0.365
ส่วนประสมทางการตลาด	0.231	0.030	0.231	7.771	0.000*
ทัศนคติ	0.748	0.031	0.724	24.323	0.000*
R-Square = 0.793, Adjust R Square = 0.792, F = 165.707, Sig = 0.000*					

ตารางที่ 4 พบว่า เมื่อวิเคราะห์ความถดถอยด้วยค่าสถิติ Multiple Regression แล้ว ส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร กล่าวได้ว่า ส่วนประสมทางการตลาดในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด พนักงาน กระบวนการให้บริการ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทัศนคติ ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม สามารถทำนายการพยากรณ์การมีอิทธิพลต่อต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานครได้ร้อยละ 79.3 โดยเขียนสมการ ได้ดังนี้

Y = 0.089 + 0.231 (ส่วนประสมทางการตลาด) + 0.748 (ทัศนคติ)

Z = 0.231 (ส่วนประสมทางการตลาด) + 0.724 (ทัศนคติ)

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Multicollinearity)

ส่วนประสมทางการตลาด	**Collinearity Statistics**	
	Tolerance	VIF
ส่วนประสมทางการตลาด	0.587	1.704
ทัศนคติ	0.587	1.704

จากตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Multicollinearity) พบว่า ค่า Tolerance มีค่าน้อยที่สุด คือ 0.587 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.10 และค่า Variance Inflation Factor (VIF) มีค่าสูงสุด คือ 1.704 ซึ่งมีค่าไม่เกิน 10 ดังนั้น สรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือไม่เกิด Multicollinearity

ส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก โดยด้านราคามีความสำคัญสูงสุด ขณะที่ทัศนคติด้านความรู้สึกและขั้นตอนการตัดสินใจซื้อมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในแต่ละด้าน

ส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านทัศนคติมีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาดในการอธิบายการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัย 1 เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด ทัศนคติ และกระบวนการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาขนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7’Ps) ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พลเทพ มงคลกาย ศึกษาความสำคัญของส่วนผสมทางการตลาดและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ EV ในกลุ่ม Baby Boomer ผลการวิจัยพบว่าส่วนผสมทางการตลาดกลุ่ม Baby Boomer ให้ความสำคัญโดยภาพรวมในระดับมาก (พลเทพ มงคลกาย, 2567) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรัญญู ทองเตจา ที่ศึกษาความสำคัญของส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ EV ในกลุ่มข้าราชการ ผลการวิจัยพบว่า ส่วนผสมทางการตลาดมีความสำคัญอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กลยุทธ์ด้านการตลาดยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการยอมรับและการตัดสินใจเกี่ยวกับรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในประเทศไทย โดยผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคที่เทคโนโลยีและพฤติกรรมการบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลการวิจัยยังพบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (7’Ps) เมื่อพิจารณารายด้าน อันดับที่ 1 คือ ด้านราคา อันดับที่ 2 คือ พนักงาน แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าของราคาและความสามารถในการเข้าถึงรถยนต์ไฟฟ้าเป็นสำคัญ เนื่องจากราคาของรถยนต์ไฟฟ้ายังคงเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค นอกจากนี้ บทบาทของพนักงานที่มีความรู้

ความสามารถ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีรถยนต์ไฟฟ้าได้อย่างถูกต้อง ยังมีส่วนช่วยสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการตัดสินใจของผู้บริโภค (ศรัญญู ทองเตจา, 2567) ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกมล จิปิภพ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่บุคลากรในศูนย์การอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ และพลังงานทหารใช้ตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้า ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดของรถยนต์ไฟฟ้า เมื่อพิจารณารายด้านข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ราคา รองลงมา คือ พนักงาน เช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านราคาและบุคลากรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในบริบทต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (ณัฐกมล จิปิภพ, 2568) โดยผลงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างในต่างประเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wei, S. et al. ที่ศึกษาผลกระทบของกลยุทธ์การตลาดของบริษัทผู้ผลิตยานยนต์พลังงานใหม่ต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค ผลการวิจัยพบว่า ราคาเป็นปัจจัยสำคัญในการซื้อยานยนต์พลังงานใหม่ของผู้บริโภค ผลการวิจัยดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยด้านราคาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคทั้งในบริบทของประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการกำหนดกลยุทธ์ด้านราคาที่เหมาะสมและสามารถแข่งขันได้ในตลาด รวมทั้งการนำเสนอความคุ้มค่าของผลิตภัณฑ์ผ่านการสื่อสารทางการตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจและเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคในอนาคต (Wei, S. et al., 2024)

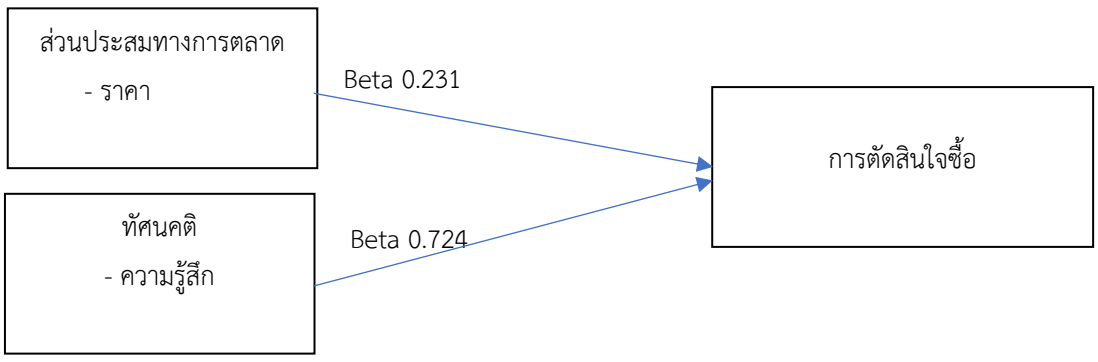
ในเรื่องของปัจจัยด้านทัศนคติ ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับทัศนคติ ในภาพรวมของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านความรู้สึก อันดับที่ 2 คือ ด้านความรู้ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านพฤติกรรม ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกหรือทัศนคติทางอารมณ์ของผู้บริโภค เช่น ความชอบ ความเชื่อมั่น หรือการรับรู้ถึงประโยชน์ของรถยนต์ไฟฟ้า มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดมุมมองและการยอมรับเทคโนโลยียานยนต์ไฟฟ้ามากที่สุด ขณะที่ความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติ เทคโนโลยี และประโยชน์ของรถยนต์ไฟฟ้า ก็มีส่วนช่วยสนับสนุนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค นอกจากนั้น ผลการทดสอบสมมติฐาน ยังพบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานครด้วย ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิทธิกร ทรงศักดิ์ราตรี และวีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์ ศึกษาการศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติและส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ (BEV) ของกลุ่มคนวัยทำงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านทัศนคตินี้มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (อิทธิกร ทรงศักดิ์ราตรี และวีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์, 2565)

ในเรื่องของการตัดสินใจซื้อ พบว่า ระดับความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อ ด้านการตัดสินใจซื้อของประชาชนต่อรถยนต์ไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย มณีโชติ ที่พบว่า การตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าโดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่ารถยนต์ไฟฟ้ากำลังได้รับการยอมรับมากขึ้นในกลุ่มผู้บริโภค เนื่องจากมีข้อได้เปรียบด้านการประหยัดพลังงาน ค่าใช้จ่ายในการใช้งานระยะยาว และการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสื่อสารข้อมูล และการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าในอนาคต (ธงชัย มณีโชติ, 2565)

วัตถุประสงค์การวิจัย 2 เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด และทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย มณีโชติ ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของกลุ่มลูกจ้างเอกชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์และด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของกลุ่มลูกจ้างเอกชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ธงชัย มณีโชติ, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาณิสรา โสสุข ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการให้บริการ และลักษณะทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ฟ้า ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ส่วนประสมทางการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภค ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดที่ครอบคลุมทั้งด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมการตลาด และการให้บริการ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและส่งเสริมการยอมรับรถยนต์ไฟฟ้าในตลาดมากยิ่งขึ้น (ปาณิสรา โสสุข, 2567) นอกจากนี้ นโยบายสนับสนุนรถยนต์ไฟฟ้าของภาครัฐ เช่น มาตรการ EV 3.0 มีส่วนช่วยกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ผ่านการสนับสนุนด้านราคา เงินอุดหนุน และสิทธิประโยชน์ทางภาษี ส่งผลให้รถยนต์ไฟฟ้าสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น และช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้รถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย ผลการวิจัยยังพบว่า ทัศนคติ (Beta = 0.724) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อมากกว่าส่วนประสมทางการตลาด (Beta = 0.231) แสดงให้เห็นว่า ความรู้สึกและความเชื่อมั่นของผู้บริโภคมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อมากกว่ากลยุทธ์ทางการตลาดเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มีข้อจำกัดด้านขอบเขตการศึกษาเฉพาะกรุงเทพมหานคร จึงอาจไม่สามารถอ้างอิงผลไปยังพื้นที่อื่นได้ทั้งหมด นอกจากนี้ การวิจัยแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Design) สามารถอธิบายได้เพียงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แต่ไม่สามารถระบุความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้อย่างชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ปัจจัยกำหนดการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีน

จากภาพที่ 1 งานวิจัยค้นพบว่า ปัจจัยด้านราคาส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ เนื่องจากผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าของรถยนต์ไฟฟ้า โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับประสิทธิภาพของแบตเตอรี่ ระยะทางการใช้งานต่อการชาร์จหนึ่งครั้ง และต้นทุนการใช้งานในระยะยาว ทำให้ราคากลายเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินความคุ้มค่าก่อนการตัดสินใจซื้อ

ปัจจัยด้านทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ เนื่องจากผู้บริโภคมีความรู้สึกเชิงบวกต่อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนทั้งด้านความทันสมัย ความประหยัดพลังงาน และภาพลักษณ์ของเทคโนโลยีใหม่ ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจซื้อในที่สุดงานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยเดิม โดยบูรณาการปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติร่วมกันในการอธิบายการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีน และค้นพบว่าทัศนคติมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อมากกว่าปัจจัยด้านการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความรู้สึกและความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์ควบคู่กับความคุ้มค่าด้านราคา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสนใจในรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนแบรนด์ BYD มากที่สุดและต้องการรถยนต์ไฟฟ้าที่สามารถวิ่งได้ต่อการชาร์จหนึ่งครั้ง มากกว่า 500 กิโลเมตร นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติของผู้บริโภคเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยในด้านส่วนประสมทางการตลาด ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุด คือ ด้านราคา โดยเฉพาะความคุ้มค่าของราคาแบตเตอรี่เมื่อเปรียบเทียบกับอายุการใช้งานและประสิทธิภาพของแบตเตอรี่ ซึ่งสะท้อนถึงการให้ความสำคัญของผู้บริโภคต่อความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของผลิตภัณฑ์ ในขณะเดียวกันปัจจัยด้านทัศนคติ พบว่า ด้านความรู้สึกมีความสำคัญมากที่สุด โดยผู้บริโภคมีความรู้สึกเชิงบวกต่อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีน และรับรู้ว่ารถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในประเทศไทย ซึ่งส่งผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ สำหรับกระบวนการตัดสินใจซื้อ พบว่า ขั้นตอนการตัดสินใจซื้อมีความสำคัญสูงสุด โดยผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนเนื่องจากมีเงื่อนไขการรับประกันในรูปแบบต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค ทั้งในด้านคุณภาพสินค้าและบริการหลังการขาย ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ได้แก่ จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดและทัศนคติส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าค่ายจีนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ดังนั้น ผู้ประกอบการควรกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เน้นด้านราคาให้มีความคุ้มค่า สอดคล้องกับคุณภาพและอายุการใช้งานของแบตเตอรี่ พร้อมทั้งพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ มาตรฐานความปลอดภัย และการบริการของพนักงานให้มีความรู้เกี่ยวกับรถยนต์ไฟฟ้าอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด เช่น การรับประกันหลังการขาย การจัดทดลองขับ และการสื่อสารภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยี ความประหยัด และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวกและกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตพื้นที่การศึกษาไปยังจังหวัดหรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย

เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้บริโภคในบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ผู้ที่เคยใช้รถยนต์ไฟฟ้า ผู้ที่กำลังวางแผนจะซื้อ และผู้ที่กำลังเปรียบเทียบกับรถยนต์สันดาป นอกจากนี้ ควรเพิ่มตัวแปรสำคัญอื่น ๆ เช่น ความเชื่อมั่นในแบรนด์ การรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์ ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ และความพร้อมของสถานีชาร์จไฟฟ้า รวมทั้งอาจใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานและการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างแบรนด์หรือประเทศผู้ผลิต เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลเฉพาะประชาชนในกรุงเทพมหานคร จึงอาจไม่สามารถอ้างอิงผลการวิจัยไปยังผู้บริโภคในพื้นที่อื่นของประเทศไทยได้ทั้งหมด เนื่องจากแต่ละพื้นที่อาจมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมผู้บริโภคที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กองนโยบายและยุทธศาสตร์การค้าสินค้าอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). สถานการณ์รถยนต์ไฟฟ้า โอกาสและความท้าทายของไทย. เรียกใช้เมื่อ 10 ธันวาคม 2568 จาก https://www.tpso.go.th/document/2403-0000000006

ณัฐกมล จิปิภพ. (2568). อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้า ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 10 ธันวาคม 2568 จาก http://www.mpa-mba.ru.ac.th/images/doc/Project_is/bangkok17/6417952031.pdf

ธงชัย มณีโชติ. (2565). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของกลุ่มลูกจ้างเอกชนในกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ธนกร การะบุญ และธนกร สิริสุคันธา. (2567). ทัศนคติ แรงจูงใจและการยอมรับเทคโนโลยีที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อรถยนต์ไฟฟ้าของผู้บริโภคจังหวัดลำปาง. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(2), 303-314.

นิด้าโพล. (2567). GWM จับมือ นิด้าโพล สำรวจความนิยมรถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2568 จาก https://garagelifethailand.grandprix.co.th/great-wall-motor-nidapoll-electric-vehicle-thailand-2023/

ปาณิสรา โสสุข. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้าของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

พนิก เสนาฤทธิไกร. (2562). Normality test. เรียกใช้เมื่อ 8 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.smartresearchthai.com/post/normality-test?srsltid=AfmBOopheAs5PCr8 7DUNBgqvjuK3xT-lrRxCFxaxqHlW6nPk1qW1xkba

พลเทพ มงคลกาย. (2567). ความสำคัญของส่วนผสมทางการตลาดและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ EV ในกลุ่ม Baby Boomer. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ศรัญญู ทองเตจา. (2567). ความสำคัญของส่วนผสมทางการตลาดและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ EV ในกลุ่มข้าราชการ. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. (2567). อัพเดทสถานการณ์ตลาดยานยนต์ไฟฟ้าทั่วโลกและไทยในปี 2024. เรียกใช้เมื่อ 8 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.erc.or.th/th/energy-articles/3094

อิทธิกร ทรงศักดิ์ราตรี และวีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์. (2565). การศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติและส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์พลังงานไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ (BEV) ของกลุ่มคนวัยทำงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรม, 2(1), 89-106.

Cochran, W. G. (1977). Sampling Techniques. (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. (7th ed.). New York: Pearson.

Kotler, P. & Armstrong, G. (2016). Principles of Marketing. (16th ed.). Boston: Pearson.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale in Attitude Theory and Measurement. New York: John Wiley & Sons.

Wei, S. et al. (2024). Research on the Impact of New Energy Vehicle Companies' Marketing Strategies on Consumers' Purchase Intention. Sustainability, 16(10). https://doi.org/10.3390/su16104119.

Zimbardo, P. G. & Ebbesen, E. B. (1970). Influencing attitudes and changing behavior; a basic introduction to relevant methodology, theory, and applications. (2nd ed.). Boston: Addison-Wesley.

บทความวิจัย

รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน*

DIGITAL LEADERSHIP MODELS OF INTERNATIONAL SCHOOL ADMINISTRATORS IN BANGKOK UNDER OFFICE OF THE PRIVATE EDUCATION COMMISSION

สุวารี วัตยา*, นิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ, สมศักดิ์ จั่นผ่อง

Suwaree Wattaya*, Nitwadee Jirarotephinyo, Somsak Chanphong

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: thipwaree.wat@gmail.com

*Tel: 089-482-0611

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร 2) พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร และ 3) เสนอแนะแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการและครูโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร จำนวน 363 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านการประสานงานกับสถานศึกษา ทั้งในรูปแบบออนไลน์และเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครได้ทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ 136 ตัว ได้แก่ 1.1) วิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล 1.2) การสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล 1.3) การใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร 1.4) การสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล และ 1.5) การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล 2) รูปแบบภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ จำนวน 5 องค์ประกอบ และ 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร มีความเหมาะสมทั้งในด้านความเป็นประโยชน์ความเป็นไปได้ ควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานานาชาติ พัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษา และพัฒนาระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาให้มีความถูกต้องและทันสมัย

* Received 1 May 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 20 May 2026

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำดิจิทัล, รูปแบบ, ผู้บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนนานาชาติ

Abstract

This research aimed to 1) Identify the components and indicators of digital leadership of international school administrators in Bangkok, 2) Develop a digital leadership model for international school administrators in Bangkok, and 3) Propose guidelines for developing digital leadership of international school administrators in Bangkok under Office of the Private Education Commission. This study employed a mixed-method research design combining qualitative and quantitative approaches. The sample consisted of 363 administrators and teachers from international schools in Bangkok selected through simple random sampling. The research instruments included semi-structured interviews and a five-point Likert scale questionnaire. The researchers collected the data themselves, in coordination with educational institutions, both online and through documents. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Confirmatory Factor Analysis (CFA). The results revealed that: 1) The components and indicators of digital leadership among administrators of international schools in Bangkok comprise five components and 136 indicators: 1.1) Digital vision and strategic direction; 1.2) Digital corporate communication; 1.3) Utilization of digital data and innovation in management; 1.4) Building a digital learning culture and network; and 1.5) Fostering collaboration and networking in the digital age. 2) The developed model of digital leadership among administrators of international schools in Bangkok shows a good level of empirical consistency and includes the five key components. and 3) The guidelines for developing digital leadership among administrators of international schools in Bangkok are appropriate in terms of usefulness and feasibility. The school's digital technology vision should be aligned with international education standards, and the school's information system and database should be developed to be accurate and up-to-date.

Keywords: Digital Leadership, Model, School Administrators, International Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ และศักยภาพในการแข่งขันในระดับสากล ภายใต้บริบทของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ประเทศต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาจึงไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ประเทศไทยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาระบบ

และกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะ ทักษะ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจโลก รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีคุณธรรมจริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การพัฒนาการศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหารองค์กร รวมทั้งการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านการบริหารจัดการที่เหมาะสม รวมทั้งมีภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือจากบุคลากรในองค์กร เพื่อให้สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุรัตน์ ไชยชมภู, 2557) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมดิจิทัลปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนหนึ่งยังประสบปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยเฉพาะการขาดความรู้ด้านดิจิทัล (Digital Literacy) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้บริหารบางส่วนมีมุมมองต่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพียงในฐานะเครื่องมือด้านเอกสารหรือการสื่อสารเท่านั้น มิได้ตระหนักถึงบทบาทของดิจิทัลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา ส่งผลให้การขับเคลื่อนสถานศึกษาเข้าสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลยังไม่บรรลุผลอย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัลระหว่างบุคลากร รวมถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนจากองค์กรยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่เหมาะสมต่อการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital Era) ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในทุกด้านของชีวิต เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน การสื่อสาร การบริหารจัดการข้อมูล และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (จิณณวัตร ปะโคทัง, 2561) ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี และสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล คือ ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) ซึ่งเป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร การสร้างวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน (Sheninger, E., 2014) ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการใช้ข้อมูล

ในการตัดสินใจ การส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างนวัตกกรมในองค์กร (Anderson, R. & Dexter, S., 2005) ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร จัดการสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารกิจการนักเรียน และการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำดิจิทัลยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของครูและผู้เรียนในสถานศึกษา ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (กนกอร สมปราชญ์, 2562) อีกทั้งยังสามารถพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการความรู้ในสถานศึกษา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (ดาวรุวรรณ ถวิลการ, 2564) อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอาจประสบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี ความรู้และทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากร รวมทั้งงบประมาณในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการวางแผนและกำหนดนโยบายด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษา เช่น การพัฒนาระบบสารสนเทศ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรในองค์กร (เอกชัย กี่สุขพันธุ์, 2561)

ในบริบทของประเทศไทย โรงเรียนนานาชาติถือเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่เน้นทักษะภาษา การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ในระดับสากล ปัจจุบันโรงเรียนนานาชาติไม่ได้เปิดรับเฉพาะนักเรียนต่างชาติเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนไทยเข้าศึกษาได้มากขึ้น ทำให้โรงเรียนนานาชาติกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ปกครองที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของบุตรหลานให้สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้ การบริหารโรงเรียนนานาชาติจึงต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถสูง สามารถบริหารจัดการองค์กรภายใต้บริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครถือเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานสากล การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติยังมีอยู่อย่างจำกัด อย่างไรก็ตาม แม้โรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครจะมีความพร้อมด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และบุคลากรในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสถานศึกษาทั่วไป แต่ผู้บริหารสถานศึกษายังคงเผชิญกับปัญหาและความท้าทายในการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลอยู่หลายประการ โดยเฉพาะการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศจำนวนมาก และการสร้างสมดุลระหว่างมาตรฐานการศึกษาสากลกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย นอกจากนี้ ผู้บริหารบางส่วนยังมีข้อจำกัดด้านความรู้และทักษะดิจิทัลเชิงลึก ทำให้การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาการเรียนรู้ยังไม่เต็มศักยภาพ รวมทั้งยังพบปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างด้านความพร้อมทางดิจิทัลของครูและบุคลากรภายในองค์กร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการสื่อสารภายในสถานศึกษา อีกทั้งโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครยังต้องเผชิญกับการแข่งขันด้านคุณภาพการศึกษาและความคาดหวังของผู้ปกครองที่เพิ่มสูงขึ้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำดิจิทัลที่สามารถวางแผนเชิงกลยุทธ์ สร้างนวัตกรรม

ทางการศึกษา และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครยังมีไม่มากนัก โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนนานาชาติ จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลต่อไป

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาและการกำหนดนโยบายทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานและบูรณาการผลของการวิจัยเข้าด้วยกัน เพื่อความสมบูรณ์และความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนนานาชาติ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร และกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยแนวคิดของ Krejcie and Morgan จากนั้นจึงดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของสถานศึกษา

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่มีประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำดิจิทัลและการบริหารโรงเรียนนานาชาติ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารสถานศึกษาและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการองค์กรทางการศึกษา ซึ่งสามารถสะท้อนสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนา และองค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมประเด็นการวิจัยที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัล

ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำดิจิทัล ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษายุคดิจิทัล เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการศึกษาและภาวะผู้นำดิจิทัลที่กล่าวถึงบทบาทของผู้นำในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กรการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล (Fullan, M., 2014); (Sheninger, E., 2014) โดยข้อมูลและเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับการตรวจสอบความเหมาะสม ความสอดคล้อง และความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำดิจิทัล และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางการศึกษา เพื่อพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา และความเหมาะสมของข้อคำถามก่อนนำไปใช้จริง จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยแบ่งตามความเชี่ยวชาญ ได้แก่ ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านภาวะผู้นำดิจิทัล ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านการบริหารโรงเรียนนานาชาติ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และกำหนดตัวแปรในการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ จำนวน 9 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียนนานาชาติ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท และมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัล

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการและครูของโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร จำนวน 121 โรงเรียน ตามข้อมูลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการและครูจากโรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนละ 3 คน รวมจำนวน 363 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำดิจิทัล หลังจากสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำดิจิทัล ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางการศึกษา เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความเหมาะสมของภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการประเมินมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) และปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้ ต่อมา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม

ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อพิจารณาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ก่อนนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Rensis Likert (Likert, R., 1932)

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการตรวจสอบโครงสร้างตัวแปรแฝงในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และการศึกษา (Hair, J. F. et al., 2010)

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัล

ขั้นตอนนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียนนานาชาติ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท และมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในลักษณะคำถามปลายเปิด

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงรูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง ก่อนสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และจัดทำรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล 2) การสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล 3) การใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร 4) การสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล และ 5) การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล

ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวได้มาจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี สามารถบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศ และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษานานาชาติ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูล กล่าวว่า “ผู้บริหารควรมีความสามารถในการกำหนดทิศทางการใช้เทคโนโลยีของโรงเรียนอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล” ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า “การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กรการศึกษาในปัจจุบัน”

2. พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ด้านวิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล	4.52	0.61	มากที่สุด
ด้านการสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล	4.41	0.63	มาก
ด้านการใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร	4.38	0.66	มาก
ด้านการสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล	4.35	0.68	มาก
ด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล	4.30	0.70	มาก
รวม	**4.39**	**0.66**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล (ค่าเฉลี่ย 4.52, S.D. 0.61) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล (ค่าเฉลี่ย 4.41, S.D. 0.63) ด้านการใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร (ค่าเฉลี่ย 4.38, S.D. 0.66) ด้านการสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล (ค่าเฉลี่ย 4.35, S.D. 0.68) และด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล (ค่าเฉลี่ย 4.30, S.D. 0.70) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 2 ดัชนีความสอดคล้องของโมเดล

ดัชนี	ค่าเกณฑ์	ผลการวิเคราะห์
χ^2/df	< 3.00	2.15
GFI	> 0.90	0.94
AGFI	> 0.90	0.91
CFI	> 0.95	0.96
RMSEA	< 0.08	0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องในระดับดี โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนด เช่น $\chi^2/df < 3$, GFI > 0.90, CFI > 0.95 และ RMSEA < 0.08 แสดงว่าโมเดลภาวะผู้นำดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถอธิบายโครงสร้างของภาวะผู้นำดิจิทัลได้อย่างมีนัยสำคัญ

รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ จำนวน 5 องค์ประกอบ โดยผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้จริงในบริบทของโรงเรียนนานาชาติ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การบริหารข้อมูล และการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 กล่าวว่า “การบริหารโรงเรียนนานาชาติจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่เข้าใจเทคโนโลยีและสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ที่พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบมีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสมทั้งในด้านความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานานาชาติ พัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษา และพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีความถูกต้อง ทันสมัย และสามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจเชิงบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านเทคโนโลยีระหว่างสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังกล่าวว่า “หากผู้บริหารสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมได้ จะช่วยให้โรงเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน” ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวช่วยสนับสนุนและยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความชัดเจนและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 136 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล 2) การสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล 3) การใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร 4) การสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล และ 5) การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครเป็นสถานศึกษาที่ต้องดำเนินงานภายใต้สภาพแวดล้อมของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการแข่งขันทางการศึกษาระดับสากล

ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล การบริหารข้อมูลสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิยังสะท้อนว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ พัฒนาระบบสารสนเทศของโรงเรียน และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่า “ผู้บริหารในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีและสามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและตัดสินใจได้อย่างเป็นระบบ” รวมทั้ง “การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนนานาชาติในปัจจุบัน” สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติ์ธเนศ เกศา และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร (กิตติ์ธเนศ เกศา และคณะ, 2567) ผลการวิจัยพบว่า กรอบแนวคิดด้านภาวะผู้นำดิจิทัลมีความเหมาะสมทั้งภาพรวมและรายด้าน (ภารดี อนันต์นาวี และสิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง, 2566) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล การสื่อสาร การพัฒนา และการสร้างโอกาส ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ ที่พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล วัฒนธรรมดิจิทัล เครือข่ายความร่วมมือดิจิทัล และกลยุทธ์เชิงดิจิทัล (กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ, 2566) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ประกอบที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้

2. พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี และประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบของรูปแบบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาจากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำดิจิทัล ทำให้รูปแบบที่ได้มีความครอบคลุมทั้งด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ การสื่อสาร การใช้ข้อมูลและนวัตกรรม การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา อีกทั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติจำเป็นต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการบริหารองค์กร การจัดการเรียนรู้ และการตัดสินใจเชิงบริหาร โดยผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวว่า “ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถพัฒนาองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางการศึกษาได้” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล การจัดการดิจิทัล วัฒนธรรมดิจิทัล และเครือข่ายความร่วมมือดิจิทัล (กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ, 2566) รวมถึงสอดคล้องกับ

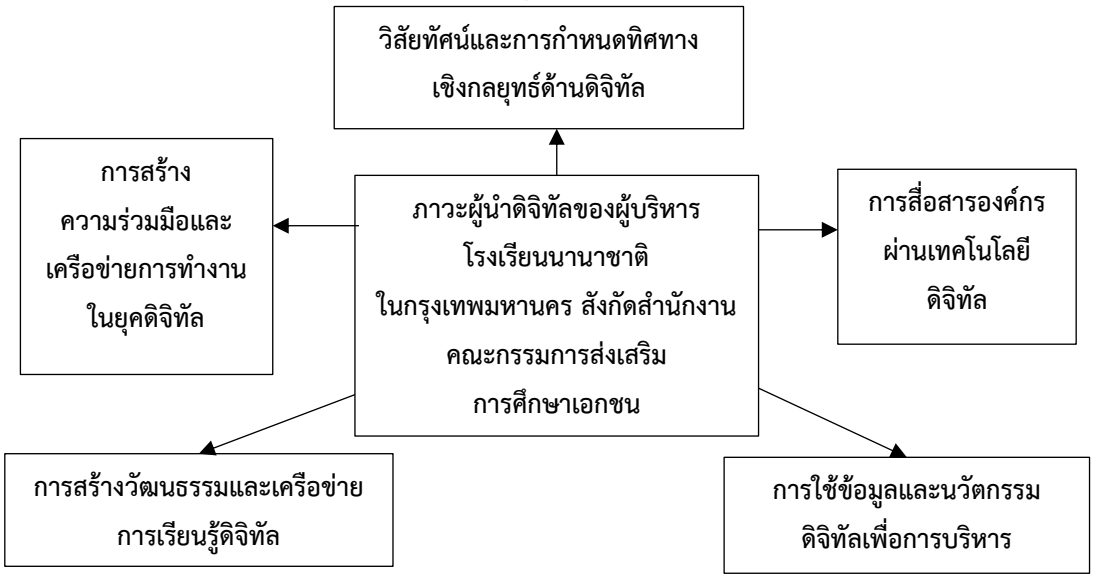
งานวิจัยของ ภารดี อนันต์นาวี และสิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ความรู้ดิจิทัล การสื่อสาร และการพัฒนาและสร้างโอกาส (ภารดี อนันต์นาวี และสิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง, 2566) ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของผู้บริหารในการขับเคลื่อนองค์กรด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเช่นเดียวกัน

3. แนวทางพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร มีความเหมาะสมทั้งด้านความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ โดยแนวทางสำคัญ ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานานาชาติ การพัฒนาระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลของสถานศึกษาให้มีความถูกต้องและทันสมัย รวมทั้งการส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการสนับสนุนการบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และการใช้นวัตกรรมดิจิทัล รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีร่วมกัน โดยผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวว่า “หากโรงเรียนมีระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างชัดเจน” สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูจุฑา ทองนอก ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ (ชูจุฑา ทองนอก, 2568) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวรรณ โพธิ์ขำ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แบบการบริหารโรงเรียนประชารัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัลควรมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรทางการศึกษา (ทิพวรรณ โพธิ์ขำ, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลในการวิจัยครั้งนี้เช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยค้นพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติ ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่

1. วิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล
2. การสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล
3. การใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหาร
4. การสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล
5. การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล

ภาพที่ 1 รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

งานวิจัยยังได้พัฒนา “รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัล” ที่มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนนานาชาติในประเทศไทย โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะการบริหารที่แตกต่างจากสถานศึกษาทั่วไป ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมถึงการกำหนดนโยบาย การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นแนวคิดใหม่ที่ช่วยขยายขอบเขตองค์ความรู้ด้านการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาอื่น ๆ ได้ต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรการศึกษาในยุคดิจิทัล โดยองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ด้านดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการสื่อสารองค์กรผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการใช้ข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการบริหารรู้ ด้านการสร้างวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ดิจิทัล และด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานในยุคดิจิทัล ซึ่งรูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้ 1) ผู้บริหารโรงเรียนนานาชาติควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษานานาชาติ 2) สถานศึกษาควรพัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษา 3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาให้มีความถูกต้องและทันสมัย 4) สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากร และ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

กับโรงเรียนนานาชาติและสถาบันการศึกษา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ 1) ควรมีการศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทของสถานศึกษาประเภทอื่น และ 2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กนกอร สมปราชญ์. (2562). ภาวะผู้นำทางการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กฤษดา ผ่องพิทยา และคณะ. (2566). องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(4), 411-424.

กิตติ์ธเนศ เกศา และคณะ. (2567). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(8), 1139-1156.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ชูจุฑา ทองนอก. (2568). การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา.

ดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2564). การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ทิพวรรณ โพธิ์ขำ. (2564). รูปแบบการบริหารโรงเรียนประชารัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(1), 177-187.

ภารดี อนันต์นาวี และสิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง. (2566). รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(4), 250-268.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร. (2567). ข้อมูลโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มนโยบายและแผน.

สุรัตน์ ไชยชมภู. (2557). ภาวะผู้นำทางการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกชัย กี่สุขพันธุ์. (2561). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Anderson, R. & Dexter, S. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. Educational Administration Quarterly, 41(1), 49-82.

Fullan, M. (2014). The principal: Three Keys to Maximizing Impact. San Francisco: Jossey-Bass.

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. (7th ed.). New Jersey: Pearson Education International.

Likert, R. (1932). A technique for the Measurement of Attitudes. Archives of Psychology, 22(140), 1-55.

Sheninger, E. (2014). Digital Leadership: Changing Paradigms for Changing Times. Thousand Oaks: Corwin Press.

บทความวิจัย

การติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืนในพื้นที่อำเภอนาทวี*

ELECTRONIC MONITORING OF DRUG OFFENDERS FOR SUSTAINABLE COMMUNITY REINTEGRATION IN NA THAWI DISTRICT

วีณา สุวรรณโณ
Wena Suwanno
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย
Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla, Thailand
Corresponding author E-mail: wena.s@tsu.ac.th
Tel: 086-061-4699

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการและปัญหาการติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ 2) ศึกษากฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติด และ 3) แสวงหาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืน การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล 12 ท่าน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ จำนวน 3 คน อาสาสมัครคุมประพฤติ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ครอบครัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จำนวน 3 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อสรุปจากการวิจัยเอกสารมาสร้างคำถามให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นกระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้การฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถกลับคืนสู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน และทำการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการติดตามโดยใช้ EM ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการคุมประพฤติ และลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ แต่ยังพบข้อจำกัดด้านกฎหมาย ทรัพยากร และความร่วมมือในระดับพื้นที่ 2) ด้านกฎหมายและมาตรการ พบว่า ยังมีช่องว่างในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกติดตาม ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และ 3) แนวทางการติดตาม ควรพัฒนาระบบ EM ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ปรับปรุงกฎหมายให้มีความชัดเจนและคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน และครอบครัว เพื่อให้การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การควบคุมพฤติกรรมในชุมชน, เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์, ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด, คืนคนดีสู่สังคม

* Received 13 April 2026; Revised 7 May 2026; Accepted 16 May 2026

Abstract

This research aims to 1) Study the process and problems of monitoring drug offenders using electronic monitoring 2) Study the laws and measures related to the use of EM in monitoring drug offenders and 3) Propose guidelines for monitoring drug offenders through EM to support sustainable reintegration into the community. The research is qualitative, utilizing document research and field research in Na Thawi District, Songkhla Province. In-depth interviews were conducted with 12 purposive-selection individuals 3 probation officers, 3 probation volunteers, 3 community leaders, and 3 families of drug rehabilitation participants. The conclusions from the document research were used to formulate questions for the participants to express their opinions on the process of monitoring drug offenders using EM, aiming for effective rehabilitation and sustainable community reintegration. Content analysis was then conducted. The research findings revealed that 1) The EM monitoring process improves the efficiency of probation and reduces the likelihood of reoffending, but limitations remain in legal, resource, and cooperation aspects at the local level; and 2) There are gaps in legal and measure guidelines and the protection of the rights of those being monitored. This is still not in line with international standards, and 3) Monitoring guidelines the EM system should be developed to be more effective, the laws should be clarified and consider human rights principles, and cooperation between government agencies, communities, and families should be promoted to ensure sustainable rehabilitation for offenders.

Keywords: Community-Based Behavioral Monitoring, Electronic Monitoring, Addiction Addiction Rehabilitation, Social Reintegration

บทนำ

การติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ เพราะจำนวนผู้ติดยาเสพติดที่เพิ่มขึ้นอย่างมากปัญหายาเสพติดยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย ในมิติของกระบวนการยุติธรรม พบว่า ผู้ต้องขังคดียาเสพติดยังคงเป็นสัดส่วนหลักของผู้ต้องขังทั้งหมด โดยมีจำนวนมากกว่า 200,000 คน และก่อให้เกิดปัญหาความแออัดในเรือนจำอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งคดีเสพยาเสพติดคิดเป็นสัดส่วนสูงกว่า ร้อยละ 70 ของคดีทั้งหมด ซึ่งสะท้อนว่าผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นผู้เสพที่ควรได้รับการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568) เมื่อพิจารณาในระดับพื้นที่ พบว่า จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความเสี่ยงสูงต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยมีจำนวนคดียาเสพติดในพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในบางอำเภอ เช่น อำเภอนาทวี และอำเภอสะเดาซึ่งเป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง พบว่า มีการจับกุมคดียาเสพติดจำนวนมาก และมีผู้เข้ารับการบำบัดในระบบอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา, 2568) สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงของปัญหาในระดับพื้นที่และความจำเป็นในการมีมาตรการควบคุมและฟื้นฟูที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามแม้ว่ากฎหมายไทยจะเปิดโอกาส

ให้ใช้มาตรการทางเลือก เช่น การรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 และให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การคุมความประพฤติ แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ จำนวนพนักงานคุมประพฤติที่ไม่เพียงพอ และการขาดระบบติดตามพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องหลังพ้นระยะเวลาคุมความประพฤติ ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับไปกระทำผิดซ้ำ จึงต้องวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาในทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด และหากพิจารณาถึงผู้ติดยาเสพติดซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 และให้คุมความประพฤติ ผู้ถูกคุมความประพฤติโดยกำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ศาลวางไว้ และหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติ พนักงานคุมประพฤติก็มีวิธีในการติดตาม ควบคุมและสอดส่องไปยังบ้านของผู้ถูกคุมความประพฤติ (อาภาศิริ สุวรรณานนท์และคณะ, 2556) แต่ในกรณีผ่านกระบวนการนี้ไปแล้ว ก็ไม่มีกระบวนการที่ควบคุมและสอดส่องผู้ได้รับการปล่อยตัวในวิธีอื่นอีก ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้อาจกระทำความผิดซ้ำหรือกลับไปเสพยาเสพติดอีก

การใช้ (Electronic Monitoring: EM) ในกระบวนการยุติธรรมไทยเผชิญปัญหาหลายด้าน ได้แก่ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำมีจำนวนมากจนเกิดความแออัดและเกิดสภาพปัญหาคุณภาพชีวิต (กระทรวงยุติธรรม, 2558) นอกจากนี้ การลงโทษจำคุกในความผิดเล็กน้อยที่นำไปสู่การพัฒนาการกระทำผิดของผู้ต้องโทษในเรือนจำและยังมีปัญหาการขาดมาตรการป้องกันสังคม กรณีผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษหรือได้รับการลดวันต้องโทษหรือกรณีผู้กระทำผิด ตามพระราชบัญญัติจราจร หรือผู้ถูกคุมประพฤติที่ได้รับการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 หากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติโดยไม่มีวิธีการติดตามในชั้นควบคุมและสอดส่อง ผู้ได้รับการปล่อยตัวเช่นว่านั้นอาจเป็นภัยต่อสังคม ซึ่งจำเป็นต้องนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring: EM) มาใช้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจสั่งไปพร้อม ๆ กับมาตรการแก้ไขฟื้นฟู (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563) โดยเทคโนโลยีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัวถือเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมที่เพิ่มขีดความสามารถของระบบงานคุมประพฤติในรูปแบบโทษระดับกลาง (Intermediate-Sanction) และการคุมความประพฤติแบบเข้มงวด (Intensive Probation) อันจะนำไปสู่การส่งเสริมมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกและยกระดับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามมาตรฐานสากล (ชาริณี กระตุฤกษ์, 2560) ดังนั้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่าง “กำไลอีเอ็ม” พบว่าเทคโนโลยีสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในงานคุมประพฤติได้ทั้งในมิติของกระบวนงานและมิติการปฏิบัติงาน โดยสามารถสนับสนุนกระบวนการทำงานในภารกิจของกรมคุมประพฤติทั้งในภารกิจการแสวงหาข้อเท็จจริง การควบคุมและสอดส่อง รวมทั้งในภารกิจการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด (คณิต ณ นคร, 2566) เป็นต้น

ดังนั้น การนำอุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) มาใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมและติดตามผู้กระทำความผิดในชุมชน โดย EM สามารถช่วยลดภาระงานของพนักงานคุมประพฤติ เพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรม และส่งเสริมมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก และจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นประสิทธิภาพของ EM ในภาพรวม แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกในบริบทพื้นที่จริง โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงสูง เช่น อำเภอนาทวี รวมถึงยังขาดการบูรณาการระหว่างมิติทางกฎหมาย ปัญหาเชิงปฏิบัติ และบทบาทของชุมชน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการศึกษากระบวนการ

ปัญหากฎหมาย และแนวทางการใช้ EM ในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เพื่อพัฒนาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดที่มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการกลับคืนสู่ชุมชนอย่างยั่งยืน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายและมาตรการทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์
3. เพื่อศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์
4. เพื่อแสวงหาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสานการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยรวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ ประมวลกฎหมายยาเสพติด ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559 นอกจากนี้ ได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยและกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เช่น ประเทศโปรตุเกส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ผลจากการศึกษาดังกล่าวถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแนวคำถามสัมภาษณ์และประเด็นสำหรับการระดมความคิดเห็นในขั้นตอนภาคสนามต่อไป

2. การพัฒนาเครื่องมือวิจัยภาคสนาม จากกรอบแนวคิดและข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) ซึ่งครอบคลุมประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยทุกข้อ โดยใช้คำถามปลายเปิดที่เน้นให้ผู้ตอบสะท้อนมุมมองและประสบการณ์ตรง 2) แนวคำถามสำหรับการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (Practitioner Hearing) ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้แลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ปัญหา และข้อเสนอแนะจากประสบการณ์จริง เครื่องมือทั้งสองประเภทนี้ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริงในการเก็บข้อมูล และ 3) ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ถูกสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ได้แก่ 1) ต้องมีบทบาทหรือประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และ 2) สามารถสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างหรือเชิงปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของมุมมองและลดอคติจากการพึ่งพากลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้วิจัยจึงคัดเลือกทั้งผู้ที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติงาน รวมถึงผู้ได้รับผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีประสบการณ์ตรงในประเด็นที่ศึกษา ไม่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างเพียงพอ

หรือมีข้อจำกัดที่อาจกระทบต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยกระบวนการคัดเลือกเริ่มจากการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สำนักงานคุมประพฤติและผู้นำชุมชน เพื่อเสนอรายชื่อผู้ให้ข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด และคำนึงถึงความหลากหลายของมุมมองจากทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อให้ข้อมูลมีความครอบคลุม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ จำนวน 3 คน อาสาสมัครคุมประพฤติ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชนอำเภอนาทวี จำนวน 3 คน ครอบครัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จำนวน 3 คน และ 2) การบันทึกข้อมูลและหลักฐานโดยข้อมูลทั้งหมดถูกบันทึกเสียง ถอดความ และจัดหมวดหมู่ตั้งแต่ขั้นตอนต้น จากนั้นนำข้อมูลมาถอดความอย่างละเอียดแบบคำต่อคำ และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลจากหลายกลุ่มตามประเด็นวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) กระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ 2) มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด และ 3) กลไกบังคับใช้และแสวงหาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด เพื่อป้องกันความสับสนหรือการตกหล่นของข้อมูลในขั้นวิเคราะห์ ก่อนจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งงานวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติและดำเนินการตามหลักการที่กำหนดโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยทักษิณ รหัสโครงการวิจัย 156/65 หนังสือรับรองเลขที่ COA No.TSU 2023 027 REC No. 0071

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการแยกหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย 3 ด้าน คือ 1) กระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ 2) มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด 3) ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและแสวงหาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด จากนั้นจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์กับต่างประเทศ เช่น ประเทศโปรตุเกส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ใช้ EM ประกอบคำสั่งศาลในรูปแบบเคอร์ฟิว ห้ามเข้าเขตกำหนดหรือกำหนดที่พักอาศัย ทั้งหมดสะท้อนแนวโน้มร่วม คือ การใช้เทคโนโลยีควบคู่กับเงื่อนไขเฉพาะราย มิใช่มาตรการตายตัว

5. สังเคราะห์ข้อเสนอแนะ ที่ทำให้เกิดแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืน

6. จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาและแนวทางที่สังเคราะห์ได้ไปจัดการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (Practitioner Hearing) ผ่านการสนทนากลุ่มย่อยกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการที่มีประสบการณ์จากหลายหน่วยงาน ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ จำนวน 3 คน อาสาสมัครคุมประพฤติ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชนอำเภอนาทวี จำนวน 3 คน ครอบครัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 ท่าน เพื่อทบทวนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ก่อนปรับปรุงเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเอกสารทางกฎหมาย งานวิชาการ ในประเทศ และต่างประเทศซึ่งประสบความสำเร็จและสามารถลดปัญหายาเสพติดได้เช่น สาธารณรัฐโปรตุเกส ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ภาคสนาม และการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา สามารถสรุปผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เพื่อศึกษากระบวนการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) ภายใต้กรอบของ ประมวลกฎหมายยาเสพติด และ ประมวลกฎหมายอาญา สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านเชิงนโยบายจากระบบลงโทษแบบเน้นการจองจำ (Punitive Model) ไปสู่ระบบที่ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและการควบคุมในชุมชน (Community-based Corrections) อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ผู้เสพยาเสพติดถูกมองในฐานะ “ผู้ป่วย” มากกว่า “อาชญากร” ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นต้นมิได้เร่งรัดไปสู่การดำเนินคดีอาญา หากแต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคัดกรอง บำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นลำดับแรก

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ ผู้นำชุมชน และครอบครัวของผู้เข้ารับการฟื้นฟูในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบประเด็นร่วมสำคัญ คือ “การยอมรับ EM ในฐานะเครื่องมือสนับสนุน” มากกว่าจะเป็นมาตรการลงโทษแทนเรือนจำโดยสมบูรณ์

พนักงานคุมประพฤติ ให้ข้อมูลภาคสนามสะท้อนว่า “พอติด EM แล้ว ผู้ถูกคุมความประพฤติจะระวังตัวมากขึ้น ไม่กล้าไปในจุดเสี่ยง เพราะรู้ว่ามีการติดตามตลอดเวลา” จึงเห็นว่า EM ช่วยให้สามารถติดตามพฤติกรรมผู้ถูกคุมความประพฤติได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการควบคุมความเสี่ยงในการกลับไปสู่สภาพแวดล้อมเดิมที่เอื้อต่อการเสพยาเสพติด อันสอดคล้องกับทฤษฎีการยับยั้ง (Deterrence Theory) ซึ่งอธิบายว่าการรับรู้ถึงความแน่นอนในการถูกตรวจสอบสามารถลดแรงจูงใจในการกระทำผิดซ้ำได้

อาสาสมัครและผู้นำชุมชนผู้นำชุมชน ให้ข้อมูลภาคสนามสะท้อนว่า “ถ้ามี EM อย่างเดียว แต่ชุมชนไม่ช่วยดูคนก็ยังกลับไปเหมือนเดิมได้” จึงสะท้อนมิติทางสังคมที่ลึกซึ้งกว่า กล่าวคือ แม้ EM จะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในพื้นที่ห่างไกล แต่ไม่อาจทดแทนบทบาทของชุมชนในฐานะกลไกควบคุมทางสังคม (Social Control) ได้อย่างแท้จริง เพราะการฟื้นฟูพฤติกรรมจำเป็นต้องอาศัยความผูกพันทางสังคม ความไว้วางใจ และการยอมรับจากคนรอบข้าง หากใช้ EM โดยปราศจากกระบวนการเสริมสร้างสัมพันธภาพในชุมชน อาจก่อให้เกิดผลย้อนกลับ คือ การตีตรา (Labeling) และผลักผู้กระทำผิดออกจากโครงสร้างสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Labeling Theory ที่เห็นว่าการกำหนดสถานะ “ผู้ถูกควบคุม” อย่างเด่นชัด อาจตอกย้ำอัตลักษณ์เชิงลบของบุคคล

ในมุมมองของครอบครัว ประเด็นสำคัญ คือ หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) โดยเห็นว่าระยะเวลาการติด EM ควรสัมพันธ์กับระดับความร้ายแรงของพฤติการณ์ มิใช่ใช้เป็นมาตรการทั่วไปโดยอัตโนมัติ ความเห็นดังกล่าวสะท้อนการตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมัยใหม่ การใช้ EM จึงต้องตั้งอยู่บนความจำเป็นและความเหมาะสม มิฉะนั้นอาจกลายเป็นการจำกัดเสรีภาพที่เกินสมควรแก่เหตุ อีกทั้งในเชิงโครงสร้าง พบว่า แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้ใช้ EM

ทั้งในระยะก่อนพิจารณาคดี ระยะเป็นทางเลือกแทนจำคุก และระยะหลังปล่อยตัว แต่ในทางปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากร โดยเฉพาะระบบติดตามแบบ GPS ซึ่งมีต้นทุนสูง การนำมาใช้ในวงกว้างจึงต้องพิจารณาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ควบคู่กับประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบกับต้นทุนการควบคุมตัวในเรือนจำ การใช้ EM อาจมีความคุ้มค่าในระยะยาว โดยเฉพาะเมื่อจำนวนผู้ต้องขังในคดียาเสพติดลดลงและรัฐสามารถจัดสรรงบประมาณไปสู่การบำบัดรักษาและพัฒนาสาธารณสุขแทน

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความทับซ้อนของอำนาจศาลในบางกรณีที่สั่งคุมประพฤติแต่ไม่กำหนดให้เข้าสู่กระบวนการบำบัดอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เสพยังคงอยู่ในชุมชนโดยไม่มีมาตรการฟื้นฟูที่ชัดเจน สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ภาระตกอยู่กับพนักงานคุมประพฤติซึ่งมีข้อจำกัดด้านจำนวนและระยะทางในพื้นที่ห่างไกล เช่น อำเภอนาทวี การนำ EM มาใช้จึงอาจช่วยเสริมศักยภาพในการกำกับติดตาม แต่หากไม่มีระบบบำบัดที่เข้มแข็งรองรับ EM ก็อาจเป็นเพียงเครื่องมือเฝ้าระวังโดยปราศจากการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยบูรณาการแนวคิดยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice) จะเห็นว่า EM ควรทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างการควบคุมของรัฐกับการคืนคนดีสู่สังคม มิใช่เป็นกลไกเฝ้าระวังที่แยกบุคคลออกจากชุมชน หากการใช้ EM อยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายสาธารณสุข จะช่วยสร้างสมดุลระหว่างความปลอดภัยสาธารณะกับสิทธิของผู้กระทำผิด และสนับสนุนการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่า การติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์สามารถเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ หากดำเนินการภายใต้หลักความได้สัดส่วน ความจำเป็น และการบูรณาการเชิงระบบ ทั้งในมิติทางกฎหมาย สังคม และสาธารณสุข การใช้ EM ที่มีประสิทธิภาพจึงมิได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของโครงสร้างสนับสนุนและความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ต้องอาศัยกลไกชุมชนเป็นฐานสำคัญของการฟื้นฟูและป้องกันการกระทำผิดซ้ำในระยะยาว

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่า แม้การปฏิรูปกฎหมายภายใต้ ประมวลกฎหมายยาเสพติด จะสะท้อนแนวคิดสำคัญที่มองผู้เสพยาเสพติดในฐานะ “ผู้ป่วย” และเปิดโอกาสเข้าสู่กระบวนการบำบัดโดยไม่ก่อให้เกิดประวัติอาชญากรรม รวมทั้งยกเลิกโทษขั้นต่ำและลดการพิจารณาโทษจากปริมาณยา มาเน้นพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงตามมาตรา 107 และมาตรา 145 ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ การนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (EM) มาใช้ติดตามผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดยังเผชิญข้อจำกัดหลายมิติ ทั้งในเชิงโครงสร้าง เทคโนโลยี งบประมาณ และบริบททางสังคม

ประการแรก ปัญหาเชิงโครงสร้างและทรัพยากรเป็นอุปสรรคสำคัญ จากการสัมภาษณ์พนักงานคุมประพฤติ พบว่า อุปกรณ์ EM มีจำนวนจำกัดและมีต้นทุนสูง ทั้งค่าอุปกรณ์ ค่าบำรุงรักษา และค่าเปลี่ยนทดแทนเมื่อชำรุดเสียหาย ทำให้ไม่สามารถใช้ได้กับทุกกรณี แม้เทคโนโลยีจะเอื้อให้ติดตามได้ตลอด 24 ชั่วโมงและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม จำกัดพื้นที่ และเฝ้าระวัง แต่ข้อจำกัดด้านงบประมาณกลับกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดขอบเขตการใช้มาตรการดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก

ประการที่สอง ปัญหาเชิงเทคนิคและสภาพภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีแนวชายแดนติดต่อประเทศมาเลเซียและมีลักษณะเศรษฐกิจที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทำให้มีความเสี่ยงด้านการลักลอบค้ายาเสพติดสูง ขณะเดียวกันพื้นที่บางส่วน เช่น อำเภอนาทวี มีสภาพภูมิประเทศที่เป็นสวนยางหรือพื้นที่ห่างไกล ส่งผลให้สัญญาณอุปกรณ์ EM ขาดหายหรือไม่เสถียร ผู้ถูกควบคุมซึ่งต้องประกอบอาชีพในสวนยางจึงเผชิญปัญหาสัญญาณแจ้งเตือนผิดพลาด สร้างความไม่สะดวกในการทำงานและอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบบ นอกจากนี้อุปกรณ์ยังสามารถถูกทำลายได้ง่ายหากผู้กระทำผิดไม่ยินยอมให้ติดตามอย่างแท้จริง

ประการที่สาม ปัญหาเชิงพฤติกรรมและสังคม แม้ EM จะมีผลเชิงจิตวิทยาในด้านการยับยั้ง (Deterrence) และช่วยสร้างวินัยในตนเอง โดยเฉพาะในกลุ่มพักโทษหรือลดโทษที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมมาแล้ว แต่ปัจจัยแวดล้อมในชีวิตจริงกลับมีอิทธิพลสูงต่อการหวนกลับไปเสพซ้ำ ความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ยังเสพยาเสพติด การเข้าถึงยาได้ง่ายในชุมชน ปัญหาความยากจน และความเปราะบางทางครอบครัว ล้วนเป็นปัจจัยที่ EM ไม่อาจแก้ไขได้ โดยลำพัง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เทคโนโลยีสามารถควบคุม “การเคลื่อนไหว” ได้ แต่ไม่สามารถควบคุม “แรงจูงใจภายใน” ได้ หากไม่มีระบบสนับสนุนทางครอบครัวและชุมชนควบคู่กัน

เมื่อพิจารณาในมิติของครอบครัว แม้หลายฝ่ายเห็นว่า EM ช่วยจำกัดการกลับไปคบกลุ่มเพื่อนเสี่ยง เพราะเพื่อนเกรงว่าจะถูกจับกุม แต่ก็สะท้อนความกังวลเรื่องผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวัน หากการกำหนดเงื่อนไขไม่ยืดหยุ่นหรือไม่สอดคล้องกับบริบทจริง อาจกลายเป็นภาระมากกว่าการสนับสนุนการฟื้นฟู ทั้งนี้ สะท้อนหลักความได้สัดส่วนและความจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามในเชิงนโยบายระหว่างประเทศ แนวทางของประเทศโปรตุเกส ซึ่งเปลี่ยนมุมมองผู้เสพเป็นผู้ป่วยและใช้มาตรการทางสาธารณสุขเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าการติดตามและฟื้นฟูต้องตั้งอยู่บนกลไกชุมชนและระบบคัดกรองที่มีตัวชี้วัดชัดเจน ไม่ใช่อาศัยมาตรการควบคุมทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures) ก็เน้นย้ำว่าการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวควรเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อทั้งผู้กระทำผิดและสังคม โดยตั้งอยู่บนการประเมินรายบุคคล มิใช่ใช้มาตรการแบบตายตัว ดังนั้น อุปสรรคสำคัญของการใช้ EM ในคดียาเสพติดมิได้อยู่ที่เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่การออกแบบระบบให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน อาสาสมัครคุมประพฤติ และครอบครัว ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของผู้กระทำผิดแต่ละราย หากสามารถบูรณาการ EM ควบคู่กับโปรแกรมฟื้นฟูและเครือข่ายชุมชนได้อย่างแท้จริง มาตรการดังกล่าวย่อมมีศักยภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แต่หากใช้โดยขาดระบบสนับสนุนและการประเมินความเหมาะสมเป็นรายกรณี EM อาจกลายเป็นเพียงเครื่องมือควบคุมที่เพิ่มภาระโดยไม่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระยะยาว

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่สาม เพื่อศึกษามาตรการที่เกี่ยวข้องกับการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดตามผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดต้องพิจารณาภายใต้กรอบกฎหมายสำคัญ ได้แก่ ประมวลกฎหมายยาเสพติด ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 และพระราชบัญญัติคุมความประพฤติ พ.ศ. 2559 ซึ่งร่วมกันวางโครงสร้างให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการคุมความประพฤติ พร้อมกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมแก่จำเลย รวมถึงการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางได้ ภายใต้กรอบเวลาที่ศาล

กำหนดไม่เกินสองปีตามมาตรา 166 แห่งประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยสาระสำคัญของมาตรการตามภาค 2 (มาตรา 108 - 123) เน้นการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมโดยยึดหลัก “ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย” เปิดโอกาสให้ผู้เสพหรือครอบครองในปริมาณเล็กน้อยเข้าสู่ระบบสมัครใจหรือระบบบำบัดตามคำสั่งศาล โดยมีศูนย์คัดกรองและศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคมเป็นกลไกสนับสนุน ขณะที่ภาค 3 (มาตรา 124 - 186) ปรับบทกำหนดโทษให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรง และเปิดพื้นที่ให้ศาลเลือกใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุก ทั้งหมดนี้สะท้อนทิศทางนโยบายที่ลดการใช้โทษจำคุกในความผิดระดับล่าง และส่งเสริมมาตรการไม่ควบคุมตัว (Non-custodial Measures)

จากผลการสัมภาษณ์พนักงานคุมประพฤติ พบว่า แม้โครงสร้างกฎหมายเปิดช่องให้ใช้ EM เป็นเครื่องมือเสริมการคุมความประพฤติ แต่ในทางปฏิบัติการติดตามหลังบำบัดหรือหลังพ้นโทษยังขาดความต่อเนื่อง หลายกรณีศาลกำหนดเพียงเงื่อนไขรายงานตัว ทำให้การควบคุมพฤติกรรมในชีวิตจริงยังอาศัยการประเมินภายนอกเป็นหลัก พนักงานคุมประพฤติเห็นว่า EM สามารถเพิ่มศักยภาพในการติดตามระยะไกล ควบคุมการเข้าออกพื้นที่เสี่ยง และลดโอกาสกลับไปคบกลุ่มเพื่อนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของมาตรการแทนจำคุกในการป้องกันการเรียนรู้พฤติกรรมร้ายแรงจากเรือนจำ และในมุมของอาสาสมัครคุมประพฤติและผู้นำชุมชน เห็นว่า EM ช่วยเสริมความเชื่อมั่นของสังคมต่อมาตรการคุมความประพฤติ เพราะสามารถกำหนดเขตห้ามเข้า (Exclusion) หรือช่วงเวลาเคอร์ฟิว (Curfew) ได้ชัดเจน และหากดำเนินควบคู่กับโปรแกรมฟื้นฟูจะเกิดประโยชน์มากกว่าใช้เพียงลำพัง ส่วนครอบครัวของผู้เข้ารับการฟื้นฟูเห็นว่า EM เป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดใช้ชีวิตในสังคมและประกอบอาชีพได้ ขณะเดียวกันต้องพิสูจน์ตนเองภายใต้เงื่อนไขเข้มงวด ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ครอบครัวมีบทบาทร่วมในการกำกับดูแล

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ จะเห็นแนวทางที่หลากหลาย เช่น โปรตุเกสที่ใช้ระบบลดทอนความผิดอาญา (Decriminalization) และเน้นมาตรการทางสาธารณสุข โดยจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะเพื่อประเมินและกำหนดมาตรการทางปกครองแทนโทษจำคุก เป้าหมายหลัก คือ การยับยั้งและส่งเสริมการบำบัด ขณะที่สหรัฐอเมริกา ใช้ EM อย่างกว้างขวางในฐานะมาตรการแทนการควบคุมตัวในหลายขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และประเทศอังกฤษใช้ EM ประกอบคำสั่งศาลในรูปแบบเคอร์ฟิว ห้ามเข้าเขตกำหนด หรือกำหนดที่พักอาศัย ทั้งหมดสะท้อนแนวโน้มร่วมคือ การใช้เทคโนโลยีควบคู่กับเงื่อนไขเฉพาะราย มิใช่มาตรการตายตัว สำหรับประเทศไทย แนวคิดที่นำมาใช้ไม่ถึงขั้นทำให้การเสพเป็นสิ่งถูกกฎหมาย หรือยกเลิกความผิดทางอาญาโดยสิ้นเชิง หากเป็นการ “ยกเว้นโทษ” หรือ Depenalization กล่าวคือ ยังคงสถานะความผิดไว้ แต่ลดการใช้โทษจำคุก และใช้มาตรการอื่น เช่น การปรับ ทัณฑ์บน หรือ ใช้ EM แทน สิ่งนี้สะท้อนความพยายามรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองสังคมกับการเปิดโอกาสฟื้นฟู สรุปได้ว่าประสิทธิผลของมาตรการ EM จะเกิดขึ้นได้จริงต่อเมื่อมีการออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะผู้กระทำผิดและวัตถุประสงค์ในแต่ละช่วงของกระบวนการยุติธรรม มิใช่ใช้แบบเดียวกันทั้งหมด อีกทั้งต้องบูรณาการกับกลไกชุมชน ครอบครัว และเครือข่ายอาสาสมัคร เพื่อแก้ปัญหาการขาดความต่อเนื่องหลังบำบัด หาก EM ถูกใช้เพียงเพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวโดยไม่เชื่อมกับโปรแกรมฟื้นฟูและการสนับสนุนทางสังคม ก็อาจไม่สามารถลดการเสพซ้ำได้อย่างยั่งยืน

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่สี่ เพื่อแสวงหาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้เพื่อกลับสู่ชุมชนแบบยั่งยืน ผลการวิจัยเสนอให้ควรนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring: EM) มาใช้ในการติดตามและควบคุมผู้ถูกคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งของเจ้าหน้าที่ควบคู่กับมาตรการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ

ของระบบงานคุมประพฤติในระดับโทษทางเลือกแทนการจำคุกและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลนอกจากนี้ การใช้ EM ควรดำเนินควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครคุมประพฤติ รวมทั้งครอบครัวของผู้เข้ารับการฟื้นฟู เพื่อร่วมกันติดตาม ดูแล และสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ชุมชน และครอบครัว จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรม ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด และสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคม พร้อมทั้งทำให้เทคโนโลยี EM สามารถสนับสนุนภารกิจของกรมคุมประพฤติทั้งด้านการติดตาม สอดส่อง และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหายาเสพติดยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย โดยจำนวนผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่เพิ่มขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของมาตรการทางกฎหมายและกระบวนการควบคุมพฤติกรรมผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้ว่าศาลจะมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 (ซีต้า ธนฐิติวงศ์, 2553) แต่ในทางปฏิบัติการติดตามผู้ถูกคุมความประพฤติยังมีลักษณะจำกัดอยู่เพียงการรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ ทำให้ไม่สามารถติดตามพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้กระทำผิดในสภาพแวดล้อมของชุมชนได้ ส่งผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ผ่านการฟื้นฟูมีโอกาสกลับไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือกระทำผิดซ้ำได้ง่าย โดยเฉพาะเมื่อกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมที่เอื้อต่อการกระทำผิด และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวทางของต่างประเทศ พบว่า หลายประเทศได้นำมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกและการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัวมาใช้ในการควบคุมผู้กระทำผิดควบคู่กับมาตรการฟื้นฟู เช่น ประเทศโปรตุเกสที่เน้นแนวคิดด้านสาธารณสุขและการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติด (ปาลิดา มณีโชติ, 2559) หรือประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษที่ใช้มาตรการติดตามทางอิเล็กทรอนิกส์และข้อกำหนดในการควบคุมการใช้ชีวิตของผู้กระทำผิดในชุมชน (นันทิพัฒน์ บุญทวี, 2550) ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนในการลงโทษตามหลักนิติธรรม (ตวงพร งามไพบูลย์, 2558) ซึ่งมุ่งเน้นให้การลงโทษมีความเหมาะสมกับลักษณะของความผิดและเลือกใช้มาตรการที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเท่าที่จำเป็น

ดังนั้น การติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) สามารถอภิปรายเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างเป็นระบบ โดยสะท้อนทั้งมิติของประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรม ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และเงื่อนไขของความยั่งยืนในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในบริบทพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ประการแรก ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ด้านกระบวนการติดตาม ผลการวิจัยพบว่า EM สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการคุมประพฤติและลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำได้ โดยเฉพาะในมิติของการควบคุมเชิงพื้นที่และเชิงเวลา กลไกสำคัญอยู่ที่ “การรับรู้ถึงการถูกตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง” ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้กระทำความผิดในแต่ละสถานการณ์ กล่าวคือ เมื่อบุคคลรับรู้ว่าพฤติกรรมของตนอยู่ภายใต้การควบคุม จะเกิดการยับยั้งชั่งใจและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมในกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ (กระทรวงยุติธรรม, 2558) และการใช้มาตรการคุมประพฤติเป็นทางเลือกแทนการจำคุก (ซีต้า ธนฐิติวงศ์, 2553)

ทั้งนี้ ข้อมูลภาคสนามที่สะท้อนว่าผู้ถูกคุมความประพฤติ “ไม่กล้าออกนอกพื้นที่เสี่ยงเมื่อมี EM” เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าว

ประการที่สอง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้านสภาพปัญหาและอุปสรรค ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของการใช้ EM ในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และบริบททางสังคม ในด้านทรัพยากร พบว่า อุปกรณ์ EM มีจำนวนจำกัดและมีต้นทุนสูง ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานคุมประพฤติที่ระบุถึงข้อจำกัดในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานคุมประพฤติ (กระทรวงยุติธรรม, 2558) นอกจากนี้ ในด้านสังคม พบว่า ปัจจัยแวดล้อม เช่น กลุ่มเพื่อนเดิมและสภาพครอบครัว ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ โดยข้อมูลภาคสนามที่ระบุว่า “แม้จะติด EM แต่ยังอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ก็ยังมีโอกาสกลับไปเสพ” สะท้อนให้เห็นว่าการควบคุมเชิงเทคโนโลยีไม่สามารถทดแทนการฟื้นฟูเชิงสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่เน้นการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม (อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, 2556)

ประการที่สาม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ด้านกฎหมายและมาตรการ ผลการวิจัยพบว่า แม้กฎหมายไทยจะเปิดโอกาสให้ใช้ EM เป็นมาตรการทางเลือก แต่การบังคับใช้ยังขาดความชัดเจนและความต่อเนื่อง โดยเฉพาะในทางปฏิบัติที่ยังคงพึ่งพาดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นหลัก ซึ่งสะท้อนช่องว่างระหว่างกฎหมายกับการปฏิบัติจริง ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนในการลงโทษ ซึ่งกำหนดให้การใช้มาตรการทางกฎหมายต้องเหมาะสมกับลักษณะของความผิดและไม่เกินความจำเป็น (ตวงพร งามไพบูลย์, 2558) นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการควบคุมและสิทธิของผู้ถูกควบคุม (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563)

ประการที่สี่ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ด้านแนวทางการติดตามอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการใช้ EM จะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อถูกนำมาใช้ควบคู่กับมาตรการฟื้นฟูและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของครอบครัวและเครือข่ายชุมชนในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุกในต่างประเทศ (นันทิพัฒน์ บุญทวี, 2550) และแนวทางการใช้ EM ในกระบวนการยุติธรรม (ชาริณี กระตุฤกษ์, 2560)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนประเด็นเชิงวิพากษ์ว่า การใช้ EM อาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านการตีตราทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการตีตรา (Labeling Theory) โดยผู้ถูกติด EM อาจถูกมองว่าเป็น “ผู้กระทำความผิด” อย่างถาวร ส่งผลต่อโอกาสในการกลับคืนสู่สังคม หากไม่มีมาตรการรองรับที่เหมาะสม ดังนั้น การใช้ EM แม้จะมีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพการคุมประพฤติและลดการกระทำผิดซ้ำผ่านกลไกการยับยั้ง แต่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือฟื้นฟูได้อย่างสมบูรณ์ หากขาดการบูรณาการกับระบบสังคม กฎหมาย และการบำบัดรักษา ดังนั้น การพัฒนา EM ในบริบทประเทศไทยควรมุ่งไปสู่ “ระบบบูรณาการ” ที่เชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีและกลไกทางสังคม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว และภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและจำนวนอุปกรณ์เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) การกำหนด “กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม” สำหรับการใช้มาตรการดังกล่าวจึงเป็นประเด็นสำคัญเชิงนโยบายที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ EM จะมีประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรมและลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ แต่ประสิทธิผลของมาตรการดังกล่าว

มิได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกันในผู้กระทำความผิดทุกกลุ่ม หากขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและศักยภาพในการปรับตัวของแต่ละบุคคล เช่นนี้ในบริบทดังกล่าว กลุ่มผู้กระทำความผิดที่ควรได้รับการพิจารณาให้ใช้ EM เป็นลำดับแรก คือ “กลุ่มความเสี่ยงปานกลาง (Medium-risk Offenders)” ที่ยังมีโครงสร้างสนับสนุนทางสังคม โดยเฉพาะครอบครัวที่มีความเข้มแข็งและสามารถทำหน้าที่กำกับดูแลได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวมีแนวโน้มตอบสนองต่อมาตรการควบคุมเชิงพฤติกรรมได้ดี และสามารถใช้ประโยชน์จาก EM เป็น “เครื่องมือเสริม” ในการควบคุมตนเอง ขณะเดียวกันยังมีทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูในระยะยาว แต่ในทางตรงกันข้าม การใช้ EM กับกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงมาก (High-risk Offenders) แต่ขาดโครงสร้างสนับสนุน เช่น ไม่มีครอบครัว หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการกระทำผิด อาจไม่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจาก EM สามารถควบคุมได้เพียงพฤติกรรมภายนอก แต่ไม่สามารถจัดการกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น เครือข่ายทางสังคมหรือแรงกดดันทางเศรษฐกิจได้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำ (Low-risk Offenders) อาจไม่จำเป็นต้องใช้ EM เนื่องจากมีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำอยู่แล้ว การใช้มาตรการดังกล่าวกับกลุ่มนี้อาจก่อให้เกิดภาระเกินความจำเป็น และไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการใช้ EM ควรตั้งอยู่บนหลักการ “การจัดลำดับความสำคัญเชิงความเสี่ยง” (Risk-based Prioritization) โดยพิจารณาร่วมกันระหว่างระดับความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ และระดับการสนับสนุนทางสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับหลักการใช้มาตรการทางอาญาอย่างเหมาะสมและได้สัดส่วน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM) ผู้วิจัยพบว่า EM มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการคุมประพฤติและลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำในระยะสั้น ผ่านกลไกการควบคุมเชิงพฤติกรรมและการรับรู้ถึงการถูกตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า EM เพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัจจัยเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะปัจจัยทางสังคม เช่น สภาพแวดล้อมเดิม กลุ่มเพื่อน และความเปราะบางของครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การกลับไปกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น การพัฒนาแนวทางการติดตามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดให้เกิดผลอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี กฎหมาย และสังคม ดังนี้ 1) ควรกำหนดให้การใช้ EM เป็นมาตรการมาตรฐานในชั้นคุมประพฤติภายหลังศาลมีคำสั่งโดยนำมาใช้ควบคู่กับเงื่อนไขการควบคุมเชิงพื้นที่และเชิงเวลา เช่น การกำหนดเขตห้ามเข้าและช่วงเวลาห้ามออกนอกเคหสถาน ทั้งนี้ เนื่องจากผลการวิจัยยืนยันว่า EM สามารถลดโอกาสในการเข้าถึงพฤติกรรมเสี่ยงได้อย่างมีนัยสำคัญผ่านการเพิ่มระดับการรับรู้ถึงการถูกเฝ้าระวัง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจของผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี การใช้ EM ควรถูกพัฒนาให้เป็นมาตรการที่มีระบบและมาตรฐานเดียวกัน มิใช่การใช้เฉพาะรายกรณีตามดุลพินิจ 2) ควรพัฒนากลไกความร่วมมือกับชุมชนควร โดยการปรับบทบาทจากการเป็น “ผู้เฝ้าระวัง” ไปสู่การเป็น “ผู้สนับสนุนการปรับตัว” โดยผู้นำชุมชน อาสาสมัครคุมประพฤติ และครอบครัว ควรเข้ามามีบทบาทในลักษณะของ “พี่เลี้ยง” ที่ช่วยให้คำแนะนำ ติดตาม และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวควรอยู่ภายใต้ข้อตกลงในการรักษาความลับ เพื่อป้องกันการตีตราทางสังคม และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะดังกล่าวจะช่วยเสริมกลไกทางสังคมที่ EM ไม่สามารถทำหน้าที่แทนได้ และเป็นปัจจัยสำคัญในการลดการกระทำผิดซ้ำในระยะยาว 3) ควรมีการเพิ่มงบประมาณและทรัพยากรสำหรับการดำเนินงานด้าน EM อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในส่วนของการจัดซื้ออุปกรณ์ การพัฒนาระบบติดตาม และการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านสัญญาณในพื้นที่ชนบท อย่างไรก็ตาม การเพิ่มงบประมาณดังกล่าวไม่ควรเป็นเพียงการเพิ่มภาระงบประมาณใหม่ หากแต่ควรพิจารณาปรับโครงสร้างงบประมาณจากการควบคุมในเรือนจำไปสู่การควบคุมในชุมชน เนื่องจากมาตรการ EM มีต้นทุนต่อหัวต่ำกว่าการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำ และสามารถดำเนินควบคู่กับการฟื้นฟูได้ จึงถือเป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ 4) ควรมีการพัฒนากรอบกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้ EM เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการบังคับใช้ในทุกพื้นที่ โดยต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการใช้มาตรการที่เกินความจำเป็น และสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงยุติธรรม. (2558). รายงานการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานคุมประพฤติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนากรมคุมประพฤติ.

คณิต ณ นคร. (2566). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ชาริณี กระตุฤกษ์. (2560). การนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้กับการปล่อยชั่วคราวจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนยุติธรรมทางอาญา. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ซีต้า ธนฐิติวงศ์. (2553). การควบคุมผู้ต้องโทษ โดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ตวงพร งามไพบูลย์. (2558). “มาตรการทางกฎหมายเพื่อพิสูจน์ความผิดปกติทางจิตขั้นรุนแรงขณะกระทำความผิดอาญา”. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทิพัฒน์ บุญทวี. (2550). “ปัญหาการรอการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา”. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ปาลิดา มณีโชติ. (2559). ปัญหาการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้กับการปล่อยชั่วคราวจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนยุติธรรมทางอาญา. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). รายงานสถานการณ์เด่นทางสุขภาพ ประจำไตรมาส 4 ปี 2568. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก https://www.thaihealth.or.th/?p=414625

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา. (2568). ประชุมศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดสงขลา เดินหน้าขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบบูรณาการทั้งด้านการป้องกัน การปราบปรามและการบำบัดฟื้นฟู. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2568 จาก https://www.songkhla.go.th/news/ detail/10616

อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ. (2556). การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานด้านการบำบัดรักษา ผู้ติดยาเสพติด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

บทความวิจัย

การยกระดับสมุนไพรพื้นถิ่นเชิงระบบผ่านการบูรณาการองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และห่วงโซ่คุณค่า: กรณีศึกษา “ผลหัน” จังหวัดปัตตานี*

SYSTEM-BASED UPGRADING OF LOCAL HERBAL PRODUCTS THROUGH THE INTEGRATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE, LOCAL WISDOM, AND THE VALUE CHAIN: A CASE STUDY OF KNEMA GLOBULARIA IN PATTANI

อารีย์ ธรรมโคร่ง[1*], ปวิชญา ชนะการณ์[2], ปฐมารัตน์ รัตนช่วย[3], มุสลียาดี กาแล[4]

Aree Tamkrong[1*], Pawitchaya Chanakarn[2], Pattamarat Rattanachay[3], Musliyadee Kalae[4]

[1]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย

[1]Faculty of Humanities and Social Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

[2]คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย

[2]Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

[3]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย

[3]Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

[4]วิสาหกิจชุมชนบุญยาเฮิร์บ ปัตตานี ประเทศไทย

[4]Boonya Herb Community Enterprise Group, Pattani, Thailand

*Corresponding author E-mail: aree.ta@psu.ac.th

*Tel: 082-191-0102

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ศักยภาพทางชีวภาพของสารสกัดจากผลหัน (Knema globularia Warb.) ตามหลักฐานการทดสอบในรายงานโครงการ 2) อธิบายกระบวนการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรในกรอบห่วงโซ่คุณค่า และ 3) วิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนานวัตกรรมสมุนไพรในจังหวัดปัตตานี การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพหุวิทยาการแบบวิเคราะห์กรณีศึกษา โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารวิชาการ รายงานโครงการ SID ของบุญยาเฮิร์บ และหลักฐานการทดลองทางห้องปฏิบัติการ พื้นที่ศึกษา คือ กลุ่มบุญยาเฮิร์บ ตำบลตาลีอายร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรม 102 คน และเครือข่ายความร่วมมือ 12 เครือข่าย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เชิงแนวคิด และการตรวจสอบสามเส้าระหว่างข้อมูลเอกสาร รายงานโครงการ และผลทดสอบทางวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การสกัดผลหันด้วยเอทานอล 95% จากตัวอย่างผลหันบดละเอียด 250 กรัม ได้สารสกัดหยาบ 54.775 กรัม คิดเป็นร้อยละผลผลิต 21.91 การทดสอบแบบ agar well diffusion ที่ความเข้มข้น 1,000 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ไม่พบวงใสยับยั้งเชื้อ Staphylococcus aureus MRSA และ Malassezia furfur จึงควรหลีกเลี่ยงการอ้างสรรพคุณต้านจุลชีพโดยตรงจนกว่าจะมีหลักฐานเพิ่มเติม ด้านห่วงโซ่คุณค่า การยกระดับครอบคลุมการจัดหาวัตถุดิบ การอนุรักษ์ผลหัน

* Received 26 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 21 May 2026

การสกัด การทดสอบ การปรับสูตร การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การสื่อสารการตลาด การขอมาตรฐาน และการปรับตำแหน่งผลิตภัณฑ์ เครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานนวัตกรรม และภาคีท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยง ช่วยลดช่องว่างระหว่างภูมิปัญญาพื้นบ้านกับมาตรฐานวิทยาศาสตร์ องค์ความรู้ใหม่ คือ “โมเดลการยกระดับสมุนไพรพื้นถิ่นเชิงระบบ” ซึ่งเน้นการตัดสินใจบนฐานหลักฐาน ห่วงโซ่คุณค่า และทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาสมุนไพรชุมชนอย่างรับผิดชอบ

คำสำคัญ: การบูรณาการองค์ความรู้, การยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพร, วิเคราะห์ศักยภาพทางชีวภาพ, ผลหัน, หันลัด

Abstract

This research aimed to 1) Analyze the biological potential of Knema globularia Warb. extract based on the testing evidence presented in the project report, 2) Examine the process of upgrading herbal products within the value chain framework, and 3) Analyze the role of collaborative networks in developing herbal innovation in Pattani Province. This study employed a multidisciplinary case-study analytical research design by synthesizing data from academic documents, the SID project report of Buunya Herbs, and laboratory experimental evidence. The study area was the Buunya Herbs group, Taliyair Subdistrict, Yaring District, Pattani Province. A total of 102 participants were involved in the project activities, together with 12 collaborative networks. Data were analyzed through content analysis, conceptual synthesis, and triangulation among documentary data, the project report, and scientific test results. The findings revealed that extraction of finely ground Knema globularia samples weighing 250 grams using 95% ethanol yielded 54.775 grams of crude extract, equivalent to a percentage yield of 21.91. The agar well diffusion test at a concentration of 1,000 milligrams per milliliter showed no inhibition zones against Staphylococcus aureus, MRSA, and Malassezia furfur. Therefore, direct claims regarding antimicrobial properties should be avoided until further evidence is available. In terms of the value chain, the upgrading process covered raw material procurement, conservation of Knema globularia, extraction, testing, formulation improvement, packaging development, marketing communication, standard certification, and product repositioning. Collaborative networks among the community enterprise, academic institutions, public health agencies, innovation agencies, and local partners functioned as linking social capital that helped reduce the gap between local wisdom and scientific standards. The new knowledge derived from this study is the “System-Based Local Herbal Upgrading Model,” which emphasizes evidence-based decision-making, the value chain, and social capital for the responsible development of community herbal products.

Keywords: Knowledge Integration, Community Herbal Product Development, Biological Potential Analysis, Phon Han, Knema Globularia

บทนำ

สมุนไพรเป็นทรัพยากรฐานชีวภาพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสุขภาพ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทย ในระดับนโยบาย แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2570 ให้ความสำคัญกับการยกระดับสมุนไพรไทยด้วยการวิจัยและพัฒนา มาตรฐานผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่า และการสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่อุปทาน (คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ, 2566) นอกจากนี้ หน่วยงานรัฐยังรายงานว่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยมีรายได้ในประเทศ 56.9 พันล้านบาทในปี 2566 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 104 พันล้านบาทในปี 2570 ซึ่งสะท้อนโอกาสเชิงยุทธศาสตร์ของสมุนไพรในฐานะผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามที่มีศักยภาพ (กรมประชาสัมพันธ์, 2567) อย่างไรก็ตาม โอกาสดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการตรวจสอบ สนับสนุน และแปลความด้วยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอ ปัญหาหลักของการพัฒนาสมุนไพรชุมชนไม่ใช่การขาดภูมิปัญญา แต่เป็น “รอยต่อที่ขาดหาย” ระหว่างความรู้เชิงประสบการณ์กับหลักฐานเชิงประจักษ์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ในเชิงทฤษฎี กรอบห่วงโซ่คุณค่าของ Porter, M. E. ชี้ว่าการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ไม่ได้เกิดจากตัวสินค้าเพียงลำพัง แต่เกิดจากการจัดการกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การผลิต การควบคุมคุณภาพ การตลาด และบริการหลังการขาย (Porter, M. E., 1985) ขณะเดียวกัน แนวคิดทุนทางสังคมชี้ว่าเครือข่ายและความไว้วางใจระหว่างกลุ่มชุมชนกับสถาบันภายนอกเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรที่ตนเองขาดอยู่ (Bourdieu, P., 1986); (Putnam, R. D., 1993); (Woolcock, M., 1998) ดังนั้น การยกระดับสมุนไพรชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติวิทยาศาสตร์ มิติห่วงโซ่คุณค่า และมิติเครือข่ายสังคมควบคู่กัน ในบริบทของเศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Bioeconomy) อุตสาหกรรมสมุนไพรได้กลายเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน โดยข้อมูลจากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ระบุว่ามูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีการขยายตัวทั้งในมิติของการดูแลสุขภาพและความงาม ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคที่หันมาให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและความปลอดภัยมากขึ้น (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2566)

ในระดับนโยบาย รัฐบาลไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาสมุนไพรอย่างเป็นระบบผ่านแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2570 ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับสมุนไพรจากทรัพยากรพื้นถิ่นไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ในตลาดสากล โดยเน้นการวิจัยและพัฒนา การเพิ่มมูลค่า และการสร้างนวัตกรรมในห่วงโซ่การผลิต (คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ, 2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศไทยในการพัฒนาสมุนไพรให้สามารถแข่งขันในตลาดโลก อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีทรัพยากรและภูมิปัญญาที่โดดเด่น แต่การพัฒนาสมุนไพรในระดับชุมชนยังคงเผชิญข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ความสม่ำเสมอของคุณภาพ และการรับรองทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและการยอมรับในตลาด (คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ, 2566) นอกจากนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังต้องอยู่ภายใต้กรอบข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562

ซึ่งกำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัย การควบคุมคุณภาพ และการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์อย่างเข้มงวด เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและสร้างความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์สมุนไพร ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนที่ต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว

ในบริบทจังหวัดปัตตานี ผลหัน หรือ Knema globularia Warb เป็นพืชพื้นถิ่นที่ถูกใช้ในภูมิปัญญาชุมชนด้านการดูแลผิวหนังและการบรรเทาอาการระคายเคือง โดยเฉพาะในกลุ่มหมอพื้นบ้านมลายูที่ใช้ในการดูแลสุขภาพและบำบัดอาการต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย พืชสมุนไพรจากป่าชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน โดยมีการนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพและเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (ไอร์นี แอดะสง และคณะ, 2565) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พืชสมุนไพรพื้นถิ่นมีบทบาทสำคัญในระบบการแพทย์พื้นบ้าน โดยถูกนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพและบรรเทาอาการเจ็บป่วยตามภูมิปัญญาที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง (สุพัฒน์ ศรีสวัสดิ์ และคณะ, 2556) ซึ่งพืชสมุนไพรในแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายและสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน โดยมีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการดูแลสุขภาพและการดำรงชีวิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากร ธรรมชาติและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (ประพัสสร บัวเผื่อน และคณะ, 2565) รายงานโครงการ SID ระบุว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำมันสมุนไพรผลหันดำเนินการโดยกลุ่มบุญยาเฮิร์บ ตำบลตาลีอายร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ระหว่างเดือนเมษายน - กันยายน 2567 โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรผลหัน พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และอนุรักษ์วัตถุดิบในท้องถิ่น รายงานดังกล่าวยังสะท้อน pain point ของชุมชน คือ ผลหันเคยถูกมองว่าเป็นลูกไม้ที่ไม่มีมูลค่าและมีการโค่นทิ้ง แต่เมื่อมีการรับซื้อผลแห้งประมาณกิโลกรัมละ 400 บาท จึงเริ่มเกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์ เก็บรวบรวม และสร้างรายได้ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องในชุมชน โดยหลายชุมชนมีการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของสมุนไพรในการเป็นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (นำพล แปนเมือง และคณะ, 2566) ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้มีการดำเนินโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากผลหันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามในการยกระดับผลิตภัณฑ์ในระดับชุมชน (มุสลียาดี กาแล, 2567) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับ Knema globularia ในฐานะสมุนไพรชุมชนที่เชื่อมโยงผลการทดสอบทางวิทยาศาสตร์กับการจัดการห่วงโซ่คุณค่าและเครือข่ายความร่วมมือยังมีอยู่อย่างจำกัด งานทบทวนพืชสกุล Knema ชี้ว่าพืชในสกุลนี้มีการใช้ประโยชน์ดั้งเดิมและมีสารพฤกษเคมีหลายกลุ่มที่ควรได้รับการศึกษาต่อ (Hop, N. Q. et al., 2023) แต่การนำองค์ความรู้นี้ไปเชื่อมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนในพื้นที่พหุวัฒนธรรมยังเป็นช่องว่างสำคัญ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การบูรณาการองค์ความรู้วิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในกรณีผลหัน จังหวัดปัตตานี โดยเน้นให้เห็นว่าหลักฐานทางวิทยาศาสตร์สามารถทำหน้าที่ทั้งยืนยัน จำกัดขอบเขต และปรับทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างรับผิดชอบได้อย่างไร

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ดังกล่าวส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในรูปแบบความรู้เชิงประสบการณ์และยังไม่ได้รับการถอดรหัสหรือพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ งานศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับพืชในสกุล Knema พบว่ามีพฤกษเคมีที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับฤทธิ์ทางชีวภาพหลายประการ เช่น การต้านการอักเสบ การต้านอนุมูลอิสระ และการฟื้นฟูเซลล์ผิว พืชในสกุล Knema ได้รับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์อย่างกว้างขวาง โดยพบว่า มีสารออกฤทธิ์

ทางชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับการต้านการอักเสบและการดูแลสุขภาพผิว ซึ่งสะท้อนศักยภาพของพืชชนิดนี้ในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรเชิงพาณิชย์ (Lê, T. K. D. et al., 2023) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพและเวชสำอาง อย่างไรก็ตาม การนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในระดับชุมชนยังคงต้องอาศัยกระบวนการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในบริบทนี้จึงไม่สามารถอาศัยเพียงองค์ความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง แต่จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้หลายมิติ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งทำหน้าที่ในการยืนยันประสิทธิภาพและสร้างความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ ขณะเดียวกัน การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) เป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่ช่วยให้สามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างเป็นระบบ โดยมองว่าการสร้างมูลค่าเกิดจากกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันตลอดกระบวนการผลิต (Porter, M. E., 1985) นอกจากมิติด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีแล้ว การพัฒนานวัตกรรมสมุนไพรในระดับชุมชนยังเกี่ยวข้องกับบทบาทของ “ทุนทางสังคม” ซึ่งหมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบ (Bourdieu, P., 1986); (วัธชัย บุญเสนอ, 2567) โดยทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ทรัพยากร และโอกาสทางเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ ในภาพรวมการพัฒนาสมุนไพรพื้นถิ่นจึงเป็นกระบวนการเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นต่อไป (World Commission on Environment and Development, 1987) จากบริบทดังกล่าว การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์กระบวนการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรผลหันในจังหวัดปัตตานี ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอธิบายผ่านกรอบแนวคิดห่วงโซ่คุณค่าและทุนทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจกลไกการสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรชีวภาพในระดับชุมชน และเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมสมุนไพรพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรผลหันในแต่ละช่วงของห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2. เพื่ออธิบายบทบาทขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการยืนยันและเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร

3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายความร่วมมือและทุนทางสังคมในการสนับสนุนการยกระดับนวัตกรรมสมุนไพรในระดับชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้กำหนดรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงพหุวิทยาการแบบวิเคราะห์กรณีศึกษา (Multidisciplinary Case-based Analytical Research) ไม่ใช้คำว่า “การวิจัยเชิงพื้นที่” ในความหมายของ spatial analytical research ที่ต้องอาศัยพิกัด GIS หรือสถิติเชิงพื้นที่ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลเอกสาร รายงานโครงการ และผลการทดสอบทางห้องปฏิบัติการ การปรับนิยามนี้ทำให้รูปแบบวิจัยสอดคล้องกับลักษณะข้อมูลจริงและลดความคลาดเคลื่อนเชิงระเบียบวิธี

พื้นที่ศึกษา คือ กลุ่มบุญยาเฮิร์บ ตำบลตาลีอายร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำมันสมุนไพรผลหัน บุญยาเฮิร์บ ประจำปี 2567 ตามรายงาน Final Report SID กลุ่มเป้าหมายในรายงาน ประกอบด้วย กลุ่มแปรรูป กลุ่มปลูกผลหัน และผู้สนใจในการพัฒนาวัตถุดิบท้องถิ่น รวม 102 คน ทั้งนี้ บทความนี้ไม่ได้เก็บข้อมูลจากมนุษย์เพิ่มเติม แต่ใช้ข้อมูลดังกล่าวในฐานะข้อมูลเอกสารโครงการ

แหล่งข้อมูล แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เอกสารวิชาการและเอกสารนโยบายเกี่ยวกับสมุนไพร ห่วงโซ่คุณค่าทุนทางสังคม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน 2) รายงานโครงการ SID ซึ่งเป็นรายงานผลการดำเนินงานโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติและมีเอกสารภาคผนวกประกอบ และ 3) หลักฐานการทดลองทางห้องปฏิบัติการที่แนบในรายงาน ได้แก่ การสกัดสารผลหัน การทดสอบฤทธิ์สารสกัดหยาบต่อแบคทีเรียก่อโรคผิวหนัง และการทดสอบฤทธิ์ต่อเชื้อราก่อโรคผิวหนัง

การทดสอบทางห้องปฏิบัติการ ที่ปรากฏในรายงานดำเนินการร่วมกับนักวิทยาศาสตร์และอาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และภาควิชาจุลชีววิทยาและอิมมิวโนโลยี คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล ตามที่ระบุในรายงานโครงการ วิธีการทดสอบที่มีรายละเอียดชัดเจนในภาคผนวก ได้แก่ การสกัดด้วยเอทานอล 95% และการทดสอบ well diffusion ต่อ S. aureus และ MRSA ส่วนข้อมูลการทดสอบเชื้อรา Malassezia furfur ปรากฏในตารางผลดำเนินงานของรายงาน แต่รายละเอียดเชิงวิธีและข้อมูลเชิงปริมาณในภาคผนวกยังไม่ครบถ้วน จึงรายงานในบทความนี้อย่างระมัดระวัง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ 1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อจำแนกประเด็นจากเอกสารและรายงานโครงการ 2) การสังเคราะห์เชิงแนวคิดเพื่อเชื่อมผลการทดสอบกับกรอบห่วงโซ่คุณค่าและทุนทางสังคม 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารนโยบาย วิชาการ รายงานโครงการ และผลการทดลองทางห้องปฏิบัติการ และ 4) การวิเคราะห์เชิงพรรณนาสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณที่มีอยู่ เช่น น้ำหนักตัวอย่าง ปริมาณตัวทำละลาย น้ำหนักสารสกัด ร้อยละผลผลิต ความเข้มข้นของสารสกัด และจำนวนผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรมโครงการ

ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัย การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์เอกสาร รายงานโครงการ และผลการทดสอบทางห้องปฏิบัติการที่มีอยู่เดิม ไม่ได้สัมภาษณ์ ทดลอง หรือเก็บข้อมูลส่วนบุคคลจากมนุษย์เพิ่มเติม จึงจัดอยู่ในลักษณะการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยระบุแหล่งที่มาของข้อมูลและข้อจำกัดของหลักฐานเพื่อป้องกันการอ้างผลเกินกว่าข้อมูลรองรับ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ 3 ประเด็น ได้แก่ ศักยภาพทางชีวภาพของสารสกัดจากผลหัน กระบวนการยกระดับผลิตภัณฑ์ตามห่วงโซ่คุณค่า และบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมสมุนไพร

1. ศักยภาพทางชีวภาพของสารสกัดจากผลหัน

หลักฐานการทดลองที่มีรายละเอียดชัดเจนที่สุดในเอกสารแนบ คือ การสกัดสารผลหันและการทดสอบฤทธิ์ต่อแบคทีเรียก่อโรคผิวหนัง การทดลองใช้ผลหันบดละเอียด 250 กรัม แช่ในเอทานอล 95% ปริมาตร 500 มิลลิลิตร

อัตราส่วนวัตถุดิบต่อตัวทำละลาย 1:2 สกัดครั้งละ 5 วัน ทำซ้ำ 3 ครั้ง แล้วระเหยเอทานอลด้วยเครื่อง rotary evaporator ที่อุณหภูมิ 35 - 40 องศาเซลเซียส ได้สารสกัดหยาบสีน้ำตาลแดงข้นเหนียว น้ำหนัก 54.775 กรัม คิดเป็นร้อยละผลผลิต 21.91

การทดสอบฤทธิ์ต่อแบคทีเรียใช้สารสกัดหยาบความเข้มข้น 1,000 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ละลายใน 100% DMSO และทดสอบด้วยวิธี well diffusion ต่อเชื้อ Staphylococcus aureus และ Methicillin-resistant Staphylococcus aureus (MRSA) โดยใช้ chloramphenicol 30 ไมโครกรัมเป็นชุดควบคุมทางบวกและ 100% DMSO เป็นชุดควบคุมทางลบ ผลการทดสอบไม่พบวงใสรอบหลุมสารสกัดหยาบของผลหัน จึงสรุปได้ว่าในเงื่อนไขการทดสอบดังกล่าว สารสกัดหยาบผลหันไม่สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของ S. aureus และ MRSA ได้

รายงานโครงการยังระบุผลการทดสอบสารสกัดหยาบผลหันต่อเชื้อรา Malassezia furfur ด้วยวิธี agar well diffusion และระบุว่าไม่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อราได้ อย่างไรก็ตาม รายละเอียดเชิงวิธีและข้อมูลเชิงปริมาณของการทดสอบเชื้อราในภาคผนวกยังไม่ครบถ้วน จึงใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนเชิงเอกสาร เท่านั้น ไม่ควรขยายผลเกินกว่าที่รายงานระบุ

ตารางที่ 1 หลักฐานทางวิทยาศาสตร์จากรายงานโครงการและการตีความเชิงผลิตภัณฑ์

ประเด็นหลักฐาน	รายละเอียดวิธี ข้อมูล	ผลที่พบ	การตีความสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์
การสกัดสารผลหัน	ผลหันบดละเอียด 250 กรัม เอทานอล 95% 500 มล. สกัด 5 วัน ทำซ้ำ 3 ครั้ง rotary evaporator 35 - 40°C	ได้สารสกัดหยาบ 54.775 กรัม %yield = 21.91	มีข้อมูลพื้นฐานสำหรับควบคุมกระบวนการสกัดและใช้กำหนดมาตรฐานขั้นต้น
ฤทธิ์ต่อแบคทีเรีย	Well diffusion สารสกัด 1,000 mg/mL S. aureus และ MRSA positive control: chloramphenicol 30 µg negative control: 100% DMSO	ไม่พบวงใสของสารสกัดหยาบ ชุดควบคุมทางบวกพบวงใส	ไม่ควรอ้างสรรพคุณต้านแบคทีเรียโดยตรงจากหลักฐานชุดนี้
ฤทธิ์ต่อเชื้อรา	รายงานระบุ agar well diffusion ต่อ Malassezia furfur	รายงานระบุว่าไม่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อราได้	ไม่ควรอ้างสรรพคุณต้านเชื้อราโดยตรงจนกว่าจะมีรายงานวิธีและผลเชิงปริมาณครบถ้วน
ฤทธิ์ลดการอักเสบเพิ่มความชุ่มชื้น	ไม่พบรายละเอียดการทดสอบ IC50, p-value หรือค่าความชุ่มชื้นในเอกสารแนบชุดนี้	ยังไม่สามารถสรุปเป็นผลการวิจัยของกรณีศึกษานี้ได้	ควรระบุเป็นข้อเสนอสำหรับการทดสอบในอนาคต ไม่ใช่ผลยืนยัน

ผลการทดลองดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการตีความศักยภาพของสมุนไพรผลหันในเชิงวิทยาศาสตร์และช่วยสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเวชสำอางสมุนไพร

2. การยกระดับผลิตภัณฑ์ในห่วงโซ่คุณค่า

การยกระดับผลิตภัณฑ์ผลหันในกรณีศึกษานี้มีลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดห่วงโซ่คุณค่า ไม่ใช่เพียงการผลิตสินค้าต้นแบบ การวิเคราะห์จากรายงานโครงการแสดงให้เห็นการทำงานตั้งแต่การจัดหาและอนุรักษ์วัตถุดิบ การสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาสูตรและบรรจุภัณฑ์ การขอมาตรฐาน และการสื่อสารการตลาด

ตารางที่ 2 การยกระดับผลิตภัณฑ์ผลหันตลอดห่วงโซ่คุณค่า

ช่วงห่วงโซ่คุณค่า	กิจกรรมสำคัญในกรณีผลหัน	การบูรณาการวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญา	คุณค่าที่เพิ่มขึ้น
ต้นน้ำ	ค้นหา เก็บรวบรวม และส่งเสริมการปลูกผลหัน รวมถึงสมุนไพรประกอบสูตร เช่น เลือดแรด บอระเพ็ด และชุมเห็ดเทศ	ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นระบุชนิดและการใช้ประโยชน์ของวัตถุดิบ แล้วเชื่อมกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ	เปลี่ยนผลหันจากลูกไม้ที่ถูกมองว่าไม่มีค่าไปสู่ทรัพยากรที่มีมูลค่า และสร้างรายได้
กลางน้ำ	สกัดสาร ทดสอบแบคทีเรีย เชื้อรา ปรับสูตรน้ำมันสมุนไพร ถ่ายทอดทักษะการผลิต และพัฒนาบรรจุภัณฑ์	ใช้การทดสอบทางวิทยาศาสตร์เพื่อจำกัดขอบเขตการอ้างสรรพคุณ และปรับสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานสุขภาพ	เพิ่มความน่าเชื่อถือ ลดความเสี่ยง ด้านการอ้างสรรพคุณ และพัฒนากระบวนการผลิตให้เป็นระบบ
ปลายน้ำ	พัฒนาฉลาก ช่องทางออนไลน์ Model Canvas การออกร้าน การขายส่ง และการขอมาตรฐาน สิทธิ์ผลิตภัณฑ์	ใช้หลักฐานจากการทดสอบและคำแนะนำของหน่วยงานสาธารณสุข กำหนดถ้อยคำสื่อสารผลิตภัณฑ์	เพิ่มโอกาสเข้าสู่ตลาด และเตรียมความพร้อมต่อการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์สมุนไพร

3. บทบาทของเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมสมุนไพร

รายงาน Final Report_SID ระบุว่าโครงการมีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและภาคีสนับสนุน 12 เครือข่าย ครอบคลุมสถาบันการศึกษา หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานเกษตร ภาคีท้องถิ่น และเครือข่ายผู้จัดหาวัตถุดิบ เครือข่ายเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงให้ความช่วยเหลือเป็นครั้งคราว แต่ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างสนับสนุนที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเข้าถึงความรู้ เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการ มาตรฐาน และช่องทางตลาด

บทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยง (Bridging Social Capital) ที่เน้นความสัมพันธ์ข้ามกลุ่มและข้ามสถาบัน ซึ่งช่วยให้ชุมชนเข้าถึงทรัพยากรที่อยู่นอกเครือข่ายใกล้ชิดของตนเอง ในกรณีผลหัน ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงทำให้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านสามารถเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์และการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

บทความวิจัยนี้มุ่งตีความข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยเชื่อมโยงหลักฐานเชิงประจักษ์จากผลการทดลองทางห้องปฏิบัติการเข้ากับกรอบแนวคิดห่วงโซ่คุณค่าและทุนทางสังคม เพื่ออธิบายกลไกการยกระดับนวัตกรรมสมุนไพรพื้นถิ่นภายใต้บริบทเชิงนโยบาย โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร

พื้นถิ่นไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการเชิงระบบที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมือเชิงสถาบัน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Bourdieu, P. ซึ่งมองว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่เกิดจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม และสามารถแปลงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจหรือทุนทางวัฒนธรรมได้ผ่านกระบวนการทางสังคม (Bourdieu, P., 1986)

1. วิทยาศาสตร์ไม่ได้หักล้างภูมิปัญญา แต่กำหนดขอบเขตการอ้างสรรพคุณ

ผลการทดลองทางห้องปฏิบัติการ ที่พบว่า สารสกัดจากผลหันไม่แสดงฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียหรือเชื้อราโดยตรง อาจดูเหมือนไม่สอดคล้องกับการรับรู้ตามภูมิปัญญาดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรชนิดนี้ในการดูแลผิวหนัง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงกลไก ผลการทดลองกลับช่วยอธิบายศักยภาพของสมุนไพรผลหันในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้อค้นพบสำคัญ คือ หลักฐานการทดสอบไม่สนับสนุนการอ้างฤทธิ์ต้านแบคทีเรียและเชื้อราโดยตรงของสารสกัดหยาบผลหันในเงื่อนไขการทดลองที่รายงานไว้ ผลเช่นนี้ไม่ควรถูกตีความว่าเป็นการปฏิเสธภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด แต่ควรถูกใช้เพื่อปรับภาษาและทิศทางผลิตภัณฑ์ให้ถูกต้องตามหลักฐาน กล่าวคือ การที่ภูมิปัญญาชาวบ้านเชื่อว่าผลหันรักษาแผลได้ (เข้าใจว่าฆ่าเชื้อ) แต่แท้จริงวิทยาศาสตร์พิสูจน์ว่าเป็นการ “ลดการอักเสบ” นั้น สะท้อนให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญาไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่เป็น “การใช้ภาษาที่ต่างกันในการอธิบายปรากฏการณ์ทางชีวภาพเดียวกัน” ภูมิปัญญาอาจสะท้อนประสบการณ์การใช้เพื่อดูแลผิวหนัง แต่การกล่าวอ้างเชิงผลิตภัณฑ์ต้องอาศัยหลักฐานที่เจาะจงและตรวจสอบได้ งานทบทวนพืชสกุล Knema ชี้ว่าพืชในสกุลนี้มีสารพฤกษเคมีและศักยภาพทางชีวภาพหลายด้าน (Hop, N. Q. et al., 2023) แต่การสรุปศักยภาพของผลหันในพื้นที่ปัตตานีจำเป็นต้องอาศัยผลทดสอบเฉพาะของตัวอย่างและสูตรผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา

ผลการทดสอบด้านคุณสมบัติทางชีวภาพ พบว่า สารสกัดจากผลหันมีศักยภาพในการเพิ่มความชุ่มชื้นของผิวและช่วยลดกระบวนการอักเสบของเซลล์ผิวหนัง ซึ่งอาจเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้สมุนไพรชนิดนี้สามารถบรรเทาอาการระคายเคืองของผิวได้ในบริบทของการใช้แบบดั้งเดิม การตีความลักษณะนี้สะท้อนบทบาทของวิทยาศาสตร์ในฐานะเครื่องมือในการ “ขยายความหมาย” ของภูมิปัญญาท้องถิ่น มากกว่าการทำหน้าที่ตรวจสอบหรือหักล้างความรู้ดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว

แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางของการวิจัยสมุนไพรสมัยใหม่ ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจกลไกเชิงหน้าที่ (Functional Mechanisms) ของสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ มากกว่าการยืนยันสรรพคุณตามการใช้ดั้งเดิมโดยตรง การทำความเข้าใจกลไกดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากช่วยลดความเสี่ยงด้านการอ้างสรรพคุณเกินจริง และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถตรวจสอบได้

2. ห่วงโซ่คุณค่าของสมุนไพรชุมชนต้องจัดการทั้งความรู้ วัตถุดิบ และมาตรฐาน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรผลหันในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกิจกรรมในหลายช่วงของห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงการกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ในตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์เกิดจากการจัดการกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ในกรณีของสมุนไพรผลหัน การเพิ่มมูลค่าไม่ได้เกิดจากการเพิ่มปริมาณการผลิตเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเพิ่มคุณค่าเชิงความรู้ผ่านการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ต้นแบบ และการสื่อสารคุณค่าของผลิตภัณฑ์ในฐานะเวชสำอางสมุนไพร (Porter, M. E., 1985); (Putnam, R. D., 1993); (Woolcock, M., 1998)

การปรับตำแหน่งผลิตภัณฑ์จากการเป็นสมุนไพรพื้นบ้านไปสู่ผลิตภัณฑ์ดูแลผิวในกลุ่มเวชสำอางสมุนไพร สะท้อนกระบวนการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำอย่างชัดเจน ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันในตลาดสมัยใหม่

3. เครือข่ายความร่วมมือ คือ กลไกที่ทำให้ชุมชนเข้าถึงวิทยาศาสตร์

แม้ว่าการทดลองทางวิทยาศาสตร์จะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นถิ่นไม่สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว การวิเคราะห์เชิงพื้นที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชน สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานด้านสาธารณสุข ซึ่งช่วยสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการผลิต และการให้คำปรึกษาด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์

กรณีศึกษานี้ชี้ว่าชุมชนไม่ได้ขาดศักยภาพ แต่ขาดโครงสร้างสนับสนุนที่เชื่อมโยงภูมิปัญญากับมาตรฐานสมัยใหม่ เครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัย สาธารณสุขจังหวัด หน่วยงานนวัตกรรม และภาคีท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างทุนวัฒนธรรมกับทุนวิทยาศาสตร์ จึงสอดคล้องกับแนวคิด bridging social capital ของ Putnam, R. D., Woolcock, M. มากกว่าการอธิบายด้วยทุนทางสังคมในความหมายทั่วไปเพียงอย่างเดียว (Putnam, R. D., 1993); (Woolcock, M., 1998)

4. นัยเชิงนโยบาย

ในเชิงนโยบาย ผลการศึกษาชี้ว่าการสนับสนุนสมุนไพรชุมชนควรออกแบบเป็นระบบ ไม่ใช่การสนับสนุนกิจกรรมเดี่ยว หน่วยงานด้านอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และกระทรวงสาธารณสุขควรร่วมกันจัดให้มีบริการทดสอบพื้นฐาน การให้คำปรึกษาการกล่าวอ้างสรรพคุณ การพัฒนาฉลาก การเตรียมเอกสารมาตรฐาน และกลไกติดตามหลังการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขณะเดียวกัน ชุมชนต้องมีระบบจัดการวัตถุดิบและการบันทึกข้อมูลการผลิตเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการกำกับดูแลตามพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562 ได้อย่างถูกต้อง

จากผลการศึกษา สามารถสังเคราะห์นัยเชิงนโยบายที่สำคัญได้ 2 ประการ

4.1 การพัฒนาสมุนไพรพื้นถิ่นควรถูกออกแบบเป็นนโยบายเชิงพื้นที่ (Area-based Policy) ที่คำนึงถึงบริบทและศักยภาพเฉพาะของแต่ละพื้นที่ มากกว่าการใช้แนวทางเดียวกันทั่วประเทศ

4.2 การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิจัยและพัฒนา เช่น ห้องปฏิบัติการทดสอบหรือโรงงานต้นแบบ มีบทบาทสำคัญในการลดต้นทุนและความเสี่ยงของผู้ประกอบการรายย่อยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

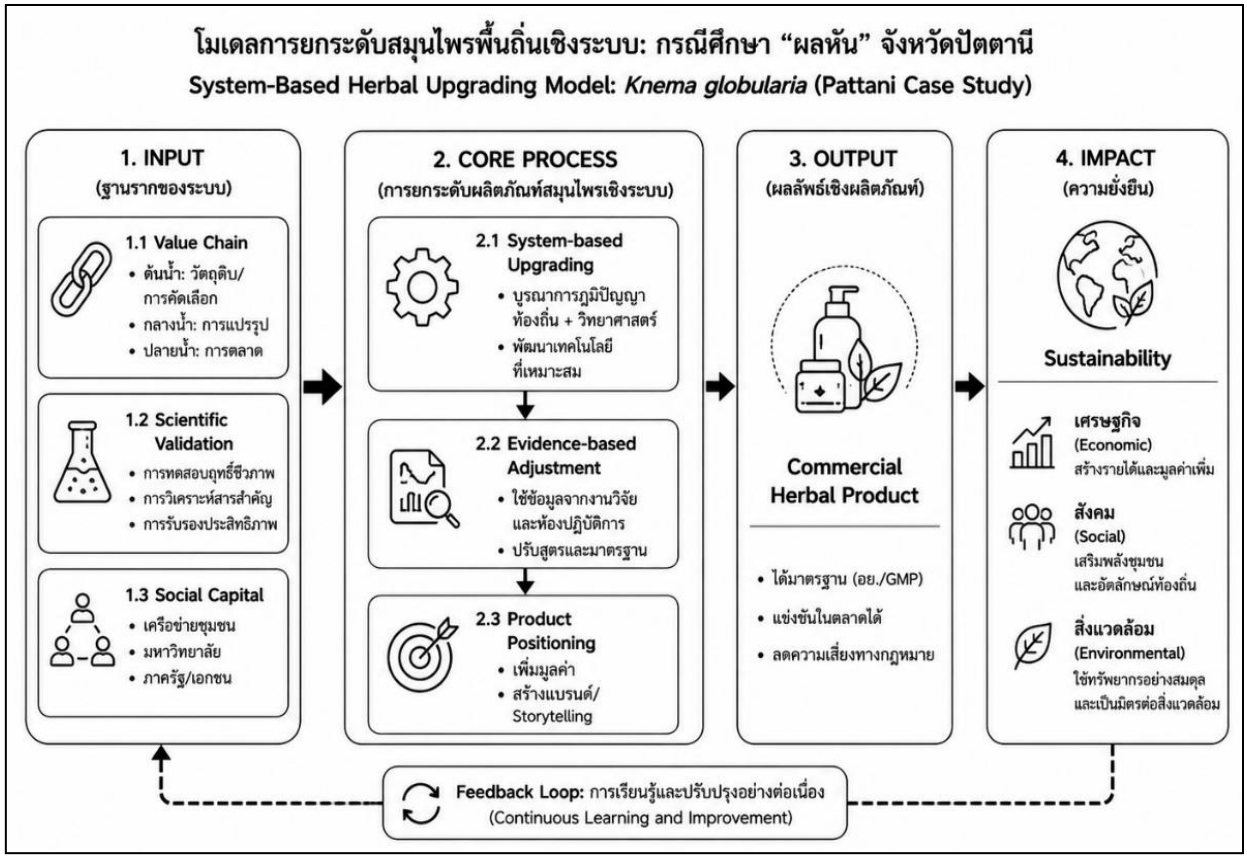
ในเชิงวิชาการ บทความนี้ช่วยขยายกรอบการวิเคราะห์การพัฒนาสมุนไพรพื้นถิ่นจากการมองในมิติผลิตภัณฑ์หรือเทคโนโลยี ไปสู่การทำความเข้าใจ “ระบบการพัฒนา” ที่ประกอบด้วย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม และกรอบนโยบายสาธารณะ

ข้อจำกัดของการศึกษา

แม้ว่าการศึกษานี้จะช่วยอธิบายกลไกการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นถิ่นผ่านการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมือเชิงสถาบัน แต่การวิเคราะห์ยังมีข้อจำกัดบางประการ

โดยเฉพาะขอบเขตของกรณีศึกษาที่มุ่งเน้นสมุนไพรผลหัน (Knema globularia Warb.) ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นหลัก ซึ่งอาจมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น รวมถึงการขยายองค์ความรู้ด้านสมุนไพรของกลุ่มให้มีการพัฒนาสมุนไพรชนิดอื่นให้ครอบคลุมและหลากหลาย ในบริบทพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ส่วนหนึ่งอาศัยรายงานผลการทดลองทางห้องปฏิบัติการและเอกสารโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว จึงเป็นการวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์จากข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก งานวิจัยในอนาคตอาจขยายการศึกษาไปยังสมุนไพรชนิดอื่นหรือพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและกลไกการพัฒนานวัตกรรมสมุนไพรพื้นถิ่นในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลการยกระดับสมุนไพรพื้นถิ่นเชิงระบบ: กรณีศึกษา “ผลหัน” จังหวัดปัตตานี

การศึกษานี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในเชิงระบบเกี่ยวกับการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นถิ่น โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์มิได้เป็นเพียงกระบวนการเชิงเทคนิคหรือการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่เกิดจากการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ องค์ความรู้สำคัญที่ค้นพบ คือ “โมเดลการยกระดับสมุนไพรพื้นถิ่นเชิงระบบ (System-based Herbal Product Upgrading Model)” ซึ่งอธิบายว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีศักยภาพเชิงพาณิชย์ต้องอาศัย 3 องค์ประกอบหลัก

ได้แก่ 1) การจัดการห่วงโซ่คุณค่าอย่างมีประสิทธิภาพ 2) การใช้วิทยาศาสตร์เป็นฐานในการยืนยันคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ และ 3) การใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไกเชื่อมโยงทรัพยากรและองค์ความรู้

นอกจากนี้ การศึกษายังชี้ให้เห็นว่า “ข้อมูลเชิงประจักษ์ทางวิทยาศาสตร์” มีบทบาทสำคัญในการปรับตำแหน่งผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะในกรณีที่ผลการทดลองไม่สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเชิงรักษาไปสู่ผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพเชิงป้องกันและเวชสำอาง อันเป็นแนวทางที่เพิ่มความสามารถในการแข่งขันและสอดคล้องกับบริบทตลาดสมัยใหม่ องค์ความรู้ดังกล่าวมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในชุมชนอื่น และเป็นฐานในการออกแบบนโยบายสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากที่เชื่อมโยงวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นถิ่นมิได้เป็นเพียงการพัฒนาเชิงเทคนิค หากแต่เป็นกระบวนการเชิงระบบที่อาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดห่วงโซ่คุณค่า โดยกรณีศึกษาผลหันสะท้อนให้เห็นว่า การใช้หลักฐานเชิงประจักษ์สามารถนำไปสู่การปรับตำแหน่งผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสม เพิ่มความน่าเชื่อถือ และลดความเสี่ยงด้านมาตรฐานและกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ภาครัฐควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และมาตรฐานสำหรับผู้ประกอบการรายย่อย ขณะที่สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และพัฒนาเชิงสหวิทยาการ ส่วนวิสาหกิจชุมชนควรใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน หน่วยงานด้าน อว. สาธารณสุข นวัตกรรม และพัฒนาชุมชน ควรจัดระบบสนับสนุนแบบครบวงจรสำหรับสมุนไพรชุมชน ได้แก่ การทดสอบทางห้องปฏิบัติการขั้นพื้นฐาน การให้คำปรึกษาฉลากและกฎหมาย การสนับสนุนต้นแบบบรรจุภัณฑ์ และการเชื่อมต่อช่องทางตลาดที่สอดคล้องกับหลักฐาน ข้อเสนอแนะต่อชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการควรจัดทำระบบบันทึกวัตถุดิบ สูตรการผลิต วันผลิต ผลการทดสอบและข้อร้องเรียนของผู้ใช้ เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการควบคุมคุณภาพและการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายผลิตภัณฑ์สมุนไพร ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐควรพัฒนา “คลินิกมาตรฐานสมุนไพรชุมชน” ในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค เพื่อให้บริการตรวจสอบหลักฐานและออกแบบเส้นทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทุนชีวภาพและทุนวัฒนธรรมสูง เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิเคราะห์พฤกษเคมีเชิงลึก การทดสอบฤทธิ์ต้านการอักเสบด้วยค่า IC50 หรือเปอร์เซ็นต์การยับยั้ง การทดสอบความชุ่มชื้นของผิวด้วยวิธีมาตรฐาน การทดสอบความปลอดภัยเบื้องต้น และการประเมินความคุ้มค่าเชิงเศรษฐศาสตร์ของห่วงโซ่คุณค่า เพื่อให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และการกล่าวอ้างสรรพคุณได้อย่างมีหลักฐานรองรับมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2566). รายงานสถานการณ์และมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศไทย ประจำปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมประชาสัมพันธ์. (2567). Thai herbs boosted to expand into global market, moving Thailand into medical & wellness hub. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2569 จาก https://thailand.prd.go.th/en/content/category/detail/id/2078/iid/302495

คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ. (2566). แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2570. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: เปเปอรี่.

นำพล แปนเมือง และคณะ. (2566). แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน: กรณีศึกษาตำบลโป่งเปื่อย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 12(1), 37-50.

ประพัสสร บัวเผื่อน และคณะ. (2565). การศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นเขาโกรกปลากั้ง จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารพิกุล, 20(1), 349-366.

มุสลียาดี กาแล. (2567). การพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำมันสมุนไพรผลหัน. รายงานโครงการหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคม (SID). ปัตตานี: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.

วัธชัย บุญเสนอ. (2567). การพัฒนาทุนทางสังคม: สมุนไพรแช่เท้าสำเร็จรูปเพื่อลดอาการชาในผู้ป่วย เบาหวาน. วารสารวิจัยวิชาการ, 7(3), 995-1006.

สุพัฒน์ ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2556). พืชสมุนไพรประจำถิ่นและภูมิปัญญาการประยุกต์ใช้สำหรับการแพทย์พื้นบ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้. Princess of Naradhiwas University Journal, 5(4), 14-27.

ไอร์นี แอดะสง และคณะ. (2565). ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากป่าชุมชนเตาะตือ แม จังหวัดยะลา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 10(2), 169-179.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In Richardson, J. (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241-258). Mississippi: Greenwood.

Hop, N. Q. et al. (2023). Genus Knema: An Extensive Review on Traditional Uses, Phytochemistry, and Pharmacology. Current Pharmaceutical Biotechnology, 24(12), 1524-1553.

Lê, T. K. D. et al. (2023). Genus Knema: An Extensive Review on Traditional Uses, Phytochemistry, and Pharmacology. Natural Product Communications, 18(1), 1-13.

Porter, M. E. (1985). Competitive Advantage Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press.

Putnam, R. D. (1993). Making democracy work: Civic traditions in modern Italy. Princeton: Princeton University Press.

Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. Theory and Society, 27(2), 151-208.

World Commission on Environment and Development. (1987). Brundtland Report: Our common future. Oxford: Oxford University.

บทความวิจัย

การยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: อัตลักษณ์และการขับเคลื่อนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช*

ENHANCING INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: IDENTITY AND ROLE OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION TO PROMOTE PARTICIPATORY TOURISM IN PHIPUN, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

วิเชียร มันแหล่, บุญยิ่ง ประทุม*, จุไรรัตน์ รัตติโชติ, ชนิกานต์ ใสยเกื้อ, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล

Wichian Manlea, Boonying Prathum, Jurairat Rattichot, Chanikan Saikuea, Jittima Damrongwattana, Sarawatsadee Nawakanworrakul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: boonying_pra@nstru.ac.th

*Tel: 084-8983847

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมวิเคราะห์อัตลักษณ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และพัฒนาบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว บนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และผู้ใช้งานฐานข้อมูลดิจิทัล จำนวน 200 คน และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากตำนานของอำเภอพิปูนจำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ ประเพณี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธศาสนา และพิธีกรรม ซึ่งสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ การประเมินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบัน (ระดับปานกลาง) และความคาดหวัง (ระดับมาก) ในด้านการตลาดท่องเที่ยวที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลได้พัฒนาเป็นแพลตฟอร์ม www.phipun.com ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด ควบคู่กับการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ สำหรับการท่องเที่ยวได้มีการพัฒนาเส้นทางนำเที่ยว 2 วัน 1 คืน

* Received 22 April 2026; Revised 21 May 2026; Accepted 24 May 2026

เน้นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์และการเล่าเรื่อง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยถูกสังเคราะห์เป็น “PHIPUN Model” และ “P-IDE Model” ซึ่งเป็นกลไกการขับเคลื่อนทุนภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอพิปูนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this research were threefold: 1) to study, collect, and analyze cultural heritage identities, and to develop the role of model local government organizations (LGOs) in tourism promotion in Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province; 2) to develop a digital database, product development processes, and a participatory community enterprise learning center based on cultural heritage for tourism promotion in Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province; and 3) to develop tourism routes and activities founded on cultural heritage in Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province. A mixed-methods research design was employed, integrating both quantitative and qualitative approaches. Data were gathered using questionnaires administered to a sample of 400 respondents and 200 digital database users, alongside in-depth interviews conducted with 25 key informants. The research findings revealed that the cultural heritage identity derived from the legends of Phipun District can be categorized into four dimensions: traditions, sacred beliefs, Buddhism, and rituals, all of which reflect the relationship between humans and nature. The evaluation of the roles of local government organizations (LGOs) indicated a gap between the current state (moderate level) and expectations (high level), with tourism marketing identified as the area of highest priority need. In terms of digital database development, the www.phipun.com platform was successfully established, achieving the highest level of community participation. This development operated in tandem with the upgrading of community products, spanning the entire supply chain from upstream to downstream. For tourism development, a 2-day, 1-night tour route was established, emphasizing experiential tourism and storytelling. Ultimately, the body of knowledge synthesized from this study culminated in the “PHIPUN Model” and the “P-IDE Model.” These models serve as driving mechanisms that leverage cultural heritage capital and foster collaboration between local communities and local government organizations (LGOs) to promote sustainable tourism in Phipun District.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Local Government Organization, Participatory Tourism

บทนำ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage) เป็นผลผลิตทางสังคมที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์และเรียนรู้สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตอันดีงาม และความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่จำเป็นต้องได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ให้คงอยู่ มรดกเหล่านี้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ ทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจในตัวตนและมีความรู้สึกต่อเนื่องทางสังคม ก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ พื้นที่อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช นับเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมและสารสนเทศท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า มีตำนานที่เป็นที่กล่าวขานมายาวนาน เช่น ตำนานพ่อท่านเจ้าฟ้าวาจาสิทธิ์ ตำนานสมเด็จพระเจ้าตากสินในตำบลเขาพระ และตำนานท่านตาปะขาวศักดิ์สิทธิ์ ซึ่ง “เรื่องเล่า” (Storytelling) เหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงนิทานพื้นบ้าน แต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) และคุณค่าเพิ่ม (Value Creation) ให้กับสินค้า ผลิตภัณฑ์และเทศกาลท่องเที่ยวในบริบทใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ “นักท่องเที่ยวชั้นดี” ย่อมอยากทราบประวัติที่มาเพื่อให้เข้าใจความหมายความสำคัญของสถานที่หรือประเพณีนั้น ๆ โดยมี “เรื่องเล่า” เป็นสิ่งยืนยันและเชื่อมโยงให้เกิดความหมาย จึงพบว่า เรื่องเล่าที่ได้รับการ “สร้างใหม่” สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสถานที่ และสินค้าที่ระลึก (ศิราพร ณ ถลาง, 2558)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570) มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อยกระดับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ก้าวสู่ “การท่องเที่ยววิถีใหม่” (New Normal) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฟื้นตัวจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคท้องถิ่น และภาคประชาชน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ให้ความสำคัญกับการยกระดับการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ อัตลักษณ์วัฒนธรรม และซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) เป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนเมืองรอง กลยุทธ์ย่อยที่ 2.1 สนับสนุนให้ผู้ประกอบการ และสตาร์ทอัพ ประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว รวมทั้งการใช้ซอฟต์พาวเวอร์เป็นตัวขับเคลื่อน ตลอดจนส่งเสริมการวิจัย พัฒนา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมในการส่งเสริมการบริการการตลาด และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว กลยุทธ์ย่อยที่ 2.2 ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวคุณภาพในพื้นที่เมืองรองที่มีศักยภาพและกระจายเส้นทางท่องเที่ยวให้หลากหลายอย่างทั่วถึงเพื่อกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ และดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพจากทั่วโลกให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเป็นกลุ่มคลัสเตอร์ท่องเที่ยวตามศักยภาพของพื้นที่ กลยุทธ์ย่อยที่ 2.3 สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาระบบและการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนสร้างเครือข่ายและจัดหาเงินทุนเพื่อบ่มเพาะชุมชนให้ยกระดับเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมและสตาร์ทอัพ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม กลยุทธ์ย่อยที่ 2.4 ส่งเสริมให้เอกชนมีความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดูแลความปลอดภัยและรักษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) และบริบททางสังคมวัฒนธรรมหล่อหลอมให้เกิดผ่านกระบวนการให้ความหมายและจัดกลุ่มนำไปสู่การปฏิบัติเชิงสังคมที่สัมพันธ์กับอำนาจ ความรู้และการสื่อสารทางวาทกรรม ซึ่งทำให้เห็นมิติแห่งอำนาจและอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ภายในสังคม (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2555) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดนครศรีธรรมราชในฐานะกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวนานาชาติบนฐานเอกลักษณ์พื้นที่ ซึ่งอำเภอพิปูนถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่มีทรัพยากรโดดเด่น ทั้งอ่างเก็บน้ำคลองดินแดง อ่างเก็บน้ำคลองกะทูน พระพุทธสิหิงค์มิ่งมงคล และร่องรอยประวัติศาสตร์ภัยพิบัติปี 2531 ที่ถูกเปลี่ยนเป็นทุนทางความรู้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีต้นทุนที่อุดมสมบูรณ์แต่ที่ผ่านมาอำเภอพิปูนมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการบริหารจัดการสารสนเทศดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว และขาดความร่วมมืออย่างเป็นระบบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายกระจายอำนาจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) แม้ว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชจะมีนักท่องเที่ยวในเดือนมกราคม - มีนาคม 2569 จำนวน 1,128,787 คน แต่สัดส่วนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่อำเภอพิปูนคิดเป็นเพียงไม่ถึงร้อยละ 5 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2569) และในพื้นที่ยังคงมีความแตกต่างกันตามสภาพศักยภาพ โดยมีช่องว่างสำคัญระหว่างสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอยู่กับความคาดหวังของชุมชน โดยเฉพาะด้านการตลาดการท่องเที่ยวและการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ประกอบกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม ประกอบด้วย ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนงและสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2557) และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามลักษณะเฉพาะของทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวชมสถาปัตยกรรม บ้านเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างเก่า หอศิลป์ ปราสาท ราชวังต่างๆ ศาสนสถานสำคัญ แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์รวมทั้งแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการใช้ทุนมรดกวัฒนธรรม (บุณยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2558)

ด้วยเหตุนี้ จากการสืบค้นผลงานวิจัยในพื้นที่อำเภอพิปูนที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการรองรับการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน แต่ชุดแผนงานวิจัยนี้มุ่งยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบ ฐานข้อมูลดิจิทัล ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อันจะเป็นต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) ที่สร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมวิเคราะห์อัตลักษณ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และพัฒนาบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว บนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อำเภอ พิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) บูรณาการข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผ่าน 5 โครงการย่อยในระดับพื้นที่ 5 ตำบลในอำเภอพิปูน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมทุกมิติในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. เชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังนครศรีธรรมราช จำนวน 400 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ แบบไม่ใช้ความน่าจะเป็นตามความสะดวกของนักท่องเที่ยว และกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานฐานข้อมูลดิจิทัล จำนวน 200 คน เพื่อประเมินพฤติกรรมและความพึงพอใจ โดยใช้เครื่องมือ คือแบบสอบถามการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ฐานข้อมูลดิจิทัล
2. เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน วัฒนธรรมอำเภอ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการใน 5 ตำบล คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งหมด 25 คน

เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (Validity & Reliability) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruency: IOC) การเก็บข้อมูลเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Desk Research) ตามด้วยการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลตำนาน อัตลักษณ์ และการสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวม คือ แบบสอบถามการวิจัย และแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ฐานข้อมูลดิจิทัล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีวิจัยร่วมกับชุมชน การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึกภาคสนาม โดยนำข้อมูลจากโครงการย่อยทั้ง 5 โครงการตั้งแต่ โครงการย่อยที่ 1 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตำนาน: อัตลักษณ์และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม ในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการย่อยที่ 4 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราชและ โครงการย่อยที่ 5 การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยกรอบแนวคิดทางคติชนวิทยา การลงรหัส (Coding Analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) พร้อมตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่เน้นการรวบรวมคนกลุ่มหนึ่ง จำนวน 10 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มาสนทนาในประเด็นที่กำหนด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกันมากที่สุด และผ่านการประเมินคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน รวมทั้งตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เส้า (Triangulation) ได้แก่ ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายวิธี

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อแปลผลระดับศักยภาพและบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้ฐานข้อมูลดิจิทัล

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอัตลักษณ์จากตำนานอำเภอพิปูน

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ตำนานในพื้นที่ พบว่า อัตลักษณ์ที่โดดเด่นจำแนกได้ 4 ด้านสำคัญ คือ

1.1 ด้านประเพณี ประกอบด้วย “ประเพณีลากพระเดือน 5” ของอำเภอพิปูนมีความแตกต่างจากที่อื่นซึ่งมักจัดช่วงออกพรรษา โดยตำนานระบุว่าจัดขึ้นในฤดูแล้งเพื่อแก้เคล็ดจากเสือที่เข้าบ้านและอาถรรพ์ป่าสะท้อนการสร้างความสามัคคีเพื่อเอาชนะภัยธรรมชาติเนื่องจากประเพณีนี้จัดขึ้นในช่วงแรม 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ซึ่งช่วยหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นในเดือน 11 หรือเดือน 12

1.2 ด้านความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้ปรากฏผ่านเรื่องราวของเกจิอาจารย์ เช่น พ่อท่านทองสิริรตโน และพ่อท่านเจ้าฟ้าวาจาสิทธิ์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและแสดงถึงความผูกพันระหว่างชุมชนกับวัดในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

1.3 ด้านความเชื่อในพุทธศาสนาและการอุทิศตน เช่น ตำนานพ่อท่านทองที่อุทิศที่ดินสร้างโรงเรียนพิปูนสังฆรักษ์ประชาอุทิศ สะท้อนบทบาทของศาสนาในการพัฒนาสังคมและการศึกษา

1.4 ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การแก้บนโดยการจุดประทัด ถวายสิ่งของตามที่บน หรือการรำถวายพ่อท่านตาปะขาวเป็นผู้คุ้มครองและช่วยเหลือชาวบ้านในการทำนา โดยการใช้วัว ชาวบ้านแก้บนด้วยเทียนแฉกและนิยมแก้บนด้วยการชกมวยถวาย และมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการลาวัวเมื่อฤดูกาลทำนาเสร็จสิ้น เป็นการแสดงถึงความเคารพต่อสัตว์และให้สัตว์ได้พักผ่อนการบนบานและแก้บนด้วยการจุดประทัดหรือถวายสิ่งของต่อ “ตาขาวปลายทูน” หรือ “เทวดานาหละ” แสดงถึงวิถีเกษตรกรรมและการเคารพต่อธรรมชาติ

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผลการประเมินสภาพปัจจุบันและความคาดหวังของชุมชนต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แสดงให้เห็นในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประเมินบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

มิติบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	สภาพปัจจุบัน ($\bar{X}$)	สภาพที่คาดหวัง ($\bar{X}$)	ความต้องการจำเป็น (PNI)
ด้านการตลาดท่องเที่ยว	ปานกลาง	มาก	อันดับ 1
ด้านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่	ปานกลาง	มากที่สุด	อันดับ 2
ด้านการบริหารจัดการ	ปานกลาง	มาก	อันดับ 3
ด้านการวางแผนพัฒนา	ปานกลาง	มาก	อันดับ 4
ด้านการให้บริการ	ปานกลาง	มาก	อันดับ 5

จากตารางที่ 1 พบว่า การประเมินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการตลาดท่องเที่ยว มีสภาพปัจจุบันระดับปานกลาง และสภาพที่คาดหวังในระดับมาก และความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 1 รองลงมา ได้แก่ ด้านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ มีสภาพปัจจุบันระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวังในระดับมากที่สุด ความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 2 ส่วนด้านการบริหารจัดการมีสภาพปัจจุบันระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวังในระดับมาก ความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 3 ด้านการวางแผนพัฒนา มีสภาพปัจจุบันระดับปานกลางสภาพที่คาดหวังในระดับมาก ความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ อันดับ 4 และด้านการให้บริการ มีสภาพปัจจุบันระดับปานกลาง สภาพที่คาดหวังในระดับมาก ความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ อันดับ 5 ตามลำดับ

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังและความต้องการจำเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาพัฒนา “รูปแบบการพัฒนาบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบ” ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน (บทนำ, องค์ประกอบการพัฒนา, กระบวนการพัฒนา, วิธีการดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ) โดยได้รับความร่วมมือจาก เทศบาลตำบลเขาพระ ในการเป็นองค์กรต้นแบบและจัดโครงการ “ตลาดนัดชุมชนเลกลางเขา” เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน

จากผลการวิเคราะห์อัตลักษณ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อมูลสามารถนำมาพัฒนาเป็นฐานข้อมูลดิจิทัลไว้ใน www.phipun.com

2. การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลและการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล (www.phipun.com) ผู้วิจัยได้พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่รวบรวมมรดกภูมิปัญญา 12 แห่ง โดยเน้นการเล่าเรื่องแบบ Digital Storytelling และระบบ GIS เพื่อระบุพิกัดแหล่งท่องเที่ยว ผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้ใช้งาน 200 คน อยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.41) โดยเฉพาะด้านคุณภาพของสารสนเทศที่ผ่านการกลั่นกรองจากปราชญ์ชาวบ้าน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เชื่อมโยงกับมรดกภูมิปัญญา 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรบ้านทุ่งนาใหม่ ได้พัฒนาสูตร “น้ำพริกคั่วปลาดุกแดดเดียว” ซึ่งเป็นวัตถุดิบอัตลักษณ์ท้องถิ่น 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปไม้ผลต้นน้ำตาปี ได้พัฒนาสูตร “ขนมเจลลี่ดอกกุหลาบ” เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และ 3) วิสาหกิจชุมชนสวนเกษตรอินทรีย์ภูสิบแสน ได้พัฒนา “น้ำกลั่นสมุนไพรใบพลู” จากฐานภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งได้มีแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เน้น 7 ประการ เช่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญา การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาดออนไลน์ ผ่านช่องทาง LINE ,Facebook, TikTok, Youtube, เพื่อขยายฐานลูกค้าอย่างยั่งยืน

3. การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาเกี่ยวศักยภาพและความต้องการของนักท่องเที่ยว จากการสำรวจนักท่องเที่ยว 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 72.80) เดินทางมาเพราะคำแนะนำของเพื่อนและเพื่อพักผ่อนกับธรรมชาติ ปัจจัยในการตัดสินใจ คือ “ธรรมชาติและบรรยากาศ” (ร้อยละ 87.80) และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเล่าเรื่องโดยปราชญ์ชาวบ้านในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.37) และจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) พบว่า จุดแข็ง ได้แก่ ทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติโดดเด่น (ต้นน้ำตาปี), ศรัทธาพ่อท่านเจ้าฟ้าวาจาสิทธิ์, ประเพณีลากพระเดือน 5 จุดอ่อน ได้แก่ การเข้าถึงยาก (การใช้ถนนและการขนส่ง), สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ (ป้ายบอกทาง/ห้องน้ำ), ภาพจำ “เมืองไกลปืนเที่ยง” โอกาส ได้แก่ นโยบายส่งเสริมเมืองรองของรัฐ, กระแสการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness), การพัฒนา Soft Power และอุปสรรค ได้แก่ การแข่งขันจากแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง (คีรีวง/วัดพระมหาธาตุ), ความเสี่ยงภัยธรรมชาติที่เคยมีมา

ส่วนทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางนำเที่ยวต้นแบบ “2 วัน 1 คืน” ผู้วิจัยได้ออกแบบเส้นทางที่เชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาเข้ากับแหล่งธรรมชาติ ภายใต้กลยุทธ์ “อัญมณีที่ซ่อนอยู่” (Hidden Gem) ประกอบด้วย วันที่ 1 การเรียนรู้ภูมิปัญญาการแพทย์ (วัดมังคลาราม) ร่วมกิจกรรม DIY (วิสาหกิจชุมชนต้นน้ำตาปี) สัมผัสศรัทธาวัดเก่า (วัดโบราณาราม) และวันที่ 2 ชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำคลองกะทูน/คลองดินแดง แช่บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์น้ำพริกคั่วปลาดุก

จากกระบวนการดำเนินการวิจัยและผลการศึกษาวิจัยทั้ง 5 โครงการย่อย และแผนงานวิจัยได้ดำเนินการปิดเวทีวิจัยและคืนข้อมูลชุมชนผ่านการแสดงนิทรรศการผลการวิจัย “พลังท้องถิ่น ขับเคลื่อนภูมิปัญญา ตลาดนัดชุมชน สู่การท่องเที่ยวยั่งยืน” ภายใต้แผนงานวิจัย “การยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: อัตลักษณ์และการขับเคลื่อนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมในอำเภอพิปูน

จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลสรุปจากเวทีเสวนา พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอพิปูนไม่ได้วัดกันที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความสามารถในการรักษา “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่เอาไว้ได้อย่างครบถ้วน ภายใต้นิยามที่ว่า “นักวิจัยเป็นพี่เลี้ยง ชุมชนเป็นเจ้าของบ้าน” ความสำเร็จที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อคนในพื้นที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจ และมีความสามัคคีในการร่วมกันปกป้องและพัฒนาทรัพยากรของตนเอง พิปูนไม่ใช่แค่พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นพื้นที่แห่งความรัก ความศรัทธา และมรดกทางปัญญาที่สืบทอดกันมา การผนึกกำลังกันในวันนี้จะส่งผลให้พิปูนเติบโตจากเพชรที่ซ่อนอยู่ กลายเป็นจุดหมายปลายทางที่อยู่ในใจของนักท่องเที่ยวตลอดไป และเป็นแบบอย่างของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับความสุขและความเข้มแข็งของคนในพื้นที่เป็นแกนกลางสำคัญ

อภิปรายผล

การรวบรวมวิเคราะห์อัตลักษณ์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และพัฒนาบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า อัตลักษณ์ที่โดดเด่นจำแนกได้ 4 ด้านสำคัญ 1) ด้านประเพณี ประกอบด้วย “ประเพณีลากพระเดือน 5” 2) ด้านความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้ปรากฏผ่านเรื่องราวของเกจิอาจารย์ 3) ด้านความเชื่อในพุทธศาสนาและการอุทิศตน เช่น ตำนานพ่อท่านทองที่อุทิศที่ดินสร้างโรงเรียน และ 4) ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การแก้บนโดยการจุดประทัด ถวายสิ่งของตามที่บนหรือการรำถวาย พิธีกรรมเกี่ยวกับการลาวัวเมื่อฤดูกาลทำนาเสร็จสิ้น เป็นการแสดงถึงความเคารพต่อสัตว์และให้สัตว์ได้พัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชานนท์ ไชยทองดี ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทาน ตำนาน เรื่องเล่า: อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ตำนานสามารถสะท้อนความสำนึกในถิ่นฐานบ้านเกิดและการเคารพธรรมชาติ การที่นักท่องเที่ยวต้องการฟังเรื่องราวจากปราชญ์ชาวบ้านแสดงให้เห็นถึงการโหยหา “ความจริงแท้” (Authenticity) ในยุคเศรษฐกิจเชิงเรื่องเล่า (ชานนท์ ไชยทองดี, 2558)

ส่วนทางด้านเชิงนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและความคาดหวังชี้ให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้จัดหาโครงสร้างพื้นฐานมาเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกด้านการตลาด” การที่เทศบาลตำบลเขาพระนำโมเดลไปใช้และประสบความสำเร็จจากตลาดนัดเลกลางเขา แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการงบประมาณเข้ากับทุนวัฒนธรรมสามารถสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมได้มากกว่าการดำเนินงานแบบแยกส่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ หนึ่งหทัย ขอผลกลาง ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า แนวทางที่พึงประสงค์ของท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ด้านบทบาทที่ พึงประสงค์ คือ ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แก่ประชาชน ส่งเสริมการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านหน้าที่ที่พึงประสงค์ คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของ อำเภอเชียงคานไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้อยู่คู่ กับประชาชนชาวอำเภอเชียงคานการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว (หนึ่งหทัย ขอผลกลาง, 2560)

การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล ใน www.phipun.comได้พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่รวบรวมมรดกภูมิปัญญา 12 แห่ง โดยเน้นการเล่าเรื่องแบบ Digital Storytelling และระบบ GIS เพื่อระบุพิกัดแหล่งท่องเที่ยว ผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้ใช้งาน 200 คน อยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$= 4.41) โดยเฉพาะด้านคุณภาพของสารสนเทศที่ผ่านการกลั่นกรองจากปราชญ์ชาวบ้าน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เชื่อมโยงกับมรดกภูมิปัญญา 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรบ้านทุ่งนาใหม่ ได้พัฒนาสูตร “น้ำพริกคั่วปลาดุกแดดเดียว” ซึ่งเป็นวัตถุดิบอัตลักษณ์ท้องถิ่น 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปไม้ผลต้นน้ำตาปี ได้พัฒนาสูตร “ขนมเจลลี่ดอกกุหลาบ” เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และ 3) วิสาหกิจชุมชนสวนเกษตรอินทรีย์ภูสิบแสน ได้พัฒนา “น้ำกลั่นสมุนไพรใบพลู” จากฐานภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งได้มีแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีผลการวิจัยที่ต่างออกงานวิจัยของ กรกฎ แพทย์หลักฟ้า และคณะ ซึ่งพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วม 4 ระยะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนได้จริง การใช้ดิจิทัลยังช่วยเปลี่ยนผ่าน Tacit Knowledge จากผู้สูงอายุให้กลายเป็นความรู้สาธารณะ (Explicit Knowledge) ป้องกันการสูญหายของมรดกวัฒนธรรม แต่ผลการศึกษานี้ได้ยกระดับเกี่ยวกับการเล่าเรื่องแบบ Digital Storytelling และระบบ GIS ซึ่งเป็นมิติที่ทันสมัยกว่าและตอบโจทย์ New Normal ตามแผนพัฒนาท่องเที่ยวฉบับที่ 3 และการยกระดับภูมิปัญญาวัฒนธรรมจากเดิมจาก Tacit Knowledge เป็น Explicit Knowledge ผ่าน Digital Driving ใน P-IDE Model คือ กุญแจสำคัญที่ให้มรดกภูมิปัญญาไม่สูญหายไปพร้อมกับตัวบุคคล (กรกฎ แพทย์หลักฟ้า และคณะ, 2560)

การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ศักยภาพและความต้องการของนักท่องเที่ยว จากการสำรวจนักท่องเที่ยว 400 คน พบว่านักท่องเที่ยวเดินทางมาเพราะคำแนะนำของเพื่อนและเพื่อพักผ่อนกับธรรมชาติ ปัจจัยในการตัดสินใจ คือ “ธรรมชาติและบรรยากาศ” และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเล่าเรื่องโดยปราชญ์ชาวบ้านในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$= 4.37) ส่วนทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางนำเที่ยวต้นแบบ “2 วัน 1 คืน” ผู้วิจัยได้ออกแบบเส้นทางที่เชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาเข้ากับแหล่งธรรมชาติ ภายใต้กลยุทธ์ “อัญมณีที่ซ่อนอยู่” (Hidden Gem) ประกอบด้วย วันที่ 1 การเรียนรู้ภูมิปัญญาการแพทย์ (วัดมังคลาราม) ร่วมกิจกรรม DIY (วิสาหกิจชุมชนต้นน้ำตาปี) สัมผัสศรัทธาวัดเก่า (วัดโบราณาราม) และวันที่ 2 ชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำคลองกะทูน/คลองดินแดง แช่บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์น้ำพริกคั่วปลาดุก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนินทร สวณภักดี ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี สามารถจัดเป็นตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมได้ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางสายทวารวดี เป็นเส้นทางศึกษาเรียนรู้ตามร่องรอยแหล่งโบราณคดีตั้งแต่ยุคทวารวดีโดยมีแหล่งท่องเที่ยวขยายต่อไปยังเมืองโบราณจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ เส้นทางสายวีรชนบางระจัน เป็นเส้นทางศึกษาเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวตามประวัติศาสตร์บางระจัน และมีเส้นทางส่วนขยายไปยังจังหวัดอ่างทองและชัยนาท และเส้นทางสายวิถีชีวิต เป็นตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวระยะสั้นเพื่อชมวิถีชีวิตและเรียนรู้วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของท้องถิ่นสิงห์บุรี โดยในแต่ละเส้นทางได้มีการสำรวจความเป็นไปได้ในการจัดแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและกระจายรายได้

จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนได้ รวมถึงการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมที่มีการจัดการโดยชุมชนเอง จากผลการศึกษาการจัดเส้นทางท่องเที่ยวมีข้อค้นพบที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสิงห์บุรี 4 ประการ คือ การปรับปรุงด้านการคมนาคมขนส่งสาธารณะ การปรับปรุงและเพิ่มจำนวนด้านร้านอาหารในแหล่งท่องเที่ยว การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับด้านการเรียนรู้เส้นทางท่องเที่ยว และด้านการเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อการกระจายรายได้และจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นต่อไป (ชนินทร สวณภักดี, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การตกผลึกเป็นกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์และปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน ดังนี้

P-IDE Model

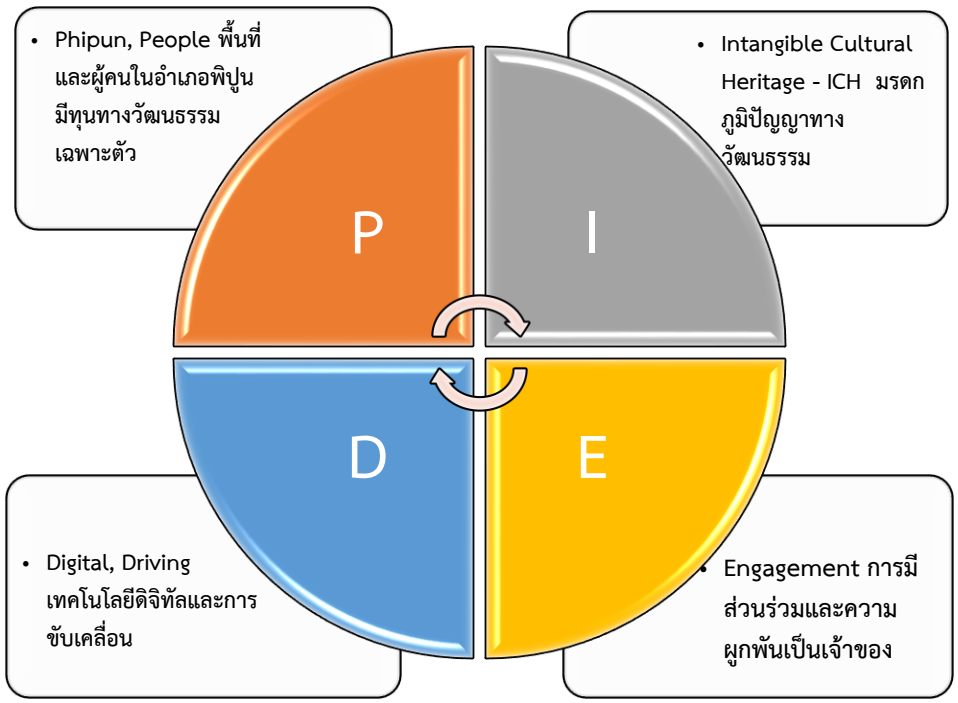
P (Phipun/People) หมายถึง การใช้คนในพื้นที่และทุนวัฒนธรรมเฉพาะตัว (เช่น ประวัติศาสตร์ภัยพิบัติ 2531) เป็นฐานการพัฒนา

I (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง การใช้มรดกภูมิปัญญาเป็นสารัตถะหรือเนื้อหาหลัก

D (Digital Driving) หมายถึง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือเร่งความเร็วในการสื่อสารและจัดเก็บข้อมูล

E (Engagement) หมายถึง กระบวนการสร้างความผูกพันเพื่อให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมสร้าง (Co-creator) และรู้สึกเป็นเจ้าของ

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้นำมาสร้างเป็น P-IDE Model ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 P-IDE Model

และสามารถสร้างเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: อัตลักษณ์และการขับเคลื่อนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น PHIPUN Model ซึ่งเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ประกอบด้วย

P - Participatory Wisdom หมายถึง ภูมิปัญญาร่วมที่เกิดจากเวทีประชาคม

H - Heritage Digitization หมายถึง มรดกดิจิทัลที่แปรทุนวัฒนธรรมให้เป็นทรัพย์สินดิจิทัล

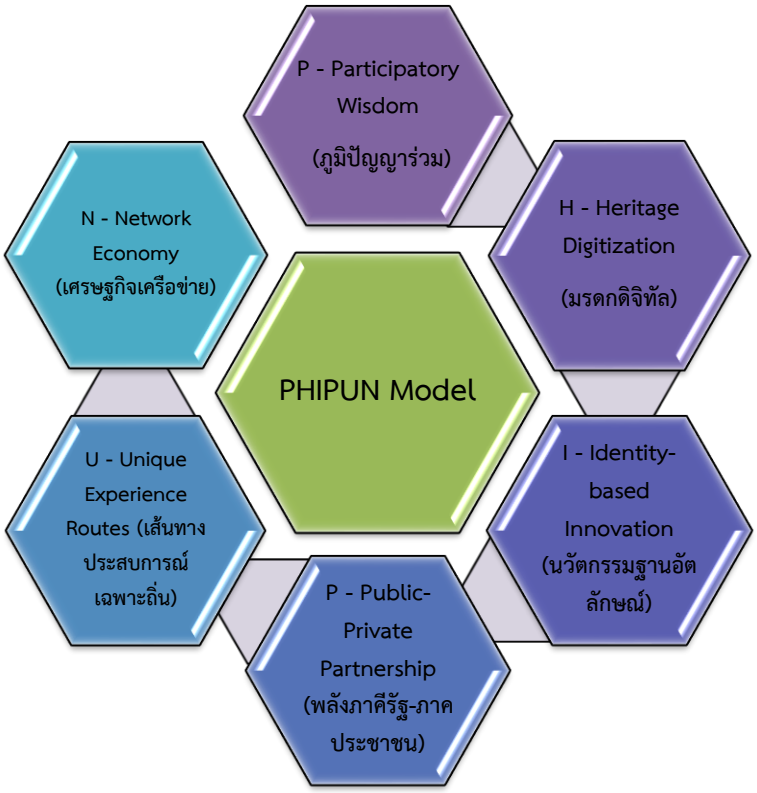
I - Identity-based Innovation หมายถึง นวัตกรรมฐานอัตลักษณ์ที่เพิ่มมูลค่าสินค้า

P - Public-Private Partnership หมายถึง พลังภาคีรัฐ-เอกชน-ประชาชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ส่งเสริม

U - Unique Experience Routes หมายถึง เส้นทางประสบการณ์เฉพาะถิ่นที่หาที่อื่นไม่ได้

N - Network Economy หมายถึง เศรษฐกิจเครือข่ายที่เชื่อมโยงวิสาหกิจเข้าด้วยกัน

ซึ่งสามารถสรุป PHIPUN Model ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดง PHIPUN Model

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สามารถรวบรวมและวิเคราะห์อัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้อย่างครอบคลุมผ่าน 4 ด้านสำคัญ คือ ประเพณี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธศาสนา และพิธีกรรม โดยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ยังมีช่องว่างในการพัฒนาบทบาทด้านการตลาดการท่องเที่ยว

ซึ่งเป็นความต้องการเร่งด่วนที่สุดของชุมชน และการพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลผ่านเว็บไซต์ www.phipun.com และการยกระดับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนทั้ง 3 รายการ ได้แก่ น้ำพริกคั่วปลาดุก ขนมเจลลี่ดอกกุหลาบ และน้ำกลั่นสมุนไพรใบพลู เป็นการเปลี่ยนทุนวัฒนธรรมจาก “ประวัติศาสตร์บาดแผล” ให้กลายเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ที่มีมูลค่าเพิ่ม การสังเคราะห์องค์ความรู้เป็น “PHIPUN Model” และ “P-IDE Model” ควบคู่กับการออกแบบเส้นทางนำเที่ยว “2 วัน 1 คืน” ภายใต้ กลยุทธ์ “อัญมณีที่ซ่อนอยู่” จึงเป็นกลไกสำคัญที่ผสานเทคโนโลยีดิจิทัลและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอพิปูนอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนทางด้านข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำรูปแบบการพัฒนาบทบาท 5 ส่วนไปบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่น และการนำ “PHIPUN Model” และ “P-IDE Model” ไปใช้เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานระดับจังหวัดควรส่งเสริมอำเภอพิปูนภายใต้แบรนด์ “อัญมณีที่ซ่อนอยู่” เป็นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรใช้แพลตฟอร์ม www.phipun.com เป็นศูนย์กลางการตลาดออนไลน์ร่วมกัน และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กลางด้านมาตรฐานสินค้า

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2567, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอพิปูน และเครือข่ายภาคประชาชนอำเภอพิปูน ที่ร่วมกันสมทบทุนและผลักดันงานวิจัยนี้ให้กลายเป็นกลไกพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า และคณะ. (2560). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 8(2), 7-18.

กรมการท่องเที่ยว. (2557). คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมการท่องเที่ยว.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2569). สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศรายจังหวัด ปี 2569. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.mots.go.th/news/category/820

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2555). สื่อเก่า-สื่อใหม่: สัญญะ อัตลักษณ์ อุดมการณ์. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

ชนินทร สวณภักดี. (2561). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 9(1), 39-50.

ชานนท์ ไชยทองดี. (2558). นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า: อัตลักษณ์ และความหมายทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารวิถีสังคมมนุษย์, 3(1), 162-181.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

บุณยสฤษฏ์ อเนกสุข. (2558). ยล เยี่ยม เยือน เหย้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศิราพร ณ ถลาง. (2558). เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

หนึ่งหทัย ขอผลกลาง. (2560). รายงานการวิจัยแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

บทความวิจัย

การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะเพื่อสนับสนุนเกษตรดิจิทัล*

DEVELOPMENT AND EVALUATION OF A SMART ORNAMENTAL CHICKEN FARM MANAGEMENT APPLICATION FOR DIGITAL AGRICULTURE

จรุ ถิ่นพระบาท, เตชิตา สุทธิรักษ์*, วิสุตร์ เพชรรัตน์

Jaru Thinprabaht, Taechita Sutthirak*, Wisut Petcharat

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Management Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: taechita_sut@nstru.ac.th

*Tel: 086-948-8176

บทคัดย่อ

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่สวยงามมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในหลายภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคใต้ การประยุกต์ใช้แนวคิดเกษตรดิจิทัลจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการฟาร์มได้ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะตามแนวคิดเกษตรดิจิทัล 2) ประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐานคุณภาพซอฟต์แวร์ ISO/IEC 25010 3) วิเคราะห์การยอมรับเทคโนโลยีตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี TAM และ 4) เปรียบเทียบประสิทธิผลการปฏิบัติงานก่อนและหลังการใช้แอปพลิเคชันด้วยสถิติ Paired-samples t-test การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนาโดยพัฒนาแอปพลิเคชันตามแนวคิด Waterfall Model กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 32 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และ paired-samples t-test ผลการวิจัยพบว่า แอปพลิเคชันสามารถสนับสนุนการบริหารจัดการฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการข้อมูลไก่รายตัว ข้อมูลสุขภาพและวัคซีน การตรวจสอบย้อนกลับด้วย QR Code ข้อมูลต้นทุนและรายได้ และการติดตามสภาพแวดล้อมด้วย IoT ไว้ในแพลตฟอร์มเดียว ผลการประเมินคุณภาพซอฟต์แวร์ตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.77) และการยอมรับเทคโนโลยีตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี TAM อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.78) ผลการทดสอบ paired-samples t-test พบว่าเวลาเฉลี่ยในการปฏิบัติงานหลังใช้แอปพลิเคชันลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) และมีขนาดอิทธิพลสูง (Cohen's dz = 1.45 - 2.56) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าแอปพลิเคชันสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการข้อมูล ลดเวลาในการปฏิบัติงาน และสนับสนุนการตัดสินใจบนฐานข้อมูลในการบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามได้อย่างเหมาะสม

* Received 20 April 2026; Revised 11 May 2026; Accepted 20 May 2026

คำสำคัญ: แอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงาม, การเกษตรดิจิทัล, มาตรฐานคุณภาพซอฟต์แวร์, การยอมรับเทคโนโลยี, ฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ

Abstract

Native and ornamental chicken farming plays an important role in local economies across several regions of Thailand, particularly in the southern region. The application of digital agriculture concepts is therefore considered a promising approach to enhancing farm management efficiency. This study aimed to: 1) Design and develop a smart ornamental chicken farm management application based on the concept of digital agriculture; 2) Evaluate the quality of the application according to the ISO/IEC 25010 software quality standard; 3) Analyze users' technology acceptance based on the Technology Acceptance Model (TAM); and 4) Compare operational effectiveness before and after using the application through a paired-samples t-test. This study employed a research and development methodology. The application was developed based on the Waterfall Model. The sample consisted of 32 ornamental chicken farmers in Nopphitam District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and a paired-samples t-test. The findings revealed that the application effectively supported farm management by integrating individual chicken records, health and vaccination data, QR Code-based traceability, cost and revenue data, and IoT-based environmental monitoring into a single platform. The software quality assessment, based on ISO/IEC 25010, was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.77), and technology acceptance, based on TAM, was also at the highest level ($\bar{x}$ = 4.78). The paired-samples t-test results indicated that the average task completion time after using the application decreased significantly ($p < .001$), with large effect sizes (Cohen's dz = 1.45 - 2.56). These findings demonstrate that the application can improve data management efficiency, reduce operational time, and support data-driven decision-making in ornamental chicken farm management.

Keywords: Smart Ornamental Chicken Farm Management Application, Digital Agriculture, ISO/IEC 25010, Technology Acceptance Model, Smart Farming

บทนำ

ภาคการเกษตรของประเทศไทยมีบทบาทสำคัญต่อโครงสร้างเศรษฐกิจฐานรากและความมั่นคงทางอาหารของประเทศ โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์พื้นเมืองและสัตว์เศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนอย่างแนบแน่น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่สวยงามถือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แพร่หลายในหลายภูมิภาค โดยเฉพาะภาคใต้ซึ่งมีจำนวนเกษตรกรรายย่อยกระจายตัวอยู่ในระดับตำบลและหมู่บ้านจำนวนมาก ข้อมูลเชิงสถิติระบุว่าประเทศไทยมีจำนวนไก่พื้นเมือง

มากกว่า 116.32 ล้านตัว กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค และในภาคใต้มี จำนวน 13.94 ล้านตัว (กรมปศุสัตว์, 2568) ขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองถึง 67,514 ราย รวมจำนวนไก่ 5.96 ล้านตัว (กรมปศุสัตว์, 2566) สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของภาคการเกษตรระดับชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากบทบาทด้านความมั่นคงทางอาหารแล้ว ไก่พื้นเมืองยังสามารถต่อยอดสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงมูลค่าเพิ่ม โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่สวยงาม ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากสัตว์พื้นเมืองผ่านการคัดเลือก และพัฒนาลักษณะทางกายภาพให้มีคุณค่าด้านสุนทรียภาพและการประกวด (เตชิตา สุทธิรักษ์ และคณะ, 2567) การกระจายตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในระดับตำบลและหมู่บ้าน โดยเฉพาะในภาคใต้ จึงเอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงไก่สวยงามให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรม และสินค้าชุมชนที่สร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้เสริมแก่เกษตรกรรายย่อย

ในบริบทของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนบ้านวังนาค มีการพัฒนาและเพาะพันธุ์ไก่แจ้สวยงามอย่างต่อเนื่องยาวนานสามารถพัฒนาสายพันธุ์ไทยได้ถึง 12 สี จนได้รับการยอมรับในระดับประเทศ ในการเลี้ยงไก่สวยงามมีลักษณะเฉพาะที่ซับซ้อนกว่าการเลี้ยงไก่เชิงพาณิชย์ทั่วไป เนื่องจากต้องบริหารจัดการข้อมูลหลายมิติ ได้แก่ ประวัติพันธุกรรม การผสมพันธุ์ การฟักไข่ การจัดการสุขภาพและวัคซีน ต้นทุนการผลิต ตลอดจนข้อมูลด้านการประกวดและการตลาด (เตชิตา สุทธิรักษ์ และคณะ, 2567) ในปัจจุบัน เกษตรกรยังคงจัดเก็บข้อมูลฟาร์มในรูปแบบเอกสารหรือไฟล์ที่กระจัดกระจายและไม่เป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนและการสูญหายของข้อมูล ซึ่งอาจกระทบต่อความถูกต้องในการประเมินต้นทุน - รายได้ การกำหนดราคาจำหน่าย การตรวจสอบย้อนกลับรายตัว และการตัดสินใจเชิงบริหารจัดการฟาร์ม โดยในภาพรวมครัวเรือนเกษตรไทยยังมีข้อจำกัดด้านรายได้และความเปราะบางทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ความผิดพลาดของข้อมูลฟาร์มอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงาน ความสามารถในการสร้างรายได้ และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในระยะยาว ปัญหาดังกล่าวสะท้อนช่องว่างสำคัญระหว่างศักยภาพของเทคโนโลยีในการบริหารจัดการการเลี้ยงไก่สวยงามกับการใช้งานจริงในระดับพื้นที่ ภายใต้กระแสการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) ในภาคการเกษตร (Sargani, G. R. et al., 2025)

ปัจจุบันภาคการเกษตรได้ก้าวไปสู่การเกษตรดิจิทัล (Digital Agriculture) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัล ระบบติดตามข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้สนับสนุนการบริหารจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดการสูญเสียทรัพยากร และช่วยให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจเชิงการจัดการได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น (Abiri, R. et al., 2023) รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ในรูปแบบของเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การผลิต ลดต้นทุน และยกระดับความสามารถในการแข่งขัน โดยนำเทคโนโลยีอย่าง Internet of Things (IoT), Big Data, AI และแอปพลิเคชันมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการจัดการฟาร์ม (รัตนากร แสนทำพล และคณะ, 2567); (Srivetbodee, S. & Igel, B., 2021) อย่างไรก็ตาม เมื่อทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยที่ผ่านมาได้พัฒนาระบบ Smart Farming โดยใช้เทคโนโลยี IoT เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมในโรงเรือน เช่น อุณหภูมิ ความชื้น และแสงสว่าง สำหรับฟาร์มไก่เนื้อและไก่ไข่ขนาดใหญ่ (ธญนนทภร สุภาจันทร์ และคณะ, 2567); (ปฐมพงษ์ หอมศรี และสุริยันต์ ศรีมาตย์, 2566); (รวิศ คำหาญพล และคณะ, 2568) ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเชิงปริมาณ

ในระดับอุตสาหกรรม เช่น การเพิ่มอัตราการเจริญเติบโต การลดอัตราการตาย การควบคุมสภาพแวดล้อม และการเพิ่มผลผลิตโดยรวมของฟาร์ม แต่ยังไม่ครอบคลุมลักษณะเฉพาะของการบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามระดับชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณภาพรายตัว ประวัติสายพันธุ์ ประวัติสุขภาพ การผสมพันธุ์ การประกวด มูลค่าทางเศรษฐกิจเฉพาะตัว และการตรวจสอบย้อนกลับของไก่แต่ละตัว มากกว่าการเพิ่มผลผลิตเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังไม่พบงานวิจัยที่บูรณาการระบบบริหารจัดการข้อมูลรายตัวร่วมกับ QR Code และ IoT เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงาม ตลอดจนยังไม่พบการประเมินคุณภาพระบบตามมิติของมาตรฐานสากล เช่น ISO/IEC 25010 อย่างเป็นระบบ ตลอดจนการวิเคราะห์ปัจจัยด้านพฤติกรรมผู้ใช้ที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้งานจริงในบริบทชุมชน ส่งผลให้การนำเทคโนโลยีไปใช้ในระดับพื้นที่ยังไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนา Smart Farming ให้มีประสิทธิภาพในมิติด้านคุณภาพซอฟต์แวร์การใช้มาตรฐาน ISO/IEC 25010 ได้กำหนดกรอบการประเมินคุณภาพระบบซอฟต์แวร์อย่างครอบคลุม โดยประกอบด้วย องค์ประกอบคุณภาพหลัก 8 ด้าน ได้แก่ 1) ความเหมาะสมเชิงหน้าที่ (Functional Suitability) 2) ประสิทธิภาพเชิงประสิทธิผลของระบบ (Performance Efficiency) 3) ความสามารถในการใช้งาน (Usability) 4) ความเชื่อถือได้ของระบบ (Reliability) 5) ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล (Security) 6) ความสามารถในการทำงานร่วมกันของระบบ (Compatibility) 7) ความสามารถในการบำรุงรักษาระบบ (Maintainability) และ 8) ความสามารถในการย้ายหรือปรับใช้ระบบในสภาพแวดล้อมอื่น (Portability) (Canlas, R. B. et al., 2021) ซึ่งช่วยให้การประเมินมีความเป็นระบบ และสามารถอ้างอิงได้ในระดับสากล อย่างไรก็ตามการประเมินคุณภาพระบบเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายได้ว่าผู้ใช้จะยอมรับ และใช้งานต่อเนื่องหรือไม่ เนื่องจากการนำเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยเชิงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้ใช้ควบคู่กันไป แบบจำลอง Technology Acceptance Model (TAM) เป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพฤติกรรมการยอมรับเทคโนโลยี โดยเสนอว่าการรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมในการใช้งาน (Behavioral Intention) และการใช้งานจริงในที่สุด (Davis, F. D., 1989) การบูรณาการกรอบมาตรฐานคุณภาพซอฟต์แวร์กับแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีจึงเป็นแนวทางที่สามารถอธิบายทั้งคุณภาพของระบบ และการตอบสนองของผู้ใช้ได้อย่างครอบคลุม

จากประเด็นดังกล่าว งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะที่สามารถบันทึกข้อมูลรายตัว ติดตามสุขภาพ บริหารจัดการต้นทุนและรายได้ และแสดงผลข้อมูลในรูปแบบ Dashboard เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหาร โดยพัฒนากรอบแนวคิดวิจัยผ่านการบูรณาการมาตรฐานคุณภาพซอฟต์แวร์ ISO/IEC 25010 ร่วมกับแบบจำลอง TAM เพื่อประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันในมิติต่าง ๆ ควบคู่กับการวิเคราะห์การยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ในบริบทชุมชน อีกทั้งยังใช้การทดสอบทางสถิติแบบเปรียบเทียบก่อนและหลังการใช้งาน paired-samples t-test เพื่อประเมินประสิทธิผลเชิงปฏิบัติของแอปพลิเคชันอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ งานวิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาในพื้นที่อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยดำเนินการวิจัยเป็นระยะเวลา 1 ปี เพื่อพัฒนา ทดลองใช้ และประเมินผลแอปพลิเคชันในบริบทการใช้งานจริงของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามระดับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ
2. เพื่อประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010
3. เพื่อวิเคราะห์การยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ตามกรอบ TAM
4. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลก่อนและหลังการใช้งานแอปพลิเคชัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มุ่งเน้นการพัฒนาแอปพลิเคชันและประเมินผลการใช้งานในบริบทจริง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจกรรมการเลี้ยงไก่สวยงามในพื้นที่จริง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบด้วยโปรแกรม G*Power สำหรับสถิติ paired-samples t-test โดยกำหนดการทดสอบแบบสองทาง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 อำนาจการทดสอบ .80 และขนาดอิทธิพลที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า dz = 0.60 ผลการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 24 ราย (Cohen, J., 1988); (Faul, F. et al., 2007) ผู้วิจัยจึงคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 ราย ซึ่งมากกว่าขนาดขั้นต่ำที่คำนวณได้ ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นผู้เลี้ยงไก่สวยงามจริงในพื้นที่อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) มีสมาร์ตโฟนและสามารถใช้งานแอปพลิเคชันพื้นฐานได้ และ 3) ยินดีเข้าร่วมทดลองใช้และประเมินผลระบบ

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. แบบประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันอ้างอิงมาตรฐาน ISO/IEC 25010 ครอบคลุม 8 มิติ ได้แก่ ความเหมาะสมเชิงหน้าที่ ประสิทธิภาพของระบบ ความสามารถในการใช้งาน ความเชื่อถือได้ ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล ความสามารถในการทำงานร่วมกันของระบบ ความสามารถในการบำรุงรักษา และความสามารถในการย้ายหรือปรับใช้ระบบ ใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน (IOC = 0.89) และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Cronbach’s alpha = 0.84)

2. แบบสอบถามการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้พัฒนาตามกรอบแนวคิด TAM ครอบคลุมตัวแปรสำคัญ ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการใช้งาน ใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.89 และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Cronbach’s alpha = 0.83)

3. แบบวัดประสิทธิผลเชิงปฏิบัติของระบบใช้ประเมินประสิทธิผลของแอปพลิเคชัน โดยวัดระยะเวลาในการปฏิบัติงานของผู้ใช้ในภารกิจมาตรฐาน 4 ภารกิจ ทั้งก่อน (Pretest) และหลัง (Posttest) การใช้งานแอปพลิเคชัน

วัดเป็นหน่วยวินาที และวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยสถิติ paired-samples t-test กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 พร้อมรายงานค่าขนาดอิทธิพล Cohen's dz สำหรับข้อมูลแบบจับคู่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังการใช้ระบบ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 ราย ผ่านการปฏิบัติงานตามภารกิจมาตรฐาน 4 ภารกิจ ได้แก่ 1) การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว 2) การบันทึกสุขภาพและวัคซีน 3) การค้นหาและเปิดรายละเอียดข้อมูลไก่รายตัวด้วย QR Code และ 4) การบันทึกต้นทุนและรายได้ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระยะก่อนใช้แอปพลิเคชัน (Pretest) เพื่อวัดระยะเวลาในการปฏิบัติงานตามกระบวนการเดิม จากนั้นผู้วิจัยอบรมการใช้งานแอปพลิเคชันและให้กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้งานระบบบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามแบบอัจฉริยะในสถานการณ์จริงเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความคุ้นเคยและสามารถใช้งานฟังก์ชันหลักได้อย่างต่อเนื่อง หลังครบระยะเวลาทดลองใช้จึงเก็บข้อมูลระยะหลังใช้แอปพลิเคชัน (Posttest) โดยให้ปฏิบัติงานชุดเดียวกันภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมเดียวกัน กำหนดจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดการจับเวลาอย่างชัดเจน และวัดระยะเวลาเป็นวินาที ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ paired-samples t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระยะเวลาในการปฏิบัติงานก่อนและหลังการใช้แอปพลิเคชัน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็นของผู้ใช้ต่อคุณภาพแอปพลิเคชันและการยอมรับเทคโนโลยี โดยใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) และแปลผลตามเกณฑ์ ดังนี้ คะแนนตั้งแต่ 4.51 - 5.00 = มากที่สุด, 3.51 - 4.50 = มาก, 2.51 - 3.50 = ปานกลาง, 1.51 - 2.50 = น้อย และ 1.00 - 1.50 = น้อยที่สุด ตามลำดับ

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สถิติ paired-samples t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระยะเวลาในการปฏิบัติงานก่อน (Pretest) และหลัง (Posttest) การใช้แอปพลิเคชัน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 พร้อมรายงานค่า t, ค่า df และค่าขนาดอิทธิพล (Effect Size) ตามสูตร Cohen's dz เพื่อประเมินขนาดของความแตกต่างเชิงปฏิบัติ

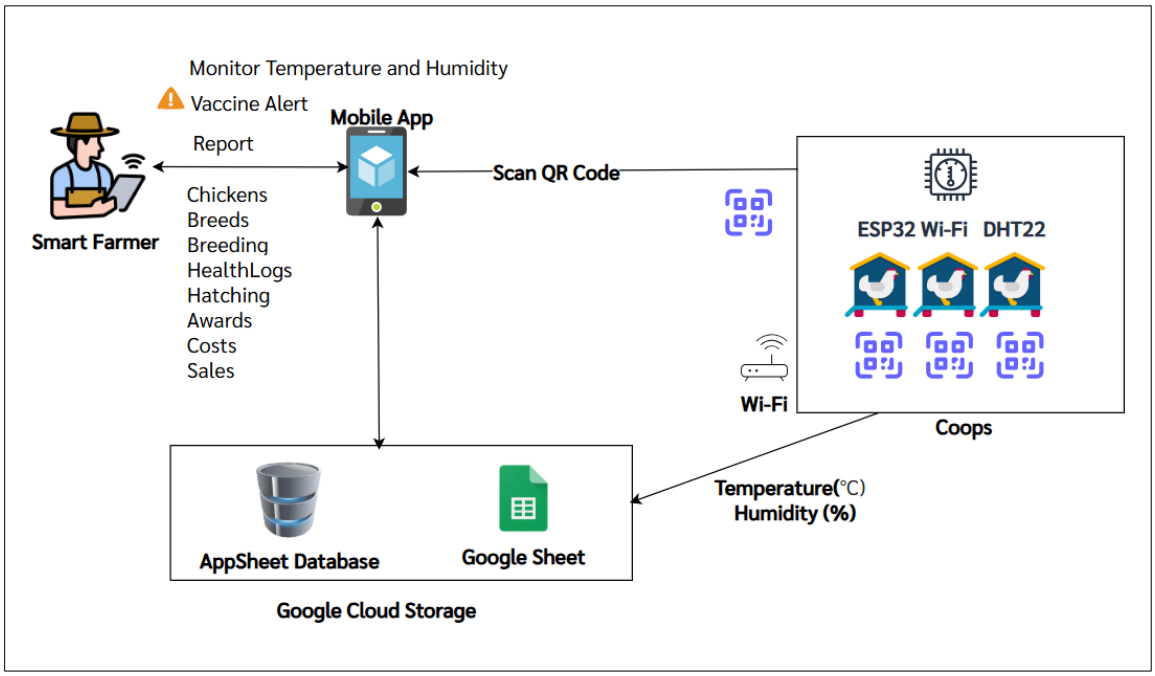
นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมิติคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 กับองค์ประกอบการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบ TAM โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และรายงานค่านัยสำคัญตามผลการวิเคราะห์

การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาระบบ

การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาระบบครั้งนี้ใช้แนวคิด Waterfall Model (Kendall, K. E. & Kendall, J. E., 2011) เป็นกรอบในการพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis) ศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้ใช้ในฟาร์มไก่สวยงาม ผ่านการสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เพาะเลี้ยง และผู้เชี่ยวชาญ กำหนดขอบเขตของระบบ เช่น การลงทะเบียนไก่ การติดตามสุขภาพ การผสมพันธุ์ การจัดการต้นทุน การขาย และ การบันทึกผลการประกวด

2. ขั้นตอนการออกแบบ (Design) ออกแบบระบบตามความต้องการของผู้ใช้และข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการวิเคราะห์ระบบ เช่น การออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ การออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูล ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สถาปัตยกรรมของระบบ

จากภาพที่ 1 สถาปัตยกรรมของระบบ โดยผู้ใช้งาน (Smart Farmer) ใช้งานแอปพลิเคชันเป็นศูนย์กลางในการบันทึกและเรียกดูข้อมูลสำคัญของฟาร์ม เช่น ข้อมูลไก่ สายพันธุ์ การผสมพันธุ์ บันทึกสุขภาพ การฟักไข่ รางวัล ต้นทุน และการขาย พร้อมทั้งรับรายงานและการแจ้งเตือนวัคซีน เพื่อติดตามสุขภาพของไก่ ในด้านการระบุตัวตน แอปพลิเคชันอ่าน QR Code เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลรายตัวของไก่กับกรงไก่ เพื่อให้เรียกดูได้อย่างรวดเร็ว ภายในโรงเรือน (Coops) มีอุปกรณ์ IoT ประกอบด้วย ไมโครคอนโทรลเลอร์ ESP32 เชื่อมต่อกับเซนเซอร์ DHT22 ทำหน้าที่ตรวจวัดอุณหภูมิและความชื้น แล้วส่งข้อมูลผ่านเครือข่าย Wi-Fi โดยข้อมูลถูกบันทึกลง Google AppSheets Database และ Google Sheet จัดเก็บข้อมูลบน Google Cloud Storage เพื่อให้แอปพลิเคชันสามารถดึงข้อมูลมาแสดงผลเพื่อติดตามสภาพแวดล้อม และใช้ประกอบการตัดสินใจในการจัดการการฟักไข่ และสุขภาพไก่ได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ และการสร้างรายงานเชิงวิเคราะห์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของฟาร์มไก่สวยงาม

3. ขั้นตอนการพัฒนาระบบ (Development) ผู้วิจัยพัฒนาแอปพลิเคชันตามแบบที่ได้ออกแบบไว้ โดยใช้ Google AppSheet เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาแอปพลิเคชัน ใช้ AppSheet Database และ Google Sheets สำหรับจัดเก็บข้อมูล และใช้ Google Apps Script สำหรับเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างแอปพลิเคชันกับอุปกรณ์ IoT

แอปพลิเคชันที่พัฒนา ประกอบด้วย ฟังก์ชันหลัก ได้แก่ การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว การจัดการข้อมูลสุขภาพและวัคซีน การค้นหาข้อมูลด้วย QR Code การบันทึกต้นทุนและรายได้ และการแสดงผลข้อมูลเพื่อสนับสนุนการจัดการฟาร์ม

4. ขั้นตอนการทดสอบระบบ (Testing) หลังจากพัฒนาแอปพลิเคชันแล้ว ผู้วิจัยทดสอบการทำงานของระบบก่อนนำไปใช้งานจริง โดยแบ่งการทดสอบออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การทดสอบการทำงานของฟังก์ชันระบบ (Functional Testing) เพื่อตรวจสอบว่าฟังก์ชันต่าง ๆ สามารถทำงานได้ถูกต้องตามที่ออกแบบไว้ 2) การทดสอบระบบโดยรวม (System Testing) เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงของข้อมูล การบันทึก การค้นหา และการแสดงผลข้อมูล เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของระบบก่อนนำไปทดลองใช้จริง จากนั้นประเมินคุณภาพระบบตามกรอบมาตรฐาน ISO/IEC 25010 และประเมินการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ตามแบบจำลอง TAM

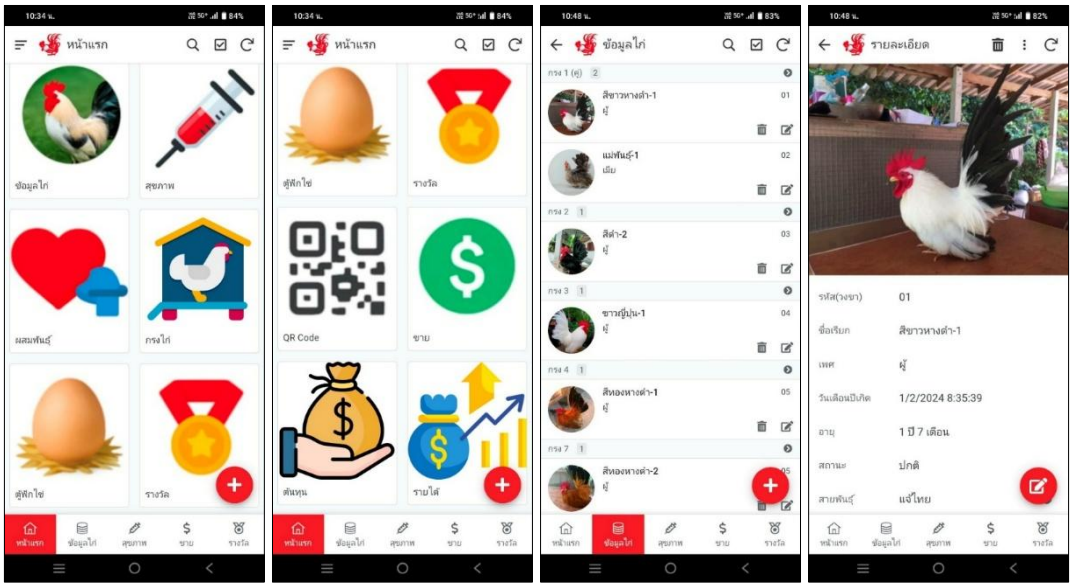
5. ขั้นตอนการนำไปใช้และประเมินผล (Implementation and Evaluation) ผู้วิจัยนำแอปพลิเคชันไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 32 ราย โดยให้กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติงานตามภารกิจที่กำหนด ได้แก่ การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว การบันทึกข้อมูลสุขภาพและวัคซีน การค้นหาข้อมูลไก่ด้วย QR Code และการบันทึกข้อมูลต้นทุนและรายได้ จากนั้นบันทึกเวลาในการปฏิบัติงานก่อนและหลังการใช้แอปพลิเคชัน แล้วเปรียบเทียบความแตกต่างของเวลาในการปฏิบัติงานด้วยสถิติ paired-samples t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เพื่อประเมินประสิทธิผลของแอปพลิเคชันในการลดเวลาและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการฟาร์ม

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะเพื่อสนับสนุนการจัดการเกษตรดิจิทัล สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

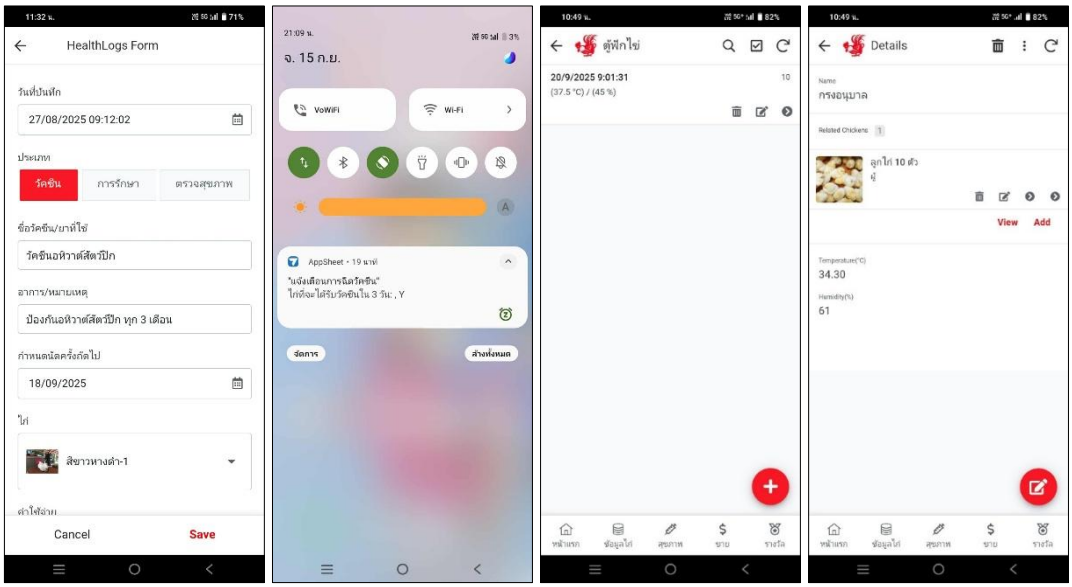
1. ผลการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ พบว่า แอปพลิเคชันได้รับการออกแบบโดยใช้สถาปัตยกรรมแบบแอปพลิเคชันเชื่อมต่อฐานข้อมูล AppSheet Database และ Google Sheets และรองรับการทำงานผ่านอุปกรณ์สมาร์ตโฟน ประกอบด้วย 5 โมดูลหลัก ดังนี้

1.1 โมดูลข้อมูลไก่รายตัว หน้าแรกของแอปพลิเคชันถูกออกแบบในรูปแบบไอคอนขนาดใหญ่และเมนูแบ่งการทำงานออกเป็นหมวดหมู่ชัดเจน ได้แก่ ด้านการผลิต (ข้อมูลไก่ ผสมพันธุ์ กรงไก่ ตู้ฟักไข่) ด้านสุขภาพและการติดตาม (สุขภาพและ QR Code) และด้านการเงิน (ขาย ต้นทุน รายได้) ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถบันทึก ติดตาม และวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ โครงสร้างหน้าจอแบบไอคอนและตารางช่วยเพิ่มความสะดวกในการใช้งานบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ ลดภาระการรับรู้ และสนับสนุนการบริหารจัดการฟาร์ม

ภาพที่ 2 หน้าแรกแอปพลิเคชัน และหน้าจอข้อมูลและรายละเอียดไก่

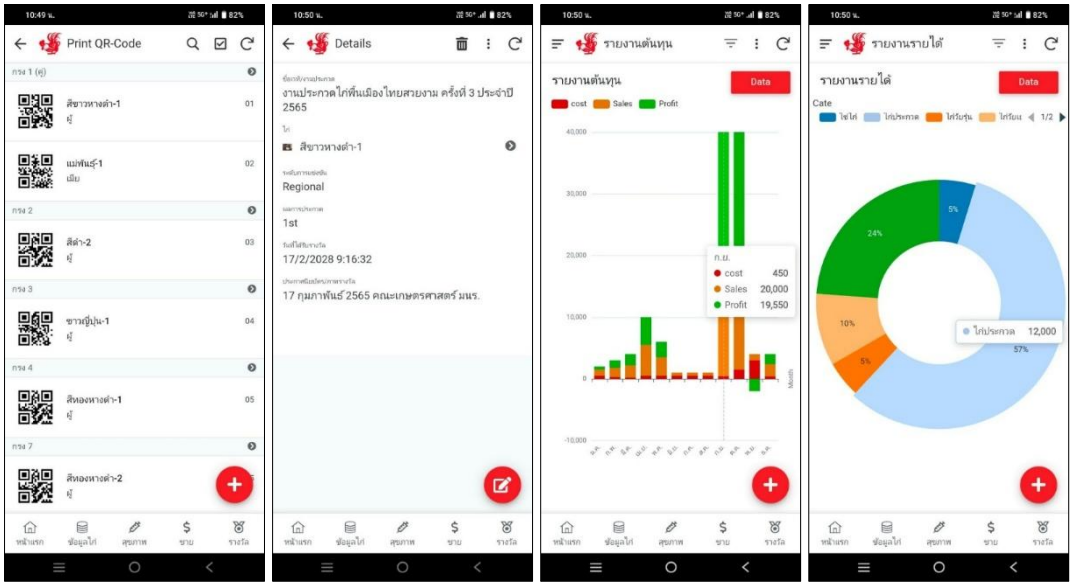
1.2 โมดูลบันทึกสุขภาพและวัคซีน ในส่วนของการจัดการข้อมูลสุขภาพและระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติ โดยหน้าจอแรกเป็นแบบฟอร์ม HealthLogs Form สำหรับบันทึกข้อมูลสุขภาพของไก่รายตัว ซึ่งผู้ใช้งานสามารถระบุวันที่บันทึก ประเภทการรักษาหรือการฉีดวัคซีน รายละเอียดอาการหรือโรคที่พบ รวมถึงกำหนดวันนัดหมายครั้งถัดไป เพื่อให้สามารถติดตามข้อมูลสุขภาพของไก่ได้อย่างเป็นระบบ และมีการแจ้งเตือนอัตโนมัติเมื่อถึงกำหนดการฉีดวัคซีนครั้งต่อไป ดังแสดงภาพที่ 3

ภาพที่ 3 หน้าจอบันทึกสุขภาพวัคซีนและการแจ้งเตือน และหน้าจอกรงอนุบาลและกรงฟักไข่ (IoT)

1.3 โมดูลติดตามการฟักไข่ผ่าน IoT หน้าจอกรงอนุบาลและกรงฟักไข่ แสดงข้อมูลสภาพแวดล้อมแบบเรียลไทม์จากอุปกรณ์ IoT ค่าอุณหภูมิและความชื้นจากเซนเซอร์ DHT22 ที่เชื่อมต่ออยู่กับไมโครคอนโทรลเลอร์ ESP32 ในหน้าจอรายละเอียด (Details) แสดงข้อมูลตู้ฟัก จำนวนลูกไก่ อุณหภูมิและความชื้นปัจจุบันเพื่อตรวจสอบและควบคุมสภาพแวดล้อมอย่างแม่นยำ ดังแสดงภาพที่ 3

1.4 โมดูล QR Code Tracking หน้าจอ QR Code แสดง QR Code ของไก่สวยงามรายตัวเพื่อการระบุตัวตนโดยสามารถใช้แอปพลิเคชันอ่าน QR Code เพื่อเชื่อมโยงกับข้อมูลประวัติ เช่น ชื่อ รหัส เพศ และกรงเลี้ยง สามารถติดตาม ตรวจสอบ และเรียกดูข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ลดความผิดพลาดจากการบันทึกข้อมูลด้วยมือ และสามารถแสดงรายละเอียดรางวัลจากการประกวด โดยเชื่อมโยงกับข้อมูลไก่สวยงามรายตัวอย่างเป็นระบบ ดังแสดงภาพที่ 3

ภาพที่ 4 หน้าจอ QR Code ตรวจสอบข้อมูลไก่สวยงาม และหน้าจอรายงานต้นทุนและรายได้

1.5 โมดูลบันทึกต้นทุน - รายได้ และรายงานผลทางการเงิน หน้าจอรายงานต้นทุนและรายได้ แสดงข้อมูลต้นทุนและรายได้ในรูปแบบกราฟแท่งเชิงเปรียบเทียบรายเดือน โดยจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 ตัวแปรหลัก ได้แก่ ต้นทุน (Cost) ยอดขาย (Sales) และกำไร (Profit) ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายรับ - รายจ่าย และประเมินผลกำไรสุทธิในแต่ละช่วงเวลาได้ ดังแสดงภาพที่ 4

2. ผลการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010

ข้อ	รายการประเมิน	ISO/IEC 25010	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	แอปพลิเคชันสามารถทำงานได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์	Functional	4.79	0.42	มากที่สุด
2	แอปพลิเคชันให้ผลลัพธ์ถูกต้องตรงตามความต้องการ	Functional	4.79	0.45	มากที่สุด
3	แอปพลิเคชันมีความรวดเร็วในการประมวลผล	Performance	4.55	0.47	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	ISO/IEC 25010	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
4	แอปพลิเคชันใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน	Usability	4.80	0.49	มากที่สุด
5	แอปพลิเคชันมีเมนูและหน้าจอที่ชัดเจน เข้าใจง่าย	Usability	4.88	0.57	มากที่สุด
6	แอปพลิเคชันมีความเสถียร ไม่เกิดข้อผิดพลาดบ่อย	Reliability	4.79	0.53	มากที่สุด
7	แอปพลิเคชันมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล	Security	4.70	0.50	มากที่สุด
8	แอปพลิเคชันสามารถใช้งานร่วมกับอุปกรณ์หรือระบบอื่นได้	Compatibility	4.85	0.51	มากที่สุด
9	แอปพลิเคชันสามารถปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติมได้ง่าย	Maintainability	4.70	0.56	มากที่สุด
10	แอปพลิเคชันรองรับการใช้งานหลายอุปกรณ์	Portability	4.85	0.48	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย			**4.77**	**0.50**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันเมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แอปพลิเคชันมีเมนูและหน้าจอที่ชัดเจน เข้าใจง่าย (Usability) ($\bar{x}$ = 4.88, S.D. = 0.57) รองลงมา คือ แอปพลิเคชันสามารถใช้งานร่วมกับอุปกรณ์หรือระบบอื่นได้ (Compatibility) และแอปพลิเคชันรองรับการใช้งานหลายอุปกรณ์หรือแพลตฟอร์ม (Portability) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{x}$ = 4.85, S.D. = 0.51 และ 0.48 ตามลำดับ) ถัดมา คือ แอปพลิเคชันใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน (Usability) ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.49) และด้านการทำงานครบถ้วน ถูกต้อง และมีความเสถียร ได้แก่ Functional และ Reliability ($\bar{x}$ = 4.79) ส่วนด้านความปลอดภัยของข้อมูลและความสามารถในการปรับปรุงพัฒนา (Security และ Maintainability) มีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.70 ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ความรวดเร็วในการประมวลผล (Performance) ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.47) ทั้งนี้ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่าระบบมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูงมากตามกรอบมาตรฐาน ISO/IEC 25010

3. ผลการวิเคราะห์การยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ตามกรอบ TAM

ตารางที่ 2 ผลการประเมินการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ตามกรอบ TAM

ข้อ	รายการประเมิน	องค์ประกอบ TAM	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	แอปพลิเคชันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการฟาร์ม	PU	4.88	0.48	มากที่สุด
2	แอปพลิเคชันช่วยลดเวลาและต้นทุนในการทำงาน	PU	4.70	0.50	มากที่สุด
3	แอปพลิเคชันช่วยให้ตัดสินใจได้แม่นยำขึ้น	PU	4.65	0.52	มากที่สุด
4	การเรียนรู้การใช้งานแอปพลิเคชันทำได้ง่าย	PEOU	4.80	0.49	มากที่สุด
5	การใช้งานแอปพลิเคชันไม่ต้องใช้ความพยายามมาก	PEOU	4.77	0.55	มากที่สุด
6	ข้าพเจ้าตั้งใจจะใช้แอปพลิเคชันนี้ต่อไปในอนาคต	BI	4.80	0.47	มากที่สุด
7	ข้าพเจ้าจะแนะนำแอปพลิเคชันนี้ให้ผู้อื่น	BI	4.87	0.51	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย			**4.78**	**0.50**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบแนวคิด TAM พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = 0.50) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แอปพลิเคชันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการฟาร์ม (PU) ($\bar{X}$ = 4.88, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ ข้าพเจ้าจะแนะนำแอปพลิเคชันนี้ให้ผู้อื่น (BI) ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.51) ขณะที่การเรียนรู้การใช้งานแอปพลิเคชันทำได้ง่าย (PEOU) และความตั้งใจใช้แอปพลิเคชันต่อไปในอนาคต (BI) มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}$ = 4.80) ส่วนการใช้งานแอปพลิเคชันไม่ต้องใช้ความพยายามมาก (PEOU) มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.77) และแอปพลิเคชันช่วยลดเวลาและต้นทุนในการทำงาน (PU) มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.70) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ แอปพลิเคชันช่วยให้ตัดสินใจได้แม่นยำขึ้น (PU) ($\bar{X}$ = 4.65) ทั้งนี้ ผลการประเมินสะท้อนว่าผู้ใช้งานรับรู้ถึงประโยชน์ ความง่ายในการใช้งาน และมีความตั้งใจใช้ระบบในอนาคตอยู่ในระดับสูงตามกรอบแนวคิด TAM

เพื่อสำรวจความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ระหว่างคุณภาพแอปพลิเคชันและการยอมรับเทคโนโลยี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมิติคุณภาพระบบตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 กับองค์ประกอบการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบ TAM โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ผลการวิเคราะห์แสดง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างด้านคุณภาพแอปพลิเคชันตาม ISO/IEC 25010 กับการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบ TAM

ลำดับ	ด้านคุณภาพแอปพลิเคชันตาม ISO/IEC 25010	PU	PEOU	BI
1	Functional Suitability	.68**	.61**	.64**
2	Performance Efficiency	.63**	.59**	.60**
3	Usability	.74**	.78**	.76**
4	Reliability	.66**	.60**	.63**
5	Security	.55**	.51**	.52**
6	Compatibility	.58**	.62**	.57**
7	Maintainability	.57**	.54**	.56**
8	Portability	.60**	.65**	.62**

หมายเหตุ: Pearson's correlation coefficient; **p < .01, n = 32, df = 30, two-tailed test; PU = Perceived Usefulness, PEOU = Perceived Ease of Use, BI = Behavioral Intention.

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพแอปพลิเคชันตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 กับการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบ TAM พบว่า มิติคุณภาพทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการยอมรับเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมิติด้าน Usability มีความสัมพันธ์กับ Behavioral Intention สูงที่สุด (r = .76, p < .01) รองลงมา คือ Functional Suitability (r = .64, p < .01) และ Reliability (r = .63, p < .01) สะท้อนให้เห็นว่า ความง่ายในการใช้งาน ความเหมาะสมของฟังก์ชัน และความน่าเชื่อถือของแอปพลิเคชันเป็นมิติสำคัญที่สัมพันธ์กับความตั้งใจของเกษตรกรในการใช้งานแอปพลิเคชันอย่างต่อเนื่อง

4. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลก่อนและหลังการใช้งานแอปพลิเคชัน

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบเวลาในการปฏิบัติงานก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะด้วยสถิติ paired-samples t-test (n = 32)

ภารกิจ	(M ± S.D.)		ΔM	ร้อยละเวลาที่ลดลง (%)	t	p	dz
	ก่อนใช้	หลังใช้					
บันทึกข้อมูลไก่รายตัว	442.40 ± 120.50	132.10 ± 65.30	310.30	70.14	14.52	<.001	2.56
บันทึกสุขภาพ/วัคซีน	337.60 ± 95.40	210.70 ± 70.10	126.90	37.59	8.21	<.001	1.45
ค้นหาข้อมูลด้วย QR Code	254.20 ± 80.20	50.50 ± 30.60	203.70	80.13	11.34	<.001	2.00
บันทึกต้นทุน/รายได้	672.90 ± 180.30	325.60 ± 120.40	347.30	51.61	13.12	<.001	2.32

หมายเหตุ: หน่วยเป็นวินาทีต่อภารกิจ, paired-samples t-test (two-tailed), n = 32, df = 31, ΔM = เวลาที่ลดลงเฉลี่ย, dz = Cohen's d for paired samples, ร้อยละเวลาที่ลดลง(%) = ((เวลาก่อนใช้ - เวลาหลังใช้)/เวลาก่อนใช้) × 100

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบเวลาในการปฏิบัติงานก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะด้วยสถิติ paired-samples t-test พบว่า เวลาในการปฏิบัติงานหลังใช้ระบบลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกภารกิจ ($p < .001$) โดยการบันทึกต้นทุนและรายได้มีค่าเฉลี่ยลดลงมากที่สุด ($\Delta M = 347.30$ วินาที, $t(31) = 13.12$) รองลงมา คือ การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว ($\Delta M = 310.30$ วินาที, $t(31) = 14.52$) การค้นหาข้อมูลด้วย QR Code ($\Delta M = 203.70$ วินาที, $t(31) = 11.34$) และการบันทึกสุขภาพและวัคซีน ($\Delta M = 126.90$ วินาที, $t(31) = 8.21$) เมื่อพิจารณาร้อยละของเวลาที่ลดลง พบว่า การค้นหาข้อมูลด้วย QR Code ลดลงมากที่สุด ร้อยละ 80.13 รองลงมา คือ การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว ร้อยละ 70.14 การบันทึกต้นทุนและรายได้ ร้อยละ 51.61 และการบันทึกสุขภาพและวัคซีน ร้อยละ 37.59 นอกจากนี้ ขนาดอิทธิพลของการทดลองอยู่ในระดับสูงมาก (Cohen's dz = 1.45 - 2.56) สะท้อนให้เห็นว่าแอปพลิเคชันสามารถช่วยลดระยะเวลาในการจัดการข้อมูลฟาร์ม เพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล และสนับสนุนการบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้ 1) การพัฒนาแอปพลิเคชันตามแนวคิด Waterfall Model สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการออกแบบ การพัฒนา และการประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน โดยผลการประเมินคุณภาพตามกรอบมาตรฐาน ISO/IEC 25010 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแอปพลิเคชันมีความเหมาะสมทั้งด้าน Functional Suitability และ Usability ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้จริงในการบริหารจัดการฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Canlas, R. B. et al. ที่อธิบายว่ามาตรฐาน ISO/IEC 25010 เป็นกรอบสำคัญในการประเมินคุณภาพซอฟต์แวร์ เพื่อให้ระบบสารสนเทศมีความเหมาะสมต่อการใช้งานจริง (Canlas, R. B. et al., 2021) นอกจากนี้ การใช้ Waterfall Model ยังมีความเหมาะสมกับลักษณะงานที่มีขอบเขตการทำงานชัดเจน ทำให้กระบวนการพัฒนาแอปพลิเคชันเป็นไปอย่างมีขั้นตอน ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน และช่วยลดความล่าช้าในการพัฒนา อีกทั้ง

การเลือกใช้เครื่องมือ Google Workspace และ AppSheet ในการพัฒนาแอปพลิเคชันยังช่วยให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว มีความยืดหยุ่น และสามารถใช้งานผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ได้สะดวก ซึ่งเหมาะสมกับบริบทของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ใช้สมาร์ตโฟนเป็นอุปกรณ์หลักในการจัดการข้อมูล จึงสะท้อนให้เห็นว่าแอปพลิเคชันมีศักยภาพในการนำไปใช้จริงในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ด้านความรวดเร็วในการประมวลผลของแอปพลิเคชันมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของสมาร์ตโฟนรุ่นของระบบปฏิบัติการ และความเร็วของสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ ซึ่งยังเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการใช้งานแอปพลิเคชันในบริบทฟาร์มชุมชน 2) นอกจากมิติด้านคุณภาพซอฟต์แวร์แล้ว ในแง่ของพฤติกรรมผู้ใช้งานตามกรอบแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้าน Perceived Usefulness ซึ่งสะท้อนว่าแอปพลิเคชันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการฟาร์ม และด้าน Perceived Ease of Use ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้งานสามารถเรียนรู้และใช้งานแอปพลิเคชันได้ง่าย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Davis, F. D. ที่อธิบายว่าการรับรู้ถึงประโยชน์และความง่ายในการใช้งานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีของผู้ใช้ในระยะยาว (Davis, F. D., 1989) และ 3) ผลการทดสอบประสิทธิผลของแอปพลิเคชันด้วยสถิติ paired-samples t-test พบว่า ภายหลังการนำแอปพลิเคชันไปใช้งาน เวลาในการดำเนินงานในกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การบันทึกข้อมูลไก่รายตัว การบันทึกสุขภาพและวัคซีน การค้นหาข้อมูลด้วย QR Code และการบันทึกต้นทุน - รายได้ ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p < .001$) และมี Effect Size (Cohen’s dz) อยู่ในระดับสูงมาก ผลลัพธ์ดังกล่าวเกิดจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการข้อมูลจากรูปแบบการบันทึกแบบดั้งเดิมที่ใช้สมุด ซึ่งต้องใช้เวลาในการค้นหาและบันทึกข้อมูลหลายขั้นตอน ไปสู่การใช้แอปพลิเคชันที่สามารถเลือกข้อมูลไก่รายตัวหรือสแกน QR Code เพื่อเข้าถึงข้อมูลได้ทันที ส่งผลให้ขั้นตอนการทำงานมีความกระชับ ลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการ และช่วยลดระยะเวลาในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะที่พัฒนาขึ้นยังช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการข้อมูลการผลิต ข้อมูลสุขภาพสัตว์ ตลอดจนต้นทุนและรายได้ของฟาร์มได้อย่างเป็นระบบ ช่วยสนับสนุนข้อมูลและกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Data-driven Management ในธุรกิจเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจของผู้ประกอบการฟาร์มไก่สวยงาม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของรัตนากร แสนทำพล และคณะ ที่พบว่า แอปพลิเคชันสามารถช่วยให้เกษตรกรจัดการฟาร์มได้อย่างเป็นระบบและสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็น Smart Farmer (รัตนากร แสนทำพล และคณะ, 2567) ทั้งนี้ ความสอดคล้องดังกล่าวเกิดจากการที่ทั้งสองงานต่างมุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อลดข้อจำกัดของการจัดการฟาร์มแบบเดิม และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของเกษตรกร อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยเดิมที่มุ่งเน้นระบบเช็กลิสต์ ระบบจัดการข้อมูล และระบบตรวจวัดสภาพแวดล้อมแบบแยกส่วน ในงานวิจัยเรื่องการพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะได้ยกระดับสู่ระบบบริหารจัดการฟาร์มเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงข้อมูลรายตัวของไก่สวยงาม ข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลต้นทุน - รายได้ การตรวจสอบย้อนกลับด้วย QR Code และข้อมูลสภาพแวดล้อมจากอุปกรณ์ IoT ไว้ในแอปพลิเคชันเดียว จึงช่วยสนับสนุนการตัดสินใจของเกษตรกรได้อย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทการเลี้ยงไก่สวยงามระดับชุมชน เป็นเครื่องมือสนับสนุนในการยกระดับการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจมูลค่าสูง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการฟาร์มบนฐานข้อมูล

ได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ในหมุดหมายที่ 1 ที่มุ่งให้ประเทศไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยงานวิจัยนี้ได้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการจัดการไก่สวยงาม ซึ่งเป็นทรัพยากรท้องถิ่นที่มีมูลค่าเฉพาะตัว ให้สามารถจัดการข้อมูลตรวจสอบย้อนกลับ และเพิ่มศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้นำเสนอ Smart Ornamental Chicken Farm Digital Management Model (SOF-DM Model) ซึ่งแตกต่างจากโมเดล Smart Farming ทั่วไปที่มักเน้นการตรวจวัดสภาพแวดล้อมหรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเชิงปริมาณเป็นหลัก โดยเสนอแนวคิดการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับการจัดการเกษตรระดับชุมชนในลักษณะโครงสร้างเชิงระบบ ประกอบด้วย ฐานเทคโนโลยีดิจิทัล ได้แก่ ฐานข้อมูล ระบบคลาวด์ และการเชื่อมต่อเครือข่ายและอุปกรณ์ IoT ซึ่งทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบบ จากนั้นเชื่อมโยงกับกระบวนการจัดการฟาร์มอัจฉริยะที่ครอบคลุมการจัดการข้อมูลรายตัว สุขภาพ การผสมพันธุ์ และการวิเคราะห์ต้นทุน - รายได้ พร้อมทั้งมีการประเมินคุณภาพระบบตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 เพื่อยืนยันความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือของระบบ กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงคุณค่า ได้แก่ ลดเวลาและขั้นตอนการดำเนินงาน เพิ่มความแม่นยำของข้อมูล และสนับสนุนการตัดสินใจเชิงข้อมูล ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบเกษตรดิจิทัลและยกระดับการบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามขนาดเล็กถึงขนาดกลางแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบเกษตรอัจฉริยะได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังแสดงภาพที่ 5

ภาพที่ 5 Smart Ornamental Chicken Farm Digital Management Model (SOF-DM Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชันบริหารจัดการฟาร์มไก่สวยงามอัจฉริยะ สามารถบูรณาการข้อมูลสำคัญของฟาร์มไว้ในแพลตฟอร์มเดียว ได้แก่ ข้อมูลไก่รายตัว ข้อมูลสุขภาพและวัคซีน การตรวจสอบย้อนกลับด้วย QR Code ข้อมูลต้นทุน - รายได้ และข้อมูลสภาพแวดล้อมจาก IoT ทำให้เกษตรกรสามารถจัดการข้อมูลฟาร์มได้เป็นระบบ เข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ลดขั้นตอนการทำงาน และลดข้อจำกัดของการบันทึกข้อมูลแบบเดิมที่กระจัดกระจายหรือสูญหายได้ง่าย การบูรณาการระบบบันทึกข้อมูลฟาร์มเข้ากับ QR Code และ IoT สามารถช่วยแก้ปัญหาของการจัดการฟาร์มไก่สวยงามระดับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดย QR Code ช่วยให้การค้นหาและตรวจสอบข้อมูลไก่รายตัวทำได้รวดเร็ว ขณะที่ IoT ช่วยติดตามข้อมูลสภาพแวดล้อม เช่น อุณหภูมิและความชื้น ส่งผลให้ข้อมูลรายตัว สุขภาพ ต้นทุน - รายได้ และสภาพแวดล้อมของฟาร์มเชื่อมโยงกันในฐานข้อมูลเดียว ผลการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันและการยอมรับเทคโนโลยี พบว่า ระบบมีความเหมาะสม ใช้งานง่าย และสอดคล้องกับบริบทของเกษตรกรระดับฟาร์มชุมชน อีกทั้งผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังใช้ระบบ พบว่า เวลาในการ ปฏิบัติงานลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกภารกิจ แสดงให้เห็นว่าแอปพลิเคชันสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการฟาร์ม ลดขั้นตอนการทำงาน และสนับสนุนการตัดสินใจบนฐานข้อมูลได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพระบบตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 กับการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบ TAM พบว่า มิติคุณภาพระบบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการยอมรับเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านความง่ายในการใช้งานที่สัมพันธ์กับความตั้งใจใช้งานต่อเนื่อง สะท้อนว่า การออกแบบระบบให้ใช้งานง่ายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับแอปพลิเคชันของเกษตรกร อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมี จำนวน 32 ราย และใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่สวยงามในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงอาจมีข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิงผลการวิจัยไปยังเกษตรกรในพื้นที่อื่นหรือฟาร์มที่มีรูปแบบการจัดการแตกต่างกัน นอกจากนี้ ระยะเวลาทดลองใช้ระบบ 4 สัปดาห์อาจสะท้อนผลลัพธ์ของการใช้งานในระยะเริ่มต้นมากกว่าผลลัพธ์ระยะยาว ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังพื้นที่หรือภูมิภาคอื่น เพิ่มระยะเวลาการทดลองใช้ระบบ และเปรียบเทียบผลการใช้งานระหว่างฟาร์มที่มีขนาดหรือรูปแบบการจัดการแตกต่างกัน สำหรับการพัฒนาต่อยอดควรกำหนดลำดับความสำคัญของการวิจัยในอนาคตเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ควรปรับปรุงประสิทธิภาพการประมวลผลของแอปพลิเคชัน เนื่องจากผลการประเมินคุณภาพระบบ พบว่า ด้านความรวดเร็วในการประมวลผลมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ โดยควรลดภาระการโหลดข้อมูล เพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมต่อฐานข้อมูล และออกแบบระบบให้รองรับสมาร์ตโฟน รุ่นของระบบปฏิบัติการ และสภาพแวดล้อมเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่แตกต่างกัน ควบคู่กับการพัฒนาระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติ เช่น การแจ้งเตือนกำหนดวัคซีน การติดตามสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและความชื้น และความผิดปกติของต้นทุนหรือรายได้ ระยะที่สอง ควรพัฒนาแดชบอร์ดวิเคราะห์ข้อมูลฟาร์ม เพื่อสรุปต้นทุน รายได้ กำไร จุดคุ้มทุน และแนวโน้มการผลิต และ ระยะที่สาม ควรประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการพยากรณ์ต้นทุน แนวโน้มรายได้ ความเสี่ยงด้านสุขภาพ และการวิเคราะห์ภาพถ่ายไก่สวยงามเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยยกระดับระบบจากแอปพลิเคชันบันทึกข้อมูลไปสู่ระบบสนับสนุนการตัดสินใจอัจฉริยะสำหรับฟาร์มไก่สวยงามในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมปศุสัตว์. (2566). แผนปฏิบัติการพัฒนาไก่พื้นเมือง. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2569 จาก https://planning.dld.go.th/images/ File/species-specific-strategic/strategic-02.pdf

_____. (2568). ข้อมูลจำนวนปศุสัตว์ในประเทศไทย ปี 2568. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2569 จาก https://ict.dld.go.th/index.php/th/service/report/book/report-book-2568

เตชิตา สุทธิรักษ์ และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารต้นทุนและห่วงโซ่อุปทานธุรกิจไก่แจ้สวยงามบ้านวังนาค. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 43(2), 288-298.

ธญนนทภร สุภาจันทร์ และคณะ. (2567). การพัฒนาระบบจัดการฟาร์มเลี้ยงไก่อัจฉริยะด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่งและ ข้อมูลสารสนเทศ. วารสารเกษตรนเรศวร, 21(1), e0210107-e0210107.

ปฐมพงษ์ หอมศรี และสุริยันต์ ศรีมาตย์. (2566). เพิ่มผลกำไรบริหารจัดการฟาร์มไก่อัจฉริยะ ด้วยอินเตอร์เน็ตออฟติงส์ผ่านเว็บแอพพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน กรณีศึกษาโรงเลี้ยงไก่แห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา. Wittayasara: Integration Apply Engineering and Industrial Technology, 16(1), 30-41.

รวิศ คำหาญพล และคณะ. (2568). การออกแบบและพัฒนาเครื่องฟักไข่อัตโนมัติสำหรับสายพันธุ์ไก่แจ้บ้านวังนาค พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาคใต้ของประเทศไทย. Journal of Science and Technology Mahasarakham University, 44(1), 75-82.

รัตนากร แสนทำพล และคณะ. (2567). การพัฒนาเทคโนโลยีแอปพลิเคชันเช็กลิสต์ สำหรับการจัดการฟาร์มแพะนมของกลุ่มวิสาหกิจผู้เลี้ยงแพะแกะ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 4(1), 74-85.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง หน้า 1 (1 พฤศจิกายน 2565).

Abiri, R. et al. (2023). Application of digital technologies for ensuring agricultural productivity. Heliyon, 9(12), e22601. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e22601.

Canlas, R. B. et al. (2021). An ISO/IEC 25010 Based Software Quality Assessment of a Faculty Research Productivity Monitoring and Prediction System. In 2021 The 9th International Conference on Information Technology: IoT and. New York: Association for Computing Machinery.

Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences. (2nd ed.). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. MIS Quarterly, 13(3), 319-340. https://doi.org/10.2307/249008.

Faul, F. et al. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. Behavior Research Methods, 39(2), 175-191. https://doi.org/10.3758/BF03193146.

Kendall, K. E. & Kendall, J. E. (2011). Systems analysis and design. (8th ed.). Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.

Sargani, G. R. et al. (2025). Is digital transformation the key to agricultural strength? A novel approach to productivity and supply chain resilience. Smart Agricultural Technology, 10, 100838. https://doi.org/10.1016/j.atech.2025.100838.

Srivetbodee, S. & Igel, B. (2021). Digital technology adoption in agriculture: Success factors, obstacles and impact on corporate social responsibility performance in Thailand's smart farming projects. Thammasat Review, 24(2), 149-170.

บทความวิจัย

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย*

CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF THE MODELS FOR MEASURING FACTOR AFFECTING REPEAT TOURISM OF TOURISTS IN THE NAWATWITHI COMMUNITY IN SOUTHERN THAILAND

นธี เหมมันต์[1*], วิวัฒน์ จันทร์กิ่งทอง[1], เจตน์สฤษฎ์ สังขพันธ์[2]

Natee Hemmant[1*], Wiwat Jankingthong[1], Jetsarit Sangkhaphan[2]

[1]คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

[1]Hatyai Business School, Hatyai University, Songkhla, Thailand

[2]คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

[2]Faculty of Political Science, Hatyai University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: natee_h@hu.ac.th

*Tel: 081-609-8336

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อ การท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จำนวน 500 คน ประชากร คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนนวัตวิถี สุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นและเลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลาก ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ 0.928 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า โมเดลการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทยสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีค่าดัชนีความกลมกลืน ค่าสถิติดัชนีความสอดคล้องของตัวแบบที่ได้ คือ χ^2 (128, N = 500) = 241.05, p = .13, χ^2/df = 1.88, CFI = .99 TLI = .98, RMSEA = .04 และ SRMR = 0.05 ตัวบ่งชี้จากแบบจำลองของตัวแปรแฝง การท่องเที่ยวซ้ำมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.70 ตัวแปรแฝงความสุขของนักท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.71 ตัวแปรแฝงคุณค่าที่ได้รับมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.74 ตัวแปรแฝงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.92 ตัวแปรแฝงความรับผิดชอบต่อสังคมมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.81 ตัวแปรแฝงการรับรู้เทคโนโลยีมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.87 และตัวแปรแฝงประสบการณ์การท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.81 ทุกตัวบ่งชี้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

* Received 29 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 22 May 2026

(λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ผลแสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้ ผลการศึกษาแสดงว่าทั้ง 7 องค์ประกอบสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จของชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทยได้

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, การท่องเที่ยวซ้ำ, ชุมชนนวัตวิถี, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ความตั้งใจ

Abstract

This research aimed to conduct a confirmatory factor analysis of the measurement model of factors influencing tourists' revisit intention to innovative community-based tourism destinations in Southern Thailand. A quantitative research approach was employed, and data were collected through questionnaires from 500 tourists visiting innovative tourism communities. The population consisted of tourists traveling to innovative community-based tourism destinations. Probability sampling was applied, and the samples were selected using a lottery sampling technique. The reliability coefficient of the questionnaire was 0.928. Data were analyzed using confirmatory factor analysis (CFA). The findings revealed that the measurement model of factors influencing tourists' revisit intention to innovative community-based tourism destinations in Southern Thailand was consistent with the empirical data. The goodness-of-fit indices indicated an acceptable model fit: χ^2 (128, N = 500) = 241.05, p = .13, χ^2/df = 1.88, CFI = .99, TLI = .98, RMSEA = .04, and SRMR = .05. The indicators of the latent variable Revisit Intention showed a standardized factor loading of 0.70. The latent variable Tourist Happiness had a standardized factor loading of 0.71. The latent variable Perceived Value showed a standardized factor loading of 0.74. The latent variable Customer Relationship Management demonstrated a standardized factor loading of 0.92. The latent variable Corporate Social Responsibility had a standardized factor loading of 0.81. The latent variable Technology Perception exhibited a standardized factor loading of 0.87, while the latent variable Tourism Experience had a standardized factor loading of 0.81. All indicators were statistically significant at the .01 level, and all standardized factor loadings (λ) were greater than 0.50, indicating that the observed variables were able to effectively measure the latent variables.The results suggest that all seven components can be utilized as indicators for measuring the success of innovative community-based tourism destinations in Southern Thailand.

Keywords: Confirmatory Factor Analysis, Repeated Tourism, Nawatwithi Community, Community-Bases Tourism, Intention

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งการท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวทำให้ประเทศมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยการอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศและในชุมชนนวัตวิถีของประเทศไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด จึงถือได้ว่าเป็นผลประโยชน์ที่ชุมชนนวัตวิถีในประเทศและในภาคใต้จะได้รับจากการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถียังเป็นการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการบริการของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีที่เหมาะสมและมีความยั่งยืนจำเป็นต้องคำนึงถึงความตั้งใจเชิงพฤติกรรม เพราะความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อจุดหมายปลายทางจะแสดงออกด้วยการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ (Kock, F. et al., 2016) และแนะนำบอกต่อไปยังบุคคลที่รู้จัก (Whang, H. et al., 2016) ซึ่งในยุคปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีและระบบดิจิทัลได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการค้นหาสถานที่ท่องเที่ยว ค้นหารีวิวสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ก่อนเดินทางท่องเที่ยว เนื่องจากเทคโนโลยีในปัจจุบันสามารถย่อโลกให้ทุกคนได้มาเล่าเรื่องราวผ่านสื่อออนไลน์ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อีกทั้งการท่องเที่ยวนั้นยังส่งผลอย่างมากต่อรายได้ของประเทศ ส่งเสริมความอยู่ดีกินดีของประชาชน สร้างงานให้กับคนในชุมชน สร้างรายได้ให้ชุมชน การท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีก็เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยวยังชุมชนนวัตวิถีในภาคใต้ของประเทศไทย โดยแนวทางของรัฐบาลมีความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ สร้างโอกาสในอาชีพและการจ้างงานโดยการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนนวัตวิถีโดยเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละจังหวัดควบคู่ไปกับการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้า ทางการเกษตรและส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ ซึ่งที่มาจากการท่องเที่ยวโดยใช้เสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ เป็นชุมชนท่องเที่ยวนวัตวิถีด้วยการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตสินค้าหรือบริการที่มีเสน่ห์ดึงดูดและมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนและใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชนนวัตวิถี ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชน ทุกคนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง ซึ่งปัจจัยจูงใจภายนอก (Pull Motivation) และปัจจัยจูงใจภายใน (Push Motivation) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในชุมชนท่องเที่ยว และส่งเสริมความภักดีของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ บทบาทการเป็นตัวแปรส่งผ่านของประสบการณ์นักท่องเที่ยวยังสะท้อนให้เห็นว่า ประสบการณ์เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเปลี่ยนแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวไปสู่ผลลัพธ์หลังการท่องเที่ยวที่มีความหมาย เช่น ความภักดี การบอกต่อเชิงบวก และพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Jalali, A. et al., 2026)

จากการศึกษาข้อมูลองค์ประกอบต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวและการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบเชิงยืนยันในบริบทการท่องเที่ยวชุมชนที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้นเช่นในงานของ ธนากรทั่งเรือง และเฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนนวัตวิถีประสบความสำเร็จ รวมถึงการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวอีกครั้งจะส่งผลให้เกิดรายได้ แก่สถานที่ท่องเที่ยวมากกว่าถึง 10 เท่า เมื่อเทียบกับการที่ต้องไปหานักท่องเที่ยวรายใหม่ ๆ และนักท่องเที่ยวยินดีแนะนำโดยการเผยแพร่บอกต่อคำพูด

ในเชิงบวก ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวรายใหม่มาท่องเที่ยวในชุมชนวัตวิถีภาคใต้ (ธนากร ทั่งเรือง และเฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว, 2568) อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของชุมชนวัตวิถีในประเทศไทย โดยเฉพาะชุมชนวัตวิถีในภาคใต้ที่ผ่านมายังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์และไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาสินค้าหรือบริการด้านการท่องเที่ยว การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น การส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยวนวัตวิถี การประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์ (เกษียร วรศิริ และอุษณีษ์ เสวกวัชรี, 2562); (จอมขวัญ สุวรรณรักษ์ และคณะ, 2564) หากมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้กับชุมชนนวัตวิถีที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายก็ช่วยสร้างการรับรู้ภูมิปัญญาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อชุมชนที่ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูอาหารท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน และจะส่งผลต่อการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว (Choe, J. Y. J. & Kim, S. S., 2019) ซึ่งชุมชนนวัตวิถีในภาคใต้ก็เกิดปัญหาเช่นเดียวกัน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561) ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของชุมชนนวัตวิถีส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว ปัจจัยด้านความสุขของนักท่องเที่ยวและความรับผิดชอบต่อสังคมช่วยสร้างประสบการณ์เชิงบวก ความเชื่อมั่นและความผูกพันต่อชุมชน การศึกษาปัจจัยดังกล่าวจึงช่วยอธิบายแนวทางพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวซ้ำและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ หากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการได้ทดลองทำอาหารหรือสินค้าเพิ่มมากขึ้นรวมถึงพึงพอใจกับประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวยังเป็นปัจจัยในการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำและจะส่งผลให้มีการแนะนำและบอกต่อ (Choe, J. Y. J. & Kim, S. S., 2018)

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทยและเมื่อทดสอบใช้กับนักท่องเที่ยวมีความสอดคล้องเชิงสาเหตุเป็นอย่างไร ผลที่ได้จากการศึกษาจะก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนนวัตวิถีนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีที่เหมาะสมอีกทั้งยังส่งผลต่อการสร้างรายได้ให้กับชุมชนนวัตวิถีให้เกิดความยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561) หลังสถานการณ์ COVID-19 ชุมชนนวัตวิถีของประเทศไทยมีการปรับตัวอย่างมากทั้งด้านการบริหารจัดการ การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อรองรับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย สุขอนามัย ประสบการณ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าเพิ่มมากขึ้น โดยการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community-based Tourism: CBT) ได้กลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสามารถกระจายรายได้สู่ชุมชน สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานราก และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (Yodsurang, P. et al., 2024) ทั้งนี้ ประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและเมืองรองเพื่อกระจายรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยชุมชนนวัตวิถีมีการปรับตัวผ่านการใช้เทคโนโลยีและการตลาดออนไลน์มากขึ้น ขณะเดียวกันแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community-based Tourism) ระดับโลกในช่วงปี 2022 - 2025 มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง และได้รับการสนับสนุนจาก World Tourism Organization หรือ UN Tourism สะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงชุมชนกำลังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระดับสากล (World Tourism Organization, 2025)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์โดยองค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซ้ำและปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำ ศึกษาจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม จำนวน 8 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ภูมิลำเนาปัจจุบัน การเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีแห่งนี้ใน 1 ปี และท่านเข้ามาท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีจังหวัดใดในภาคใต้

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยการประมาณค่าจากตัวแปรสังเกตได้โดยตัวแปรสังเกตได้ในงานวิจัยนี้มี จำนวน 20 ตัวแปร เมื่อเลือกใช้อัตราส่วน 20:1 (Kline, R. B., 2015)

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย โดยไม่ทราบจำนวนประชากร การวิเคราะห์ CFA ควรจำนวนตัวอย่างอย่างน้อย 5 - 10 ตัวอย่างต่อตัวแปรสังเกตหนึ่งตัว (Hari, J. F. et al., 2010) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 500 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) และเลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ จับฉลากกำหนดเกณฑ์กลุ่มตัวอย่างต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีด้วยการสุ่มตัวอย่าง แบบบังเอิญ

4. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นไปดำเนินการ ดังนี้ การทดสอบค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.70 - 1.00 และในข้อที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขข้อความให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงในจังหวัดที่ไม่ได้ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient: α) เท่ากับ 0.928

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ประชากรแบบไม่ทราบจำนวน โดยกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มโดยอาศัยความน่าจะเป็น และเลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยทำการจับฉลากชื่อจังหวัดจากแต่ละกลุ่มพื้นที่ร้อยละ 50 จากนั้นกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากทั้งหมด 8 จังหวัดที่ได้อย่างเป็นสัดส่วนเพื่อให้ได้ จำนวน 500 ชุด โดยวิธีการเก็บแบบสอบถามแบบบังเอิญ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ไปทำการทดสอบและการตรวจสอบคุณสมบัติการวัดด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรม Mplus โดยค่า CR (Composite Reliability) มากกว่า 0.70 ยืนยันความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ขององค์ประกอบและค่า AVE (Average Variance Extracted) มากกว่า 0.50 ยืนยันว่าองค์ประกอบอธิบายความแปรปรวนได้มากกว่าความคลาดเคลื่อน (Convergent Validity)

7. สรุปผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน แสดงให้เห็นว่า โมเดลการวัดโมเดลการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 20 ตัวบ่งชี้ ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม มีความสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติดัชนีความสอดคล้องของตัวแบบที่ได้ คือ χ^2 (128, N = 500) = 241.05, p = .13, = 1.88, CFI = .99 TLI = .98, RMSEA = .04 และ SRMR = 0.05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ขั้นต่ำของ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำจากแบบจำลอง 20 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานระหว่าง 0.60 - .094 มีความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้ (t-value of factor loading) พบว่า ตัวบ่งชี้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ($p<0.01$) และมีค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่าแสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) และค่าสถิติของตัวแปรสังเกตได้ ในตัวแบบการวัด

ชื่อย่อ	ชื่อตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ)	SE	t-stats	R^2
RI	**การท่องเที่ยวซ้ำ**				
RI1	การกลับมาท่องเที่ยวในภายหลัง	.60	.03	17.88**	.36
RI2	การแนะนำบอกต่อในทางบวก	.80	.03	27.87**	.64
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.70			
HT	**ความสุขของนักท่องเที่ยว**				
HT1	อารมณ์และความรู้สึก	.60	.03	22.94**	.36
HT2	ทัศนคติเชิงบวก	.69	.02	32.50**	.47
HT3	กิจกรรมแห่งความสุข	.84	.01	35.28**	.71
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.71			
PQ	**คุณค่าที่ได้รับ**				
PQ1	คุณภาพ	.83	.01	71.95**	.69
PQ2	ประโยชน์ที่ได้รับ	.68	.02	30.80**	.46
PQ3	ค่าใช้จ่าย	.71	.02	35.28**	.50
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.74			
CT	**การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว**				
CT1	การสร้างความน่าเชื่อถือของคุณภาพ	.88	.01	113.84**	.78
CT2	การต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยว	.94	.00	230.01**	.88
CT3	การให้ข้อมูล	.94	.00	241.34**	.88
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.92			
CSR	**ความรับผิดชอบต่อสังคม**				
CSR1	กฎหมายและจริยธรรม	.77	.02	48.53**	.59

หมายเหตุ ** หมายถึง ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

ตารางที่ 1 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) และค่าสถิติของตัวแปรสังเกตได้ ในตัวแบบการวัด (ต่อ)

ชื่อย่อ	ชื่อตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ)	SE	t-stats	R^2
CSR2	สิ่งแวดล้อม	.84	.01	79.09**	.71
CSR3	ผู้มีส่วนได้เสีย	.83	.01	74.57**	.70
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.81			
TA	**การรับรู้เทคโนโลยี**				
TA1	การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	.87	.02	44.42**	.77
TA2	การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	.87	.02	51.81**	.76
TA3	การโต้ตอบข้อมูลข่าวสาร	.91	.02	51.01**	.82
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.88			
ET	**ประสบการณ์การท่องเที่ยว**				
ET1	ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส	.83	.02	35.60**	.69
ET2	ประสบการณ์ทางปัญญา	.77	.02	32.27**	.59
ET3	อัตลักษณ์ชุมชน	.82	.03	27.69**	.68
	ค่าเฉลี่ยน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	.81			
Model Fit Index (MFI)					
χ^2 (128, N = 500) = 241.05, p = .13 χ^2/df = 1.88, CFI = .99 TLI = .98, RMSEA = .04 และ SRMR = .05					

หมายเหตุ ** หมายถึง ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

จากตารางเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) ของตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) ในแต่ละตัวแปรแฝง พบว่า

1. ตัวแปรแฝงการท่องเที่ยวซ้ำ มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 2 องค์ประกอบ คือ การกลับมาท่องเที่ยวในภายหลัง และการแนะนำบอกต่อในทางบวก ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .60 -.80 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 36 - 64 (R^2 อยู่ในช่วง .36 - .64)

2. ตัวแปรแฝงความสุขของนักท่องเที่ยว มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ อารมณ์และความรู้สึก ทัศนคติเชิงบวก และกิจกรรมแห่งความสุข ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .60 - .84 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 36 - 71 (R^2 อยู่ในช่วง .36 - .71)

3. ตัวแปรแฝงคุณค่าที่ได้รับ มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ คุณภาพ ประโยชน์ที่ได้รับ และค่าใช้จ่าย ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .68 - .83 ที่ระดับนัยสำคัญ ทางสถิติ .01

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 46 - 69 (R^2 อยู่ในช่วง .46 - .69)

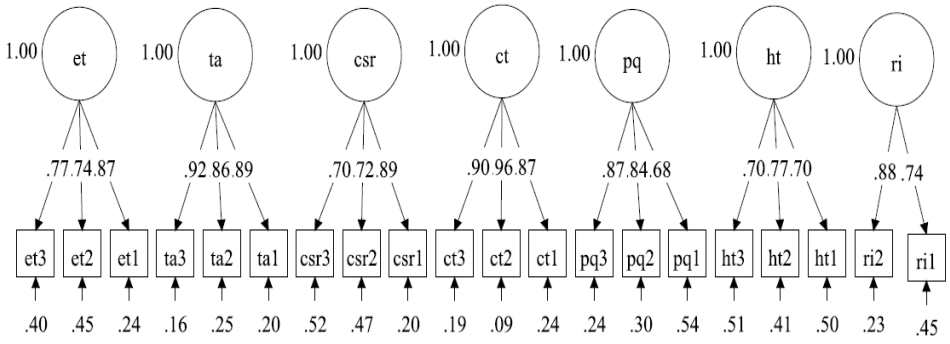
4. ตัวแปรแฝงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ การสร้างความน่าเชื่อถือของคุณภาพ การต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยว และการให้ข้อมูล ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .88 - .94 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 59 - 88 (R^2 อยู่ในช่วง .59 - .88)

5. ตัวแปรแฝงความรับผิดชอบต่อสังคม มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ กฎหมายและจริยธรรม สิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้เสีย ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .77 - .84 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 59 - 71 (R^2 อยู่ในช่วง .59 - .71)

6. ตัวแปรแฝงการรับรู้เทคโนโลยี มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการโต้ตอบข้อมูลข่าวสาร ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .87 - .91 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 76 - 82 (R^2 อยู่ในช่วง .76 - .82)

7. ตัวแปรแฝงประสบการณ์การท่องเที่ยว มีตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้) 3 องค์ประกอบ คือ ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ประสบการณ์ทางปัญญา และอัตลักษณ์ชุมชน ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) อยู่ในช่วงระหว่าง .77 - .83 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้และสามารถอธิบายตัวแปรแฝงได้ร้อยละ 59 - 69 (R^2 อยู่ในช่วง .59 - .69)

สามารถแสดงตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทยตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า ค่าสถิติจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า องค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติและโมเดลการวัดมีความกลมกลืนกับข้อมูล เชิงประจักษ์ที่เป็นไปตามเกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน

องค์ประกอบ 7 องค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยเรียงลำดับความสำคัญเพื่อการนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย มีดังนี้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด รองลงมา คือ การรับรู้เทคโนโลยี ความรับผิดชอบต่อสังคม ประสบการณ์การท่องเที่ยว คุณค่าที่ได้รับ ความสุขของนักท่องเที่ยว ตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ที่จะมาท่องเที่ยวซ้ำ คือ การต้อนรับและดูแลจากชุมชนรวมไปถึงการให้ข้อมูลที่ดีและน่าเชื่อถือ จึงเกิดความต้องการที่จะกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ ซึ่งหากพิจารณาโดยรวม พบว่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนที่แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมในอนาคตของนักท่องเที่ยวอาจจะแสดงออกหลังจากได้อิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gopalsamy, S. & Gokulapadmanaban, S. ที่พบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีถือเป็นข้อได้เปรียบในการรักษานักท่องเที่ยวและยังทำให้เกิดความภักดีต่อชุมชนท่องเที่ยว (Gopalsamy, S. & Gokulapadmanaban, S., 2021) การวิจัยครั้งนี้อาจเกิดปัญหา Self-selection Bias เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาจเป็นนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์เชิงบวกต่อชุมชนนวัตวิถี นอกจากนี้ การศึกษาเก็บข้อมูลเฉพาะชุมชนนวัตวิถีในภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งมีบริบทเฉพาะด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ดังนั้น ผลการวิจัยอาจไม่สามารถอ้างอิงหรือสรุปผลไปยังชุมชนท่องเที่ยวในภูมิภาคอื่นได้อย่างครอบคลุม ซึ่งปัจจัยด้านการสร้างความสัมพันธ์มีความสำคัญสูง เนื่องจากอัตลักษณ์ของชุมชนนวัตวิถีภาคใต้เน้นความเป็นกันเอง การมีส่วนร่วม และวิถีชีวิตท้องถิ่นที่สร้างความผูกพันกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจึงเกิดความประทับใจ ความไว้วางใจ และความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำจากประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบ ที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว คือ ความสุขของนักท่องเที่ยวส่งผลทางตรงต่อการท่องเที่ยวซ้ำโดยสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมและความตั้งใจของนักท่องเที่ยวที่กล่าวว่าการกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว เป็นการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่ถูกควบคุมอยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งให้นักท่องเที่ยวสนใจและประทับใจในสินค้าหรือบริการให้มากที่สุดและยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Huang, Z. et al. ที่พบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน คือ ความสุขของนักท่องเที่ยวที่ได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนานและตื่นตาตื่นใจทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีถึงแม้จุดหมายปลายทางจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ก็ตามก็จะเดินทางไปท่องเที่ยวซ้ำ ซึ่งจากการศึกษา

ผลการวิจัยหรือข้อค้นพบก่อนหน้านี้แนวคิดและทฤษฎีนี้จะมีพื้นฐานมาจากการศึกษาในส่วนการท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่แตกต่างกันไป แต่ผลการศึกษาในครั้งนี้ค้น พบว่า ความสุขของนักท่องเที่ยวที่เกิดจากกิจกรรมแห่งความสุข ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนนวัตวิถี กิจกรรมการได้เยี่ยมชมกิจกรรมการผลิตสินค้าของชุมชน นวัตวิถีและกิจกรรมการได้ซื้อสินค้าของชุมชนที่ตัวเองได้มีส่วนร่วมในการผลิตสามารถนำไปอ้างอิงสู่การท่องเที่ยวซ้ำของชุมชนนวัตวิถีซึ่งเป็นบริบทเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวได้ (Huang, Z. et al., 2021)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแบบการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ คุณค่าที่ได้รับ ความสุขของนักท่องเที่ยว การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว ความรับผิดชอบต่อสังคม การรับรู้เทคโนโลยีของนักท่องเที่ยวและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดยน้ำหนักองค์ประกอบทั้งหมดมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) มีค่ามากกว่า 0.50 ทุกค่า แสดงว่าตัวแปรสังเกตได้สามารถวัดตัวแปรแฝงได้ โดยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านคุณค่าที่ได้รับ ความสุขของนักท่องเที่ยว การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว ความรับผิดชอบต่อสังคม การรับรู้เทคโนโลยี และประสบการณ์การท่องเที่ยว ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวในชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ที่กำกับดูแล เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด กรมการพัฒนาชุมชน และกระทรวงมหาดไทย ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ควรจัดอบรมด้านการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการ การกำหนดราคาที่เหมาะสม การตลาดดิจิทัลและ การสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าเพื่อเพิ่มคุณค่าที่นักท่องเที่ยวได้รับควบคู่กับการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว ที่สร้างความพึงพอใจและความสุข อันจะนำไปสู่การกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านการบริการและการบริหารความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารข้อมูล การท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเข้าถึงง่าย สุดท้ายควรส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สะท้อน อัตลักษณ์ของชุมชนผ่านการใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบท้องถิ่นในการพัฒนาอาหารและผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความประทับใจและความแตกต่างอย่างยั่งยืนแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสามารถของโมเดลการวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนนวัตวิถีภาคใต้ของประเทศไทย หากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐไม่ว่าจะเป็น การสนับสนุนด้านการเงินและการสนับสนุนด้านที่ไม่ใช่การเงิน นอกจากนี้ พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ เพียงอย่างเดียวยังคงไม่เพียงต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถี ดังนั้น ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เช่น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้ประชาชนรู้จักในวงกว้างและเส้นทางการคมนาคมไปยังแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนวัตวิถีเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่อาจเป็นแนวทางในการนำมาพัฒนาชุมชนนวัตวิถี เพื่อตอบสนองความพึงพอใจและความสุขของนักท่องเที่ยวและให้นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อทำการวิจัยว่า การสนับสนุนของภาครัฐมีผลต่อการท่องเที่ยวซ้ำของชุมชนนวัติวิถีอย่างไร รวมถึงการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนกับนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน

นวัตวิถีในแต่ละภูมิภาคและการสุ่มตัวอย่างแบบจับฉลากอาจเกิดปัญหา Self-selection Bias เนื่องจากผู้ที่ยินยอมตอบแบบสอบถามอาจไม่สะท้อนความคิดเห็นของประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ วิธีการดังกล่าวอาจไม่ครอบคลุมความหลากหลายของกลุ่มประชากร และมีข้อจำกัดด้านเวลาและต้นทุนในการเก็บข้อมูลจำนวนมาก

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). แนวทางการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2568 จาก https://ratchaburioldcdd.emskynet.com/wp-content/uploads/sites/51/2018/07/เอกสารแนวทางการดำเนินงานโครงการ-10.06.61-Copy.pdf

เกษียร วรศิริ และอุษณีษ์ เสวกวัชรี. (2562). นวัตวิถีเชิงประวัติศาสตร์อยุธยาโมเดล. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 9(3), 245-258.

จอมขวัญ สุวรรณรักษ์ และคณะ. (2564). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความภักดีของนักท่องเที่ยวในการบริโภคอาหารท้องถิ่นในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(5), 1857-1870.

ธนากร ทั่งเรือง และเฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว. (2568). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัดความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 8(3), 212-229.

Choe, J. Y. J. & Kim, S. S. (2018). Effects of tourists' local food consumption value on attitude, food destination image, and behavioral intention. International journal of hospitality management, 71, 1-10. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2017.11.007.

_____. (2019). Development and validation of a multidimensional tourist's local food consumption value (TLFCV) scale. International journal of hospitality management, 77, 245-259. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.07.004.

Gopalsamy, S. & Gokulapadmanaban, S. (2021). Does Implementation of Customer Relationship Management (CRM) Enhance the Customer Loyalty? An Empirical Research in Banking Sector. Iranian Journal of Management Studies, 14(2), 401-417.

Hari, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. New York: Pearson.

Huang, Z. et al. (2021). In pursuit of happiness: Impact of the happiness level of a destination country on Chinese tourists' outbound travel choices. International Journal of Tourism Research, 23(5), 713-725.

Jalali, A. et al. (2026). How tourist motivation drives sustained loyalty: a study of push and pull factors in community-based tourism enterprises. Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy, 1-18. https://doi.org/10.1108/JEC-06-2025-0211.

Kline, R. B. (2015). Principles and Practice of Structural Equation Modeling. New York: Guilford publications.

Kock, F. et al. (2016). Advancing destination image: The destination content model. Annals of Tourism Research: 61(2016), 28-44.

Whang, H. et al. (2016). Pop culture, destination images, and visit intentions: Theory and research on travel motivations of Chinese and Russian tourists. Journal of Business Research, 69(2), 631-641.

World Tourism Organization. (2025). Best Tourism Villages by UN Tourism. Retrieved May 14, 2026, from https://tourism-villages.unwto.org/en/

Yodsurang, P. et al. (2024). Post-COVID-19 spatial resilience in community-based tourism: A case study on Ayutthaya. Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities, 32(2), 409-435.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน*

FACTORS INFLUENCING CONSUMER PURCHASING DECISIONS FOR INTERNATIONAL BRANDS OF SMARTPHONES AND TABLETS IN SICHUAN PROVINCE CHINA

เฉิน เชียน[1*], นิตยา วงศ์ยศ[1], พหล ศักดิ์คะทัศน์[2]

Chen Xian[1*], Nittaya Wongyos[1], Phahol Sakkatat[2]

[1]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ลำปาง ประเทศไทย

[1]Faculty of Management Sciences, Lampang Rajabhat University, Lampang, Thailand

[2]คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ประเทศไทย

[2]Faculty of Agricultural, Maejo University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: nittaya.w@g.lpru.ac.th

*Tel: 09-6215-7772

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด และปัจจัยทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมลฑลเสฉวนและเคยซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศ กำหนดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณโดยใช้ตารางของคอมเลย์และลี จำนวน 400 คน และเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามทำการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน โดยมีโมเดลสมการโครงสร้าง ค่า $\chi 2/$ df เท่ากับ 1.258 ค่า p-Value เท่ากับ 0.072 ค่า GFI เท่ากับ 0.941 ค่า CFI เท่ากับ 0.957 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.025 สามารถสรุปตัวแบบของมาตรวัดการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ และ 2) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาดปรับคุณสมบัติที่ผู้บริโภคชาวจีนนิยมให้เข้ากับตลาดจีน เสนอคุณค่าที่จับต้องได้เพิ่มความร่วมมือกับแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซรายใหญ่ของจีนขยายร้านค้าประสบการณ์ในเมืองสำคัญของเสฉวน ด้านวัฒนธรรมด้านสังคมในการสร้างแคมเปญที่เน้นการเชื่อมโยงคุณค่าทางสังคมครอบครัว ด้านจิตวิทยาสร้างการรับรู้ถึงคุณภาพนวัตกรรม

คำสำคัญ: การตัดสินใจซื้อ, สมาร์ทโฟน, แท็บเล็ต, มณฑลเสฉวน

---

* Received 5 May 2026; Revised 20 May 2026; Accepted 24 May 2026

Abstract

This research aims to 1) Study the relationship between cultural factors, psychological factors, marketing mix factors, and social factors that influence consumers' purchasing decisions for foreign-branded smartphones and tablets in Sichuan Province, China, and 2) Propose guidelines for developing smartphone and tablet products that meet the needs of consumers in Sichuan Province, China. The population and sample consisted of Chinese consumers residing in Sichuan Province who had previously purchased foreign-branded smartphones and tablets. A quantitative sample of 400 people was determined using the Comley-Lee table, and a qualitative sample of 20 people was selected. This was a mixed-methods research. The research instrument was a questionnaire, which was analyzed using structural equation modeling. Qualitative research used in-depth interviews, which were analyzed using content analysis. The research results found that 1) The relationship structure between cultural factors, psychological factors, social factors, and marketing mix factors... The model of purchasing decisions for international smartph one and tablet brands in Sichuan Province, China, was developed using a structural equation model with a χ2/df value of 1.258, a p-value of 0.072, a GFI of 0.941, a CFI of 0.957, and an RMSEA of 0.025. The model can be summarized as follows: and 2) Product Development Approach: Utilize marketing mix factors to adapt the features preferred by Chinese consumers to the Chinese market, offering tangible value. Increase cooperation with major Chinese e-commerce platforms to expand experiential stores in key cities of Sichuan. Focus on cultural and social aspects by creating campaigns that emphasize the connection between social and family values. In terms of psychology, build awareness of quality and innovation.

Keywords: The Decision to Purchase, Smartphones, Tablets, Sichuan Province

บทนำ

ด้วยพฤติกรรมการซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่มีความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายมากขึ้น และการคาดการณ์การจับจ่ายใช้สอยภายในครัวเรือนคาดว่าผู้บริโภคมีความต้องการขึ้น ส่งผลให้ธุรกิจร้านขายสินค้าอุปโภคในครัวเรือนมีการขยายตัวมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ จากการที่มีผู้ประกอบการเข้าสู่อุตสาหกรรมร้านขายสินค้าอุปโภคเป็นจำนวนมาก ทำให้ธุรกิจร้านขายสินค้าอุปโภคได้เสนอทางเลือกใหม่ให้กับผู้บริโภค ทั้งการขยายสาขาให้ใกล้กลุ่มลูกค้ามากขึ้น เพิ่มไลน์สินค้าในชั้นขายสินค้าให้มีความหลากหลาย รวมถึงวิธีการขายสินค้าแบบใหม่ ๆ เช่น เดลิเวอรี่ หรือผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการแข่งขันในอุตสาหกรรมจะรุนแรง แต่ก็ยังถือว่ามีโอกาสในการแย่งชิงส่วนแบ่งทางการตลาดได้ เพราะความต้องการสินค้าอุปโภคมีจำนวนมาก (Alhassan, F. & Sakara, A., 2014) ส่งผลทำให้การซื้อสินค้า

ในปัจจุบันมีช่องทางหลากหลายที่ผู้คนสามารถเลือกใช้ รวมถึงการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ด้วย การเลือกช่องทางขึ้นอยู่กับความสะดวกและความต้องการของแต่ละบุคคลระบบการขนส่งเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อประสบการณ์ในการซื้อสินค้า (Kotler, P. & Armstrong, G., 2014)

ดังนั้น กระบวนการการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคมีความซับซ้อนและมีการผสานข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้คำตอบที่เหมาะสมกับความต้องการและสิ่งที่ตนเองคาดหวัง (Alhassan, F. & Sakara, A., 2014) การเข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ของผู้บริโภคชาวจีนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อภาคธุรกิจและภาครัฐ ผู้ผลิตและผู้ประกอบการจำเป็นต้องเข้าใจความต้องการของผู้บริโภคชาวจีน เพื่อสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาครัฐจำเป็นต้องมีนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยหลากหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ เช่น ปัจจัยทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค วัฒนธรรมเป็นชุดของค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติและพฤติกรรมที่บุคคลเรียนรู้จากสังคมที่ตนเติบโตขึ้นมา วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้บริโภค เป็นต้น ปัจจัยทางสังคมหรืออิทธิพลด้านสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากเป็นปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ผู้บริโภคอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค เช่น ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในสังคมที่ให้ความสำคัญกับตราสินค้า ย่อมมีแนวโน้มที่จะซื้อผลิตภัณฑ์จากแบรนด์สินค้าชื่อดัง เป็นต้น (Li, G. et al., 2019)

ปัจจัยทางจิตวิทยาถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากเป็นปัจจัยที่เกิดจากกระบวนการทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค เช่น ผู้บริโภคที่มีทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์นั้น ย่อมมีแนวโน้มที่จะซื้อผลิตภัณฑ์นั้นมากกว่าผลิตภัณฑ์ที่มีทัศนคติที่ไม่ดี ผู้บริโภคที่มีแรงจูงใจในเรื่องความประหยัด ย่อมมีแนวโน้มที่จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ราคาประหยัด อีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ ก็คือ ปัจจัยด้านสถานการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ซึ่งรวมถึงอารมณ์ แรงกดดัน สถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค ณ ช่วงเวลานั้น ๆ เช่น ผู้บริโภคที่เห็นว่าผลิตภัณฑ์มีโปรโมชั่นลดราคา ย่อมมีแนวโน้มที่จะซื้อผลิตภัณฑ์นั้น ผู้บริโภคที่มีอารมณ์ดี ย่อมมีแนวโน้มที่จะซื้อผลิตภัณฑ์มากกว่าผู้บริโภคที่มีอารมณ์ไม่ดี เป็นต้น (Xin, Z. et al., 2019) และปัจจัยด้านส่วนผสมทางการตลาดก็เป็นปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่ธุรกิจสามารถใช้เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดตำแหน่ง และสื่อสารกับผู้บริโภคเช่นกัน (Ho, C. et al., 2022)

กล่าวได้ว่าผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นหัวใจสำคัญของยุคดิจิทัล การเติบโตอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลให้ ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปกรณ์พกพาอย่าง สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตได้เปลี่ยนสถานะจากสินค้าฟุ่มเฟือยมาเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีความจำเป็นซึ่งมีบทบาทฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้บริโภคทุกกลุ่ม (Gartner, 2023) ผู้บริโภคชาวจีนเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจของโลก มีความต้องการผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์มาอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการเติบโตของเศรษฐกิจจีน การขยายตัว

ของชนชั้นกลาง และการพัฒนาเทคโนโลยี (Statista, 2023) การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ของผู้บริโภคนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยด้านตัวสินค้าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์นำเข้า ผู้บริโภคจะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น คุณภาพของสินค้า คุณสมบัติของสินค้า การออกแบบของสินค้า ฟังก์ชันการใช้งานของสินค้า เป็นต้น ปัจจัยด้านราคาเป็นปัจจัยสำคัญรองลงมาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์นำเข้า ผู้บริโภคจะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางสังคมโปรโมชั่น เงื่อนไขการชำระเงิน เป็นต้น (Zhang, X. & Tarndamrong, P., 2023)

มณฑลเสฉวน ประเทศจีน มีประชากรอยู่ประมาณ มณฑลเสฉวนมีประชากร 83.75 ล้านคน ซึ่งถือเป็นมณฑลที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 5 ของประเทศจีน (Royal Thai Consulate-General in Chengdu, 2024) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการวิจัยเรื่องปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด และปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศ รวมถึงปัจจัยที่ผู้บริโภคชาวจีนให้ความสำคัญมากที่สุดในการซื้อ นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการชาวจีนในการระบุกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์ด้านนี้ สามารถกำหนดกลยุทธ์การตลาดสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์จีนให้สามารถแข่งขันกับแบรนด์ต่างประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด และปัจจัยทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed-Methods) ดำเนินการคู่ขนาน เริ่มจากการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้บริโภคชาวจีนเคยผู้ที่ซื้อสมาร์ทโฟนและแทปเล็ต ในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน จากนั้นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษาทั้งสองวิธีมาเปรียบเทียบกัน แล้วนำข้อมูลทั้งสองมาบูรณาการร่วมกัน เพื่อยืนยันตรวจสอบความตรงของผลการวิจัยและอธิบายปรากฏการณ์ ดำเนินการเก็บข้อมูลช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน 2568

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ชาวจีนในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน ที่เคยผู้ที่ซื้อสมาร์ทโฟนและแทปเล็ต การกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ คอมเลย์และลี (Comrey, A. L. & Lee, H. B., 1992) จำนวน 400 คน อยู่ในระดับดีซึ่งเป็นจำนวนที่ยอมรับได้อย่างยิ่งในทางสถิติสำหรับการวิเคราะห์ สมการโครงสร้าง (SEM) ซึ่งโดยทั่วไป SEM ต้องการกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 200 คนขึ้นไป จากนั้น ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง

(Purposive Sampling) ใช้วิธีสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) จากผู้บริโภคที่เคยซื้อสมาร์ทโฟนและแทปเล็ต โดยใช้คำถามคัดกรอง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีนที่เคยซื้อสมาร์ทโฟนและแทปเล็ต จำนวน 20 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกตามสภาพบริบทของสังคมไม่มีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ชัดเจน ผู้วิจัยสามารถตัดสินใจได้ว่ามีขนาดมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจาก 1) ความเหมาะสมของระเบียบวิธีวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสามารถตอบคำถามของงานวิจัยได้ครบถ้วน 2) ความเพียงพอของข้อมูลอิ่มตัว (Morse, J. M. & Field, P. A., 1996)

3. เครื่องมือการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยทางวัฒนธรรมปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด การตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน สอบถามที่นำมาใช้มีลักษณะเป็นข้อคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบลิเคริ์ท 5 ระดับ (5-point Likert scale) โดย 5 หมายถึง มากที่สุด 4 มาก 3 ปานกลาง 2 น้อย 1 น้อยที่สุด (Likert, R., 1967) เป็นแบบสอบถามปลายเปิดในประเด็นข้อเสนอแนะต่องานวิจัยนี้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยตรวจสอบเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ทำการตรวจสอบหาค่าความสอดคล้อง หาความเชื่อมั่น ระหว่าง 0.6 - 1.0 แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ส่วนการทดสอบค่าความเชื่อมั่นทำการวัดความเชื่อมั่นหรือความสอดคล้องภายในค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) จากนั้นนำแบบสอบถามไป Tryout กับที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา คัดเลือกขคำถามที่มีค่า α ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ได้ความเชื่อมั่น 0.84

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณทำโดยแบบสอบถามออนไลน์

4.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้างที่สร้างครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา ตรวจสอบแนวคิด และสนับสนุนทฤษฎีในการทำวิจัยและอภิปรายผลการศึกษาในการประยุกต์และใช้ประโยชน์ทางวิชาการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยออกแบบและสร้างแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google From ใช้สถิติเชิงอนุมาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) และการวิเคราะห์หาเส้นทางความสัมพันธ์ตามตัวแบบสมการโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรม AMOS

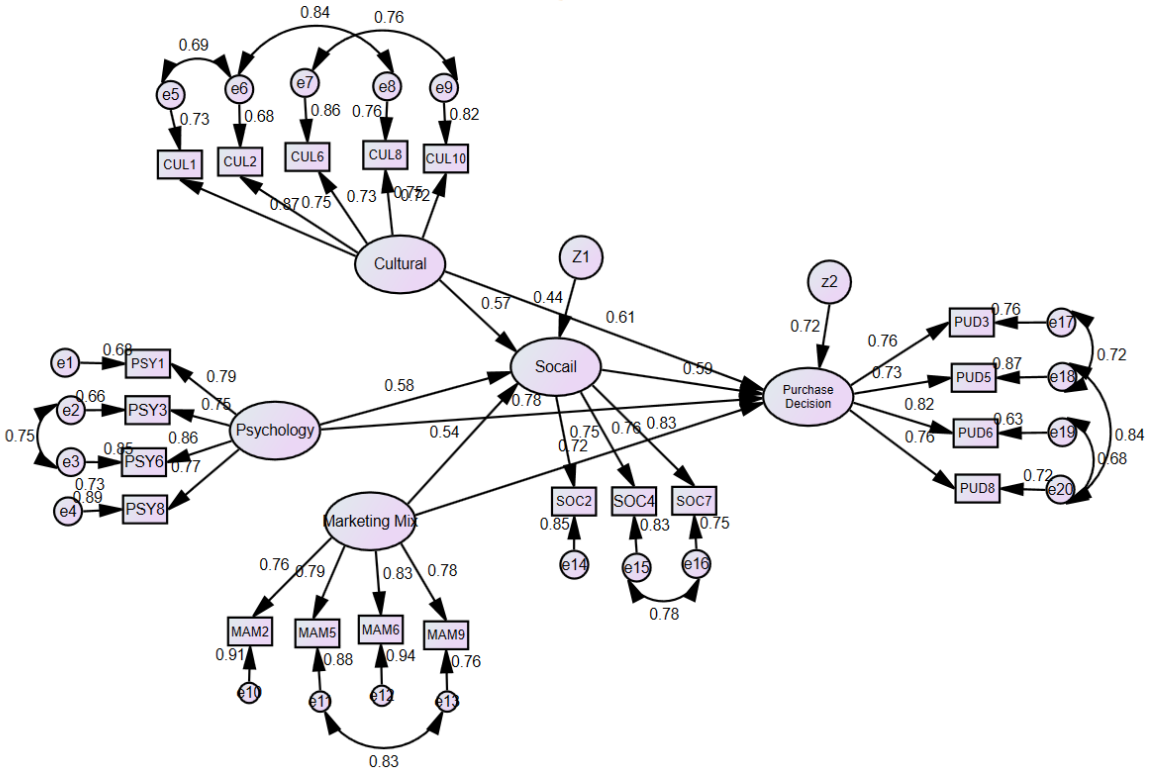
5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชื่อมโยมเชิงตกรรก วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงของข้อมูล และการตีความข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสรุปตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด และปัจจัยทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน

ผลการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแปรต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจซื้อ เท่ากับ 0.83 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.83 ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจซื้อ เท่ากับ 0.78 และอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.78 ปัจจัยทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจซื้อ เท่ากับ 0.59 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.67 ปัจจัยวัฒนธรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยทางสังคม เท่ากับ 0.57 มีอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ 0.02 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.66 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยทางสังคม เท่ากับ 0.54 อิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.09 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.62 ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจซื้อเท่ากับ 0.61 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.61 ลำดับสุดท้าย ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยทางสังคมเท่ากับ 0.58 อิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ 0.02 และมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.60 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า ภาพรวมของค่าสถิติของอัตราส่วนของไคสแควร์กับ Degree of Freedom (χ2/ df) เท่ากับ 2.23 ค่าสถิติทดสอบ p-Value เท่ากับ 0.076 ค่าสถิติของวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.958 ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.952 ความคลาดเคลื่อนของตัวแบบในรูปของรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ 0.021 เมื่อนำค่าสถิติที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการพิจารณาที่กำหนดว่าค่าอัตราส่วนของไคสแควร์กับ Degree of Freedom (χ2/ df) ควรน้อยกว่า 3 ค่าสถิติทดสอบ p-Value ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติค่า GFI และค่า CFI ควรมีค่ามากกว่า 0.90 ขึ้นไป ค่าสถิติ RMSEA ควรมีค่าน้อยกว่า 0.07 จึงทำให้ตัวแบบมาตรวัดมีความสอดคล้องกลมกลืนซึ่งกันและกัน (Model fit) กับตัวแบบทางทฤษฎี ดังนั้น สรุปได้ว่าตัวแบบของมาตรวัดเป้าหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับตัวแบบทางทฤษฎีที่กำหนดไว้ในระดับที่ยอมรับได้

ภาพที่ 1 โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปผลรายละเอียดดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย(Hypothesis)	สัมประสิทธิ์เส้นทาง (Coefficient)	T-Value	ผลการทดสอบ
H1: ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ	0.61	5.515**	สนับสนุน
H2: ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อปัจจัยทางสังคม	0.57	4.411**	สนับสนุน
H3: ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อปัจจัยทางสังคม	0.58	3.722**	สนับสนุน
H4: ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ	0.78	10.225**	สนับสนุน
H5: ปัจจัยทางสังคมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ	0.59	3.717**	สนับสนุน
H6: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อปัจจัยทางสังคม	0.54	8.125**	สนับสนุน
H7: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ	0.83	5.115**	สนับสนุน

หมายเหตุ t-stat ≥1.96 หรือ * แสดงว่าสมมติฐานมีนัยสำคัญทางสถิติมากที่ระดับ 0.05

t-stat ≥2.58 หรือ ** แสดงว่าสมมติฐานมีนัยสำคัญทางสถิติมากที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 1 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 - 7 พบว่า ทุกด้าน สนับสนุนสมมติฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์

ประเด็น	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
ปัจจัยทางวัฒนธรรม	ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีผลต่อการรับรู้และทัศนคติของผู้บริโภคต่อแบรนด์ต่างประเทศ โดยเฉพาะภาพลักษณ์ การออกแบบ และเรื่องราวของแบรนด์ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและดึงดูดใจ ผู้บริโภคมักมองว่าแบรนด์ต่างประเทศมีความเป็นมืออาชีพและสะท้อนคุณค่าที่สอดคล้องกับรสนิยมของตนเอง
ปัจจัยทางสังคม	เพื่อน ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และบทสนทนาบนสื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ โดยเฉพาะรีวิวและประสบการณ์จริงที่ช่วยลดความเสี่ยงในการเลือกสินค้าสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้บริโภคใช้ประกอบการตัดสินใจ
ปัจจัยทางจิตวิทยา	ผู้บริโภคมักตัดสินใจซื้อจากความรู้สึกเชื่อมั่นในคุณภาพ ความทนทาน และประสบการณ์การใช้งานที่ดีของแบรนด์ต่างประเทศ ระบบที่เสถียรและ ecosystem ที่คุ้นเคยช่วยให้ผู้ใช้รู้สึกสบายใจและลดความกังวล ส่งผลให้เกิดความผูกพันและไม่อยากเปลี่ยนไปใช้แบรนด์อื่น
ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	คุณสมบัติสินค้า ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และโปรโมชั่นเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกซื้อ ความคุ้มค่า การเข้าถึงข้อมูลสินค้าได้ง่าย และบริการหลังการขายที่มีคุณภาพช่วยเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจซื้อสินค้าแบรนด์ต่างประเทศ

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็ปเล็ตผู้บริโภคมีการรับรู้และทัศนคติของผู้บริโภคต่อแบรนด์ต่างประเทศ โดยเฉพาะภาพลักษณ์ การออกแบบ และเรื่องราวของแบรนด์ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและดึงดูดใจ ผู้บริโภคมักมองว่าแบรนด์ต่างประเทศมีความเป็นมืออาชีพและสะท้อนคุณค่าที่สอดคล้องกับรสนิยมของตนเอง ด้านปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย เพื่อน ครอบครัวและบทสนทนาบนสื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อโดยเฉพาะรีวิวและประสบการณ์จริงที่ช่วยลดความเสี่ยงในการเลือกสินค้าสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้บริโภคใช้ประกอบการตัดสินใจ ด้านปัจจัยทางจิตวิทยาผู้บริโภคมักตัดสินใจซื้อจากความรู้สึกเชื่อมั่นในคุณภาพ ความทนทาน และประสบการณ์การใช้งานที่ดีของแบรนด์ต่างประเทศ และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดผู้บริโภคคำนึงถึงคุณสมบัติสินค้าราคาช่องทางจัดจำหน่ายและโปรโมชั่นเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกซื้อ คำนึงถึงความคุ้มค่าการเข้าถึงข้อมูลสินค้าได้ง่ายรวมถึงมีบริการหลังการขายที่มีคุณภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อการซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ทแบรนด์ต่างประเทศมากที่สุด เนื่องจากความสามารถทางการตลาดที่แข็งแกร่งสามารถช่วยให้บริษัทต่าง ๆ เข้าใจความต้องการของตลาดและความต้องการของลูกค้าได้ดีขึ้น เพื่อดำเนินการวางตำแหน่งทางการตลาดได้อย่างแม่นยำ สิ่งนี้ไม่เพียงช่วยดึงดูด

ลูกค้าใหม่เท่านั้น แต่ยังล็อคลูกค้าหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพิ่มความภักดีของลูกค้า เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ความสามารถทางการตลาดสามารถใช้การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อคาดการณ์ตลาดได้อย่างแม่นยำและเพิ่มประสิทธิภาพกลยุทธ์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด การตัดสินใจทางการตลาดโดยใช้ข้อมูลประเภทนี้ช่วยให้บริษัทต่าง ๆ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัย Lim, X.J. et al. ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนในยุคดิจิทัล พบว่า Product Attributes (คุณลักษณะของผลิตภัณฑ์) โดยเฉพาะประสิทธิภาพของระบบปฏิบัติการ (OS) และความทันสมัยของเทคโนโลยีเป็นตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุด เนื่องจากผู้บริโภคมองว่าสิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการใช้งานจริงในชีวิตประจำวัน (Lim, X. J. et al., 2020) และยังสอดคล้องกับ Anwar, A. & Gulzar, A. ได้ระบุว่าสำหรับแบรนด์ต่างประเทศ (Global Brands) ผู้บริโภคไม่ได้มองหาราคาที่ถูกที่สุด แต่มองหาคุณค่าที่รับรู้ ซึ่งเป็นการชั่งน้ำหนักระหว่าง ราคาที่จ่าย กับ ภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือ (Brand Image) ที่ได้รับ ยิ่งภาพลักษณ์แบรนด์ต่างประเทศแข็งแกร่ง ผู้บริโภคจะยิ่งยอมรับระดับราคาที่สูงได้ (Anwar, A. & Gulzar, A., 2020)

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยทางสังคม ให้เน้นคุณค่าทางสังคมและครอบครัว เนื่องจากค่านิยมของจีน เช่น หลักขงจื๊อ ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค แบรนด์ต่างประเทศควรสร้างแคมเปญที่เน้นถึงการเชื่อมโยงทางครอบครัว มิตรภาพ และการรักษาสถานะทางสังคม หน้าตา หรือ mian การซื้อผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงความสำเร็จหรือการยกย่องผู้อื่น รวมถึงใช้โซเชียลมีเดียในท้องถิ่น ใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียของจีน เช่น WeChat และ Weibo ที่เป็นที่รู้จักและได้รับความเชื่อถือในเสฉวน เพื่อสร้างกระแสและคำแนะนำจากเพื่อนฝูง/บุคคลอ้างอิง ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลสูงต่อการตัดสินใจซื้อโทรศัพท์มือถือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Solomon, M ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภค: การซื้อ การครอบครอง และการเป็นอยู่ พบว่า ปัจจัยทางสังคม เป็นอิทธิพลของครอบครัว เพื่อน วัฒนธรรม และบรรทัดฐานทางสังคมต่อการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค ปัจจัยทางสังคมสามารถครอบคลุมถึงผลกระทบของกลุ่มอ้างอิง ชนชั้นทางสังคม และความคิดเห็นของบุคคลสำคัญในการหล่อหลอมความชอบและพฤติกรรมของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคอาจมีแนวโน้มที่จะซื้อแบรนด์เดียวกับเพื่อนหรือครอบครัวของตน หรือผู้บริโภคอาจเลือกซื้อสินค้าที่ได้รับการยอมรับทางสังคมหรือเป็นที่นิยมในกลุ่มเพื่อนหรือวัฒนธรรมของตน (Solomon, M., 2009)

ปัจจัยทางจิตวิทยา สร้างการรับรู้ถึงคุณภาพและนวัตกรรม ผู้บริโภคชาวจีนมักเชื่อมโยงแบรนด์ต่างประเทศกับคุณภาพที่เหนือกว่า และนวัตกรรม ดังนั้น แบรนด์ควรเน้นการสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วัสดุที่ทนทาน และการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อกระตุ้นความต้องการกระตุ้นแรงจูงใจและภาพลักษณ์ การตลาดควรเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับ ภาพลักษณ์ หรือ ไลฟ์สไตล์ ที่ผู้บริโภคต้องการจะเป็น เช่น ทันสมัย ประสบความสำเร็จ มีความเป็นสากล เพื่อให้การซื้อผลิตภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงตัวตน งานวิจัยระดับคลาสสิกของ Zhou, L. et el. พบว่า ผู้บริโภคชาวจีนในเขตเมืองมีแนวโน้มที่จะประเมินค่าแบรนด์ต่างประเทศ (โดยเฉพาะจากฝั่งตะวันตกและญี่ปุ่น) สูงกว่าแบรนด์ท้องถิ่นในแง่ของ นวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Functional Value) เนื่องจากภาพจำทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาอุตสาหกรรม (Zhou, L. et el., 2010)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นองค์ความรู้ใหม่สามารถนำไปพิจารณาเป็นรูปแบบการ ทำให้ทฤษฎีที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ คือ แนวทางปฏิบัติแก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดและการนำเสนอผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของชาวจีน โดยมีรูปแบบดังภาพที่ 2

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต		
ด้านวัฒนธรรมและด้านสังคม	ด้านจิตวิทยา	ด้านส่วนประสมทางการตลาด
- สร้างแคมเปญที่เน้นถึงการเชื่อมโยงทางครอบครัว มิตรภาพและการรักษาสถานะทางสังคม - การซื้อผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงความสำเร็จหรือการยกย่องผู้อื่น - ใช้โซเชียลมีเดียในท้องถิ่น ใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียของจีน เช่น WeChat และ Weibo	- สร้างการรับรู้ถึงคุณภาพและนวัตกรรม - เน้นการสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วัสดุที่ทนทาน - การออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อกระตุ้นความต้องการกระตุ้นแรงจูงใจและภาพลักษณ์ - สร้างการตลาดควรเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับ ภาพลักษณ์ หรือไลฟ์สไตล์ผู้บริโภคต้องการจะเป็น (เช่น ทันสมัย, ประสบความสำเร็จ, มีความเป็นสากล)	- ปรับคุณสมบัติให้เข้ากับตลาดจีนเพิ่มคุณสมบัติที่ผู้บริโภคชาวจีนนิยม เช่น ความสามารถในการถ่ายภาพที่ยอดเยี่ยม อายุการใช้งานแบตเตอรี่ที่ยาวนาน - เสนอคุณค่าที่จับต้องได้ เมื่อเทียบกับราคาเพื่อตอบโจทย์ความอ่อนไหวต่อราคาของผู้บริโภคในบางกลุ่ม ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ นอกเหนือจากร้านค้าปลีกหลัก - เพิ่มความร่วมมือกับแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซรายใหญ่ของจีนและขยายร้านค้าประสบการณ์ในเมืองสำคัญของเสฉวน - เน้นการสร้างและสื่อสาร ความน่าเชื่อถือของแบรนด์ อย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อสู้กับภาพลักษณ์ที่แข็งแกร่งของแบรนด์จีนในประเทศ - จัดกิจกรรมส่งเสริมการขายหรือเปิดตัวผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับเทศกาลท้องถิ่นหรือสถานที่สำคัญในมณฑลเสฉวน

ภาพที่ 2 โมเดลใหม่ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต
ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน ประเทศจีน จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพครั้งนี้ สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศ ประกอบด้วย หลายมิติ ทั้งด้านคุณสมบัติของสินค้า ความคุ้มค่า ความน่าเชื่อถือของแบรนด์ และประสบการณ์ใช้งานที่ผ่านมา ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสเปกและประสิทธิภาพที่ตอบโจทย์ความต้องการเฉพาะด้าน รวมถึงความเสถียรของระบบและ ecosystem ของแบรนด์

ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและความสะดวกในการใช้งานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การรับประกันและบริการหลังการขาย รีวิวจากผู้ใช้จริง และการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ยังมีบทบาทสำคัญในการลดความเสี่ยงและเสริมความเชื่อมั่นต่อสินค้า ขณะเดียวกันปัจจัยด้านราคาและโปรโมชั่นก็เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อในช่วงเวลานั้น ๆ โดยรวมแล้ว ผู้บริโภคมีแนวโน้มเลือกแบรนด์ที่ เชื่อถือได้ คุ้มค่า และให้ประสบการณ์ที่ดีอย่างสม่ำเสมอมากกว่าทางเลือกอื่นในตลาด ควรนำผลลัพธ์ของงานวิจัยไปใช้บูรณาการความรู้สร้างกลยุทธ์ทางการตลาดที่สอดคล้องกับผู้บริโภค ผลลัพธ์จากการวิจัยนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลในการสร้างและปรับปรุงกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ สร้างการรับรู้คุณภาพและความแตกต่างของผลิตภัณฑ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตแบรนด์ต่างประเทศ ขยายโอกาสทางการตลาดในกลุ่มผู้บริโภคชาวจีน และขับเคลื่อนการนวัตกรรมและการพัฒนาองค์กร ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมประสิทธิภาพการดำเนินการองค์กรหน่วยงานที่เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคชาวจีน ซึ่งจะเป็นการสร้างความแข็งแกร่งและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

Alhassan, F. & Sakara, A. (2014). Socio-Economic Determinants of Small and Medium Enterprises' (SMEs) Access to Credit from the Barclays Bank in Tamale-Ghana. International Journal of Humanities and Social Science Studies, 1(2), 26-36.

Anwar, A. & Gulzar, A. (2020). The impact of brand image, brand loyalty, and price on consumer purchase intention of global smartphone brands. Journal of International Consumer Marketing, 32(4), 325-338.

Comrey, A. L. & Lee, H. B. (1992). A first Course in Factor Analysis. Hillsdale: Erlbaum.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper & Row.

Gartner. (2023). Gartner forecast: Personal devices and consumer electronics market analysis 2023-2026. Gartner: Research. https://www.gartner.com.

Ho, C. et al. (2022). Factors influencing watching and purchase intentions on live streaming platforms: from a 7ps marketing mix perspective. Journal of Information, 13(5), 239. https://doi.org/10.3390/info13050239.

Kotler, P. & Armstrong, G. (2014). Principles of Marketing. (15th ed.). New York: Pearson Publishing.

Li, G. et al. (2019). Influence of environmental concern and knowledge on households' willingness to purchase energy-efficient appliances: a case study in Shanxi, China. Journal of Sustainability, 11(4), 1073. https://doi.org/10.3390/su11041073.

Likert, R. (1967). The Human Organization: Its Management and Value. New York: McGraw-Hill Book.

Lim, X. J. et al. (2020). What drives consumers to purchase smartphones in the digital era? The role of product features, operating systems, and social influence. International Journal of Mobile Communications, 18(3), 281-302.

Morse, J. M. & Field, P. A. (1996). The application approaches. (2nd ed.). London: Chapman & Hall.

Royal Thai Consulate-General in Chengdu. (2024). Basic information about Sichuan. Retrieved March 15, 2026, from https://chengdu.thaiembassy.org/th/content/43404

Solomon, M. (2009). Consumer Behavior: Buying, Having, and Being, Eight Edition. New Jersey: Pearson Education Inc. Prentice Hall.

Statista. (2023). Consumer electronics market in China - statistics & facts. Retrieved September 15, 2025, from https://www.statista.com

Xin, Z. et al. (2019). Psychosocial factors influencing shared bicycle travel choices among Chinese: an application of theory planned behavior. Journal of PLOS ONE, 14(1). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210964.

Zhang, X. & Tarndamrong, P. (2023). Analysis of product attributes and pricing strategies affecting consumer purchase intention for imported electronics. International Journal of Business and Management, 18(4), 89-102.

Zhou, L. et el. (2010). Non-local plying: The effects of foreign versus local brand origins on Chinese consumers' product evaluations. Journal of International Business Studies, 41(2), 341-359.

บทความวิจัย

คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนกับความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย: การสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงคุณภาพ*

CHRISTIAN ETHICAL VIRTUES AND FAMILY STRENGTH IN THE THAI CONTEXT: A QUALITATIVE CONCEPTUAL SYNTHESIS

ยุทธภัณฑ์ พินิจ*, สัญชัย อมรมาศ

Yutthapan Pinich*, Sanchai Amornmart

คณะคริสตศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยคริสเตียน นครปฐม ประเทศไทย

College of Christian Theology, Christian University, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: girmkrub@gmail.com

*Tel: 092-554-7171

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว และ 2) วิเคราะห์ความหมายและองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มจากคริสเตียนไทยสังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย 84 คน แบ่งเป็น 7 กลุ่ม คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้สมัครใจ เครื่องมือวิจัยเป็นแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น ใช้กรอบความเข้มแข็งและความยืดหยุ่นของครอบครัวของ Olson และ Walsh ร่วมกับพระคริสตธรรมคัมภีร์เพื่อจัดหมวดหมู่ ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว มี 10 ประการ ได้แก่ รู้จักเสียสละ ความซื่อสัตย์ การให้อภัย การอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้า การสื่อสารด้วยความรัก ความรับผิดชอบ ความยำเกรงพระเจ้า ความอดทนและการควบคุมตนเอง การเคารพสิทธิและการให้เกียรติกัน และการหนุนใจ เสริมกำลังใจและความหวัง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ด้านความสัมพันธ์กับพระเจ้า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน และด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ช่วยหล่อเลี้ยงความเข้มแข็งของครอบครัวต่างกัน เช่น การอธิษฐานและพึ่งพาพระเจ้าช่วยเสริมความยืดหยุ่นในยามวิกฤต การให้อภัยและการสื่อสารช่วยเยียวยาความสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบและการควบคุมตนเองช่วยจัดการทรัพยากร และ 2) องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวมี 7 ด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในที่มั่นคง บทบาทและโครงสร้างชัดเจน การสื่อสารที่ดี การจัดการตนเองและทรัพยากร ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ทุนทางสังคม และความเชื่อร่วมกับคุณค่าทางศาสนา ข้อค้นพบเสนอว่าคุณธรรมคริสเตียนเป็นกลไกภายในที่ค้ำจุนและเยียวยาครอบครัว ควรขยายการศึกษาครอบครัวคริสเตียนที่หลากหลาย เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวและครอบครัวที่มีความขัดแย้ง เป็นต้น

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน, ความเข้มแข็งของครอบครัว, บริบทสังคมไทย

* Received 26 April 2026; Revised 19 May 2026; Accepted 25 May 2026

Abstract

This research article aimed to 1) Analyze Christian ethical virtues related to family strength and 2) Analyze the meaning and components of family strength within the Thai social context. This study employed a qualitative research design. Data were collected through focus group discussions with 84 Thai Christians affiliated with the Church of Christ in Thailand, organized into seven groups. Participants were purposively selected from volunteers. The research instrument was a semi-structured interview guide, and the data were analyzed using thematic analysis. The categorization of findings was informed by Olson's family strength framework and Walsh's family resilience framework, together with biblical principles. The findings revealed that: 1) Ten Christian ethical virtues were associated with family strength, namely self-sacrifice, honesty, forgiveness, prayer and reliance on God, loving communication, responsibility, reverence for God, patience and self-control, respect for one another's rights and dignity, and encouragement, support, and hope. These virtues were classified into three categories: virtues concerning one's relationship with God, virtues concerning interpersonal relationships, and virtues concerning personal character. Each category contributed to family strength in different ways. For example, prayer and reliance on God enhanced resilience during times of crisis; forgiveness and loving communication helped restore family relationships; while honesty, responsibility, and self-control supported role clarity, trust, and resource management within the family. and 2) Family strength consisted of seven components: stable internal relationships, clear roles and structure, effective communication, self- and resource management, resilience and adaptability, social capital, and shared beliefs and religious values. The findings suggest that Christian ethical virtues function as internal mechanisms that sustain, restore, and strengthen family life. Future research should extend the investigation to more diverse Christian family contexts, such as single-parent families and families experiencing conflict, in order to further examine the applicability of these virtues as mechanisms of healing and resilience.

Keywords: Christian Ethical Virtues, Family Strength, Thai Context

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่ทำหน้าที่หล่อหลอมสมาชิกทั้งด้านค่านิยม อัตลักษณ์ และความสามารถในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีความหมาย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลให้รูปแบบครอบครัวไทยมีความหลากหลายมากขึ้น ในขณะเดียวกันต้องเผชิญแรงกดดันที่ซับซ้อนโดยตรงต่อความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิตของสมาชิกครอบครัว (Walsh, F., 2016) แม้ข้อมูลเชิงนโยบายระดับประเทศสะท้อนว่าภาพรวมความเข้มแข็งของครอบครัวยังอยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่ขณะเดียวกันก็พบประเด็นสัญญาณของความเปราะบางด้านสัมพันธภาพ การสื่อสาร และความผูกพันในครอบครัว ที่อาจสะท้อน

ความเสี่ยงเชิงคุณภาพที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวชี้วัดเชิงโครงสร้าง จากรายงานของ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ระบุว่า ครอบครัวไทยกำลังเผชิญความเปราะบางทางเศรษฐกิจและจิตใจ โดยเฉพาะครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่องกว่า 128,000 ราย (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2568) ขณะที่ UNICEF พบว่า เด็กไทยเกือบหนึ่งในสี่อาศัยอยู่ภายนอกจากครอบครัวบิดามารดาตน (UNICEF, 2025) และพบประเด็นความรุนแรงในครอบครัวในรูปแบบความรุนแรงทางร่างกายสูงที่สุดที่ร้อยละ 54.5 ตามด้วยทางจิตใจที่ร้อยละ 36.3 ต่อมาเป็นเรื่องเพศร้อยละ 7.5 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568) ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนความเปราะบางและความเสื่อมถอยของความเข้มแข็งในครอบครัวไทย สอดคล้องกับการศึกษา ที่พบว่า ครอบครัวไทยกำลังอ่อนแอในฐานะทุนทางสังคม ระบบเครือญาติ การเกื้อกูล และการอบรมขัดเกลา/ถ่ายทอดค่านิยมระหว่างรุ่นลดลง (วาริณี โสภาจร และคณะ, 2563)

ในมุมมองเรื่องความเข้มแข็งหรือความยืดหยุ่นของครอบครัวไม่ได้หมายถึงเพียงภาวะไร้ปัญหา ในครอบครัว แต่เป็นความสามารถที่ครอบครัวใช้รับมือ ปรับตัว และฟื้นตัวจากแรงกดดันหรือวิกฤตในชีวิต ซึ่งประเด็นที่นำสู่การช่วยเหลือและคุ้มครองมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านรายได้ความเป็นอยู่ ปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว และปัญหาด้านความรุนแรงภายในครอบครัว ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปราะบางของความสัมพันธ์มากขึ้นหรือความเข้มแข็งของครอบครัวเริ่มอ่อนแอลง (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2567) ความเข้มแข็งของครอบครัวไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิก แต่ยังส่งเสริมความสุขและเสถียรภาพของสังคมโดยรวม ขณะที่ความตึงเครียดภายในครอบครัวจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และสุขภาพจิตของสมาชิก กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว จึงได้กำหนดแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2566 - 2570 โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มุ่งเน้นแนวทาง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้ครอบครัวมีคุณภาพและมีความอบอุ่น 2) คุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัวให้มีความปลอดภัยและความมั่นคง 3) ส่งเสริมและบูรณาการภาคีเครือข่ายทุกระดับเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัว และ 4) มุ่งเน้นการพัฒนาระบบสนับสนุน การขับเคลื่อนนโยบายด้านครอบครัว โดยสร้างสื่อปลอดภัย ส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้และการจัดการความรู้ด้านครอบครัว รวมถึงผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2566) สถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นประเด็นสำคัญทั้งในเชิงสังคม เชิงนโยบาย และเชิงวิชาการ โดยเฉพาะในบริบทที่ครอบครัวไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทไทยจึงควรพิจารณาทั้งมิติภายนอกเชิงโครงสร้างและมิติภายในเชิงคุณค่า เพื่ออธิบายว่าครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างมีความหมายและยั่งยืน งานศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวจำนวนมากอธิบายผ่านกรอบแนวคิดด้านโครงสร้างและกระบวนการภายในครอบครัว ที่เน้นความสมดุลระหว่างความผูกพัน ความยืดหยุ่น และการสื่อสาร (Olson, D. H., 2000) ส่วน Walsh, F. ขยายแนวคิดไปสู่มิติของ Family Resilience ที่มุ่งเน้นการฟื้นคืนพลังและการสร้างความหมายเชิงบวกหลังเผชิญวิกฤต โดยใช้การสื่อสาร การสนับสนุนทางอารมณ์ และระบบความเชื่อศรัทธาร่วม (Walsh, F., 2016) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ McCubbin, H. I. & Thompson, E. A. ที่เห็นว่าครอบครัวซึ่งมี Belief System ร่วมกันย่อมมีพลังในการปรับตัวได้ดีกว่าเมื่อต้องเผชิญความไม่แน่นอน (McCubbin, H. I. & Thompson, E. A., 1991) อย่างไรก็ตาม ในบริบทไทย

มีงานวิจัยด้านครอบครัวเพิ่มจำนวนมากขึ้น แต่งานการบูรณาการมิติคุณธรรมเชิงศาสนาเข้ากับแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวยังปรากฏอย่างจำกัด ทั้งที่ความเชื่อและคุณค่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาท หน้าที่ และวิธีจัดการความขัดแย้งในชีวิตครอบครัว การเสริมสร้างรากฐานทางคุณธรรมและจิตวิญญาณเป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงของสังคมโดยรวม โดยความเข้มแข็งของครอบครัวเกิดจากความเข้าใจ ความรัก ความอดทน การปรับตัวต่อกันของสมาชิก ตลอดจนความผูกพันที่ดีและการจัดการปัญหาอย่างเหมาะสม (Mahoney, A., 2010); (Military Reach Team, 2014) อีกทั้ง พบว่า ความรัก ความเข้าใจในครอบครัวมีอิทธิพลต่อชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลในครอบครัวหรือลูก การสร้างเสริมจริยธรรมจึงต้องถ่ายทอดผ่านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว ด้วยแบบอย่างที่เหมาะสมของพ่อแม่ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมครอบครัวไทยที่มีความใกล้ชิดผูกพันกัน เนื่องจากวัฒนธรรมและประเพณีเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัวให้เข้มแข็ง (มนทกานติ์ รอดคล้าย, 2561) การสร้างทักษะการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัวต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันตลอดชีวิตผ่านการสื่อสารเชิงบวก การทำแบบอย่าง การเรียนรู้จากประสบการณ์และสถานการณ์จริง ตลอดจนการปรับวิธีคิดและความเชื่อเพื่อรับมือความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยกระบวนการดังกล่าวหนุนให้ครอบครัวพึ่งตนเอง จัดการปัญหาและปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก (นฤดี โสรัตน์ และคณะ, 2562) ในลักษณะนี้ครอบครัวที่เข้มแข็งจึงไม่ใช่เพียงผลของโครงสร้างที่มั่นคงหรือฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยพลังทางคุณธรรมร่วมค้ำจุนความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น ความรัก ความหวัง ความเชื่อ การให้อภัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ และมีบทบาทในฐานะกรอบคุณค่าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพ การตัดสินใจ และพฤติกรรมของผู้เชื่อ อันนำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เมื่อมีคุณธรรมเป็นศูนย์กลางชีวิตจึงช่วยพัฒนาครอบครัวได้อย่างมั่นคง

แม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนในบริบทสังคมไทย แต่ส่วนใหญ่มุ่งอธิบายเชิงหลักคำสอนหรือการประยุกต์ใช้ในชีวิตของผู้เชื่อ มากกว่าการสังเคราะห์เชิงประจักษ์จากประสบการณ์จริงของครอบครัวคริสเตียนในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันนโยบายของรัฐมุ่งแก้ปัญหาที่โครงสร้าง เช่น รายได้/กฎหมาย และงานวิจัยส่วนใหญ่มักเน้นมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยาเป็นสำคัญ ส่วนงานเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวที่มุ่งเน้นทุนทางจิตวิทยาและจิตวิญญาณซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ครอบครัวรับมือกับความกดดันภายนอกค่อนข้างมีความจำกัด การศึกษานี้จึงมุ่งมองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนในฐานะกลไกภายในที่ไม่ใช่แค่คำสอนในพระคริสตธรรมคัมภีร์ แต่เป็นวิถีปฏิบัติ เช่น การให้อภัยซึ่งมิติทางศาสนาที่สามารถเปลี่ยนผ่านจากความรุนแรงไปสู่ความยอมรับและร่วมมือในครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งได้จริง และคุณธรรมเหล่านั้นเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างไรในบริบทสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้การสนทนากลุ่มกับคริสเตียนในประเทศไทย เพื่อพัฒนาและจัดหมวดหมู่เชิงแนวคิดที่ใช้เป็นกรอบอธิบายคุณธรรมจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล และมุ่งขยับการมองคุณธรรมจริยธรรมในฐานะหลักความเชื่อศรัทธาทางศาสนาไปสู่กลไกเชิงคุณค่าที่ทำงานผ่านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม อธิบายการเสริมสร้างครอบครัวไทยให้มีความมั่นคง ยืดหยุ่น และดำรงอยู่ด้วยคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืน และวางรากฐานสำหรับการศึกษาในระยะต่อไป จากข้อค้นพบนี้จะช่วยพัฒนาเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบเชิงปริมาณในระยะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว
2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายและองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยแบบผสมผสาน โดยบทความนี้นำเสนอผลการวิจัยในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาความหมาย ประสบการณ์ และการตีความของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนมุมมอง ประสบการณ์ และข้อคิดเห็นอย่างอิสระ ภายใต้ประเด็นคำถามที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงแนวคิดจากข้อมูล เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์จัดหมวดหมู่และพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดเชิงคุณภาพ

2. ผู้ให้ข้อมูล เป็นคริสเตียนไทยสังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นสมาชิกคริสตจักรอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 10 ปี 2) มีประสบการณ์ชีวิตครอบครัว เช่น คู่สมรส บิดา มารดา เป็นต้น 3) สามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มสนทนาได้ และ 4) ยินดีสมัครใจเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 84 คน จัดแบ่งเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 10 - 12 คน โดยคำนึงถึงความหลากหลายของประสบการณ์ชีวิตครอบครัวเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นอย่างหลากหลายและลึกซึ้ง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนและแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว คำถามมุ่งสำรวจมุมมองเกี่ยวกับความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว คุณธรรมที่สำคัญต่อชีวิตครอบครัว และกลไกการหล่อหลอมคุณธรรมดังกล่าวในบริบทจริง ผู้วิจัยได้นำแนวคำถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนศาสตร์และจริยศาสตร์ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และปรับปรุงถ้อยคำให้ชัดเจนก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยการจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 7 กลุ่ม แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 60 - 90 นาที ดำเนินการในสถานที่ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นกันเอง ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา โดยอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ชี้แจงสิทธิของผู้เข้าร่วมอย่างครบถ้วน สามารถถอนตัวได้ทุกเมื่อ เก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ และนำเสนอผลเป็นภาพรวม ขอความยินยอมก่อนเริ่มการสนทนา ในการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้จัดที่นั่งเป็นวงกลมและใช้คำถามปลายเปิดเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม และลดลักษณะเชิงลำดับชั้นในการสื่อสาร พร้อมทั้งกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน เช่น การเชิญให้ผู้ที่ยังไม่แสดงความคิดเห็นได้สะท้อนมุมมองเพิ่มเติม การสรุปประเด็นเป็นระยะเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกตรวจสอบหรือขยายความ และดูแลไม่ให้ผู้เข้าร่วมบางรายครอบงำการสนทนามากเกินไป

แนวทางดังกล่าวช่วยให้ข้อมูลที่ได้สะท้อนประสบการณ์และมุมมองร่วมของสมาชิกในกลุ่มอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น ในระหว่างการสนทนา ผู้วิจัยได้จดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเน้นถ้อยคำสำคัญ ประเด็นที่ปรากฏซ้ำ และปฏิสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญภายในกลุ่ม ภายหลังการสนทนา ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญร่วมกับผู้เข้าร่วม เพื่อยืนยันความเข้าใจเบื้องต้น และภายหลังการจัดระบบข้อมูลแล้ว ได้ส่งสรุปข้อค้นพบเบื้องต้นกลับไปให้ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลบางคนช่วยตรวจสอบความถูกต้องของสาระสำคัญอีกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล และลดความคลาดเคลื่อนในการตีความหมาย และจัดทำบันทึกสรุปกลุ่ม (Group Summary) อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยคริสเตียน ตามเอกสารรับรองเลขที่ บ. 02/2568 เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากบันทึกการสนทนากลุ่มและสรุปประเด็นของแต่ละกลุ่มถูกนำมาจัดระบบและตรวจทานความครบถ้วนก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ 1) การอ่านทบทวนบันทึกทั้งหมดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม 2) การระบุรหัสเบื้องต้นจากประเด็นที่ปรากฏซ้ำหรือมีนัยสำคัญ 3) การจัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ และ 4) การสังเคราะห์หมวดหมู่เป็นประเด็นหลักและองค์ประกอบเชิงแนวคิด เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบประเด็นที่ได้จากแต่ละกลุ่ม (Cross-group Comparison) และทบทวนความสอดคล้องของเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) เพื่อช่วยสะท้อนมุมมองและลดอคติในการตีความ ผลการวิเคราะห์นำไปสู่การสังเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน 10 ประการ และองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ด้านในบริบทสังคมไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการสังเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า มีจำนวน 10 ประการ ได้แก่ รู้จักเสียสละ ความซื่อสัตย์ การให้อภัย การอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้า ความรัก ความรับผิดชอบ ความยำเกรงพระเจ้า ความอดทนและการควบคุมตนเอง การเคารพสิทธิและการให้เกียรติกัน และการหนุนใจ/เสริมกำลังใจ/ความหวัง เมื่อพิจารณาความหมายและบทบาทของคุณธรรมดังกล่าว พบว่าสามารถจัดกลุ่มคุณธรรมได้เป็น 3 กลุ่ม เพื่ออธิบายกลไกที่เชื่อมโยงกับความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) กลุ่มคุณธรรมด้านความสัมพันธ์ต่อพระเจ้า ประกอบด้วย ความยำเกรงพระเจ้า และการอธิษฐานและพึ่งพาพระเจ้า คุณธรรมกลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็นหลักยึดทางจิตวิญญาณและกรอบคุณค่าร่วมของครอบครัว ช่วยให้สมาชิกมีทิศทางในการตัดสินใจ มีความหวัง และสามารถรับมือกับปัญหาหรือภาวะวิกฤตได้อย่างมีสติ โดยเฉพาะการอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้ามีบทบาทในการเสริมความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวของครอบครัวเมื่อเผชิญปัญหากดดัน 2) กลุ่มคุณธรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน ประกอบด้วย การรู้จักเสียสละ การให้อภัย ความรัก การเคารพสิทธิและการให้เกียรติกัน และการหนุนใจ/เสริมกำลังใจ/ความหวัง คุณธรรมกลุ่มนี้ทำหน้าที่ค้ำจุน เยียวยา และฟื้นฟูความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยเฉพาะการให้อภัยและการสื่อสารด้วยความรักช่วยลดความขัดแย้ง เปิดพื้นที่ให้สมาชิกเข้าใจกัน และทำให้ครอบครัวสามารถกลับมาสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงได้ และ 3) กลุ่มคุณธรรมด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความอดทนและการควบคุมตนเอง

คุณธรรมกลุ่มนี้ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมส่วนบุคคลและบทบาทของสมาชิกในครอบครัว ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส การรับผิดชอบต่อหน้าที่ และการจัดการอารมณ์อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงความสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างมั่นคง ดังนั้น สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนทั้ง 10 ประการไม่ได้ทำหน้าที่เพียงในฐานะหลักคำสอนทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นกลไกภายในที่หล่อหลอมพฤติกรรม การตัดสินใจ การสื่อสาร และการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ส่งผลให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่มั่นคง มีบทบาทที่ชัดเจน สามารถจัดการความขัดแย้ง และฟื้นตัวจากภาวะยากลำบากได้อย่างสร้างสรรค์

ผลการวิจัยจากการสังเคราะห์องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย พบว่า มีจำนวน 7 ด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในที่มั่นคง บทบาทและโครงสร้างที่ชัดเจน การสื่อสารเชิงบวก การจัดการตนเองและทรัพยากร ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ทุนทางสังคม และความเชื่อร่วมและคุณค่าทางศาสนา เมื่อพิจารณาเชิงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน พบว่า องค์ประกอบเหล่านี้ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ภายในที่มั่นคงเป็นฐานของความไว้วางใจ ขณะที่บทบาทและโครงสร้างที่ชัดเจนช่วยให้สมาชิกเข้าใจหน้าที่ของตน การสื่อสารเชิงบวกช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจ การจัดการตนเองและทรัพยากรช่วยให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ ส่วนความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวช่วยให้ครอบครัวรับมือกับวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้ ทุนทางสังคมเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมครอบครัวกับเครือข่ายภายนอก เช่น ญาติ คริสตจักร ชุมชน และกลุ่มสนับสนุนต่าง ๆ ขณะที่ความเชื่อร่วมและคุณค่าทางศาสนาทำหน้าที่เป็นแกนกลางด้านความหมาย ช่วยให้สมาชิกครอบครัวมีหลักยึดร่วมในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ดังนั้น ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยไม่ได้เกิดจากโครงสร้างครอบครัวหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของความสัมพันธ์ บทบาท การสื่อสาร การจัดการทรัพยากร ความยืดหยุ่น ทุนทางสังคม และความเชื่อร่วม โดยมีคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนเป็นกลไกเชิงคุณค่าที่ช่วยหล่อเลี้ยงและเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้ให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างเป็นองค์รวม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย สังเคราะห์ได้ 10 ประการ ซึ่งเมื่อพิจารณาคุณธรรมเหล่านี้ไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะหลักคำสอนทางศาสนาหรือค่านิยมเชิงอุดมคติเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกเชิงคุณค่าที่นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของครอบครัวผ่านกระบวนการสัมพันธ์ภายในครอบครัว สามารถจัดกลุ่มคุณธรรมดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มคุณธรรมด้านความสัมพันธ์ต่อพระเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมที่ยึดโยงจิตวิญญาณและหลักยึดร่วมกัน ประกอบด้วย ความยำเกรงพระเจ้า และการอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้า การสะท้อนมิติทางจิตวิญญาณเป็นหลักยึดร่วมในการดำเนินชีวิตครอบครัว ช่วยกำหนดทิศทางการตัดสินใจ การเผชิญปัญหาและการสร้างความหวังร่วมกันภายใต้ระบบความเชื่อเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า การอธิษฐานด้วยความยำเกรง

เป็นฐานสำคัญของการตัดสินใจและการจัดการปัญหาในครอบครัว และมิติทางศาสนศาสตร์ อีกทั้งบทบาทของจริยธรรมคริสเตียนในฐานะทุนทางจิตวิญญาณคอยสนับสนุนการฟื้นตัวของครอบครัวได้ดีมากขึ้น (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม G1; G3; G4; G6; G7) อย่างไรก็ตาม คุณธรรมเหล่านี้ถูกแปลความหมายในบริบทครอบครัวผ่านการปฏิบัติ เช่น การอธิษฐานร่วมกัน การให้อภัยเมื่อเกิดความขัดแย้ง และการแสดงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Relational spirituality ที่เสนอว่า ศาสนาทำงานผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Mahoney, A., 2010) คุณธรรมความเชื่อ ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนา แต่ทำหน้าที่ยึดร่วมและกำกับทิศทางการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น การลดอารมณ์รุนแรง การยอมถอย การคืนดี และการฟื้นความหวังเมื่อเผชิญวิกฤต ตามที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า พระคัมภีร์สอนว่า ทุกคนเป็นอวัยวะในพระคริสต์ แต่ละอวัยวะก็ควรทำหน้าที่หรือรับผิดชอบส่วนของตนและประคับประคองส่วนอื่น ๆ ให้น่าดูน่าชมมากขึ้น มีความเชื่อนำทางการแก้ไขปัญหา เพราะความยำเกรงพระเจ้าเป็นบ่อเกิดของสติปัญญา สำหรับการดำเนินชีวิตในแต่ละสถานการณ์ชีวิต มีการอธิษฐานเมื่อเกิดปัญหาและเกิดกำลังใจที่เต็มด้วยความหวังที่ช่วยให้บ้านไม่ล้มง่ายเมื่อเจอวิกฤต การเผชิญปัญหาหรือวิกฤตเมื่อมีการอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้าก็จะถูกใช้เป็นกระบวนการสำคัญในการแสวงหาปัญญาและทางออกที่ดี ความเชื่อร่วมจึงไม่เพียงเป็นความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นต้นทุนทางจิตวิญญาณที่สร้างความหวังและเสริมพลังให้ครอบครัวดำรงความเข้มแข็งได้อย่างต่อเนื่อง (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม: G3; G4; G7) หากมีการกระทำพร้อมกับการชื่นชมคุณค่าของกัน การมีเวลาอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ การมีพันธะต่อสวัสดิภาพของครอบครัวร่วมกัน การสื่อสารที่ดี การยึดหลักศาสนาในการดำเนินชีวิต และการจัดการวิกฤติอย่างสร้างสรรค์ มักเห็นจากการมีกิจกรรมร่วมกันและศรัทธาช่วยให้สมาชิกครอบครัวมีสติ อดทน ให้อภัย รักและช่วยเหลือผู้อื่นได้ง่าย (Stinnett, N. & DeFrain, J., 1985) จากแนวคิดดังกล่าวจึงสนับสนุนข้อค้นพบของผลการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมถูกจัดวางเป็นองค์ประกอบหนึ่งในเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวที่มีคุณภาพและถูกสื่อออกในรูปแบบเป็นทักษะและความพฤติกรรมที่ช่วยให้ครอบครัวดำรงอยู่ร่วมกัน ผลการวิจัยสนับสนุนสิ่ง ที่พบว่า การปลูกฝังคุณธรรมและกิจกรรมชีวิตคริสเตียนสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งด้านชีวิตฝ่ายจิตวิญญาณและคุณภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รวมถึงคุณธรรมควรเป็นปัจจัยหนึ่งในการเตรียมเสริมสร้างชีวิตสำหรับคู่สมรสก่อนการแต่งงาน เนื่องด้วยความเชื่อศรัทธาเป็นศูนย์กลางชีวิตคู่สมรสและเป็นรากฐานครอบครัวที่เข้มแข็ง รวมถึงการอธิษฐานสม่ำเสมอถือว่าเป็นการปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งสำหรับครอบครัวคริสเตียน หากกระทำอย่างเพียงพอและรอบด้านจะพบการยืนยันได้ว่าครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง ทั้งมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นชัดเจน (Rubio, J. H., 2010)

1.2 กลุ่มคุณธรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ค้ำจุนและเยียวยาหรือกำกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วย การรู้จักเสียสละ การให้อภัย ความรัก และการให้เกียรติกัน และการเสริมแรง/กำลังใจ/ความหวัง คุณธรรมกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการลดความตึงเครียดและฟื้นฟูความสัมพันธ์เมื่อเกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะการให้อภัยที่ถูกกล่าวถึงซ้ำในทุกกลุ่มสนทนาในฐานะที่ทำให้ครอบครัวกลับมาคืนดีกันได้ เป็นการเลือกทำเพื่ออีกฝ่ายและคืนดีในฐานะการดำเนินชีวิตตามความเชื่อ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าครอบครัวที่เข้มแข็งไม่ได้แปลว่าไม่เคยทำผิด แต่คือ ครอบครัวที่พร้อมจะซ่อมแซมหรือสามารถเยียวยาความสัมพันธ์และกลับมาคืนดีกันได้ และเปิดพื้นที่ให้ความสัมพันธ์ได้ฟื้นตัว พร้อมเริ่มต้นใหม่ หรือต่างคนต่างเสริมสร้างกัน

ซึ่งความแข็งแรงของบุคคลสามารถสะท้อนผ่านสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตที่สมดุล มักจะสะท้อนผ่านความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจ และความคิดของสมาชิก ครอบครัวควรมีท่าทีที่ดี มีความสร้างสรรค์ต่อกัน มีความยืดหยุ่นและความเป็นธรรม ไม่แสดงความรักในลักษณะที่ทำร้ายอีกฝ่าย และสะท้อนผ่านบทบาทและสิ่งที่ได้รับมอบหมายภายในบ้านเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ ความยืดหยุ่นและการปรับตัวของสมาชิกในการเผชิญสถานการณ์กดดันหรือความเปลี่ยนแปลง โดยคงท่าทีสร้างสรรค์และความเป็นธรรมต่อกัน โดยเฉพาะมิติด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการสื่อสาร ซึ่งเป็นกลไกหลักในการธำรงความผูกพัน ประคับประคองความสัมพันธ์ภายในให้มั่นคง ควบคู่กับการสนับสนุนซึ่งกันและกันในรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูล (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม: G3; G4; G6; G7) สอดคล้องกับแนวคิดว่าความสัมพันธ์ที่มีความยืดหยุ่นของครอบครัวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ระบบความเชื่อ (Belief Systems) รูปแบบโครงสร้างและการจัดองค์กรของครอบครัว (Organizational Patterns) และการสื่อสารและการแก้ปัญหา (Communication & Problem-solving) (Walsh, F., 2016) ซึ่งสอดรับกับกรอบการวิเคราะห์ของงานวิจัยนี้ ที่พบว่า คุณธรรมและความเชื่อร่วมทำหน้าที่เป็นฐานความหมายและหลักยึด ขณะที่การสื่อสารเชิงคุณธรรมและการร่วมรับผิดชอบช่วยให้ครอบครัวสามารถจัดการปัญหาและฟื้นตัวได้อย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นครอบครัวที่ถ่ายทอดคุณธรรมด้านความรัก ความเคารพให้เกียรติต่อกัน ย่อมส่งผลผ่านการสร้างความหมายร่วมกันภายใน จึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเข้มแข็งกับครอบครัว พร้อมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างมีทิศทางเพื่อการรักษาและเยียวยาทั้งมิติในความรู้สึก จิตใจ ความคิดและแบบแผนของชีวิตในครอบครัว (Pearce, W. B. & Cronen, V. E., 1980) จากตรงนี้จึงชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ดี การสนับสนุนทางอารมณ์ การใช้เวลาในกิจกรรมร่วมกัน และความเข้าใจถึงเป้าหมายร่วม ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวหรือการเรียนรู้กันและกันอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเชื่อมกับการหนุนใจ ให้ความหวัง ความรัก และความสัมพันธ์ภายในที่มีเป้าหมายร่วมได้ดี ในทำนองเดียวกันกับกรอบคิดของคนไทยส่วนใหญ่ที่มีมุมมองว่า เป็นครอบครัวที่รู้ใจกัน มองตาแล้วรู้ใจ หรือหมายถึง ความสัมพันธ์ที่อยู่ในระดับคุ้นเคย เป็นแบบแผนที่เป็นลักษณะเฉพาะของครอบครัว

คุณธรรมกลุ่มนี้มุ่งการสื่อสารและการกำกับตนเอง เนื่องด้วยการสื่อสารและอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ การรู้จักเสียสละ การให้อภัย ความรัก การเคารพสิทธิและการให้เกียรติกัน และการหนุนใจ/เสริมกำลังใจ/ความหวัง เป็นการส่งเสริมและช่วยลดปฏิกิริยาทางอารมณ์และป้องกันการขยายตัวของความขัดแย้ง โดยภาพรวมสะท้อนว่า คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนไม่ได้เป็นเพียงหลักคำสอน หากแต่ทำหน้าที่เป็นระบบกำกับภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ตามที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า การยืนอยู่ข้างกันในยามยาก ความรักที่ลงมือทำและการเกื้อกูลกันในครอบครัวย่อมสำคัญมาก ครอบครัวที่รักกันจริงจะไม่ปล่อยให้ใครแบกภาระลำพัง แต่พร้อมลดตัวเองและช่วยกันประคับประคองให้ทุกคน ก้าวไปต่อได้อย่างสง่างาม มักปรากฏผ่านการเสียสละเวลา ความสะดวก หรือผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ของสมาชิกคนอื่นและความมั่นคงของครอบครัว การอยู่เคียงข้างกันในช่วงเวลายากลำบาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ หรือความกดดันทางอารมณ์ ซึ่งความเข้มแข็งเริ่มจากความไว้ใจ ความจริงใจและความซื่อสัตย์ของสมาชิกต่อกัน ทั้งในคำพูดและการกระทำ ความซื่อสัตย์สะท้อนผ่านการพูดความจริง ไม่ปกปิด ซื่อสัตย์ต่อกัน โดยเฉพาะเรื่องการเงิน การใช้ทรัพยากร และการตัดสินใจเรื่องสำคัญ และจัดการเรื่องสำคัญของบ้านอย่างโปร่งใส (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม: G1; G2; G4; G6) สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ได้นำเสนอว่า สภาพสังคมและรูปแบบการทำงาน ทำให้เวลาครอบครัวลดลง

และเกิดความขัดแย้งได้ง่ายขึ้น โดยปัจจัยความขัดแย้งที่พบ ได้แก่ ความแตกต่างส่วนบุคคล การขาดความรับผิดชอบในบทบาท การแสดงอารมณ์ทางลบ การสื่อสารทางลบ อบายมุข และความไม่ซื่อสัตย์ เมื่อชีวิตครอบครัวมีปัจจัยเสี่ยงทั้งการสื่อสารเชิงลบ การไม่สามารถควบคุมอารมณ์ ความไม่ซื่อสัตย์ และการขาดบทบาทที่ควรเป็นคุณธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่เป็นตัวคุ้มกัน ที่จะช่วยลดความขัดแย้งและช่วยจัดการปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ความศรัทธาทางศาสนาจะช่วยเพิ่มสติ ความอดทน การให้อภัยและควบคุมความโกรธได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ฉัตร์รัตน์ เตือนสติกุล, 2564) นั่นหมายถึง คุณธรรมที่แปลงเป็นพฤติกรรมในชีวิตครอบครัวโดยตรงและสัมพันธ์กับความเข้มแข็งภายในครอบครัว สอดคล้องกับผลการวิจัยที่สนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าวว่า การสื่อสารด้วยความรักเป็นแกนของชีวิตครอบครัว และความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารสามารถทำให้ปัญหาในครอบครัวรุนแรงขึ้นและยืดเยื้อ ส่วนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในครอบครัวคริสเตียนต้องพิจารณาจริยธรรมการสื่อสารร่วมกับทักษะการสื่อสาร เพราะจริยธรรมเป็นปัจจัยหลักที่ค้ำจุนความสัมพันธ์ในบ้าน (Yacub, Y. et al., 2022) ตามแนวคิด A-CORE ที่วางหลักการให้สมาชิกครอบครัวสื่อสารด้วยท่าทีเป็นมิตรและอ่อนโยน ความซื่อสัตย์ เปิดเผยเพื่อสร้างความไว้วางใจ สื่อสารให้ชัดเจนเพื่อลดความเข้าใจผิด เคารพกันด้วยความรัก และเข้าอกเข้าใจไม่คาดหวังเกินศักยภาพ สอดคล้องกับคุณธรรม 10 ประการของการค้นพบ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ การเคารพและให้เกียรติ การอดทนและควบคุมตนเอง/การสื่อสารด้วยความรัก และการหนุนใจ เพื่อส่งเสริมมิติความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความสัมพันธ์ทั้งภายในภายนอก ความเข้มแข็งจึงขึ้นกับการสื่อสารและการสนับสนุนกัน สอดคล้องกับการที่คุณธรรมทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมและบทบาทภายในระบบครอบครัวได้เป็นอย่างดี (Pearce, W. B. & Cronen, V. E., 1980) ด้วยว่าความคลุมเครือทำให้เกิดความสับสนและความเข้าใจผิด เป็นอุปสรรคและความเข้าใจผิด ที่มักเชื่อมโยงกับการสื่อสารด้วยอารมณ์หรือการเลือกเวลาไม่เหมาะสม จุดนี้ช่วยขยายผลว่า คุณธรรมทำงานร่วมกับการสื่อสารด้วยความรักช่วยทำให้มีความชัดเจนและไม่บานปลายเป็นความขัดแย้งเรื้อรัง

1.3 กลุ่มคุณธรรมด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และอดทนและการควบคุมตนเอง ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สร้างเสถียรภาพและความไว้วางใจ ทำหน้าที่สร้างความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิกหรือความมั่นคงของระบบครอบครัว และส่งเสริมความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ในครอบครัวเป็นรากฐานของความโปร่งใส การแบ่งบทบาท และการตัดสินใจร่วมกัน เมื่อความไว้วางใจสูง ความขัดแย้งเรื่องต่าง ๆ ย่อมได้รับการแก้ไขร่วมกัน ตามที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า การตระหนักและปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอและร่วมกันแบกรับภาระอย่างเป็นธรรม ไม่โยน ไม่หนี และไม่เอาเปรียบ ครอบครัวที่เข้มแข็งจะชัดเจนเรื่องบทบาททั้งการรักษาคำพูด ความตรงต่อเวลา และความสม่ำเสมอในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกคนอื่นและเห็นคุณค่ากัน เป็นการตระหนักถึงความอดทนและควบคุมตนเอง พูดคุยหรือสื่อสารกันด้วยความรัก ความห่วงใยพร้อมสนับสนุน ส่งเสริมในสิ่งที่ดีต่อกัน เพราะสังคมในปัจจุบันมักจะส่งเสริมเสรีภาพส่วนตัวมากจนส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของครอบครัวหรือเป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ไม่ลดทอนคุณค่าและไม่ทำให้สมาชิกคนใดรู้สึกด้อยค่าในบ้าน (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม: G 2; G3; G5; G6) ซึ่งปัจจัยชี้ขาดมักไม่ได้เป็นเรื่องทรัพย์สมบัติหรือความสามารถ หากแต่เป็นคุณค่าที่กับความสัมพันธ์ ได้แก่ การเคารพต่อกัน ความซื่อสัตย์ การหนุนใจกัน และการควบคุมตนเองหรือการยับยั้งชั่งใจ ช่วยทำให้ครอบครัวรักษาความสัมพันธ์ระยะยาวและฟื้นตัวได้จากภาวะวิกฤต (วาริณี โสภาจร และคณะ, 2563) จากทฤษฎีจริยธรรมและค่านิยมได้นำเสนอมุมมอง

เชิงค่านิยมที่ชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมเรื่องความรัก ความเคารพ ความซื่อสัตย์ เป็นฐานสร้างความมั่นคงของความสัมพันธ์ภายใน ซึ่งเป็นเงื่อนไขของความสัมพันธ์มั่นคงและยั่งยืน ครอบครัวควรเป็นต้นแบบเลี้ยงดูลูกตามคำสอนโดยเน้นคุณธรรมเสมอ ได้แก่ ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจเพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ (กรมอนามัย, 2562) เช่นกันบทบาทการสนับสนุนทางสังคมและเครือข่าย ทั้งเพื่อน ญาติ และชุมชนย่อมมีผลต่อความมั่นคงของครอบครัว (Cohen, S. & Wills, T. A., 1985) สอดคล้องกับมิติทุนทางสังคมที่ค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ อธิบายได้ว่า ความมีน้ำใจ ช่วยเหลือและความเคารพ ความรับผิดชอบ และความอดทนต่อกันช่วยให้เครือข่ายหนุนเสริมครอบครัวที่เกิดเกิดผลดี การสร้างเครือข่ายสนับสนุนและการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชนช่วยเสริมความเข้มแข็งครอบครัว ซึ่งสามารถเชื่อมกับคุณธรรมด้านรับผิดชอบ การเอื้ออาทร การหนุนใจ และทุนทางสังคม

ผลการวิจัยครั้งนี้ช่วยอธิบายได้ว่า ครอบครัวคริสเตียนไทยไม่ได้ดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปิดตายจากสังคม หากแต่ต้องเผชิญกับบริบทของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมัยใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ รูปแบบการทำงาน เทคโนโลยี การให้คุณค่ากับเสรีภาพส่วนบุคคล และความเปลี่ยนแปลงของบทบาทภายในครอบครัว ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ครอบครัวคริสเตียนไทยจึงต้องปรับดุลยภาพ ระหว่างหลักการทางศาสนาที่เน้นวินัย คุณธรรม และความรับผิดชอบ กับวิถีชีวิตร่วมสมัยที่มีความเร่งรีบ ซับซ้อน และเปิดพื้นที่ให้กับความเป็นปัจเจกมากขึ้น การปรับดุลยภาพดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการลดทอนหลักการทางศาสนา แต่เกิดจากการประยุกต์หลักคุณธรรมเหล่านั้นให้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่เหมาะกับชีวิตจริง เช่น การอธิษฐานร่วมกันไม่ได้หมายถึงเพียงการประกอบพิธีกรรม แต่เป็นพื้นที่สำหรับการหยุดทบทวนตนเองและตัดสินใจร่วมกัน การยำเกรงพระเจ้าไม่ได้แปลว่าการควบคุมกันอย่างเคร่งครัด แต่เป็นการใช้กรอบคุณค่าทางศาสนาเพื่อกำกับตนเองและเคารพกันด้วยความรับผิดชอบ การสื่อสารด้วยความรักไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำเชิงอุดมคติ แต่เป็นการเลือกสื่อสารอย่างอ่อนโยนและเคารพกันท่ามกลางแรงกดดันของชีวิตประจำวัน ขณะที่การให้อภัยและความเสียสละก็เป็นกลไกที่ช่วยให้ครอบครัวสามารถรักษาความสัมพันธ์ได้ในสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเร่งรัดและความเปราะบางทางอารมณ์

ข้อค้นพบในส่วนนี้ยังชี้ให้เห็นว่า คุณธรรมทั้ง 3 กลุ่มไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ คุณธรรมด้านความสัมพันธ์กับพระเจ้าทำหน้าที่เป็น หลักยึดทางความหมาย คุณธรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันทำหน้าที่เป็น พลังค้ำจุนความสัมพันธ์ และคุณธรรมด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับตนเองและบทบาทของสมาชิกในครอบครัว เมื่อคุณธรรมทั้ง 3 กลุ่มทำงานร่วมกัน จึงนำไปสู่ความมั่นคงของความสัมพันธ์ การสื่อสารที่ดี การรับผิดชอบต่อกัน และการฟื้นตัวของครอบครัวในยามเผชิญปัญหา

2. จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทไทย มี 7 ด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในที่มั่นคง บทบาทและโครงสร้างที่ชัดเจน การสื่อสารเชิงบวก การจัดการตนเองและทรัพยากร ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ทุนทางสังคม และ ความเชื่อร่วมและคุณค่าทางศาสนา ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนทั้งมิติด้านโครงสร้าง กระบวนการ และคุณค่าภายใน เมื่อพิจารณา พบว่า ความเชื่อร่วมและคุณค่าทางศาสนาทำหน้าที่เป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงมิติอื่นเข้าด้วยกัน หรือมีบทบาทเสริมสร้างความยืดหยุ่นของครอบครัว ที่ชี้ให้เห็นว่าศาสนาและจิตวิญญาณสามารถเป็นทรัพยากรเชิงสัมพันธ์ (Relational Resource) ที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัวได้ (Walsh, F., 2016); (Mahoney, A., 2010) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครอบครัวต้องใช้เวลาร่วมกัน

จึงเป็นเหตุให้เกิดความเข้มแข็ง และเป็นโอกาสสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่แน่นแฟ้นมากขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกัน เวลาที่ได้อยู่ร่วมกันเพิ่มมากขึ้น และการรักษาสภาพจิตใจอย่างใกล้ชิดขึ้น สามารถเชื่อมความสัมพันธ์และการเรียนรู้การปรับตัวต่อกันและมีการปลูกฝังคุณธรรมจากครอบครัวมากที่สุด (วาริณี โสภาจร และคณะ, 2563); (เทพพร มังธานี, 2558)

อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็งของครอบครัวคริสเตียนไทยเกิดจากการบูรณาการระหว่างคุณธรรมทางศาสนากับโครงสร้างค่านิยมของสังคมไทย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงช่วยวางรากฐานของการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีสันติ ความรัก การให้อภัย และความรับผิดชอบ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ครอบครัวที่เข้มแข็งไม่ได้หมายถึงไม่เคยทำผิด แต่พร้อมจะซ่อมแซมหรือเยียวยาความสัมพันธ์กลับมาคืนดีกันได้ เปิดพื้นที่ให้ความสัมพันธ์ฟื้นตัว พร้อมเริ่มต้นใหม่ ตามที่พระคัมภีร์สอนว่า ทุกคนเป็นอวัยวะในพระคริสต์ แต่ละอวัยวะก็ควรทำหน้าที่หรือรับผิดชอบส่วนของตนและประคับประคองส่วนอื่น ๆ ให้น่าดูน่าชมมากขึ้น มีความเชื่อและความยำเกรงนำทางการแก้ไขปัญหา มีการอธิษฐานเมื่อเกิดปัญหา และสร้างความหวังที่ช่วยให้บ้านไม่ล้มลง การพึ่งพาพระเจ้าถูกใช้เป็นกระบวนการสำคัญในการแสวงหาปัญญาและทางออกที่ดี มีความเชื่อส่วนบุคคลเป็นต้นทุนทางจิตวิญญาณที่สร้างเสริมพลังบวกให้ครอบครัวดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (สรุปจากบันทึกสนทนากลุ่ม: G3; G4; G7) ซึ่งในทำนองเดียวกันกับ ครอบครัวที่มีระบบคุณค่าและศรัทธาร่วมกันจะสามารถฟื้นฟูพลังภายในและรับมือกับวิกฤตได้ดีกว่าครอบครัวที่ขาดฐานทางจิตวิญญาณ สะท้อนได้ว่าความเชื่อและคุณธรรมศาสนาเป็นพลังเชิงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความยืดหยุ่น (Resilience) ในครอบครัว (Walsh, F., 2016) สอดคล้องกับ ทิพย์วัลย์ สุรินยา ได้พบองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ด้าน ได้แก่ การให้คำมั่นและการทุ่มเทใจอย่างแรงกล้าให้กับครอบครัวร่วมกัน ความมั่นใจ ความท้าทาย การควบคุมสิ่งเร้าภายนอก การนับถือในคุณค่าและความไว้วางใจ และการจัดการกับความเครียดและภาวะวิกฤติ (ทิพย์วัลย์ สุรินยา, 2564) นั่นแสดงให้เห็นว่า สมาชิกครอบครัวที่ทำหน้าที่ทำงานและรับผิดชอบร่วมกัน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง มีความตั้งใจและเป้าหมายร่วมกันที่จะให้เกิดความสมานฉันท์กลมเกลียวสงบสุข เกิดการทุ่มเทใจอย่างแรงกล้า ไว้วางใจต่อกัน สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่คุกคามด้วยความมั่นใจ ได้รับการชื่นชมจากการผ่านพ้นความยากลำบาก ใส่ใจในคุณค่าของกัน พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ท้าทาย ให้ตื่นตัวกับสถานการณ์ใหม่ ไม่หวั่นไหวต่อภัยภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยังคงนับถือในคุณค่าต่อกัน ซื่อสัตย์และแบ่งเบาภาระของกันในภาวะวิกฤตได้อย่างเจริญงอกงาม

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กล่าวไว้ว่า ครอบครัวที่เข้มแข็ง หมายถึง ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรัก ความเข้าใจ สามารถดูแลสมาชิกในครอบครัวและเกื้อกูลสังคมได้ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2568) และจากการค้นพบ ความเข้มแข็งของครอบครัวไม่ได้ตั้งอยู่บนปัจจัยวัตถุเป็นอันดับแรก แต่ตั้งอยู่บนคุณธรรมจริยธรรมและหลักยึดร่วมที่ทำให้สมาชิกสื่อสารกันอย่างสร้างสรรค์และฟื้นตัวได้เมื่อเผชิญปัญหา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลายรายย้ำการยึดพระเจ้าและพระวจนะเป็นศูนย์กลาง การอธิษฐานและการพึ่งพาพระเจ้า ตลอดจนคุณธรรมเชิงสัมพันธ์ เช่น ความรัก การให้อภัย การเคารพให้เกียรติ และการหนุนใจสำคัญ และครอบครัวที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง (Family Strength) เป็นตัวทำนายสำคัญกับความผาสุกทางจิตใจของสมาชิกครอบครัว และความเข้มแข็งของครอบครัวยังมีความสัมพันธ์กับความผาสุกในหลายมิติ เช่น พฤติกรรมการกระทำผิด ปัญหาการปรับตัวของเด็ก ปัญหาทางอารมณ์ ภาวะซึมเศร้าของเด็ก และแนวโน้ม

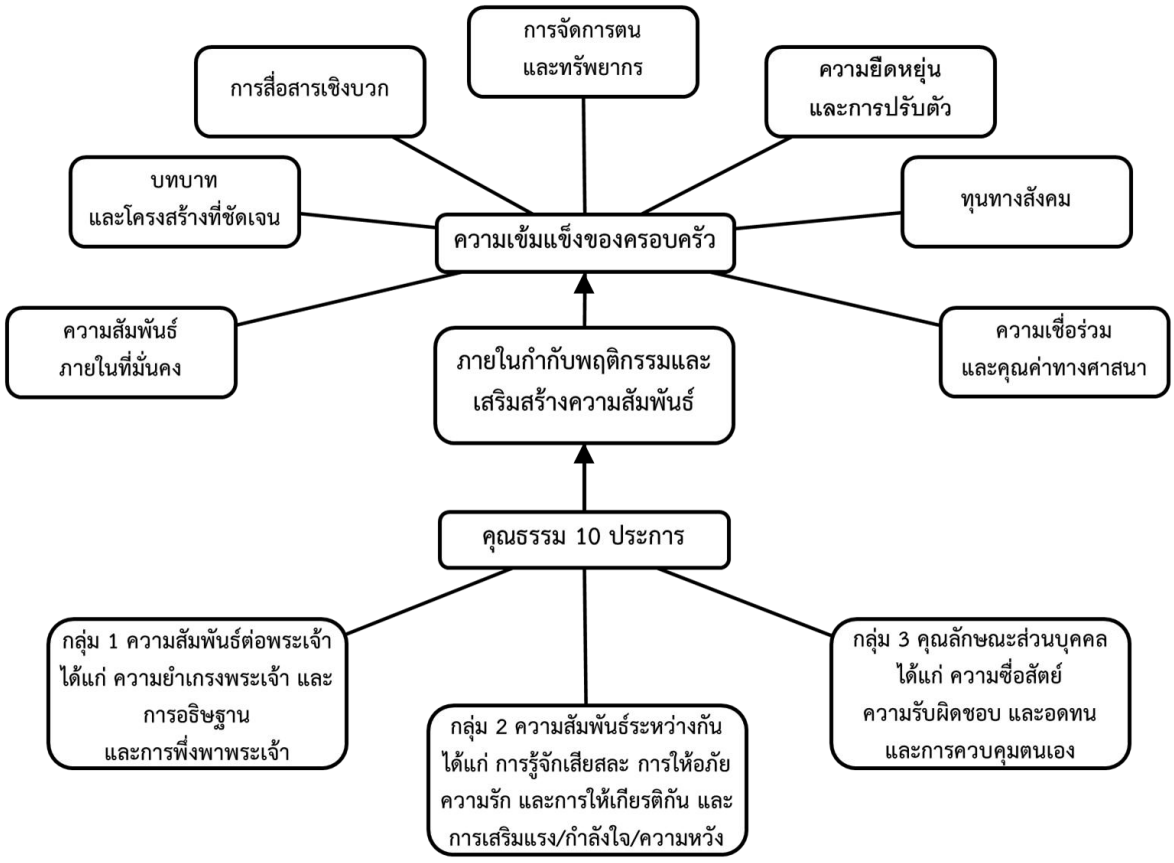
ในการฆ่าตัวตาย ซึ่งความเข้มแข็งเป็นการผสมผสานของศักยภาพทางพฤติกรรม เป็นความสามารถของครอบครัวที่จะฟื้นตัวและคงสภาพของตัวเองไว้ จึงกล่าวได้ว่าครอบครัวใดมีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพ ครอบครัวนั้นย่อมมีความสุข (ทิพย์วัลย์ สุรินยา, 2564) หรืออธิบายไว้ว่า เครือข่ายสนับสนุนจากเพื่อน ญาติ และชุมชนช่วยให้สมาชิกครอบครัวรู้สึกปลอดภัยและเป็นที่พึ่งพาได้ เมื่อคุณธรรมเพิ่มขึ้นคุณภาพของชีวิตย่อมมากขึ้น (Cohen, S. & Wills, T. A., 1985) การตระหนักถึงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไม่ยึดมั่นถือมั่น จึงสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติภาพ พร้อมกับการปลูกฝังจริยธรรมที่คำนึงถึงรูปแบบที่เหมาะสมต่อคริสตชนในปัจจุบันได้

ข้อค้นพบด้าน ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว จึงมีความหมายมากกว่าการรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้า แต่รวมถึงความสามารถของครอบครัวคริสเตียนไทยในการรักษาแก่นของความเชื่อไว้ พร้อมกับปรับรูปแบบการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ครอบครัวคริสเตียนที่เข้มแข็งไม่ใช่ครอบครัวที่ยึดหลักศาสนาแบบตายตัวจนไม่สามารถอยู่กับบริบทสมัยใหม่ได้ และไม่ใช่ครอบครัวที่ปรับตัวจนสูญเสียหลักยึดทางคุณธรรม หากแต่เป็นครอบครัวที่สามารถรักษาสมดุลระหว่าง ความมั่นคงในคุณค่ากับความยืดหยุ่นในการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบนี้จึงช่วยขยายแนวคิดเรื่อง family resilience ในบริบทไทยให้ชัดขึ้นว่า ความยืดหยุ่นไม่ได้หมายถึงเพียงการฟื้นตัวจากวิกฤตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประสานความเชื่อดั้งเดิมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยอย่างมีความหมาย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวที่เข้มแข็งควรมีหลักคุณธรรมจริยธรรมที่เข้มแข็ง และหลักคุณธรรมจริยธรรมควรเป็นประเด็นแรกของชีวิตครอบครัวไทยทุกครอบครัว ไม่ว่าจะมีความเชื่อหรือศาสนาใดก็ตาม ในเชิงแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนกับความเข้มแข็งของครอบครัว โดยคุณธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกภายในที่หล่อหลอมกระบวนการครอบครัว เช่น การสื่อสาร การจัดการความขัดแย้ง และการแบ่งบทบาท ซึ่งส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของครอบครัวในภาพรวม

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย อธิบาย ได้ดังนี้ คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนเป็นกลไกเชิงคุณค่าที่กำกับพฤติกรรมและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ที่ช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านกระบวนการสัมพันธ์ภายในครอบครัว งานวิจัยนี้สังเคราะห์คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน 10 ประการ และองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ด้าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 คุณธรรมจริยธรรมและความเข้มแข็งของครอบครัว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน 10 ประการทำหน้าที่เป็นกลไกภายในที่กำกับพฤติกรรมการตัดสินใจและปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว และเชื่อมโยงกับองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ด้าน อย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบนี้ช่วยขยายการอธิบายถึงความเข้มแข็งของครอบครัวให้ครอบคลุมมิติคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียนในฐานะส่วนหนึ่งของระบบครอบครัวอย่างเป็นองค์รวม และคุณธรรมเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่กฎระเบียบหรือข้อกำหนด แต่ทำหน้าที่เป็นทุนทางจิตวิญญาณ ที่ช่วยให้ครอบครัวสามารถคงสภาพความเข้มแข็งไว้ได้แม้ในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจหรือสังคม และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ 1.1) คริสตจักรสามารถนำผลวิจัยไปพัฒนาเป็นชุดกิจกรรมเสริมสร้างครอบครัวคริสเตียนหรือคู่มืออบรมชีวิตคู่และครอบครัว โดยใช้คุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน 10 ประการเป็นแกนหลัก เพื่อใช้ในการอบรมคู่สมรส การเตรียมความพร้อมก่อนสมรส การให้คำปรึกษาครอบครัว และการพัฒนาผู้นำครอบครัวในคริสตจักร 1.2) หน่วยงานด้านครอบครัวสามารถนำองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวทั้ง 7 ด้าน ไปพัฒนาแนวทางการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวเชิงคุณภาพให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย และ 1.3) สถาบันการศึกษาทางศาสนศาสตร์นำผลการวิจัยไปพัฒนารายวิชาหรือหลักสูตรด้านอภิบาลครอบครัวที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางทฤษฎีกับบริบทสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 2.1) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้

เป็นระยะที่ 1 ของโครงการวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยระยะต่อไปควรมุ่งพัฒนาแบบสอบถามเชิงปริมาณจากข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมคริสเตียน 10 ประการ และองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ด้าน เพื่อสำรวจและทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ยืนยันองค์ประกอบเชิงประจักษ์ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 2 ในกลุ่มคริสเตียนไทย และ 2.2) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวคริสเตียนในคณะความเชื่อหรือนิกายต่าง ๆ หรือต่างศาสนาในบริบทสังคมไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของจริยธรรมคริสเตียนต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ซึ่งได้รับทุนในการวิจัยจากคณะคริสตศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยคริสเตียน จึงขอขอบคุณที่สนับสนุนทุนวิจัยจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2566). แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2566 - 2570. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.dwf.go.th//storage/80094/b36aff6e-17ee-4a5f-aee5-420379b297a8-document-6255.pdf

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2568). รายงานสถานการณ์ครอบครัวไทย พ.ศ. 2568. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.dwf.go.th//storage/80094/b36aff6e-17ee-4a5f-aee5-420379b297a8-document-6255.pdf

กรมอนามัย. (2562). คู่มือครอบครัวต้นแบบ “เลี้ยงดูลูกตามคำสอนพ่อ”: คุณธรรม 8 ประการของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: บริษัทซีจี ทูล จำกัด.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2567). ข่าวภารกิจ. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.msdhs.go.th/news_view.php?nid=39406

ฉัตร์รัตน์ เตือนสติกุล. (2564). การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสมรสของคู่สมรสด้วยการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออก. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทิพย์วัลย์ สุรินยา. (2564). โปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัวไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์, 47(1), 175-192.

เทพพร มังธานี. (2558). บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนในภาคอีสาน. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 31(1), 45-64.

นฤดี โสรัตน์ และคณะ. (2562). ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย: ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 16(2), 427-437.

มนทกานติ์ รอดคล้าย. (2561). ปัจจัยในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย กรณีศึกษาความรักความเข้าใจในครอบครัว ลักษณะประชากรของพ่อแม่และเวลา. วารสารประชากรศาสตร์, 34(2), 17-35. https://doi.org/10.56808/2730-3934.1306.

วาริณี โสภาจร และคณะ. (2563). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, 8(2), 162-181.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). สุขภาพคนไทย 2568: เกิดน้อยกู้ไม่กลับ ต้องปรับและรับมืออย่างไร. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: อมรินทร์คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน).

Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin, 98(2), 310-357. https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310.

Mahoney, A. (2010). Religion in families 1999-2009: A relational spirituality framework. Journal of Marriage and Family, 72(4), 805-827. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00732.x.

McCubbin, H. I. & Thompson, E. A. (1991). Family assessment inventories for research and practice. (2nd ed.). Madison: University of Wisconsin-Madison.

Military Reach Team. (2014). Strong Family Functioning, Research Brief. Retrieved October 10, 2025, from https://reachfamilies.umn.edu/sites/default/files/rdoc/Strong% 20Family%20Functioning%20(2).pdf

Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. Journal of Family Therapy, 22(2), 144-167. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00144.

Pearce, W. B. & Cronen, V. E. (1980). Communication, action, and meaning: The creation of social reality. New York: Praeger.

Rubio, J. H. (2010). Conclusion. In Family Ethics: Practices for Christians. Washington: Georgetown University Press.

Stinnett, N. & DeFrain, J. (1985). Secrets of Strong Families. Boston: Little Brown & Co.

UNICEF. (2025). The state of Thai families and child well-being report 2025. UNICEF Thailand. Retrieved October 10, 2025, from https://www.unicef.org/thailand/

Walsh, F. (2016). Strengthening family resilience. (3rd ed.). New York: The Guilford Press.

Yacub, Y. et al. (2022). The Ethics of Effective Communication in Christian Families with A-CORE Principles. International Journal of Social Science Research and Review, 5(4), 106-115. https://doi.org/10.47814/ijssrr.v5i4.233.

บทความวิจัย

การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการ การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด: บทเรียนจากโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อการปรับใช้ในบริบทประเทศไทย*

REVIEWING AND SYNTHESIZING SYSTEMATIC KNOWLEDGE ON DRUG ADDICTION TREATMENT: COMPARATIVE INSIGHTS FROM PORTUGAL, THE NETHERLANDS, AND SWITZERLAND FOR APPLICATION IN THAILAND

บุญเรือน เนียมปาน
Boonruen Niempan
องค์การบริหารส่วนตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง ปทุมธานี ประเทศไทย
Klongjed Subdistrict Administrative Organization, Khlong Loang District, Pathum Thani, Thailand
Corresponding author E-mail: Kob25009kn@gmail.com
Tel: 091-729-9185

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของมาตรการ และ 3) เพื่อวิเคราะห์บทเรียนและข้อเสนอแนะในการนำมาปรับใช้ในบริบทของไทย โดยศึกษาจากโปรตุเกส นโยบายลดทอนความผิดทางอาญา เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ แนวทางการลดอันตรายและบูรณาการบริการ โดยใช้วิธีทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบ การสังเคราะห์เชิงบรรยาย การวิเคราะห์ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จมาตรการระดับนโยบาย บริการ และระดับชุมชนบริบทด้านบำบัดรักษาปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมของไทยเปรียบเทียบกับโมเดลชีวจิตสังคม และทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง วิธีวิจัยใช้การทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบ ตามมาตรฐาน PRISMA โดยสืบค้นเอกสารวิชาการระดับสากลผ่านการประเมินด้วย CASP Checklists รวมจำนวน 23 รายการ “ผลการวิจัยพบว่า 1) การสังเคราะห์บทเรียนจากประเทศต้นแบบเป็นกุญแจสำคัญ คือ การเปลี่ยนจาก “การลงโทษ” สู่ “สาธารณสุขนำ” โดยมาตรการลดทอนโทษทางอาญา และลดอันตรายเป็นประตูสู่การรักษา 2) ปัจจัยความสำเร็จผ่านภาครัฐที่มั่นคง เข้าถึงบริการง่าย ความล้มเหลวเกิดจากนโยบายแบบสั่งจากบนลงล่างขาดความเข้าใจปัญหา และ 3) การปรับใช้ในไทยนำมาสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ “โมเดล PHS” ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ P (Public Health First) การลดทอนโทษทางอาญาเพื่อสุขภาพ H (Holistic Care) การบำบัดแบบองค์รวม และ S (Social Integration) บูรณาการชุมชนเข้มแข็งเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

* Received 29 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 21 May 2026

และจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูครบวงจรระดับตำบลเพื่อลดการกลับไปเสพซ้ำอย่างยั่งยืน การศึกษานี้มีนัยสำคัญต่อการพัฒนานโยบายของ สสส. เพื่อเสริมสร้างระบบการบำบัดคุณภาพคืนศักดิ์ศรีให้กับผู้ป่วย

คำสำคัญ: การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด, องค์ความรู้เชิงระบบ, การลดทอนความเป็นอาญา, การลดอันตราย, บูรณาการสาธารณสุขและสวัสดิการสังคม

Abstract

This research aims to: 1) Systematically review and synthesize knowledge on drug addiction treatment measures in Portugal, the Netherlands, and Switzerland; 2) Identify key factors contributing to the success and failure of such measures; and 3) Analyze lessons and provide recommendations for application within the context of Thailand. The study focuses on Portugal's decriminalization policy, alongside the harm reduction and integrated service approaches utilized in the Netherlands and Switzerland. The methodology involves a Systematic Literature Review and narrative synthesis, analyzing factors influencing the success of measures at the policy, service, and community levels. This includes an assessment of Thailand's social and cultural treatment contexts compared against the Biopsychosocial Model and the Stages of Change theory. The study employed a Systematic Literature Review methodology following PRISMA standards. A total of 23 international academic documents and reports are retrieved and quality-appraised using CASP Checklists. The findings, categorized by objectives, are as follows: 1) The synthesis of international lessons revealed that the fundamental key to success was a paradigm shift from "punishment" to "public health-led" approaches, utilizing decriminalization and harm reduction as gateways to treatment. 2) Success factors include stable political support and low-threshold service accessibility, whereas failures often stem from top-down policies lacking continuity. and 3) The application in Thailand leads to the synthesis of a novel conceptual framework, the "PHS Model," which consists of three pillars: P (Public Health First), H (Holistic Care), and S (Social Integration). The model emphasizes decentralization to local authorities and the establishment of comprehensive sub-district rehabilitation centers to sustainably reduce recidivism. This study provides significant policy implications for fostering treatment systems that restore human dignity to patients.

Keywords: Drug Addiction Treatment, Systematic Review, Decriminalization, Harm Reduction, Integrated Public Health and Social Welfare

บทนำ

วิกฤตการณ์ยาเสพติดโลกทวีความรุนแรงและซับซ้อนอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลระบุว่าในปี พ.ศ. 2566 มีผู้ใช้ยาเสพติดทั่วโลกสูงถึง 316 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ในรอบทศวรรษ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2024) ความท้าทายสำคัญ คือ การอุบัติขึ้นของโอปิออยด์สังเคราะห์ชนิดใหม่ ที่มีฤทธิ์รุนแรงและนำไปสู่การเสียชีวิตได้ง่ายขึ้น ผนวกกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงระบบการบำบัดรักษาที่มีประสิทธิภาพ (National Institute on Drug Abuse, 2020) ทำให้ปัญหายาเสพติดกลายเป็นความท้าทายทำให้นานาชาติหันมาใช้มาตรการบนฐานวิทยาศาสตร์และสิทธิมนุษยชนแทนกฎหมายที่รุนแรง อาทิโปรตุเกส ที่ใช้นโยบายลดทอนความผิดทางอาญา (Decriminalization) เปลี่ยนงบประมาณจากระบบยุติธรรมมาสู่ระบบสาธารณสุข (Hughes, C. E. & Stevens, A., 2010) เนเธอร์แลนด์ ที่เน้นการลดอันตราย (Harm Reduction) และแยกตลาดกัญชาออกจากยาชนิดหนัก และสวิตเซอร์แลนด์ที่บูรณาการยุทธศาสตร์สี่เสาหลัก “กลยุทธ์การบำบัด: Transtheoretical Model (TTM)” หลักเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ติดยาร่วมกับนำนวัตกรรมการจ่ายเฮโรอีนทางการแพทย์แก้ไขปัญหาสุขภาพกลุ่มผู้ใช้ยาที่มีปัญหารุนแรง (Hedrich, D., 2004) แนวทางเหล่านี้ไม่ได้เน้นเพียงการหยุดยาเสพติดโดยเด็ดขาดในทันที แต่ให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพของคุณภาพชีวิตและการลดผลกระทบทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการฟื้นฟูที่ยั่งยืน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ภายใต้บริบททางกฎหมาย สังคม และวัฒนธรรมของไทยจึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มประเทศในยุโรปที่น่าศึกษาเนื่องจากมีผลสำเร็จการแก้ไขปัญหายาเสพติดลดอัตราการเสียชีวิตและอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับราชอาณาจักรไทยสถานการณ์ปัญหายาเสพติดยังเป็นวาระที่เร่งด่วนแห่งชาติด้านความมั่นคงที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยในปี พ.ศ. 2566 มีผู้เข้าสู่ระบบบำบัด 171,871 ราย ซึ่งร้อยละ 65 เป็นผู้ป่วยรายใหม่ (มานพ คณะโต และคณะ, 2567) แนวโน้มการเริ่มใช้สารเสพติดของกลุ่มเยาวชนมีอายุน้อยลง อีกทั้งยังคงพบปัญหาอาชญากรรมก่อความรุนแรงในชุมชน แม้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 จะเน้นย้ำแนวคิด “ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย” แต่ในทางปฏิบัติยังเผชิญอุปสรรคสำคัญ ทั้งอัตราการกลับไปเสพซ้ำที่สูง การขาดความต่อเนื่องของระบบดูแลหลังการบำบัด (Aftercare) และปัญหาการตีตราทางสังคม (ปรารถนา ศุภลักษณ์ และคณะ, 2567)

บทเรียนจากประเทศต้นแบบแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนงบประมาณจากกระบวนการยุติธรรมสู่ระบบสาธารณสุข และการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตมากกว่าการหยุดยาโดยเด็ดขาด เป็นรากฐานสำคัญของการฟื้นฟูที่ยั่งยืน การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์มาตรการบำบัดรักษาผ่านกรอบแนวคิด Biopsychosocial Model และ Stages of Change Model (TTM) เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จในการถ่ายโอนนโยบาย (Policy Transfer) สู่บริบทของไทย โดยเน้นบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเป็นหัวใจหลักในการสังเคราะห์ “โมเดล PHS” เพื่อเปลี่ยนทัศนคติสังคม ลดอันตราย และคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้แก่ผู้ป่วยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในสาธารณรัฐโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในประเทศโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์

3. เพื่อวิเคราะห์บทเรียนและข้อเสนอแนะจากมาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่มีความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้ในบริบทของราชอาณาจักรไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการทบทวนองค์ความรู้เชิงระบบ (Systematic Review) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและเชื่อถือได้ในระดับสากล โดยมีรายละเอียดการดำเนินการข้อมูลที่นำมาศึกษาประกอบด้วย วรรณกรรมทางวิชาการ งานวิจัย รายงานสถานการณ์ยาเสพติดจากหน่วยงานระดับชาติและนานาชาติ เช่น สำนักงานยาเสพติดแห่งยุโรป EMCDDA, UNODC และฐานข้อมูลทางการของสาธารณรัฐโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการวิเคราะห์กฎหมายและนโยบายยาเสพติดที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย โดยเฉพาะประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

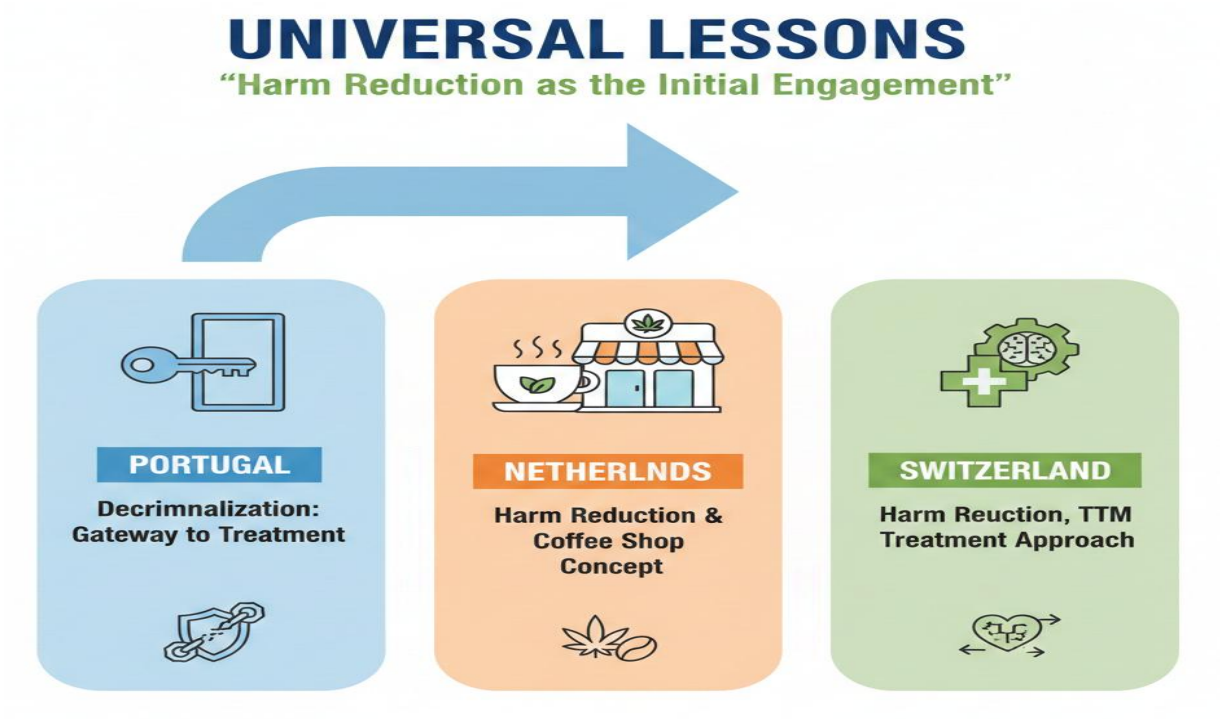
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูล (Data Extraction Form) เพื่อสกัดตัวแปรสำคัญตามกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ ปัจจัยระดับนโยบาย ระบบบริการ ผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ และชุมชน และใช้เครื่องมือประเมินคุณภาพวรรณกรรม เช่น CASP Checklists เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล ใช้กลยุทธ์การสืบค้นที่ระบุคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษา (Treatment) การลดทอนความผิดทางอาญา (Decriminalization) และการลดอันตราย (Harm Reduction) ผนวกกับชื่อประเทศเป้าหมายรูปแบบการทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบ (Systematic Review) กำหนดขอบเขตและขั้นตอนตามมาตรฐาน PRISMA 1) สืบค้นจากฐานข้อมูล: PubMed, Scopus และรายงานของ UNODC, EMCDDA ในช่วงปี พ.ศ. 2543 - 2567 2) การคัดเลือกเอกสารที่พบ: 85 รายการ มีเอกสารที่ผ่านการเลือก (Inclusion Criteria) และประเมินคุณภาพด้วย (Critical Appraisal Skills Programme: CASP Checklists) เลือกไว้รวม 23 รายการ และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูล: ใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Synthesis) เพื่อจัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญของมาตรการบำบัดรักษา และใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละโมเดล พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการปรับใช้ในประเทศไทยโดยพิจารณาผ่านมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นหลัก

ผลการวิจัย

จากการทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ผลการวิจัยครอบคลุมวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ในประเทศต้นแบบ พบว่า โปรตุเกสเน้นการเปลี่ยนความผิดทางอาญาเป็นการพิจารณาทางปกครอง เนเธอร์แลนด์ใช้แนวทาง Coffee Shop เพื่อแยกตลาด และสวิตเซอร์แลนด์ใช้นวัตกรรมสี่เสาหลัก 2) ปัจจัยความสำเร็จอยู่ที่การสนับสนุนทางภาครัฐที่มั่นคงและการเข้าถึงบริการที่ง่ายสะดวก ขณะที่ความล้มเหลวเกิดจากนโยบายแบบสั่งการจากบนลงล่างที่ขาดความเข้าใจปัญหา 3) บทเรียนเพื่อการปรับใช้ในไทยการนำโมเดล PHS มาใช้เพื่อเปลี่ยนบทบาทให้ อปท.

เป็นแกนกลางในการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคมชนิดครบวงจรในระดับตำบล จำแนกผลการวิจัยออกเป็นมิติสำคัญสรุปตามประเทศต้นแบบในสาธารณรัฐโปรตุเกส ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ และสมาพันธรัฐสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปรับใช้ในบริบทของราชอาณาจักรไทย สรุปตามภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงสรุปผลทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในสาธารณรัฐโปรตุเกส ราชอาณาจักรเนเธอแลนด์ และสมาพันธรัฐสวิตเซอร์แลนด์

จากภาพที่ 1 สามารถสรุปผลอธิบายผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ได้ดังนี้

1. สาธารณรัฐโปรตุเกส: การเปลี่ยนจากอาญาสู่สาธารณสุข โปรตุเกสปฏิรูปกฎหมายตาม Law No. 30/2000 โดยเปลี่ยนการเสพและครอบครองยาเสพติดปริมาณน้อยจากความผิดทางอาญาเป็นความผิดทางปกครอง พร้อมจัดตั้งคณะกรรมการ CDT ซึ่งประกอบด้วย นักกฎหมาย แพทย์ และนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อประเมินและส่งต่อผู้เสพเข้าสู่ระบบรักษาแทนการดำเนินคดี ผลลัพธ์สำคัญ คือ ผู้ป่วยกล้าเข้าสู่ระบบสุขภาพมากขึ้น ผลการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับผู้เสพทำให้ "กำแพงแห่งความกลัว" พังทลายลง ส่งผลให้ผู้ป่วยกล้าเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพมากขึ้น โดยโปรตุเกสเน้นการรักษาด้วยยาทดแทน (OST) และการสนับสนุนด้านสังคม เช่น การฝึกอาชีพและเงินอุดหนุนสำหรับบริษัทที่จ้างงานผู้ผ่านการบำบัด

2. ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์: การลดอันตราย และการแยกตลาด เนเธอร์แลนด์ใช้แนวทาง Harm Reduction และ Market Separation โดยแยกตลาดกัญชาออกจากยาเสพติดชนิดรุนแรง ภายใต้นโยบาย Coffee Shop ที่ควบคุมอย่างเข้มงวด (ห้ามขายผู้เยาว์, ห้ามโฆษณา, ห้ามก่อความรำคาญ) ควบคู่กับการจัดบริการฟื้นฟูแบบองค์รวม

เช่น ห้องบริโภคยาภายใต้การดูแล (DCR) และการบำบัดทดแทนด้วยยา รวมทั้งใช้ระบบทะเบียนวิชาชีพ (BIG Registry) เพื่อควบคุมคุณภาพผู้ให้บริการ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาผู้ใช้ยาในพื้นที่สาธารณะลดลง การติดยาเสพติดชนิดรุนแรงลดลง และสามารถควบคุมโรคติดเชื้อจากการใช้ยาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านความร่วมมือระหว่างเทศบาล ตำรวจ และหน่วยงานสังคมเนเธอร์แลนด์

3. สมาพันธรัฐสวิตเซอร์แลนด์: การบำบัดแบบสี่เสาหลัก และ TTM สวิตเซอร์แลนด์ใช้ยุทธศาสตร์ “สี่เสาหลัก” ได้แก่ การป้องกัน การรักษา การลดอันตราย และการบังคับใช้กฎหมาย ร่วมกับแนวคิด Transtheoretical Model (TTM) หรือ Stages of Change Model หลักสำคัญผสมผสานการเปลี่ยนพฤติกรรมตามธรรมชาติของผู้ติดยากับการลดอันตรายเน้นผู้เสพติด คือ “ผู้ป่วย” มิใช่ “อาชญากร” เพื่อออกแบบการรักษาตามระดับความพร้อมของผู้ป่วย นวัตกรรมสำคัญ คือ โครงการจ่ายเฮโรอีนทางการแพทย์ (HAT) สำหรับผู้ป่วยเรื้อรังที่รักษาด้วยวิธีทั่วไปไม่ได้ผล ผลการศึกษาพบว่า อัตราการเสียชีวิตลดลงร้อยละ 64 การติดเชื้อ HIV ลดลงอย่างต่อเนื่อง อัตราการก่ออาชญากรรม (เพื่อหาเงินมาซื้อยา) ลดลงเกือบร้อยละ 100 และความพร้อมการบำบัดตามขั้นตอน TTM ผู้ป่วยรู้สึกกดดันน้อยลงร่วมมือในการรักษาผู้เข้าร่วมโครงการมีการศึกษา มีงานทำ และมีที่อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาพบปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ ตามตารางสรุปมาตรการผลลัพธ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปมาตรการและผลลัพธ์ที่สังเคราะห์ได้ ผลการวิจัยจากการทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบจากในประเทศต้นแบบกรณีศึกษา

ประเทศ	มาตรการสำคัญที่สังเคราะห์ได้	ผลลัพธ์ที่สำคัญ/สถิติเชิงประจักษ์
โปรตุเกส	การยกเลิกการลงโทษทางอาญา (Decriminalization) สำหรับการใช้ส่วนตัว โดยให้คณะกรรมการยับยั้งการเสพติด (CDT) ดูแลแทนส่งฟ้องศาล	เปรียบเทียบก่อนการปฏิรูป (ก่อนปี 2544) และหลังการปฏิรูป (พ.ศ. 2562 - ปัจจุบัน) - ลดอัตราการเสียชีวิตจากยาเสพติด (กลุ่มผู้ฉีดยา) จำนวนผู้ติดเชื้อ HIV/AIDS รายใหม่ลดลงจาก > 1,200 ราย/ปี เหลือ 30 ราย/ปี - อัตราการเสียชีวิตจากยาเกินขนาดเดิมพุ่งสูง ปรับเป็นต่ำที่สุดแห่งในยุโรป - นักโทษยาเสพติดเดิมร้อยละ 40 ลดเหลือร้อยละ 15 - การเข้าถึงการบำบัดรักษาเดิมอัตราต่ำและถูกตีตรา เพิ่มขึ้นร้อยละ 60
เนเธอร์แลนด์	การลดอันตรายแบบครอบคลุม (Comprehensive Harm Reduction) เข้าถึงการบำบัดทดแทนด้วยยา (MMT) บริการสุขภาพปฐมภูมิ, การแยกตลาด Coffee Shop, การฟื้นฟู (Recovery) แบบองค์รวมจัดห้องบริโภคยาภายใต้การดูแล (DCR), ทะเบียนรวม (BIG Registry)	- ปัญหาผู้ติดยาเสพติดบนท้องถนนลดลง - ผลสำเร็จลดการติดยาเสพติดชนิดหนัก - การควบคุมโรคติดเชื้อจากการใช้ยาเสพติด ลดความเสี่ยงติดเชื้อและเสียชีวิต - คุณภาพผู้ปฏิบัติงาน และเน้นการประสานงาน ระหว่างท้องถิ่นเทศบาล ตำรวจ และหน่วยงานสังคม

ตารางที่ 1 สรุปมาตรการและผลลัพธ์ที่สังเคราะห์ได้ ผลการวิจัยจากการทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบจากในประเทศต้นแบบกรณีศึกษา (ต่อ)

ประเทศ	มาตรการสำคัญที่สังเคราะห์ได้	ผลลัพธ์ที่สำคัญ/สถิติเชิงประจักษ์
สวิตเซอร์แลนด์	นโยบายสี่เสาหลัก (Four Pillars Policy) และกลยุทธ์การบำบัด: Transtheoretical Model (TTM) และการบำบัดด้วยเฮโรอีนสังเคราะห์ (HAT) Strang et al., 2010); (Hedrich, 2004)	- ผู้ป่วยคุณภาพชีวิตดีขึ้นอัตราการจ้างงานของผู้เข้าร่วมโครงการ HAT เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 - อาชญากรรมด้านทรัพย์สิน (Property Crime) ในกลุ่มผู้รับการบำบัดลดลงเกือบร้อยละ 100 เนื่องจากไม่ต้องหาเงินซื้อยาในตลาดมืด - การติดเชื้อ HIV ลดลงจาก 3,000 ราย (2529) เหลือ 318 ราย (2564) - อัตราการเสียชีวิตลดลงร้อยละ 64

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าสามารถสรุปผลเชิงประจักษ์ถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จร่วม คือ “ความต่อเนื่องในการดูแลและบริการแบบบูรณาการ (Continuum of Integrated Care)” ซึ่งเป็นผลการประสานงานระหว่างงานสาธารณสุข สังคม และกระบวนการยุติธรรม ปัจจัยนี้มาจากการเปลี่ยนผ่านทางความคิดและนโยบายไปสู่แนวทางสาธารณสุข และสิทธิมนุษยชน

4. สถานการณ์และวิเคราะห์มาตรการในประเทศไทย สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทยในปัจจุบันสะท้อนว่า “ยาบ้า” ยังคงเป็นสารเสพติดหลักที่มีการระบาดสูงสุด ข้อมูลจากการสำรวจระบุว่าสาเหตุสำคัญของการเข้าสู่วงจรยาเสพติด คือ ความอยากรู้อยากลองและการถูกชักชวน. ปัจจุบันไทยใช้รูปแบบการบำบัดที่หลากหลาย แต่ยังเผชิญความท้าทายในมิติของการเข้าถึงและความต่อเนื่องของการดูแล

ตารางที่ 2 ข้อมูลจำแนกชนิดผู้ป่วยสารเสพติดราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2565

ข้อมูลจำแนกชนิดผู้ป่วยสารเสพติดในราชอาณาจักรไทย (2565)	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ผู้ป่วยรับการบำบัด “ยาบ้า”	96,248	79.60
กลุ่มผู้ป่วย “ผู้เสพ” (สีเขียว)	76,061	62.90
กลุ่มผู้ป่วย “ผู้ติด” (สีเหลือง/แดง)	36,459	30.15
ผู้ป่วยการเข้ารับการบำบัดระบบ “สมัครใจ”	86,255	71.34

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์รูปแบบการบำบัดในราชอาณาจักรไทย พบว่า มีการจำแนกชนิดผู้ป่วยเพื่อใช้รูปแบบการบำบัดที่หลากหลาย พบข้อมูลมีการนำโมเดล FAST Model (Family, Alternative treatment, Self-help, Therapeutic Community) และ Matrix Program มาใช้ซึ่งเน้นการบำบัดความคิดและพฤติกรรม แต่จุดอ่อนสำคัญ คือ การขาดความต่อเนื่องในการดูแลหลังการบำบัดการที่ผู้ป่วยมักกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมหลังผ่านการบำบัดระยะสั้น (15 - 30 วัน) ทำให้เกิดวงจรการกลับไปเสพซ้ำสูง รวมทั้ง ผลการวิจัยพบว่าประเทศที่ศึกษาประสบความสำเร็จในการควบคุมและลดผลกระทบของปัญหายาเสพติดผ่านการเปลี่ยนกระบวนทัศน์หลักจาก “การลงโทษทางอาญา” สู่ “แนวทางด้านสาธารณสุขและสิทธิมนุษยชน” ตามแนวทาง World Health Organization: WHO มาตรการสำคัญที่ถูกสังเคราะห์ได้ คือ การลดทอนความผิดทางอาญา (Decriminalization)

ในโปรตุเกส การลดอันตราย (Harm Reduction) และการบูรณาการบริการในเนเธอร์แลนด์และสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งส่งผลดีต่อปัญหาทางสุขภาพและสังคม

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบมาวิเคราะห์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้ง 3 ประการ โดย 1) ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ พบว่า ความสำเร็จของมาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเกิดจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จาก “การลงโทษทางอาญา” สู่ “แนวทางสาธารณสุขและสิทธิมนุษยชน” (Public Health Approach) ซึ่งให้ความสำคัญกับการลดอันตราย (Harm Reduction) การเข้าถึงบริการ และการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตมากกว่าการควบคุมเชิงลงโทษในด้านการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบ พบว่า โปรตุเกสใช้มาตรการลดทอนความผิดทางอาญา (Decriminalization) เพื่อลดการตีตราและเปิดโอกาสให้ผู้เสพเข้าสู่ระบบบำบัด ขณะที่เนเธอร์แลนด์เน้น Harm Reduction และการแยกตลาดยาเสพติด ส่วนสวิตเซอร์แลนด์ประสบความสำเร็จจากนโยบายสี่เสาหลักร่วมกับการบำบัดด้วยเฮโรอีนทางการแพทย์ (HAT) ซึ่งช่วยลดอัตราการเสียชีวิต อาชญากรรม และการติดเชื้อ HIV ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานของ Strang, J. et al., Ribeaud, D. ชี้ว่าการรักษาภายใต้ระบบสาธารณสุขช่วยให้ผู้ป่วยกลับคืนสู่สังคมได้ดีกว่าการจำคุก

ผลการศึกษายังสะท้อนว่า 2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของประเทศต้นแบบ ผลการสังเคราะห์พบว่า ปัจจัยร่วมแห่งความสำเร็จของทั้งสามประเทศ คือ การเปลี่ยนผ่านทางนโยบายจาก “การลงโทษ” เป็น “การดูแลทางสุขภาพ” (Public Health Approach) และ “ความต่อเนื่องในการดูแลแบบบูรณาการ”(Continuum of Integrated Care) ซึ่งเชื่อมโยงระบบสาธารณสุข สังคม และกระบวนการยุติธรรมเข้าด้วยกัน ภายใต้การเปลี่ยนแนวคิดจาก “ผู้เสพเป็นผู้ป่วย” โดยรัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนโยบายอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้เข้าถึงบริการง่าย ลดการตีตราทางสังคม และสนับสนุนการฟื้นฟูด้านอาชีพ ครอบครัว และชุมชนในทางตรงกันข้ามปัจจัยที่ทำให้มาตรการล้มเหลว คือ การดำเนินนโยบายแบบสั่งการจากส่วนกลาง (Top-down) ที่ขาดความเข้าใจบริบทพื้นที่ ขาดความต่อเนื่องในการดูแลหลังการบำบัด และยังคงใช้แนวคิดการลงโทษเป็นหลัก (Strang, J. et al., 2010); (Ribeaud, D., 2004)

อย่างไรก็ตามการศึกษานี้มีข้อจำกัดเนื่องจากการสังเคราะห์วรรณกรรมแบบ Narrative Synthesis มีข้อจำกัดในการระบุความเป็นเหตุเป็นผล (Causality) ที่ชัดเจนเท่ากับการวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) ไม่สามารถอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลได้ชัดเจนเท่าการวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) อีกทั้งยังมีความยากในการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Comparison) เพราะเนื่องจากบริบททางกฎหมายและทัศนคติทางศีลธรรมของสังคมประเทศต้นแบบมีบริบทด้านสิทธิมนุษยชนมีความยืดหยุ่นต่อและการยอมรับการลดอันตราย (Harm Reduction) แตกต่างจากสังคมไทย ส่วนในด้านความเป็นไปได้ในการถ่ายโอนนโยบาย (Policy Transfer Feasibility) การนำนโยบาย Decriminalization หรือ HAT มาใช้ในประเทศไทยยังมีอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ทัศนคติของสังคมและหน่วยงานความมั่นคงที่ยังเน้นการปราบปราม การตีตราทางสังคม (Social Stigma) เป็นอุปสรรคต่อการกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้ผ่านการบำบัด และข้อจำกัดด้านกฎหมายและงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแม้ อปท. จะเป็นกุญแจสำคัญ แต่ยังขาดความคล่องตัวด้านกฎระเบียบงบประมาณในการจัดตั้ง “ศูนย์ห่วงใยชุมชน” อย่างเต็มรูปแบบ

ดังนั้น การปรับใช้ควรดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มจากการขยายมาตรการลดอันตราย การเพิ่มการเข้าถึงบริการสุขภาพ และการสร้างความเข้าใจแก่สังคมควบคู่กัน (Cousins, G., et al., 2022) เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทประเทศไทยและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ประเด็นสำคัญเชื่อมโยงกับบริบทของประเทศไทยและโมเดลสากลพบความสอดคล้องกับโมเดลชีวจิตสังคม (Biopsychosocial Model) ความสำเร็จของสวิตเซอร์แลนด์จัดการปัญหาเป็นองค์รวม ไม่มองการเสพติดเป็น “ความผิดปกติทางชีวภาพ” (Brain Disease) แต่มองว่า เป็นมิติทาง “จิตใจ” และ “สังคม” โปรตุเกสและเนเธอร์แลนด์พิสูจน์ว่า เมื่อลดปัจจัยกดดันทางสังคม (Social Stigma) ผ่านนโยบาย Decriminalization และเพิ่มการสนับสนุนการจ้างงาน ผู้ป่วยจะมีพยากรณ์โรคที่ดีขึ้นและสามารถคืนสู่สังคมได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในราชอาณาจักรไทยที่ผู้เสพส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยแรงงาน (รับจ้าง) ที่หากถูกตีตราด้วยประวัติอาชญากรรมจะสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพและกลับไปสู่ยาเสพติดอีกครั้ง

ความสอดคล้องกับโมเดลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ (Stages of Change Model: Transtheoretical Model: TTM) บำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในแนวทางการลดอันตราย สอดคล้องต่อขั้นตอนมาตรการการลดอันตราย เช่น ห้องบริโภคยาปลอดภัย (Drug Consumption Room: DCR) และโครงการแลกเข็ม (Needle and Syringe Program: NSPs) ในสวิตเซอร์แลนด์และเนเธอร์แลนด์ ทำหน้าที่เป็น “จุดเชื่อมต่อ” ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในขั้นตอนการบำบัดรักษาให้ผู้ใช้ยาหรือผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง

การนำ TTM มาปรับใช้ในราชอาณาจักรไทย 1) ขั้นเมินเฉย คือ ยังไม่มีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม (Pre-contemplation) ผู้ป่วยยังไม่คิดเลิก เน้นนโยบาย Harm Reduction เช่น การแจกเข็มสะอาด การมีศูนย์การฉีดการเสพที่ปลอดภัย เพื่อลดการติดเชื้อและเสียชีวิต และ 2) ขั้นลังเลใจ คือ เริ่มเห็นปัญหาเริ่มคิดที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม (Contemplation) จะใช้วิธีการจิตวิทยาสร้างแรงจูงใจ (Motivational Interviewing - MI) กระตุ้นให้ผู้ป่วยเห็นข้อดีของการเลิกยา 3) ระยะเตรียมการและลงมือทำ เมื่อพร้อมเลิกจะมีการบำบัดทางจิตควบคู่กับการใช้ยา เช่น การรักษาด้วยการทดแทนโอปิออยด์ (Heroin-assisted treatment) ภายใต้การดูแลของแพทย์ 4) ระยะคงสภาพและป้องกันการกลับมาเสพซ้ำ การดูแลระยะยาวรวมถึงการบำบัดกลุ่ม (Group Therapy) และการช่วยเหลือด้านสังคมเพื่อให้กลับเข้าสู่สังคมได้ การให้บริการเหล่านี้ช่วยให้ผู้ใช้ยาสามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพได้นำไปสู่การสร้างความไว้วางใจ (Trust Building) เป็นปัจจัยหลักในการชักจูงให้เข้ารับการรักษา

สำหรับทัศนคติของสังคมการยอมรับในราชอาณาจักรไทยมาตรการ HAT อาจทำได้ยากในช่วงแรก จึงควรเริ่มจากกลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงสูงและล้มเหลวจากการรักษาแบบปกติเท่านั้น การฟื้นฟูสภาพ และการยอมรับ Harm Reduction อย่างเป็นทางการยังคงจำกัดอยู่ในสถานบริการทางการแพทย์เป็นหลักการขยายขอบเขตสู่ชุมชนผ่านศูนย์ฟื้นฟูครบวงจรในระดับตำบล จะมีประโยชน์เพิ่มการเข้าถึงบริการสุขภาพช่วยลดการติดเชื้อ HIV/Hepatitis C และการเสียชีวิตมีคุณภาพชีวิตส่งเสริมการกลับสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน ดังนี้ ด้านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: กุญแจสู่ความยั่งยืน ผลการวิจัยชี้ว่า โปรตุเกสและเนเธอร์แลนด์ให้ความสำคัญกับบทบาทของเทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการปัญหายาเสพติด โดยสะท้อนว่าระบบ “จากบนลงล่าง” (Top-down) ขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับปัญหาในพื้นที่ จึงควรเปลี่ยนสู่แนวคิด “จากล่างขึ้นบน” (Bottom-up) ที่ให้อำนาจท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการป้องกัน ปราบปราม บำบัด และฟื้นฟู

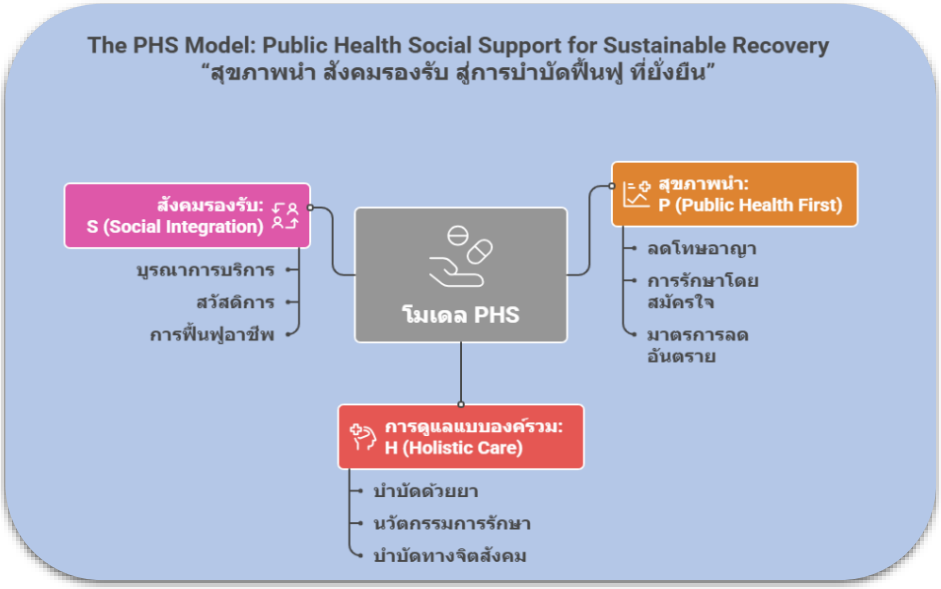
กรณีศึกษา “ตำบลร่มเย็นรางจระเข้” จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในราชอาณาจักรไทยแสดงให้เห็นว่าแสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นสามารถคัดกรอง ติดตาม และฟื้นฟูผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเข้าใจบริบทชุมชนและเข้าถึงผู้ป่วยระดับครัวเรือนได้จริง ซึ่งช่วยลดการกลับไปเสพซ้ำ ความสำเร็จเกิดจากการ “เข้าใจปัญหารู้ข้อมูลมากกว่า” และสามารถเข้าถึงตัวผู้ป่วยในระดับครัวเรือนได้จริงเป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันการกลับไปเสพซ้ำ (สุวรรณ วงษ์การค้า, 2568)

ขณะเดียวกัน โครงการ Heroin-assisted treatment (HAT) ของสวิตเซอร์แลนด์ แม้ถูกมองว่า “สุดโต่ง” ทางศีลธรรม แต่กลับมีความคุ้มค่าทางสาธารณสุขและเศรษฐศาสตร์ เพราะช่วยลดอาชญากรรมจากการหาเงินซื้อยาได้เกือบร้อยละ 100 สำหรับประเทศไทย แม้ HAT อาจยังไม่เหมาะสมในวงกว้าง แต่ควรเร่งขยายการเข้าถึง MMT และ Buprenorphine ในโรงพยาบาลชุมชนและระบบสุขภาพปฐมภูมิ เพื่อรองรับผู้ป่วยกลุ่มโอปิออยด์และผู้ที่ดื้อต่อการรักษา

ประเทศต้นแบบทั้งสามประเทศสะท้อนความสำเร็จของแนวคิด “สุขภาพนำ” ที่เปลี่ยนจากการมุ่งลงโทษสู่การใช้พลังทางสังคมและชุมชนเพื่อลดการตีตรา ทำให้ผู้ป่วยกล้าเข้าสู่ระบบบำบัดโดยสมัครใจ สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2014) และ Biopsychosocial Model ที่มองปัญหายาเสพติดเชื่อมโยงทั้งด้านชีวภาพ จิตใจ และสังคม ควบคู่กับการดูแลแบบองค์รวมและการเข้าถึงการบำบัดด้วยยา ซึ่งช่วยลดอัตราการเสียชีวิตและเพิ่มการคงอยู่ในระบบบำบัด (American Medical Association, 2024)

นอกจากนี้ การทำงานเชิงรุกโดยให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็น “เจ้าภาพ” และ “หุ้นส่วน” ร่วมกับตำรวจ ฝ่ายปกครอง และสาธารณสุข ช่วยดึงกลุ่มเสี่ยงเข้าสู่ระบบบำบัดโดยไม่ถูกตัดขาดจากสังคม พร้อมสร้างเครือข่ายเกื้อกูลจากครอบครัวและชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการลดการตีตราและป้องกันการกลับไปเสพซ้ำอย่างยั่งยืน (ณัฏฐวิชณ์ ราชแก้ว, 2567); (นิภาวรรณ ตติยนันทพร, 2565) การสังเคราะห์ดังกล่าวนำมาสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ คือ “โมเดล PHS (PHS Model)” เพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทประเทศไทยโดยเฉพาะ

โมเดล PHS (PHS Model) จากการทบทวนและสังเคราะห์บทเรียนจากประเทศต้นแบบ ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ซึ่งออกแบบมาเพื่อการปรับใช้ในบริบทประเทศไทยโดยเฉพาะ “โมเดล PHS” (The PHS Model: Public Health-Social Support for Sustainable Recovery: PHS) “สุขภาพนำ สังคมรองรับ สู่การบำบัดฟื้นฟูที่ยั่งยืน” สาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่ ประกอบด้วย 3 หลักการตามแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2 The PHS Model: Public Health-Social Support for Sustainable Recovery: PHS

จากภาพที่ 2 ดังจะเห็นได้ว่าสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ “โมเดล PHS” (The PHS Model: Public Health-Social Support for Sustainable Recovery: PHS) “สุขภาพนำ สังคมรองรับ สู่การบำบัดฟื้นฟูที่ยั่งยืน” มีสาระสำคัญ ซึ่งออกแบบมาเพื่อการปรับใช้ในบริบทประเทศไทยอธิบาย ได้ดังนี้

P (Public Health First) - สุขภาพนำ (การเปิดประตูสู่การรักษา): เน้นการใช้หลักการทางสาธารณสุขนำผ่านมาตรการ Decriminalization เพื่อลดอุปสรรคทางกฎหมายที่ทำให้ผู้เสพหวาดกลัว และขยายบริการ Harm Reduction เชิงรุกในชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์ห่วงใยชุมชนที่ให้บริการเข็มสะอาดและยา Naloxone เพื่อรักษาชีวิต และสร้างจุดเชื่อมต่อสู่การรักษาโดยสมัคร

H (Holistic Care) - การดูแลแบบองค์รวม (มาตรฐานสากล): การบูรณาการเภสัชบำบัดที่ได้มาตรฐาน (MMT/Buprenorphine) ควบคู่กับการบำบัดทางจิตสังคมที่ปรับเปลี่ยนตาม (Stages of Change) โดยเน้นการรักษาที่เป็นรายบุคคลและยืดหยุ่น คือ การรักษาโรคเรื้อรังที่ต้องการการดูแลต่อเนื่อง

S (Social & Local Integration) - สังคมและท้องถิ่นขับเคลื่อน (ความยั่งยืน): การเปลี่ยนบทบาทให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) บทบาทเป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการฟื้นฟูสภาพทางสังคมสนับสนุนการศึกษา การประกอบอาชีพและลดการตีตราผู้ป่วยในชุมชน

ความแตกต่างและตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์ความรู้ใหม่ (PHS Model)

โมเดล PHS แตกต่างจาก 4-Pillar Model ของสวิตเซอร์แลนด์ตรงที่มีการผนวกแนวคิด “Decentralization” (การกระจายอำนาจ) เข้ากับระบบสาธารณสุขท้องถิ่นอย่างเข้มข้น โดยเปลี่ยนบทบาท อปท. จากผู้สนับสนุนงบประมาณมาเป็น “Manager” ของระบบฟื้นฟู

ตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicators: KPIs): ความยั่งยืนต้องมีการกำหนดตัวชี้วัด (KPIs) ที่ชัดเจน P (Public Health): อัตราการเข้าถึงยา Naloxone และอัตราเสียชีวิตการใช้ยาเกินขนาดในตำบล H (Holistic Care): อัตราการคงอยู่ในระบบบำบัด (Retention Rate) ต่อเนื่องมากกว่า 6 เดือน S (Social Integration): อัตราการจ้างงานหรือการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ของผู้ผ่านการบำบัดในชุมชน เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการปัญหายาเสพติดในรูปแบบศูนย์บำบัดรักษาฟื้นฟูในระดับตำบลหรือ “ศูนย์รวมเป็น Center ของชุมชน” เพื่อเชื่อมโยงการรักษาเข้ากับการสนับสนุนด้านอาชีพ ที่อยู่อาศัย และเครือข่ายครอบครัวบำบัด เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่ปราศจากการตีตราและลดอัตราการกลับไปเสพซ้ำอย่างเป็นระบบ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ มีจุดร่วมสำคัญ คือ การเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากแนวทางอาชญาวิทยา (Criminalization) สู่แนวทางด้านสาธารณสุข (Public Health Approach) โดยเฉพาะมาตรการลดอันตราย (Harm Reduction) และการบำบัดด้วยเฮโรอีนสังเคราะห์ (HAT) ซึ่งมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าช่วยลดอาชญากรรมด้านทรัพย์สินลงได้อย่างมีนัยสำคัญ และช่วยให้ผู้ป่วยกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การจะนำนโยบายเหล่านี้มาปรับใช้ในประเทศไทยจำเป็นต้องพิจารณาบริบททางกฎหมาย ทัศนคติทางสังคม และศักยภาพในการบริหารจัดการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นชุมชนเป็นฐานจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้การถ่ายโอนนโยบายสากลสู่การปฏิบัติในพื้นที่เกิดขึ้นได้ การบูรณาการภาคส่วนต่างๆ จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูครบวงจรในระดับตำบล ศูนย์ห่วงใยชุมชน (Take Care Community) การดูแลแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณตามความต้องการ (Holistic Need) ให้ครอบคลุมทุกมิติชีวิตผ่านโมเดล PHS: สุขภาพนำ สังคมรองรับ สู่การบำบัดฟื้นฟู ซึ่งในกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดมักมีปัญหาทับซ้อนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์หลักในการลดการใช้ยาเสพติด ลดการกลับไปเสพซ้ำ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพและคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้กับผู้ป่วยเสริมสร้างการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการนำไปใช้ (PHS Model) การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPIs): ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการนำ PHS Model ไปใช้ เช่น อัตราการคงอยู่ในระบบบำบัด (Retention Rate) อัตราการเกิดโรคติดต่อจากการใช้ยา (HIV/HCV) และอัตราการจ้างงานของผู้ผ่านการบำบัด เพื่อแสดงถึงความคุ้มค่าเชิงนโยบาย บทบาทของท้องถิ่น: ควรผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทเป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการ “กองทุนฟื้นฟูสภาพทางสังคม” เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพและลดการตีตราผู้ป่วยในชุมชน : เงื่อนไขสำหรับมาตรการ HAT: สำหรับการนำ HAT มาใช้ในบริบทไทย ควรเริ่มจากโครงการนำร่องในสถานพยาบาลเฉพาะทาง และจำกัดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะผู้ป่วยหนักที่ไม่ตอบสนองต่อการรักษาด้วยวิธีปกติ (Hard-to-treat) ภายใต้การควบคุมที่เข้มงวดป้องกันความเสี่ยงด้านความมั่นคง ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาความเป็นไปได้เชิงวัฒนธรรม: ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐต่อการใช้มาตรการลดอันตราย (Harm Reduction) เพื่อหาแนวทางในการลดอุปสรรคด้านการถ่ายโอนนโยบาย (Policy Transfer Barriers) การประเมินความคุ้มค่าทางการคลัง: ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนระหว่างการกักขังผู้ติดยากับการลงทุนในระบบบำบัดเชิงรุก เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจเชิงงบประมาณของภาครัฐ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย “การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด บทเรียนจากโปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ และสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อนำมาปรับใช้ในประเทศไทย” ฉบับนี้ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยสำหรับการศึกษาจากศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้โครงการรหัส 68-00077-0024 ผู้วิจัยขอขอบคุณสำหรับการสนับสนุนการดำเนินงาน และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อมูลเชิงลึกอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการสังเคราะห์องค์ความรู้ในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐวิชญ์ ราชแก้ว. (2567). กระบวนการนโยบายสาธารณะโครงการชุมชนยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรตามยุทธศาสตร์ชาติ: นวัตกรรมกลไกความร่วมมือของชุมชน. วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2(2), 401-414.

นิภาวรรณ ตติยนันทพร. (2565). การมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในการป้องกันและบำบัดยาเสพติด อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, 16(2), 581-596.

ปรารถนา ศุภลักษณ์ และคณะ. (2567). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเสพยาบ้าในทหารใหม่ จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารสภาการสาธารณสุขชุมชน, 6(3), 99-115.

มานพ คณะโต และคณะ. (2567). การสังเคราะห์สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทย พ.ศ. 2567. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครราชสีมา: ศูนย์วิทยาการเสพติด มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

สุวรรณ วงษ์การค้า. (2568). บทบาทองค์กรปกครองในการจัดการปัญหายาเสพติด. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(5), 318-330.

American Medical Association. (2024). Overdose Epidemic Report 2024. Chicago: American Medical Association.

Cousins, G., et al. (2022). Harm reduction interventions for drug use: A systematic review of reviews. The Lancet Public Health, 7(10), 860-873.

Hedrich, D. (2004). European report on drug consumption rooms. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Hughes, C. E. & Stevens, A. (2010). What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? British Journal of Criminology, 50(6), 999-1022.

National Institute on Drug Abuse. (2020). Drug Facts: Treatment Approaches for Drug Addiction. Bethesda, MD: National Institutes of Health.

Ribeaud, D. (2004). Long-term impacts of the Swiss heroin prescription trials on crime of treated heroin users. Journal of Drug Issues, 34(1), 163-194.

Strang, J. et al. (2010). Supervised injectable heroin or injectable methadone versus optimised oral methadone as treatment for chronic heroin addicts in England after persistent failure in orthodox treatment (RIOTT): a randomised trial. The Lancet of Journal, 375(9729), 1885-1895.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2024). World Drug Report 2024. Vienna: United Nations.

World Health Organization. (2014). Community management of opioid overdose. Geneva: World Health Organization.

บทความวิจัย

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม*

THE DEVELOPMENT MODEL OF BUDDHIST IDENTITY FOR BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS TO INCREASE ROLE MODELS FOR SOCIETY

สงัด เชียนจันทึก*, พระพิทักษ์ แฝงโกฏิ, อุเทน ลาพิงค์, พระอาทิตย์ อินทร์ติ๊บ

Sangad Chienjuntuk*, Phra Phithak Faengkot, Uten Larping, Phra Artit Intib

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เชียงใหม่ ประเทศไทย

Graduated School, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: sangadchienjuntuk2519@gmail.com

*Tel: 097-923-8152

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) สร้างรูปแบบ 3) ทดลองรูปแบบ และ 4) ประเมินผลรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ร่วมกับผสมผสานวิธี (Mixed Methods) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ศิษย์เก่า จำนวน 249 คน ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 51 คน และนักศึกษาปัจจุบัน รวมจำนวน 86 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิตและอาจารย์ประจำหลักสูตร รวม 30 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาจากการสุ่มแบบบังเอิญ สมัครใจ และเลือกแบบเจาะจง ตามความเหมาะสมของแต่ละระยะการวิจัย เครื่องมือสำคัญ คือ รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ (B.A.L.I. Model) และคู่มือการใช้รูปแบบ ร่วมกับแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินและแบบบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Wilcoxon signed-rank test และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บัณฑิตมีอัตลักษณ์ดี ความมีระเบียบวินัย รู้รักสามัคคีและมีจิตสาธารณะโดดเด่น ส่วนองค์ความรู้ในหลักธรรมและการนำไปเผยแผ่ควรพัฒนาไปพร้อมกันกับความรอบรู้วิชาการทั่วไป 2) B.A.L.I. Model ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ความสามารถในการเผยแผ่และต้นแบบพุทธชนต่อสังคม 3) จากการทดลอง ผลทดสอบความรู้หลักธรรมก่อนและหลังมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ และผลทดลองทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยรวมดีมาก ซึ่งด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคมโดดเด่นสูงที่สุด และ 4) B.A.L.I. Model ได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด เพราะสามารถเปลี่ยนนักศึกษาจาก “ผู้รู้ธรรม” ไปสู่ “ผู้เป็นแบบอย่าง” ได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนา, พุทธอัตลักษณ์, มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา, บุคคลต้นแบบ

* Received 24 April 2026; Revised 11 May 2026; Accepted 19 May 2026

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Study the status of Buddhist Identity among Buddhist university students, 2) Develop a model for developing Buddhist identity, 3) Implement the model, and 4) Evaluate the effectiveness of the model for developing Buddhist identity among Buddhist University students to increase role models for society. The study employed a Research and Development (R&D) design combined with a Mixed Methods approach. The sample consisted of 249 alumni, 51 graduates and 86 current students. Key informants were alumni, graduate employers, and program teachers, all 30 individuals along with 10 experts. The samples and key informants were selected through convenience sampling, voluntary basis and purposive sampling, as appropriate for each phase of the research process. The essential instruments included the B.A.L.I. Model for Buddhist Identity Development, its implementation manual, questionnaires, interview forms and evaluation forms. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Wilcoxon signed-rank test and content analysis. The research results showed that 1) Graduates possessed positive identity characteristics, particularly in discipline, unity, and public service mind. However, knowledge of Buddhist principles and missionary skills should be further developed alongside broader academic literacy, 2) The developed B.A.L.I. Model consisted of four components: Buddhist Literacy, Application of Dhamma, Leading for Information and Inspired Role Model, 3) The implementation results showed a statistically significant difference between pre-test and post-test scores on Buddhist Literacy, while all four components were excellent overall, specifically, the “Inspired Role Model” component emerged as the most outstanding and achieved the highest rating, and 4) The B.A.L.I. Model was evaluated at the highest level, as it effectively transformed students from “Buddhist Scholars” into “Buddhist Role Models” within society.

Keywords: Model, Development, Buddhist Identity, Buddhist University, Role Model

บทนำ

ศาสนา ประกอบด้วย ความเชื่อที่มีเหตุผล พิธีกรรม หลักคำสอน ที่มีพัฒนาการและสืบทอดต่อเนื่อง กลายเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นเครื่องหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมเป็นผู้มีคุณธรรมและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปญฺโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม และประเพณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการสร้างวัดวาอารามและพระพุทธรูปจำนวนมาก อันเกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทย (พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกฺโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2560) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

มุ่งการเข้าใจปัญหาชีวิตและการดับทุกข์โดยใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง แนวคิดสำคัญ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และการตระหนักถึงกฎแห่งกรรม ตลอดจนถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความกตัญญูพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างสังคมที่เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางพื้นฐานในการดำเนินชีวิต คือ การรักษาศีล 5 ควบคู่กับการปฏิบัติธรรม 5 หลักปฏิบัติที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ สำหรับอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความพ้นทุกข์

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปให้มีความรู้ทั้งด้านหลักธรรมและวิชาการสมัยใหม่ในสังคมไทย มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปเผยแผ่แก่สังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ขณะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมุ่งบูรณาการการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาปัญญา คุณธรรม และพุทธนวัตกรรมในการพัฒนาสังคม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563) ทั้งสองแห่งมีการบูรณาการหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรและรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงยังกำหนดรายวิชาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัย เป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการตลอดช่วงชีวิต (Lifespan Developmental Theory) ของ Baltes, P. B. ที่เห็นว่าพัฒนาการของมนุษย์เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดชีวิต มิได้สิ้นสุดแค่วัยเด็ก (Baltes, P. B., 1987) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ที่เสนอว่ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องรับประสบการณ์ตรงเสมอไป เพราะสามารถเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเรียนแบบจากผู้อื่นได้ (Bandura, A., 1971)

จากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง พบว่า มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการบูรณาการหลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวัน องค์กร การศึกษาและการพัฒนาคุณลักษณะ เช่น การศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามนวลักษณ์นิสิตของมหาวิทยาลัย (สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ, 2562) การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามลักษณะทางพระพุทธศาสนา หรืออีกด้านหนึ่งมุ่งไปที่การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาสังคม เช่น การศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ (พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ) และพระมหาธีระชัย สุจิตฺโต, 2568) การศึกษาการบูรณาการพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจและอัตลักษณ์อย่างยั่งยืน (ทนุธรรม เพชรพงษ์ และกิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, 2569) เป็นต้น และจากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ระดับหลักสูตร สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ Criterion 8 - Output and Outcomes ได้รับผลประเมินจากกรรมการเพียง 2 คะแนน ส่วนสาขาวิชาการสอนภาษาไทย วิทยาเขตศรีล้านช้างก็ได้รับคะแนนประเมินจากกรรมการเพียง 2 คะแนนเช่นกัน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567) นอกจากนี้ งานวิจัยจำนวนมากยังให้ความสำคัญกับการศึกษาผลลัพธ์เชิงคุณธรรมและการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก ขณะที่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ “พุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษา” จากบุคคลโดยรอบในทางสะท้อนผลถึงเป้าหมายของการผลิตบัณฑิตตามปณิธาน สะท้อนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม พฤติกรรม การส่งต่อหลักธรรมและการเป็นผู้นำตามแนวพุทธ อีกทั้งยังขาดการนิยาม “พุทธอัตลักษณ์” ในฐานะตัวตน (Identity) ที่สะท้อนความเป็น

นักศึกษาในสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน และยังไม่ปรากฏรูปแบบหรือโมเดลที่ชัดเจนสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ทั้งในมิติของการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการมีส่วนร่วมของชุมชนการเรียนรู้ อีกทั้งในระบบประเมินคุณภาพการศึกษาระดับสถาบันของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง กลับพบว่า มีระบุเกณฑ์การประเมินในองค์ประกอบที่ 1 การผลิตบัณฑิต เกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ แต่มุ่งเน้นไปที่การสอบผ่านภาษาอังกฤษและทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มิได้มุ่งเน้นคุณลักษณะด้านพุทธอัตลักษณ์เลย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2567); (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567)

ท่ามกลางกระแสความผันผวนทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก การพุ่งทะยานของพัฒนาการทางเทคโนโลยีดิจิทัล สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตจริยธรรม ความรุนแรง ติดบริโภคนิยม ตลอดจนถึงการทุจริตคอรัปชัน มุ่งเน้นความสำเร็จภายนอกมากกว่าคุณค่าภายใน สะท้อนผลเป็นความแตกแยกและไม่ไว้วางใจกันในสังคม ซึ่งในบริบทเช่นนี้ “บุคคลต้นแบบพุทธชน” จะเป็นกลไกลทางศีลธรรมที่สำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้คน เพราะมนุษย์เรียนรู้ผ่านตัวอย่างมากกว่าคำสอน ตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ที่ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเลียนแบบจากผู้อื่นได้ (Bandura, A., 1971) การดำเนินชีวิตด้วยความซื่อตรง เมตตา และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะยืนยันความดีและคุณธรรมว่ายังมีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้จริง ดังนั้น การวิจัยองค์ประกอบของพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในกระบวนการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในมุมสะท้อนกลับเพื่อส่งผลต่อการพัฒนานักศึกษาให้มีทั้งปัญญา คุณธรรม และพฤติกรรม ตามแนวพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่มีพุทธอัตลักษณ์และสามารถเป็นบุคคลต้นแบบของสังคมได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม
3. เพื่อทดลองรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม
4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ร่วมกับวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างศิษย์เก่าที่จบการศึกษาปีการศึกษา 2564 - 2565 - 2566 จำนวน 249 คน และผู้ใช้บัณฑิต 51 คน ได้มาแบบสุ่ม

ตามความบังเอิญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิตและอาจารย์ประจำหลักสูตร รวม 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม อันประกอบด้วย การสอบถามข้อมูลทั่วไป ระดับความเห็น คิดเห็น พุทธอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นหรือตามการประเมินตนเองของบัณฑิต 7 ด้าน และข้อเสนอแนะ โดยผ่านการตรวจสอบ IOC ≥ 0.50 และ แบบสัมภาษณ์โดยมีคำถามหลัก 4 ข้อ เกี่ยวกับความรอบรู้หลักธรรม การนำไปใช้ คุณลักษณะที่ปรากฏชัดและข้อเสนอแนะในการพัฒนาบัณฑิต ซึ่งผ่านการตรวจสอบ CIV ≥ 0.80 เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความสอดคล้องของแบบสอบถามทุกฉบับ โดยคัดออกเฉพาะแบบสอบถามที่ตอบไม่ครบถ้วนหรือมีลักษณะการตอบที่ไม่สอดคล้องกัน จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ รวม 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนแบบตรวจสอบรูปแบบผ่านการประเมิน IOC = 1.00 และผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค .825 หลังเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความสอดคล้องของเนื้อหา จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษากับนักศึกษาปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 - 3 รวม จำนวน 86 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงสำหรับองค์ประกอบที่ 1 และได้มาโดยสมัครใจเข้าร่วมเมื่อทดลองทั้ง 4 องค์ประกอบ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ Pre-Post Test ความรอบรู้หลักธรรม 50 ผ่านการประเมิน IOC = 1.00 และค่าความยาก = 0.61 ระดับ ปานกลาง และกิจกรรมการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตามรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Wilcoxon signed-rank test ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนแบบประเมินรูปแบบมีผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างระหว่าง .735 - 864 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบพุทธอัตลักษณ์เพื่อศึกษาความมีคุณประโยชน์ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 86 คน ควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนด้วยการควบคุมให้อยู่ในห้องประชุม มีการลงทะเบียนเข้า - ออก และมีการบันทึกการร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม ซึ่งแบบประเมินผ่านการประเมิน IOC = 1.00 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพื้นฐานพุทธอัตลักษณ์ พบว่า บัณฑิตได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมและคุณธรรมทางสังคมตามคติพจน์ของมหาวิทยาลัยจนมีความโดดเด่น ได้แก่ ความมีระเบียบ ความรักสามัคคี และมีจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม แต่ในทางตรงกันข้าม กลับพบว่า ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรมและความรอบรู้เชิงวิชาการตลอดจนถึงการนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดยังมีช่องว่างให้พัฒนากลไกเพื่อสนับสนุนส่งเสริมความลุ่มลึกทางวิชาการและทักษะการเผยแผ่ผ่านกิจกรรมหรือหลักสูตรอบรมเชิงลึก

ทั้งด้านองค์ความรู้หลักธรรมและทักษะเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความมั่นใจและภาวะผู้นำ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและสรุปความแตกต่างสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ตามความคิดเห็นของศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต โดยรวมทั้ง 7 ด้าน

	รายการประเมินอัตลักษณ์	ศิษย์เก่า	ผู้ใช้บัณฑิต	สรุปความแตกต่าง
		$\bar{x}$	$\bar{x}$	
1.	ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	3.66	3.66	เท่ากัน
2.	ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.56	3.71	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
3.	ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	3.72	3.98	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่าชัดเจน
4.	ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	4.00	4.20	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
5.	ความมีระเบียบวินัย	4.14	4.34	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
6.	ความรู้รักสามัคคี	4.03	4.18	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
7.	มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	4.18	4.16	ใกล้เคียงกัน
	รวม	**3.90**	**4.03**	**ผู้ใช้ประเมินสูงกว่าเล็กน้อยถึงปานกลาง**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินพุทธอัตลักษณ์ระหว่างบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตโดยภาพรวม พบว่า ส่วนมากผู้ใช้บัณฑิตประเมินพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตสูงกว่าบัณฑิต มีเพียงข้อ 1 ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม ที่มีผลประเมินเท่ากันทั้งบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต ในขณะที่ข้อสุดท้าย คือ ข้อ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ที่บัณฑิตประเมินตนเองให้มีผลสูงกว่าผู้ใช้บัณฑิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และยังเผยให้เห็นว่า ความรอบรู้ในหลักธรรมและทักษะการนำหลักธรรมไปเผยแผ่ยังเป็นงานสำคัญที่ท้าทายสำหรับการจัดการหลักสูตรและมหาวิทยาลัย จากการสัมภาษณ์ยังที่ระบุว่า “การได้ร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาบ่อย ๆ กับวัดและกินข้าวโรงทาน” ช่วยหล่อหลอมความประพฤติ ความมีวินัย ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน และมีจิตบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) Buddhist Literacy ความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานของการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ 2) Application of Dhamma: การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาจิตใจและการดำรงตนอย่างมีคุณค่า 3) Leading for Information ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นพัฒนาทักษะการสื่อสารและถ่ายทอดธรรมะด้วยวิธีการที่หลากหลายในบริบทสังคมร่วมสมัย และ 4) Inspired Role Model การเป็นต้นแบบพุทธชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการโดยมุ่งพัฒนาตนให้มีคุณลักษณะพุทธชนต้นแบบและสร้างแรงบันดาลใจแก่สังคม เรียกว่า B.A.L.I. Model ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่ามีความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด เพราะมุ่งพัฒนาบัณฑิตให้เป็นบุคคลต้นแบบในสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยเชื่อมโยงจากความรู้สู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต จากการปฏิบัติสู่การเผยแผ่ผ่านทักษะการสื่อสาร และจากการปฏิบัติและเผยแผ่สู่การเป็นผู้นำทางจริยธรรมแก่สังคม

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนด้วยการบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสื่อการสอนในข้อธรรมและการนำสื่อมาใช้สอนของนักศึกษาส่งผลให้ผลทดสอบความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนทำกิจกรรมอย่างชัดเจน ส่วนผลการทดลองใช้รูปแบบผ่านกิจกรรมการอบรมแบบองค์รวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ผลการประเมินโดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” แสดงถึงความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยพบว่าขั้นตอนการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ได้ส่งผลให้ขั้นตอน ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลังด้วย Wilcoxon Negative Signed Ranks Test รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Descriptive Statistics

Test	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Z (neg. rank)	Asymp. Sig. (2-tailed)
Pre-	55	22.22	5.77	11.00	35.00	-6.462	0.000
Post-	55	34.60	5.52	21.00	47.00		

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลจากการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (34.60) สูงกว่าก่อนเรียน (22.22) อย่างชัดเจน โดยมีค่า Z เท่ากับ -6.462 สะท้อนว่าคะแนนหลังเรียนมีแนวโน้มสูงกว่าก่อนเรียน นอกจากนี้ ค่า Asymptotic Significance (Asymp. Sig. 2-tailed) ที่ได้จากการทดสอบแบบสองด้านเท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ 0.05 แสดงให้เห็นว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างคะแนนก่อนและหลังเรียน กล่าวคือ การเรียนรู้มีผลต่อการเพิ่มพูนความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในนักศึกษากลุ่มตัวอย่างอย่างชัดเจน

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ ทั้ง 4 ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.38	0.68	มากที่สุด
การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต	4.49	0.56	มากที่สุด
ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.42	0.61	มากที่สุด
ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม	4.52	0.57	มากที่สุด
รวม	**4.45**	**0.61**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีผลการประเมินโดยภาพรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า รูปแบบมีกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่มีประสิทธิผลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model

ความมีคุณประโยชน์ของรูปแบบ B.A.L.I. Model	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. รูปแบบช่วยให้เข้าใจคุณค่าของหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา	4.49	0.50	มากที่สุด
2. รูปแบบทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางจริยธรรม	4.58	0.55	มากที่สุด
3. รูปแบบช่วยให้มั่นใจและเห็นแนวทางในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	4.46	0.58	มากที่สุด
4. รูปแบบ สามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกอันสะท้อนถึงคุณค่าแห่งหลักพุทธธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีในสังคม	4.46	0.61	มากที่สุด
5. รูปแบบสามารถสร้างแรงบันดาลใจและร่วมนำพาผู้อื่นในการสร้างสังคมอุดมธรรมอันสงบและยั่งยืน	4.45	0.63	มากที่สุด
รวม	**4.49**	**0.58**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ความมีคุณประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ประโยชน์และผลที่ได้รับจากการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า B.A.L.I. Model มีประสิทธิผลต่อความเป็นผู้นำทางจริยธรรม และการสร้างบุคคลต้นแบบสู่สังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งควรกำหนดเป็น “นโยบายต้นแบบด้านการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์บัณฑิต” โดยบูรณาการเข้าสู่หลักสูตร กิจกรรมพัฒนานักศึกษา และระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อยกระดับการผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้ คุณธรรม และบทบาทเชิงสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ สามารถผลักดันสู่การเป็นมาตรฐานการพัฒนาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระดับชาติได้ในอนาคต เพื่อเสริมสร้างทุนทางศีลธรรมและบุคคลต้นแบบแก่สังคมไทยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พบว่า ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาและความรอบรู้หลักพุทธธรรมมีผลประเมินต่ำกว่าด้านอื่นชัดเจนทั้งที่เป็นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บัณฑิตมุ่งเน้นไปที่สาขาวิชาเอกที่ศึกษาเป็นหลักเพื่อการเข้าสู่การแข่งขันในตลาดแรงงานหลังจบการศึกษา หรือหากศึกษาในสายการสอนส่วนใหญ่จะมีการฝึกฝนในวิชาเอกเป็นหลัก ส่วนที่ศึกษาในสาขาทางพุทธศาสตร์กลับไม่มีวิชาเกี่ยวกับทักษะการถ่ายทอดเลย เน้นไปที่องค์ความรู้เป็นหลัก สอดรับกับผลการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์

ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ของ พระสมุห์ธีรพล อคฺคปญฺโญ (วิริยะกิจสุนทร) ที่พบว่า พระสงฆ์ยังขาดทักษะในสอนที่เน้นการนำเอาธรรมะไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน รวมทั้งการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่น บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม นั้นยังไม่เพียงพอ และยังให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดหาเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน ตลอดจนถึงแสวงหาความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนเพิ่มเติม (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปญฺโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีความท้าทายอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและผสมผสานความรอบรู้ด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและมีการบูรณาการเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มี “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” ซึ่งระบุว่าอัตลักษณ์ของบัณฑิต คือ “มีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม” (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยจะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรทุก 5 ปี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร (กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565, 2565) ซึ่งล่าช้าต่อพัฒนาการของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดทุกวินาที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต (Lifespan Development) ของ Baltes, P. B. ที่เสนอว่าพัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuous Process) ที่ดำเนินไปตลอดชีวิต (Lifelong) และมีความยืดหยุ่น (Plasticity) เพราะมนุษย์ต้องปรับตัวเรียนรู้ และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือความทันสมัยในแต่ละช่วงวัย (Baltes, P. B., 1987) สอดรับด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ซึ่งเข้ากับแนวคิดขององค์การ UNESCO, Partnership for 21st Century Skills ที่เสนอให้ทุกคนควรมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์การทำงาน และการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในประเด็นด้านการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยร่วมกับการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชาต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้ (UNESCO, 2008); (Partnership for 21st Century Skills, 2009) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ ปรุตม์ บุญศรีตัน และคณะ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตรศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าหลักสูตรควรมีเนื้อหาพุทธธรรมประยุกต์ที่เน้นมิติทางสังคมอีกด้วย (ปรุตม์ บุญศรีตัน และคณะ, 2564) เข้ากับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบหลักการและเหตุผลของ Tyler, R. W. ว่าการพัฒนาหลักสูตรต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลลัพธ์อย่างชัดเจน (Tyler, R. W., 1949) ซึ่งเป็นไปในแนวเดียวกับผลการวิจัยของ ปกาพันธ์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจี้ยง เรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคม วิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากและสูงกว่าเกณฑ์ตัดสินในทุก ๆ ด้าน (ปกาพันธ์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจี้ยง, 2568) สอดรับกับผลการวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ ซึ่งพบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลทดสอบทางการศึกษา และผลประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีผลประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อีกด้วย (กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ, 2568)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) รวมเรียกว่า B.A.L.I. Model โดยรวมรูปแบบมีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่ชี้ว่า การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาคนต้องเริ่มจากความเข้าใจในหลักธรรม (ปัญญา) นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ (ศีล สมาธิ) และกลายเป็นแบบอย่างแก่สังคม (กัลยาณมิตร) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564) เข้ากันกับบทสรุปข้อคิดความเห็นเรื่อง การศึกษาแนวพุทธ แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) พัฒนามนุษย์ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ของ ภัทรดร ภิญโญพิชญ์ ที่สรุปได้ว่า การศึกษาต้องทำหน้าที่ “นำสังคม” ทั้งนี้ การศึกษาแนวพุทธเป็นกระบวนการบูรณาการส่งเสริมมนุษย์ให้มีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับสิ่งแวดล้อม จิตใจมั่นคงด้วยสมาธิ และมีปัญญามองเห็นคุณค่าแท้จริงของชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม ก้าวหน้าด้วยเมตตาและปัญญาไปพร้อมกัน (ภัทรดร ภิญโญพิชญ์, 2568) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาเรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ของ อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง ที่กล่าวว่า การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตามหลักพุทธจิตวิทยาและพุทธธรรมศึกษา ต้องมุ่งพัฒนา “ความรู้ - คุณธรรม - ปฏิบัติ” อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) (อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง, 2559) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์ เรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ที่กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักข้อธรรมพื้นฐานเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา (ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์, 2566) นอกจากความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นฐานในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว รูปแบบ B.A.L.I. Model ยังมุ่งการเน้นพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ (Leading for Information) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ศาสนทูตเชิงรุก” (Active Missionary) นอกจากนี้ B.A.L.I. Model ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน กล่าวคือ ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) เป็นพื้นฐานทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Application of Dhamma) และพัฒนาต่อเป็นความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมสู่ผู้อื่น (Leading for Information) อันนำไปสู่ผลลัพธ์สูงสุด คือ การเป็นต้นแบบทางจริยธรรมของชุมชนและสังคม หรือ “ต้นแบบพุทธชน” (Inspired Role Model) เป็นวงจรการพัฒนาที่เข้ากันกับแนวคิดการพัฒนาทั้ง “ภายใน - ภายนอก” ของพระพุทธศาสนาตามความเห็นของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทั้ง “ภายใน - ภายนอก” มาจากหลัก ภาวนา 4 คือ กายภาวนา พัฒนากายให้จัดการกับสิ่งภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี ศีลภาวนา พัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับภายนอก จิตภาวนา พัฒนาจิตใจให้มั่นคง เข้มแข็งและมีคุณภาพ และปัญญาภาวนา พัฒนาความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริงของสรรพสิ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564) ซึ่งสนับสนุนโดยผลการศึกษา ของ วรินทร จินดาวงศ์ เรื่อง การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรม ที่พบว่า การพัฒนาปัญญาภายใน มีเป้าประสงค์มุ่งเน้นพัฒนาความฉลาดเชิงปฏิบัติ ความฉลาดเชิงสร้างสรรค์ และความฉลาดเชิงวิเคราะห์ ด้วยการบูรณาการหลักปัญญาพละ

วิริยะพละ อนวัชชพละ และ สังคหพละ เป็นพลังเพื่อขับเคลื่อนให้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาภายในทางด้านจิตวิญญาณและความฉลาดทางด้านอารมณ์ เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของสังคมต่อไป (วรินทร จินดาวงศ์, 2566)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ B.A.L.I. Model พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ผ่านองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน สามารถหล่อหลอมและเสริมสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาในการเป็น “บุคคลต้นแบบ” ของสังคม ได้จริงในบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ การประยุกต์ใช้การสื่อสารธรรมะ และการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยากลุ่มเกสตอลต์ (Gestalt Psychology) ที่เน้นการมองมนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วน (Vitello, M. & Salvi, C., 2023) ตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบองค์รวม ของ Johnson, A. ที่เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่พัฒนาผู้เรียนทั้งคน (Whole Person) โดยครอบคลุมมิติทางปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และร่างกาย (Johnson, A., 2023) สอดรับกับการวิจัยเรื่อง การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ของ ณัฐชยา จิตภักดี และคณะ ที่พบว่า การพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนาทั้งกายกับจิตไปพร้อมกันจึงจะเกิดความสมดุล หลักพุทธจริยศาสตร์การพัฒนามนุษย์ ได้แก่ หลักภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา การสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยการตั้งมั่น พากเพียร ใช้สติ สมาธิ และปัญญา 2) สีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติให้เกิดระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ และมีศักยภาพ และ 4) ปัญญาภาวนา การเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ทันโลกและชีวิตตามสภาวการณ์ ทำตนให้รอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (ณัฐชยา จิตภักดี และคณะ, 2564) นอกจากนี้ผลประเมินองค์ประกอบที่ 4 ที่เป็นเป้าหมายของรูปแบบ คือ ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงถึงผลของการหล่อหลอมพุทธอัตลักษณ์ภายในอย่างแท้จริงผ่านพุทธอัตลักษณ์ที่เข้มแข็งและส่งต่อพุทธอัตลักษณ์สู่สังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura, A. ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลสามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการสังเกต การเลียนแบบ และการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ (Role Model) (Bandura, A., 1971); (Bandura, A., 1977) สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ด้วย B.A.L.I. Model สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางคุณธรรมของสังคมอันเป็นแนวทางสำคัญในการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมครบถ้วน เข้ากับปณิธานของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ว่า “มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ” (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ในขณะเดียวกันนั้น B.A.L.I. Model เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลต้นแบบผ่านการสังเกตและเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ตามแบบสะท้อนผล สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ Wiggins, G. P. & McTighe, J. ที่เน้นผลลัพธ์เป็นฐาน ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) ระบุผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Identify Desired Results) 2) กำหนดหลักฐานของการเรียนรู้ (Determine Acceptable Evidence) และ 3) วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ (Plan Learning Experiences and Instruction) (Wiggins, G. P. & McTighe, J., 2005) สอดรับกับงานวิจัยเรื่อง การออกแบบชุดการสอนงานพื้นฐานอาชีพสำหรับครู

โดยการออกแบบการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ สุภาพร บางใบ และคณะ ซึ่งพบว่า การใช้แนวคิด Backward Design สามารถส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุภาพร บางใบ และคณะ, 2568) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ของ กัณฑิชา ศรเสนา และคณะ ที่พบว่า ประสิทธิภาพของการพัฒนาชุดการสอนของคะแนนใบงานระหว่างเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีความพึงพอใจมาก (กัณฑิชา ศรเสนา และคณะ, 2567) ดังนั้น เมื่อได้เห็นต้นแบบที่ดีจึงเกิดแรงขับดันภายในใจที่จะปฏิบัติตามตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนา ของ กนกรัตน์สิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วชัง ที่กล่าวว่า การสร้างแรงจูงใจตามหลักพุทธธรรมเป็นการสร้างพลังใจให้กับตนเองและคนรอบข้างด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น (กนกรัตน์สิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วชัง, 2561) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษา เรื่อง ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของ พระมหาเกรียงไกร ฐิตวีโร โดยเสนอว่า การเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนตามหลักธรรม มีมาตรฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติด้าน การครองตนครองคนและครองงาน (พระมหาเกรียงไกร ฐิตวีโร, 2566) นอกจากนี้ ยังเห็นไปในแนวทางเดียวกับผลการศึกษา เรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ของ ภาวิณี ภาพันธ์ ที่พบว่า บุคคลต้นแบบล้วนมีจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในไม่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมภายนอก และการเปลี่ยนแปลงภายในต้องอาศัยหลักธรรม ศรัทธา และการปฏิบัติจริงเพื่อสร้างความหมายใหม่ที่นำไปสู่การพัฒนาตนในทางที่ดีจนเป็นบุคคลต้นแบบของสังคม (ภาวิณี ภาพันธ์, 2562)

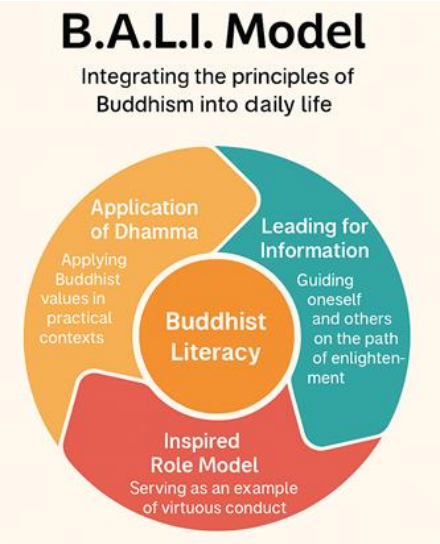
4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า ผลการประเมินความเป็นคุณประโยชน์ของรูปแบบ B.A.L.I. Model โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาองค์ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มและการปฏิบัติจริงในบริบทของสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าของหลักธรรมและปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเข้ากับแนวคิดการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของ Mezirow, J. ซึ่งมุ่งเน้นถึงการเรียนรู้ที่แท้จริงไม่เพียงแต่เพิ่มพูนความรู้ แต่ยังทำให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Frame of Reference) ผ่านการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reflection) และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น (Mezirow, J., 1991) นอกจากนี้ ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการพัฒนาตามแนวทางการศึกษายุคใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณรัตน์ เจ๊ะยะหลี ที่พบว่า รูปแบบการที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองการพัฒนาการศึกษายุคใหม่ได้อย่างรอบด้าน ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการชัดเจนจากกิจกรรมที่เน้นการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติ (สุวรรณรัตน์ เจ๊ะยะหลี, 2568) สอดรับกับการศึกษาของ อัฟฎอล อาแว และคณะ ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม 3 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และด้านประโยชน์และการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก (อัฟฎอล อาแว และคณะ, 2566)

ข้อจำกัดของการวิจัย (Research Limitation) การวิจัยมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น ผลการวิจัยนี้อาจสะท้อนความคิดเห็นเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าถึงได้ในช่วงเวลาศึกษา และอาจไม่สามารถอ้างอิงทั่วไปไปยังประชากรทั้งหมดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรใช้ความระมัดระวังในการนำผลการวิจัยไปอ้างอิงในบริบทอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ทำให้ได้ รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม รวมเรียกว่า B.A.L.I. Model แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

“B.A.L.I. Model: นวัตกรรมสร้างคนดีสู่บุคคลต้นแบบ” นี้ มี 4 องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) คือ การสร้างฐาน เพื่อปลูกฝังความเข้าใจผ่านสื่อสมัยใหม่ 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) คือ การสร้างทักษะฝึกฝนการนำธรรมะไปแก้ปัญหาในชีวิตจริง 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) ถือเป็นการสร้างภาวะผู้นำ อันเป็นการส่งเสริมการเป็นอาสาสมัครและผู้นำกิจกรรม และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) การสร้างตัวตน สถาปนาอัตลักษณ์การเป็นแบบอย่างที่สังคมยอมรับ โดยกระบวนการทั้งหมดทำงานผ่านวงจร P-E-D-C-A ที่เปลี่ยนบทบาทอาจารย์จาก “ผู้สอน” เป็น “โค้ชจริยธรรม” (Moral Coach) และเปลี่ยนนักศึกษาจาก “ผู้เรียน” เป็น “ผู้สร้างแรงบันดาลใจ B.A.L.I. Model จึงเป็นกระบวนการ

พัฒนาพุทธอัตลักษณ์ให้นักศึกษาเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต หล่อหลอมคุณลักษณะภายในโดยเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง ช่วยปลุกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าตนเองในฐานะผู้นำที่มีจริยธรรม มีผลการเปลี่ยนแปลงภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นบุคคลต้นแบบ รวมทั้งค้นพบศักยภาพตนเองในการสร้างแรงบันดาลใจและร่วมมือกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตอยู่ในระดับดีโดยผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่าบัณฑิตประเมินตนเอง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมพุทธอัตลักษณ์มี 4 องค์ประกอบหลัก เรียกว่า B.A.L.I. Model จากการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า มีประสิทธิผลสูงด้วยกระบวนการให้นักศึกษาได้เรียนรู้เนื้อหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติถ่ายทอดในบริบทสังคมจริง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของหลักพุทธธรรม และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของตนเป็นต้นแบบสังคมคุณธรรม นอกจากนี้ งานวิจัยนี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1) ผลักดันการใช้รูปแบบไปยังสถานศึกษาอื่น ๆ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 2) ส่งเสริมให้ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ปรับแนวทางการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แบบกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำไปใช้ในชีวิต การสื่อสารและสร้างแรงบันดาลใจจากต้นแบบในกลุ่ม และ 3) ส่งเสริมให้หลักสูตรในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาผ่านรูปแบบที่เน้นการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติและเผยแผ่ในคราวเดียวกันแบบครบองค์รวม ตลอดจนถึงให้มีการสนับสนุนปัจจัยประกอบอย่างเพียงพอ ทั้งด้าน งบประมาณ เทคโนโลยี สารสนเทศ บุคลากร นโยบายและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้รูปแบบสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาผลกระทบระยะยาว ควรมีการติดตามผลหลังจากนักศึกษาจบการศึกษาไปแล้ว 1 - 3 ปี เพื่อประเมินว่า “พุทธอัตลักษณ์” ที่พัฒนาขึ้นนั้นยังคงความคงทนในบริบทการทำงานจริงหรือไม่ 2) การเปรียบเทียบพหุวัฒนธรรม ควรขยายการวิจัยไปยังมหาวิทยาลัยทั่วไปที่ไม่ได้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อทดสอบ B.A.L.I. Model สามารถปรับใช้กับนักศึกษาทั่วไปในสังคมพหุวัฒนธรรมได้เพียงใด และ 3) การวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ควรใช้การสังเกตเชิงลึก หรือการบันทึกสะท้อนคิด เพื่อศึกษาว่าขั้นตอนใดใน P-E-D-C-A ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมนักศึกษามากที่สุด เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบให้กระชับและมีประสิทธิภาพสูงสุด

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (2565). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 20 ก หน้า 12-27 (31 มีนาคม 2565).

กนกรัตน์สิริ ทวีสุข และกรองกาญจน์ แก้วชัง. (2561). แนวคิดแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 3(3), 147-156.

กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ. (2568). การประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler). Journal of Education and Innovation, 27(3), 92-108.

กัณฑิชา ศรเสนา และคณะ. (2567). การพัฒนาชุดการสอน ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 11(4), 300-315.

ณัฐชยา จิตภักดี และคณะ. (2564). การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 8(2), 208-219.

ทนุธรรม เพชรพงษ์ และกิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์. (2569). บูรณาการพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจและอัตลักษณ์อย่างยั่งยืน. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(1), 929-942.

ปกาพันธ์ เพชรน้อย และประกาศ ปานเจี้ยง. (2568). การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคม วิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 8(3), 463-478.

ปรุตม์ บุญศรีตัน และคณะ. (2564). การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตรศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วารสารปณิธาน, 17(2), 285-317.

พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกโก และปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560). อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา: ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติ เพื่อความยั่งยืนตามวิถีพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 13(ฉบับพิเศษ), 256-267.

พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ) และพระมหาธีระชัย สุจิตฺโต. (2568). พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 8(1), 324-337.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/583

พระมหาเกรียงไกร ฐิตวีโร. (2566). ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(7), 315-325.

พระสมุห์ธีรพล อคฺคปญฺโญ (วิริยะกิจสุนทร). (2564). การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภัทรดร ภิญโญพิชญ์. (2568). การศึกษาแนวพุทธ: แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) พัฒนามนุษย์ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา. เรียกใช้เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://main.bia.or.th/buddhist-education/

ภาวิณี ภาพันธ์. (2562). การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(1), 55-66.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). สุภาษิต ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ. เรียกใช้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.mcu.ac.th/pages/philosophy-commitment-vision-mission

_____. (2567). รายงานการประเมินตนเอง (SAR) ระดับสถาบัน ประจำปีการศึกษา 2567. เรียกใช้เมื่อ 7 พฤษภาคม 2569 จาก https://qa.mcu.ac.th/index.php/book/univ-sar-2567/

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). วัตถุประสงค์ / ปณิธาน. เรียกใช้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.mbu.ac.th/about/post-2630/

_____. (2567). ระบบรายงานผลการประเมินตนเองออนไลน์. เรียกใช้เมื่อ 7 พฤษภาคม 2569 จาก https://e-sar.mbu.ac.th/

ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์. (2566). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. วารสารปารมิตา, 5(2), 307-318.

วรินทร จินดาวงศ์. (2566). การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(2), 127-135.

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ. (2562). กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามนวลักษณ์นิสิตของมหาวิทยาลัย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 10(2), 346-360.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.papayutto.org/th/book-content-index/467

สุภาพร บางใบ และคณะ. (2568). การออกแบบชุดการสอนงานพื้นฐานอาชีพสำหรับครูโดยการออกแบบการเรียนการสอนแบบย้อนกลับ (Backward Design). วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 20(3), 73-88.

สุวรรณรัตน์ เจ๊ะยะหลี. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงระบบร่วมกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและทักษะนวัตกรครูโรงเรียนบ้านหาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(12), 193-206.

อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง. (2559). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. วารสารพุทธจิตวิทยา, 1(2), 30-38.

อัฟฎอล อาแว และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยี, 3(1), 83-92.

Baltes, P. B. (1987). Theoretical Propositions of Life-Span Developmental Psychology: On the Dynamics Between Growth and Decline. LIFE-SPAN DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY, 23(5), 611-626.

Bandura, A. (1971). Social Learning Theory. New York: General Learning Press.

_____. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. Psychological Review, 84(2), 191-215.

Johnson, A. (2023). Holistic Learning Theory: More than a Philosophy. Journal of Contemplative and Holistic Education, 1(2), 1-9.

Mezirow, J. (1991). Transformative Dimensions of Adult Learning. San Francisco: Jossey-Bass.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). Framework for 21st Century Learning. Columbus: Battelle for Kids.

Tyler, R. W. (1949). Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago: University of Chicago Press.

UNESCO. (2008). ICT competency standards for teachers: policy framework. Paris: Scientific and Cultural Organization.

Vitello, M. & Salvi, C. (2023). Gestalt's Perspective on Insight: A Recap Based on Recent Behavioral and Neuroscientific Evidence. Journal of Intelligence, 11(12), 224. https://doi.org/10.3390/jintelligence11120224.

Wiggins, G. P. & McTighe, J. (2005). Understanding by Design. Retrieved May 7, 2026, from https://shorturl.asia/Kvp4E

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT MODEL TO ENHANCE SOFT SKILLS IN THE SCHOOL UNDER THE EDUCATIONAL FUND PROJECT PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ธานี ชูกำเนิด, อัครนันท์ สินธุประเสริฐ*

Thanee Chukamnerd, Akaranan Sinthuprasert*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: ssirapop@aru.ac.th

*Tel: 087-740-7805

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาทักษะ Soft Skills ของนักเรียนที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ที่พัฒนาขึ้น การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills และระยะที่ 3 การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 โรงเรียน รวม 360 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 180 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane และได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ Soft Based Learning และคู่มือการใช้รูปแบบ 2) แบบประเมินทักษะ Soft Skills และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ Soft Based Learning ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.47) และมีค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) อยู่ในระดับสูง 2) ทักษะ Soft Skills ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.47)

* Received 28 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 23 May 2026

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, การวิจัยและพัฒนา, โรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา

Abstract

The objectives of this research were 1) develop a learning management model that promotes soft skills of students in schools under the Education Fund Project in Ayutthaya, 2) study the soft skills of students using the learning management model that promotes soft skills of students in schools under the Education Fund Project in Ayutthaya, and 3) study the satisfaction with the learning management model that promotes soft skills. Research and Development (R&D) is divided into three phases: Phase 1: Development of learning management models that promotes the soft Skills, Phase 2: Study of the results of using the model that promotes the soft Skills, and Phase 3: Evaluation of satisfaction with the model that promotes the soft Skills. The project was conducted at the Education Fund Project School in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The participants were 360 elementary school students from eight schools in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province that participated in the educational fund project. The sample size used in the experiment to study the effects of the model was 180 people, which determined the sample size using Yamane's formula and obtained from multi-step randomization. The tools used in the research included 1) Soft Based Learning Management Model and Manual of Use, 2) Soft Skills Assessment Form, and 3) Satisfaction Questionnaire. The results showed that 1) the developed Soft Based Learning management model is at the highest level ($\bar{x}$ = 4.73, S.D. = 0.47) and has a high content consistency index (IOC) , 2) the soft Skills of the students after the study were statistically significantly higher than before the school at the level of .05, and 3) the students were most satisfied with the learning management model ($\bar{x}$ = 4.65, S.D. = 0.47).

Keywords: Instructional Model, Research and Development, Education Fund Project Schools

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่กับทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ จากการเน้นเนื้อหาความรู้เพียงอย่างเดียวไปสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะทักษะด้านสังคม อารมณ์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต (OECD, 2018)

ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดให้การจัดการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริม

การพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อีกทั้งโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างคนดี คนเก่ง และมีความสุขโดยมีหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลสอดคล้องกับการพัฒนาของสมอง การจัดการเรียนรู้เน้นคุณธรรมจริยธรรม การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ปัจจุบันนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษาต้องเผชิญกับวิกฤตขาดทักษะที่จำเป็นโดยเฉพาะด้านสังคม อารมณ์ และทักษะดิจิทัล โดยสถิติ พบว่า ความฉลาดรู้ด้านการอ่านและจับใจความสำคัญ 64.7% และทักษะทางอารมณ์ 30.3%ต่ำกว่าเกณฑ์ สาเหตุหลักเป็นเพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป และการใช้หน้าจอเป็นเวลานาน ทักษะ-Soft Skills ของนักเรียนจึงด้อยลงไปด้วย (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2568)

ทักษะ Soft Skills เป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม บุคลิกภาพ และความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การบริหารเวลา และภาวะผู้นำ ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และการทำงานในอนาคต (Heckman, J. & Kautz, T., 2012); (OECD, 2018) อีกทั้งทักษะ Soft Skills เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับครูและนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งเสริมให้บุคคลมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ช่วยส่งเสริมให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น นักเรียนในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะภาวะผู้นำ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการจัดการเวลา และจริยธรรมในการทำงานเหล่านี้เพื่อส่งเสริมให้เป็นบุคคลที่มีความฉลาดทางสังคม ปรับตัวเรียนรู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (อภิชาติ ตุ้ยเกี๋ยง และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาหลายแห่ง พบว่า การพัฒนาทักษะ Soft Skills ของผู้เรียนยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังคงเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้มากกว่าการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การทำงานร่วมกัน และการสื่อสาร ส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอนาคต (World Economic Forum, 2020)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ และทักษะ Soft Skills ของนักเรียน สะท้อนว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่เป็นไปตามจุดประสงค์หรือเจตนารมณ์ที่ผู้สอนวางไว้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นแบบแผนของการเรียนการสอนตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ วิธีการหรือเทคนิคการเรียนรู้ที่ได้รับการพิสูจน์ ตรวจสอบคุณภาพ และยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (Joyce, B., et al., 2015); (วัฒนา รัตนพรหม, 2561) ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนรู้

สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างสมดุล และการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะ Soft Skills จะเป็นภูมิคุ้มกันให้นักเรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ในศตวรรษที่ 21 ตั้งรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน สร้างนักเรียนให้มีทักษะจำเป็นของชีวิตรอบด้าน ทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เกิดการแสวงรู้ คิดค้น สร้าง และสรุปความรู้ขึ้นด้วยตนเอง และมีคุณธรรมนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการส่งเสริมทักษะ Soft Skills อันจะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะของนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความฉลาดทางสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาทักษะ Soft Skills ของนักเรียนที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา และโรงเรียนเครือข่ายในโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 8 โรงเรียน จำนวน 360 คน

กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้รูปแบบ ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนรุ่งวิทยาประชาอุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นโรงเรียนเครือข่ายในโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 45 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เพื่อใช้รูปแบบ ศึกษาทักษะ Soft Skills ศึกษาความพึงพอใจ ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา และโรงเรียนเครือข่ายในโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 4 โรงเรียน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จำนวน 180 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทข้อมูลพื้นฐานสภาพทั่วไปและความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และคู่มือฯ

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และคู่มือฯ

ระยะที่ 2 ศึกษาทักษะ Soft Skills ของนักเรียนโรงเรียนกองทุนการศึกษาที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 1 ประเมินทักษะ Soft Skillsก่อนเรียนกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 2 การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและคู่มือฯ ไปใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินทักษะ Soft Skills หลังเรียนกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์และนำเสนอทักษะ Soft Skills ของนักเรียน

ระยะที่ 3 ประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์และนำเสนอความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในแต่ละรายการสามารถอธิบายรายละเอียดลักษณะของเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบก่อนนำไปทดลองใช้จริง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ลักษณะของเครื่องมือ แบบประเมินดังกล่าวเป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ใช้สำหรับประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความสอดคล้องของรูปแบบกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบ ความครอบคลุมของการพัฒนาทักษะSoft Skills และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในบริบทของสถานศึกษา

1.2 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินตามขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills 2) กำหนดตัวชี้วัดในการประเมินในแต่ละองค์ประกอบ

ของรูปแบบ 3) สร้างข้อคำถามสำหรับประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ จำนวนประมาณ 20-25 ข้อ และ 4) ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับกรอบแนวคิดของการวิจัย

1.3 การหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบประเมินเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการตรวจสอบพบว่า ค่า IOC ของทุกข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสามารถนำไปใช้ได้ และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย 5 ระดับ

2. แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ (สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ลักษณะของเครื่องมือแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ เป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert ประกอบด้วย 5 ระดับ

2.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ และการประเมินนวัตกรรมทางการศึกษา กำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นการประเมินความเหมาะสมของคู่มือ สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ นำแบบประเมินเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายระดับความเหมาะสมของค่าเฉลี่ย ตามแนวคิดของ Likert ประกอบด้วย 5 ระดับ

3. แบบประเมินทักษะ Soft Skills มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ลักษณะของเครื่องมือ แบบประเมินทักษะ Soft Skills เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ใช้สำหรับประเมินพฤติกรรมและทักษะของผู้เรียนที่สะท้อนการพัฒนา Soft Skills ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) ทักษะการทำงานเป็นทีม (Teamwork Skills) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility) การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) รวมทั้งสิ้น 30 ข้อคำถาม โดยกำหนดระดับคะแนน 5 ระดับ

3.2 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินทักษะ Soft Skills ตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะ Soft Skills และการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์นิยามเชิงปฏิบัติการของ Soft Skills ที่ใช้ในการวิจัย กำหนดตัวชี้วัดในแต่ละด้านของ Soft Skills สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวชี้วัดในแต่ละด้าน รวมจำนวน 30 ข้อ ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินทักษะ Soft Skills ดังนี้ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบประเมินเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) กำหนดเกณฑ์การยอมรับค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป การทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out) นำแบบประเมินที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 34 คน เพื่อทดสอบความชัดเจนของข้อคำถามและความเหมาะสมของเครื่องมือ การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาคำนวณค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าความเชื่อมั่น ($\alpha \geq 0.70$) ซึ่งถือว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

4. แบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ SOFT Based Learning ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ลักษณะของเครื่องมือ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 20 ข้อ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านบทบาทครูและบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับและการพัฒนาทักษะ Soft Skills

4.2 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจทางการศึกษา 2) กำหนดกรอบประเด็นตามองค์ประกอบของรูปแบบ SOFT Based Learning 3) สร้างข้อคำถาม 4) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา 5) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เกณฑ์การยอมรับ ≥ 0.50 6) ผลการตรวจสอบพบว่า ค่า IOC ของทุกข้ออยู่ในช่วง 0.80 - 1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาในระดับสูง และ 7) ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นในระดับดีมาก

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ภายหลังการจัดกิจกรรมครบ 12 คาบเรียน ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมิน แจกแบบประเมินให้แก่นักเรียน ให้นักเรียนตอบด้วยตนเองภายในเวลา 20 - 30 นาที ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล บันทึกข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมวิเคราะห์สถิติ การดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัย และรักษาความลับของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์การแปลผลระดับความพึงพอใจ

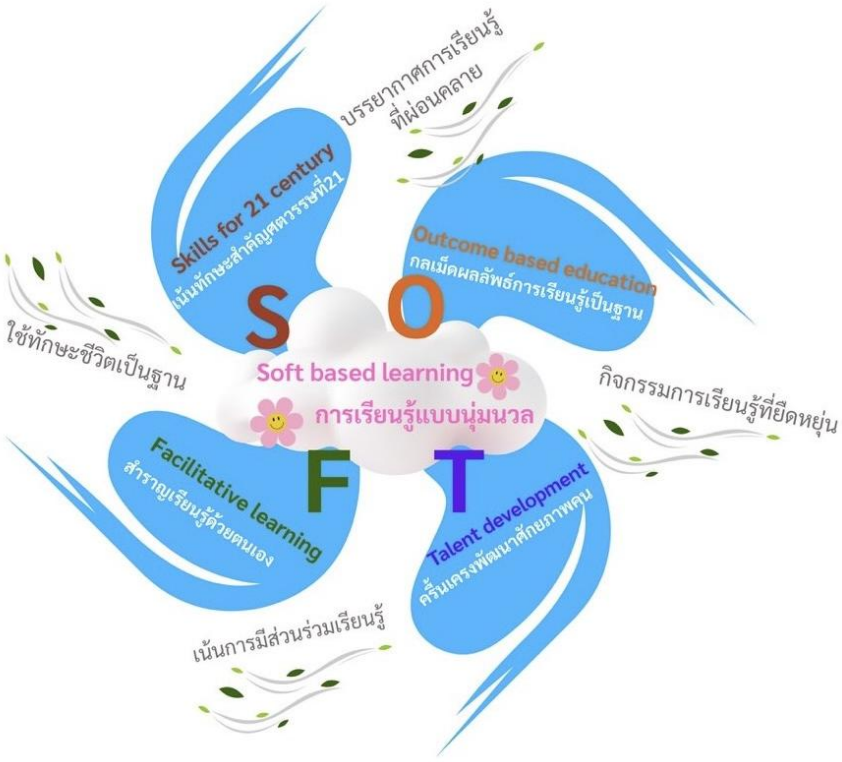
ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skillsและคู่มือการใช้ จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบนุ่มนวล

หรือ SOFT Based Learning ซึ่งประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบของรูปแบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น บทบาทครูและผู้เรียน ระบบการประเมินผล รูปแบบดังกล่าว มีโครงสร้างเป็นวงจรพัฒนา (Development Cycle) ที่เชื่อมโยง Soft Skills กับกระบวนการ Active Learning และ Outcome-Based Education ดังภาพประกอบ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบ SOFT Based Learning

Soft Based Learning เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ S (Skill for 21st Century) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่, O (Outcome-Based Education) ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา โดยกำหนดสมรรถนะและคุณลักษณะที่ผู้เรียนควรบรรลุเป็นตัวชี้นำในการออกแบบหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้, F (Facilitative Learning) ที่ให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนกระตุ้นการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่อง และ T (Talent Development) ที่มุ่งพัฒนาและบ่มเพาะศักยภาพเฉพาะของผู้เรียน ทั้งด้านความถนัด ความสนใจ และความสามารถพิเศษ ควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้พัฒนาคู่มือการใช้รูปแบบ SOFT Based Learning ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการจัดการเรียนรู้ที่อธิบายแนวคิด หลักการ และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมอย่างละเอียด โดยคู่มือดังกล่าวประกอบด้วย คำอธิบายแนวคิดของรูปแบบ SOFT Model ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการจัด

กิจกรรมฐาน ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ เครื่องมือวัดและประเมินทักษะ Soft Skills ตลอดจนแนวทางการสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น คู่มือการใช้รูปแบบ SOFT Based Learning จึงทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญสำหรับครูในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือในรูปแบบกิจกรรมฐาน โดยช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีความเป็นระบบ ชัดเจน และสามารถพัฒนาทักษะ Soft Skills ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างผู้เรียนที่มีทักษะชีวิต มีความฉลาดทางสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 คู่มือการใช้ Soft Based Learning รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบนุ่มนวลเป็นฐาน

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของรูปแบบใน 4 ด้าน ได้แก่ ความสอดคล้องกับบริบทโรงเรียน ความชัดเจนของขั้นตอน ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ความครอบคลุมการพัฒนา Soft Skills ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ความสอดคล้องบริบท	4.80	0.45	มากที่สุด
ความชัดเจนขั้นตอน	4.70	0.48	มากที่สุด
ความเป็นไปได้	4.65	0.50	มากที่สุด
ความครอบคลุม Soft Skills	4.75	0.44	มากที่สุด
รวม	**4.73**	**0.47**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยการประเมินความเหมะสมของรูปแบบในภาพรวมรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.73 , S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านความสอดคล้องบริบท มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 4.80 รองลงมาด้านความครอบคลุม Soft Skills มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.73 ด้านความชัดเจนขั้นตอน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.70 และด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.65 ตามลำดับ

3. ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ Soft Based Learning ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ SOFT Based Learning โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเหมาะสมของเนื้อหาในคู่มือ	4.78	0.44	มากที่สุด
2. ความชัดเจนของแนวคิดและหลักการของรูปแบบ	4.72	0.46	มากที่สุด
3. ความเป็นระบบของโครงสร้างคู่มือ	4.45	0.50	มาก
4. ความชัดเจนของขั้นตอนการนำรูปแบบไปใช้	4.74	0.45	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้	4.48	0.52	มาก
6. ความเหมาะสมของเครื่องมือวัดและประเมินผล	4.42	0.55	มาก
7. ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงในสถานศึกษา	4.66	0.47	มากที่สุด
รวม	**4.56**	**0.48**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า คู่มือการใช้รูปแบบ SOFT Based Learning มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.56, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีบางด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และบางด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มากที่สุด ได้แก่ ความเหมาะสมของเนื้อหาในคู่มือ ($\bar{x}$ = 4.78) ความชัดเจนของขั้นตอนการนำรูปแบบไปใช้ ($\bar{x}$ = 4.74) ความชัดเจนของแนวคิดและหลักการของรูปแบบ ($\bar{x}$ = 4.72) และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงในสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.66) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.48) ความเป็นระบบของโครงสร้างคู่มือ ($\bar{x}$ = 4.45) และความเหมาะสมของเครื่องมือวัดและประเมินผล ($\bar{x}$ = 4.42)

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาทักษะ Soft Skills ของนักเรียนโรงเรียนกองทุนการศึกษาที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังตารางที่ 3

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะ Soft Skills ก่อนและหลังเรียน

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples

ด้านทักษะ	ก่อนเรียน (Mean)	หลังเรียน (Mean)	t	P - value
การสื่อสาร	3.02	4.32	18.45	0.000
การทำงานเป็นทีม	2.95	4.45	21.12	0.000
ภาวะผู้นำ	2.88	4.28	19.78	0.000
การคิดวิเคราะห์	2.91	4.30	20.05	0.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples (ต่อ)

ด้านทักษะ	ก่อนเรียน (Mean)	หลังเรียน (Mean)	t	P - value
ความฉลาดทางอารมณ์	3.05	4.38	17.92	0.000
รวม	**2.96**	**4.35**	**22.64**	**0.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะ Soft Skills หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

ตอนที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ด้านเนื้อหาและกิจกรรม	4.58	0.50	มากที่สุด
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	4.65	0.46	มากที่สุด
ด้านบทบาทครูและบรรยากาศ	4.70	0.44	มากที่สุด
ด้านประโยชน์และการพัฒนา Soft Skills	4.66	0.47	มากที่สุด
ภาพรวมรวม	**4.65**	**0.47**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.65, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านบทบาทครูและบรรยากาศการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.70, S.D. = 0.44)

อภิปรายผล

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดในการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมทักษะ Soft Skills สอดคล้องกับความเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของรูปแบบกับแนวคิดการพัฒนา Soft Skills ที่จำเป็นต้องอาศัยการออกแบบสถานการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง OECD ระบุว่าทักษะทางสังคมและอารมณ์สามารถพัฒนาได้ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจนและมีเป้าหมายเฉพาะ (OECD, 2018) อีกทั้ง Durlak, J. A. et al. ยังพบว่าโปรแกรมที่พัฒนา Soft Skills อย่างเป็นระบบส่งผลต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ ที่พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ที่สร้างขึ้นได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยการประเมินตามสภาพจริง (Durlak, J. A. et al., 2011) กิจกรรมการเรียนรู้ของรูปแบบสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของ Bandura, A. ที่เน้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงภายใน โดยการรับรู้ความสามารถของตนเป็นกระบวนการทางความคิดและเชื่อมระหว่างแหล่งความรู้และการกระทำพฤติกรรม (Bandura, A., 1986) ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมในการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนสามารถปรับพฤติกรรมที่เป็นผลเป็นพฤติกรรมใหม่ให้เข้ากับความรู้ใหม่ จนกลายเป็นทักษะ Soft Skills ของนักเรียนที่ดีได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์นคร สีหอแก้ว ที่ศึกษารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่พบว่า ผลการสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการสอนที่พัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนมีคุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้าง ค่า (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 และมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15 S.D. = 0.74) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการทักษะชีวิต มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาสาระ เน้นการสะท้อนคิด เชื่องโยงความรู้กับทักษะด้านต่าง ๆ และประยุกต์ใช้ความรู้ในอนาคต จึงทำให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริม Soft Skills ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพที่เหมาะสมในการนำไปใช้พัฒนาทักษะ Soft Skills ของนักเรียนต่อไป (ศักดิ์นคร สีหอแก้ว, 2558)

ผลการศึกษาทักษะ Soft Skillsของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ Soft Based Learning มีระดับทักษะ Soft Skills หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน ได้แก่ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา และความฉลาดทางอารมณ์ ผลดังกล่าวสะท้อนถึงประสิทธิผลของรูปแบบในการพัฒนาทักษะ Soft Skills อย่างเป็นรูปธรรม เป็นผลเนื่องมาจากหลักการจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะ Soft Skills ที่เกิดขึ้นจากการได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ขแองรูปแบบการเรียนรู้แบบนุ่มนวล การทบทวนไตร่ตรองและสะท้อนความคิดจนเกิดความเข้าใจและนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการเผชิญสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน เกิดทักษะสำคัญสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของ ทิศนา แขมมณี ที่เน้นให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นอยู่กับความรู้เดิมและความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน (ทิศนา แขมมณี, 2560) ดังจะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้มีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์อันนำไปสู่การเกิดทักษะ Soft Skills ได้ ทักษะ Soft Skills ที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพจึงควรเริ่มวางรากฐานทักษะ Soft Skills สำหรับการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นผ่านการจัดประสบการณ์หรือการเรียนการสอนในชั้นเรียน ถือเป็นการเปิดโอกาสแห่งการเรียนรู้จนเกิดการเรียนรู้ใหม่ นำไปสู่การปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองให้เหมาะสมต่อไปได้ (Kolb, D., 1984)

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ Soft Based Learning อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ บรรยากาศในชั้นเรียน บทบาทของครู และประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาทักษะ Soft Skills ผลดังกล่าวสะท้อนถึงการยอมรับของผู้เรียนต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น และเป็นหลักฐานสนับสนุนความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในบริบทจริงอย่างยั่งยืน

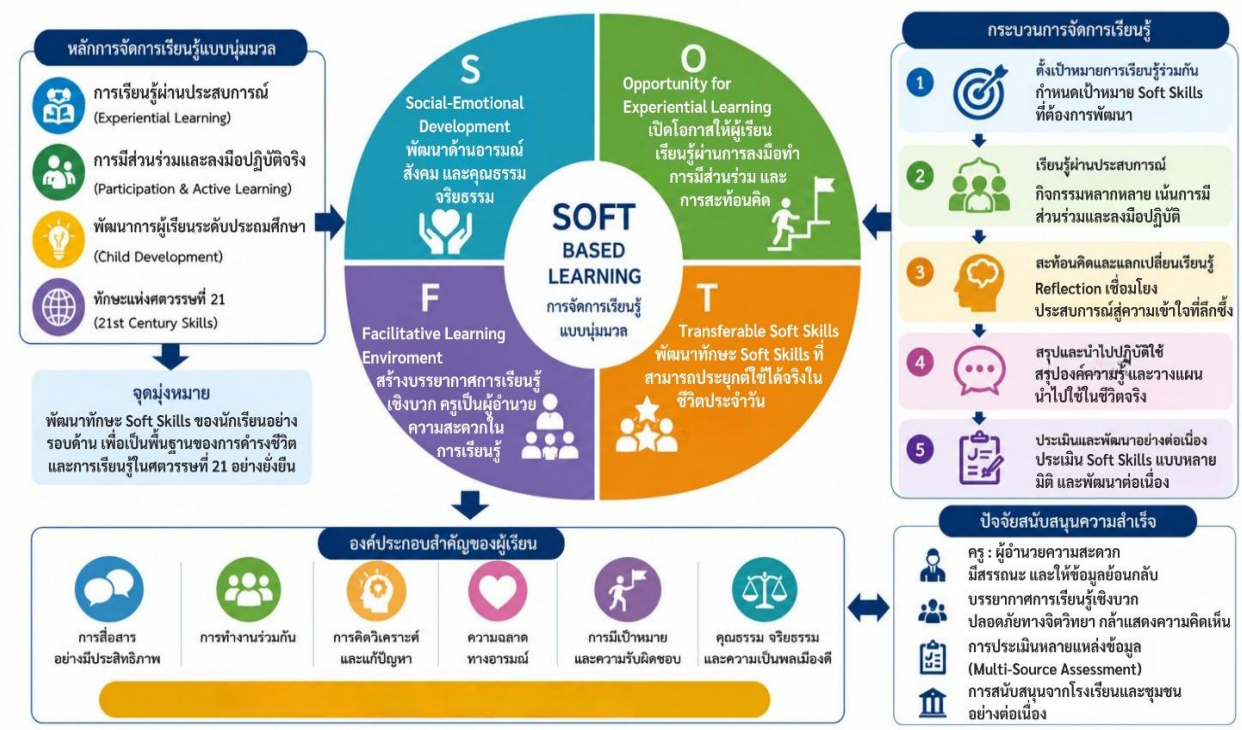
อาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตรงตามความต้องการของนักเรียน เนื่องจากในกระบวนการวิจัยมีการสำรวจความต้องการที่มีต่อรูปแบบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้การดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามขั้นตอน นักเรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills จึงส่งผลให้มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ กชนันท์ โนรินทร์ ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนแบบผสมผสานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนแบบผสมผสานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (กชนันท์ โนรินทร์, 2559) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีกิจกรรมเชื่อมโยงความรู้ ทักษะที่ได้รับกับความรู้และคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย เน้นทักษะชีวิตของนักเรียนเป็นสำคัญ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่ว่าผู้สอนควรเข้าใจความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีอิสระ เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพจึงจะส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะรอบด้านของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (Rogers, C., 1969); (ทิศนา แขมมณี, 2560)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหาของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ ทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษาที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การคิดวิเคราะห์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ซึ่งข้อเสนอแนะการวิจัย มีดังนี้ 1) โรงเรียนควรบูรณาการรูปแบบ SOFT Based Learning เข้ากับการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนา Soft Skills อย่างเป็นระบบและยั่งยืน 2) ครูควรปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น รวมทั้งควรจัดกิจกรรมสะท้อนคิดและให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างมีคุณภาพ และ 3) หน่วยงานทางการศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะ Soft Skills อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนดทักษะ Soft Skills เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดคุณภาพผู้เรียนควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ คลอบคลุมทั้งด้านความรู้ พฤติกรรม และทักษะทางสังคม

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน นำมาซึ่งความท้าทายสำคัญในการบ่มเพาะเยาวชนให้มีทักษะชีวิตโดยเฉพาะทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Soft Skills) ที่เข้มแข็งควบคู่ไปกับการพัฒนาทางวิชาการ (Hard Skills) อย่างรอบด้าน จากการถอดบทเรียนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills ของนักเรียนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า “รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบนุ่มนวล” หรือ “Soft Based Learning” ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความเฉพาะตัวในการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้าน Soft Skills ของนักเรียน เน้นการสร้างความยืดหยุ่นเชิงบริบท (Contextual Flexibility) ซึ่งเป็นจุดเด่นสำคัญที่ทำให้รูปแบบนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษาที่มีหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนายังสอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีหลักสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อให้การพัฒนาทักษะเป็นไปตามธรรมชาติของนักเรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อบ่มเพาะ Soft Skills อย่างรอบด้าน ทั้งการจัดการด้านอารมณ์ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การทำงานร่วมกับผู้อื่นภายใต้ความแตกต่างและการมีคุณธรรม

ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ใหม่ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบนุ่มนวลที่ส่งเสริมทักษะ Soft Skills

ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบนี้สะท้อนให้เห็นถึงระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เมื่อความยืดหยุ่นของรูปแบบผสานเข้ากับกระบวนการที่เน้นประสบการณ์ ผลลัพธ์ที่ได้จึงไม่ใช่แค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีของนักเรียน แต่คือ การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างมั่นคง ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้นักเรียนในโรงเรียนกองทุนการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ พร้อมขับเคลื่อนสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กชนันท์ โนรินทร์. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนแบบผสมผสานที่ส่งเสริมทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนประถมศึกษา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 11(1), 14-24.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2568). สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี 2567 และทิศทางสำคัญ ปี 2568. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

ทิศนา แขมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนา รัตนพรหม. (2561). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานวิจัย (Research-Based Learning; RBL). วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(2), 37-60.

ศักดิ์นคร สีหอแก้ว. (2558). รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 4(2), 42-48.

อภิชาติ ตุ้ยเกี๋ยง และคณะ. (2564). แนวทางในการพัฒนา Soft Skills สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระยะเริ่ม ประจำการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. วารสารครุศาสตร์วิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 6(2), 1-24.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Durlak, J. A. et al. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. Child Development, 82(1), 405-432.

Heckman, J. & Kautz, T. (2012). Hard evidence on soft skills. Labour Economics, 19(4), 451-464.

Joyce, B., et al. (2015). Models of teaching. (9th ed.). Boston: Pearson.

Kolb, D. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

OECD. (2018). Social and emotional skills for student success and well-being: Conceptual framework for the OECD study on social and emotional skills. Paris: OECD Publishing.

Rogers, C. (1969). Freedom to learn: A view of what education might become. Columbus: C. E. Merrill Publishing Company.

World Economic Forum. (2020). The future of jobs report 2020. Retrieved February 14, 2026, from https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง

พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปสั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

หนังสือ

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

หนังสือ ที่มี DOI

Ewert, A. W. at el. (2014). Outcomes and benefits. England: CAB International. https://doi.org/10.1079/9781845939199.0140.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความในหนังสือ

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

บทความในหนังสือ ที่มี DOI

Sparks, D. L. (2003). Inorganic Soil Components. In Sparks, D. L. (Ed.), Environmental Soil Chemistry. (2nd ed.). (pp. 47-73). England: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-656446-4.X5000-2.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความจากวารสาร

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

บทความจากวารสาร ที่มี DOI

Baker, D. (2006). The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality?. New Political Economy, 11(2), 227-250. https://doi.org/10.1080/13563460600655581.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อสารานุกรม,//(เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,//เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.//ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์ (ไม่อนุญาตให้ใช้แหล่งข้อมูลที่มาจาก Facebook)

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำาหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบ ด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิ้งค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)

Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)

[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อภาพ..... (16 pt)

ตารางที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อตาราง..... (16 pt)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)

Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)

[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)